

Klasa:
Urbroj:

Zagreb,

PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA SABORA

Predmet: Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu - mišljenje Vlade

Veza: Pismo Hrvatskoga sabora, klase: 021-12/14-09/17, urbroja: 65-14-03, od 1. travnja 2014. godine

Na temelju članka 122. stavka 2. Poslovnika Hrvatskoga sabora (Narodne novine, broj 81/2013), Vlada Republike Hrvatske o Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu, daje sljedeće

MIŠLJENJE

Vlada Republike Hrvatske, u odnosu na Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 31. ožujka 2014. godine, ukazuje na sljedeće:

Vezano uz poglavlje 3. "Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom", točku 3.2. "Pristup pravosuđu", u dijelu koji se odnosi na djelomično uvažavanje prijedloga pravobraniteljice na ranije važeći Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (Narodne novine, br. 62/2008, 44/2011 i 81/2011), potrebno je napomenuti da je novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (Narodne novine, broj 143/2013), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine, u odnosu na dotadašnji Zakon, uvelike prilagođen građanima, na način da je svrha pravne pomoći ostvarenje jednakosti svih pred zakonom, djelotvorno ostvarenje pravne zaštite, te pristupa sudu i drugim javnopravnim tijelima pod jednakim uvjetima. U tom smislu, odredba članka 11. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći propisuje da se primarna

pravna pomoć pokreće izravnim obraćanjem pružatelju primarne pravne pomoći koja se može pružiti u svakoj pravnoj stvari, iz čega proizlazi da svi građani Republike Hrvatske mogu ostvariti pravo na pristup sudu i drugim javnopravnim tijelima pod jednakim uvjetima.

Nadalje, potrebno je napomenuti da se u Izvješću u nedostatnoj mjeri konstatiraju pozitivni pomaci i promjene u zatvorskom sustavu, ne sagledavajući na taj način sustav u cjelini. Samom činjenicom da zatvorski sustav participira vrlo malim postotkom učešća pritužbi, kao i činjenicom da je u nekoliko kaznenih tijela realiziran niz adaptacija u smislu usklađivanja sa zakonskom regulativom, može se zaključiti da je u zatvorskom sustavu učinjen određeni napredak. Također, Vlada Republike Hrvatske napominje da bi navedenu problematiku trebalo promatrati u kontekstu realnih mogućnosti, ekonomske krize, kao i stvarnih potreba. S obzirom na to da se primjedbe iz Izvješća odnose primarno na osobe smanjene pokretljivosti, potrebno je napomenuti da je na dan 31. prosinca 2013. godine u kaznenim tijelima Republike Hrvatske na izdržavanju kazne zatvora bilo ukupno 68 osoba smanjene pokretljivosti, i to 9 pokretnih uz pomoć kolica za invalide i 57 zatvorenika pokretnih uz pomoć štake ili drugog sličnog pomagala. Iako je, statistički gledano, u zatvorskom sustavu riječ o relativno malom broju zatvorenika koji su osobe s invaliditetom, ovoj populaciji zatvorski sustav pridaje posebnu i sve veću pažnju, te je unutar svojih smještajnih kapaciteta osigurao, prema sadašnjim pokazateljima, dostatan broj soba. Također, treba istaknuti da Kaznionica u Glini, Zatvor u Osijeku, Zatvor u Puli i Kaznionica u Lepoglavi imaju prostorije prilagođene osobama s invaliditetom, koje su opremljene prilagođenim sanitarijama i rukohvatima te je omogućen pristup kolicima, a u Zatvoru u Bjelovaru je tijekom realizacija građevinskih radova u smislu prilagodbe prostora za smještaj zatvorenika s invaliditetom i izgradnja rampe, sukladno preporukama pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a prema standardima propisanim Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti (Narodne novine, broj 151/2005).

Vezano uz navod koji se odnosi na pritužbe zatvorenika o neadekvatnoj zdravstvenoj zaštiti za osobe s invaliditetom, Vlada Republike Hrvatske ističe da je zatvorenicima osigurano liječenje, te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite u javnom zdravstvu u istom opsegu kao i za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Također, prijem na specijalističke preglede, dijagnostičke postupke i ostale zdravstvene usluge omogućen je svim zatvorenicima, uključujući i onima s invaliditetom, kojima je dostupniji u kraćem vremenskom razdoblju nego ostalim zatvorenicima. Što se tiče omogućavanja fizikalne terapije, valja istaknuti da je realizacija terapije omogućena u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, gdje se može obavljati ambulantno i stacionarno. U nekim kaznenim tijelima ova terapija omogućava se na taj način da se zatvorenici sprovedu ambulantno u zdravstvene ustanove u lokalnoj zajednici. Osim toga, potrebno je napomenuti da je Zatvor u Požegi, slijedeći preporuku pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, pokrenuo postupak prijema medicinske sestre, čime se osigurava kontinuirana medicinska skrb tijekom prve i druge smjene.

Također je važno istaknuti da se zatvorenicima, sukladno članku 155. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine, br. 128/99, 55/2000, 59/2000, 129/2000, 59/2001, 67/2001, 11/2002, 76/2007, 27/2008, 83/2009, 18/2011, 48/2011, 125/2011, 56/2013 i 150/2013), može odobriti prekid izdržavanja kazne zatvora ako zatvorenik oboli od teške akutne bolesti ili mu se znatno pogorša postojeća kronična bolest, a nema uvjeta za liječenje u kaznionici, odnosno zatvoru.

Slijedom navedenoga, vidljivo je da su učinjeni pomaci vezani uz navedenu problematiku, a kako bi ta slika bila još potpunija treba uzeti u obzir i činjenicu da su određena kaznena tijela smještena u vrlo starim građevinama, te da se neke od njih nalaze u samom središtu grada. Također, vidljivo je da je u proteklom izvještajnom razdoblju zatvorski sustav nastojao slijediti dosadašnje preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te da se, unatoč svim otežavajućim faktorima, upravitelji i djelatnici u kaznenim tijelima, spremno i maksimalno prilagođavaju potrebama zatvorenika - osoba s invaliditetom u postojećim okvirima (arhitektonskim, financijskim i zakonskim) unutar kojih cjelokupni sustav djeluje.

Nadalje, u odnosu na navode u točkama 3.3. "Jednakost i nediskriminacija" i 3.18. "Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu", a u vezi s člankom 4. Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu (Narodne novine, broj 94/2013), potrebno je istaknuti da u navedenim primjerima nije bilo diskriminatornog ponašanja. Naime, diskriminacija podrazumijeva da se osoba stavlja u neravnopravni položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, što ovdje nije bio slučaj jer nije riječ o usporedivim situacijama, te su stoga navodi neutemeljeni. Prije svega potrebno je naglasiti da sve kategorije sportaša u Republici Hrvatskoj ostvaruju jednaka prava kroz programe Hrvatskog olimpijskog odbora, Hrvatskog paraolimpijskog odbora i Hrvatskog sportskog saveza gluhih, u smislu uvjeta za ostvarivanje rezultata (financiranje stručnog rada i ostali uvjeti), stipendija za kategorizirane sportaše, upisa u škole, studentskih domova i slično. Navedena zakonska odredba odnosi se na nagrade i naknade u sportu, te je važno naglasiti da su nagrade i naknade zahvala države za promociju u svijetu i za izvrsnost, a razlozi koji čine razliku u vrednovanju između postignuća u tri kategorije su: masovnost, koja se očituje u ukupnoj populaciji ljudi koja čini ili može činiti konkurenciju u svakoj od tih kategorija (dakle, broj osoba s invaliditetom ili gluhih osoba u odnosu na populaciju onih koji ne spadaju u neku od ovih kategorija); odnos broja sportaša, vrhunskih sportaša, klubova i saveza koji čine svaki od ta tri sustava sporta u Republici Hrvatskoj, ali i svijetu; te činjenica da sportaši s invaliditetom unutar jedne sportske discipline imaju više kategorija sukladno stupnju invaliditeta (primjerice bacanje kugle), pa samim time i više olimpijskih pobjednika.

U točki 3.7. "Poštivanje doma i obitelji" pravobraniteljica navodi da iz odredbi Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011 i 25/2013) proizlazi da je osoba koja je lišena poslovne sposobnosti ex lege lišena i prava na roditeljsku skrb, te navodi da to predstavlja diskriminaciju osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti i povredu članka 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. S tim u vezi Vlada Republike Hrvatske ističe da je Konačnim prijedlogom obiteljskog zakona (koji je u saborskoj proceduri) određeno da ako je osoba koja je roditelj djeteta lišena poslovne sposobnosti, u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb, nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi. Naime, predviđeno je da mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi radi pravnih zapreka nastupa u slučajevima kada je roditelj djeteta maloljetna osoba ili osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb. Taj roditelj ne može zastupati dijete, a ako je lišen poslovne sposobnosti ne može ga zastupati u dijelu u kojem je lišen poslovne sposobnosti. Dijete zastupa zakonski zastupnik koji je dužan poštovati mišljenje djetetova roditelja. U slučaju neslaganja roditelja i zakonskog zastupnika djeteta oko zastupanja djeteta u vezi s odlukama koje su bitne za dijete, odluku o tome donosi sud u izvanparničnom postupku na zahtjev djeteta, roditelja i zakonskog zastupnika djeteta. Dok traje mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi skrb o osobnim pravima djeteta, samostalno ili zajedno s navedenim roditeljem, ostvaruje drugi roditelj ili druga osoba kojoj sud ili centar za socijalnu skrb povjeri ostvarivanje roditeljske skrbi, odnosno skrbništvo nad djetetom. Mirovanje ostvarivanja

roditeljske skrbi radi pravnih zapreka prestaje kada prestanu postojati razlozi zbog kojih ostvarivanje roditeljske skrbi miruje. Iznimno, maloljetni roditelj može odrediti osobno ime djetetu. Slijedom navedenoga vidljivo je da se u odnosu na važeći Obiteljski zakon uvodi novi institut mirovanja ostvarivanja roditeljske skrbi, kojim se omogućuje ostvarivanje dijela roditeljske skrbi od strane maloljetnog roditelja u granicama njegovih sposobnosti i omogućavanjem ostvarivanja dijela roditeljske skrbi od strane roditelja koji je poslovno nesposoban u granicama njegovih sposobnosti.

Nadalje, u Izvješću se navodi i da je lišenje poslovne sposobnosti korišteno kao prečica za odvajanje djece od njihovih roditelja, iako zakonodavstvo poznaje instrumente obiteljsko-pravne zaštite koji bi se jednako trebali primjenjivati, kako na roditelje bez invaliditeta, tako i na roditelje s invaliditetom. U vezi s navedenim, Vlada Republike Hrvatske napominje da se bez navođenja kvantitativnih podataka o broju ili postotku osoba lišenih poslovne sposobnosti odvojenih od djece, u odnosu na osobe koje nisu lišene poslovne sposobnosti, dovodi u pitanje vjerodostojnost citirane tvrdnje.

U točki 3.8. "Jednakost pred zakonom" pravobraniteljica ističe prijedlog da se Obiteljskim zakonom zajamči redovito preispitivanje odluke o skrbništvu, ukidanje mogućnosti lišenja poslovne sposobnosti u potpunosti, te predlaže zakonom utvrditi davanje prednosti izboru štićenika za osobu skrbnika i posebnog skrbnika. Sukladno Konačnom prijedlogu obiteljskog zakona, u institutu skrbništva, centar za socijalnu skrb dužan je svake tri godine preispitati potrebu skrbničke zaštite štićenika i o tome sastaviti izvješće. Nadalje, predviđena je i obveza djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti kao pravilo, i to samo u dijelovima u kojima je to doista potrebno za zaštitu prava štićenika, a institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti potpuno se napušta. Konačni prijedlog obiteljskog zakona također omogućuje da za skrbnika bude imenovano i više od jedne osobe, kao i da se imenuje zamjenik skrbniku, čime je moguće spriječiti zastoj u obavljanju poslova skrbnika u slučajevima trenutne spriječenosti skrbnika. Također, uvodi se zakonska obveza poštivanja prije izraženih stavova i želja štićenika, te se omogućava svakoj osobi da u vrijeme postojanja poslovne sposobnosti imenuje osobu koju bi želio imati za skrbnika, čime se u hrvatski pravni sustav uvodi institut anticipiranih naredbi.

Nadalje, a vezano točku 3.9. "Pristupačnost" u kojoj je navedeno da kad bi se prilikom projektiranja i izgradnje poštivali propisi, dodatni troškovi bi bili nerazmjerno mali u odnosu na dobrobit koju bi pristupačne građevine imale, te da odgovornost za neprimjenu i kršenje zakona snosi u najvećem dijelu tehnička struka, ali i uredi za izdavanje akata za gradnju te povjerenstva za provođenje tehničkih pregleda građevina, Vlada Republike Hrvatske napominje da je iz godišnjih izvješća koja se pripremaju u okviru Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, jasno vidljivo da je od 2009. godine zabilježen kontinuirani pad broja intervencija u postupcima izdavanja akata za građenje i uporabnih dozvola. Tijekom 2013. godine došlo je do dodatnog pada broja intervencija od 40% u odnosu na prethodnu godinu. Naime, zabilježeno je 7 intervencija u postupku izdavanja akata za građenje (0,16% od 4.294 ukupno izdana akta) i 3 intervencije u postupku izdavanja uporabnih dozvola za građevine (0,24% od 1.264 ukupno obavljena tehnička pregleda i izdanih uporabnih dozvola). To znači da je samo u spomenutom broju intervencija utvrđeno odstupanje od propisanih odredbi, te su one ispravljene.

U vezi s točkom 3.10. "Zdravlje", a u odnosu na napomene o kršenju prava na zdravlje djece osoba s invaliditetom i osoba s invaliditetom, Vlada Republike Hrvatske ističe da nadležna tijela poduzimaju sve odgovarajuće mjere kako bi se osobama s invaliditetom

osigurao pristup zdravstvenoj zaštiti i uslugama rehabilitacije vezanim uz zdravstvenu zaštitu, a posebno se to odnosi na pružanje zdravstvene zaštite u istom opsegu, kvaliteti i standardu dostupnih zdravstvenih i rehabilitacijskih mjera usluga. Također, pružaju se rehabilitacijske usluge koje su posebno usmjerene potrebama osoba s invaliditetom, upravo zbog njihovog zdravstvenog stanja, kao i usluge namijenjene sprječavanju pogoršanja invaliditeta te najvećeg mogućeg ograničavanja njegovih posljedica, uključujući usluge usmjerene na djecu i starije osobe. Posebna pozornost obraća se upravo provođenju svih oblika zdravstvene zaštite usmjerene prema djeci, s ciljem poboljšanja kvalitetne zdravstvene zaštite za svu djecu, pa tako i za djecu osobe s invaliditetom.

Nadalje, vezano točku 3.12. "Odgoj i obrazovanje", potrebno je istaknuti da, sukladno članku 22. stavku 5. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, br. 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 16/2012, 86/2012 i 94/2013), elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole donosi ministar znanosti, obrazovanja i sporta. Odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednju školu donosi se za svaku školsku godinu, te se kriteriji tijekom godina mogu mijenjati. U svrhu unaprjeđenja kvalitete upisnog procesa, te stvaranja povoljnijih preduvjeta nakon završetka osnovnog obrazovanja, uspostavljen je informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole, posredstvom kojeg je moguće vođenje podataka elektroničkim putem, na korist svih uključenih korisnika te poboljšanja povezanosti osnovnog i srednjeg obrazovanja. Ovakav model prijava i upisa omogućuje Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta bolju kontrolu upisnog procesa i nadzor provođenja, te dostupnost točnih podataka u svakoj fazi postupka u svakom trenutku i samim time bolje planiranje i organizaciju upisa.

Posebnu pažnju je potrebno usmjeriti na kategoriju učenika za koje se predviđa da bi nakon završetka osnovnog školovanja mogli imati otežan pristup tržištu rada, odnosno učenicima s teškoćama koji su osnovnu školu završili prema posebnom ili prilagođenom programu ili redovnom nastavnom programu uz individualizirani pristup ili su imali teška zdravstvena oštećenja ili kronične bolesti i/ili dulje liječenje koji su utjecali na postizanje rezultata tijekom prethodnog obrazovanja te značajno smanjili mogućnost izbora srednjoškolskog programa. Sukladno Odluci o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole za školsku godinu 2013./2014., učenici s teškoćama u razvoju mogli su ostvariti pravo na izravan upis u srednju školu, uz predočenje odgovarajuće i potpune dokumentacije, i to: rješenja ureda državne uprave u županiji, odnosno Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, o primjerenom obliku školovanja u osnovnoj školi; stručnog mišljenja nadležnog školskog liječnika (specijalist školske medicine), koji je pratio učenika tijekom prethodnog obrazovanja, o utvrđenim zdravstvenim smetnjama koje mogu značajnije sužavati mogući izbor obrazovnih programa i zanimanja, a na osnovi medicinske specijalističke dokumentacije; te stručnog mišljenja službe za profesionalno usmjeravanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, o sposobnostima i motivaciji učenika za najmanje tri primjerena programa obrazovanja (strukovnog, umjetničkog i/ili gimnazijskog).

Nadalje, a u vezi s iznesenim mišljenjem na prijedlog strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, Vlada Republike Hrvatske napominje da je cilj hrvatskoga obrazovnog sustava osigurati kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima, u skladu s mogućnostima, a navedena strategija će predstavljati veliki korak naprijed u kontekstu inkluzivnog obrazovanja, s tim da je potrebno napomenuti da propisi u Republici Hrvatskoj već podupiru integraciju djece s teškoćama u razvoju u sustav redovnog obrazovanja. Naime, u navedenoj strategiji, kao jedan od sedam ciljeva ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i

srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, navodi se razvoj cjelovitog sustava podrške učenicima, te se prvenstveno teži uspostavi individualne podrške učenicima, i to kroz: uspostavu standardiziranih mehanizama rane identifikacije razvojnih potreba i mogućih teškoća djece; uspostavu cjelovitog sustava podrške djeci i učenicima u odgojno-obrazovnim ustanovama (mehanizmi rane intervencije, praćenja i savjetovanja u vrtićima, mehanizmi identifikacije, savjetovanja i praćenja u školama i učeničkim domovima, dodatni mehanizmi identifikacije, savjetovanja i praćenja u školama i učeničkim domovima za učenike s teškoćama, mehanizmi podrške u učenju u školama i učeničkim domovima, odgojno-obrazovne ustanove kao prijateljsko okruženje za djecu i učenike s teškoćama, sustavna skrb o darovitima); izgradnju kapaciteta cjelovitog sustava podrške djeci i učenicima; te osiguravanje dvogodišnjeg besplatnog integriranog predškolskog odgoja i obrazovanja za svu romsku djecu.

Također, u Izvješću je ukazano na velik broj zaprimljenih pritužbi studenata s invaliditetom koje su se odnosile na teškoće u ostvarivanju stipendije, smještaj u studentski dom i upis na studij. Vlada Republike Hrvatske ističe da je Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta u zadnjih nekoliko godina uspostavilo sustav potpora studentima s invaliditetom koji funkcionira učinkovito i omogućava primjereno rješenje za stanovanje tijekom studiranja, financijsku potporu za troškove studija, naknadu troškova prijevoza i osiguravanje troškova školarine za studente s invaliditetom poslijediplomskih studija, te studentima s invaliditetom upisanim na prvu godinu sveučilišnih i stručnih studija. Stipendiranje redovitih studenata s invaliditetom omogućeno je putem Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu, te im je omogućen izravan smještaj u studentski dom sukladno kriterijima za raspodjelu mjesta redovitim studentima u studentskim domovima studentskih centara i učeničkim domovima u Republici Hrvatskoj koji se utvrđuju za svaku akademsku godinu. Osim toga, potrebno je istaknuti da su osigurani svi potrebni preduvjeti za uključivanje studenata s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja, a daljnje aktivnosti na njihovoj integraciji u akademsku zajednicu, kao i briga za osnovne uvjete za uspješno savladavanje studijskog programa (prilagođena literatura, arhitektonske barijere, prilagodba nastave, praćenje nastave i metode), sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (Narodne novine, br. 123/2003, 105/2004, 174/2004, 2/2007 - Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013 i 139/2013) te načelu autonomije visokih učilišta, u isključivoj su nadležnosti samih visokih učilišta.

Vezano uz točku 3.13.2. "Profesionalna rehabilitacija", Vlada Republike Hrvatske napominje da su Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, broj 157/2013) i Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom (Narodne novine, broj 44/2014) propisani ujednačeni kriteriji i mjerila za provedbu profesionalne rehabilitacije koji će omogućiti uspostavu cjelovitog pojedinačno usmjerenog rehabilitacijskog pristupa uključivanju osoba s invaliditetom na tržište rada. Također, Zakonom o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, broj 157/2013), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine, profesionalna rehabilitacija u mirovinskom osiguranju znatno je unaprijeđena u odnosu na dotadašnje uređenje toga instituta, i to na taj način da potakne interes osiguranika za korištenjem toga prava i ostajanjem u svijetu rada. Profesionalnu rehabilitaciju provodit će specijalizirane javne ustanove koje provode profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, a nakon provedene rehabilitacije Hrvatski zavod za zapošljavanje posredovat će pri zapošljavanju tih osoba. Budući da je posebnim propisima omogućeno više pogodnosti za zapošljavanje osoba s invaliditetom (kvote zapošljavanja, olakšice za doprinose i dr.) te pogodnosti primjenjivat će se i na osiguranike koji su se profesionalnom rehabilitacijom osposobili za rad. Time će se ostvariti temeljni cilj toga instituta, a taj je da se osiguranici što

duže zadrže u radnom odnosu, za što se zalaže i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. U ostvarenju toga cilja posebno je značajna veća koordinaciji svih čimbenika u postupku profesionalne rehabilitacije.

U vezi s točkom 3.14. "Zapošljavanje i rad", odnosno primjedbama koje se odnose na Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (u smislu da taj Zakon nije propisao tko se sve smatra osobom s invaliditetom te kojim se dokazima dokazuje status osobe s invaliditetom u svrhu ostvarivanja prava prednosti pri zapošljavanju), Vlada Republike Hrvatske ističe da je navedenim Zakonom jasno uređena definicija osobe s invaliditetom, i to u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Naime, vezano uz dokaze o statusu osobe s invaliditetom potrebno je naglasiti da je Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava uputilo pravobraniteljici tumačenje prema kojemu će se za ostvarivanje pojedinih prava, pa tako i prava prednosti pri zapošljavanju, koristiti svi dosadašnji dokazi o invaliditetu sukladno posebnim propisima. Nadalje, a u vezi s prijedlogom pravobraniteljice da se uvede poništavanje ugovora o radu, odnosno rješenja o prijemu u državnu službu ukoliko se ne poštuju odredbe prednosti pri zapošljavanju, Vlada Republike Hrvatske smatra potrebnim naglasiti da Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom nije propisao navedeno postupanje nadležnih tijela u slučaju kršenja prava prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, s obzirom na to da je takvo postupanje uređeno posebnim propisima.

U vezi s točkom 3.15.3. "Mirovinsko osiguranje", odnosno primjedbama i preporukama koje se odnose na "manjkavu medicinsku dokumentaciju prilikom vještačenja u mirovinskom osiguranju u kojoj često nedostaju valjanja obrazloženja te nema poveznice između zdravstvenog stanja i funkcionalne, odnosno radne nesposobnosti osobe...", potrebno je istaknuti da je Uredbom o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju (Narodne novine, broj 25/2014) detaljno propisano što se podrazumijeva pod opsegom medicinske dokumentacije koja je potrebna za verifikaciju dijagnoze glavne bolesti, koje podatke treba sadržavati medicinska dokumentacija (podatke o opsegu anatomske oštećenja i funkcionalnog oštećenja, anatomske i funkcionalne promjene utvrđene pri specijalističkom pregledu, prognozi bolesti i dr.), te koje podatke treba sadržavati nalaz i mišljenje vještaka. Navedenom Uredbom je propisano da nalaz i mišljenje vještaka, između ostaloga, treba sadržavati i obrazloženje ocjene. Međutim, iako se podrazumijeva da u obrazloženju ocjene treba detaljno obrazložiti vezu između zdravstvenog stanja, radne sposobnosti i poslova koje osiguranik obavlja, ponekad to nije dovoljno jasno učinjeno, odnosno ponekad je to manjkavo, pa će, s tim u vezi, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje poduzeti mjere za otklanjanje navedenoga nedostatka. Naime, Vlada Republike Hrvatske smatra da će se objedinjavanjem medicinskog vještačenja u jedinstvenom tijelu vještačenja, ujednačiti metodologija ocjene radne sposobnosti sa svih relevantnih aspekata (potrebne medicinske dokumentacije, verifikacije zdravstvenog stanja, kriterija ocjene, jednoobraznosti sadržaja nalaza i mišljenja vještaka i dr.).

Također, Vlada Republike Hrvatske napominje da će se svi prijedlozi vezani uz povećanje zakonske zaštite prava iz radnog odnosa osoba s invaliditetom, razmotriti i raspraviti u okviru intenzivnih razgovora koji o svim normativnim rješenjima Nacrta konačnog prijedloga zakona o radu još uvijek traju, kako sa socijalnim partnerima, tako i sa ostalom zainteresiranom javnošću. Pritom je potrebno istaknuti da statistički podaci, kao i međunarodna istraživanja, ukazuju da kontinuirano povećavanje zakonske zaštite određenih posebno osjetljivih skupina, te skupine dovodi u još nepovoljniji položaj na tržištu rada.

Nadalje, u točki 3.15.4.1. "Socijalna skrb" pravobraniteljica daje prijedlog da se korištenje prava na status roditelja njegovatelja za osobe s invaliditetom odobri i drugim članovima obitelji, a ne samo roditeljima. Slijedom navedenoga, Vlada Republike Hrvatske napominje da je ovakva mogućnost bila predviđena još Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2011. godine (Narodne novine, broj 57/2011), te je ostala ista u Zakonu o socijalnoj skrbi iz 2012. godine (Narodne novine, broj 33/2012), a postoji i u važećem Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, broj 157/2013).

Također, u Izvješću se navodi da su člankom 30. Zakona o socijalnoj skrbi utvrđene visine zajamčene minimalne naknade prema kojima nema gradacije prema specifičnim kategorijama osoba/korisnika, a izgubljen je dodatak za radno nesposobne osobe, tako da će one, prema sadašnjem Zakonu o socijalnoj skrbi, ostvariti manje iznose pomoći nego li je to bilo prijašnjim Zakonom. Vezano uz navedeno, potrebno je istaknuti da prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi pojedine radno nesposobne osobe mogu ostvariti druga prava, primjerice, pravo na doplatak za pomoć i njegu, osobnu invalidninu, kao i razne socijalne usluge.

Osim toga, pravobraniteljica navodi da je "Ministarstvo ostalo na stajalištu da se osobama s invaliditetom koje se zaposle ili dobiju stipendiju za studiranje osobna invalidnina ukine". S tim u vezi, Vlada Republike Hrvatske napominje da je Ministarstvo socijalne politike i mladih centrima za socijalnu skrb uputilo tumačenje Zakona o socijalnoj skrbi, u kojemu je pojašnjeno da osoba s invaliditetom koja ostvaruje stipendiju i nadalje može ostvarivati pravo na osobnu invalidninu ako je riječ o stipendiji koju osoba s invaliditetom prima kao primitak osobe s invaliditetom po posebnim propisima, jer se takva stipendija ne smatra prihodom sukladno članku 9. stavku 2. točki 2.1.4. Zakona o porezu na dohodak (Narodne novine, br. 177/2004, 73/2008, 80/2010, 114/2011, 22/2012, 144/2012, 120/2013, 125/2013 i 148/2013), a u vezi s člankom 4. točkom 18. Zakona o socijalnoj skrbi. Naime, stipendija je zapreka za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu samo ukoliko je riječ o stipendiji koja se ostvaruje po drugoj osnovi (npr. temeljem odluke javnopravnog tijela ili ugovorom s potencijalnim budućim poslodavcem), budući da je takva stipendija prihod i osobna invalidnina se u tom slučaju umanjuje za iznos toga prihoda (ukoliko je on manji od 1.250,00 kuna), a ukoliko je takav prihod viši od navedenoga iznosa, nisu ispunjene zakonske pretpostavke za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu.

Nadalje, u točki 3.15.5. "Neovisno življenje i život u zajednici", vezano uz tematiku osoba na smještaju, ističe se da su ovim osobama prekršena prava na izbor mjesta boravka, da ne mogu birati gdje i s kim će živjeti, žive nametnutim načinom života, te da su izolirani u obiteljskom domu ili udomiteljskoj obitelji u kojoj ne žele biti. Nastavno na predmetnu tvrdnju potrebno je napomenuti da primjenom načela individualizacije korisnik ostvaruje prava u sustavu socijalne skrbi u skladu s individualnim potrebama i uz aktivno sudjelovanje, te daje svoj pristanak na smještaj. Budući da korisnik i stručni radnik centra za socijalnu skrb zajednički dolaze do odluke o smještaju i biraju najpovoljniju mogućnost za korisnika, Vlada Republike Hrvatske smatra da nisu prekršena prava na izbor mjesta boravka.

Osim toga, navedeno je da je Ministarstvu socijalne politike i mladih preporučeno nastaviti započeti proces deinstitucionalizacije korisnika domova socijalne skrbi, te intenziviranje aktivnosti u procesu razvoja usluga u zajednici, kako bi se osobama s mentalnim oštećenjima, ali i drugim kategorijama osoba s invaliditetom, što prije omogućilo aktivno sudjelovanje u životu zajednice. Usluge je zakonskim normama potrebno urediti na način da centri za socijalnu skrb koji su ovlašteni organizirati skrb za osobe s invaliditetom

prema načelima uključenosti u zajednicu i uz poštivanje izbora korisnika, imaju mogućnost izabrati i kombinirati različite usluge, kako bi korisnici imali odgovarajuću zaštitu i zadovoljavajuću razinu neovisnosti. Vezano uz navedeno, Vlada Republike Hrvatske ističe da su Zakonom o socijalnoj skrbi, između ostaloga, propisana prava i usluge za korisnike te načini njihova ostvarivanja (uz mogućnost kombiniranja različitih prava, odnosno usluga), uz poštivanje svih načela socijalne skrbi, a posebno načela uključenosti korisnika u zajednici, načela individualizacije, te slobode izbora.

Vezano uz navod u točki 3.16. "Sudjelovanje u političkom i javnom životu", o tome da je prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih broj birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi koji su se aktivno registrirali bio 600, od kojih je njih 560 izašlo na izbore, skrećemo pozornost da se aktivna registracija odnosi isključivo na hrvatske državljane koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, a biračima koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi na izborima se omogućava glasovanje izvan mjesta prebivališta ukoliko podnesu zahtjev za privremeni upis, odnosno izdavanje potvrde za glasovanje izvan mjesta prebivališta. Stoga je potrebno voditi računa da se u budućim dokumentima izraz: "aktivno registrirali" zamijeni izrazom: "prijavili za glasovanje izvan mjesta prebivališta".

Nadalje, vezano uz napomenu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o tome da provođenje ovrha dodatno pogoršava težak socijalni položaj osoba s invaliditetom, potrebno je istaknuti da je odredbom članka 172. Ovršnog zakona (Narodne novine, br. 112/2012 i 25/2013) propisano da su od ovrhe izuzeta: primanja po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja; primanja po osnovi naknade zbog tjelesnoga oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju; primanja po osnovi socijalne skrbi; primanja po osnovi privremene nezaposlenosti; primanja po osnovi doplatka za djecu, osim ako posebnim propisom nije drukčije određeno; primanja po osnovi stipendije i pomoći učenicima i studentima; naknada za rad osuđenika, osim za tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja te za tražbine naknade štete prouzročene kaznenim djelom osuđenika; primanja po osnovi odlička i priznanja; roditeljske novčane potpore, osim ako posebnim propisom nije drugačije određeno; te ostala primanja izuzeta od ovrhe po posebnim propisima.

Odredbom članka 173. Ovršnog zakona propisano je da ako se ovrha provodi na plaći ovršenika, od ovrhe je izuzet iznos u visini dvije trećine prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj, a ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, iznos u visini od jedne polovine prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj, osim u slučaju ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta u kojem slučaju je od ovrhe izuzet iznos koji odgovara iznosu od jedne četvrtine prosječne mjesečne isplaćene neto plaće po zaposlenom u pravnim osobama Republike Hrvatske za proteklu godinu. Ako ovršenik prima plaću koja je manja od prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj, od ovrhe je izuzet iznos u visini dvije trećine plaće ovršenika, a ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, iznos u visini jedne polovine neto plaće ovršenika. Prosječna neto plaća u tom smislu je prosječan iznos mjesečne neto plaće isplaćene po jednom zaposlenom u pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, za razdoblje siječanj - kolovoz tekuće godine, koju utvrđuje Državni zavod za statistiku i objavljuje u Narodnim novinama, najkasnije do 31.

prosinca te godine. Tako utvrđeni iznos primjenjivat će se u idućoj godini. Navedene odredbe primjenjuju se i na ovrhu na naknadi umjesto plaće, naknadi za skraćeno radno vrijeme, naknadi zbog umanjenja plaće, mirovini, plaći vojnih osoba te na primanja osoba u pričuvnom sastavu za vrijeme vojne službe i na drugom stalnom novčanom primanju civilnih i vojnih osoba. Ovrha na primanju invalida po osnovi novčane naknade za tjelesno oštećenje i doplatu za tuđu pomoć i njegu može se provesti samo radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, i to do iznosa od jedne polovice toga primanja. Ovrha na primanju po osnovi ugovora o doživotnom uzdržavanju i doživotnoj renti te na primanju po osnovi ugovora o osiguranju života, može se provesti samo na dijelu koji prelazi iznos osnovice na temelju koje se utvrđuje iznos pomoći za uzdržavanje. Slijedom navedenoga, primanja osoba s invaliditetom općenito su izuzeta od ovrhe u punom opsegu, a mogu biti predmet ovrhe isključivo u zakonom propisanim slučajevima. Osim toga, pravobraniteljica je navela da Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda govori o pravu na pošteno suđenje, koje u praksi Europskog suda za ljudska prava, između ostaloga, obuhvaća i pravo na suđenje u razumnom roku, pravo na pravnu sigurnost, te pravo na učinkovitu ovrhu presuda. U vezi s navedenim, Vlada Republike Hrvatske ističe da je upravo s ciljem ostvarenja učinkovitijeg ovršnog postupka donesen Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (Narodne novine, br. 91/2010 i 112/2012), kojim je učinjen značajan iskorak u dejudicijalizaciji ovršno-pravne zaštite i prijenosom poslova iz tradicionalne sudske nadležnosti na druga tijela, konkretno na Financijsku agenciju. Učinkovitost procesa te vrste ovrhe pokazala se iznimno značajnom jer je ovrhovoditelju omogućeno da temeljem ovršne isprave, kod Financijske agencije ishodi zapljenu i prijenos novčanih sredstava za koje je određena ovrha, s ovršenikovog računa na svoj račun u poslovnoj banci, bez pokretanja dugotrajnog i skupog sudskog ovršnog postupka.

Zaključno, Vlada Republike Hrvatske predlaže da se prilikom izrade izvješća u narednim godinama vodi računa o tome da se ispravno naznače nazivi propisa te da se, sukladno dobroj praksi u sastavljanju dokumenata u Republici Hrvatskoj, uz navođenje naziva propisa i drugih akata navedu i brojevi Narodnih novina u kojima su ti propisi i drugi akti objavljeni.

Za svoje predstavnike, koji će u vezi s iznesenim mišljenjem biti nazočni na sjednicama Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela, Vlada je odredila Milanku Opačić, potpredsjednicu Vlade Republike Hrvatske i ministricu socijalne politike i mladih, prof. dr. sc. Rajka Ostojića, dr. med., ministra zdravlja, prof. dr. sc. Miranda Mrsića, dr. med., ministra rada i mirovinskoga sustava, doc. dr. sc. Željka Jovanovića, dr. med., mr. oec., ministra znanosti, obrazovanja i sporta, Orsata Miljenića, ministra pravosuđa, Maju Sporiš, zamjenicu ministrice socijalne politike i mladih, prim. mr. sc. Marijana Cesarika, dr. med., zamjenika ministra zdravlja, Božidara Štubelja, zamjenika ministra rada i mirovinskoga sustava, prof. dr. sc. Sašu Zeleniku, zamjenika ministra znanosti, obrazovanja i sporta, te Sandru Artuković Kunšt, zamjenicu ministra pravosuđa.

PREDSJEDNIK

Zoran Milanović

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-12/14-09/17

URBROJ: 65-14-03

Zagreb, 1. travnja 2014.

50 — VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

Primljeno: 02-04-2014		
Klasifikacijska oznaka:	Org. jed.	
022-03/14-12/12	58801	
Uredžbeni broj:	Pril.	Vrij.
65-14-01	5	—

09

VLADI REPUBLIKE HRVATSKE

Na temelju članka 214. stavak 4. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem, radi davanja mišljenja ***Izvjješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora, sukladno odredbi članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 31. ožujka 2014. godine.

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Broj: POSI.R – 051-10-36/14-01/01
Zagreb, 31. ožujak 2014.

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg. Sv. Marka 6

Primljeno:		01.04.2014	
Klasifikacijska oznaka:		Org. jed.	
021-02/14-09/17		65	
Urudžbeni broj:		Pril.	Vrij.
41102-14-01		3	---

Hrvatski Sabor
Trg sv. Marka 6-7
10 000 Zagreb
n/p predsjednik Josip Leko

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu
- dostavlja se

Poštovani,

Sukladno čl. 17 st. 1 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

Sukladno čl. 12 st. 5 Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izveštaja o primjeni fiskalnih pravila (NN, br. 78/11) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2013. godinu.

S poštovanjem,

**PRAVOBRANITELJICA ZA
OSOBE S INVALIDITETOM**

Anka Slonjšak, dipl. oec.

Privitak:

- Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
- Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
- Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2013. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

IZVJEŠĆE O RADU 2013.

www.posi.hr

5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Susreti s mladima

Škola je
završila,
pokazat ćemo
što smo naučili

Sa studentima...

Sa sportašima...

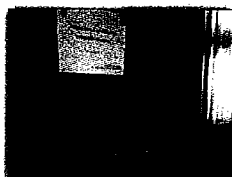
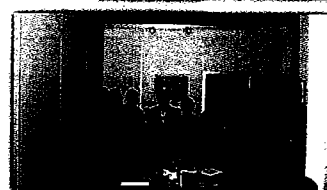
5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

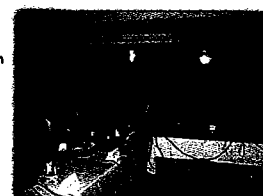
Ništa o nama bez nas

Suradnja s udrugama

Razmjena iskustava s raznih međunarodnih i domaćih događanja

5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

U gradovima i
županijama...

Međunarodna suradnja

Početak reforme
skrbištva - Šibenik

Prijatelji iz
svijeta

Švedska kraljica u
posjeti RH

SADRŽAJ

1. UVOD	7
1.1. OBILJEŽAVANJE PET GODINA INSTITUTA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM	9
2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM.....	9
3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM.....	12
3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA	12
3.2. PRISTUP PRAVOSUĐU	12
3.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	13
3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST.....	14
3.5. ŽENE S INVALIDITETOM	15
3.6. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA.....	15
3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	16
3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	17
3.9. PRISTUPAČNOST	17
3.10. ZDRAVLJE	19
3.11. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.....	20
3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE	21
3.12.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	21
3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	22
3.12.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	22
3.12.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	23
3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	24
3.13.1. ULOGA RADNE TERAPIJE U RAZNIM PODRUČJIMA REHABILITACIJE	24
3.13.2. PROFESIONALNA REHABILITACIJA	25
3.14. ZAPOSŁJAVANJE I RAD	25
3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	26
3.15.1. INKLUZIVNI DODATAK.....	26
3.15.2. STATUS OSOBE S INVALIDITETOM I JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA.....	27
3.15.3. MIROVINSKO OSIGURANJE	27
3.15.4. SOCIJALNA ZAŠTITA.....	28
3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	32
3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM	33
3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	33
3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	34
3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI	34
4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA.....	35
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	35
6. PRILOZI.....	40

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kaznani zakon
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NN	Narodne novine
OC	Obiteljski centar
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
PDV	Porez na dodanu vrijednost
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VE	Vijeće Europe
ZDD	Zakon o doplatku za djecu
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

18. listopada 2013. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Prethodno se o Izvješću očitovala Vlada RH, a raspravili su ga saborski odbori za obitelj, mlade i sport, ravnopravnost spolova, ljudska prava i prava nacionalnih manjina te zdravstvo i socijalnu politiku. Rasprava je zaključena 18. listopada 2013. godine, a Izvješće je prihvaćeno na 9. sjednici Sabora 25. listopada 2013. Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

*Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine u **1914** aktivnosti imala **2444** postupanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom.*

U 2013. porast je broja pritužbi koje su se odnosile na teškoće u ostvarivanju materijalnih prava i podmirivanju troškova stanovanja što pokazuje da je došlo do daljnjeg osiromašivanja obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom do razine da im je ugrožena egzistencija. Naknade s osnove invaliditeta u praksi postaju jedini izvor prihoda za cijele obitelji pa tako opća teška socijalna slika posredno djeluje na osobe s invaliditetom unatoč tome što se njihove ionako male naknade ne smanjuju. 18 % osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva. U državi u kojoj ekonomska kriza traje gotovo desetljeće, osobe s invaliditetom žive na granici egzistencije. Iz pritužbi osoba s invaliditetom vidljivo je da izmjene zakonodavstva od kojih su puno očekivali ne samo da nisu donijele željeni napredak, već su ih neke od tih izmjena dovele u još teži položaj.

Na dan 13. siječnja 2014. prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo bilo je **525 782** osoba s invaliditetom koje ostvaruju neki oblik podrške u raznim sustavima. Od tog broja, samo **22.000** osoba s najtežim invaliditetom i djece s najtežim teškoćama u razvoju ostvaruje pravo na osobnu invalidninu u iznosu 1 250 kuna, kojom trebaju podmirivati troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Usprkos brojnim upozorenjima pravobraniteljice, umjesto da se osobe s invaliditetom potiče da budu aktivni članovi društva, njih se na neki način kažnjava oduzimanjem i tog minimalnog iznosa ukoliko se zaposle. Takva štednja na osobama s invaliditetom kratkoročno je vrlo skupa, jer osobe s invaliditetom prisiljava na pasiviziranje. Kroz cijelu 2013. godinu tijekom donošenja Zakona o socijalnoj skrbi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom aktivno je i na razne načine pokušavala Ministarstvo socijalne politike i mladih uvjeriti da osobna invalidnina ne smije biti socijalna naknada koja se daje zbog siromaštva osobe. Unatoč svim naporima pravobraniteljice, Ministarstvo je ostalo na stajalištu da se osobama s invaliditetom koje se zaposle ili dobiju stipendiju za studiranje ta naknada ukine.

Zasnivanje radnog odnosa bilo je zapreka i da osoba s invaliditetom stekne pravo na obiteljsku mirovinu, te su zbog toga djeca s teškoćama u razvoju odustajala od školovanja i osposobljavanja, te aktivnog traženja posla. Stoga pozdravljamo izmjene odredbe Zakona o mirovinskom osiguranju koje je donijelo Ministarstva rada i mirovinskog sustava, a kojima osobe s invaliditetom kada se zaposle ne budu istovremeno kažnjene gubitkom prava na obiteljsku mirovinu.

Iz pritužbi osoba s invaliditetom nakon prvih dana primjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 157/13.), vidljivi su brojni nedostaci usvojenih zakonskih rješenja. Upitno je hoće li i najavljeni podzakonski akti uspjeti otkloniti te nedostatke. I dalje nisu riješeni problemi na koje smo i ranijih godina ukazivali: tko se sve smatra osobom s invaliditetom kao i dokazivanje samog statusa invaliditeta za potrebe zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije. Dok se u 2013. bilježi porast broja provedenih upravnih postupaka u pravcu priznavanja prava na neke od oblika profesionalne rehabilitacije pojedinih područnih ureda HZZ-a (192 donesena rješenja), dotle je u području mirovinskog osiguranja u svim područnim službama HZMO-a u 2013. godini priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju u svega 14 slučajeva.

Analizom politike za osobe s invaliditetom i posljedica nekih rješenja zaključujemo da se radi o neusklađenosti politika za osobe s invaliditetom, a ne potrebi za uštedom financijskih sredstava. S jedne strane se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom, dok ih se s druge strane destimulira ukidanjem potpore s osnova invaliditeta.

U većini prava na naknadu s osnove invaliditeta kao uvjet za njihove ostvarivanje uz prihodovni uvodi se i imovinski cenzus. Za ostvarivanje prava na usluge predviđeno je i sudjelovanje korisnika u plaćanju cijene usluga, za dijete čak do 50% djetetovih prihoda. To dovodi do toga da roditelji moraju birati između gole egzistencije i okupacijsko-rehabilitacijskih postupaka pa osobe s invaliditetom isključuju iz jedinih aktivnosti u koje su dosad bile uključene što dovodi do dramatičnih pogoršanja njihovog psihofizičkog stanja.

Zbog nedostatka odgovarajućih specijaliziranih rehabilitacijskih tretmana za djecu s teškoćama u razvoju u sustavu zdravstva, te nemogućnosti roditelja da usluge plaćaju iz vlastitih sredstava djeca ostaju kod kuće, što u konačnici predstavlja opasnost od nastanka težeg razvojnog odstupanja i invaliditeta ali i kršenje osnovnih prava djeteta, u ovom slučaju prava na zdravlje. Sustav socijalne skrbi nije razvio mrežu pružatelja usluge rane intervencije. On se sada oslanja na nekoliko ustanova i udruga koje se bave pružanjem usluga rane intervencije, prvenstveno u Zagrebu i okolici, ali u ostatku RH djeca su kod kuće. Pravobraniteljica je uputila nadležnim ministarstvima preporuku da što hitnije uspostave sustav rane podrške razvoju djece s teškoćama u razvoju na cjelokupnom teritoriju RH.

Već nekoliko godina upozoravamo na niz neodgovarajućih pa i protuzakonitih rješenja na području zaštite prava osoba s autizmom u Hrvatskoj. Posebno zabrinjava činjenica da unatoč tako teškom kršenju prava osoba s autizmom, u proteklih 25 godina nije došlo do pomaka u smjeru uspostave sustava skrbi na državnoj razini ili do značajnijeg podizanja kapaciteta postojećeg Centra za autizam.

Tijekom 2013.g. pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zamijetila je povećanje broja pritužbi osoba koje se nalaze na smještaju, a koje smatraju da mogu živjeti u vlastitom stanu uz podršku. Roditeljima starije životne dobi najveća je briga što će biti s njihovim djetetom nakon što njih ne bude, jer unatoč nasljeđivanju nekretnine i ostvarivanju mirovine, bit će im potrebna podrška u daljnjem životu. Iako je otpočeo povratak osoba s invaliditetom iz nekih institucija u zajednice u kojima su ranije živjeli, zabrinjava da se paralelno ne razvija mreža pružatelja usluga koje će podržati neovisan život, da se ne razvijaju programi stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svih drugih oblika podrške neovisnom življenju i to na cijelom teritoriju RH. U prilog toj činjenici govore i liste čekanja na smještaj u gotovo svim ustanovama koje smo obišli. U svim sredinama koje smo obišli primijetili smo nedostatak ovih socijalnih usluga, nedostaju sustavni planovi ili strategije unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom.

Unatoč zakonskoj odredbi, Zakon o inkluzivnom dodatku nije donesen do kraja 2013. godine već je odgođen. Postavlja se pitanje da li se prepoznaje važnost inkluzivnog dodatka za uključivanje osoba s invaliditetom i njegova svrha te postoji li ozbiljna namjera donošenja istog u skorom roku s obzirom da je odgađan u više navrata tijekom proteklih godina. Također izražavamo dvojbe i zabrinutost odredbama u najavljenom prijedlogu Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja.

U području zdravstvene zaštite bilježe se i dalje negativni trendovi teške dostupnosti svih potrebnih zdravstvenih usluga jer liječenje i rehabilitacija iziskuju sve veće troškove koje si osobe s invaliditetom ne mogu priuštiti. Ova godina naročito je bila obilježena nezadovoljstvom osoba s invaliditetom, odnosno roditelja djece s teškoćama u razvoju nedostupnošću ortopedskih pomagala. Do razvoja novih oblika zdravstvene zaštite odnosno liječenja i rehabilitacije osoba s mentalnim oštećenjem, odnosno duševnim smetnjama još nije došlo, odnosno ovi procesi nisu niti započeli.

I dalje postoji niska društvena svijest o važnosti osiguranja elemenata pristupačnosti te uklanjanja arhitektonskih i komunikacijskih prepreka kao preduvjeta za neovisno življenje osoba s invaliditetom. Značajan broj pritužbi na zlouporabu i neučinkovitost sustava u sprječavanju iste, ukazao je na potrebu

izmjene Pravilnika o znaku pristupačnosti i unaprjeđenja sustava kontrole i sprječavanja kršenja prava na oslobođenje od plaćanja cestarine.

Značajan broj udruga osoba s invaliditetom zatvorio je svoja vrata tijekom 2013. godine zbog smanjenih sredstava za hladni pogon kao i provođenje projekata i programa. Država i jedinice lokalne i regionalne samouprave trebaju odrediti jasne kriterije za raspodjelu novčanih sredstava i usmjeriti ih onim udrugama koje su preuzele ulogu države u osiguravanju neophodnih usluga podrške bez kojih nema ravnopravnosti osoba s invaliditetom: mobilna podrška stručnjaka u obitelji, osobna asistencija, asistencija u nastavi, prilagođeni prijevoz, podrška u radu i dr.

I u protekloj godini prosvjednim okupljanjem roditelji djece s teškoćama u razvoju i same osoba s invaliditetom upozorili su javnost na nezadovoljstvo odnosom vlasti, od državne do lokalne, koje nedostatan pružaju podršku kroz materijalne i nematerijalne resurse. Prosvjedi su nastavljeni i u 2014. godini.

Svakodnevno ophođenje s osobama s invaliditetom za njih subjektivno predstavlja izvor veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta. Ti odgovori su porazni za društvo koje se voli smatrati društvom koje poštuje ljudska prava i prava osoba s invaliditetom jer pokazuju da se najranjiviji članovi tog istog društva osjećaju obespravljeno, zanemareni i odbačeni.

U Izvješću ćemo prikazati postupanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koja se odnose na utjecaj izmjena i dopuna zakonodavstva na djecu i osobe s invaliditetom te razmatranja povreda prava kroz postupanja u individualnim pritužbama. Također ćemo se osvrnuti i na sudjelovanje Ureda u medijima, raznim međunarodnim i domaćim događanjima.

U nastavku se nalazi sažetak Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu, dok je detaljniji uvid u položaj i prava osoba s invaliditetom moguće izvršiti u cijelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu.

1.1. OBILJEŽAVANJE PET GODINA INSTITUTA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Povodom obilježavanja pet godina rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uz podršku UN ovog programa za razvoj Hrvatska (UNDP) organizirali smo okrugli stol s temom „Zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ čiji je naglasak bio na doprinosu instituta Pravobranitelja za osobe s invaliditetom unaprjeđenju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Ujedno je tim skupom obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan ljudskih prava. U nazočnosti preko 200 sudionika predstavnika državnih institucija, javnopravnih tijela, organizacija civilnog društva te drugih pravnih i fizičkih osoba, uvodničari i drugi izlagači izložili su svoja iskustva suradnje s Uredom, razmišljanja o tome je li i na koji način Ured doprinio većoj zaštiti osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, te su dali i osvrt na mogućnosti za budući razvoj ovog specijaliziranog pravobraniteljstva.

2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Prikaz postupanja u 2013. godini

Sukladno djelokrugu rada, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 1914 aktivnosti imala 2444 postupanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom. U 2013. godini pravobraniteljica je u **1255** podnesaka (pojedinačni predmeti, razne zamolbe, zamolbe i pritužbe telefonom i e-mailom) u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom imala **1462** postupanja. Od navedenog broja, iz prethodnih izvještajnih razdoblja u 2013. godini nastavljena su postupanja u **145** podnesaka. Pravobraniteljica je s **25** preporuka odnosno pisma potpore podržala **aktivnosti i projekte** udruga osoba s invaliditetom koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Na telefonsko savjetovanje se odnosilo **544** postupanja u **444** prijave i upita stranki. Pravobraniteljica je dala ukupno **91** mišljenje i prijedlog izmjena i dopuna u **40** propisa (zakona,

podzakonskih akta, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata). Od toga broja je na vlastitu inicijativu uputila 32 mišljenja na 17 propisa. Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **26** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora. U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, ostvareno je **33** obilaska u **10 županija**. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, obrazovne ustanove, ustanove za zapošljavanje osoba s invaliditetom, penalne ustanove (kaznionice) i ustanove za bolničko liječenje kao i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štićenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Zatvor u Požegi, Zatvor u Bjelovaru, Zaštitna radionica Sirač, Zaštitna radionica Des, Dom socijalne skrbi za starije i nemoćne sv. Polikarp Pula, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Osijek, stambene jedinice u Osijeku, Centar za rehabilitaciju "Fra Ante Sekelez" – Vrlika, Centar za odgoj i obrazovanje Šubičevac, Udruga za inkluziju Šibenik, stambena jedinica u Šibeniku, Centar za rehabilitaciju Zagreb podružnice Slobodina i Orlovac, stambena jedinica Siget, stambena jedinica sv. Klara, stambena jedinica udruge Golubica iz Vukovara, Otto Bock - tvrtka za razvoj, proizvodnju i distribuciju ortopedskih pomagala, prilagođena plaža i senzorički park jezera Jarun, Zagreb, Franjevački klerikat u Splitu, Hotel Lav u Vukovaru, Centar za rehabilitaciju Stančić, Udruga osoba s invaliditetom Agape - Omiš, Udruga roditelja djece i odraslih s posebnim potrebama Prijatelj - Omiš, Društvo distrofičara Istre - Pula, Edukacijsko-rehabilitacijski kamp slijepih u Premanturi, Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Otos - Osijek, Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tifle tehnike (HUPRT) Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje "Goljak" Zagreb, Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju Moje dijete - Solin, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj - Zagreb, *Udruga osoba s invaliditetom Samobora* i Svete Nedelje, Mala kuća u Petrinji. Pravobraniteljica je na vlastitu inicijativu provela **156 aktivnosti** te imala **479 postupanja** koja su se odnosila na

- **32** mišljenja na propise, planove, strategije i izvješća (*obrađeno u tekstu gore*)
- **33** posjeta ustanovama i organizacijama civilnog društva - **52** preporuke i upozorenja (*npr. planiranje proračunskih sredstava za 2014. upućeno državnim tijelima*)
- **74** sastanka (*npr. sastanci s gradonačelnicima*)
- **10** savjetovanja osoba s invaliditetom u **7** županija
- **30** priopćenja za medije
- **5** predavanja studentima na visokoškolskim ustanovama
- **5** događanja s međunarodnim i domaćim sudjelovanjima
- **11** istraživanja – u područjima predškolskog odgoja, profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada, pristupačnosti, suzbijanja nasilja, zdravstvene i socijalne zaštite.
- **227** upita, traženja očitovanja od državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, saveza i udruga osoba s invaliditetom, drugih fizičkih i pravnih osoba, poziva, u svrhu rješavanja pojedinačnih slučajeva povrede prava osoba s invaliditetom, podizanja razine svijesti, analize stanja... Odazvali smo se na **248** poziva na razna događanja vezana uz položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Aktivno smo sudjelovali na **179** događanja kojima su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice te sudjelovali u raspravama kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica i suradnici održali su **14** predavanja na **10** visokoškolskih ustanova. Održano je **75** sastanaka s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija. Prisutnost Ureda pravobraniteljice zabilježena je u ukupno **58** različitih medija. Ured bilježi **190** gostovanja u medijima i davanja odgovora na upite novinara. Na internet stranici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je 49 438 posjetitelja, otvarano

406 863 puta i kliknuto na različite sadržaje ukupno **2 296 528** puta. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, tijekom 2013. godine, sve su značajniji i traženiji podaci o položaju osoba s invaliditetom u RH, kao i suradnja Ureda i međunarodnih organizacija te smo u tom području imali **23** aktivnosti, odnosno **30** postupanja koja su se odnosila na upite stranih novinara, davanje podataka Agenciji za temeljna ljudska prava, posjete stranih delegacija i dr.

U 2013. godini isključivo pisanim putem (redovnom poštom, faksom i elektronskom poštom) zaprimljen je **641** podnesak u kojem je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom imala **726** postupanja. U daljnjem tekstu su obrađena postupanja po područjima, županijama i podnositelju.

Prikaz po područjima

Najviše postupanja povodom zaprimljenih podnesaka bilo je u području **socijalne skrbi - 134 (18,5%)** postupanja u **121** podnesku, koji su se uglavnom odnosili na ostvarivanje materijalnih prava i stambeno zbrinjavanje. U području **neovisnog življenja u zajednici** – prava na osobnog asistenta i druge oblike podrške bilo je **22 (3%)** postupanja u **18** podnesaka. U području **skrbništva** bilo je **17 (2%)** postupanja u **13** podnesaka a vezano za zaštitu prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, dok je u području **obiteljske pravne zaštite** bilo **10 (1,5%)** postupanja u **14** podnesaka. U području **pristupačnosti i mobilnosti** bilo je **106 (15 %)** postupanja u **81** podnesku koji su se odnosili na nepristupačnost građevina javne namjene (arhitektonske i komunikacijske prepreke), nepoštivanje propisa vezanih uz korištenje znaka pristupačnosti te uskraćivanje razumne prilagodbe u području stanovanja. U području **zdravstvene zaštite** zabilježeno je **101 (14 %)** postupanje u **56** podnesaka koji su se većim dijelom odnosili na dostupnost zdravstvenih usluga, ostvarivanje prava iz zdravstvenog osiguranja te prava roditelja iz Zakona o roditeljskim potporama. **Rad i zapošljavanje** su područja u kojima je bilo **91 (12 %)** postupanje u **84** podneska. Stranke su se prituživale na postupak zapošljavanja, tražile preporuke za zapošljavanje i tumačenje propisa, podnosile pritužbe radi ostvarivanja prava iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, tražile savjete radi ostvarivanja prava na zapošljavanje na otvorenom tržištu rada te se prituživale na diskriminaciju. Područje **odgoja i obrazovanja** je u prethodnoj godini jedno od pet područja u kojima su se stranke najčešće prituživale, a u kojem je bilo **85 (12 %)** postupanja u **66** podnesaka koji su se uglavnom odnosili na kršenje prava na inkluzivno obrazovanje od predškolskog odgoja pa do visokoškolskog obrazovanja. **Mirovinsko osiguranje** je područje u kojem smo postupali **36 (5%)** puta u **52** podneska. Najčešće se radilo o pritužbama na ishode postupaka radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu, obiteljsku mirovinu, visinu naknade za tjelesno oštećenje i savjetovanja o pravima. U **višestrukim pritužbama/upitima** gdje su stranke tražile općenite savjete o svojim pravima ili se prituživale na kršenje prava u više područja, pravobraniteljica je imala **35 (5 %)** postupanja u **47** podnesaka. U području **pravosuđa** je bilo **28 (4 %)** postupanja u **30** podnesaka. Najčešće se radilo o postupanjima u pritužbama stranaka da se utječe na ostvarivanje njihovih prava kao osoba lišenih slobode, požurivanje sudskih postupaka zbog dugotrajnosti, ali i da pravobraniteljica zastupa osobe s invaliditetom – pojedince pred sudom. U takvim slučajevima stranke su obaviještene da ta vrsta postupanja nije u nadležnosti pravobraniteljice te im je savjetodavna pomoć pružena na drugačiji način. U području **suzbijanja nasilja** bilo je **14 (2 %)** postupanja u **13** podnesaka. Zatim slijede područja **imovinsko-pravnih poslova** gdje je bilo **24 (3 %)** postupanja u **23** podneska i najčešće se radilo o pitanju otkupa i najma stana, **14 (2%)** postupanja je bilo u **8** zaprimljenih podnesaka iz područja **sporta** dok je **7** postupanja bilo u **15** zaprimljenih podnesaka vezano za savjetovanje u području **rada udruga**.

Prikaz po županijama

Najviše se postupalo u podnescima s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije - ukupno **179** i Splitsko-dalmatinske županije – **40**. Jedan veći broj podnesaka (ukupno **188**) u kojima je pravobraniteljica postupala zaprimljen je putem elektroničke pošte ili faksom tako da nije poznato iz kojeg su područja RH stranke. Najmanji broj podnesaka zaprimljen je s područja Međimurske županije -

4 podneska i Ličko-senjske županije – njih 3. U Izvješćima za prethodna razdoblja također je najmanji broj zaprimljenih podnesaka iz Ličko-senjske županije.

Prikaz po podnositelju

Najviše podnesaka Uredu radi razmatranje pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom podneseno je osobno – ukupno 340. Od udruga je zaprimljeno 56 podnesaka koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga što je u odnosu na prethodno razdoblje manje za 46 podnesaka. U ovoj godini zabilježen je rast pritužbi gdje se postupalo u 120 podnesaka na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih OSI u odnosu na 2012. godinu gdje ih je bilo 76. Zabilježeno je 52 obraćanja institucija i ustanova Uredu, gdje se radilo o traženju savjeta i postupanju po pritužbama. U 38 slučaja podneske su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, dok se pod Ostalo nalaze podnesci koji su zaprimljeni od 28 podnositelja - nepoznatih podnositelja, odvjetnika, medija, skrbnika, prijatelja i susjeda.

3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine dala 20 mišljenja na 18 dostavljenih prijedloga zakona ili drugih propisa od strane predlagatelja te je na vlastitu inicijativu uputila 22 prijedloga za izmjenu 17 propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom. Ured je i od organizacija civilnog društva zaprimio 20 prijedloga za izmjenu 12 propisa.

Ukupno gledajući Ured pravobraniteljice je dao 91 mišljenje nadležnim tijelima na 40 propisa od čega su u 3 propisa prijedlozi u potpunosti prihvaćeni, djelomično je prihvaćeno u 12 propisa (od kojih su 4 još uvijek u tijeku donošenja), dok je donošenje 5 propisa u tijeku i nemamo saznanja koji su prijedlozi do sada prihvaćeni.

3.2. PRISTUP PRAVOSUĐU

Radi učinkovitijeg pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom, Pravobraniteljica je Ministarstvu pravosuđa uputila mišljenje i prijedloge na *Prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći*. Djelomično je uvažen samo prijedlog pravobraniteljice da se osim troškova liječenja podnositelja zahtjeva ili članova kućanstva uzmu u obzir i drugi troškovi koji proizlaze iz invaliditeta. Pravobraniteljica je dala i svoje mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o kaznenom postupku*. Istaknuli smo potrebu da se u Zakonu zajamči svim osobama s invaliditetom koji su sudionici u postupku sve potrebne prilagodbe i odgovarajuću podršku, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog oštećenja. Pravobraniteljica je uputila Ministarstvu unutarnjih poslova mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o policijskim poslovima i ovlastima*, a kako bi se u postupanju policije sukladno ovlastima iz Zakona o policijskim poslovima i ovlastima osigurala ravnopravnost osoba s invaliditetom, uvažavajući njihovu različitost. Predloženo je tako da se osobama s invaliditetom prilikom postupanja sukladno ovom zakonu osigura potrebna prilagodba i odgovarajuća podrška, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog. Republika Hrvatska je usklađujući svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Europske unije i u skladu sa *Direktivom Vijeća EU broj 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi štete žrtvama kaznenih djela* donijela dana 11.07.2010. *Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN br. 80/08 i 27/11)*. Pravo na naknadu po ovom zakonu imaju neposredne žrtve kaznenih djela koje su pretrpjele štetu zbog tjelesne ozljede ili narušavanja zdravlja, te, kao posredne žrtve, uzdržavani članovi obitelji žrtava koje su umrle od posljedica takvih kaznenih djela. Zakon je na snagu stupio danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju. Ured pravobraniteljice predložio je da se donese Zakon kojim bi se uredilo priznavanje odštetnih zahtjeva nevinim žrtvama kaznenih djela nasilja koja su se dogodila od dana stupanja na snagu Konvencije o zaštiti ljudskih prava dana 05.11.1997. do dana 01.07.2013. a koji nisu zbog raznih razloga naknadu štete uspjeli naplatiti od počinitelja kaznenog djela, a za koje bi Republika Hrvatska na načelima društvene solidarnosti i

pravednosti preuzela obvezu isplate naknade štete. Ministarstvo pravosuđa, kojem je Vlada RH prosljedila navedeni Prijedlog na postupanje u svom odgovoru navodi sljedeće: „(...)može se zaključiti da kad država daje pojedine oblike naknade, onda je to posljedica solidarnosti države s osobama koje su pogođene izvanrednim događajima i ta je naknada svojevrsni oblik obeštećenja, odnosno pomoć koju država pruža, a ne naknada štete. Dobrovoljnost države za davanje takve pomoći rezultira i time da država slobodno bira oblik pomoći, njenu visinu i prioritete u pružanju pomoći.“

3.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U hrvatskom društvu rijetko postoji namjera da se osobe s invaliditetom diskriminira. O osobama s invaliditetom se govori s pijetetom, na kojem sve i ostaje. Ne razumije se da osobe s invaliditetom traže ravnopravnost, a ne oslobađanje od dužnosti i aktivnosti, pasiviziranje i isključivanje.

Pravobraniteljica je u 2013. zaprimila 48 pritužbi u kojima se pritužitelji između ostalog pritužuju i na diskriminaciju. Od toga broja pravobraniteljica sumnja na diskriminaciju u 7 pritužbi. U ostalim pritužbama riječ je o mogućim povredama prava iz nekog drugog razloga.

U usporedbi s 2012. radi se o povećanom broju pritužbi u područjima kako je navedeno u tablici:

Područje	Broj pritužbi	
	2012	2013
Rad i radni uvjeti	10	14
Obrazovanje, znanost i sport	9	7
Pristup dobrima i uslugama	14	16
Zdravstvena zaštita	1	1
Socijalna zaštita	2	6
Pravosuđe i uprava	1	4
Ukupno	37	48

Postupajući u slučajevima, pravobraniteljica traži očitovanja koja nekad već i sama dovode do otklanjanja diskriminatornog postupanja. Preporuke koje Pravobraniteljica upućuje imaju edukativnu ulogu jer upoznaju osobu ili instituciju s pravnim načelima i zakonskim obvezama u postupanju prema osobama s invaliditetom, pojašnjavaju što te odredbe znače u konkretnom slučaju te predlažu konkretna rješenja o tome kako ih primijeniti u praksi. Takvo postupanje je vrlo važno budući da određeni broj diskriminatornih postupanja proizlazi iz nepoznavanja zakonskih obaveza, a posebice nepoznavanja zaokreta prema invaliditetu koje je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kao i dužnosti osiguravanja razumne prilagodbe. U praksi su rijetki slučajevi da se osobu s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju izravno diskriminira. Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije. Onaj tko osobu na taj način stavlja u nepovoljniji položaj donošenjem zaključka da osoba zbog svog invaliditeta ne može obavljati radne zadatke, pohađati nastavu, biti dobar roditelj, itd. iz jednadžbe isključuje mogućnost da će funkcioniranje osobe biti znatno drugačije ukoliko joj se osigura podrška i prilagodba.

Kako bi utjecao na promjenu svijesti koja najčešće dovodi do diskriminacije, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pridružen je partner na projektu Hrvatskog pravnog centra i partnerskih udruga osoba s invaliditetom iz triju županija *Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini*. Između ostalih aktivnosti, u sklopu projekta u Varaždinskoj, Istarskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji provedeno je anketno ispitivanje na uzorku od 1017 osoba s invaliditetom. Anketa je među ostalim pokazala da osobe s invaliditetom prijavljivanje diskriminatornih postupanja smatraju besmislenim jer u slučajevima kad su je prijavili nije bilo nikakvih posljedica. Zbog toga kao i činjenice da je izuzetno mali broj sudskih postupaka vezanih uz diskriminaciju na osnovi invaliditeta nameće se zaključak da je više od 5 godina nakon stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije više pozornost svih dionika potrebno usmjeriti na pokretanje strateške litigacije.

Preporuke

- Preporuča se Vladi RH da prilikom donošenja propisa te prilikom njihovih izmjena i dopuna uvažava međunarodnu regulativu (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, EU Direktive i dr.), posebno imajući u vidu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nedvosmisleno definirala osobe s invaliditetom kao osobe s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima te da je nedopustivo stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s različitim vrstama invaliditeta
- Potrebno je prava osoba s invaliditetom temeljiti na individualnoj procjeni potreba i ne stavljati ih u nepovoljan položaj s obzirom na uzrok i vrstu invaliditeta
- Potreban je značajniji i veći angažman na promicanju dostojanstva osoba s invaliditetom i suzbijanju neželjenih ponašanja koja uzrokuju strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju
- Dodatnu pažnju posvećivati ranjivijim kategorijama radnika (s invaliditetom, s djecom s teškoćama, samohranim radnicama/ima ili (i osobito) ako je riječ o kumulaciji ovih i sličnih slučajeva)
- Potrebno je osigurati proračunska sredstva za osiguravanje pristupačnosti dobrima i uslugama za osobe s invaliditetom unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima jer su ona preduvjet ostvarivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom
- Više pozornost svih dionika potrebno usmjeriti na pokretanje strateške litigacije.

3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Odbor za prava osoba s invaliditetom u više je svojih zaključnih opažanja izrazio zabrinutost zbog činjenice da zakoni zemalja dopuštaju da osoba protivno svojoj volji bude smještena u psihijatrijsku instituciju ukoliko ima psiho-socijalno oštećenje i smatra se opasnom za sebe ili druge. Odbor stoga poziva zemlje članice da poduzmu sve nužne mjere da osiguraju da nitko ne bude zadržan protivno svojoj volji u bilo kojoj ustanovi za osobe s psiho-socijalnim teškoćama.

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, broj 111/97, 27/98, 128799, 79/02) regulirani su postupci dobrovoljnog smještaja ili prisilnog zadržavanja, kao i smještaja bez pristanka u psihijatrijsku ustanovu. Sukladno ovom Zakonu dozvoljen je tzv. smještaj bez pristanka osobe koja je lišena poslovne sposobnosti i nije sposobna dati pristanak. Tada pristanak za pregled ili drugi liječnički postupak daje zakonski zastupnik odnosno skrbnik (članka 8. stavak 5. Zakona). Prisilno zadržavanje i prisilni smještaj kao smještaj u psihijatrijsku ustanovu bez pristanka dopušteni su sukladno Zakonu ukoliko osoba s težim duševnim smetnjama uslijed svoje duševne smetnje ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti život ili zdravlje ili sigurnost, odnosno život ili zdravlje ili sigurnost drugih osoba. Pravobraniteljica je tijekom donošenja Zakona o zaštiti osoba duševnim smetnjama predložila da se jasnije definira područja primjene zakona, upozorila je na nedostatno definiranje pojedinih pojmova, kao što je „sposobnosti osobe za davanje pristanka“ i „ugroženost zdravlja“. Kod propisivanja uvjeta za elektrokonvulzivno liječenje predloženo je već određenim uvjetima dodati onaj da se osoba prije davanja pristanka na takvo liječenje mora upoznati na precizan i razumljiv način, usmeno i pisano sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima ovakvog liječenja. Nadalje je predloženo skratiti rok od dana donošenja odluke psihijatra o prisilnom zadržavanju do donošenja sudskog rješenja o prisilnom smještaju. Nacrtom prijedloga Zakona izričito je propisano kako lišenje poslovne sposobnosti ne znači nesposobnost za davanje pristanka te se ova sposobnost mora utvrđivati i kod osoba lišenih poslovne sposobnosti. O slučajevima smještaja bez pristanka (kad pristanak daje zakonski zastupnik) sukladno prijedlogu novog Zakona, psihijatrijska ustanova biti će obvezna obavijestiti pravobranitelja za osobe s invaliditetom koji će provjeravati opravdanost ovakvog smještaja i o tome sastaviti pisanu bilješku koji se unosi u medicinsku dokumentaciju. Ukoliko pravobranitelj posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka, o tome će obavijestiti nadležan sud koji će primijeniti odredbe zakona o postupku prisilnog smještaja. Uvjeti za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj Prijedlogom Zakona definirani su slično kao i ranijim zakonom - „osoba s težim duševnim smetnjama koja zbog tih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život,

zdravlje ili sigurnost, smjestit će se u psihijatrijsku ustanovu po postupku za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj“. Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (NN, broj 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11), zatvoreniku je zajamčena zaštita temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i Zakonom. Istim zakonom propisano je kako zatvorenik ima pravo na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima. U odredbi članka 75. Zakona jasno stoji kako se zatvorenicima – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti. Zatvoreniku se također osigurava liječenje te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja (članak 103. stavak 1. Zakona).

U 2013. godini izvršen je obilazak Zatvora u Bjelovaru i obilazak kaznenih tijela u Požegi – kaznionice, zatvora i odgojnog zavoda. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na temelju obilazaka te razmatrajući pritužbe zatvorenika tijekom 2011., 2012. i 2013. godine utvrdila da unutar zatvorskog sustava dolazi do povrede prava zatvorenika s invaliditetom, vezano uz uvjete smještaja i dostupnost primjerene zdravstvene zaštite, odnosno kako u penalnom sustavu Republike Hrvatske ne postoje uvjeti za boravak osoba s najtežim tjelesnim invaliditetom. Na upit pravobraniteljice o izvršenim arhitektonskim prilagodbama u zatvorskom sustavu odnosno poboljšanju uvjeta boravka za osobe s invaliditetom tijekom 2013. godine iz Ministarstva pravosuđa se navodi kako će se dugo očekivana izgradnja lifta u Zatvorskoj bolnici realizirati tijekom 2014. godine. Nadalje se navodi kako u Kaznionici u Glini suprotno preporuci Pravobraniteljice fizioterapeut nije zaposlen jer Pravilnikom o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa nije sistematizirano radno mjesto fizioterapeuta čija je izrada u tijeku. Vezano uz izobrazbu službenika opisana je edukacija koja će se provoditi i tijekom 2014. i 2015. godine.

3.5. ŽENE S INVALIDITETOM

Prema podacima o ženama s invaliditetom u RH kojima raspolaže HZJZ najviše zabrinjava činjenica o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom, njih 77 % nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu. 19 % ima srednjoškolsko obrazovanje, 3 % ima višu odnosno visoku stručnu spremu, dok je 4 % onih koje imaju specijalno obrazovanje. Sukladno rečenom, izuzetno je otežana mogućnost zapošljavanja pa samim time i ekonomska neovisnost, a onda i uključenost u zajednicu. Na mnogim skupovima na kojima je sudjelovala pravobraniteljica moglo se čuti kako su žene s invaliditetom oduvijek posebno ugrožena skupina koja predstavlja slabo traženu snagu na tržištu rada. Dodatni negativni faktori pri zapošljavanju su postojanje invaliditeta, predrasude, zanimanja koja nisu u skladu s potrebama tržišta rada, nedostatak radnog iskustva te dugotrajna nezaposlenost.

Povodom Međunarodnog praznika rada pravobraniteljica u suradnji s UNDP Hrvatska, Mrežom žena s invaliditetom SOIH-a i Mrežom slijepih žena Hrvatskog saveza slijepih organizirala je raspravu na temu *Uspješne žene s invaliditetom u svijetu rada – ima li ih u Hrvatskoj?* Svrha rasprave bila je upoznati nazočne i javnost sa ženama s invaliditetom koje su se uspješno uključile u svijet rada kako bi svojim iskustvom potaknule poslodavce i nadležna tijela na veće zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine prisustvovala različitim skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom te organizirala susrete sa organizacijama žena s invaliditetom s ciljem podizanje razine svijesti javnosti o pravima žena s invaliditetom kao i ukazivanje na propuste u zaštiti njihovih prava i nužnost daljnjeg razvijanja mehanizama njihove učinkovite zaštite, potom edukacije i osnaživanja samih žena s invaliditetom u području promicanja i zaštite svojih prava i aktivnom sudjelovanju u životu zajednice.

3.6. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Kod utvrđivanja postojanja svih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom, naročito verbalnog odnosno psihičkog, potrebno je prilagoditi postupanje svih tijela. Stoga je pravobraniteljica zatražila da se ***Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji***, koji do sada nije sadržavao posebne odredbe o

postupanju nadležnih tijela prema osobama s invaliditetom kao žrtvama nasilja ili svjedocima počinjenog nasilja u obitelji, izmijeni na način da se uskladi s obvezama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Tako su predložene određene izmjene i dopune vezane uz postupanje nadležnih tijela kada je žrtva osoba s invaliditetom, a vezano uz potrebu uvođenja različitih vrsta prilagodbe u postupanju, ovisno o vrsti invaliditeta.

Pravobraniteljica je predložila i određene izmjene **Zakona o kaznenom postupku** kao i **Zakona o policijskim poslovima i ovlastima** o čemu je više rečeno u poglavlju Pristup pravosuđu.

Preporuke

-Nužno je nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu

-Potrebno je provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju različitih pojava nasilja.

3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Odredba članka 23. Konvencije koja se odnosi na zaštitu prava na roditeljstvo osoba s invaliditetom i zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju da odrastu u vlastitoj obitelji u sebi sadrži jamstvo zaštite dvije ranjive kategorije – djece i osoba s invaliditetom, za koje se na prvi pogled čini da im interesi ponekad mogu biti suprotstavljeni. Konvencija u takvim slučajevima nudi rješenje propisujući kako će se u svim slučajevima prioritetno uzimati u obzir interesi djece. S druge strane, ovaj članak za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama ne zahtijeva nikakav viši standard već samo traži njihovu ravnopravnost, odnosno zabranjuje diskriminaciju kao različito postupanje u odnosu na osobe bez invaliditeta. Naravno da, kao i kod zaštite drugih prava iz Konvencije nije dovoljno jamčiti jednak položaj već tu jednakost osigurati poduzimanjem mjera prilagodbe, odnosno pomoći i podrške kako bi se ostvarila stvarna jednakost. Tome cilju primjerice vode odredbe o nužnosti osiguravanja pomoći osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. Naše zakonodavstvo nije razvilo ovakve sustave, a odvajanje djece od njihovih roditelja s invaliditetom i dalje je obojano diskriminatornim predodžbama o njihovoj nemogućnosti skrbi o vlastitoj djeci, u mnogim slučajevima i prije nego što to roditeljstvo i ostvare (prije samog rođenja djeteta). Lišenje poslovne sposobnosti korišteno je kao prečica za odvajanje djece od njihovih roditelja, iako zakonodavstvo poznaje instrumente obiteljsko-pravne zaštite koji bi se jednako trebali primjenjivati kako na roditelje bez invaliditeta, tako i na roditelje s invaliditetom, na što je ovaj Ured često upozoravao, kako u pojedinačnim slučajevima tako i kod izmjena Obiteljskog zakona. U tom smislu izmjene Obiteljskog zakona donijet će određene pomake, no međutim, bez razvoja sustava pomoći i podrške neće biti moguće postići ravnopravnost osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihove roditeljske uloge.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jamči osobama s invaliditetom i pravo da očuvaju svoj plodnost. U tom smislu zabranjena je prisilna sterilizacija. Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (NN, broj 18/78) jamči se kako se sterilizacija može izvršiti samo na zahtjev osobe koja želi biti sterilizirana no uz iznimku - za osobu koja nije poslovno sposobna - zahtjev za sterilizaciju mogu podnijeti njezini roditelji kojima je produženo roditeljsko pravo ili staratelj uz suglasnost organa starateljstva. Dakle, sukladno pozitivnom nacionalnom zakonodavstvu, moguća je i dopuštena sterilizacija bez pristanka same osobe, ukoliko je ona lišena poslovne sposobnosti, i to u bilo kojem segmentu. Ovakva odredbe nije u skladu s Konvencijom i mora hitno biti izmijenjena.

3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Kroz sudjelovanje u javnim raspravama koje je organizirao MSPM pravobraniteljici je ukazano da izmjene Obiteljskog zakona neće ići u smjeru transformacije sustava skrbništva i uvođenja instituta odlučivanja uz podršku već da se će se učiniti određene izmjene u cilju uvođenja dodatnih zakonskih jamstava u smislu poštivanja ljudskih prava osoba lišenih poslovne sposobnosti.

Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine u različitim fazama izmjena Obiteljskoga zakona dala više prijedloga i mišljenja koji se prvenstveno odnose na područje skrbništva. Sudjelujući u javnoj raspravi o Prijedlogu Obiteljskog zakona istaknula je kako zadržavanje sustava skrbništva kao zamjenskog odlučivanja nije u skladu sa zahtjevima članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Smatrali smo kako je u prvoj fazi reforme trebalo uvesti institut odlučivanja uz podršku koji bi bio primjenjiv kod nekih osoba s invaliditetom koje se nalaze ili će se nalaziti pod skrbništvom. Ideja je da se kasnije ovaj institut proširuje na sve veći broj osoba koje su obuhvaćene institutom skrbništva. Pravobraniteljica je Ministarstvu uputila konkretne prijedloge, odnosno razrađene zakonske odredbe kojima bi se uveo institut odlučivanja uz podršku međutim ti prijedlozi nisu uvaženi.

Osim ovog najznačajnijeg prijedloga, Ministarstvu su upućeni prijedlozi da se u ObZ uvedu dodatni zaštitni mehanizmi, odnosno na što konkretniji način definira obvezu poštivanja prava osoba s invaliditetom, kako primjena načelnih normi ne bi ostala mrtvo slovo na papiru.

Navodimo neke od prijedloga:

- potrebno je izostaviti mogućnost lišavanja poslovne sposobnosti u potpunosti jer ovakvo lišavanje poslovne sposobnosti nije u skladu s načelom proporcionalnosti;
- zajamčiti redovito preispitivanje odluke o skrbništvu;
- predloženo je izmijeniti odredbu kojom se vještakom imenuje liječnik - vještaci u sudskom postupku nisu/ne bi trebali biti isključivo liječnici;
- zakonske odredbe vezane uz dužnosti i prava skrbnika potrebno je urediti na način da se uz obvezu CZSS-a da upozna osobu sa značenjem skrbništva odredi i obveza centra da provodi edukacije skrbnika o dužnostima skrbnika, naročito vezano uz poštivanje odluka štićenika, odnosno o obavljanju skrbničke ovlasti na način da se što manje zadire u autonomiju pojedinca, osobe pod skrbništvom;
- potrebno je zagarantirati ne samo razmatranje, nego i uvažavanje mišljenja, želja i osjećaja štićenika, i to kod donošenja svih odluka, a ne samo poduzimanja važnijih mjera;
- zakonom je potrebno ustanoviti da se daje prednost izboru štićenika za osobu skrbnika i posebnog skrbnika;

Pravobraniteljica je podržala uvođenje odredbi o anticipiranim naredbama, ukidanju roditeljske skrbi nakon punoljetnosti, mogućnosti imenovanja više skrbnika jednoj osobi, ukidanju mogućnosti lišenja poslovne sposobnosti u potpunosti. Izmjene predložene vezano uz pravne odnose roditelja i djece i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece opisane su u poglavlju „Poštivanje doma i obitelji“.

3.9. PRISTUPAČNOST

Pristupačnost i pristupačno stanovanje

Pristupačnost se ne odnosi samo na osobe s invaliditetom već je kod gradnje potrebno voditi računa o potrebama svih građana neovisno o njihovim fizičkim, senzornim, kognitivnim i/ili psihičkim karakteristikama ili godinama starosti. Česti su primjeri u kojima djelatnici gostima kažu da je objekt prilagođen jer ima izgrađenu prilaznu rampu, ali osoba ne može ući u lift jer su vrata preuska, ne može se kretati kolicima po sobi ili koristiti kupaonicu. Bez obzira na sve pozitivne planove i mjere, natječaje ministarstava koji osiguravaju financijska sredstva, nedovoljno se čini kako od lokalnih sredina pa do državnih tijela odnosno društva u cjelini. Često se kao glavni problem navodi nedostatak financijskih sredstava. Međutim, kad bi se prilikom projektiranja i izgradnje poštovali propisi, dodatni troškovi bili bi nerazmjerno mali u odnosu na dobrobit koju bi pristupačne građevine imale. Dovoljno je izgraditi kosine na ulazu uz ili umjesto stepenica, ili dovoljno široka vrata. Takvi principi univerzalnog dizajna ne

zahtijevaju dodatne troškove već samo svijest o različitim potrebama. Govori se i o nedostatku sankcija za kršenje zakona i propisa. Odgovornost za neprimjenu i kršenje Zakona snosi u najvećem dijelu tehnička struka, ali i uredi za izdavanje akata za gradnju te povjerenstva za provođenje tehničkih pregleda građevina. Neostvarivanje elemenata pristupačnosti i povreda ustavnog prava na jednakost, također predstavlja i diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Iz poglavlja o pristupačnosti u Izvješću o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. razvidno je da više od polovice gradova i općina nije napravilo *Operativni godišnji plan prilagodbe postojećih građevina*. Sve dokle se ne utvrde sve postojeće nepristupačne građevine, ne mogu se planirati sredstva i rokovi uklanjanja prepreka slobodnom kretanju osoba s invaliditetom. Osiguranje pristupačnosti treba biti koordinirano s udrugama osoba s invaliditetom, predstavnika regionalne i lokalne samouprave kao i državnih tijela.

Pravobraniteljica je zaprimila više podnesaka pojedinaca kao i predstavnika udruga vezanih uz donošenje Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (dalje:Pravilnika). Kako bi raspolagali točnim podacima zatražili smo od nadležnog ministarstva pojašnjenje i odgovore na sljedeća pitanja: Koji su razlozi donošenja novog Pravilnika, a ne izmjena dosadašnjeg Pravilnika te zašto tako užurbano? (Prema mišljenju udruga osoba s invaliditetom radi se o vrlo malim izmjenama, a ujedno se provodi javna rasprava o novom Zakonu o prostornom uređenju i Zakonu o gradnji s kojima će trebati uskladiti Pravilnik.; Zašto se u njegovu izradu nisu uključile osobe s invaliditetom? Nitko su uvrštene primjedbe Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Pravobraniteljica ima saznanja kako je niz prijedloga i inicijativa osoba s invaliditetom upućen prema Ministarstvu nakon zadnje izmjene Pravilnika. Međutim, usporedivši novi Pravilnik s nije uočeno da su uvaženi njihovi prijedlozi. Uočene su promjene u nekoliko odredbi Pravilnika koje ne bitno utječu na primjenu. U svom odgovoru ministarstvo između ostalog navodi: „...Stoga je ovo Ministarstvo, radi racionalizacije vremena za izradu propisa, odlučilo u ovom trenutku unijeti samo nužne promjene (kako je opisano), a ponovno preispitivanje elemenata pristupačnosti i drugih mjera kojima se osigurava pristupačnost građevina ostaviti za izradu novog tehničkog propisa, čija izrada i donošenje se očekuje tijekom 2014. godine. U tom će propisu sasvim sigurno naći mjesta svi opravdani zahtjevi osiguranja pristupačnosti svim osobama smanjene pokretljivosti...“ Sigurno i pristupačno stambeno okruženje je izrazito važno kao preduvjet neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu. Unatoč činjenici da već pet godina upozoravamo na problem nepristupačnosti stambenih objekata kao i nerazumijevanju okoline, pomaci su minimalni. O problemima nepristupačnih stanova u javnosti se nedovoljno govori, stoga smatramo da je potrebno kontinuirano utjecati na svijest društva i provoditi propisa o važnosti pristupačnih stambenih objekata za osobe s invaliditetom te ukazivati na diskriminatorne postupke.

Mobilnost

Tijekom 2013. pravobraniteljica je zaprimila znatan broj pritužbi i upita vezanih uz korištenje prava na znak pristupačnosti, prava na oslobođanje od plaćanja cestarina i sprječavanja zlouporaba.

Nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osobe s invaliditetom i pravo na znak pristupačnosti

Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji sukladno odredbama Pravilnika o znaku pristupačnosti došlo je do izmjene starog znaka pristupačnosti s novim koji je važeći znak pristupačnosti za cijelo područje EU. Sukladno tome u praksi su se pojavile nejasnoće i još veće zlouporabe istog. Na prijedlog predstavnika udruga osoba s invaliditetom pravobraniteljica je dala podršku istima te u nizu postupanja-održani sastanci, dane preporuke i upozorenja te predložene izmjene Pravilnika, zatražila da se u žurnom roku riješi problem. Međutim, neprepoznavanjem važnosti te sporošću i birokratiziranošću nadležnih ministarstava, Pravilnik o znaku pristupačnosti nije izmjenjen do kraja 2013. pa se postupanja nastavljaju i u 2014. godini.

Prijevoz osoba s invaliditetom

Iako u nekim gradovima u RH postoji prilagođen javni prijevoz i prijevoz specijaliziranim kombi vozilima, smatramo da je nužno unaprijediti i povećati vozni park te uskladiti radno vrijeme s potrebama

korisnika, djece i odraslih osoba s invaliditetom. Prijevoz ne smije biti osiguran isključivo osobama koje se školuju i rade već i onima koji u nedostatku drugih prilagođenih prijevoznih sredstava mogu jedino koristiti ovu vrstu prijevoza radi obavljanja raznih poslova i aktivnosti, ali i temeljnog razloga – uključivanja u zajednicu.

Pravo na oslobađanje od plaćanja cestarina

Na razini EU-a nisu usuglašene povlastice u prijevozu kao što je to slučaj sa znakom pristupačnosti pa različite zemlje članice kroz različite mjere pokušavaju ublažiti činjenicu da je osobama s invaliditetom onemogućena sloboda kretanja zbog neprilagođenosti javnog prijevoza. U situaciji kad uz iznimku nekoliko gradova u RH, većina navedenih mjera koje se provode u zemljama članicama EU-a, a kojima se nastoji ublažiti neprilagođenost prometnih sredstava, ne postoji u Hrvatskoj, neprihvatljivo je da se zbog nemogućnosti sustava da osigura bolju kontrolu i spriječi zlouporaba, razmatra da se osobama s invaliditetom ograniči ili ukine nadoknada koju predstavlja pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine. Mobilnost je uz pristupačnost osnovni preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u društvo. Stoga smatramo da je nužno unaprijediti međugradski i gradski željeznički i autobusni prijevoz sa potrebnim prilagodbama.

3.10. ZDRAVLJE

Iz pritužbi koje je pravobraniteljica zaprimila u području zdravlja razvidno je nepoštivanje prava osoba s invaliditetom na najviše ostvarive standarde tjelesnog i mentalnog zdravlja i potrebne zdravstvene usluge, naročito u tri važna područja koja smo izdvojili.

Nije zamijećeno da su učinjeni niti minimalni pomaci u razvoju tzv. psihijatrije u zajednici uz unaprjeđenje kvalitete zdravstvene zaštite za **osobe s duševnim smetnjama (osobe s invaliditetom s mentalnim oštećenjem)** u smjeru razvoja izvanbolničkog liječenja i rehabilitacije. Zbog ne postojanja izvanbolničkog sustava liječenja i usluga u zajednici koje bi predstavljale potporu samostalnom življenju i funkcioniranju te nedostatka rehabilitacije dolazi do višestrukih hospitalizacija osoba s ovom vrstom invaliditeta, posljedično do institucionalizacije, socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, i to u potpunosti, što sve predstavlja povrede prava osoba s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju putem zdravstvenog osiguranja ne mogu si osigurati sva potrebna **ortopedska pomagala**. Uglavnom se osobe s invaliditetom pritužuju na nužnost nadoplate velikih novčanih iznosa za potrebno pomagalo odobreno od strane HZZO-a ili se pritužuju na činjenicu da se pojedino pomagalo uopće ne nalazi na Popisu pomagala. Povodom posljednjih izmjena Pravilnika o ortopedskim pomagalima (NN, broj 154/13) koji je u primjeni od 01. siječnja 2014. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je kako nije prihvatljivo provoditi uštede koje bi mogle dovesti do smanjivanja ili ugrožavanja prava osoba s invaliditetom pa i prava na potrebno ortopedsko pomagalo, koje će biti funkcionalno, zadovoljavajuće kvalitete, i s pravom na njegovu zamjenu kada je pomagalo potrošeno i potrebno ga je zamijeniti novim. Uočeno je kako niti ovom prilikom na Popis pomagala nisu uvrštena neka od pomagala za čije stavljanje na popis smo se zalagali proteklih nekoliko godina, već su neka potrebna pomagala (ortopedski ulošci) brisana s popisa. U Pravilnik nije vraćena mogućnost izvanrednog odobravanja pomagala koja se ne nalaze na Popisu pomagala, a sukladno individualnim potrebama osobe s invaliditetom, što smo više puta predložili. Nadalje, nije uvažena primjedba da se omogući odobravanje veće količine potrošnog materijala od one propisane Pravilnikom.

Iz pritužbi upućenih ovom Uredu razvidna je nužnost unaprjeđenja i razvoja sustava **rane intervencije i habilitacije djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama** na način da ista zdravstvena usluga bude dostupna što je moguće bliže krajevima u kojima djeca žive, što sada nije slučaj jer je ista koncentrirana samo u velikim gradovima. Sustavna mreža rane intervencije nije uspostavljena. Ustanove u sustavu zdravstva imaju ograničenja u pogledu zapošljavanja potrebnog nezdravstvenog osoblja koje bi nakon

uspostavljene dijagnoze i statusa djeteta provodilo potrebne rehabilitacijske odnosno habilitacijske postupke. Posljedica toga je, da su roditelji često prepušteni sami sebi, jer njihovo dijete „nikamo ne spada“. Smatramo stoga kako je potrebno uložiti daljnje napore radi međusobnog povezivanja sustava zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi, s ciljem razvoja sustava rane intervencije. Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine više puta dala svoje mišljenje, odnosno predlagala izmjene Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, broj 85/06, 150/08, 71/10) te Pravilnika o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna („Narodne novine“, broj 156/08, 88/10), međutim primjedbe uglavnom nisu uvažene.

Ministarstvo zdravlja pravobraniteljici ne dostavlja sve prijedloge zakona i podzakonskih akata na mišljenje. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje koji donosi brojne pravilnike kojima su regulirana važna pitanja vezana uz zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu osoba s invaliditetom to uopće ne čini. Pravobraniteljica Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućuje inicijative kojima ukazuje na manjkavosti sustava zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja te predlaže mjere kako bi se ovaj sustav unaprijedio u korist osoba s invaliditetom, a s ciljem poštivanja njihovih prava u skladu s Konvencijom. Međutim, ova tijela se u svojim odgovorima ograničavaju na navođenje trenutnih zakonskih rješenja, bez naznake da će inicijative pravobraniteljice razmotriti i zakonodavstvo izmijeniti na način da se ono što je moguće više približi ciljevima odnosno zahtjevima iz Konvencije.

3.11. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom intenzivno zaprima pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju, koji ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju na pojedinom području Republike Hrvatske. Postoji i problem sustavnog praćenja rizičnog djeteta. Za određenu kategoriju djece odgovarajući rehabilitacijski programi postoje u sustavu socijalne skrbi. Međutim, nisu razvijeni formalno-pravni mehanizmi povezanosti ova dva sustava, tako da ne postoji niti kontinuitet skrbi za dijete i njegov daljnji razvoj. Sustav zdravstva usmjeren je na liječenje i medicinsku rehabilitaciju, dok sustavna psihosocijalna rehabilitacija ne postoji. Zbog nedostatka odgovarajućih specijaliziranih rehabilitacijskih tretmana za djecu s teškoćama u razvoju u sustavu zdravstva, te nemogućnosti roditelja da usluge plaćaju iz vlastitih sredstava - djeca ostaju kod kuće, što u konačnici predstavlja opasnost od nastanka težeg razvojnog odstupanja i invaliditeta ali i kršenje osnovnih prava djeteta, u ovom slučaju prava na zdravlje. Sustav socijalne skrbi nije razvio mrežu pružatelja usluge rane intervencije. Pojedini rehabilitacijski programi ostvaruju se u okviru ustanova socijalne skrbi za pojedine vrste teškoća, ali je i u ovom sustavu, izražen problem nedostupnosti takvih ustanova na teritoriju RH, ali i podkapacitiranosti stručnjacima iz područja psihosocijalne rehabilitacije. Sustav socijalne skrbi ne može biti jedini odgovorni sustav za zdravlje djeteta s razvojnim rizikom.

Pravobraniteljica je uputila mišljenje vezano uz nedostatnu psihosocijalnu rehabilitaciju i ranu intervenciju, te uputila preporuku MSPM-u i MZ-u o navedenom problemu i mogućnostima da se najhitnije uspostavi učinkovit sustav rane intervencije i psihosocijalne rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju. Predložili smo da dva najznačajnija ministarstva nadležna za reguliranje ovog pitanja (MZ i MSPM) uspostave učinkovitu suradnju, kako bi se odgovarajućom izmjenom zakonodavstva, te re/organizacijom postojećih institucionalnih resursa omogućilo da svakom djetetu u RH budu dostupne sve potrebne rehabilitacijske usluge, što je preduvjet za unapređenja zdravlja i prevencije težeg invaliditeta. Djeci s teškoćama u razvoju na području Republike Hrvatske nedvojbeno nije osiguran pristup rehabilitacijskim uslugama u mjeri i na način na koji je to potrebno. RH već raspolaže resursima i potencijalima koje ne koristi sustavno. Iako postoje pružatelji usluga, institucije i stručnjaci, zbog zakonodavnih prepreka i nedostatka koordinacije oni se ne koriste u dostatnoj mjeri.

Stoga je potrebno uspostaviti potrebne registre djece s razvojnim teškoćama i izraditi kvalitativnu i kvantitativnu analizu potreba, utvrditi mrežu postojećih i potencijalnih pružatelja usluga rane intervencije i psihosocijalne rehabilitacije vodeći računa posebno o izoliranim dijelovima RH, analizirati potrebe za zakonodavnu, institucionalnu i organizacijsku prilagodbu postojećeg sustava kako bi se koristili postojeći resursi i uspostaviti koordinirano djelovanje svih ministarstava kojima je djelokrug rada usmjeren na potrebe djece s teškoćama u razvoju.

3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE

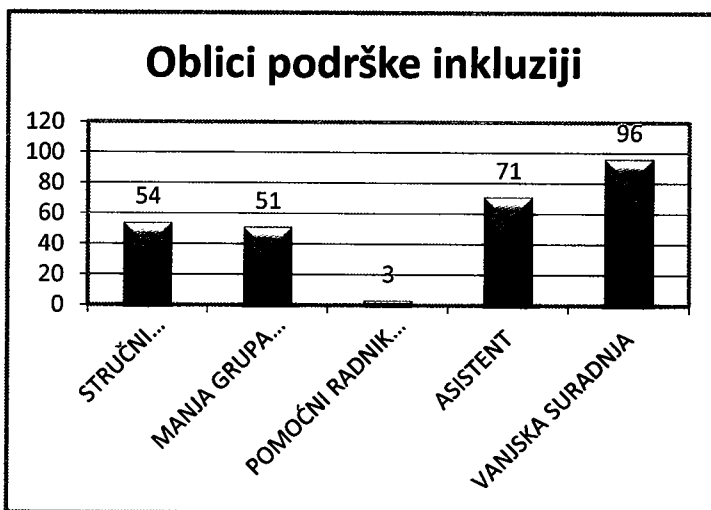
3.12.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Kvalitetna odgojna inkluzija djece s teškoćama u razvoju pretpostavlja i osiguravanje podrške koja će omogućiti svakom djetetu puno sudjelovanje u skupini vršnjaka. Prema podacima MZOS-a, u rani odgoj i obrazovanje uključeno je u šk. god. 2012./2013. ukupno 150.124 djece u dobi od šest mjeseci života do polaska u osnovnu školu. Broj djece s teškoćama u razvoju uključene u organizacije predškolskog odgoja i obrazovanja u šk. godini 2013./2014. prema podacima MZOS-a iznosio je **5.972**.

Ovi podaci gotovo se u potpunosti podudaraju i s podacima prikupljenim od dječjih vrtića i osnivača dječjih vrtića koji su do izrade ovog izvješća dostavili pravobraniteljici podatke o broju djece, odnosno djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima. **Rezultati ankete:** (Baza: podaci od 109 vrtića)

Ukupan broj djece	Upisana djeca s TUR	Postotak djece s TUR
43502	1849	4%

Mnogi vrtići svjedoče o porastu broja djece s razvojnim smetnjama, iako veliki broj djece nema o tome odgovarajući dokaz – nalaz i mišljenje iz sustava socijalne skrbi. Ukoliko dijete nema na ovaj način

dokazane razvojne poteškoće, onda niti vrtić ne može formalno osigurati primjerene oblike podrške, što otežava rad u vrtiću.

Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i obrazovanja propisani su uvjeti koje vrtići trebaju osigurati kao podršku djetetu s teškoćama u razvoju. Nisu definirani neki drugi oblici podrške uključivanju djece s teškoćama u razvoju koje vrtići neformalno koriste – vanjska stručna podrška i suradnja i sl. Mogući oblici prilagodbe potrebama djeci s teškoćama sada su manji broj djece u grupi ili treći

odgajatelj. Ipak, sve se više u vrtićima koriste asistenti/pomoćnici djetetu, te možemo reći da to i u ovom sustavu (kao i u obrazovanju) postaje preferirani oblik podrške. Analizom podataka dobivenih od vrtića uvjerali smo se da je **edukacija i suradnja s drugim stručnjacima, institucijama i udrugama** najčešće korišteni oblik podrške odgojnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju. Gotovo svi ispitani vrtići naglašavaju potrebu stručnog osnaživanja vrtića kroz edukaciju djelatnika, suradnju s vanjskim stručnjacima specijaliziranim za određenu vrstu teškoća, te zapošljavanje stručnih djelatnika - rehabilitatora. U uvjetima nepostojanja sustava rane intervencije, očito je da trebamo u cilju podrške ranom razvoju djece s teškoćama u razvoju koristiti sve društvene resurse. U takvim okolnostima, nužno je ustanove predškolskog odgoja i kroz zakonodavni sustav definirati kao značajan čimbenik inkluzije. Ovdje možemo primijetiti da ima prostora za promjenu zakonodavstva, ali i razvijanje intenzivnije

suradnje između stručnjaka vrtića, pedijatar i centara za socijalnu skrb. Normativno uređenje ovog sustava treba poboljšati, a isto tako i financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića. Uvjeti u vrtiću, te sukladno tome i oblici podrške, u velikoj mjeri ovise o financijskoj moći osnivača.

Prijedlozi za kvalitetnije uređenje sustava predškolskog odgoja

- analizirati stanje i potrebe vezane uz normative zaposlenika – odgajatelja, stručnih suradnika, radnika za njegu, zdravstvenih djelatnika i dr.

- ustrojiti sustav podrške inkluziji u predškolskom odgoju – stručni mobilni tim za inkluziju na području županije – centar za inkluziju

- propise iz područja predškolskog odgoja ugraditi i definirati načine i oblike stručne podrške djetetu i djelatnicima vrtića – definirati mogućnost angažiranja stručnjaka izvan vrtića, definirati mogućnost provođenja stručne psihosocijalne rehabilitacije/ patronaže i rane intervencije tijekom boravka djeteta u vrtiću, te definirati uvjete pod kojima je moguće angažirati asistenta/pomoćnika (vrste teškoća, dob, intenzitet, plaćanje i sl.)

- izmijeniti propise u dijelu međusobne suradnje sustava predškolskog odgoja, škole i sustava socijalne skrbi

3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Prema podacima MZOS-a, u školskoj godini 2013./2014., u osnovnim je školama 330.445 učenika. Od ukupnog broja učenika, 18.385 je učenika s teškoćama. U redovitim programima integrirano je 16.464 (4,79%) učenika s teškoćama u razvoju, dok je **2.269 učenika s teškoćama uključeno u osnovne škole s posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju**. Pravobraniteljica je i ove godine višekratno predlagala pa i upozoravala MZOS na potrebu konačnog donošenja pravilnika koji bi regulirao školovanje djece s teškoćama u razvoju. Inkluzivno obrazovanje ne podrazumijeva samo pristup redovnim školama, nego i osiguravanje uvjeta za takvo obrazovanje – znači svih oblika potpore kojima će se prevladati razvojne teškoće. Još uvijek važeći Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 21/91, 74/99) ne obuhvaća odgovarajuće oblike podrške redovnom obrazovanju, sukladno suvremenim spoznajama. Posebno se to odnosi na sudjelovanje pomoćnika u odgojno-obrazovnom procesu, koji je značajan oblik podrške velikom broju učenika s različitim poteškoćama. Zakonskim i podzakonskim odredbama rad asistenta u nastavi nije reguliran – to se odnosi kako na njihovo financiranje, tako i na njihovu ulogu i ovlaštenja. Rad asistenata u nastavi projektno se financira, pri čemu postoji problem odgovornosti pomoćnika u izvršavanju radnih zadataka. Način financiranja pomoćnika (financiranje nije zakonom regulirano) ne omogućava kontinuitet i kvalitetu ovog oblika podrške, te ne motivira na profesionalno obavljanje tog značajnog posla od strane samih pomoćnika. U dijelu edukacije asistenata u nastavi još uvijek nemamo jedinstveni pristup i nejasno je tko ih priprema za njihovu ulogu.

3.12.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Sustav srednjoškolskog obrazovanja čini 438 srednjih škola i 180.114 učenika. MZOS niti uredi državne uprave u županijama ne raspolažu točnim podacima o broju učenika s teškoćama u razvoju integriranih u redovne srednje škole. To je zabrinjavajuća činjenica, kada znamo da je uočen problem nezavršavanja srednjoškolskog obrazovanja, što kod učenika s teškoćama u razvoju još više uznemiruje.

Učenici s teškoćama u razvoju, prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12), srednjoškolsko obrazovanje nastavljaju u programu prema rješenju o određivanju oblika školovanja ureda državne uprave. Odlukom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole za svaku školsku godinu propisuju se zajednički, posebni i dodatni kriteriji upisa učenika u srednju školu. Pravobraniteljica je u javnim raspravama tijekom donošenja ove Odluke naglašavala da učenici s teškoćama u razvoju trebaju imati pravo izravnoga upisa. Upravo zbog svojih razvojnih teškoća oni, neovisno o svojem uspjehu ili čak

motivaciji, imaju ograničen izbor zanimanja. Institut direktnog upisa predstavlja značajnu prilagodbu individualnim potrebama i osigurava pristup onom obrazovanju koje će učeniku osigurati buduće potpuno uključivanje u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Tijekom pisanja ovog izvješća dovršena je javna rasprava o Nacrtu Odluke za školsku godinu 2014./15. u kojoj se niti ne može govoriti o direktnom upisu, s obzirom da je kao dodani uvjet predviđeno da učenik treba ostvariti minimalni bodovni prag za upis i zadovoljiti na ispitu sposobnosti i darovitosti. Mišljenja smo da je to korak unazad u osiguravanju dostupnosti redovnog obrazovnog sustava učenicima s teškoćama u razvoju.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije

Pravobraniteljica je sudjelovala u javnoj raspravi vezanoj za donošenje Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije. Osnovna poruka koju smo željeli prenijeti je da Strategija treba oživotvoriti obavezu koju smo preuzeli potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a to je da svako dijete, učenik odnosno osoba treba dobiti stvarnu šansu da u odgoju i obrazovanju i cjeloživotnom učenju participira uz odgovarajuću podršku.

3.12.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u 2012. godini sudjelovala je u radu radne skupine u sklopu Tempusovog projekta EduQuality. U sklopu tog projekta izrađen je dokument *Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u RH*. Jedan od zaključaka tog dokumenta je da *zakonske pretpostavke za osiguravanje jednakih mogućnosti, odnosno pristupačnosti visokog obrazovanja osobama s invaliditetom u RH postoje. Ono što ne prati važeće propise su konkretne mjere nadležnih institucija kako bi se jednake mogućnosti definirane u propisima zaista i primijenile u praksi*.¹ U izvješću smo prikazali primjere teškoća i posljedičnih kršenja prava osoba s invaliditetom na obrazovanje do kojih u praksi dovodi nepostojanje procedura koje bi regulirale određivanje vrste podrške za studiranje i načine njezina pružanja kao i prohodnosti u sustavu visokog obrazovanja.

Primjeri su pokazali teškoće na koje cjelokupan sustav visokog obrazovanja nailazi zbog činjenice što u hrvatskom zakonodavstvu nije reguliran način i vrsta podrške i razumne prilagodbe studentima s invaliditetom kao ni procedura kojom se ona ostvaruje. Ne postoji stručna služba procjene koja bi ocijenila koje su prilagodbe potrebne te pomogla budućim studentima u odabiru studija u kojem teškoće koje proizlaze iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta neće onemogućavati studenta da ispuniti očekivane akademske standarde i da uz daljnju razumnu prilagodbu obavlja radne zadatke koji se očekuju od osobe koja je stekla određeno zvanje.

Usprkos nepostojanju zakonske regulative na većini hrvatskih sveučilišta ustrojeni su uredi za studente s invaliditetom, apraksa njihova postupanja tek se razvija. Međutim, problem je što čak i na Zagrebačkom sveučilištu gdje je pitanje podrške za studente s invaliditetom najsustavnije riješeno postoji velika potreba da se postupak bolje definira i propiše i da s njime budu upoznati svi dionici. Uslijed nedostatka takvog sustavnog rješenja, osiguravanje potrebne podrške prepušteno je dobroj volji pojedinih nastavnika što može dovesti do diskriminacije propuštanjem razumne prilagodbe ili dovodi do snižavanja akademskih standarda što je također neprihvatljivo. Zbog svega navedenog ćemo se i dalje zalagati da se oblici i načini pružanja podrške što više usustave i formaliziraju. Prvi korak u tom smjeru bilo bi donošenje Strategije znanosti i obrazovanja u kojoj se navodi ta potreba i veća uključenost nadležnog ministarstva. Stoga pozdravljamo pomake u *Nacrtu Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* kao prvog strateškog dokumenta koji govori o studentima s invaliditetom.

Znatno broj pritužbi studenata s invaliditetom u 2013. odnosio se na teškoće u ostvarivanju stipendije, smještaja u studentski dom i upisa na prvu godinu studija. Većina tih problema bila je posljedica

¹ Osiguranje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, Tempus projekt EduQuality, str. 28

nedostatne informiranosti samih studenata o propisanim postupcima i njihovim rokovima što ne iznenađuje s obzirom na izuzetno velik broj informacija kojima su izložene mlade osobe koje prvi put upisuju studij. Ukoliko još moraju voditi računa o invaliditetu i dodatnim odredbama koje proizlaze s te osnove, ne iznenađuju određeni broj propusta i zakašnjelih reakcija na koje su institucije imale razumijevanja i reagirale fleksibilno iako je stav pravobraniteljice bio da invaliditet ne može biti izlika za propuštanje rokova.

Kao negativnu pojavu zabilježenu u 2013. ističemo činjenicu da usprkos brojnim upozorenjima pravobraniteljice Zakon o socijalnoj skrbi donesen 2013. (NN, br. 157/13) onemogućava studentima s invaliditetom da primaju osobnu invalidninu čija je svrha istim Zakonom definirana kao *zadovoljavanje životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice* ukoliko istovremeno ostvare pravo na stipendiju. To ih dovodi u situaciju da moraju birati između invalidnine i stipendije i time dodatno pogoršava njihovu tešku ekonomsko-socijalnu situaciju dok na razini poruke takva politika umjesto aktiviranja osoba s invaliditetom vodi u njihovo pasivizaciju kroz destimuliranje obrazovanja kao preduvjeta zapošljavanja. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala na skupovima o potrebnoj podršci studentima s invaliditetom koji su se osim u Zagrebu održali i u drugim sveučilišnim sredinama: Rijeci i Splitu, ali i na Veleučilištu u Šibeniku na inicijativu samog prodekana za nastavu. Pravobraniteljica je dala podršku inicijativi Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u suradnji sa savezom i udrugama gluhih i nagluhih osoba o osnivanju Centra preko kojeg bi se pružala i koordiniralo pružanje podrške osobama s oštećenjem sluha u visokom obrazovanju.

Zaključci i preporuke

-Potrebno je usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške studentima s invaliditetom i jasno propisali načini njezina ostvarivanja kao i dužnosti svih dionika u procesu

-Financijsku podršku koju studenti s invaliditetom ostvaruju kao podršku studiranju potrebno je izuzeti kao prihod zbog kojeg im se ukida naknada za *zadovoljavanje životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice*

-Potrebno je razmisliti o uvođenju profesionalnog usmjeravanja odnosno stručne službe procjene sposobnosti budućih studenata s invaliditetom kako bi im se pomoglo u odabiru zanimanja na isti način na koji se pomaže učenicima pro prijelazu iz osnovne u srednju školu. Ta bi služba ujedno procjenjivala potrebne oblike podrške i razumne prilagodbe

-Potrebno je u sustav ugraditi podršku mladim osobama nakon završetka studija kao i onu potrebnu za pronalazak posla

3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

3.13.1. ULOGA RADNE TERAPIJE U RAZNIM PODRUČJIMA REHABILITACIJE

Radna terapija je primarno zdravstvena djelatnost čiji je cilj omogućiti pojedincima i skupinama postizanje optimalnog funkcioniranja u aktivnostima dnevnog života koje uključuju samozbrinjavanje, produktivnost i slobodno vrijeme. Sposobnosti obavljanja svakodnevnih aktivnosti pojedinca mogu biti umanjene razvojem, ozljedom ili bolešću, starenjem, psihološki, socijalno, kulturno, ili kombinacijom navedenog. Ulogu radnog terapeuta upravo u uspostavi funkcionalne sposobnosti prepoznale su mnoge zemlje EU-a kroz osnaživanje pojedinca i poticanja njegove socijalne kohezije što se posljedično ogleda u smanjenim troškovima na teret države. Značenje njegove uloge je podjednako važno u području zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja i radni terapeut bi trebao biti neizostavan član svakog rehabilitacijskog tima. *Radni terapeuti u fazi akutne i subakutne rehabilitacije osnažuju pojedinca da razvije svoje vještine, nauči nove načine izvedbe aktivnosti, prilagodi aktivnosti trenutnim sposobnostima pojedinca i prilagodi okolinu.* Specifična znanja i vještine koje posjeduje radni terapeut u rehabilitaciji djece i odraslih, neovisno o vrsti invaliditeta, nije moguće nadomjestiti znanjem, iskustvom ili vještinama ostalih stručnjaka koji sudjeluju u sveobuhvatnoj rehabilitaciji. Radna terapija doprinosi boljim učincima

u provedbi zdravstvene i socijalne skrbi, u prevenciji daljnje onesposobljenosti, u spriječavanju nastanka težih formi invaliditeta te znatno utječe na ishode rehabilitacije. Obzirom na široko polje djelovanja radnog terapeuta u različitim područjima, smatramo da je odgovarajućim podzakonskim aktima potrebno regulirati mogućnost ravnopravnog uključivanja u stručno-rehabilitacijske timove.

3.13.2. PROFESIONALNA REHABILITACIJA

Unatoč normiranosti kako u području zapošljavanja osoba s invaliditetom (Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13) tako i u području mirovinskog osiguranja (Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13), RH nema razvijen model profesionalne rehabilitacije i nema ujednačenih kriterija i mjerila za provođenje profesionalne rehabilitacije.

Dok se u 2013. bilježi porast broja provedenih upravnih postupaka u pravcu priznavanja prava na neke od oblika profesionalne rehabilitacije pojedinih područnih ureda HZZ-a (192 donesena rješenja), dotle je u području mirovinskog osiguranja prema prikupljenim podacima u svim područnim službama HZMO-a u 2013. godini priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju u svega 14 slučajeva.

Razlog ovako malom broju zahtjeva nalazi se u činjenici da osiguranici nakon profesionalne rehabilitacije nemaju osiguran posao jer ih poslodavac ili ne želi ili nema radnog mjesta na koje bi ga mogao zaposliti. Smatramo nužnim veću koordinaciju svih čimbenika u postupku profesionalne rehabilitacije te propisivanje obveze iste kako za poslodavce tako i za osiguranike do određene godine života.

3.14. ZAPOSŁJAVANJE I RAD

Prema podacima HZZ-a u 2013. Na Zavodu je registrirano 6 789 nezaposlenih osoba s invaliditetom dok ih je u 2012. bilo 6 607. U 2013. zaposleno je 1744 osoba s invaliditetom i to u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica, čistač/ica, administrativni/a službenik/ca, radnik/ca u održavanju, kuhinjski radnik/kuhinjska radnica i pomoćni bravar/pomoćna bravarica.

Unatoč najavljenim poboljšanjima zakonske regulative koja se u praksi pokazala neučinkovita i nedovoljno primjenjiva, iz pritužbi osoba s invaliditetom nakon prvih dana primjene donesenog novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 157/13.), vidljivi su brojni nedostaci usvojenih zakonskih rješenja. Upitno je hoće li i najavljeni podzakonski akti uspjeti otkloniti te nedostatke. Stječemo dojam da zakonodavac želi samo ispuniti formu te da donese zakon koji je obavezan donijeti, bez intencije da taj isti u stvarnosti bude provediv i učinkovit za osobe s invaliditetom. I dalje nisu riješeni problemi na koje smo i ranijih godina ukazivali: tko se sve smatra osobom s invaliditetom kao i dokazivanje samog statusa invaliditeta za potrebe zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije. Još uvijek nisu osnovani centri za profesionalnu rehabilitaciju (njihovo osnivanje predviđa se 01.01.2015.), mjera pozitivne diskriminacije, odnosno davanje prednosti pri zapošljavanju iz čl. 10. st. 3. zakona, je i dalje nejasno definirana, neučinkovitost sankcija za poslodavce koji ne poštuju odredbe zakona (naš prijedlog da se uvede poništavanje ugovora o radu, odnosno rješenja o prijmu u državnu službu ukoliko se ne poštuju odredbe prednosti pri zapošljavanju po uzoru na izmijenjen članak 35. Zakona o braniteljima nije prihvaćen) nisu riješeni donošenjem novog zakona.

Uz navedeno javile su se i nove dvojbe koje se odnose na jedinstveno tijelo vještačenja te na javnu službu pod kojom bi to tijelo djelovalo.

Prava iz radnog odnosa

Tijekom 2013. godine Vlada RH započela je s izmjenama radnog zakonodavstva koje su u trenutku pisanja ovog izvješća u tijeku. S obzirom na to da je prijedlogom izmjena zakona predviđeno slabljenje zaštite prava osoba s invaliditetom na tržištu rada, pravobraniteljica je nadležnom ministarstvu, ali i Hrvatskom saboru, kao i saborskim odborima uputila mišljenje i primjedbe na Prijedlog Zakona o radu inzistirajući ne samo na zadržavanju dosadašnje razine zaštite ove kategorije radnika već tražeći i dodatno jačanje njihovog položaja, uvođenjem novih modaliteta zaštite i definiranje razumne prilagodbe, u skladu s Direktivom EU. Osim samih osoba s invaliditetom u nepovoljnijem položaju od drugih radnika

su i radnici koji zbog brige o djetetu s teškoćama u razvoju koriste neko od prava iz Zakona o roditeljskim potporama. Usvajanjem predloženih izmjena radnog zakonodavstva koje slabe zaštitu ove kategorije radnika doći se do slabljenja njihove i ovako nepovoljne pozicije na tržištu rada. Stoga je predloženo zadržati dosadašnja jamstva povratka na iste poslove i zajamčiti zabranu otkaza. Osim dosadašnjih mjera u Zakon o radu predloženo je uvesti i dodatne pozitivne akcije, odnosno razliku u tretmanu koja neće predstavljati diskriminaciju za one radnike koji brinu za osobe s invaliditetom ili djecu s teškoćama u razvoju.

Preporuke za unaprijeđenje zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom

Obrazovne programe bitno je usklađivati s potrebama tržišta rada te poticati bolju koordinaciju između zavoda za zapošljavanje i poslodavaca u oblikovanju strukovnog obrazovanja i usluga profesionalne rehabilitacije. Otklanjanjem diskriminatornih stavova u radnom i ostalom okruženju nužno je istovremeno utjecati na promjenu svijesti samih osoba s invaliditetom koje treba poticati u svladavanju prepreka u nalaženju i zadržavanju zaposlenja. Ključ zapošljavanja osoba s invaliditetom je osiguravanje potrebne podrške kroz osiguravanje raznih oblika razumne prilagodbe. Dok Zakon o suzbijanju diskriminacije propisuje što je to razumna prilagodba točnije propust iste, razumna prilagodba nije bila navedena u dosadašnjem Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom kao temeljnom zakonu koji regulira područje zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom te smo predlagali da se eksplicitno u zakonu propiše razumna prilagodba prema EU Direktivi 2000/78. Prijedlog Ureda pravobraniteljice je prihvaćen.

3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

3.15.1. INKLUZIVNI DODATAK

Zakon o inkluzivnom dodatku već se nekoliko godina najavljuje kao velik zaokret u politici za osobe s invaliditetom i one od njega puno očekuju. Svrha uvođenja inkluzivnog dodatka treba biti izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s osobama bez invaliditeta. Invaliditet sam po sebi iziskuje dodatne troškove radi uključivanja u život zajednice – to su npr. troškovi nabavke lijekova i pomagala koji nisu na teret HZZO-a, a nužni su za kvalitetniji život te osobe (transfer dizalice, nadoplata troškova invalidskih kolica, dopuna prehrani, prilagodba osobnog automobila, troškovi prevladavanja raznih organizacijskih i komunikacijskih prepreka i dr). Osoba s invaliditetom ne može bez dodatne potpore sudjelovati u obrazovanju, zapošljavanju, korištenju slobodnog vremena, korištenju javnih usluga i sadržaja, a često su ti troškovi za osobe s invaliditetom dvostruko veći. Krajem 2013. godine, a sukladno odredbi Zakona o socijalnoj skrbi iz 2011. godine bilo je predviđeno donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku, međutim nakon objavljenih teza u lipnju 2013. bilo je vidljivo da je upitno donošenje istog do zadanog roka. Nakon objavljenih teza Ured pravobraniteljice uputio je mišljenje MSPM-u. Na održanom sastanku u Ministarstvu s predstavnicima državnih tijela, na kojem su prezentirane analiza i pokazatelji prava koja su u nadležnosti Ministarstva iz dva Zakona (o socijalnoj skrbi i doplatka za djecu), svrha inkluzivnog dodatka i način kako se planira izraditi Nacrt Zakona, upozorili smo na spornu namjeru da inkluzivni dodatak bude skup svih dosadašnjih prava osoba s invaliditetom jer su se sva ta prava do sada ostvarivala za različite svrhe i pod različitim uvjetima (težine invaliditeta, prihoda osobe, prihoda obitelji, imovine, obiteljskih okolnosti, dobi i sl). Mehaničko spajanje dosadašnjih naknada u iznosima navedenih pomoći i naknada u razine inkluzivnog dodatka smatramo lošim za osobe s invaliditetom, jer će to za pojedine kategorije osoba značiti da neće ostvariti iznos dostatan potrebi ovisno o težini invaliditeta, nego će veliki broj njih dobiti jednako male iznose. Na taj način ne bi se postigla svrha inkluzivnog dodatka. Također smo ukazali koliko bi štete prouzrokovalo uvođenje dohodovnog cenzusa. Ne želimo da osobe s invaliditetom budu stavljene u lošiji položaj zbog niskog, „socijalnog“ cenzusa, a činjenica je da većina osoba s invaliditetom već sada živi u uvjetima siromaštva. Stoga smo preporučili nastaviti žurno raditi na Nacrtu Zakona o inkluzivnom dodatku na drugačijim osnovama, navesti rok do kada Nacrt odnosno Zakon treba biti napravljen i donesen,

osnovati radnu skupinu sačinjenu od predstavnika osoba s invaliditetom, stručnjaka iz različitih ministarstava i drugih institucija i ustanova koji svojim znanjem i iskustvom mogu pridonijeti kvalitetnijem rješenju, napraviti analizu dosadašnjih aktivnosti i učinaka, uzeti primjere troškova odraslih osoba i djece prema stvarnim i životnim troškovima koji proizlaze iz njihovog invaliditeta i utjecaj na njihove aktivnosti (npr. zaposlenu osobu, nezaposlenu osobu, osobu u mirovini, studenta - a da su svi npr. isto oštećenje). Smatramo da se sredstva za inkluzivni dodatak ne trebaju osigurati jedino iz sustava socijalne skrbi, nego i drugi sustavi trebaju participirati u ovom dijelu. Osobe s invaliditetom su dio zajednice i njihov položaj se mora ticati svih sustava. Želimo li punu participaciju osoba s invaliditetom, moramo računati na njihov doprinos. Ova naknada se ne smije promatrati kroz prizmu socijalnog davanja, već kao dodatak koji potiče aktivno sudjelovanje i osigurava njihov stvarni doprinos u razvoju zajednice.

3.15.2. STATUS OSOBE S INVALIDITETOM I JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Tijekom 2013. godine pravobraniteljica je zaprimila niz upita, ali i pritužbi osoba s invaliditetom, koje u različitim sustavima ne mogu koristiti Rješenje o tjelesnom oštećenju HZMO-a kao dokaz invaliditeta (npr. za ostvarivanje prednosti pri zapošljavanju). Budući da su prijedlozi pravobraniteljice na Teze Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja samo djelomično prihvaćeni, pravobraniteljica je ponovno dala mišljenje u kojem izražava zabrinutost Nacrtom koji nije odgovorio na najznačajnija pitanja budućeg postupka – institucionalni okvir i organizaciju, dok se očekuje da će metodologija vještačenja biti propisana podzakonskim aktom. Unatoč pozivanju na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, iz samog prijedloga vidljiva je usmjerenost na vještačenje koje će ocjenjivati stupanj oštećenja, što podržava medicinski model. Sukladno Konvenciji, vještačenje se mora temeljiti na socijalnom modelu odnosa prema invaliditetu kroz sustav procjene koji se temelji na utvrđivanju potreba za vrstom, oblikom, načinom i intenzitetom potpore koja je potrebna da bi se otklonile prepreke iz okoline, pri čemu je oštećenje ili stanje tek polazišna točka. Vještaci koji su provodili probnu primjenu vještačenja po novom modelu, u postupku evaluacije primjene, upozorili su na brojne nedostatke takvog mjernog instrumenta koji su ocijenili nedorađenim, opsežnim i kao takvim neupotrebljivim za određena područja i za određene kategorije osoba. Iz prijedloga Zakona nije moguće razaznati u čemu bi predloženi način vještačenja i procjena bio dostupniji, efikasniji i objektivniji za osobe s invaliditetom. Do kraja izrade ovog Izvješća navedeni Zakon je u saborskoj proceduri.

3.15.3. MIROVINSKO OSIGURANJE

U 2013. predlagali smo izmjenu i dopunu odredbi Zakona o mirovinskom osiguranju članka 64. koji se tiče obiteljskih mirovina i članka 121. koji se odnosi na izmjenu pravomoćnog rješenja. S obzirom da je zasnivanje radnog odnosa bilo zapreka da osoba s invaliditetom bilo kada stekne pravo na obiteljsku mirovinu, takvo zakonsko određenje dovodilo je do prekomjernog odustajanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom od svakog oblika školovanja i osposobljavanja te aktivnog traženja posla. Mogućnost stjecanja obiteljske mirovine nakon punoljetnosti, a nakon smrti roditelja te mogućnost izbora, kao i mogućnost obustave isplate već ostvarene obiteljske mirovine u slučajevima zapošljavanja osobe s invaliditetom primatelja obiteljske mirovine, odnosno izbora između vlastite i obiteljske mirovine daje sigurnost i predstavlja snažan motiv za njihovo uključivanje u svijet rada. MRMS je usvajanjem našeg prijedloga (definiranog odredbom članka 69. novog Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 157/13 na snazi od 01.01.2014.) učinilo značajan iskorak u poticanju radne i društvene aktivacije osoba s invaliditetom. Ponovili smo prijedlog za izmjenu i dopunu čl. 121. (bivšeg čl. 122. ZOMO-a) na način da se ponovno uvede mogućnost izmjene pravomoćnog rješenja novim rješenjem ako je prvim rješenjem povrijeđen zakon ili opći akt Zavoda na štetu osiguranika, osigurane osobe ili korisnika mirovine. Također smo predlagali da se omogućiti donošenje novog rješenja kada se sazna za nove činjenice koje utječu na pravo osiguranika, osigurane osobe, odnosno korisnika mirovine, a koje su

nastale nakon donošenja tog pravomoćnog rješenja, odnosno rješenja o pravu, ili u slučaju ako je o nekom pravnom pitanju upravni sud kasnije zauzeo pravno shvaćanje povoljnije za osiguranu osobu. MRMS je prihvatilo ovaj naš prijedlog te je najprije kroz Uredbu, a poslije kroz čl. 122.a Zakona o dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 133/13) izvršilo nadopunu.

Kako bi se riješio jedan od najvećih problema koji smo uočili rješavajući po pritužbama osoba s invaliditetom, a koji se odnosi na manjkavu medicinsku dokumentaciju u kojoj često nedostaju valjana obrazloženja te nema poveznice između zdravstvenog stanja i funkcionalne odnosno radne nesposobnosti osobe, mišljenja smo da bi HZMO trebao dati jasne upute za jednoobrazno ispunjavanje medicinskih obrazaca i druge medicinske dokumentacije u svim slučajevima kada se utvrđuje radna sposobnost (odnosno dokazivanja invalidnosti) u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja.

Pravo na doplatu za djecu

Pravobraniteljici su se i u 2013. obraćali roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su odbijeni u svom zahtjevu za ostvarivanjem dječjeg doplatka za djecu koja imaju teže oštećenje zdravlja nakon navršene 27. godine, pritužujući se da su stavljani u neravnopravan položaj naspram onih roditelja koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine i kojima po spornom članku 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br. 94/01, 138/06, 107/07, 61/11. i 112/12) pripada doplatak za djecu i nakon navršene 27. godine života, do donošenja posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom. Međutim, taj propis još uvijek nije donesen, što praktički znači da se godinama podržava povoljan zakonski položaj samo jedne skupine korisnika doplatka za djecu i to od 01. siječnja 2002., dakle već punih 12 godina. Ta činjenica u cijelosti narušava opravdanost i prihvatljivost zakonskog uređenja u prijelaznom razdoblju, koje po svojoj pravnoj naravi treba biti privremeno.

3.15.4. SOCIJALNA ZAŠTITA

Socijalna skrb

Analiza pritužbi iz područja socijalne skrbi pokazuje da je najizraženije područje pritužbi tijekom 2013. bila nemogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, niski životni standard, te nemogućnost ostvarivanja primjerene socijalne pomoći i naknade s kojom se mogu zadovoljiti osnovne životne potrebe. U državi u kojoj ekonomska kriza traje gotovo desetljeće, osobe s invaliditetom ukoliko ne ostvaruju mirovinu ili plaću, žive realno na granici egzistencije.

Tijekom cijele 2013. donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi bio je središte interesa osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala tijekom procesa donošenja novog Zakona kroz okrugle stolove, javne rasprave, pisane prijedloge i preporuke, usmene konzultacije i dr. Glavno polazište za sve primjedbe pravobraniteljice je definiranje visine prava za osobe s invaliditetom po osnovi TEŽINE invaliditeta, zbog čega ona ne bi trebala ovisiti o imovini, a još manje o prihodima osobe s invaliditetom.

Člankom 30. Zakona o socijalnoj skrbi utvrđene su visine zajamčene minimalne naknade (u daljnjem tekstu - ZMN) prema kojima nema gradacije prema specifičnim kategorijama osoba/korisnika, a izgubljen je dodatak za radno nesposobne osobe, tako da će one prema sadašnjem Zakonu, ostvariti manje iznose pomoći nego je to bilo prijašnjim Zakonom. Osim same visine ZMN drugi je problem odredba koja regulira pravo države na povrat iznosa isplaćenih na ime prava na ZMN i prava na uslugu smještaja ili boravka. Zabilješka tražbine na imovini na neki način stigmatizira ove osobe kao korisnike „socijale“, a praktično je vjerojatno da će otežati eventualnu prodaju nekretnina čime ih se stavlja u nepovoljniji položaj od vlasnika koji nisu korisnici sustava socijalne skrbi.

Javnosti je „obećano“ redefiniranje novčanih pomoći na način da se novčane pomoći spoje te pojednostavi njihovo administriranje, **objedinjavanje** prava iz različitih sustava (opskrbnina, privremena novčana naknada), usklađivanja osnovice za socijalna davanja u odnosu na proračunsku osnovicu i troškove života, a za osobe s invaliditetom jamčilo se kako se iznosi i visina dosadašnjih prava neće

mijenjati. Ishod navedenog je u stvari poražavajući. Socijalna skrb kao djelatnost od javnog interesa (negdje je nestao raniji termin „posebni“ javni interes), usmjerena je na pomaganje potrebitima, onima koji bez pomoću društva ne mogu zadovoljiti osnovne životne potrebe ili prevladati teškoće u kojima se nalaze zbog bolesti, starosti, invaliditeta i dr.

Prijedlozi pravobraniteljice vezani za osobnu invalidninu:

- da se osobna invalidnina ne uvjetuje imovinskim, a pogotovo ne prihodovnim cenzusom
- da se ukoliko ostane cenzus, od njega izuzmu svi prihodi do visine najniže mirovinske osnovice za 40 godina staža, znači i prihod i mirovina, a ne samo mirovina do tog iznosa (sadašnja odredba diskriminatorna za one koji ostvaruju prihod u odnosu na umirovljenike)

Ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje prihod od npr. 1500,00 kn temeljem ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će uz to ostvarivati i osobnu invalidninu u punom iznosu. Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom na žalost se šalje poruka da se drže socijalne naknade i neka ne prihvaćaju zaposlenje. Ako se osoba s invaliditetom samo i pokuša aktivirati – gubi pravo na ovu naknadu po osnovi invaliditeta! Unatoč svim naporima pravobraniteljice, Ministarstvo je ostalo na stajalištu da se osobama s invaliditetom koje se zaposle ili dobiju stipendiju za studiranje osobna invalidnina ukine. Nažalost, ne možemo očekivati da će svih 22000 osoba koje primaju osobnu invalidninu od sutra početi raditi i studirati pa zato nije jasno kakve bi se uštede postigle ako se nekoliko stotina onih koji to mogu, ostavi 1 250 kuna mjesečno. Jedini rezultat te mjere politike za osobe s invaliditetom koji mi vidimo je daljnja pasivizacija osoba s invaliditetom.

Prijedlozi vezani uz dostupnost usluga:

U većini prava na naknadu kao uvjet za ostvarivanje uz prihodovni uvodi se i imovinski cenzus. Za ostvarivanje prava na usluge predviđeno je i sudjelovanje korisnika u plaćanju cijene usluga, za dijete čak do 50% djetetovih prihoda. Prema sadašnjim zakonskim odredbama, dijete s teškoćama u razvoju kojemu je nužna npr. rana intervencija, dužno je u cijeni usluge sudjelovati do iznosa pola npr. obiteljske mirovine. Ukoliko ostvaruje npr. 2000,00 kn obiteljske mirovine, za uslugu će iz vlastitih prihoda trebati izdvojiti i do 1000,00 kn. S druge strane, dijete koje neku uslugu ostvaruje temeljem propisa iz zdravstvenog osiguranja, ima pravo ostvariti je bez nadoplate. Programi psihosocijalne rehabilitacije za dijete s teškoćama u razvoju jednako su značajni kao i medicinska rehabilitacija koju će bez naknade koristiti u sustavu zdravstva. Ovome treba dodati i već spomenutu zabilježbu na nekretninama u vlasništvu odraslog korisnika, kao još jedan ograničavajući/odvraćajući faktor za korištenje prava na usluge. Za djecu s teškoćama u razvoju to bi moglo predstavljati izostanak prevencije invaliditeta, a za odrasle korisnike osobe s invaliditetom - socijalno isključivanje i izolaciju. Već smo rekli da je socijalna izolacija također jedan od oblika siromaštva. Zakonom o socijalnoj skrbi trebalo je u većoj mjeri obratiti pozornost na usklađivanje sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali čini se da je prvenstveno bio usmjeren na uštedu sredstava namijenjenih za socijalna davanja.

Prijedlozi vezano uz pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja:

- da se korištenje statusa roditelja njegovatelja odobri za dijete koje ima teški invaliditet zbog kojeg je u potpunosti ovisno o pomoći, njezi i brizi druge osobe, a da nije uvjet da ima više vrsta teških oštećenja ukoliko dijete nije u potpunosti nepokretno
- da se korištenje prava na status njegovatelja za osobe s invaliditetom odobri i drugim članovima obitelji, a ne samo roditeljima, odnosno da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja (pomoćnika OSI u obitelji) odobri u svakom slučaju kada se radi o osobi s teškim invaliditetom za koju je to jedini način da se izbjegne institucionalizacija, jer je to u konačnici jeftinije
- da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja odobri i ako je dijete uključeno u poludnevni boravak, znači 4-6 sati dnevno, a da se eventualno ograniči samo za programe u dužem trajanju od 6 sati dnevno

Zaključno možemo reći da ovako koncipirana prava nemaju inkluzivni karakter, naprotiv, određenu kategoriju osoba s invaliditetom stavlja u nepovoljniji položaj od drugih.

Prijedlozi za poboljšanje područja socijalne zaštite

-hitno uskladiti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na osobe s invaliditetom sa socijalnim modelom invaliditeta i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Stambeno zbrinjavanje

Javno stambeno zbrinjavanje u zakonodavstvu RH u nadležnosti je jedinica lokalne samouprave (JLS). One sukladno svojim mogućnostima dužne su osigurati stambeno zbrinjavanje određenim kategorijama svojih građana, uglavnom socijalno depriviranim, međutim širina programa stambenog zbrinjavanja ovisi o materijalnoj snazi JLS.

Veliki broj JL/PS nema na raspolaganju stambeni fond namijenjen zbrinjavanju stambeno nezbrinutih građana. Stoga i osobe s invaliditetom na tim područjima nemaju niti pristup javnim programima stambenog zbrinjavanja. Zbog nepostojanja programa stambenog zbrinjavanja osoba s invaliditetom, mnogo osoba s invaliditetom mlađe životne dobi prisiljeno je prihvatiti smještaj u nekoj ustanovi, kao jedinu mogućnost. Boravak u domu umirovljenika osoba mlađe životne dobi znači kršenje njezinih prava na izbor mjesta gdje i s kim će živjeti, predstavlja i ograničenje prava na neovisno življenje, obzirom da su time prisiljene živjeti nametnutim načinom života. Osiguravanje podrške u neovisnom stanovanju treba tek postati dio stambene politike države, odnosno lokalne/regionalne samouprave.

Zaključak i prijedlozi za poboljšanje stambene politike za osobe s invaliditetom

Programi socijalnog stanovanja i stambenog zbrinjavanja za osobe s invaliditetom trebali bi se razvijati na temelju donesenih strategija socijalnog stanovanja, pri čemu treba voditi računa posebno o osobama s invaliditetom:

- prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova
- definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu
- razviti sustav podrške neovisnom stanovanju razvojem potrebnih servisa.

3.15.5.NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Tijekom 2013. pravobraniteljica je zamijetila povećanje broja pritužbi osoba s invaliditetom koje se nalaze na smještaju, a koje smatraju da mogu živjeti u vlastitom stanu uz podršku. Uglavnom se radi o osobama lišenim poslovne sposobnosti, smještenim u udomiteljskoj obitelji, obiteljskom domu ili domu socijalne skrbi. Isto tako, često se obraćaju roditelji ili skrbnici osoba s intelektualnim teškoćama za pomoć u planiranju budućeg života ovih osoba. Roditeljima starije životne dobi najveća je briga što će biti s njihovim djetetom nakon što njih ne bude. Djeca će biti nasljednici nekretnine, nasljednici mirovine, dakle materijalno i stambeno zbrinuti, ali će im biti potrebna podrška u daljnjem životu. Tim osobama treba pomoć u brizi za sebe i imovinu, pomoć u svakodnevnom životu, a centri za socijalnu skrb nemaju za njih jasno određene mogućnosti i prijedloge u koje bi imali povjerenja i koje bi vidjeli kao odgovarajuće rješenje. Kad se radi o zahtjevima za življenje izvan ustanova ili povratka iz ustanove u vlastiti dom, u većini slučajeva nakon ispitnog postupka, iz izvješća CZSS, proizlazi da su ove osobe sposobne za kretanje, samozbrinjavanje, imaju i širu obitelj, ali im i dalje treba određeni obim podrške. Uz ostale primjere navodimo osobe koje žive u gradu Zagrebu. Jedna od njih je mlađa osoba (32 godine) kojoj je potrebna podrška u redovitom uzimanju lijekova, te praćenju zdravstvenog stanja radi pravovremenog liječenja. Centar za socijalnu skrb smatra da ne postoje odgovarajuće usluge i podrška koja bi osigurala neovisno življenje.

U svim ispitanim slučajevima CZSS je utvrdio da te osobe, iako na smještaju zadovoljavajuće funkcioniraju, ne bi u vlastitom stanu bez podrške mogle brinuti o svojem zdravlju, o sebi, imovini, a da nema mogućnosti da im se takva podrška osigura.

Ovim su osobama prekršena prava na izbor mjesta boravka, ne mogu birati gdje i s kim će živjeti, žive nametnutim načinom života, izolirani u obiteljskom domu ili udomiteljskoj obitelji u kojoj ne žele biti. Centri za socijalnu skrb prema zakonskim odredbama, imaju obavezu pomaganja, zaštite interesa i organizacije skrbi za osobe kojima je potrebna pomoć. Centri za socijalnu skrb trebaju za to imati odgovarajuće alate i imati mogućnost odabrati usluge koje mogu podržati neovisno življenje osobe s invaliditetom. Korištenjem usluga sada predviđenih Zakonom o socijalnoj skrbi trebalo bi se podržati stanovanje osobe u vlastitom domu, međutim, očito u praksi postoje poteškoće da se unatoč normativnom uređenju i mreži ustanova (pogotovo u Gradu Zagrebu) još uvijek za neke kategorije osoba (pogotovo s mentalnim oštećenjima), ne može osigurati potrebna podrška neovisnom življenju.

Zbog nemogućnosti osiguravanja primjerene, individualno planirane podrške životu u vlastitoj obitelji, veliki broj osoba u RH živi nametnutim načinom života – u ustanovi.

U navedenim slučajevima uslugu psihosocijalne podrške u domu korisnika trebaju pružati pružatelji, uglavnom domovi koji skrbe za osobe s psihičkim oštećenjima – ustanovljene od države ili nekih drugih fizičkih i pravnih osoba ili udruga. Takvih je pružatelja nedovoljno. Podrška ovim osobama nedostaje i u okviru sustava zdravstvene zaštite. Iako je RH donijela Nacionalnu strategiju zaštite mentalnog zdravlja 2011-2016. kojom se naglašava značaj razvoja usluga u zajednici i suradnje s drugim sustavima (socijalne skrbi), još se nije niti započelo s razvijanjem centara za mentalno zdravlje na lokalnim razinama, dnevne bolnice su rijetkost, a udruge kao pružatelji inkluzivnih usluga za ovu populaciju gotovo ne postoje.

Razvijanje izvaninstitucionalnih oblika skrbi i usluga u zajednici

Kako bi RH osigurala provođenje članka 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, treba se uz započeti proces deinstitutionalizacije smještenih osoba, intenzivnije raditi na razvoju usluga podrške neovisnom življenju. Bez razvijenih dostupnih usluga teško će se, i sporo, smanjivati i dalje velike liste čekanja na smještaj u domove.

Teškoće u procesu deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi

Pravobraniteljici su se tijekom 2013. učestalo obraćali roditelji smještenih korisnika Centra za rehabilitaciju Zagreb i Centra za rehabilitaciju Stančić. Neočekivano, pritužbe su se odnosile upravo na proces deinstitutionalizacije osoba smještenih u navedenim Centrima. Pravobraniteljici su se obraćali roditelji pojedinačno, ali i grupe roditelja/skrbnika. Roditelji korisnika Centra Stančić navode da su korisnici u okviru ovih domova vodili aktivan život, sudjelovali u radionicama i zajedničkim aktivnostima, odlazili na ljetovanje i kulturna događanja, imali solidnu zdravstvenu skrb i njegu. U stanovima očekuju da će, pogotovo nepokretni ili otežano pokretljivi korisnici biti socijalno izolirani u stanu uz ograničenu socijalnu mrežu koja se odnosi jedino na druge stanare i jednog asistenta. Roditelji korisnika Orlovca tvrde da je ta ustanova razvila najviše standarde skrbi za svoje štićenike, uz maksimalno podržavanje njihove neovisnosti, interesa i potreba, te da ovako nagli prijelaz u otvoreni boravak na njih djeluje uznemirujuće, ali tako djeluje i na članove obitelji. Oni izražavaju zabrinutost prije svega zbog ograničenog trajanja financiranja projekta deinstitutionalizacije i brige za nastavak skrbi za njihove štićenike, a isto tako nemaju povjerenja u intenzitet i kvalitetu skrbi tijekom boravka u stambenim jedinicama.

Radi uvida u tijek toga procesa, a i povodom navedenih pritužbi, Ured pravobraniteljice izvršio je i obilazak nekih stanova i kuća u kojima su smješteni korisnici Centra Zagreb. Vezano uz navedeni proces, pravobraniteljica je zabrinuta zbog činjenice da otpor roditelja i skrbnika ne jenjava, te smo pretpostavili da se s ovim procesom žuri, a da se zanemaruje dobra priprema korisnika i njegovih obitelji. MSPM-u je stoga upućena preporuka vezana uz tijek toga procesa.

MSPM u svojem očitovanju u dijelu koji se odnosi na proces deinstitutionalizacije korisnika Centra Zagreb i Centra Stančić, opisuje cjelokupni tijek provođenja ovih aktivnosti koje traju još od 2012. O uspješnosti dosadašnjeg procesa najbolje govori osobno zadovoljstvo korisnika i njihovih roditelja.

Činjenica je da zatvaranje ustanova jest značajan proces i početak zaokreta u shvaćanju skrbi o osobama s invaliditetom. Za promjenu svijesti njihovog okruženja i sredine sigurno je potrebno vrijeme, ali to ne

može biti opravdanje da se s tim procesom ne započne. Zabrinjava da se paralelno ne razvija mreža pružatelja usluga koje će podržati neovisan život osoba s invaliditetom u vlastitoj obitelji i kod pružatelja usluge, da se ne razvijaju programi stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svih drugih oblika podrške neovisnom življenju i to na cijelom teritoriju RH. U prilog toj činjenici govore i liste čekanja na smještaj u gotovo svim ustanovama koje smo obišli.

Uz to, obilaskom različitih ustanova uvidjeli smo da na području RH postoje privatni obiteljski domovi u kojima osobe s invaliditetom žive segregirane i izolirane bez odgovarajućeg stručnog osoblja, depersonalizirane, pasivne zbog dugotrajnije izloženosti okoštaloj organizaciji po mjeri institucije, a bez prava da same kontroliraju vlastiti život, donose odluke ili vrše odabire o načinu života, provodeći vrijeme bez osmišljenih aktivnosti. Uvjereni smo da bi proces deinstitutionalizacije trebalo što prije započeti i/ili intenzivirati upravo kod spomenutih kategorija osoba s invaliditetom bilo kroz oblik organiziranog stanovanja ili druge oblike izvaninstitucionalne skrbi.

Usluga osobnog asistenta

Niz pritužbi osoba s invaliditetom u proteklom razdoblju odnosilo se i dalje na uslugu osobnog asistenta. Pritužbe i dalje ukazuju na neke nedostatke u provođenju ovih projekata, najviše ih se odnosi i dalje na činjenicu da se usluga osobnog asistenta može ostvariti jedino putem udruge.

Stav pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je da se usluga osobnog asistenta treba definirati zakonom. Radi se o izuzetno kvalitetnoj podršci neovisnom življenju, koja pogotovo u kombinaciji s nekim drugim uslugama, može u potpunosti prevenirati smještavanje osobe s invaliditetom u ustanove.

Prijedlozi za poboljšanje razvoja neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu

-što prije dovršiti analizu postojećih potreba za uslugama, te sukladno potrebama planirati podršku širenju mreže pružatelja usluga

-u procesu razvoja i širenja mreže različitih usluga utvrditi sve postojeće resurse unutar kompatibilnih sustava – obrazovanja, zdravlja, rada i zapošljavanja, profesionalne rehabilitacije

-definirati uslugu osobne asistencije kroz zakonske odredbe

-osigurati konkretnu i operativnu stručnu podršku domovima socijalne skrbi koji su u procesu transformacije

3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

U pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom snažno smo se zalagali da se prilikom izmjene izbornog zakonodavstva kojem se pristupilo 2012. godine ono izmijeni na način da osobe s invaliditetom potpuno lišene poslovne sposobnosti, njih oko 16000 zbog zaštite svojih prava i interesa ne budu tom činjenicom istovremeno lišene i svog Ustavom zagarantiranog prava da sudjeluju na izborima. MSPM se sukladno svojim nadležnostima izuzetno angažirao na tome da ostvarivanje biračkog prava za osobe s invaliditetom pod skrbništvom ne ostane mrtvo slovo na papiru na izborima za zastupnike za Europski parlament 14. travnja 2013. Uz to su i Udruga za samozastupanje i GONG provodili javnu kampanju kako bi što više osoba koje su ostvarile pravo glasa dobile tu informaciju i informirale se o tome kako to pravo mogu konzumirati. Državno izborno povjerenstvo predvidjelo je način pružanja podrške osobama prilikom glasovanja. Prema podacima MSPM-a broj birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi koji su se aktivno registrirali bio je 600 od kojih je njih 560 izašlo na izbore. U 13 ustanova bili su smješteni birački odbori odnosno one su bile biračka mjesta. Pravobraniteljica je zaprimila dvije prijave kršenja biračkog prava na izborima članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i izborima načelnika, gradonačelnika i župana te njihovih zamjenika održanim 19. svibnja 2013. godine. Povodom tih slučajeva preporučili smo Državnom izbornom povjerenstvu da se tijekom edukacije članova biračkih odbora dodatna pozornost obrati na zahtjeve da se osobama s invaliditetom osigura pravo na tajnost glasovanja u uvjetima kada one, zbog arhitektonskih barijera, ne mogu pristupiti biračkom mjestu. Državno izborno povjerenstvo pokrenulo je inicijativu za korištenje potpornih tehnologija u biračkom procesu. Nadamo se da će se neko od tehnoloških rješenja dostupnih na tržištu

testirati prilikom jednih od sljedećih izbora u RH kako bi se krenulo u izmjenu izbornog zakonodavstva koje bi omogućilo njihovo korištenje u izborima.

Sudjelovanje u javnom životu

Kako bi se osigurala prava na osnivanje i učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom prilikom donošenja Zakona o udrugama pravobraniteljica za osobe s invaliditetom posebno je naglasila potrebu da se to pravo osigura i osobama koje su zbog činjenice lišenja poslovne sposobnosti onemogućene u sudjelovanju na javnom životu na način na koji to definira Konvencija. prijedlozi pravobraniteljice djelomično su usvojeni.

3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM

Posebnost udruga osoba s invaliditetom čije djelovanje izravno rezultira poboljšanjem položaja osoba s invaliditetom često se ne prepoznaje u odlukama o financiranju – pogotovo u pojedinim lokalnim sredinama. Kroz obilaskе gradova i županija u 2013. godini uvjerali smo se da su u pojedinim područjima udruge jedini pružatelji socijalnih usluga kao što su usluge rane intervencije, poludnevni i dnevni boravak, usluge prijevoza, edukativne i kreativne radionice, zajednička okupljanja većeg broja članova koji je mnogim osobama s invaliditetom posebice u manjim sredinama jedini oblik socijalizacije i uključenosti u život zajednice. Djelovanje ovih udruga nadomješta manjkavosti u sustavu brige koju bi trebale osiguravati institucije. Prema iskustvima temeljenima na osobnom uvidu i pritužbama, postoji pozitivna korelacija između veće razine kvalitete života djece s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom i aktivnosti udruga. U sredinama u kojima se udruge vlastitim djelovanjem i dobrim rezultatima nametnu kao nezaobilazni partneri u planiranju i realizaciji zadovoljavanja potreba osoba s invaliditetom nalazimo bolju suradnju i veći stupanj potpore lokalnih vlasti programima namijenjenima poboljšanju položaja osoba s invaliditetom. Važno je da se ova potpora ogleda kroz sredstva kojima se financiraju one aktivnosti koje služe zadovoljavanju specifičnih potreba osoba s invaliditetom na jednom području te da odobrena sredstva budu srazmjerna ostvarenim rezultatima, a ne da se podržava praksa po kojoj se svim udrugama daju podjednakaka mala sredstva neovisno o rezultatima u ostvarivanju općih javnih potreba u koje spadaju i potrebe djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Kad se radi o zdravlju, unatoč deklariranom pravu na jednaku dostupnost zdravstvenih usluga i obavezi države da osigura njihovo provođenje, u stvarnosti vrsta i kvaliteta ovih usluga ovisi o razvijenosti infrastrukture koja postoji jedino u većim centrima u kojima područna/lokalna samouprava ulaže u razvoj pedagoško-socijalno-zdravstvenih usluga u zajednici i financiranje stručnjaka što nije slučaj u manjim sredinama u kojima nedostaje takvih usluga pa je tim više obveza lokalnih politika na različite načine, a osobito podupiranje programa udruga, poticati razvoj potrebnih usluga.

Dok se ne osigura sustavnost pružanja potrebnih usluga, mora se osiguravati njihovo provođenje kroz aktivnosti organizacija civilnog društva te smo stoga predlagali da se Zakonom o udrugama definira ugovorno financiranje udruga osoba s invaliditetom na način da se jedinice lokalne i područne samouprave obvežu na pružanje financijske potpore programima zaštite i brige osoba s invaliditetom. Prijedlog nije prihvaćen.

3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom područje sporta, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva nije značajno samo po rezultatima, nego pridonosi jednakosti, uključivanju, očuvanju zdravlja, podizanju kvalitete života i poticanju samopoštovanja. Važna je i rehabilitacijska uloga sporta u sprječavanju funkcionalnih i drugih onesposobljenja. RH je u svijetu prepoznatljiva kao zemlja vrhunskih sportaša s invaliditetom. Tijekom 2013. godine održana su mnoga međunarodna natjecanja na kojima su sportaši s invaliditetom postigli iznimne rezultate. Upozoravali smo da su sportaši s invaliditetom često u nepovoljnijem položaju od sportaša bez invaliditeta jer im vrlo često nisu osigurani ni minimalni prostorni ni materijalni uvjeti potrebni za provođenje sportskih aktivnosti. Takvo nejednako postupanje

očituje se i na zakonodavnoj razini. Unatoč prijedlozima da se izjednači status sportaša s invaliditetom u odnosu na zdrave sportaše, ova nejednakost je ozakonjena te je pravobraniteljica zatražila ocjenu ustavnosti spornih odredbi Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu („NN“ br. 94/13.)

Da bi osobe s invaliditetom mogle sudjelovati u kulturnim sadržajima – bilo kao konzumenti bilo kao stvaratelji – potrebno im je te sadržaje učiniti dostupnima. Ovdje ne mislimo samo na dostupnost uklanjanjem prostornih barijera nego i konkretne oblike podrške kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu osoba s invaliditetom u kakvom imamo priliku uživati kao što su predstave u svijetu poznatog Kazališta slijepih ili Festival jednakih mogućnosti koji predstavlja bogati prikaz stvaralaštva osoba s invaliditetom čije vrijednost ne smije biti dovedena u pitanje nedostatkom sredstva za očuvanje.

3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA

Na području međunarodne suradnje u 2013. Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom dodatno je učvrstilo svoju poziciju mjesta na kojem međunarodne institucije mogu dobiti relevantne podatke o stanju prava osoba s invaliditetom u RH. Od aktivnosti posredovanja pravobraniteljice u razmjeni međunarodnih iskustava ističemo organizaciju posjeta **Posebnog UN-ovog izvjestitelju za osobe s invaliditetom**, g. Shuaiba Chalklenu koji je u Hrvatskoj boravio od 29. travnja do 3. svibnja 2013. godine. Od sudjelovanja na međunarodnim skupovima ističemo **Radni forum o primjeni UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji** na kojem je savjetnica pravobraniteljice zajedno s predstavnicom MSPM-a i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske po prvi put predstavljala Hrvatsku kao punopravnu članicu EU-a. Nastavljena je i suradnja s pravobraniteljskim institucijama u regiji, a u sklopu svojih studijskih putovanja Ured su posjetile **delegacije Turkmenistana i Gruzije**. Ured je kao primjer dobre prakse u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom predstavljen u **Socijalističkoj Republici Vijetnam**. Ured **Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska** je i u ovom izvještajnom razdoblju bio najvažniji partner Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u realizaciji projekata usmjerenih na promicanje prava osoba s invaliditetom posebice kroz zajedničku suradnju na organizaciji događanja: *Žene s invaliditetom na tržištu rada, Važnost tehničke struke u osiguranju pristupačnosti* i obilježavanje pete godišnjice Ureda. Ured je dao informacije o stanju prava osoba s invaliditetom na traženje **Europske komisije** preko Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija te Ministarstva pravosuđa. U ovom izvještajnom razdoblju Ured se kroz odgovore na pitanja uključio u izradu izvješća sljedećih institucija: **Američkog veleposlanstva**, **EU Agencije za temeljna prava** (Fundamental Rights Agency), međunarodne organizacije **Workability International** i BITSE projekt. Ured su kontaktirale i međunarodne organizacije **Human Rights Watch**, **Mental Disability Advocacy centar** te strani novinari. Pravobraniteljica je sudjelovala u istraživanju o učincima **Europska strategija za osobe s invaliditetom od 2010. do 2020.** godine i pripremi edukacije o **Povelji o temeljnim pravima Europske unije**. Članci o ostvarenju biračkog prava za osobe s invaliditetom objavljeni su u publikaciji međunarodne organizacije International Disability Alliance i na blogu Regionalnog centra UNDP-a u Bratislavi.

3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Pravobraniteljica je u 2013. godini svoju zadaću podizanja razine svijesti o osobama s invaliditetom provodila organiziranjem događanja, posjetima udrugama osoba s invaliditetom, obilascima gradova, sudjelovanjem na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih institucija, sudjelovanjem u medijima, preko internetske stranice Ureda, održavanjem predavanja na visokim učilištima te kroz druge aktivnosti.

Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine organizirala **16 aktivnosti** - obilježavanje Međunarodnog dana rada povodom kojeg je organiziran skup *Uspješne žene s invaliditetom, ima li ih u RH?*, zatim gostovanje posebnog UN-ovog izvjestitelja za osobe s invaliditetom, stručne skupove u Splitu i Vukovaru na temu:

„Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom“, povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava obilježeno je i pet godina instituta pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom u RH. U sklopu obilazaka županija održana savjetovanja osoba s invaliditetom u Sinju, Omišu, Trogiru, Solinu, Vukovaru, Požegi, Pazinu, Ludbregu, Osijeku, Ogulinu i Đakovu, a na inicijativu udruga tri savjetovanja- u Samoboru, Sisku i Petrinji.

4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom započeo je s radom polovicom 2008. godine. Kako bi se odgovorilo na pojačan obujam posla koji je Ured trebao obavljati kako se povećavala njegova prepoznatljivost među osobama s invaliditetom, ali i institucijama koje su sve više tražile mišljenja i prijedloge Ureda vezane uz planiranje politike za osobe s invaliditetom mijenjao se 2009. i 2013. godine Pravilnik o unutarnjem redu. Ured uz pravobraniteljicu zapošljava samo 10 djelatnika, od toga 7 u stručnoj službi. Obujam posla je i dodatno povećan pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji kad su i tijela EU od Ureda počela tražiti sve više podataka o osobama s invaliditetom i provedbi zakonodavstva EU na ovom području. Europska komisija je tijekom praćenja pretprijetnih pregovora u Poglavlju 19 tražila da se izvještava o tome je li Uredu doista omogućeno da neovisno obavlja poslove u svrhu zaštite osoba s invaliditetom prvenstveno kroz osiguravanje dodatnih sredstava za provođenje aktivnosti predviđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Ured je ujedno određen i kao nezavisno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i kao takav prepoznat je kao primjer dobre prakse u svijetu. Djelokrug rada propisan Zakonom o pravobranitelju predviđa i obilazak institucija u kojima su smještene, borave ili rade osobe s invaliditetom na području cijele Hrvatske, a nužno je da Ured usprkos svojoj lociranosti u Zagrebu bude prisutan i u drugim dijelovima Hrvatske kako bi osobe s invaliditetom imale pristup zaštiti koju im Ured omogućava. Zbog tako velikog obujma aktivnosti koje prelaze kapacitete stručne službe nije bilo moguće pristupiti kapacitiranju stručne i administrativne podrške te se tek predviđenim proračunskim sredstvima od 2014. nadalje planiraju uvjeti za isto.

Financijsko poslovanje

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2013. godinu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je osnovan i radi na temelju Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07). Rashodi za zaposlene planirani su u iznosu od **2.074.425 kn**, a potrošeno je **2.065.697 kn** ili **99,58%**. Do kraja 2013. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 djelatnika od kojih su 1 namještenik, 8 državnih službenika/ce (dvije su radile na pola radnog vremena na mjestu administrativnog djelatnika) i 3 dužnosnika/ce. Materijalni i financijski rashodi planirani su u iznosu od **874.624 kn**. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne i financijske rashode iznosi **862.869 kn** ili **98,66 %**. Planirana sredstva za opremanje u 2013. iznosila su **21.800 kn**. Za planiranu kupovinu dijela uredskog programa za sistematizaciju podataka potrošeno je 11.937,50 kn i za licence 6.512,50 kn. Ukupni rashodi za nabavu nefinancijske imovine iznose **18.450 kn** ili **84,63 %**. Izvršenje od **99,20%** pokazuje da su u 2013. sredstva iskorištena u potpunosti, tj. u skladu s planovima za svaku skupinu rashoda. Od planiranih sredstava u iznosu **2.970.849 kn**, ukupni rashodi iznose **2.947.017 kn**.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Pristup pravosuđu

Izmjene zakona koje je predlagala pravobraniteljica (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima) doprinijet će učinkovitijem pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom.

Jednakost i nediskriminacija

Najviše pritužbi u kojima se pritužitelji, između ostalog, pritužuju na diskriminaciju na osnovi invaliditeta, zaprimljeno je u područjima pristupa dobrima i uslugama, rada i radnih uvjeta, te obrazovanja i

socijalne zaštite. Analizom tih pritužbi nameće se zaključak da je deklarirano inkluzivno obrazovanje i zapošljavanje potrebno i stvarno provesti u praksi poštujući pri tome institut razumne prilagodbe. Prema rezultatima ankete većina od 1337 ispitanih osoba s invaliditetom prijavljivanje diskriminatornih postupanja smatraju besmislenim jer u slučajevima kad su je prijavili nije bilo nikakvih posljedica. Zbog toga kao i činjenice da je izuzetno mali broj sudskih postupaka vezanih uz diskriminaciju na osnovi invaliditeta nameće se zaključak da je više od 5 godina nakon stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije više pozornost svih dionika potrebno usmjeriti na pokretanje strateške litigacije.

1. Preporuča se Vladi RH da prilikom donošenja propisa te prilikom njihovih izmjena i dopuna uvažava međunarodnu regulativu (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, EU Direktive i dr.), posebno imajući u vidu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nedvosmisleno definirala osobe s invaliditetom kao osobe s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima te da je nedopustivo stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s različitim vrstama invaliditeta

2. Potrebno je prava osoba s invaliditetom temeljiti na individualnoj procjeni potreba i ne stavljati ih u nepovoljan položaj s obzirom na uzrok i vrstu invaliditeta

3. Potreban je značajniji i veći angažman na promicanju dostojanstva osoba s invaliditetom i suzbijanju neželjenih ponašanja koja uzrokuju strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju

4. Dodatnu pažnju posvećivati ranjivijim kategorijama radnika (s invaliditetom, s djecom s teškoćama, samohranim radnicama/ima ili (i osobito) ako je riječ o kumulaciji ovih i sličnih slučajeva).

5. Potrebno je osigurati proračunska sredstva za osiguravanje pristupačnosti dobrima i uslugama za osobe s invaliditetom unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima jer su ona preduvjet ostvarivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom

Osobna sloboda i sigurnost

Novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama trebao bi ojačati položaj i zajamčiti poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama vezano uz njihovo liječenje u psihijatrijskim bolnicama, poštujući više nego do sada njihovo pravo na autonomiju, osobni integritet i pravo na samostalno odlučivanje. Ovaj zakon dati će pravobraniteljici novu ovlast kontrole smještaja osoba u psihijatrijsku ustanovu bez pristanka.

Žene s invaliditetom

S obzirom na izrazito nizak stupanj obrazovanja žena s invaliditetom (čak 77% nema završenu ili ima samo osnovnu školu), oduvijek su posebno ugrožena skupina koja predstavlja slabo traženu snagu na tržištu rada. Dodatni negativni faktori pri zapošljavanju su postojanje invaliditeta, predrasude, te zanimanja koja nisu u skladu s potrebama tržišta rada, nedostatak radnog iskustva i dugotrajna nezaposlenost. Sukladno rečenom potrebno je ukazivati na propuste u zaštiti njihovih prava i nužnosti daljnjeg razvijanja mehanizama njihove učinkovite zaštite, potom edukacije i osnaživanja samih žena s invaliditetom u području promicanja i zaštite svojih prava i aktivnom sudjelovanju u životu zajednice.

Suzbijanje nasilja

Nužno je nastaviti s usklađivanjem zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu osiguravajući razumnu prilagodbu. Potrebno je provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, te nastaviti rad na unaprjeđenju suradnje između navedenih institucija kako bi se spriječilo nasilje; provoditi edukaciju policijskih službenika te edukaciju u pravosuđu (državni odvjetnici, odvjetnici, suci) o posebnostima postupanja prema osobama s invaliditetom tijekom provođenja postupaka.

Poštivanje doma i obitelji

Pomoć i podrška roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti odgoja djece nije sustavno osigurana. Odvajanje djece od njihovih roditelja s invaliditetom i dalje je obojano diskriminatornim predodžbama o njihovoj nemogućnosti skrbi o vlastitoj djeci, u mnogim slučajevima i prije nego što to

roditeljstvo i ostvare (prije samog rođenja djeteta). Lišenje poslovne sposobnosti korišteno je kao prečica za odvajanje djece od njihovih roditelja, iako zakonodavstvo poznaje instrumente obiteljsko-pravne zaštite koji bi se jednako trebali primjenjivati kako na roditelje bez invaliditeta, tako i na roditelje s invaliditetom. U tom smislu izmjene Obiteljskog zakona donijet će određene pomake, no bez razvoja sustava pomoći i podrške, neće biti moguće postići ravnopravnost osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihove roditeljske uloge.

Jednakost pred zakonom

Izmjene Obiteljskog zakona koje je tijekom godine pripremalo Ministarstvo socijalne politike i mladih nisu donijele promjene potrebne radi usklađivanja s Konvencijom, ali novi zakon trebao bi donijeti pozitivne pomake u području postojećeg instituta skrbništva u smjeru jačanja poštivanja prava osoba s invaliditetom, naročito onih s mentalnim i intelektualnim teškoćama.

Pristupačnost

Pristupačnost mora uključiti sve građane neovisno o njihovih fizičkim, senzornim, kognitivnim i/ili psihičkim karakteristikama ili godinama starosti. Pristup građevinama, prijevozu, prometu, informacijama, uslugama, proizvodima preduvjet su uključivanja u zajednicu svih građana, a ne samo osoba s invaliditetom. Pristupačno stambeno okruženje je preduvjet neovisnom življenju u domicilnoj sredini. Stoga je potrebno kontinuirano utjecati na svijest društva i provodioce propisa o važnosti pristupačnih stambenih objekata osobama s invaliditetom. Osobama s invaliditetom potrebno je prilagoditi i međugradski i gradski željeznički i autobusni prijevoz. S obzirom na to da je upravo zbog neprilagođenosti ili nepostojanja javnog prijevoza mnogim osobama s invaliditetom osobni automobil jedino prijevozno sredstvo, nužno je osigurati bolju kontrolu i sprječavanje zlouporabe korištenja prava na znak pristupačnosti kao i prava na oslobođanje od plaćanja cestarina.

Zdravlje

Iako se nedostupnost zdravstvenih usluga podjednako odnosi na sve građane Republike Hrvatske, osobe s invaliditetom ova nedostupnost pogađa više zbog njihove veće usmjerenosti na sustav zdravstva, odnosno potrebu nekih kategorija osoba s invaliditetom da zdravstvene usluge koriste ne samo učestalo, već i kontinuirano. Kada se u obzir uzme i njihova izrazito loša materijalna situacija gdje većina živi na rubu siromaštva, onda je jasno da si ove osobe ne mogu priuštiti sve ono što im je potrebno za svakodnevno funkcioniranje odnosno sprječavanje progresije invaliditeta. Na usluge u bolnicama dugo se čeka, neke zdravstvenog usluge ne mogu se više ostvariti na teret zdravstvenog osiguranja, lijekovi se plaćaju, ortopedska pomagala nadoplaćuju a potrošni materijal kupuje. Oni koji radi ostvarivanja zdravstvene zaštite moraju putovati izvan svog prebivališta često si zbog visokih prijevoznih troškova tu uslugu ne mogu priuštiti. Neke oblike zdravstvene zaštite, kao što je izvanbolničko liječenje i rehabilitacija osoba sa psihičkim bolestima tek moramo razvijati. S obzirom na navedeno, kod planiranja troškova zdravstva i zdravstvenih usluga, koliko god ono moralo biti racionalno, potrebno je imati u vidu obveze koje je Republike Hrvatska preuzela potpisivanjem Konvencije, a to je osiguravanje uživanja najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja i dostupnost zdravstvenih usluga potrebnih osobama s invaliditetom, uključujući i one čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta.

Djeca s teškoćama u razvoju

Kroz pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju i terenskim obilascima utvrdili smo da nedostaje sustav rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju gotovo na cjelokupnom području Republike Hrvatske. Nedostaju stručnjaci, nema ustanove za ranu intervenciju kod djece s različitim teškoćama, a postojeći resursi nisu međusobno povezani. Kako se radi o zdravlju i prevenciji nastanka težeg invaliditeta kod djece, jasno je da postoji ozbiljna odgovornost države da hitno uspostavi učinkovit sustav rane intervencije i rehabilitacije. Stoga je Ministarstvu zdravlja i Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka da uspostave

suradnju i koordinirano djelovanje kako bi se uspostavio učinkoviti sustav podrške unapređenju razvoja djeteta. Sadašnje stanje u ovom području predstavlja kršenje prava djece na zdravlje.

Odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj dio je odgojno-obrazovnog sustava koji ima izuzetno značajnu ulogu u razvoju djeteta s teškoćama u razvoju. Prema podacima dobivenim od dječjih vrtića, te iz zaprimljenih pritužbi roditelja, uočili smo sve veću otvorenost ovog sustava za djecu s teškoćama u razvoju, međutim, nedostaje podrška samom vrtiću kako bi na što kvalitetniji način odgovorio na potrebe djece. Poboljšanje ovog sustava otežava zakonsko uređenje sustava, kao i o osnivaču ovisno financiranje. Stoga je potrebno upravo u tim područjima izvršiti određene promjene. U propise iz područja predškolskog odgoja potrebno je ugraditi i definirati načine i oblike stručne podrške djetetu i djelatnicima vrtića u području inkluzivnog odgoja, izmijeniti propise u dijelu međusobne suradnje sustava predškolskog odgoja, škole i sustava socijalne skrbi i uspostaviti sustav podrške inkluziji u predškolskom odgoju kroz stručni mobilni tim za inkluziju na području županije.

Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje

Ovi sustavi još čekaju donošenje pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju, koji, unatoč zahtjevima javnosti i višekratnim upozorenjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, još nije donesen. Stoga je još uvijek prisutna različita praksa pojedinih škola i osnivača što se tiče angažiranja asistenta u nastavi ili korištenje drugih oblika podrške. Iz pritužbi po kojima smo postupali uočavamo da škole učestalo zanemaruju korištenje nekih mogućnosti koje već imaju, kako na razini škole, tako i na razini zajednice, prije svega educiranjem nastavnika, korištenjem stručne pomoći od strane drugih ustanova specijaliziranih za pojedinu vrstu razvojnih teškoća, korištenjem savjetodavne pomoći Agencije za odgoj i obrazovanje. Uočavamo potrebu edukacije i stručnjaka imenovanih u stručnim povjerenstvima za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, posebno u dijelu prihvatanja inkluzivnog obrazovanja kao temeljnog prava djeteta s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je i ranije ukazivala na potrebu edukacije povjerenstava, a ovo će posebno značenje imati kod donošenja odluka o srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama.

Visokoškolsko obrazovanje

Pritužbe pravobraniteljici ukazuju na teškoće zbog činjenice što u zakonodavstvu nije reguliran način i vrsta podrške i razumne prilagodbe studentima s invaliditetom kao ni procedura kojom se ona ostvaruje. Ne postoji stručna služba procjene koja bi ocijenila koje su prilagodbe potrebne te pomogla budućim studentima u odabiru studija u kojem teškoće koje proizlaze iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta neće onemogućavati studenta da ispuniti očekivane akademske standarde i da uz daljnju razumnu prilagodbu obavlja radne zadatke koji se očekuju od osobe koja je stekla određeno zvanje. Zbog toga je potrebno usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške i jasno propisali načini njezina ostvarivanja, financijsku podršku koju studenti s invaliditetom ostvaruju kao podršku studiranju potrebno je izuzeti kao prihod, potrebno je razmotriti uvođenje profesionalnog usmjeravanja odnosno stručne službe procjene sposobnosti budućih studenata s invaliditetom te u sustav ugraditi podršku mladim osobama nakon završetka studija kao i onu potrebnu za pronalazak posla.

Zapošljavanje i rad

Iz pritužbi osoba s invaliditetom nakon prvih dana primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom vidljivi su brojni nedostaci usvojenih zakonskih rješenja. Upitno je hoće li ih najavljeni podzakonski akti uspjeti otkloniti. Nisu osnovani centri za profesionalnu rehabilitaciju što onemogućava povratak osoba s invaliditetom u svijet rada. Obrazovne programe bitno je usklađivati s potrebama tržišta rada te poticati bolju koordinaciju između zavoda za zapošljavanje i poslodavaca u oblikovanju strukovnog obrazovanja i usluga profesionalne rehabilitacije. Ključ zapošljavanja osoba s invaliditetom je osiguravanje potrebne podrške kroz osiguravanje raznih oblika razumne prilagodbe. Stoga je potrebno definirati i propisati razne oblike razumne prilagodbe te s njima upoznati i poslodavce.

Mirovinsko osiguranje

Mogućnost stjecanja obiteljske mirovine nakon punoljetnosti, a nakon smrti roditelja te mogućnost obustave isplate već ostvarene obiteljske mirovine u slučajevima zapošljavanja osobe s invaliditetom primatelja obiteljske mirovine, odnosno izbora između vlastite i obiteljske mirovine daje sigurnost i predstavlja snažan motiv za uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada. Kako bi se riješio trenutno jedan od najvećih problema koji smo uočili rješavajući po pritužbama osoba s invaliditetom koji se odnosi na manjkavu medicinsku dokumentaciju u kojoj često nedostaju valjana obrazloženja te nema poveznice između zdravstvenog stanja i funkcionalne odnosno radne nesposobnosti osobe, mišljenja smo da bi HZMO trebao dati jasne upute za jednoobrazno ispunjavanje medicinskih obrazaca i druge medicinske dokumentacije u svim slučajevima kada se utvrđuje radna sposobnost (odnosno dokazivanja invalidnosti) u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja.

Primjereni životni standard i socijalna zaštita

Unatoč brojnim intervencijama pravobraniteljice u tekst Zakona o socijalnoj skrbi, naročito vezano uz osobnu invalidninu, status roditelja njegovatelja i usluge u socijalnoj skrbi, zakonska rješenja ovih prava nisu usklađena sa zahtjevima Konvencije o pravima s invaliditetom, neka su uz to neprimjerena, a neka čak i diskriminatorna. Konvencija traži da se osobama s invaliditetom priznaje različitost i sposobnost te da se potiče njihovo aktivno uključivanje u život zajednice; nalaže da se osiguraju oblici podrške življenju u obitelji, a zabranjuje svako razlikovanje osoba zbog invaliditeta. Negativne reakcije građana pravobraniteljica dobiva već od prvog dana primjene novog Zakona o socijalnoj skrbi. Stoga je nužno hitno uskladiti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na osobe s invaliditetom sa socijalnim modelom invaliditeta i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Neovisno življenje

Odredbe Zakona o socijalnoj skrbi, prema kojima korisnik usluge sudjeluje u njezinoj cijeni iznosom do 50% svojih prihoda, dovest će do nove segregacije, pasivizacije i izolacije osoba s invaliditetom. Proces deinstitutionalizacije je započeo u nekoliko domova socijalne skrbi, a preduvjet uspjeha je razvoj usluga koje će podržati neovisno življenje i uključenost u život zajednice. Usluge trebaju biti raznolike i dostupne. U procesu razvoja i širenja mreže različitih usluga treba utvrditi sve postojeće resurse unutar kompatibilnih sustava – obrazovanja, zdravlja, rada i zapošljavanja, profesionalne rehabilitacije, a usluge definirati na način da podržavaju individualni pristup u zadovoljavanju životnih potreba osoba s invaliditetom.

Udruge osoba s invaliditetom

Značajan broj udruga osoba s invaliditetom zatvorio je svoja vrata tijekom 2013. godine zbog smanjenih sredstava za hladni pogon kao i provođenje projekata i programa. Država i jedinice lokalne i regionalne samouprave trebaju odrediti jasne kriterije za raspodjelu novčanih sredstava. Kako bi organizacije civilnog društva bile ravnopravni partneri državi u brizi o osobama s invaliditetom potrebno je osigurati podršku u materijalnim i nematerijalnim resursima od općina, grada i županije za financiranje rada udruga te aktivnosti u organiziranju i plaćanju stručnog tima, stručnu podršku u pisanju projekata prema međunarodnim fondovima kao mogućim izvorima financiranja aktivnosti i uključivanje lokalne zajednice kao partnera u tim projektima.

Preporuka jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave

Politika Republike Hrvatske tradicionalno je bila usmjerena na izdvajanje osoba s invaliditetom iz njihove okoline i iz njihovih obitelji i smještavanje u specijalizirane ustanove. Sada znamo da je osobama s invaliditetom mjesto u njihovoj primarnoj životnoj zajednici koja im je dužna pružiti pomoć, odnosno prilagodbu. Upravo to je i svrha započetog procesa deinstitutionalizacije kojim se namjerava postići da se osobe s invaliditetom vrate iz ustanova u svoju zajednicu i da im se omogući da u toj zajednici dobiju svu potrebnu podršku samostalnom življenju, najčešće u obliku različitih socijalnih usluga. U svim sredinama koje smo obišli primijetili smo upravo nedostatak ovih socijalnih usluga i nedostatak sustavnih planova ili strategija unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom. Stoga preporučamo da

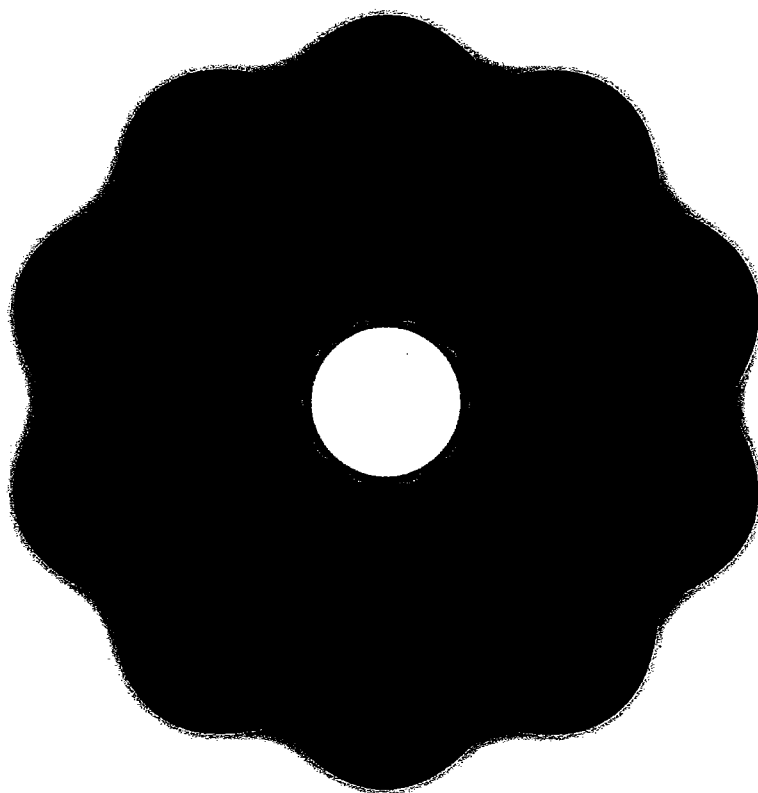
jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave u suradnji s osobama s invaliditetom udruženim u njihove udruge i državnim i javnim institucijama identificiraju prioritete razvoja usluga u svojim sredinama i izrade planove njihova uvođenja.

Podizanje razine svijesti

Za osobe s invaliditetom je svakodnevno ophođenje njihovih susjeda, kolega i sugrađana izvor subjektivno veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta. Zbog toga je i poruka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom cijeloj javnosti da osobe s invaliditetom nisu posao institucija i da smo za dobro koje im želimo odgovorni svi mi. Iz načina na koji se određuje politika za osobe s invaliditetom vidljivo je da zakonodavci nisu prihvatili stajalište iz Konvencije o osobama s invaliditetom prema kojem osobe neovisno o težini invaliditeta mogu raditi, obrazovati se i na drugi način se uključivati u društvo, kao i da težina invaliditeta ne znači nesposobnost nego samo potrebu za većom razinom podrške. Potrebno je da vladine institucije u suradnji s osobama s invaliditetom okupljenim u njihove udruge preuzmu odgovornost za provođenje javnih kampanja kojima bi se mijenjala takva svijest društva kao i jačala svijest samih osoba s invaliditetom da su nositelji prava, a ne objekti primanja pomoći.

6. PRILOZI

Prilozi se nalaze u cjelovitom izvješću.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

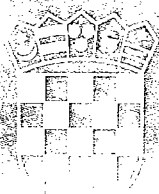
tel.: +385 1 6102 170

fax: +385 1 6177 901

e-mail: ured@posi.hr

www.posi.hr

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

IZVJEŠĆE O RADU 2013.

www.posi.hr

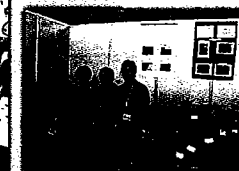
5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Susreti s mladima

Škola je
završila,
pokazat ćemo
što smo naučili

Sa studentima...

Sa sportašima...

5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Ništa o nama bez nas

Suradnja s
udrugama

Razmjena iskustava s raznih
međunarodnih i domaćih
događanja

5 godina Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

U gradovima i
županijama...

Međunarodna suradnja

Početak reforme
skrbištva - Šibenik

Prijatelji iz
svijeta

Švedska kraljica u
posjeti RH

SADRŽAJ

1. UVOD	8
1.1. OBILJEŽAVANJE PET GODINA INSTITUTA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM	11
2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM.....	16
3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM.....	22
3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA	22
3.2. PRISTUP PRAVOSUĐU	24
3.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	29
3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST.....	50
3.5. ŽENE S INVALIDITETOM	55
3.6. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA.....	60
3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	64
3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	71
3.9. PRISTUPAČNOST	79
3.9.1. PRISTUPAČNOST I STANOVANJE	79
3.9.2. MOBILNOST.....	98
3.10. ZDRAVLJE	114
3.10.1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA.....	114
3.10.2. ZDRAVSTVENO OSIGURANJE.....	120
3.10.3. PRAVA PACIJENATA I PROPUSTI U LIJEČENJU.....	124
3.10.4. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE.....	126
3.11. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.....	127
3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE	132
3.12.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	132
3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	138
3.12.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	143
3.12.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	147
3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	161
3.13.1. ULOGA RADNE TERAPIJE U RAZNIM PODRUČJIMA REHABILITACIJE.....	162
3.13.2. PROFESIONALNA REHABILITACIJA	165
3.14. ZAPOSŁJAVANJE I RAD	168
3.14.2. RAD U ZAŠTIĆENIM UVJETIMA.....	178
3.14.3. PRAVA IZ RADNOG ODNOSA.....	181
3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	186
3.15.1. INKLUZIVNI DODATAK.....	187
3.15.2. STATUS OSOBE S INVALIDITETOM I JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA.....	189
3.15.3. MIROVINSKO OSIGURANJE	194
3.15.4. SOCIJALNA ZAŠTITA.....	202
3.15.4.1. SOCIJALNA SKRB.....	202
3.15.4.2. STAMBENO ZBRINJAVANJE	213
3.15.5. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI.....	215
3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	228
3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM.....	235

3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	243
3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	248
3.19.1. PRAĆENJE PROVEDBE KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM I DRUGIH DOKUMENATA	257
3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	261
3.20.1. ORGANIZIRANJE DOGAĐANJA	261
3.20.1.1.OBILASCI ŽUPANIJA	261
3.20.2. PREDAVANJA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA	272
3.20.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA	275
3.20.4. SUDJELOVANJE NA STRUČNIM SKUPOVIMA I DOGAĐANJIMA	281
4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA.....	283
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	285
6.PRILOZI	290

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kaznani zakon
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NN	Narodne novine
OC	Obiteljski centar
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
PDV	Porez na dodanu vrijednost
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VE	Vijeće Europe
ZDD	Zakon o doplatku za djecu
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

18. listopada 2013. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koji je podnijela Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Prethodno se o Izvješću očitovala Vlada RH, a raspravili su ga saborski odbori za obitelj, mlade i sport, ravnopravnost spolova, ljudska prava i prava nacionalnih manjina te zdravstvo i socijalnu politiku. Rasprava je zaključena 18. listopada 2013. godine, a Izvješće je prihvaćeno na 9. sjednici Sabora 25. listopada 2013. (jednoglasno, 94 glasova "za"). Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine u 1914 aktivnosti imala 2444 postupanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je u 1255 podnesaka (pojedinačni predmeti, razne zamolbe, zamolbe i pritužbe telefonom i e-mailom) u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom imala 1462 postupanja. Od navedenog broja, iz prethodnih izvještajnih razdoblja je bilo u 145 podnesaka 167 postupanja, koja su nastavljena u 2013. godini. Ured je na vlastitu inicijativu u 186 aktivnosti imao 479 postupanja koja su se odnosila na preporuke, upozorenja, prijedloge izmjena i dopuna propisa, analize podataka i drugo. Dali smo 91 mišljenje i prijedloge na 40 propisa koja su nam uputila nadležna tijela od čega su na inicijativu pravobraniteljice dana 32 mišljenja na 17 propisa. Ostvarena su 33 obilaska ustanova u kojima borave, rade, obrazuju se ili su smještene osobe s invaliditetom. U svrhu podizanja razine svijesti o jednakosti prava i položaja osoba s invaliditetom Ured je imao 16 aktivnosti –izdvajamo sedmodnevno gostovanje Posebnog UNovog izvijestitelja za osobe s invaliditetom i savjetovanja osoba s invaliditetom te organiziranje sastanaka s gradskim čelnicima u 11 gradova. Odazvali smo se i na 248 raznih događanja gdje su predstavnici Ureda aktivno sudjelovali u 179 događanja, održano je 14 predavanja na visokoškolskim ustanovama te 75 sastanaka s predstavnicima institucija i organizacija civilnog društva iz zemlje i inozemstva. Pravobraniteljica i njezini suradnici sudjelovali su na 26 sjednica Hrvatskog sabora. Imali smo 30 postupanja u području međunarodne suradnje te ostvarili 190 sudjelovanja u medijima.

U 2013. zabilježen je porast broja pritužbi koje su se odnosile na teškoće u ostvarivanju materijalnih prava i podmirivanju troškova stanovanja što pokazuje da je došlo do daljnjeg osiromašivanja obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom do razine da im je ugrožena egzistencija. Naknade s osnove invaliditeta čija je svrha prema zakonu uključivanje osobe s invaliditetom u svakodnevni život zajednice u praksi postaje jedini izvor prihoda za cijele obitelji pa tako opća teška socijalna slika posredno djeluje na osobe s invaliditetom unatoč tome što se njihove ionako male naknade ne smanjuju. 18 % osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva. U državi u kojoj ekonomska kriza traje godinama, osobe s invaliditetom realno žive na rubu egzistencije.

Iz pritužbi osoba s invaliditetom koje su se obraćale pravobraniteljici vidljivo je da izmjene zakonodavstva od kojih su puno očekivali ne samo da nisu donijele željeni napredak, već su ih neke od tih izmjena dovele u još teži položaj.

Na dan 13. siječnja 2014. prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo bilo je 525 782 osoba s invaliditetom koje ostvaruju neki oblik podrške u raznim sustavima. Od tog broja, samo 22.000 osoba s najtežim invaliditetom i djece s najtežim teškoćama u razvoju ostvaruje pravo na osobnu invalidninu u iznosu 1 250 kuna, kojom trebaju podmirivati troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Ohrabruje što sve veći broj osoba s invaliditetom dokazuje da uz odgovarajuću podršku mogu obavljati poslove za koje su

se obrazovali. Međutim usprkos brojnim upozorenjima pravobraniteljice, umjesto da se osobe s invaliditetom potiče da budu aktivni članovi društva, njih se na neki način kažnjava oduzimanjem i tog minimalnog iznosa ukoliko se zaposle. Nažalost, ne možemo očekivati da će svih 22 000 osoba koje primaju osobnu invalidninu od sutra početi raditi i studirati, stoga ne možemo prihvatiti štednju kao opravdanje za ovakva rješenja. Takva štednja na osobama s invaliditetom kratkoročno je vrlo skupa, jer osobe s invaliditetom prisiljava na pasiviziranje. Ali ono što je još značajnije, ovo znači da je prihvaćanje ravnopravnosti i sposobnosti osoba s invaliditetom i dalje samo deklarativno. Kroz cijelu 2013. godinu tijekom donošenja Zakona o socijalnoj skrbi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom aktivno je i na razne načine pokušavala Ministarstvo socijalne politike i mladih uvjeriti da osobna invalidnina ne smije biti socijalna naknada koja se daje zbog siromaštva osobe, nego se radi o nadoknadi za povećane troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Unatoč svim naporima pravobraniteljice, Ministarstvo je ostalo na stajalištu da se osobama s invaliditetom koje se zaposle ili dobiju stipendiju za studiranje ta naknada ukine.

Zasnivanje radnog odnosa bilo je zapreka i da osoba s invaliditetom stekne pravo na obiteljsku mirovinu, te je takvo zakonsko određenje također doprinijelo da djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom odustanu od svakog oblika školovanja i osposobljavanja, te aktivnog traženja posla. Stoga pozdravljamo izmjene odredbe Zakona o mirovinskom osiguranju koje je donijelo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava na način da osobe s invaliditetom kada se zaposle ne budu istovremeno kažnjene gubitkom prava na obiteljsku mirovinu.

Iz pritužbi osoba s invaliditetom nakon prvih dana primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 157/13.), vidljivi su brojni nedostaci usvojenih zakonskih rješenja. Upitno je hoće li i najavljeni podzakonski akti uspjeti otkloniti te nedostatke. Stječemo dojam da zakonodavac želi samo ispuniti formu te da donese zakon koji je obavezan donijeti, bez intencije da taj isti u stvarnosti bude provediv i učinkovit za osobe s invaliditetom.

I dalje nisu riješeni problemi na koje smo i ranijih godina ukazivali: tko se sve smatra osobom s invaliditetom kao i dokazivanje samog statusa invaliditeta za potrebe zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije. Dok se u 2013. bilježi porast broja provedenih upravnih postupaka u pravcu priznavanja prava na neke od oblika profesionalne rehabilitacije pojedinih područnih ureda HZZ-a (192 donesena rješenja), dotle je u području mirovinskog osiguranja u svim područnim službama HZMO-a u 2013. godini priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju u svega 14 slučajeva.

U današnje vrijeme teška gospodarska situacija postala je izgovor za smanjivanje socijalnih prava najugroženijim skupinama. Analizom politike za osobe s invaliditetom i posljedica nekih rješenja zaključujemo da se prije radi o neusklađenosti politika za osobe s invaliditetom, a ne o potrebi uštede financijskih sredstava. S jedne strane se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom mjerama aktivne politike zapošljavanja, dok ih se s druge strane destimulira ukidanjem potpore s osnova invaliditeta.

U većini prava na naknadu s osnove invaliditeta kao uvjet za njihovo ostvarivanje uz prihodovni uvodi se i imovinski cenzus. Za ostvarivanje prava na usluge predviđeno je i sudjelovanje korisnika u plaćanju cijene usluga, za dijete čak do 50% djetetovih prihoda. Prema sadašnjim zakonskim odredbama, dijete s teškoćama u razvoju kojemu je nužna npr. rana intervencija, dužno je u cijeni usluge sudjelovati do iznosa pola npr. obiteljske mirovine. Ukoliko ostvaruje npr. 2000,00 kn obiteljske mirovine, za uslugu će iz vlastitih prihoda trebati izdvojiti i do 1000,00 kn. To dovodi do toga da roditelji moraju birati između gole egzistencije i okupacijsko-rehabilitacijskih postupaka pa osobe s invaliditetom isključuju iz jedinih aktivnosti u koje su dosad bile uključene što dovodi do dramatičnih pogoršanja njihovog psihofizičkog stanja.

Zbog nedostatka odgovarajućih specijaliziranih rehabilitacijskih tretmana za djecu s teškoćama u razvoju u sustavu zdravstva, te nemogućnosti roditelja da usluge plaćaju iz vlastitih sredstava djeca ostaju kod kuće, što u konačnici predstavlja opasnost od nastanka težeg razvojnog odstupanja i invaliditeta ali i kršenje osnovnih prava djeteta, u ovom slučaju prava na zdravlje. Sustav socijalne skrbi nije razvio mrežu pružatelja usluge rane intervencije. On se sada oslanja na nekoliko ustanova i udruga koje se bave pružanjem usluga rane intervencije, prvenstveno u Zagrebu i okolici, ali u ostatku RH djeca su kod kuće. Djeca kojima treba senzorna integracija, logoterapija, stručni tretman rehabilitatora ostaju zaključana za ranu intervenciju i prevenciju nastanka težeg invaliditeta. Pravobraniteljica je uputila nadležnim ministarstvima preporuku da što hitnije uspostave sustav rane podrške razvoju djece s teškoćama u razvoju na cjelokupnom teritoriju RH.

Već nekoliko godina upozoravamo na niz neodgovarajućih pa i protuzakonitih rješenja na području zaštite prava osoba s autizmom u Hrvatskoj. Posebno zabrinjava činjenica da unatoč tako teškom kršenju prava osoba s autizmom, u proteklih 25 godina nije došlo do pomaka u smjeru uspostave sustava skrbi na državnoj razini ili do značajnijeg podizanja kapaciteta postojećeg Centra za autizam. Ono što se jest promijenilo kad govorimo o autizmu je da su rođene nove generacije djece s autizmom, a nekadašnja djeca danas su odrasle osobe, s ostarjelim roditeljima umornima od čekanja boljih uvjeta za svoju djecu i zabrinutih za njihovu budućnost.

Tijekom 2013. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zamijetila je povećanje broja pritužbi osoba koje se nalaze na smještaju, a koje smatraju da mogu živjeti u vlastitom stanu uz podršku. Roditeljima starije životne dobi najveća je briga što će biti s njihovim djetetom nakon što njih ne bude, jer unatoč nasljeđivanju nekretnine, ostvarivanju mirovine, bit će im potrebna podrška u daljnjem životu. Tim osobama treba pomoć u brizi za sebe i imovinu, pomoć u svakodnevnom životu, a centri za socijalnu skrb nemaju za njih jasno određene mogućnosti i prijedloge u koje bi imali povjerenja i koje bi vidjeli kao odgovarajuće rješenje.

Iako je otpočeo povratak osoba s invaliditetom iz nekih institucija u zajednice u kojima su ranije živjeli, zabrinjava da se paralelno ne razvija mreža pružatelja usluga koje će podržati neovisan život osoba s invaliditetom u vlastitoj obitelji i kod pružatelja usluge, da se ne razvijaju programi stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svi drugi oblici podrške neovisnom življenju i to na cijelom teritoriju RH. U prilog toj činjenici govore i liste čekanja na smještaj u gotovo svim ustanovama koje smo obišli.

U svim sredinama koje smo obišli primijetili smo nedostatak ovih socijalnih usluga i sustavnih planova i strategija unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom. S obzirom na navedeno, ne može se niti očekivati da će ove usluge biti sustavno osigurane i svima jednako dostupne, sukladno potrebama.

Unatoč zakonskoj odredbi, Zakon o inkluzivnom dodatku nije donesen do kraja 2013. godine već je odgođen. Postavlja se pitanje da li se prepoznaje važnost inkluzivnog dodatka za uključivanje osoba s invaliditetom i njegova svrha te postoji li ozbiljna namjera donošenja istog u skorom roku s obzirom da je odgađan u više navrata tijekom proteklih godina. Također izražavamo dvojbe i zabrinutost odredbama u najavljenom prijedlogu Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja.

U području zdravstvene zaštite bilježe se i dalje negativni trendovi teške dostupnosti svih potrebnih zdravstvenih usluga jer liječenje i rehabilitacija iziskuju sve veće troškove koje si osobe s invaliditetom ne mogu priuštiti. Ova godina naročito je bila obilježena nezadovoljstvom osoba s invaliditetom, odnosno roditelja djece s teškoćama u razvoju nedostupnošću ortopedskih pomagala. Do razvoja novih oblika zdravstvene zaštite odnosno liječenja i rehabilitacije osoba s mentalnim oštećenjem, odnosno duševnim smetnjama još nije došlo, odnosno ovi procesi nisu niti započeli. Zbog ne postojanja izvanbolničkog

sustava liječenja i usluga u zajednici koje bi predstavljale potporu samostalnom življenju i funkcioniranju te nedostatka rehabilitacije dolazi do višestrukih hospitalizacija osoba s ovom vrstom invaliditeta, posljedično do institucionalizacije, socijalnog isključivanja, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, što sve predstavlja povrede prava osoba s invaliditetom.

I dalje postoji niska društvena svijest o važnosti osiguranja elemenata pristupačnosti te uklanjanja arhitektonskih i komunikacijskih prepreka kao preduvjeta za neovisno življenje osoba s invaliditetom. Značajan broj pritužbi na zlouporabu i neučinkovitost sustava u sprječavanju iste, ukazao je na potrebu izmjene Pravilnika o znaku pristupačnosti i unaprjeđenja sustava kontrole i sprječavanja kršenja prava na oslobođenje od plaćanja cestarine.

Značajan broj udruga osoba s invaliditetom zatvorio je svoja vrata tijekom 2013. godine zbog smanjenih sredstava za hladni pogon kao i provođenje projekata i programa. Država i jedinice lokalne i regionalne samouprave trebaju odrediti jasne kriterije za raspodjelu novčanih sredstava i usmjeriti ih onim udrugama koje su preuzele ulogu države u osiguravanju neophodnih usluga podrške bez kojih nema ravnopravnosti osoba s invaliditetom: mobilna podrška stručnjaka u obitelji, osobna asistencija, asistencija u nastavi, prilagođeni prijevoz, podrška u radu i dr.

I u protekloj godini prosvjednim okupljanjem roditelji djece s teškoćama u razvoju i same osobe s invaliditetom upozorili su javnost na nezadovoljstvo odnosom vlasti, od državne do lokalne, koje nedostavno pružaju podršku kroz materijalne i nematerijalne resurse, čime se dovode u pitanje prava djece i osoba s invaliditetom na zdravlje, obrazovanje i zapošljavanje. Prosvjedi su nastavljeni i u 2014. godini.

U anketi vezanoj uz ostvarivanje prava i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta kojom je ispitano preko tisuću osoba s invaliditetom iz 3 županije, ispitanici su na prvo mjesto kao postupanje u kojem ih se stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta stavili nepristojno ponašanje odnosno provociranje. Taj je odgovor došao i prije problema u kretanju i problema u ostvarivanju zajamčenih prava. Time se pokazuje da je svakodnevno ophođenje s osobama s invaliditetom kao našim susjedima, kolegama i sugrađanima za njih izvor subjektivno veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta. Ti odgovori su porazni za društvo koje se voli smatrati društvom koje poštuje ljudska prava i prava osoba s invaliditetom jer pokazuju da se najranjiviji članovi tog istog društva osjećaju obespravljeno, kao građani drugog reda, teret društva, predmet poruge, zanemareni i odbačeni.

U Izvješću ćemo prikazati postupanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koja se odnose na utjecaj izmjena i dopuna zakonodavstva na djecu i osobe s invaliditetom te razmatranja povreda prava kroz postupanja u individualnim pritužbama. Također ćemo se osvrnuti i na sudjelovanje Ureda u medijima, raznim međunarodnim i domaćim događanjima gdje posebno u nastavku izdvajamo obilježavanje pet godina pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom.

1.1. OBILJEŽAVANJE PET GODINA INSTITUTA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Povodom obilježavanja pet godina rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uz podršku UN ovog programa za razvoj Hrvatska (UNDP) organizirali smo okrugli stol s temom „Zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ čiji je naglasak bio na doprinosu instituta Pravobranitelja za osobe s invaliditetom unaprjeđenju prava osoba s invaliditetom u

Republici Hrvatskoj. Ujedno je tim skupom obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan ljudskih prava.

U nazočnosti preko 200 sudionika predstavnika državnih institucija, javnopravnih tijela, organizacija civilnog društva te drugih pravnih i fizičkih osoba, u uvodnom dijelu skupu su se, uz pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom, obratili **Louisa Vinton**, koordinatorica Ujedinjenih naroda i stalna predstavica Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska, **Branko Hrvatin**, predsjednik Vrhovnog suda i Državnog izbornog povjerenstva, **Vesna Škulić**, osobna izaslanica Predsjednika Republike Hrvatske, povjerenica Predsjednika za osobe s invaliditetom i **Milanka Opačić**, potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske i ministrica socijalne politike i mladih. Okupljenim sudionicima skupa uvodničari i drugi izlagači izložili su svoja iskustva suradnje s Uredom, razmišljanja o tome je li i na koji način Ured doprinio većoj zaštiti osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, a dali su i osvrt na mogućnosti za budući razvoj ovog specijaliziranog pravobraniteljstva. U panel diskusiji obratili su se sljedeći izlagači sa temama:

Razlozi za donošenje Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom i očekivanja osoba s Invaliditetom, **Zorislav Bobuš**, predsjednik Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske; *Svijest društva o osobama s invaliditetom*, **Gordana Glibo**, udruga HUPRT; *Povreda prava osoba s invaliditetom*, **Marina Habijanec**; *Suradnja udruga i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na poboljšanju položaja osoba s invaliditetom*, **Katarina Tonković**, predsjednica Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba; *Doprinos Ureda razvoju javne politike i javne uprave te usklađivanju s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom*, **Nataša Škrbić**, nezavisna konzultantica i **Anka Kekez Koštro**, Fakultet političkih znanosti; *Kako je suradnja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Državnog izbornog povjerenstva i udruga za osobe s invaliditetom utjecala na moj život*, **Senada Halilčević**, samozastupnica; *Utjecaj Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na izmjene zakonodavstva*, **Ivana Milas Klarić**, Pravni fakultet; *Što nam o Hrvatskoj govori usporedba s međunarodnim okvirom?*, **Tihomir Žiljak**, Pučko otvoreno učilište Zagreb; *Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske kao primjer tijela za provedbu, praćenje i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*, Posebni UN-ov izvjestitelj za osobe s invaliditetom **Shuaib Chalklen**.

Uz uvodničare i izlagače skup su uveličali i **Iva Krušić**, sopranistica i **Perica Mihaljević**, pijanist. Skup je medijski popraćen.

Osobna iskaznica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za razdoblje od 01. srpnja 2008. do 01. srpnja 2013.

OSNOVNI PODACI

-Mjera u Nacionalnoj strategiji o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015. godine u području 2.8. Pravna zaštita i zaštita od nasilja i zlostavljanja

-03. listopada 2007. donesen Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom na inicijativu pokreta osoba s invaliditetom i uz podršku tadašnjeg Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti na čelu s ministricom Jadrankom Kosor

-Pravobraniteljica Anka Slonjšak- predložena od Vlade RH Hrvatskom saboru

- 29. svibnja - rasprava u Hrvatskom saboru
- 30. svibnja - imenovana jednoglasno (124 glasa)
- 18. lipnja - stupila na dužnost davanjem prisega

USTROJ UREDA

-Ukupno 11 djelatnika

STRATEŠKI PLAN

-*Vizija* - pridonijeti stvaranju društva jednakih mogućnosti za sve građane na području RH, za sve kategorije osoba s invaliditetom u svim životnim segmentima, svih starosnih skupina i u svim područjima njihova djelovanja.

-*Misija* - poveznica između osoba s invaliditetom, civilnog društva i institucija koje mogu sustavno riješiti probleme osoba s invaliditetom te pridonijeti većoj kvaliteti življenja osoba s invaliditetom koristeći najnovija saznanja i postignuća i u svjetlu najboljih praksi, a kroz suradnju svih tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom.

Opći cilj: Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima RH

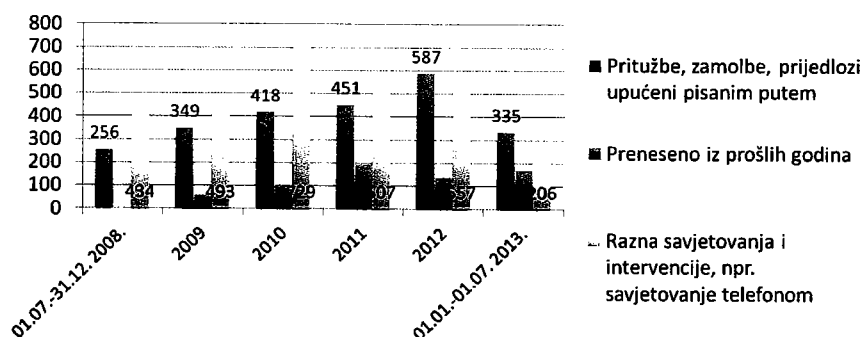
ULOGA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

-Nezavisni mehanizam za praćenje Konvencije, temeljem čl. 33.2 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

-Djelokrug rada propisan Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom

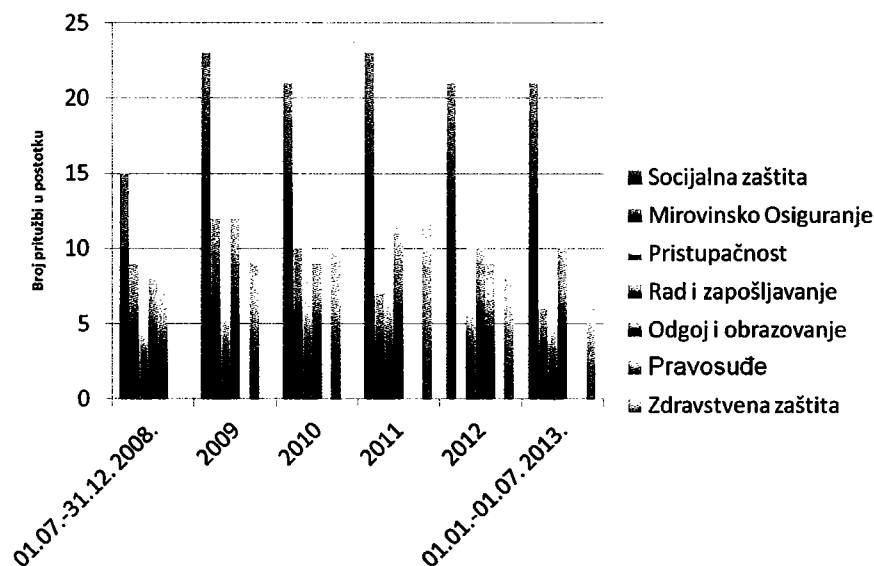
-Nadležno tijelo za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije

RAZMATRANJE SLUČAJEVA POVREDA PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM I SAVJETOVANJE

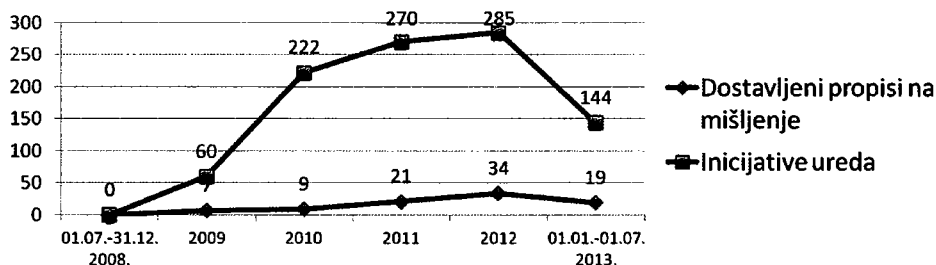

Tijekom proteklog petogodišnjeg razdoblja Ured pravobraniteljice zabilježio je **5322 postupanja** po pritužbama, zamolbama, prijedlozima samih osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji, udruga civilnog društva ili drugih građana koji su ukazivali na povrede prava osoba s invaliditetom ili davali prijedloge za razmatranje pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Pritužbe i prijedlozi najčešće su se odnosili na područja socijalne zaštite, mirovinskog osiguranja, pristupačnosti, rada i zapošljavanja, odgoja i obrazovanja i zdravstvene zaštite.

Postupanja Ureda u svrhu izmjena i dopuna propisa te praćenja usklađenosti nacionalnog zakonodavstva s Ustavom RH i međunarodnim dokumentima koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom

U pet godina Ured je imao ukupno **1071** postupanja usmjerena na izmjenu zakonske regulative odnosno njezino usklađivanje s međunarodnim dokumentima, prvenstveno UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u preko **100** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora. U suradnji ili na inicijativu Ureda održane su sljedeće tematske sjednice s radnim tijelima Hrvatskog sabora:

- s Odborom za zdravstvo i socijalnu skrb Hrvatskog Sabora održana je sjednica na temu „**Sveobuhvatna rehabilitacija osoba sa spinalnim ozljedama**“ ,u suradnji s Hrvatskom udrugom paraplegičara i tetraplegičara.

- s Odborom za rad i socijalno partnerstvo Hrvatskog Sabora, održana je tematska sjednica „**Zapošljavanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj s osvrtom na zaštitne radionice**“.

- Podnošenje izvješća raznim međunarodnim i domaćim tijelima

OBILASCI USTANOVA

U petogodišnjem razdoblju izvršeno je ukupno **120 obilazaka** ustanova socijalne skrbi, obrazovanja, zatvorskog sustava, zdravstva i zapošljavanja u kojima borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene osobe s invaliditetom, sa svrhom stjecanja uvida u način ostvarivanja brige o ovim osobama. Na temelju saznanja o povredama prava osoba s invaliditetom smještenih u ustanovu ili potrebe za poboljšanjem njihova položaja, pravobraniteljica je samim ustanovama, kao i tijelima koje vrše nadzor

nad njihovim radom uputila niz upozorenja, preporuka i prijedloga, s ciljem zaštite prava osoba s invaliditetom i poboljšanja njihovog položaja.

PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI

u prve dvije i pol godine predstavljanje Ureda u svim županijama – **26 gradova**

-održano **29 predavanja** studentima u visokoškolskom obrazovanju

-**928 događanja** - sudjelovanje na stručnim skupovima, suradnja s organizacijama civilnog društva, organiziranje na vlastitu inicijativu

-niz istraživanja, prikupljanja statističkih podataka i izvješća u različitim područjima

-Preko **600 sudjelovanja** u medijima kroz izjave, reakcije, gostovanja u emisijama i intervju

-Tijekom 2012. web stranica - **3300 posjeta mjesečno**

PUBLIKACIJE:

-Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 4. i 5. listopada 2011. godine pod naslovom Poslovna sposobnost i skrbništvo - raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse

-Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - Vodič za organizacije koje prate ljudska prava

-Priručnik za saborske zastupnike vezano uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom - Od isključenosti do jednakosti: ostvarivanje prava osoba s invaliditetom

MEĐUNARODNA SURADNJA

-Ured je predstavljen kao primjer dobre prakse predstavnicima nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava Središnje Azije kao i članicama Vijeća Europe

- Održane su prezentacije Ureda u Turkmenistanu, Bratislavi i Kijevu

-Održane su prezentacije Ureda u Sloveniji i Srbiji

-Posjetile su nas delegacije Kazahstana, Turkmenistana, Gruzije, Turske i Crne Gore

-Posredovali smo u prijenosu iskustva Kraljevine Švedske, Republike Austrije

-Okupili smo pravobranitelje iz susjednih zemalja

-Organizirali Okrugli stol s Pravobraniteljem Austrije

-Ugostili Posebnog izjavitelja UN-a za osobe s invaliditetom

SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

-Suradnja na nacionalnom i međunarodnom nivou

GODIŠNJA IZVJEŠĆA O RADU UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Pravobraniteljica jednom godišnje podnosi Hrvatskom saboru izvješće o svom radu. Ova izvješća ujedno predstavljaju i stanje prava osoba s invaliditetom, s detaljnom analizom postupanja Ureda po pojedinim područjima i utvrđenih povreda prava, ali i prijedlozima za poduzimanje mjera radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom. Osim redovitih godišnjih izvješća, Pravobraniteljica je krajem 2012. godine uputila Hrvatskom saboru i posebno izvješće kako bi ukazala na obveze koje je RH preuzela ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, odnosno obveze primjene ovog dokumenta. Tom prilikom zastupnicima je uručen prijevod priručnika *Od isključenosti do jednakosti: ostvarivanje prava osoba s invaliditetom*.

Početak 2014. godine biti će objavljena brošura o pet godina rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, uz financijsku potporu UN programa za razvoj Hrvatska (UNDP).

2. POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Tijekom 2013. godine, Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom građani su se obraćali redovnom poštom, faksom, telefonom, elektronskom poštom, i osobnim dolaskom. Na temelju zaprimljenih podnesaka - pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., postupali smo u svrhu zaštite i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom sukladno Ustavu, međunarodnim ugovorima i zakonima.

Najčešće su nam se obraćale stranke osobno, zatim roditelji, drugi članovi obitelji, udruge osoba s invaliditetom, a bilo je i podnesaka od strane institucija, odvjetnika te drugih pravnih i fizičkih osoba.

Sukladno djelokrugu rada, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2013. aktivnosti imala 2444 postupanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom.

1.) RAZMATRANJE SLUČAJEVA POVREDA PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM I SAVJETOVANJE

	Prijeto u 2013.	Predloženo u 2014.	Prijeto u 2014.	Prijeto u 2015.
Pritužbe, zamolbe, upiti	648	185	811	918
Savjetovanje telefonom	444	/	444	544
UKUPNO	1092	185	1255	1462

U 2013. godini pravobraniteljica je u 1255 podnesaka (pojedinačni predmeti, razne zamolbe, zamolbe i pritužbe telefonom i e-mailom) u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom imala 1462 postupanja. Od navedenog broja u 2013. godini zaprimljeno je 1110 podnesaka (666 pisanim i 444 telefonskim putem) u kojima je bilo 1295 postupanja. Od toga se 200 postupanja Ureda odnosilo na upozorenja i preporuke upućene različitim institucijama ili tijelima, dok je 25 preporuka ili pisma potpore upućeno udrugama radi provođenja projekata koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Na telefonsko savjetovanje se odnosilo 544 postupanja u 444 prijave i upita stranki.

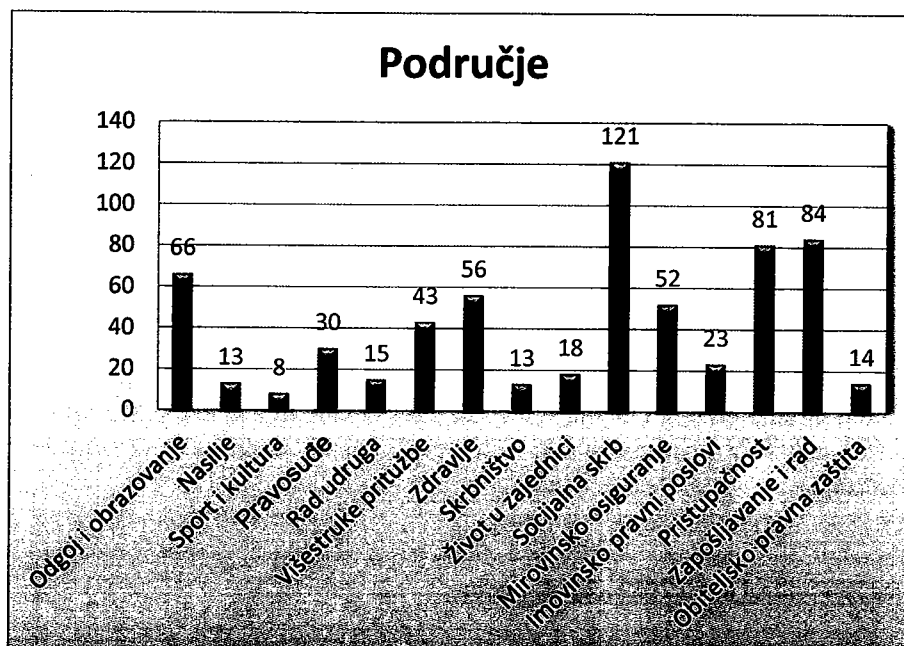
Iz prethodnih izvještajnih razdoblja, u 2013. je bilo 167 postupanja i to u 145 podnesaka.

Usporedba podataka s prethodnim razdobljima

	2011.	2012.	2013.
Pritužbe, zamolbe, zaprimljene pisano	647	726	811
Savjetovanje telefonom	507	557	544
UKUPNO	1154	1283	1355

U usporedbi s prethodnim razdobljima vidljiv je u 2013. godini rast zaprimljenih pritužbi, zamolbi i upita osoba s invaliditetom i drugih podnositelja.

1a) Područja u kojima je postupano po zaprimljenim podnescima

U gornjem prikazu su vidljiva područja u kojima je bilo **726** postupanja Ureda pravobraniteljice po **641** podnesku zaprimljenom u 2013. godini isključivo pisanim putem (redovnom poštom, faksom i elektronskom poštom).

Najviše postupanja povodom zaprimljenih podnesaka bilo je u području **socijalne skrbi** - **134 (18,5%)** postupanja u **121** podnesku, koji su se uglavnom odnosili na ostvarivanje materijalnih prava i stambeno zbrinjavanje. U području **neovisnog življenja u zajednici** – prava na osobnog asistenta i druge oblike podrške bilo je **22 (3%)** postupanja u **18** podnesaka. U području **skrbništva** bilo je **17 (2%)** postupanja u **13** podnesaka a vezano za zaštitu prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, dok je u području **obiteljske pravne zaštite** bilo **10 (1,5%)** postupanja u **14** podnesaka.

U području **pristupačnosti i mobilnosti** bilo je **106 (15 %)** postupanja u **81** podnesku koji su se odnosili na nepristupačnost građevina javne namjene (arhitektonske i komunikacijske prepreke), nepoštivanje propisa vezano uz korištenje znaka pristupačnosti, uskraćivanje razumne prilagodbe u području stanovanja.

U području **zdravstvene zaštite** zabilježeno je **101 (14 %)** postupanje u **56** podnesaka koji su se većim dijelom odnosili na dostupnost zdravstvenih usluga, ostvarivanje prava iz zdravstvenog osiguranja, te prava roditelja iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama.

Rad i zapošljavanje su područja u kojima je bilo **91 (12 %)** postupanje u **84** podneska. Stranke su se prituživale na postupak zapošljavanja, tražile preporuke za zapošljavanje i tumačenje propisa, podnosile pritužbe radi ostvarivanja prava iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, tražile savjete radi ostvarivanja prava na zapošljavanje na otvorenom tržištu rada te se prituživale na diskriminaciju.

Područje **odgoja i obrazovanja** je u prethodnoj godini jedno od pet područja u kojima su se stranke najčešće prituživale, a u kojem je bilo **85 (12 %)** postupanja u **66** podnesaka koji su se uglavnom odnosili na kršenje prava na inkluzivno obrazovanje od predškolskog odgoja pa do visokoškolskog obrazovanja.

Mirovinsko osiguranje je područje u kojem smo postupali **36 (5%)** puta u **52** podneska. Najčešće se radilo o pritužbama na ishode postupaka radi ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu, obiteljsku mirovinu, visinu naknade za tjelesno oštećenje i savjetovanja o pravima.

U **višestrukim pritužbama/upitima** gdje su stranke tražile općenite savjete „o svojim pravima“ ili se prituživale na kršenje prava u više područja, pravobraniteljica je imala **35 (5 %)** postupanja u **47** podnesaka.

U području **pravosuđa** je bilo **28 (4 %)** postupanja u **30** podnesaka. Najčešće se radilo o postupanjima u pritužbama stranaka da se utječe na ostvarivanje njihovih prava kao osoba lišenih slobode, požurivanje sudskih postupaka zbog dugotrajnosti, ali i da pravobraniteljica zastupa osobe s invaliditetom – pojedince pred sudom. U području **suzbijanja nasilja** bilo je **14 (2 %)** postupanja u **13** podnesaka. Zatim slijede područja **imovinsko pravnih poslova** gdje je bilo **24 (3 %)** postupanja u **23** podneska i najčešće se radilo o pitanju otkupa i najma stana, **14 (2%)** postupanja je bilo u **8** zaprimljenih podnesaka iz područja **sporta** dok je **7** postupanja bilo u **15** zaprimljenih podnesaka vezano za savjetovanje u području **rada udruga**.

Usporedba najčešćih područja od 2011.-2013. godine

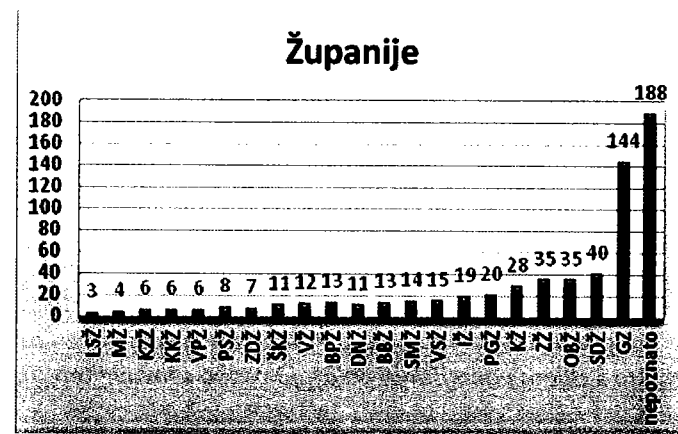
2011.		2012.		2013.	
Socijalna zaštita	23%	Socijalna zaštita	21%	Socijalna zaštita	19%
Pristupačnost	12.3%	Pristupačnost	11%	Pristupačnost	15%
Zdravlje	11.7%	Rad i zapošljavanje	10%	Rad i zapošljavanje	14%
Rad i zapošljavanje	10.8%	Odgoj i obrazovanje	9%	Zdravlje	14%
Mirovinsko osiguranje	7.3%	Zdravstvena zaštita	8%	Obrazovanje	12%

1b) Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona

Različiti problemi s kojima se osobe s invaliditetom susreću zbog zdravstvenih teškoća, ali i neosiguravanja pristupačnosti i mobiliteta, kao i nesenzibiliziranost društva su razlozi zbog kojih telefonsko savjetovanje smatramo podjednako važnim. Iako je tijekom 2013 zabilježen znatno veći broj savjetovanja te raznih upita osoba s invaliditetom, u ovom dijelu posebno izdvajamo savjetovanja gdje nije otvoren predmet, a takvih je bilo ukupno **544** u **444** slučaja.

Prema postupanjima zamijećeno je da su najčešća područja; socijalna zaštita (socijalna skrb, stambeno zbrinjavanje, skrbništvo i podrška neovisnom življenju), zapošljavanje i rad te mirovinsko osiguranje.

1c) Prikaz zaprimljenih podnesaka po županijama

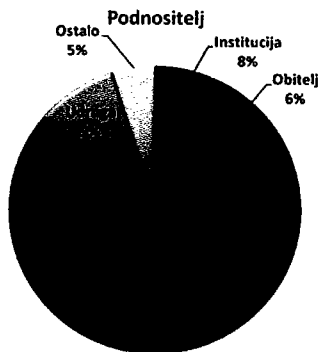
Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VZ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZDŽ - Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZG - Grad Zagreb

U gornjem prikazu obrađeni su zaprimljeni podnesci po županijama. Kao što je vidljivo najviše se postupalo u podnescima s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije - ukupno 179 i Splitsko-dalmatinske županije - 40. Jedan veći broj podnesaka (ukupno 188) u kojima je pravobraniteljica postupala zaprimljen je putem elektroničke pošte ili faksom, a da nije poznato iz kojeg su područja RH stranke. Najmanji broj podnesaka zaprimljen je iz područja Međimurske županije - 4 podneska i Ličko-senjske županije - njih 3. U Izvješćima za prethodna razdoblja također je najmanji broj zaprimljenih podnesaka iz Ličko-senjske županije.

1d) Prikaz po podnositelju

Najviše podnesaka Uredu radi razmatranje pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom podnijete su osobno - ukupno 340. Od udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 56 podnesaka koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga što je u odnosu na prethodno razdoblje manje za 46 podnesaka. U ovoj godini zabilježen je rast pritužbi gdje se postupalo u 120 podnesaka na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom u odnosu na 2012. godinu gdje ih je bilo 76.

Zabilježeno je 52 obraćanja institucija i ustanova Uredu, gdje se radilo o traženju savjeta i postupanju po pritužbama. U 38 slučajeva podneske su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, dok se pod Ostalo nalaze podnesci koji su zaprimljeni od 28 podnositelja - nepoznatih podnositelja, odvjetnika, medija, skrbnika, prijatelja i susjeda.

Uspoređujući podatke iz 2011., 2012. i 2013. godine uočili smo da su i dalje najveći broj podnositelja same osobe s invaliditetom. Međutim, bilježimo porast podnesaka u kojima je postupala pravobraniteljica, a gdje su podnositelji roditelji djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom. Iz navedenog teksta zaključujemo kako je u 2013. godini došlo do daljnjeg osiromašivanja obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom do razine da im je ugrožena egzistencija s obzirom na to da se velik broj tih pritužbi ticao teškoća u podmirivanju troškova stanovanja.

2. POSTUPANJA UREDA NA DOSTAVLJENE PRIJEDLOGE U SVRHU IZMJENA I DOPUNA PROPISA TE PRAĆENJA USKLAĐENOSTI NACIONALNOG ZAKONODAVSTVA S USTAVOM RH I MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA KOJI SE ODOSE NA ZAŠTITU PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

	IZMJENE I DOPUNE	POSTUPANJA U SVRHU PRAĆENJA
IZMJENE I DOPUNE	20	25
PRAĆENJE USKLAĐENOSTI	21	13
UKUPNO	62	91

Pravobraniteljica je dala ukupno 91 mišljenje ili prijedloge izmjena i dopuna u 40 propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata). Od toga broja na vlastitu inicijativu je imala 32 postupanja u izmjenama, dopunama ili donošenjima 17 propisa dok su se ostala postupanja odnosila na dostavljene prijedloge od udruga i državnih

tijela nadležnih za pojedine propise. Više se nalazi u *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune pravnih propisa i poduzimanje mjera s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom*.

3. INICIJATIVE UREDA POSI

Pravobraniteljica je na vlastitu inicijativu provela **156 aktivnosti** te imala **479 postupanja** koja su se odnosila na

- **32** mišljenja na propise, planove, strategije i izvješća (*obrađeno u tekstu gore*)
 - **33** posjeta ustanovama i organizacijama civilnog društva te uvidi u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata
 - **52** preporuke i upozorenja (*npr. planiranje proračunskih sredstava za 2014. upućeno državnim tijelima*)
 - **74** sastanka (*npr. sastanci s gradonačelnicima*)
 - **10** savjetovanja osoba s invaliditetom u **7** županija
 - **30** priopćenja za medije
 - **5** predavanja studentima na visokoškolskim ustanovama
 - **5** događanja sa međunarodnim i domaćim sudjelovanjima
 - **11** istraživanja – u područjima predškolskog odgoja, profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada, pristupačnosti, suzbijanja nasilja, zdravstvene i socijalne zaštite.
 - **227** upita, traženja očitovanja od državnih tijela, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, saveza i udruga osoba s invaliditetom, drugih fizičkih i pravnih osoba, poziva, a u svrhu rješavanja pojedinačnih slučajeva povrede prava osoba s invaliditetom, podizanja razine svijesti, analize stanja...
- Navodimo primjerice inicijativu Ureda - organiziranje sedmodnevnog gostovanja UN-ovog posebnog izvjestitelja za osobe s invaliditetom tijekom kojeg su održani sastanci s predsjednikom RH, predsjednikom Sabora, predstavnicom UN-a u RH, običeni centri za rehabilitaciju, održana press konferencija, savjetovanje sa osobama s invaliditetom, sastanci s predstavnicima ministarstava i druge aktivnosti. Kao drugi primjer navodimo odlazak na terenski rad u Vukovarsko-srijemsku županiju gdje su održani sastanci s predstavnicima grada Vukovara, obilazak stambene jedinice, sastanak sa udrugama, savjetovanje osoba s invaliditetom i gostovanje u medijima.

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **26** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora gdje se raspravljalo o primjeni, izmjenama i dopunama postojećih ili donošenju novih propisa.

3a) Obilasci

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata

na temelju posebnih propisa, u **10 županija** ostvareno je **33** obilaska. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, obrazovne ustanove, ustanove za zapošljavanje osoba s invaliditetom, penalne ustanove (kaznionice) i ustanove za bolničko liječenje kao i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori sa korisnicima, štičenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka sa predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Zatvor u Požegi 2 puta, Zatvor u Bjelovaru, Zaštitna radionica Sirač, Zaštitna radionica Des, Dom socijalne skrbi za starije i nemoćne sv. Polikarp Pula, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Osijek, stambene jedinice u Osijeku, Centar za rehabilitaciju "Fra Ante Sekelez" – Vrlika, Centar za odgoj i obrazovanje Šubičevac, Udruga za inkluziju Šibenik, stambena jedinica u Šibeniku, Centar za rehabilitaciju Zagreb podružnice Slobodština i Orlovac, stambena jedinica Siget, stambena jedinica sv. Klara, stambena jedinica udruge Golubica iz Vukovara, Otto Bock - tvrtka za razvoj, proizvodnju i distribuciju ortopedskih pomagala, prilagođena plaža i senzorički park jezera Jarun, Zagreb, Franjevački klerikat u Splitu, Hotel Lav u Vukovaru, Centar za rehabilitaciju Stančić, Udruga osoba s invaliditetom Agape - Omiš, Udruga roditelja djece i odraslih s posebnim potrebama Prijatelj - Omiš, Društvo distrofičara Istre - Pula, Edukacijsko-rehabilitacijski kamp slijepih u Premanturi, Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Otos - Osijek, Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike (HUPRT) Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje "Goljak" Zagreb, Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju Moje dijete - Solin, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj - Zagreb, Udruga osoba s invaliditetom Samobora i Svete Nedelje, Mala kuća u Petrinji.

3b) Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je organizirala **16 aktivnosti** - obilježavanje Međunarodnog dana rada povodom kojeg je organizirala skup *Uspješne žene s invaliditetom, ima li ih u RH?*, gostovanje UN-ovog posebnog izvjestitelja za osobe s invaliditetom, stručne skupove u Splitu i Vukovaru na temu: „*Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom*“. Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava obilježeno je i pet godina rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u RH. U sklopu obilazaka županija održana su savjetovanja osoba s invaliditetom u Sinju, Omišu, Trogiru, Solinu, Ogulinu, Vukovaru, Požegi, Pazinu, Ludbregu, Osijeku i Đakovu.

4. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti i uklanjanje predrasuda u društvu predstavlja značajnu aktivnost Ureda pravobraniteljice. Kroz promotivne aktivnosti osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove obitelji da se aktivno uključe u sve potpore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Odazvali smo se na **248** poziva na razna događanja upriličena od institucija, udruga i drugih pravnih osoba. Aktivno smo sudjelovali na 143 događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi. U 36 događanja pravobraniteljica i njezini suradnici su održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. *Više možete pogledati po područjima, u poglavlju Podizanje razine svijesti i u Prilogu 2.*

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica i suradnici su održali **14** predavanja na **10** visokoškolskih ustanova. Više možete pogledati u području *Predavanja na visokoškolskim ustanovama*.

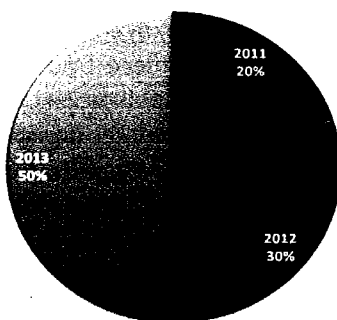
Održano je **75** sastanaka s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija.

Prisutnost Ureda pravobraniteljice zabilježena je u ukupno **58** različitih medija. Ured bilježi **190** gostovanja u medijima ili davanja odgovora na upite novinara. *Više možete pogledati u području Sudjelovanje Ureda u medijima.*

Uspoređujući podatke iz prethodnih razdoblja vidljivo je da je sve veća prepoznatljivost i prisutnost predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima.

Na internet stranici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je 49 438 posjetitelja, otvarano 406 863 puta i kliknuto na različite sadržaje ukupno **2 296 528** puta.

Sudjelovanje POSI u medijima

Jedan značajan broj saveza i udruga osoba s invaliditetom izdaje godišnje, polugodišnje ili svaka tri mjeseca glasila kojima informiraju članove, njihove obitelji, ali i širu javnost o temama značajnim za njihove članove i općenito osobe s invaliditetom. U gotovo svim glasilima nalaze se i članci koji govore o djelokrugu rada, aktivnostima i/ili događanjima na kojima je sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

5. MEĐUNARODNA SURADNJA

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, tijekom 2013. godine, sve su značajniji i traženiji podaci o položaju osoba s invaliditetom u RH, kao i suradnja Ureda i međunarodnih organizacija te smo u tom području imali **23** aktivnosti, odnosno **30** postupanja koja su se odnosila na upite stranih novinara, davanje podataka Agenciji za temeljna ljudska prava, posjeti stranih delegacija i dr. Posebno ističemo gostovanje na međunarodnoj radionici u Vijetnamu gdje je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca predstavljen kao primjer dobre prakse u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom. Više možete pogledati u području *Međunarodna suradnja*.

3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

3.1. PRIJEDLOZI IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine dala 20 mišljenja na 18 dostavljenih prijedloga zakona ili drugih propisa od strane predlagatelja te je na vlastitu inicijativu uputila 22 prijedloga za izmjenu 17 propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom. Ured je i od organizacija civilnog društva zaprimio 20 prijedloga za izmjenu 12 propisa.

Ukupno gledajući Ured pravobraniteljice je tijekom 2013. godine uputio 91 mišljenje nadležnim tijelima na 40 propisa.

Prijedlozi za izmjenu i mišljenja Pravobraniteljice dani su na sljedeće propise: *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Prijedlog izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju, Izmjena Obiteljskog zakona, Nacrt prijedloga Zakona*

o udrugama, Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi, Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja, Nacionalna strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o Policijskim poslovima i ovlastima, Prijedlog za ocjenu suglasnosti Zakona sa Ustavom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu, Zakon o roditeljskim potporama, Dopunsko zdravstveno osiguranje - prijedlog za izmjenu Zakona i Pravilnika, Konačni prijedlog Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Kazneni zakon, Prijedlog izmjena zakona o upravljanju i raspolaganju imovinom u vlasništvu RH, Zakon o radu, Zakon o gradnji, Prijedlog izmjene i dopune Zakona o državnim službenicima, Zakon o inkluzivnom dodatku, Prijedlog za pokretanje postupka ocjene suglasnosti Zakona s Ustavom – status roditelja njegovatelja, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Prijedlog Zakona o izmjenama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, Nacrt Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, Zakon o životnom partnerstvu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Izmjena i dopuna Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu, Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, Prijedlog za pravno uređenje potrebnih svojstava specijaliziranih prijevoznih motorni vozila, Nacrt prijedloga izmjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, s Konačnim prijedlogom zakona, Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, s Konačnim prijedlogom zakona, Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, Prijedlog Pravilnika o izletima, ekskurzijama i drugim izvanučioničkim aktivnostima, Prijedlog za donošenje pravilnika o prijevozu osoba s invaliditetom, Zakon o dadiljama, Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama, Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova, Prijedlogu Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava, Pravilnik o znaku pristupačnosti.

U nastavku navodimo propise u kojima su **djelomično ili u potpunosti** usvojena mišljenja Ureda:

1. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju
Prilikom jedne izmjene Zakona prijedlozi nisu uvaženi, a djelomično su uvaženi prilikom druge izmjene.
2. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji
Nakon upućivanja mišljenja i prijedloga održan je i konzultativni sastanak na kojem se raspravljalo o pojedinim prijedlozima te su neki usvojeni. Međutim, novi Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji još nije donesen.
3. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku
Prihvaćeno je devet od ukupno šesnaest prijedloga pravobraniteljice.
4. Zakon o udrugama
Većina prijedloga je prihvaćena.
5. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima
Prijedlozi su prihvaćeni.
6. Nacrt Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije
Dokument je u donošenju i nemamo saznanja o prihvaćanju prijedloga.
7. Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama
Zakon je u donošenju i prema saznanjima do kraja izvještajnog razdoblja neki od prijedloga su prihvaćeni.
8. Nacrt Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja
Prijedlozi su do kraja izvještajnog razdoblja djelomično prihvaćeni, međutim donošenje Zakona je u tijeku.
9. Obiteljski zakon
Izmjene i dopune Zakona su u tijeku.
10. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom

Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

11. Zakon o mirovinskom osiguranju

Prijedlozi su prihvaćeni.

12. Zakon o socijalnoj skrbi

Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

13. Zakon o životnom partnerstvu

Donošenje Zakona je u tijeku.

14. Zakon o radu

Izmjene i dopune Zakona su u tijeku.

15. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći

Djelomično su uvaženi prijedlozi pravobraniteljice.

16. Zakon o upravljanju i raspolaganju imovinom u vlasništvu RH

Prijedlog Pravobraniteljice je uvažen.

17. Prijedlog za ocjenu suglasnosti Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu

Nemamo saznanja o uvažavanju prijedloga.

18. Ocjena ustavnosti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi

Razmatranje odredbe je odbačeno iz razloga što je donesen novi Zakon o socijalnoj skrbi krajem prosinca 2013.

19. Zakon o inkluzivnom dodatku

Donošenje Zakona je u tijeku.

20. Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o medijima, s konačnim prijedlogom Zakona

Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

21. Zakon o kaznenom postupku

Primjedbe su djelomično uvažene.

Više o nekim od navedenih prijedloga kao i preporuka možete pogledati u područjima ovog Izvješća.

3.2. PRISTUP PRAVOSUĐU

Člankom 13. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) država se obvezala osigurati osobama s invaliditetom učinkovit pristup pravosuđu na jednakoj osnovi s drugim osobama, uključujući osiguravanje proceduralnih i dobi primjerenih prilagodbi, kako bi se olakšala njihova učinkovita uloga bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući i istražni postupak i druge prethodne faze postupka.

Radi učinkovitijeg pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom, Pravobraniteljica je u listopadu 2013. godine Ministarstvu pravosuđa uputila mišljenje i prijedloge na Prijedlog **Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći**. Naime, Uredu se učestalo obraćaju osobe s invaliditetom tražeći besplatno zastupanje u sudskim postupcima navodeći kako nemaju dovoljno financijskih sredstava kako bi platili stručnu pomoć odvjetnika.

U mišljenju na Prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći zatraženo je da se preciziraju kriteriji za procjenu da su „materijalne prilike podnositelja zahtjeva takve da bi plaćanje stručne pravne pomoći moglo ugroziti uzdržavanje podnositelja zahtjeva i članova kućanstva“. Kod razrade što će se smatrati objektivnim okolnostima zbog kojih podnositelj zahtjeva ne može raspolagati ukupnim prihodima i imovinom predloženo je da se, osim troškova liječenja podnositelja zahtjeva ili članova kućanstva uzmu u obzir i drugi troškovi koji proizlaze iz invaliditeta, primjerice troškovi rehabilitacije ili nabavke ortopedskog pomagala i drugih usluga koje osobama s invaliditetom nisu osigurane u sustavu, a koje su

im potrebne radi uključivanja u život zajednice. Predloženo je usklađivanje terminologije sukladno Nacrtu Prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi jer isti ne poznaje termin *pomoći za uzdržavanje*, već pravo na *zajamčenu minimalnu naknadu*. Međutim, kako je Zakon u socijalnoj skrbi bio tek u fazi javne rasprave predloženo je odredbu ovog stavka formulirati na način da glasi: „osoba za koju je sukladno propisima iz socijalne skrbi utvrđeno da nema dovoljno sredstava za uzdržavanje.“ Predloženo je da se u prihode koji se ne uzimaju u obzir kod utvrđivanja imovnog stanja uvrste i svi prihodi koje osoba s invaliditetom prima na temelju svog invaliditeta, a s obzirom na to da su takvi prihodi namijenjeni izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom, odnosno podmirivanju povećanih potreba koje oni imaju zbog invaliditeta u odnosu na građane bez invaliditeta. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći donesen je u prosincu 2013. godine (NN br. 143/13). Djelomično je uvažen samo prijedlog pravobraniteljice da se osim troškova liječenja podnositelja zahtjeva ili članova kućanstva uzmu u obzir i drugi troškovi koji proizlaze iz invaliditeta.

Pravobraniteljica je dala i svoje mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama **Zakona o kaznenom postupku**. Istaknuli smo potrebu da se u Zakonu u kaznenom postupku zajamči svim osobama s invaliditetom koji su sudionici u postupku – optuženiku/okrivljeniku, žrtvi, oštećeniku i privatnom tužitelju, kao i svjedoku sve potrebne prilagodbe i odgovarajuću podršku, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog oštećenja (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno).

U prosincu 2013. godine pravobraniteljica je uputila Ministarstvu unutarnjih poslova mišljenje i prijedloge na Nacrt prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama **Zakona o policijskim poslovima i ovlastima**, a kako bi se u postupanju policije sukladno ovlastima iz Zakona o policijskim poslovima i ovlastima osigurala ravnopravnost osoba s invaliditetom, uvažavajući njihovu različitost. Predloženo je tako da se osobama s invaliditetom prilikom postupanja sukladno ovom zakonu osigura potrebna prilagodba i odgovarajuća podrška, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog oštećenja (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno). U tom slučaju policija će imati ovlast kod postupanja zatražiti stručnu pomoć ovlaštene osobe ukoliko procijeni da je ista potrebna. Predloženo je slično kao što postoje zaštitni mehanizmi kod postupanja prema djeci maloljetnicima uvesti i zaštitne mehanizme kod postupanja prema osobama s invaliditetom, tamo gdje je to potrebno, a u vidu obveze postupanja posebno osposobljenog službenika i o primjeni ovlasti u nazočnosti roditelja ili skrbnika. Međutim, s obzirom na individualne razlike ne samo svakog pojedinog oštećenja nego i svakog pojedinca unutar grupe istih ili srodnih oštećenja predložena je i druga mogućnost koja je svrsishodnija i ekonomičnija, a to je u slučaju postupanja policije prema osoba s invaliditetom osigurati pomoć relevantnog stručnjaka izvan sustava policije. U mnogim slučajevima neće biti potrebno angažirati stručnjaka nekog tijela ili službe, već će ovu pomoć policijskim službenicima moći pružiti i osoba koja nije stručnjak u užem smislu riječi, ali ima iskustveno znanje jer je bliska osobi s invaliditetom. U krug ovih osoba ulazile bi osobe od povjerenja za samu osobu s invaliditetom, roditelji, skrbnici ili druge osobe koje žive u kućanstvu s osobom s invaliditetom, stručni radnik ustanove u kojoj je osoba s invaliditetom smještena, tumač znakovnog jezika, itd. Naravno da će ove osobe otpasti kao pomoćnici policije ukoliko postoji sumnja da su počinitelji kaznenog djela ili prekršaja na štetu same osobe s invaliditetom ili se iz bilo kojeg razloga može pretpostaviti da su pristrane. Predloženo je nadalje da se policijska ovlast prema osobi lišenoj poslovne sposobnosti primjenjuje u nazočnosti skrbnika, osim ako to zbog okolnosti nije moguće. Predloženo je i da se u slučaju kada se ocijeni potrebnim kod prikupljanja obavijesti od osoba s invaliditetom policijski službenik dužan zatražiti pomoć osobe koja posjeduje relevantno znanje o ispravnom načinu komunikacije i ophođenja prema osobi s invaliditetom, ovisno o specifičnosti svakog pojedinog oštećenja.

U nastavku teksta iznosimo neke primjere s kojima smo se susretali tijekom 2013.

Primjer:

Ured pravobraniteljice zaprimio je prijavu o nasilju u obitelji nad osobom s invaliditetom, s intelektualnim teškoćama od strane majke. Otac kao pritužitelj navodi kako je u tijeku brakorazvodni postupak u kojem se međutim ne odlučuje o tome s kojim će roditeljem živjeti oštećenica niti se odlučuje o susretima i druženjima s drugim roditeljem, a s obzirom na to da je imenovana punoljetna i poslovno sposobna osoba. Međutim, majka joj onemogućava susrete s ocem u posljednjih 11 mjeseci. Pritužitelj nadalje navodi kako su njegovi odnosi sa kćerkom do trenutka prekida obiteljske zajednice bili izvrsni te da nema objektivnog razloga da kćerka odbija iste kontakte. Pritužitelj nadalje navodi kako zbog svoga invaliditeta oštećenica nije u potpunosti samostalna, ovisna je o drugima u samostalnom kretanju gradom i prema saznanjima oca vrijeme provodi isključivo kod kuće. Supruga pritužitelja je nakon prekida obiteljske zajednice onemogućila kontakte kćerke s ocem na način da joj je oduzela telefonsku karticu za mobitel, a broj kućnog telefona promijenila tako da otac nema nikakvu mogućnost stupiti u bilo kakav kontakt sa kćerkom. Kćerka ne zna broj očevog telefona da bi ga mogla nazvati. Imenovani nadalje navodi kako je u nekoliko navrata došavši pred stan u kojem živi supruga sa djecom pokušao uspostaviti kontakt s njima, no supruga mu to nije dopustila, a djeca joj se nisu smjela suprotstaviti jer je ista sklona nasilju, naročito verbalnom. Otac u pritužbi navodi kako je kćerka za vrijeme dok je sama u stanu zaključana i nema ključ od stana. Nema prijatelje koji dolaze u posjet ili koje ona posjećuje, jednako tako nema kontakt niti s rodbinom. Na ovaj način nalazi se u socijalnoj izolaciji, a sukladno odlukama majke.

Iz navedenog proizlazi da sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, broj 137/09, 14/10, 60/10) u konkretnom slučaju majka vrši psihičko nasilje nad članom obitelji na način da joj onemogućava kontakt s ocem, držeći je u izolaciji i ograničavajući joj slobodu kretanja. Također iz pritužbe i opisa ponašanja oštećenice koju je dao otac u situacijama kada kontaktiraju, a kada dijete pokazuje strah od majke proizlazi da majka zabranom kontakata s ocem kod iste uzrokuje osjećaj uznemirenosti pa i straha i ugroženosti. S obzirom na navedeno, preporučeno je nadležnoj policijskoj postaji te centru za socijalnu skrb postupiti sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, poduzeti potrebne mjere i radnje iz njihove nadležnosti, s ciljem ispitivanja navoda pritužitelja i utvrđivanja nasilja u obitelji te poduzimanja daljnjih mjera kako bi se isto nasilje u budućnosti spriječilo. Podsjetili smo naročito kako je u ovom slučaju moguća žrtva nasilja u obitelji osoba s invaliditetom te je u tom slučaju potrebno prilagoditi uobičajene metode utvrđivanja činjenica i poduzimanja drugih mjera. Osim potrebe „obazrivog postupanja“ sukladno odredbi Zakona o policijskim poslovima i ovlastima, sa samom osobom s invaliditetom treba komunicirati stručno educirana osoba, na način prilagođen mogućnostima osobe s invaliditetom.

Policijska postaja izvijestila je ovaj Ured kako je provedeno kriminalističko istraživanje u sklopu kojega je u suradnji sa stručnim djelatnikom centra za socijalnu skrb proveden i obavijesni razgovor sa oštećenicom. Tom prilikom utvrđeno je kako imenovana ne želi kontakte s ocem. O postupanjima je putem posebnog izvješća obaviješteno općinsko državno odvjetništvo koje je donijelo zaključak da iz rezultata istraživanja ne proizlazi osnovana sumnja da bi u konkretnom slučaju bilo počinjeno neko od kaznenih djela za koje se goni po službenoj dužnosti, a iz kojeg razloga državno odvjetništvo nije postupalo.

Naknada štete nevinim žrtvama kaznenih djela

Primjer:

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se pritužitelj, osoba s 100% invaliditetom (djelomična oduzetost gornjih i potpuna oduzetost donjih udova), sa zamolbom za zaštitu njegovih prava. Naime, imenovani je nevinna žrtva kaznenog djela ubojstva u pokušaju uslijed kojeg je postao osoba s teškim i trajnim invaliditetom. Premda je počinitelj kaznenog djela osuđen na kaznu zatvora u trajanju od

6 godina, te mu je presudom Općinskog suda u Zagrebu XLVII PN-5733/98, koja je postala pravomoćna i ovršna dana 11.03.2003., dosuđena obveza isplate naknade štete oštećenom pritužitelju, kao i pripadajući iznos doživotne rente s naslova potrebe tuđe pomoći i njege, oštećeni pritužitelj se do današnjeg dana nije uspio naplatiti od počinitelja kaznenog djela. Razlog istom je što počinitelj kaznenog djela (tuženik) na sve načine izbjegava plaćanje naknade štete izbjegavanjem primitka bilo kakvog pismena ujedno i posjedovanja na svom računu bilo kakvih novčanih i drugih materijalnih sredstava.

Činjenica je da žrtve kaznenih djela često ne mogu ostvariti naknadu štete od počinitelja jer počinitelj nema potrebna sredstva da postupi u skladu s presudom o naknadi štete ili se počinitelja ne može utvrditi ili sudbeno goniti, te smatramo da bi žrtve kaznenih djela trebale imati pravo na pravičnu i primjerenu naknadu štete koju su pretrpjele.

Nije pravedno da teret invaliditeta koji nisu same skrivile a koji je nastao i zbog razloga nedovoljne zaštite državnih organa, te osobe snose same. Žrtvi nije dovoljno dati procesna prava na papiru, već se moraju osigurati i svi drugi potrebni uvjeti koji će omogućiti ostvarenje njezinih prava u stvarnosti. Država bi trebala imati obvezu kompenzirati žrtve zločina.

Republika Hrvatska je usklađujući svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Europske unije i u skladu sa Direktivom Vijeća EU broj 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi štete žrtvama kaznenih djela donijela dana 11.07.2010. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN br. 80/08 i 27/11). Pravo na naknadu po ovom zakonu imaju neposredne žrtve kaznenih djela koje su pretrpjele štetu zbog tjelesne ozljede ili narušavanja zdravlja, te, kao posredne žrtve, uzdržavani članovi obitelji žrtava koje su umrle od posljedica takvih kaznenih djela. Međutim, zakon je na snagu stupio sa odgodnim učinkom, odnosno danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Postavlja se pitanje što je sa svim onim nevinim žrtvama kaznenih djela posljedica kojih je nastao teški i trajni invaliditet prije tog datuma. Zar one nemaju pravo na naknadu štete?!

Ističemo da je pravo žrtava na popravak štete konstitutivni dio prava na pravednost te prava na djelotvorno pravno sredstvo i kao takvo predviđeno je u čitavom nizu međunarodnih dokumenata (koje ovdje nećemo nabrajati zbog brojnosti).

Članak 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda s Protokolima br. 1, 4, 6, 7, 12 i 13. izmijenjena Protokolima br. 11 i 14. govori o pravu na pošteno suđenje koje u praksi Europskog suda za ljudska prava osim ostalog obuhvaća i:

- pravo na suđenje u razumnom roku,
- pravo na pravnu sigurnost, te
- pravo na učinkovitu ovrhu presuda (effective enforcement)

Od slučaja *Hornsby protiv Grčke*, 1997-11, od 19. ožujka 1997. Europski sud smatra da se pri računanju trajanja postupka treba uzeti u obzir i vrijeme potrebno da se odluke koje su sudovi donijeli provedu u život. Naime, polazeći od toga da čl. 6. svakome jamči „pravo na sud“, Europski sud je zaključio da bi „pravo na pošteno suđenje bilo iluzorno kada bi pravni sustavi država članica dopuštali da obvezujuće odluke ne budu djelotvorne“ zbog toga „treba uzeti da i ovrha sudskih odluka čini za svrhe iz čl. 6. integralni dio suđenja“

Članak 13. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja je dio unutarnjeg pravnog poretka RH od 05. 11. 1997. godine s protokolima br. 1, 4, 6, 7, 12, 13. govori da:

Članak 13.

Pravo na djelotvoran pravni lijek

„Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.“

Da bi status žrtve kaznenog djela prestao, vlada mora priznati kršenje, ujedno i žrtvi dati odštetu. U slučaju Kljajić protiv Hrvatske, br. 22681/02 od 17. ožujka 2005. sud je odbacio prigovor Vlade da je

podnositelju zahtjeva donošenjem zakona ukinut status žrtve, zbog toga što nije bio oštećen za dugogodišnji period u kojem je bio žrtva. Sud je postavio pravilo da se, osim naknade štete za postojeće kršenje, žrtva također mora obešteti za prijašnja kršenja.

Kao zaključak konstatiramo da Zakon o kaznenom postupku priznaje žrtvi kaznenog dijela, oštećeniku pravo na naknadu štete, međutim država nije osigurala učinkovito pravno sredstvo da je oštećenici ostvare.

Dok su za druge žrtve kaznenih dijela doneseni zakoni koji obvezuju Republiku Hrvatsku na naknadu štete oštećenima, dotle je za nevine žrtve kaznenih dijela Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih dijela (NN br. 80/08 i 27/11) donesen tek 2008. i to sa odgovornim učinkom stupanja na snagu danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Iz čega se može zaključiti da sve od dana stupanja na snagu Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda koja je dio unutarnjeg pravnog poretka RH odnosno od dana 05.11.1997. pa sve do dana 01.07.2013., stupanjem na snagu Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih dijela, nisu poštivani članci te Konvencije br. 6. i 13. budući da Republika Hrvatska tim oštećenima nije osigurala učinkovito (djelotvorno) pravno sredstvo kojim bi oni mogli naplatiti, ostvariti naknadu štete od štetnika.

Kako bi se ispravila nepravda učinjena tim žrtvama, te izjednačio njihov položaj predložili smo Vladi RH da Republika Hrvatska donese Zakon kojim bi se uredilo priznavanje odštetnih zahtjeva nevinim žrtvama kaznenih dijela nasilja koja su se dogodila od dana stupanja na snagu Konvencije o zaštiti ljudskih prava dana 05.11.1997. do dana 01.07.2013. a koji nisu zbog raznih razloga naknadu štete uspjeli naplatiti od počinitelja kaznenog dijela, a za koje bi Republika Hrvatska na načelima društvene solidarnosti i pravednosti preuzela obvezu isplate naknade štete.

Ujedno bi zakon uredio postupak, uvjete i tijelo nadležno za rješavanje odštetnih zahtjeva i osiguranje sredstava za isplatu po odštetnim zahtjevima.

Prijedlog smo temeljili na međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu te europskoj i nacionalnoj sudskoj praksi.

Ministarstvo pravosuđa, kojem je Vlada RH prosljedila navedeni Prijedlog na postupanje u svom odgovoru na našu preporuku navodi sljedeće: „(...) Slijedom svega navedenog može se zaključiti da kad država daje pojedine oblike naknade, onda je to posljedica solidarnosti države s osobama koje su pogođene izvanrednim događajima i ta je naknada svojevrsni oblik obeštećenja, odnosno pomoć koju država pruža, a ne naknada štete. Dobrovoljnost države za davanje takve pomoći rezultira i time da država slobodno bira oblik pomoći, njenu visinu i prioritete u pružanju pomoći.“

Ovo je samo djelić opširnog odgovora Ministarstva pravosuđa iz kojeg se može zaključiti da odgovornost Republike Hrvatske za isplaćivanje naknade štete postoji samo ukoliko je šteta prouzročena djelovanjem državnih službenika (tijela državne uprave) u obavljanju poslova državne službe, te ukoliko postoji uzročna veza između štete i tog djelovanja i štete, te ukoliko je radnja protupravna.

U svim ostalim slučajevima radi se o dobrovoljnosti države koja u ovom slučaju ne postoji, te zaključuju da u ovom slučaju nema osnove za njihove daljnje normativne aktivnosti.

Smatramo kako odgovor Ministarstva pravosuđa bitno izvrće same činjenice navodeći da se ne može raditi o naknadi štete, te da ne postoji odgovornost za štetu Republike Hrvatske u ovakvim slučajevima.

Međutim sam pojam naknade štete upotrebljava i obvezujuća za RH Direktiva Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi štete žrtvama kaznenih djela koja u svom čl. 12. također navodi:

„NACIONALNI PROPISI O NAKNADI ŠTETE
Članak 12.

1. Propisi o ostvarivanju prava na naknadu štete u prekograničnim slučajevima, utvrđeni u ovoj Direktivi, imaju temelj u pravilima država članica o naknadi štete žrtvama kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom, na njihovom teritoriju.

2. Sve države članice osiguravaju da njihova nacionalna pravila sadrže odredbe o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom, na njihovom teritoriju, koja jamče pravičnu i primjerenu naknadu žrtvama.“

S obzirom na problematiku u ovom području, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nastavit će postupanje po istom u 2014. godini.

3.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Nakon što su Ujedinjeni narodi u prosincu 2006. godine usvojili Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom niti o jednom pitanju vezanom uz osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju pa tako ni o diskriminaciji ne može se govoriti bez da se uzimaju u obzir odredbe ovog najmlađeg međunarodnog pravnog dokumenta za zaštitu ljudskih prava. Stoga se i Zakon o suzbijanju diskriminacije kad se govori o osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja uvijek mora koristiti i tumačiti zajedno s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja pojašnjava razumnu prilagodbu i definira što ljudska prava znače u kontekstu invaliditeta. Kao što ćemo vidjeti iz sljedećeg citata osobe s invaliditetom, jasno je da u hrvatskom društvu ne postoji namjera da se osobe s invaliditetom diskriminira. Naprotiv, o osobama s invaliditetom se bez izuzetka govori s vrlo velikim pijetetom (koji razdvaja i podvlači njihovu različitost) i s puno lijepih riječi, na kojima uglavnom sve ostaje.

Oni koji izgovaraju lijepe riječi i puni su dobre volje da uistinu ravnopravno uključe osobe s invaliditetom zapravo ne razumiju da osobe s invaliditetom traže ravnopravnost, a ne poseban tretman i da traže podršku zahvaljujući kojoj bi mogle koristiti svoje preostale potencijale, a ne 'oslobađanje' od dužnosti i aktivnosti, odnosno pasiviziranje i isključivanje.

Zbog toga su edukacija, informiranje i podizanje razine svijesti o pravom značenju ravnopravnosti kad se govori o invaliditetu izuzetno važni i na prvom mjestu u suzbijanju diskriminacije na osnovi invaliditeta.

“Sukladno iskustvima osoba s invaliditetom, nedostatak senzibiliteta ovisi u većini slučajeva o nedostatnoj educiranosti o problematici pristupačnosti i primjeni zakonskih smjernica. Rijetko nailazimo na diskriminirajuće pozicije iz osobnih uvjerenja, već su ona posljedica nepoznavanja materije i/ili pogrešnog mišljenja kako takve prilagodbe zahtijevaju velike izmjene u financijskom smislu, što u većini slučajeva nije točno.”

Nadovezujući se na ovaj citat, mogli bismo reći da je diskriminacija posljedica neznanja no ono ipak nikoga ne oslobađa odgovornosti. Upravo iz ovog razloga, prva intervencija Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je uvijek informiranje i educiranje da je nečinjenje (ili jezikom Zakona o suzbijanju diskriminacije, propuštanje razumne prilagodbe) diskriminacija. To je uvijek popraćeno informiranjem i educiranjem o tome što bi razumna prilagodba u konkretnom slučaju bila kao i o zaokretu u shvaćanju invaliditeta koji je uvela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Od medicinskog modela invaliditeta prema socijalnom modelu i modelu ljudskih prava

Najznačajniji zaokret koji Konvencija uvodi je odmicanje od medicinskog modela invaliditeta i usvajanje socijalnog modela. Socijalni model invaliditeta uključuje razumijevanje invaliditeta kroz interakciju oštećenja i okoline koja uslijed svoje neprilagođenosti oštećenje pretvara u invaliditet odnosno ograničavanje aktivnosti (funkcioniranja) neke osobe i njezine participacije, odnosno sudjelovanja u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Novi pristup invaliditetu ostvaruje se kroz fokusiranje na

preostale sposobnosti i oslonjen je na procjenu sustava potpore koje društvo treba osigurati osobi kako bi se njezine mogućnosti izjednačile s mogućnostima ostalih građana bez oštećenja.

Konvencija je težište odgovornosti za umanjivanje prepreka iz okoline prenijela na državu potpisnicu (odnosno njezina tijela i institucije) kroz obavezu osiguravanja razumne prilagodbe.

Na primjeru obrazovnog sustava nailazimo na primjere diskriminacije u kojima ravnatelj objašnjava da dijete s teškoćama ne može pohađati nastavu. To je odraz medicinskog shvaćanja invaliditeta prema kojem se smatralo da je oštećenje prirodno ograničenje ljudskih prava. Ravnatelj zapravo kaže kako nije on/ona taj koji zabranjuje djetetu pohađanje nastave nego je problem u djetetu odnosno u njegovim teškoćama. Upoznavanjem aktera u takvim situacijama sa zaokretom u shvaćanju invaliditeta koji je unijela Konvencija, educiramo ih da invaliditet odnosno nemogućnost sudjelovanja nije u osobi odnosno u njezinom oštećenju nego da dijete ne može sudjelovati zbog međudodosa svog oštećenja i prepreka u okolini. Okolina je ta koja oštećenje neke osobe pretvara u invaliditet što znači da se prilagodbom okoline osobi može omogućiti sudjelovanje u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s drugima. Zakon o suzbijanju diskriminacije uvijek koristimo u paru s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kako bismo pojasnili razumnu prilagodbu. Ravnatelja u ovom izmišljenom, ali u praksi vrlo tipičnom primjeru, pitat ćemo koje je mjere razumne prilagodbe škola poduzela kako bi djetetu omogućila pohađanje škole: jesu li iskorišteni resursi kako bi se educirali nastavnici, je li se napravila procjena o potpornoj tehnologiji koja će možda trebati slijepom djetetu, je li razmotrena mogućnost da se djetetu osigura asistent u nastavi, što se može učiniti kako bi se zaobišla arhitektonska ograničenja?

Razumna prilagodba kao temeljno načelo ostvarivanja ravnopravnosti za osobe s invaliditetom

Razumna prilagodba uvedena je u pravo Europske unije **Direktivom 2000/78/EZ** od 27. studenog 2000. godine o uspostavi okvira za jednako postupanje u području zapošljavanja i odabira zvanja. Članak 5. *Razumna prilagodba za osobe s invaliditetom* kaže: „*kako bi se zajamčilo poštivanje načela jednakog postupanja u odnosu na osobe s invaliditetom, osigurati će se razumna prilagodba. To znači da su poslodavci dužni poduzeti odgovarajuće mjere, tamo gdje je to potrebno, kako bi omogućili osobi s invaliditetom pristup zapošljavanju, sudjelovanje ili napredovanje u poslu ili pohađanje izobrazbe ukoliko takve mjere ne bi za poslodavca predstavljale nerazmjern teret. Taj se teret neće smatrati nerazmjernim ukoliko se u dovoljnoj mjeri podupre mjerama koje postoje u okviru politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.*“

Ta direktiva je u procesu usklađivanja Hrvatske s pravnom stečevinom Europske unije transponirana u nacionalno zakonodavstvo stupanjem na snagu Zakona u suzbijanju diskriminacije 1. siječnja 2009. godine. Hrvatski zakonodavac išao je i šire od Direktive 2000/78/EZ pa su svi oblici diskriminaciju uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe zabranjeni u svim područjima, a ne samo u području rada i zapošljavanja.

Zakon u suzbijanju diskriminacije u Članku 4., stav. 2. navodi da će se:

(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu, (...)

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Kriteriji koji se uzimaju u obzir kod procjene da li je tražena prilagodba u granicama pravnog standarda **razumne prilagodbe** definirani su u Preambuli Direktive 2000/78/EZ u alineji 21, članak 5:

- financijski i ostali troškovi koji nastaju prilagodbom,
- veličina i raspoloživa sredstva organizacije, te

- mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći

U slučajevima kao što je gore spomenuti primjer uključivanja u redovni obrazovni sustav nakon što smo postavili pitanje o mjerama razumne prilagodbe koju su poduzete, upućujemo na resurse koji postoje u zajednici, a koji vrlo često ne iziskuju dodatna financijska sredstva. U slučaju visokoškolskog obrazovanja razumna prilagodba odnosi se na osiguravanje *digitalizirane nastavne literature, mogućnost prilagodbe nastavnog procesa (dopuštanje audio-snimanja predavanja, osiguravanje proširenog i prilagođenog tiskanog nastavnog materijala, alternativnih sadržaja za npr. terensku nastavu, pristupačnosti e-sadržaja koji se koriste u nastavi, mogućnost prilagodbe načina ispitivanja, osiguranje pomoći asistenta u nastavi, vršnjačke podrške, osiguravanje potporne tehnologije i ostalo*. Čak se i arhitektonske barijere mogu prevladati kako bi se osobi s invaliditetom ili djetetu s teškoćama u razvoju trenutno, kad im to treba, omogućilo sudjelovanje na nastavi ili nekom događanju koje se organizira. Ukoliko školska zgrada ili druga obrazovna ustanova nema lift, prilagodbu je moguće izvesti organiziranjem nastave u prizemlju. Kod organizacije različitih skupova i manifestacija moguće je kao mjesto događanja odabrati ono koje ima osigurane elementi pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

U slučaju zapošljavanja razumna prilagodba može se izvesti korištenjem sredstava Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom što je jedan od kriterija koji navodi i Direktiva: *mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova*.

Nesavršenosti ZSD-a kao alata u borbi za postizanje jednakosti osoba s invaliditetom

Zakon o suzbijanju diskriminacije kao alat u borbi za ostvarivanje društva u kojem osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju neće biti isključena i marginalizirana društvena skupina je nesavršen. Ne možemo se složiti s često ponavljanom konstatacijom da su zakoni dobri i da je samo njihova provedba loša. O tome koliko je neki zakon dobar najviše govori njegova primjena u praksi: jesu li njegove odredbe dovoljno konkretne i u doticaju sa stvarnim stanjem stvari tako da se mogu primijeniti u praksi ili su više popis lijepih želja koji ne uvažava stvarnost u kojoj živimo?

Općenito postoji percepcija da je Zakon o suzbijanju diskriminacije i sve aktivnosti vezane uz suzbijanje diskriminacije donesen kako bi se ispunili uvjeti za ispunjavanje pretpostupnih pregovora. Pri tome je Zakon o suzbijanju diskriminacije išao dalje od europskih direktiva koje je trebalo transponirati u hrvatsko zakonodavstvo propisujući više diskriminacijskih osnova nego što ih ima u zakonodavstvu Europske unije i zabranjujući diskriminaciju u više područja, a ne samo u području rada i zapošljavanja dok je istovremeno sama praksa nerazvijena, a hrvatsko sudstvo nepripremljeno za postupanje u postupcima koji zahtijevaju primjenu drugačijih pravnih postulata, što je apostrofirano i u Nacionalnom planu za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2011. do 2013. godine koji predviđa edukaciju sudaca i odvjetnika o diskriminacijskom pravu. Zakonodavni okvir za suzbijanje diskriminacije sadržan u Zakonu o suzbijanju diskriminacije uvodi niz novina koje su strane hrvatskom pravnom sustavu pa postoji bojazan hoće li se u praksi takva pravna zaštita i ostvarivati. Činjenica da i više od pet godine nakon stupanja na snagu ZSD-a gotovo i nema sudske prakse potvrđuje opravdanost te bojazni. Upravo bi ta sudska praksa dala pravo značenje i osnažila aktivnosti podizanja razine svijesti, informiranja i edukacije.

Slučajevi tužbi na sudovima zbog diskriminacije s osnove invaliditeta su izuzetno malobrojni budući da se osobe s invaliditetom teško odlučuju na traženje sudske zaštite. Razloge za to ne nalazimo samo u nedostatku informiranosti o mogućnostima sudske zaštite koju jamči ovaj Zakon, već u izostanku sudske prakse, odnosno nepovjerenju u institucije i osjećaju da se ništa ne bi promijenilo podizanjem tužbe već da bi se težak položaj osobe s invaliditetom mogao i još dodatno pogoršati narušavanjem međuljudskih odnosa. Uz već navedeno postoje rizici za izloženost troškovima utuživanja, te dugotrajnost sudskih postupaka s neizvjesnim ishodom. Osim toga, osobe s invaliditetom su u pravilu iscrpljene borbom za

bolje uvjete liječenja, rehabilitacije, ostvarivanje prava iz različitih sustava i osiguranjem minimalnih egzistencijalnih uvjeta što ne ostavlja prostor za pokretanje sudskih postupaka.

Zakon o suzbijanju diskriminacije, ako se pravilno koristi, može biti snažan alat za ostvarivanje stvarne jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Kad bi bilo više sudskih tužbi, povećala bi se percepcija javnosti ne samo o teškoćama i preprekama na koje nailaze osobe s invaliditetom nego i svijest da je korištenje društvenih resursa za provođenje razumne prilagodbe zakonska obaveza, a ne pitanje dobre volje pojedinaca.

Diskriminacija na osnovi invaliditeta u hrvatskom društvu toliko je sveprisutna i svakodnevna da gotovo da smo se svi na nju navikli. Svaki put kad se osoba s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju ne može sudjelovati u nekoj aktivnosti svakodnevnog života, možemo reći da je osoba stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta u usporedivoj situaciji što je prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije definicija diskriminacije: nemogućnost ulaska u javne prostore zbog njihove arhitektonske nepristupačnosti, nemogućnost samostalnog korištenja sadržaja koje pružaju jer nisu osigurani tumači za znakovni jezik, neprihvatanje djece s teškoćama u redovne škole, neosiguravanje stomatološke zaštite kad su za njezino pružanje zbog invaliditeta potrebni posebni uvjeti – sve su to primjeri u kojima su osobe s invaliditetom gotovo na svakom koraku stavljene u nepovoljni položaj zbog svog invaliditeta.

Primjer Norveške

Norveška ima poseban zakon koji se odnosi na zabranu diskriminacije na osnovi invaliditeta: *Zakon o pristupačnosti i suzbijanju diskriminacije* (Br. 42 – *The Anti-discrimination and Accessibility Act*). Zakon je donesen 20. lipnja 2008. godine, a stupio je na snagu 1. siječnja 2009. godine

U prvom članku se kao svrha zakona navodi da će Zakon *pomoći u uklanjanju onemogućujućih prepreka koje stvara društvo i spriječiti stvaranje novih*. Zakon zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju. Izravnom diskriminacijom smatra se ona u kojoj je *cilj ili učinak nekog čina ili propuštanja taj da su osobe na temelju invaliditeta tretirane nepovoljnije nego što su, što su bili ili što bi bili drugi ljudi u sličnoj situaciji*. Neizravnom diskriminacijom smatra se *naizgled neutralna odredba, praksa, djelovanje ili propuštanje koje dovodi do toga da je osoba na temelju invaliditeta stavljena u nepovoljniji položaj od drugih ljudi*. Zakon govori o obavezi da se *osigura opća prilagodba (univerzalni dizajn) od strane javnih i privatnih subjekata kako bi njihove usluge bile dostupne što većem broju ljudi*. Svako kršenje obaveze da se *osigura univerzalni dizajn smatra se diskriminacijom*. Zahtjevi koji se tiču osiguranja univerzalnog dizajna izričito se propisuju za zgrade, objekte i vanjske prostore kao i za informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Članak 12 je posebno zanimljiv jer govori o potrebi za individualnom prilagodbom.

Zakon nalaže da će **poslodavci** *razumno individualno prilagoditi radna mjesta i zadatke kako bi se osiguralo da zaposlenici ili kandidati za posao s invaliditetom mogu dobiti ili zadržati posao, imati pristup edukaciji i drugim mjerama kroz koje mogu razvijati svoje kompetencije, izvršavati zadatke i napredovati na poslu na jednak način kao i drugi ljudi*.

Škole i obrazovne institucije će *razumno individualno prilagoditi nastavne lokacije i nastavu kako bi osigurali da učenici i studenti s invaliditetom dobiju jednake obrazovne mogućnosti*.

Jedinice lokalne samouprave će *razumno individualno prilagoditi dječje vrtiće kako bi se osiguralo da djeca s teškoćama u razvoju dobiju jednake mogućnosti za razvoj i aktivnost*.

Jedinice lokalne samouprave će *razumno individualno prilagoditi svoje usluge u skladu sa Zakonom o socijalnim uslugama i Zakonom o zdravstvenim uslugama jedinica lokalne samouprave na trajan način kako bi osobe s invaliditetom dobile jednaku uslugu*. Te obveze ne uključuju prilagodbe koje bi zahtijevale nerazmjern teret. Kad se razmatra uključuje li prilagodba nerazmjern teret posebna pozornost će se

obratiti učinku prilagodbe na uklanjanje onemogućujućih prepreka, potrebnih troškova prilagodbe i sredstvima kojima raspolaže poduzeće. Kršenje obveze da se osigura individualna prilagodba smatra se diskriminacijom.

Hrvatski zakon o suzbijanju diskriminacije također zabranjuje diskriminaciju u zapošljavanju i na radu, u obrazovanju, u dječjim vrtićima i u pružanju zdravstvenih i socijalnih usluga:

Članak 8. ZSD-a:

Ovaj se Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, osobito u područjima:

- 1. rada i radnih uvjeta; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije,*
- 2. obrazovanja, znanosti i športa,*
- 3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti,*
- 4. zdravstvene zaštite,*
- 5. pravosuđa i uprave,*
- 6. stanovanja,*
- 7. javnog informiranja i medija,*
- 8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih,*
- 9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama,*
- 10. sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.*

Iz usporedbe ova dva primjera, primjećuje se da jezik ZSD-a nije ni približno toliko konkretan jer govori o pristupu dobrima i uslugama: usluge koje nude vrtići jesu takva dobra i usluge, ali postavlja se pitanje je li korištenje apstraktnog jezika ZSD-a za razliku od vrlo eksplicitnih odredbi norveškog zakona doprinijelo njegovom slabom korištenju u praksi kao alata za zaštitu prava na jednako postupanje prema osobama s invaliditetom.

Praksa Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u primjeni ZSD-a

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće (01.01.2013. – 31.12.2013.) zaprimila je ukupno četrdeset i osam (48) pritužbi u kojima se pritužitelji između ostaloga pritužuju i na diskriminaciju.

Od toga broja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u sedam (7) pritužbi u kojima je postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.) – (vidi tablice u prilogu 1.), obzirom da je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije.

Ukupan broj pritužbi na diskriminaciju (48) u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće veći je od ukupnog broja pritužbi u prethodnom razdoblju (2012.) kada je zaprimljeno trideset i sedam (37) pritužbi.

Što se tiče pritužbi u kojima Ured sumnja na diskriminaciju, one u postotcima iznose oko 15% od ukupno zaprimljenih pritužbi. Takav trend bilježimo i u 2012. kada je Ured u šest (6) pritužbi od ukupno 37 sumnjao na diskriminaciju.

Usporedba statističkih podataka iz 2012. i 2013. o zaprimljenim pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima nalaze se u sljedećoj tabeli:

Područje	Broj pritužbi	
	2012	2013
Rad i radni uvjeti	10	14
Obrazovanje, znanost i sport	9	7
Pristup dobrima i uslugama	14	16
Zdravstvena zaštita	1	1
Socijalna zaštita	2	6
Pravosuđe i uprava	1	4
Ukupno	37	48

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u svojem je postupanju razvio određenu praksu korištenja Zakona o suzbijanju diskriminacije kao jednog od alata u zaštiti prava osoba s invaliditetom. U slučajevima prijave na diskriminaciju, Ured postupa primjenjujući antidiskriminacijske odredbe temeljnog Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije, ali i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Po zaprimanju prijave, provodi se ispitni postupak u svrhu prikupljanja relevantnih dokaza i činjenica te traži očitovanje od prituženoga tijela, institucije ili drugog pravnog subjekta, pozivajući se na oba zakonska propisa. Ima slučajeva u kojima već i samo traženje očitovanja ima odvraćajući učinak odnosno dovodi do odustajanja od diskriminatornog postupanja. Preporuke koje Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upućuje imaju edukativnu ulogu jer upoznaju osobu ili instituciju s pravnim načelima i zakonskim obvezama u postupanju prema osobama s invaliditetom, pojašnjavaju što te odredbe znače u konkretnom slučaju te predlažu konkretna rješenja o tome kako ih primijeniti u praksi.

Takvo postupanje je vrlo važno budući da određeni broj diskriminatornih postupanja, kao što smo ranije opisali, proizlazi iz nepoznavanja zakonskih obaveza, a posebice nepoznavanja zaokreta prema invaliditetu koje je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kao i dužnosti osiguravanja razumne prilagodbe.

U praksi su rijetki slučajevi da se osobu s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju izravno diskriminira. Kao što smo ranije naveli, ravnatelj škole neće odbiti upisati dijete u redovnu školu jer se radi o djetetu s teškoćama već zato jer 'dijete ne može pohađati i/ili pratiti nastavu'. Budući poslodavac u praksi neće odbiti zaposliti osobu s invaliditetom zbog njezinog invaliditeta nego će to obrazložiti činjenicom da osoba ne može obavljati posao. Kad osobu s invaliditetom nisu pustili u noćni klub, nisu joj rekli da ne žele osobe koje se kreću uz pomoć kolica u svom prostoru, nego su to obrazložili svojom zabrinutošću za njezinu sigurnost.

U takvim slučajevima govorimo o nepovoljnom postupanju u odnosu na osobe u usporedivoj situaciji jer se dijete s teškoćama neće upisati u redovnu školu za razliku od svog vršnjaka bez teškoća, osoba s invaliditetom neće dobiti posao, a osoba koja se kreće uz pomoć kolica neće moći boraviti u noćnom klubu.

U primjeru osobe koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica i kojoj je uz obrazloženje da se radi o njezinoj sigurnosti onemogućen boravak u noćnom klubu moglo bi se reći da se radi o neizravnom diskriminaciji. U tom slučaju bi sigurnosne razloge mogli promatrati kao naizgled neutralnu odredbu i mogli bi raspravljati o legitimnosti i opravdanosti cilja koji se takvom odredbom želi postići, odnosno je li osobi uistinu ugrožena sigurnost.

Međutim, čak i kad to ne bi bila izlika da se napravi nedopušteno razlikovanje između osobe s invaliditetom i drugih posjetitelja kluba, Zakon o suzbijanju diskriminacije obvezuje pružatelja usluge da svoju uslugu učini dostupnom svim potencijalnim korisnicima bez diskriminacije, odnosno nedopuštenog

razlikovanja. To bi u konkretnom slučaju značilo da vlasnik treba poduzeti mjere kojima bi se otklonili eventualni sigurnosni rizici, a ne da mu njihovo postojanje opravdava nejednako postupanje.

Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije. Čak ako i neko stavljanje u nepovoljniji položaj započne kao izravna diskriminacija vrlo brzo se pokaže da se zapravo radi o uskraćivanju razumne prilagodbe.

Onaj tko osobu na taj način stavlja u nepovoljniji položaj donošenjem zaključka da osoba zbog svog invaliditeta ne može obavljati radne zadatke, pohađati nastavu, biti dobar roditelj, itd. iz jednadžbe isključuje mogućnost da će funkcioniranje osobe biti znatno drugačije ukoliko joj se osigura podrška i prilagodba.

OŠTEĆENJE	Tjelesno	+ PREPREKE U OKOLINI	= INVALIDITET (nemogućnost sudjelovanja)
	Ošjetljivo		
	Intelektualno		
	Mentalno (psihosocijalno)		

**Oštećenje + razumna prilagodba = sudjelovanje u skladu s
preostalim sposobnostima**

**Oštećenje - razumna prilagodba = stavljanje u nepovoljniji
položaj (diskriminacija)**

Primjer 1.

Visoko slabovidna osoba javlja se na natječaj za radno mjesto sudskog zapisničara. Zbog straha da će biti odbijena, ne spominje svoj invaliditet. Na testiranju kojim se provjerava sposobnost za obavljanje poslova radnog mjesta kaže joj se da osoba s tako visokim oštećenjem vida ne može biti sudski zapisničar pa da je se neće ni testirati.

Nakon upozorenja da je takvo ponašanje diskriminatorno i da je budući poslodavac dužan osigurati razumnu prilagodbu prilikom provođenja postupka testiranja, osobu se ipak poziva na testiranje. Testiranje se sastoji u tome da se određeni tekst treba prepisati u računalu. Provođenje testiranja tiska zadani tekst u povećanom fontu, ali osoba ne vidi komande na tipkovnici kao ni one na ekranu i ne može samostalno spremiti test koji je pretipkala. Ispostavlja se da je osoba u dosadašnjem obrazovanju koristila čitač ekrana.

Potencijalni poslodavac u ovom primjeru nije uzeo u obzir adekvatnost prilagodbe odnosno lepezu mogućnosti koja postoji. Od prvotnog diskriminatornog stava da osoba zbog svog invaliditeta taj posao ne bi mogla obavljati, postalo je jasno da se stvarno izjednačavanje mogućnosti testiranja za tu osobu može ostvariti jedino tako da se osobi omogući razumna prilagodba odnosno korištenje pomagala koje je dosad koristila u obrazovanju i koji će, u slučaju da dobije posao, koristiti i prilikom obavljanja radnih zadataka. Poslodavac je pokazao spremnost da stvori jednake uvjete, ali i neinformiranost o tome što odgovarajuća prilagodba u konkretnom slučaju znači. Naravno da „upada u oči“ i izostanak komunikacije od strane osobe s invaliditetom koja nije unaprijed poslodavca upoznala sa svojim teškoćama kao i

vrstom prilagodbe koju koristi zbog straha da će se pri samog spominjanju toga biti diskvalificirana iz daljnjeg postupka.

U Velikoj Britaniji je još 1995. godine donesen Zakon o diskriminaciji na osnovi invaliditeta (Disability Discrimination Act) koji je 2010. zamijenjen Zakonom o jednakosti (Equality Act)¹. Zakon o jednakosti kao osnove nedopuštenog razlikovanja navodi dob, invaliditet, rod, spol, brak i civilno partnerstvo, rasu, vjeru, spol i spolnu orijentaciju. Dovoljno je reći da Zakon ima 251 stranicu u kojima se među ostalim detaljno propisuju i objašnjavaju mjere potrebne za suzbijanje diskriminacije po ovim osnovama pri čemu se ujedno definiraju i obveznici njihove provedbe.

Na temelju tako duge zakonodavne tradicije zabrane diskriminacije osoba s invaliditetom razvila se i dobra praksa poslodavaca po kojoj poslodavci pri pozivu kandidata da pristupe razgovoru za posao pitaju postoji li potreba za razumnom prilagodbom i što bi ta prilagodba uključivala: *Obrazac za prijavu sadrži izjavu „Molimo javite nam ako vam je potrebna bilo kakva razumna prilagodba zbog invaliditeta kako bi vam se omogućilo prisustvovanje razgovoru ili što želite da uzmemo u obzir prilikom razmatranja vaše prijave. Razumna prilagodba odnosi se na primjerice tumače za znakovni jezik, mijenjanje vremena razgovora ili osiguravanje prostorije za razgovor koja vam je pristupačna. Ako imate dodatnih pitanja o potrebama vezanim uz vaš invaliditet, kontaktirajte voditelja ljudskih potencijala. To neće biti diskriminirajuće“.*² Takva praksa tek se treba razviti u Republici Hrvatskoj, a primjer visoko slabovidne osobe u gore opisanom primjeru pokazuje da je ona prijeko potrebna kako bi se ne samo uklonilo diskriminirajuće postupanje prema osobama s invaliditetom, nego i potaknulo njihovo zapošljavanje moguće u većoj mjeri nego što će tome pridonijeti kazne za poslodavce koji ne zapošljavaju određeni broj osoba s invaliditetom u uvjetima kad oblici razumne prilagodbe koji bi im omogućili zapošljavanje i rad nisu propisani.

Upravo ovaj primjer pokazuje kako nedovoljno razvijen pravni okvir otežava stvarno zapošljavanje osoba s invaliditetom budući da je dosadašnji Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propustio definirati razumnu prilagodbu dok podzakonski provedbeni akti nastali na temelju tog Zakona spominju određene oblike onoga što bi se u kontekstu rada i zapošljavanja moglo smatrati razumnom prilagodbom, ali ne način koji bi omogućio njihovu jednoznačnu primjenu u praksi kao što se to pokazalo u ovom slučaju.

U *Priručniku za savjetnike na tržištu rada o metodama sveobuhvatnog promicanja zapošljavanja osoba s invaliditetom* koji je nastao u sklopu projekta *Poticanje intenzivnijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada* opisuju se primjeri razumne prilagodbe i pozitivne akcije u Velikoj Britaniji.

*Primjer testiranja osobe s disleksijom: Čovjek s disleksijom prijavljuje se na posao koji uključuje pisanje pisama. Poslodavac daje svim kandidatima test kako bi provjerio njihovu sposobnost pisanja pisama. Čovjek je općenito vrlo dobar u pisanju pisama, ali ne u stresnim situacijama i kratkim rokovima. Dano mu je više vremena da napiše tekst. Ovakva prilagodba je vjerojatno razumna za poslodavca.*³

Kandidat oštećenog sluha obavještava potencijalnog poslodavca da može čitati s usana, ali će trebati biti u mogućnosti vrlo jasno vidjeti ispitivačevo lice. Ispitivač osigurava da mu lice bude dovoljno osvijetljeno, da je okrenutu prema kandidatu, da govori glasno i da je spreman ponoviti pitanje ukoliko kandidat odmah ne razumije. To će vjerojatno biti razumna prilagodba koju će poslodavac trebati učiniti.

¹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>

² *Priručnik za savjetnike na tržištu rada o metodama sveobuhvatnog promicanja zapošljavanja osoba s invaliditetom*, Zagreb, veljača 2011., *Primjer razumne prilagodbe i pozitivne akcije u Velikoj Britaniji*, dr. Lisa Waddington, profesor europskog prava vezanog uz osobe s invaliditetom sa Sveučilišta u Maastrichtu, str. 316

³ *Priručnik za savjetnike na tržištu rada o metodama sveobuhvatnog promicanja zapošljavanja osoba s invaliditetom*, str. 312

Poslodavac organizira tumača znakovnog jezika koji će prisustvovati intervjuu s gluhim kandidatom koji koristi znakovni jezik za komunikaciju. Ispitivač također dopušta dodatno vrijeme za provođenje razgovora. To će vjerojatno biti razumna prilagodba koju će poslodavac trebati učiniti.

Poslodavac omogućuje kandidatu koji ima teškoće s učenjem da povede svoju osobu za podršku na razgovor za posao kako bi mu pomogao odgovarati na pitanja koja nisu dio same procjene. To će vjerojatno biti razumna prilagodba koju će poslodavac trebati učiniti.

Poslodavac plaća troškove dolaska na razgovor za posao. Osoba s invaliditetom dovodi svog osobnog asistenta. Poslodavac također plaća troškove i za osobnog asistenta. To će vjerojatno biti razumna prilagodba u odnosu na uobičajenu politiku po kojoj se plaćaju samo troškovi kandidata.⁴

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se Centar za građanske inicijative u ime pritužitelja, osobe s invaliditetom radi diskriminacije iste od strane poslodavca - informativnog centra Turističke zajednice. Pritužitelj se u više navrata obraća Centru radi uznemiravanju od poslodavca – voditelja Informativnog centra. Zadnje uznemiravanje dogodilo se baš u travnju 2013. kada se pritužitelj ponovno obraća Centru te istovremeno otvara bolovanje po šifri F43.0. (bolovanje koje se otvara zbog reakcije na stres - jedina šifra koja pokriva takva stanja) na trideset dana. Zaključeno je da je za vrijeme bolovanja potrebno učiniti nešto konkretno jer povrat u istu radnu okolinu više nije moguć.

Pritužitelj boluje od mišićne distrofije. Rješenjem HZMO-a utvrđeno je tjelesno oštećenje od 100%. Samohrani je roditelj. Imenovani ima maloljetno dijete, s teškoćama u razvoju (mišićna distrofija, disleksija, disgrafija). Kod predmetnog poslodavca pritužitelj je zaposlen temeljem ugovora o radu na neodređeno vrijeme. Obavlja poslove referenta, informatora s potrebnim položenim stručnim ispitom. Sveukupno na raznim poslovima kod predmetnog poslodavca radi više od 10 godina, bez primjedbi na rad. Uznemiravanje i spolno uznemiravanje od poslodavca traje od 2006. i uključuje prijetnje otkazom, vikanje, vrijeđanje, onemogućavanje obavljanja radnih zadataka ponašanjem spolne naravi. Uznemiravanje sa spolnog prelazi na ono povezano s invaliditetom kako pritužitelja tako i djeteta koji oboje boluju od progresivne bolesti, držanje koje pod kontrolom zahtijeva disciplinirano liječenje i rehabilitaciju, a time i opravdane izostanke s posla. U periodu od svibnja 2011. do ožujka 2013. pritužitelj od HZZO-a ima odobreno pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju. Nakon isteka navedenog prava pritužitelju se onemogućava/otežava rad u punom radnom vremenu, sukladno ugovoru o radu. Pritužitelj traži pomoć nadređenih, no bezuspješno, a što dodatno pogoršava situaciju.

Po pritužbi Ured hitno, sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom i Zakonu o suzbijanju diskriminacije, traži očitovanje na istu, uz posebno očitovanje poslodavca na koji način poslodavac uopće štiti dostojanstvo svojih radnika, kao odgovorna osoba koja je dužna postupati i sukladno odredbama iz čl. 130. (zaštita dostojanstva radnika) Zakona o radu („NN“ 149/09., 61/11., 82/12., 73/13.). O svemu obavještavamo i resorno mjerodavne (ministar, župan, gradonačelnik, direktor glavnog ureda).

Paralelno, a vezano za spolno uznemiravanje, o tome obavještavamo pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova. S pravobraniteljicom obavljamo sastanak radi dogovaranja koordinacije Ureda u području svojih nadležnosti s ciljem efikasnosti.

Vezano za uznemiravanje poslodavac navodi da je djelomično upoznat sa situacijom, no da nikada nije tražena konkretna pomoć i zaštita od njega, jer da je postojala bilo kakva indicija da se takvo nešto događa da bi bilo poduzeto sve potrebno radi maksimalne zaštite dostojanstva radnika. Poslodavac u očitovanju dalje navodi da je obavio razgovor sa prituženikom i ostalim radnicima. Nitko nije potvrdio

⁴ Priručnik za savjetnike na tržištu rada o metodama sveobuhvatnog promicanja zapošljavanja osoba s invaliditetom, str. 314

navode pritužitelja. Imenovanom je u međuvremenu otkazan ugovor o radu jer nije prihvatio ponudu izmijenjenog ugovora.

Prituženik u svom očitovanju odbacuje sve navode iz pritužbe Centra. Suosjeća vezano za zdravstveno stanje pritužitelja. Osjeća se povrijeđeno kao profesionalac u svom poslu i kao čovjek. Moguće će zadovoljštinu potražiti na sudu. Također traži dokaze od pritužitelja o onome što se navodi i kaže da njih nema.

S obzirom na zaprimljena očitovanja od poslodavca, predložili smo održavanje sastanka na terenu s predstavnicima poslodavca uz nazočnost Centra. Sastanak je održan u nazočnosti direktora poslodavca, gradonačelnika i dogradonačelnika, našu i nazočnosti predstavnika Centra. Pravobraniteljstvo za ravnopravnost spolova nije prisustvovalo sastanku, ali je podržalo održavanje istog.

Upoznali smo predstavnike poslodavca i gradonačelnika sa suradnicima kako Ured smatra da postoje osnove za sumnju na diskriminaciju na osnovi invaliditeta pritužitelja, a moguće i invaliditeta djeteta i to uznemiravanjem, kao i osnove za sumnju na diskriminaciju spolnim uznemiravanjem pritužitelja. Spomenuli smo i činjenicu da je imenovani, samohrani roditelj. Ponovljeno je da je prituženik dobio otkaz. Bez obzira na tu činjenicu tražili smo od predstavnika poslodavca (direktora) garanciju zaštite i sigurnosti na radnom mjestu od svakog oblika povrede dostojanstva, a po povratku na rad. Direktor je izjavio kako garantira poštivanje svih prava i što se toga tiče da se može odmah vratiti na rad jer je nitko neće diskriminirati, te je dodao da se ispričava. Ured je napomenuo da ukoliko stvarno tako i ne bude da će pravno poduprijeti pritužitelja u realizaciji instituta „lock-out“ – prekida rada po čl. 130. Zakona o radu; za koje vrijeme (do okončanja sudskog spora) radnik ima pravo na naknadu plaće u iznosu koji bi ostvario da je radio. Nadalje smo predstavniku poslodavca skrenuli pozornost na činjenicu da pritužitelj boluje od progresivne bolesti te da treba razmišljati o tome da kroz neko vrijeme moguće više neće moći raditi u šalterskoj službi.

Ishod: Pritužitelj se vratio na rad; uznemiravanja su prestala.

Ured je u 2013. predložio Ustavnom sudu RH pokretanje dva (2) postupka ispitivanja suglasnosti pojedinih odredbi Zakona (Zakon o socijalnoj skrbi / čl. 74. i Zakon o sportu / čl. 4.) s Ustavom RH, obzirom na naše mišljenje da iste diskriminiraju osnovom invaliditeta. O njima više dalje u nastavku.

Primjer 1.

Ured je početkom 2013. Ustavnom sudu RH podnio Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti dijela stavka 2. članka 74. Zakona o socijalnoj skrbi („NN“ br. 33/12.) s odredbama Ustava RH („Narodne novine“, broj 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 - pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 23. ožujka 2011.), Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe („Narodne novine - Međunarodni ugovori“ broj 18/97., 6/99., 8/99., 14/02. i 1/06.) i Protokolom br. 12. uz Konvenciju te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine-Međunarodni ugovori“ 6/07, 3/08, 5/08).

Stavak 2. članka 74. Zakona o socijalnoj skrbi u cijelosti glasi: „Pravo na status roditelja njegovatelja priznaje se jednom od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom, zbog kojih je u potpunosti nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala te roditelju djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom s više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih), zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.“

Ured osporava dio ove odredbe koji glasi: „...zbog kojih je u potpunosti nepokretna i uz pomoć ortopedskih pomagala te roditelju djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom s više vrsta...“

Ured navedeni dio odredbe osporava pozivajući se na: članak 3. Ustava RH – „(...) jednakost, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka (...) najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj

za tumačenje Ustava.“; članak 14. stavak 2. Ustava RH – „Svi su pred zakonom jednaki.“; članak 57. stavak 2. Ustava RH – „Posebnu skrb država posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.“; članak 63. stavak 3. Ustava RH – „Tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb.“.

Ured navedeni dio odredbe osporava pozivajući se i na: članak 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava – „ZABRANA DISKRIMINACIJE/Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.“; članak 1. Protokola uz Konvenciju – „OPĆA ZABRANA DISKRIMINACIJE/1. Uživanje svih prava određenih zakonom osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status. 2. Nitko ne smije biti diskriminiran od javnih tijela na bilo kojoj osnovi kako je navedeno u stavku 1.“.

Konačno, Ured navedeni dio odredbe osporava pozivajući se i na: članak 5. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – „JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA/1. Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona. 2. Države stranke će zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama. 3. Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe. 4. Posebne mjere potrebne za ubrzanje ili ostvarivanje de facto jednakosti osoba s invaliditetom neće se smatrati diskriminacijom prema odredbama ove Konvencije.“.

Obrazloženje: U sustav skrbi za osobe s invaliditetom u RH Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi („NN“ br. 79/07.) 2007. uveden je pravni institut status roditelja njegovatelja i uvjeti pod kojima se taj status može realizirati. Naime, vremenom se pokazalo da ograničenje korištenja prava na dopust zbog njege djeteta do .7-e (8.-e) godine života djeteta i prelazak na rad s polovicom punog radnog vremena za neke roditelje predstavlja problem u organiziranju njegova zbrinjavanja, posebno kada zbog težine oštećenja ne postoji mogućnost dnevnog zbrinjavanja za vrijeme dok roditelji rade. Realiziranjem statusa roditelja njegovatelja djeci s teškoćama u razvoju odnosno osobama s najtežim invaliditetom osigurava se pomoć i njega druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i skrb u obitelji. Status se ne može ostvariti ukoliko dijete boravi više od 4 sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka, te za dijete kojemu je osigurana usluga stalnog smještaja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka. Mogućnost ostvarivanja statusa roditelja njegovatelja dana je i drugim članovima obitelji. Nedvojbeno je status roditelja njegovatelja ustanovljen kako bi se djeci i odraslim osobama s najtežim invaliditetom koje su potpuno ovisne o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba osigurala skrb u obitelji (i izbjegla institucionalizacija). Problem je u tome što su definiranjem statusa roditelja njegovatelja (osporavani članak 74. stavak 2. Zakona o socijalnoj skrbi) u povoljniji položaj stavljene osobe nepokretne i uz pomoć ortopedskih pomagala (osobe s tjelesnim oštećenjem-invaliditetom) u odnosu na one koje imaju neku drugu vrstu jednako teškog oštećenja-invaliditeta (mentalni, intelektualni, osjetilni), a zbog kojeg također u potpunosti ovise o brizi druge osobe u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Na primjer, gluhoslijepe osobe koje se unatoč očuvanosti organa za kretanje ne mogu bez pomoći i brige druge osobe kretati izvan stana, komunicirati, usvajati i primati informacije, a unutar stana ne mogu obavljati najjednostavnije radnje i poslove. Nadalje, osobe s najtežim oblikom autizma također unatoč funkcioniranju organa za kretanje trebaju potpunu i neprekidnu brigu, pomoć i njegu druge osobe, nisu sposobne često puta niti za najjednostavniju brigu o sebi u smislu samozbrinjavanja, kretanja, komunikacije, osiguravanja osnovne osobne sigurnosti. Odredbom članka 74. stavka 2. Zakona u nepovoljniji su položaj od osoba s tjelesnim invaliditetom stavljene sve one osobe koje imaju drugu vrstu

invaliditeta - mentalno, intelektualno, osjetilno, a da se istovremeno radi o istoj težini oštećenja. Naime, za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja prema odredbi Zakona dovoljno je samo tjelesno oštećenje, ukoliko je osoba nepokretna i uz pomoć pomagala, dok se za ostvarivanje prava na status njegovatelja kod drugih vrsta oštećenja traži da postoji kumulacija dvije vrste teških oštećenja (npr. intelektualno i mentalno). Tako proizlazi da je osnova za odobravanje roditeljima prava na status roditelja njegovatelja, teško oštećenje zdravlja posljedica koje je nepokretnost i potpuna ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, međutim ukoliko dijete također ima teško oštećenje zdravlja, ali je pokretno, no i dalje potpuno ovisno o pomoći i njezi roditelja, ovo pravo može ostvariti jedino ukoliko (zbirno) ima i još neku drugu vrstu teškog oštećenja.

Mišljenja smo kako ne postoji nikakvo razumno opravdanje da bi se ovakvo kvalitetno pravo iz sustava socijalne skrbi, koje jamči život u obitelji i sprječava moguću institucionalizaciju osoba s najtežim oblikom invaliditeta osiguravalo jedino osobama koje su potpuno nepokretne, bez ikakvih dodatnih uvjeta i ograničenja vezano uz njihov invaliditet. Ovakvo izdvojen samo jedan oblik invaliditeta u neskladu je i sa definicijom invaliditeta prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, jer podržava već napušteno shvaćanje invaliditeta kao onog povezanog s motoričkim odnosno tjelesnim invaliditetom. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava treba definirati kriterije za ostvarivanje ovog prava kojima se niti jedna osoba s bilo kojom vrstom teškog oštećenja zdravlja, a koja za posljedicu ima potpunu ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, neće staviti u nepovoljniji položaj.

Ovdje se radi o nejednakosti unutar iste skupine osoba s invaliditetom (osoba s teškim oštećenjem). U ostvarivanju navedenog prava razlikuje ih vrsta invaliditeta, pa se prema njima različito postupuje. Ovakvo različito postupanje nema objektivno i razumno opravdanje, odnosno postupanje se ne može opravdati legitimnim ciljem. Time je ovu nejednakost moguće ocjenjivati s aspekta članka 14. stavka 2. Ustava koji jamči jednakost svih pred zakonom. Mjerodavno je primijeniti i odredbu članka 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i članak 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju, koji samo primjerice, ne i taksativno navodi diskriminacijske osnove, ostakljujući ovaj popis otvorenim odredbom o „drugoj okolnosti“ i „drugom statusu“.

Ustavni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci broj U-I/4170/2004 („NN“ br. 123/10.) kojom je ukinuo dio članka 55. Zakona o socijalnoj skrbi zauzeo je stajalište da je „... legitimno pravo države da u okviru svoje socijalne politike i strategije uređuje sustav socijalne skrbi, koji će biti odgovarajući ustavnim načelima i obvezama u formalno-pravnom i materijalno-pravnom smislu. Naime, iako je člankom 2. stavkom 4. alinejom 1. Ustava propisana ovlast Hrvatskog sabora da samostalno odlučuje o uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa u Republici Hrvatskoj, u skladu s Ustavom i zakonom, pri uređivanju tih odnosa zakonodavac je dužan uvažavati zahtjeve koje pred njega postavlja Ustav, a osobito one koji proizlaze iz načela vladavine prava i one kojima se štite određena ustavna dobra i vrednote. U konkretnom slučaju to su jednakost, socijalna pravda, poštovanje prava čovjeka i zabrana diskriminacije.“ U istoj odluci, utvrđeno je da (...) „ostvarivanje prava na osobnu invalidninu osporenim normiranjem nije omogućeno svima koji imaju isti stupanj invalidnosti (...). (...) Budući da takva pravna situacija uzrokuje nejednakost među istim korisnicima, osporena zakonska odredba diskriminirajuće je naravi.“

U slučaju ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja odnosno njegovatelja radi se također o nejednakosti među istim korisnicima, odnosno korisnicima s istim stupnjem invaliditeta, koji se razlikuju samo po vrsti invaliditeta.

Predložili smo Ustavnom sudu ukidanje spornog dijela odredbe.

Ishod: Unatoč odredbi članak 56. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH („NN“ br. 49/02.) koja glasi: „(1) Ustavni sud može ocjenjivati ustavnost zakona te ustavnost i zakonitost drugog propisa, odnosno pojedinih njihovih odredaba, iako su oni prestali važiti, ako od tog prestanka do podnošenja zahtjeva ili prijedloga za pokretanje postupka nije proteklo više od godinu dana.

(2) Kad u postupku ocjene utvrdi neustavnost, odnosno nezakonitost akta iz stavka 1. ovoga članka, Ustavni sud će donijeti odluku o utvrđenju neustavnosti zakona ili neustavnosti i nezakonitosti drugog propisa, odnosno pojedinih njihovih odredaba.

(3) U slučaju iz stavka 2. ovoga članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 58. i 59. ovoga Ustavnog zakona.“ Ustavni je sud odbacio Prijedlog Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uz obrazloženje da je nakon podnošenja Prijedloga na snagu stupio novi Zakon o socijalnoj skrbi („NN“ br. 157/13.) kojim je prestao važiti stari Zakon o socijalnoj skrbi („NN“ br. 33/12.), a kako za vrijeme važenja starog Zakona nije pokrenut postupak po Prijedlogu za ocjenu suglasnosti da su time prestale postojati pretpostavke za odlučivanje o biti stvari. Formalno pravno to je točno. Također je točno da odredba članka 56. stavak 1. ima fakultativni („Ustavni sud može ...“) a ne obligatorni karakter („Ustavni sud mora ...“), no točno je i to da se osporavani dio odredbe u novom Zakonu nije mijenjao. Ured će podnijeti novi prijedlog za ocjenu suglasnosti s Ustavom istog djela odredbe u novom Zakonu.

Primjer 2.

U rujnu 2013. Ured je Ustavnom sudu RH podnio Prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti odredbi Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu („NN“ br. 94/13.) s Ustavom RH („NN“ br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10.) i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnim protokolom uz Konvenciju („NN“ Međ. ugo. br. 6/07., 3/08., 5/08.).

Odredbe Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu („NN“ br. 94/13.) čija se ustavnost osporava su dijelovi članka 4. koji glasi: ... „u olimpijskim sportovima i disciplinama ...“.

Odredbe Ustava RH za koje smatramo da su povrijeđene ovakvom normom su sljedeće: „Članak 14./Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki.“

Odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju koje su povrijeđene su sljedeće: „Članak 4./Opće obveze/1. Države stranke obvezuju se osigurati i promicati puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom bez bilo kakve diskriminacije na osnovi invaliditeta. U tu se svrhu države stranke obvezuju: (a) usvojiti odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za provedbu prava priznatih ovom Konvencijom, (b) poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, za izmjenu ili ukidanje postojećih zakona, propisa, običaja i prakse, koji predstavljaju diskriminaciju osoba s invaliditetom, (c) uzeti u obzir zaštitu i promicanje ljudskih prava osoba s invaliditetom u svim politikama i programima, (d) suzdržati se od svakog postupanja ili prakse koja nije u skladu s ovom Konvencijom te osigurati da javne vlasti i institucije djeluju u skladu s ovom Konvencijom,“ ...“; „Članak 5./Jednakost i nediskriminacija/1. Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona. 2. Države stranke će zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama.“ ...“.

Obrazloženje:

Članak 14. stavak 1. Ustava RH određuje da: „Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, ... ili drugim osobinama.“ Jedna od „drugih osobina“ čovjeka nesporno je i invaliditet („osoba s invaliditetom“, „sportaš s invaliditetom“, „paraolimpijac“, „gluhi sportaš“). Člankom 4. Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu pravo na trajnu novčanu mjesečnu naknadu, kao državno priznanje za poseban doprinos ugledu Republike Hrvatske, propisano je za sportaše koji su osvojili medalje na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama, olimpijskim igrama gluhih i svjetskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim sportovima i disciplinama.

Na razini olimpijskih igara/olimpijada zakonodavac ne radi razliku između sportaša bez i onih s invaliditetom. Predmetno pravo imaju sportaši koji osvoje medalje na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama, olimpijskim igrama gluhih. Znači svi sportaši bez kao i oni s invaliditetom.

Međutim, na svjetskih seniorskih prvenstava zakonodavac radi razliku između sportaša s invaliditetom i onih bez invaliditeta jer ograničava pravo na trajnu novčanu mjesečnu naknadu na sportaše koji su osvojili medalje na svjetskim seniorskim prvenstvima samo u olimpijskim sportovima i disciplinama. Sportaši osvajači medalja na svjetskim seniorskim prvenstvima u paraolimpijskim sportovima i disciplinama i olimpijskim sportovima i disciplinama gluhih, dakle sportaši s invaliditetom nemaju ovo pravo.

Mišljenja smo da je ovakvim normiranjem prema sportašima s invaliditetom počinjena diskriminacija na osnovi njihova invaliditeta. „Diskriminacija na osnovi invaliditeta“ definirana je člankom 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i ona: „... označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe,“.

Predlagatelj izmjena i dopune Zakona o sportu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u svom odgovoru upućenom Uredu gore navedeno razlikovanje šturo obrazlaže na sljedeći način: „Nažalost, u svakoj kategorizaciji, pa tako i u ovoj, granicu treba postaviti i uvijek oni koji su iznad nje su zadovoljni, a oni koji su ispod granice nesretni. Dodjeljivanje državnog priznanja kroz trajne novčane naknade predstavlja nagradu za sportsku izvrsnost, a koja će se dodjeljivati za osvojene medalje u olimpijskim sportovima i disciplinama, odnosno disciplinama s najvećom konkurencijom.“. Na sličan način predlagatelj izmjena i dopuna Zakona o sportu razlikovanje obrazlaže u Prijedlogu zakona o izmjeni Zakona o sportu, prvo čitanje, P.Z. br. 316 i u Konačnom prijedlogu zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu, drugo čitanje, P.Z. br. 316.

Nesporno je kako su svjetska seniorska prvenstva u paraolimpijskim sportovima i disciplinama i u olimpijskim sportovima i disciplinama gluhih svojim statusom u međunarodnim sportskim krugovima jednakopravna svjetskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim sportovima i disciplinama i to po nizu sportskih kriterija koje moraju zadovoljiti sportovi i sportaši s invaliditetom kako bi bili uvršteni u program svjetskih seniorskih prvenstava kao što su: masovnost, rasprostranjenost, kontinuitet itd. Proizlazi da je pravo na trajnu novčanu mjesečnu naknadu, kao državno priznanje za poseban doprinos ugledu Republike Hrvatske, sportašima s invaliditetom (paraolimpijcima i gluhim sportašima) uskraćeno radi njihove osobine (invaliditeta) odnosno na osnovi invaliditeta, a s obzirom na to da se osvajanje medalja na svjetskim seniorskim prvenstvima u paraolimpijskim sportovima i disciplinama i u olimpijskim sportovima i disciplinama gluhih ne vrednuje na jednak način (pravom na trajnu novčanu mjesečnu naknadu) kao i osvajanje medalja na svjetskim seniorskim prvenstvima u olimpijskim sportovima i disciplinama. Ovakvo normiranje nije razmjerno po svojim učincima. Razlikovanje koje je po mišljenju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom diskriminatorno temeljeno je isključivo na invaliditetu sportaša (paraolimpijci, gluhi sportaši) odnosno na nepostojanju invaliditeta kao odlučne pretpostavke za ostvarivanje prava. Smatramo da zakonodavac za ovakvo različito postupanje nema objektivno i razumno opravdanje, odnosno postupanje ne može opravdati legitimnim ciljem. Ovakvim normiranjem predmetnog prava prekršena su jamstva iz članka 14. stavka 1. Ustava RH budući da pred zakonom nisu svi jednaki te nije provedeno suzbijanje i zaštita od diskriminacije na osnovi invaliditeta.

Ustavnom sudu RH predložili smo ukidanje spornih dijelova odredbe Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o sportu kako bi zakonodavac normu uredio na način koji će na razini svjetskih seniorskih prvenstava jednako tretirati osvajanje medalja u olimpijskim sportovima i disciplinama i osvajanje medalja u paraolimpijskim sportovima i disciplinama i u olimpijskim sportovima i disciplinama gluhih.

Ishod: Do pisanja ovog Izvješća Ustavni sud nije donio rješenje o odbacivanju Prijedloga, pokretanju postupka ili neprihvatanju Prijedloga za pokretanje postupka, a obzirom na vrijeme podnošenja istog (rujan 2013.) sve u vezi s čl. 40. st. 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH („NN“ br. 49/02.) koji glasi: „Ustavni sud će započeti postupak najkasnije u roku od godine dana od podnošenja prijedloga.“.

Podrška Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom projektu Hrvatskog pravnog centra

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pridruženi je partner na projektu *Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini*.

U sklopu projektnih aktivnosti pravobraniteljica je sudjelovala na sastanku s predstavnicima Grada Varaždina i Varaždinske županije te Grada Pule i Istarske županije na kojem je predstavljen projekt kako bi se uspostavio inicijalni kontakt i suradnja na strateškom planiranju te potaknuo dijalog predstavnika osoba s invaliditetom i jedinica lokalne i regionalne samouprave.

Zamjenik pravobraniteljice održao je izlaganje, a savjetnici su sudjelovali u raspravi na dvodnevnom anti-diskriminacijskom treningu o prijavi diskriminacije, pravnoj zaštiti i zagovaranju namijenjenom predstavnicima udruga osoba s invaliditetom iz Istarske, Vukovarsko-srijemske i Varaždinske županije.

Pripremljen je i članak za objavu u *Priručniku o prepoznavanju diskriminacije osoba s invaliditetom i mogućnostima zaštite njihovih prava* pod nazivom: *Postupanja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na području suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja*.

Između ostalih aktivnosti Ured pravobraniteljice sudjelovao je i u izradi upitnika o diskriminaciji osoba s invaliditetom.

Cilj Upitnika bio je saznati nešto više o iskustvu osoba s invaliditetom s područja triju županija obuhvaćenih projektom diskriminacije u svakodnevnom životu. U tu svrhu postavljena su pitanja koja se odnose na razinu informiranosti ispitanika o diskriminaciji, uključujući značenje pojma, percepciju osobne izloženosti diskriminaciji, informiranost o mehanizmima zaštite te stavovima ispitanika o prioritetima izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom u lokalnoj zajednici.

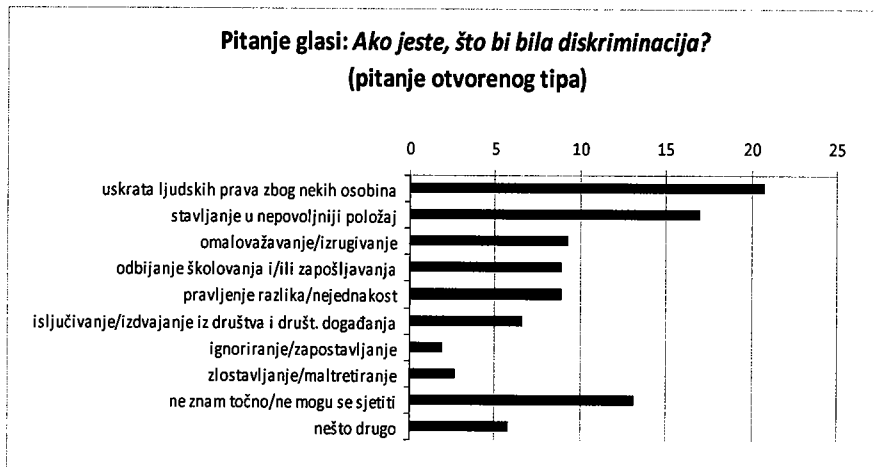
Anonimna anketa provedena je u tri županije: Istarskoj, Varaždinskoj i Vukovarsko-srijemskoj na uzorku od ukupno 1017 osoba s invaliditetom. 886 osoba s invaliditetom ispitano je standardnim upitnikom, a 131 posebno prilagođenim upitnikom za osobe s intelektualnim teškoćama. Ankete su se ispunjavale na tri načina: na terenu (osobnim kontaktom s ispitanicima), telefonski i ispunjavanjem upitnika *online*.

U nastavku donosimo izvadak iz rezultata ankete.

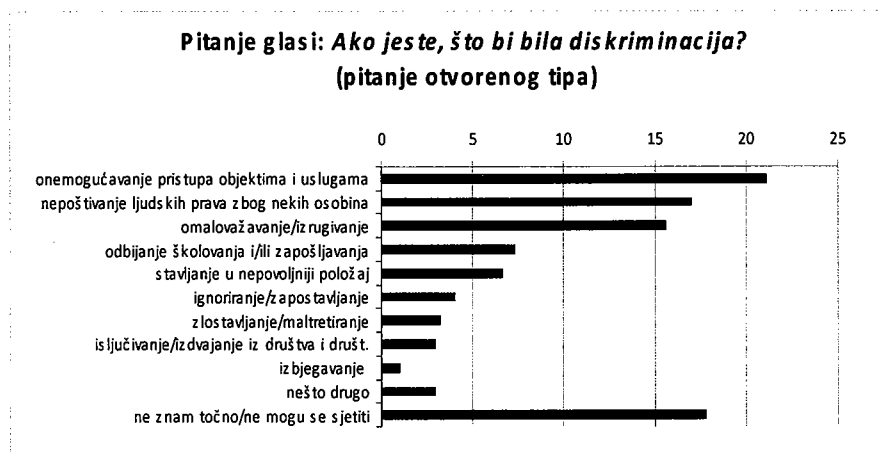
Većina ispitanika u sve tri županije (oko 90 %) čula je za pojam diskriminacija, a na pitanje otvorenog tipa o njegovom značenju odgovarali su ovako:

a) Poznavanje pojma diskriminacije

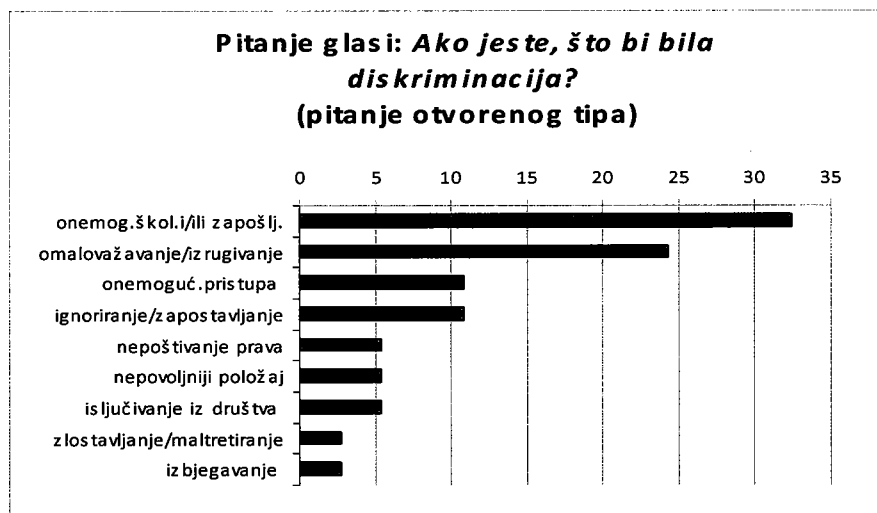
1.Vukovarsko-srijemska županija (337 ispitanika)

2. Istarska županija (333 ispitanika)

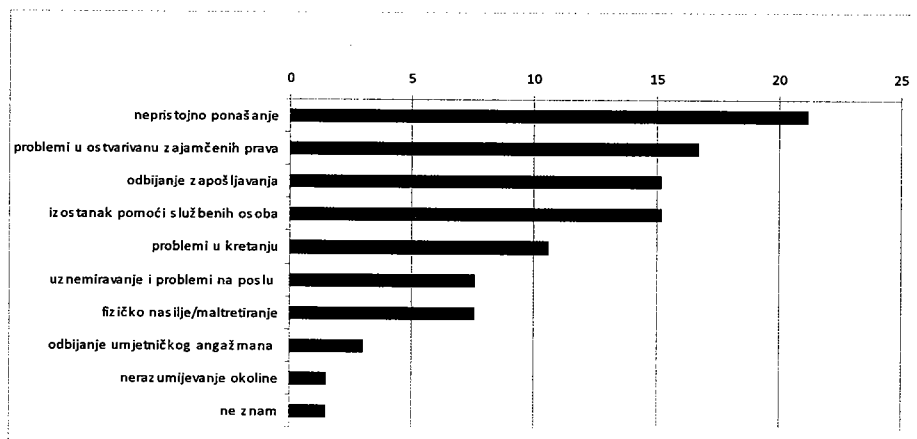
3. Varaždinska županija (345 ispitanika)

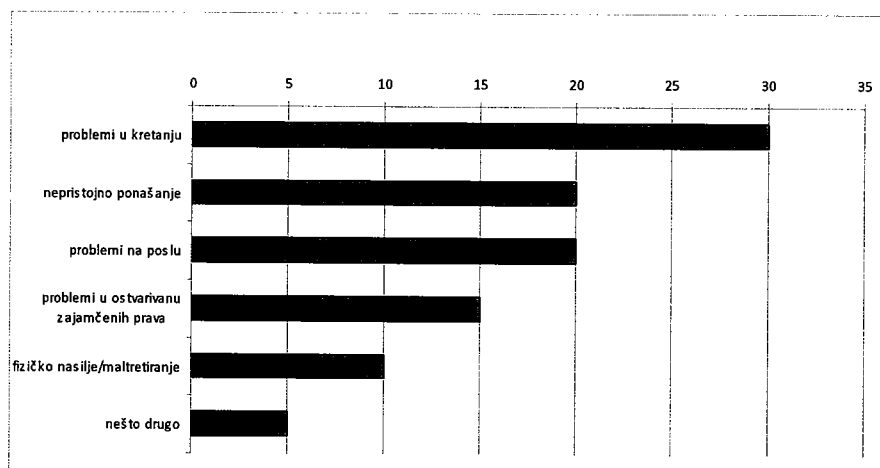
Zanimljivo je primijetiti da su ispitanici u sve tri županije različito istaknuli ono što smatraju diskriminacijom: uskratu ljudskih prava zbog nekih osobina, onemogućavanje pristupa objektima i uslugama te onemogućavanje školovanja i/ili zapošljavanja. Veliki broj ispitanika posebice u Istarskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji nije znao što točno znači pojam diskriminacije. Time je potvrđena naša ranije iznesena teza da osobe s invaliditetom i dalje u velikom broju nisu upoznate sa značenjem pojma diskriminacija pa se sukladno tome niti ne pritužuju na diskriminaciju. Tim je veća odgovornost institucija s kojima osobe s invaliditetom surađuju ili im se obraćaju za pomoć da ih informiraju o tome da se u zaštiti svojih prava mogu pozvati i Zakon o suzbijanju diskriminacije.

b) Diskriminirajuća postupanja

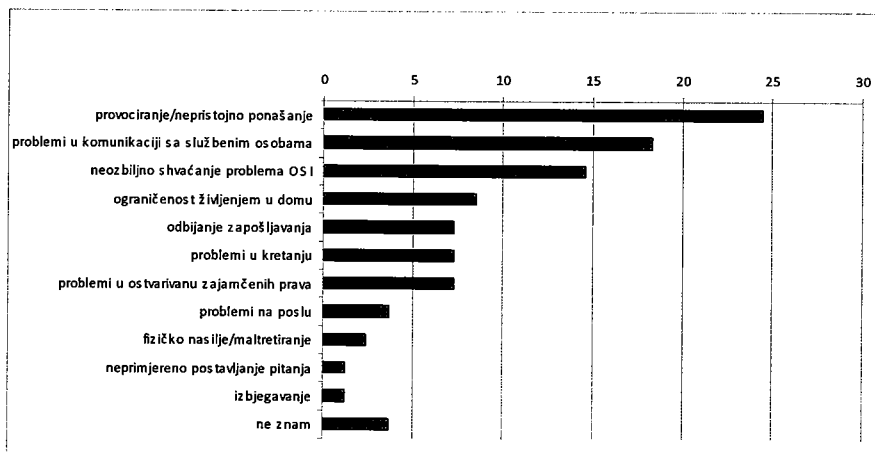
1. Vukovarsko-srijemska županija

2. Istarska županija

3. Varaždinska županija

Zanimljivo je također da su u dvije županije ispitanici na prvo mjesto kao postupanje u kojem ih se stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta stavili nepristojno ponašanje odnosno

provociranje, dok je u jednoj županiji to bilo na 2. mjestu. Taj je odgovor došao i prije problema u kretanju i problema u ostvarivanju zajamčenih prava. Time se pokazuje da je svakodnevno ophođenje s osobama s invaliditetom kao našim susjedima, kolegama i sugrađanima za njih izvor subjektivno veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta. Zbog toga je i poruka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom međunarodnog dana osoba s invaliditetom upućena cijeloj javnosti bila da osobe s invaliditetom nisu posao institucija i da smo za dobro koje im želimo odgovorni svi mi. Ovo ujedno govori o neprihvatanju društva koje i dalje poručuje osobama s invaliditetom da bi za njih bilo bolje i lakše da su negdje drugdje. S percepcijom i predrasudama društva povezane su i izjave o problemima u komunikaciji sa službenim osobama, neozbiljno shvaćanje problema osoba s invaliditetom, izbjegavanje i nerazumijevanje okoline. Ti odgovori su porazni za društvo koje se voli smatrati društvom koje poštuje ljudska prava i prava osoba s invaliditetom jer pokazuju da se najranjiviji članovi tog istog društva osjećaju obespravljeni, kao građani drugog reda, teret društva, predmet poruge, zanemareni i odbačeni.

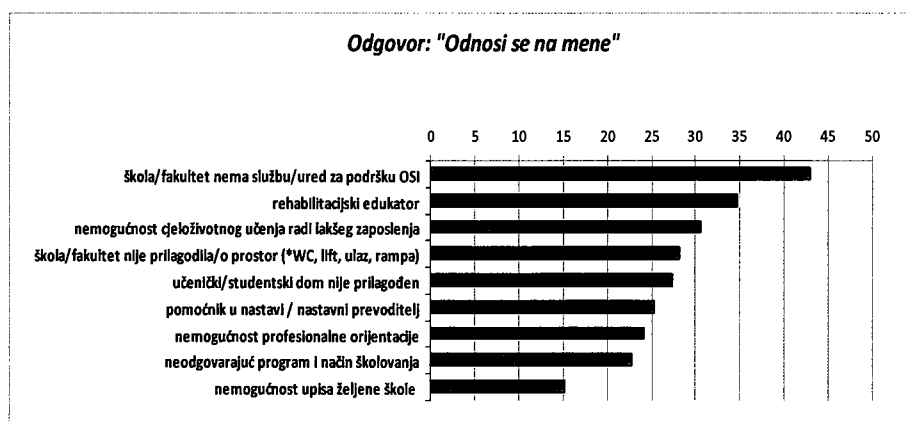
U Varaždinskoj županiji je anketa provedena i među osobama s invaliditetom koje su zbog nedostatka podrške u svojim sredinama smještene u ustanove pa se znatan broj odgovora o diskriminirajućem postupanju odnosi na ograničenost življenjem u domu.

c) Diskriminirajuća postupanja po područjima

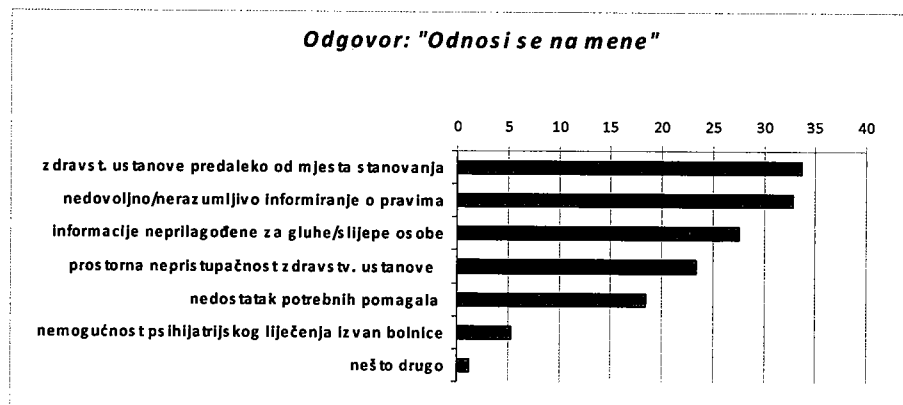
Ostala pitanja ispitivala su stavljanje u nepovoljniji položaj s osnove invaliditeta u područjima obrazovanje, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i rada, socijalne skrbi, lokalne politike, uprave i sudstva te ostalih područja društvenog života.

Za ilustraciju navodimo diskriminirajuća postupanja u tim područjima koja su u anketi već bila navedena, a ispitanici su se trebali odlučiti odnose se li se neka od navedenih postupanja na njih. Time je anketa ujedno imala edukativnu ulogu objašnjavanja osobama s invaliditetom koja bi se postupanja na koja nailaze u svom svakodnevnom životu mogla smatrati njihovim stavljanjem u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji odnosno diskriminacijom na osnovi invaliditeta.

OBRAZOVANJE – Vukovarsko – srijemska županija - nepostojanje službe za podršku bio je primarni oblik diskriminirajućeg postupanja u Vukovarsko-srijemskoj i Varaždinskoj županiji, dok je u Istarskoj to bila činjenica da škola ili fakultet nemaju edukacijskog rehabilitatora.

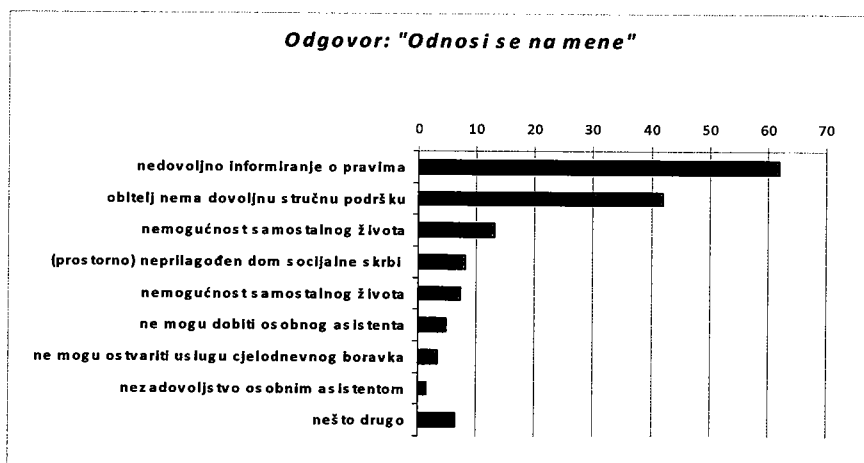

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA – ISTARSKA ŽUPANIJA- Na prvom mjestu je udaljenost zdravstvenih ustanova od mjesta stanovanja dok je u druge dvije županije na prvom mjestu nedovoljno odnosno nerazumljivo informiranje o pravima.

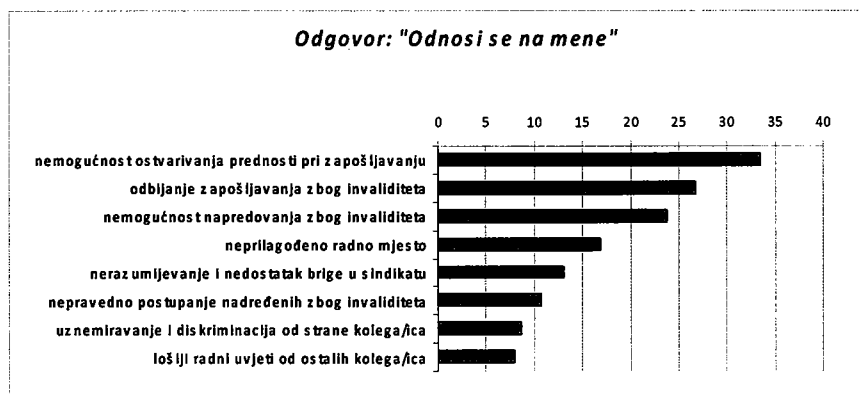

SOCIJALNA SKRB – VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

U sve tri županije nedovoljno informiranje o pravima našlo se na prvom mjestu iako teško da se može smatrati diskriminacijom u smislu Zakona, već se više radi o izrazu frustracije osoba s invaliditetom sustavom socijalne skrbi. Vjerojatno je zbog velikog broja upravo takvih pritužbi velik i broj aktivnosti udruga osoba s invaliditetom usmjerenih na različite oblike informiranja osoba s invaliditetom o njihovim pravima. Često se navodi zaključak da je uzrok tome veliki broj prava i povlastica koje osobe s invaliditetom ostvaruju u različitim sustavima koji su međusobno nepovezani kao i česta izmjena zakona i pravilnika kojim se reguliraju prava osoba s invaliditetom. Uz ta objašnjenja, učestale pritužbe osoba s invaliditetom na to da ih se nedovoljno informira o pravima upućuje na njihovu pasiviziranost i samoprihvatanje pasivne pozicije primatelja pomoći nasuprot onoj aktivnih tražitelja informacija.

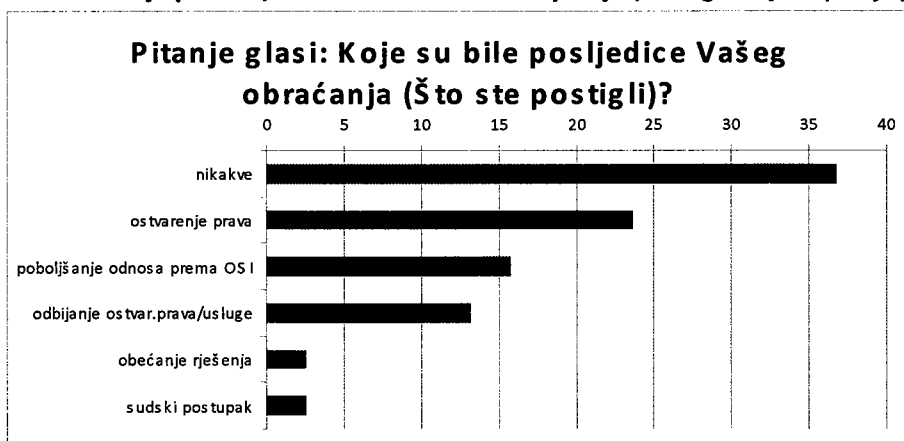

ZAPOSŁJAVANJE I RAD – VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA – U druge dvije županije nemogućnost ostvarivanja prednosti pri zapošljavanju našlo se na drugom mjestu nakon nemogućnosti napredovanja na poslu kao primarnog oblika diskriminirajućeg postupanja na području rada i zapošljavanja.

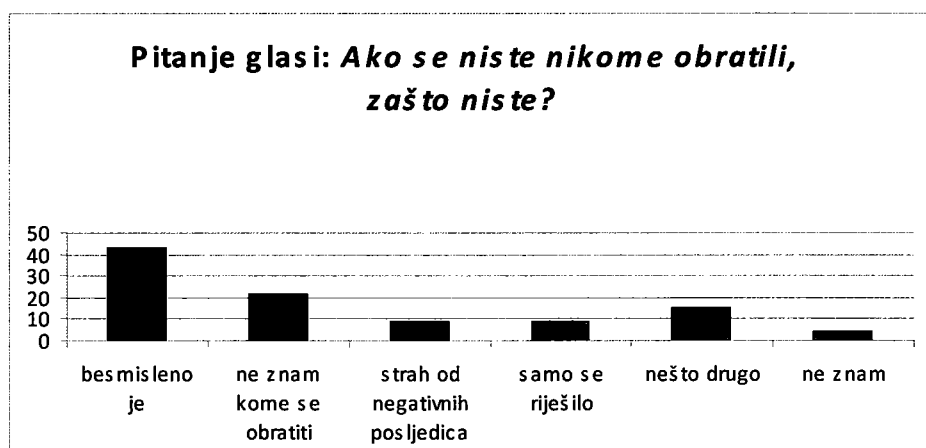

Rezultati provedenih anketa bit će u cijelosti prezentirani u priručniku kojim će se zaokružiti projektne aktivnosti unutar projekta **Koristi svoja prava! Ostvarimo jednake mogućnosti i suzbijmo diskriminaciju na lokalnoj razini.**

Ishod traženja pomoći/zaštite - Varaždinska županija (u druge dvije županije jednaki odgovori)

Razlozi za netraženje pomoći/zaštite nakon doživljene diskriminacije

Činjenica da je ishod traženja pomoći odnosno zaštite nakon doživljene diskriminacije bio taj da nije bilo nikakvih posljedica objašnjava i osjećaj besmislenost traženja pomoći i zaštite odnosno činjenicu da se mali broj osoba s invaliditetom pritužuje na diskriminaciju.

Kad se to poveže s odgovorom da se osobe s invaliditetom ne doživljavaju ozbiljno, može se govoriti o stanovitom začaranom krugu: diskriminacija se ne prijavljuje jer nema posljedica za njezino činenje, a zbog neprijavljivanja se diskriminirajuća postupanja još više učvršćuju.

Ujedno se postavlja pitanje doživljavaju li se same osobe s invaliditetom ozbiljno odnosno kao nositelji prava, a ne molitelji milostinje koji apeliraju na dobru volju zajednice da provodi zakone koje je donijela. Zbog svega toga kao i činjenice o izuzetno malom broju sudskih postupaka vezanih uz diskriminaciju na osnovi invaliditeta nameće se zaključak da je više od 5 godina nakon stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije pozornost svih dionika potrebno usmjeriti na pokretanje strateške litigacije. Smatramo da se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti prituživanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i vježbanje cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudski postupcima koji se odnose na diskriminaciju. Samo tako se osobe s invaliditetom može vratiti njihovo ljudsko dostojanstvo i osjećaj da drugi i oni sami sebe i svoja prava shvaćaju ozbiljno.

OSTALE AKTIVNOSTI NA PODIZANJU RAZINE SVIJEŠTI O DISKRIMINACIJI NA OSNOVI INVALIDITETA

12. srpnja 2013. održan je Okrugli stol u okviru projekta IPA 2008 „*Inicijativa organizacija civilnoga društva za promjene u anti-diskriminacijskoj politici*“ (2011.-2013.), kojeg su organizirali Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek s partnerima Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar i Srpski demokratski forum, u suradnji s Centrom za mirovne studije Zagreb. Okrugli stol bio je namijenjen otvaranju komunikacije između civilnog i javnog sektora o stanju i problemima zabilježenim u provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, te mogućnostima i prilikama za zajedničko pronalaženje mjera za njihovo rješavanje. Uz nazočne na sastanku je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Predstavljen je zajednički ***Izveštaj o praćenju provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći - Koliko jednakosti?***. Također je predstavljen i dokument *Kišobranom protiv diskriminacije – Analiza dizajna Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije u Hrvatskoj od 2008. do 2013. i prijedlozima za poboljšanja*. Ova analiza rezultat je procesa osnaživanja organizacija civilnog društva za djelovanje na razvoju anti-diskriminacijske politike u Hrvatskoj započetog 2012. godine, kada je sinergijom dvaju projekata oformljena grupa od 20-ak stručnjaka/kinja iz organizacija civilnog društva i pravobraniteljskih ureda. U analizi je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

10. lipnja u Hrvatskom saboru održano je svečano zatvaranje projekta pod nazivom „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“. Pučka pravobraniteljica s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Institutom za ljudska prava Republike Austrije „Ludwig Boltzmann“ je od studenog 2011. godine provodila navedeni projekt u sklopu programa IPA 2009. Cilj projekta bio je uspostava efikasnog i cjelovitog sustava zaštite od diskriminacije kroz poboljšanje koordinacije i povezanosti svih relevantnih aktera, informiranje o dostupnosti zaštite od diskriminacije i uspostave učinkovitog načina bilježenja i praćenja pojava diskriminacije.

Provedbene aktivnosti uključivale su niz dionika u području suzbijanja diskriminacije o zakonodavnom okviru, izradu baze podataka diskriminacijskih predmeta za Ured pučke pravobraniteljice, te baze tzv. equality data za potrebe Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te naposljetku, publiciranje promotivnih materijala sa svrhom informiranja građana/ki i stručne javnosti o postojanju središnjeg tijela za suzbijanje diskriminacije te organizaciju 4 okrugla stola u Splitu, Rijeci, Osijeku i Puli. Na svečanosti zatvaranja projekta predstavljeni su rezultati projekta - priručnik „Smjernice za prepoznavanje slučajeva diskriminacije“, prvenstveno namijenjene javnopravnim tijelima te priručnik za prikupljanje podataka o

jednakosti "Kako prikupljati podatke o jednakosti?", za javne institucije i jedinice regionalne i lokalne samouprave.

Dana 22. siječnja u Kući ljudskih prava održana su izlaganja predstavnika pravobraniteljstava za polaznike jednogodišnjeg programa edukacije *Mirovni studiji*. Mirovni studiji su jedinstveni jednogodišnji neformalni program obrazovanja za mir, nenasilje i aktivne građanke i građane koji se provodi u kontinuitetu od 1997. godine, a temelji se na vrijednostima izgradnje mira, nenasilja i ljudskih prava. Jedan od kolegija u programu je kolegij Suzbijanje diskriminacije unutar kojeg Centar za mirovne studije – koji ujedno provodi ovaj program, nastoji između ostalog predstaviti zakonodavno institucionalni okvir za zaštitu od diskriminacije. Zamjenik pravobraniteljice, gostovao je na navedenom događanju te upoznao nazočne sa djelokrugom rada Ureda u području suzbijanja diskriminacije, pritužbama te dosadašnjim iskustvima kada se radi o diskriminaciji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Nakon izlaganja provedena je rasprava u kojoj su se polaznici izjasnili o nužnosti prevencije, općeg djelovanja te poboljšanja prakse i zakonodavstva.

Zaključci i preporuke

Potrebno je deklarirano inkluzivno/uključujuće obrazovanje i zapošljavanje stvarno i provesti poštujući time, pored ostalih međunarodnih i domaćih propisa, Zakon o suzbijanju diskriminacije u dijelu njegovih odredbi koje uređuju institut razumne prilagodbe i to kroz donošenje propisa koji će sustavno riješiti pitanje podrške djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom kao preduvjet neovisnom životu u zajednici.

1. Preporuča se Vladi RH da prilikom donošenja propisa te prilikom njihovih izmjena i dopuna uvažava međunarodnu regulativu (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, EU Direktive i dr.), posebno imajući u vidu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nedvosmisleno definirala osobe s invaliditetom kao osobe s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima te da je nedopustivo stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s različitim vrstama invaliditeta
2. Potrebno je prava osoba s invaliditetom temeljiti na individualnoj procjeni potreba i ne stavljati ih u nepovoljan položaj s obzirom na uzrok i vrstu invaliditeta
3. Potreban je značajniji i veći angažman na promicanju dostojanstva osoba s invaliditetom i suzbijanju neželjenih ponašanja koja uzrokuju strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju
4. Dodatnu pažnju posvećivati ranjivijim kategorijama radnika (s invaliditetom, s djecom s teškoćama, samohranim radnicama/ima ili (i osobito) ako je riječ o kumulaciji ovih i sličnih slučajeva).
5. Potrebno je osigurati proračunska sredstva za osiguravanje pristupačnosti dobrima i uslugama za osobe s invaliditetom unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima jer su ona preduvjet ostvarivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom

3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Člankom 14. stavkom 1. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propisano je kako će države potpisnice osigurati da osobe s invaliditetom na jednaki način kao i drugi uživaju pravo na osobnu slobodu u sigurnost te da ne budu nezakoniti ili samovoljno lišene slobode, da svako lišavanje slobode bude u skladu sa zakonom, te da ni u kojem slučaju postojanje invaliditeta ne bude opravdanje za lišavanje slobode.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u više je svojih zaključnih opažanja izrazio zabrinutost zbog činjenice da zakoni zemalja dopuštaju da osoba protivno svojoj volji bude smještena u psihijatrijsku

instituciju ukoliko ima psiho-socijalno oštećenje i smatra se opasnom za sebe ili druge. Tako u zaključnim zapažanjima na inicijalno izvješće Austrije (rujan 2013. godine) navodi da ovakve odredbe nisu u skladu sa člankom 14. Konvencije jer dopuštaju oduzimanje slobode na osnovi stvarnog ili pretpostavljenog invaliditeta. Odbor stoga poziva zemlje članice da poduzmu sve nužne zakonodavne i administrativne mjere da osiguraju da nitko ne bude zadržan protivno svojoj volji u bilo kojoj ustanovi za osobe s psiho-socijalnim teškoćama. Nadalje traži da države članice razviju strategije deinstitutionalizacije zasnovane na modelu ljudskih prava. Preporuča da države preusmjere financijska sredstva osobama s mentalnim i intelektualnim oštećenjima koje zahtijevaju višu razinu podrške, a koja bi osigurala dovoljnu dostupnost izvanbolničkih usluga u zajednici.

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, broj 111/97, 27/98, 128799, 79/02) regulirani su postupci dobrovoljnog smještaja ili prisilnog zadržavanja, kao i smještaja bez pristanka u psihijatrijsku ustanovu. Sukladno ovom Zakonu dozvoljen je tzv. smještaj bez pristanka osobe koja je lišena poslovne sposobnosti i nije sposobna dati pristanak. Tada pristanak za pregled ili drugi liječnički postupak daje zakonski zastupnik odnosno skrbnik (članka 8. stavak 5. Zakona). Sporna je ovdje definicija sposobnosti davanja pristanka koja je doduše definirana člankom 3. t. 12. i člankom 8. stavkom 3. ZZODS – a. Međutim, u praksi naših psihijatrijskih bolnica, smatra se da svaka osoba koja je lišena poslovne sposobnosti nije sposobna dati pristanak. Dakle ne procjenjuje se u svakom individualnom slučaju faktična sposobnost davanja pristanka već se ona pretpostavlja na temelju činjenice da je osoba lišena poslovne sposobnosti pa u tom slučaju skrbnici daju pristanak na liječenje. Smatramo da je odredbu članka 8. stavka 1. potrebno tumačiti na način da je kod svake osobe, bila ona lišena poslovne sposobnosti ili ne potrebno utvrditi u trenutku odlučivanja o medicinskom tretmanu da li je faktično sposobna dati pristanak. Sposobnost davanja pristanka na medicinski zahvat ne bi se smjela vezivati uz institut lišenja poslovne sposobnosti. Kako ZZODS predviđa mogućnost prisilne hospitalizacije jamčeći tako sudsku zaštitu prava pacijenta, ovaj bi se institut trebalo primijeniti svaki put kada se radi o liječenju bez pristanka. Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda utvrdio povredu članka 5. Konvencije u slučaju davanja pristanka na hospitalizaciju od strane skrbnika (primjerice Sykora protiv Češke Republike). Vezano uz ove zahtjeve, bit će potrebno izvršiti i izmjene Zakona o zaštiti prava pacijenta koje su nejasne i u suprotnosti sa ZZODS.

Prisilno zadržavanje i prisilni smještaj kao smještaj u psihijatrijsku ustanovu bez pristanka dopušteni su sukladno Zakonu ukoliko osoba s težim duševnim smetnjama uslijed svoje duševne smetnje ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti život ili zdravlje ili sigurnost, odnosno život ili zdravlje ili sigurnost drugih osoba. Ministarstvo pravosuđa je radi usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s obvezujućim međunarodnim dokumentima te radi unaprjeđenja zaštite osoba s duševnim smetnjama tijekom 2013. godine izradilo Nacrt prijedloga novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Pravobraniteljica je dala svoje mišljenje na navedeni Nacrt prijedloga Zakona. Između ostaloga predloženo je jasnije definiranje područja primjene zakona, uočeno je nedostatan definiranje pojedinih pojmova, kao što je „sposobnosti osobe za davanje pristanka“ i „ugroženost zdravlja“. Kod propisivanja uvjeta za elektrokonvulzivno liječenje predloženo je već određenim uvjetima dodati onaj da se osoba prije davanja pristanka na takvo liječenje mora upoznati na precizan i razumljiv način, usmeno i pisano sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima ovakvog liječenja. Nadalje je predloženo skratiti rok od dana donošenja odluke psihijatra o prisilnom zadržavanju do donošenja sudskog rješenja o prisilnom smještaju. Široko su postavljene ovlasti Državnog povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama pa proizlazi kako će Državno povjerenstvo nadzirati poštivanje ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama u svim segmentima njihovog života, odnosno u svim područjima djelovanja, što svakako ne može biti njegova uloga. S druge strane propušta se izričito definirati da će Povjerenstvo vršiti nadzor nad izvršavanjem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama te predlagati mjere za unaprjeđenje zaštite prava osoba s duševnim smetnjama kada se na njih primjenjuju odredbe ovog Zakona.

Nacrtom prijedloga Zakona poboljšane su odredbe vezane uz medicinske postupke pa je tako određeno da se osoba s duševnim smetnjama može podvrgnuti medicinskom postupku samo uz njezin pisani pristanak, a prije davanja pristanka mora se utvrditi sposobnost te osobe za davanje pristanka. Izričito je propisano kako lišenje poslovne sposobnosti ne znači nesposobnost za davanje pristanka te se ova sposobnost mora utvrđivati i kod osoba lišenih poslovne sposobnosti. O slučajevima smještaja bez pristanka (kad pristanak daje zakonski zastupnik) sukladno prijedlogu novog Zakona, psihijatrijska ustanova biti će obvezna obavijestiti pravobranitelja za osobe s invaliditetom koji će provjeravati opravdanost ovakvog smještaja i o tome sastaviti pisanu bilješku koji se unosi u medicinsku dokumentaciju. Ukoliko pravobranitelj posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka o tome će obavijestiti nadležan sud koji će primijeniti odredbe zakona o postupku prisilnog smještaja. Uvjeti za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj Prijedlogom Zakona definirani su slično kao i ranijim zakonom - „osoba s težim duševnim smetnjama koja zbog tih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost, smjestit će se u psihijatrijsku ustanovu po postupku za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj“.

Iako prema sadašnjem Nacrtu prijedloga novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama donosi pozitivne promjene u smislu zaštite prava osoba s duševnim smetnjama i njegovog usklađivanja s obvezujućim međunarodnim dokumentima, isti ipak nije usklađen s odredbama članka 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te se može očekivati daljnje kršenje prava osoba s invaliditetom. Preostaje ipak vidjeti konačan zakonski tekst nakon što Zakon bude izglasan i stupi na snagu, ali i kako će se u praksi provoditi novo uvedeni zaštitni mehanizmi.

Člankom 14. Konvencije stavkom 2. propisano je da ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurat će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe.

Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, broj 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11), zatvoreniku je zajamčena zaštita temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i Zakonom. Istim zakonom propisano je kako zatvorenik ima pravo na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima. U odredbi članka 75. Zakona jasno stoji kako se zatvorenicima – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti. Zatvoreniku se također osigurava liječenje te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja (članak 103. stavak 1. Zakona).

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na temelju obilazaka te razmatrajući pritužbe zatvorenika tijekom 2011., 2012. i 2013. godine utvrdila da unutar zatvorskog sustava dolazi do povrede prava zatvorenika s invaliditetom, vezano uz uvjete smještaja i dostupnost primjerene zdravstvene zaštite, odnosno kako u penalnom sustavu Republike Hrvatske ne postoje uvjeti za boravak osoba s najtežim tjelesnim invaliditetom. Ovakvim zatvorenicima su zbog arhitektonski neprilagođenog prostora odnosno nemogućnosti osiguravanja potrebne zdravstvene zaštite povrijeđena prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Zakonom o izvršavanju kazne zatvora. S obzirom na navedeno, preporučeno je Ministarstvu pravosuđa u proračunu za 2014. godinu osigurati dostatna financijska sredstva da bi se ispunili zahtjevi Konvencije i Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Također je preporučeno predvidjeti sredstva za osiguravanjem pristupačnosti zgrada pravosudnih tijela, prvenstveno sudova za osobe s invaliditetom svih vrsta oštećenja. Edukaciju zatvorskih službenika i drugih zaposlenika pravosudnih tijela o ophođenju prema osobama s invaliditetom potrebno je nastaviti provoditi i nadalje.

U svom odgovoru na ovu preporuku, Ministarstvo pravosuđa očitovalo se kako je u Državnom proračunu za 2014. godinu odobreno 100.000,00 kuna s namjenom „Poboljšanje uvjeta za izdržavanje kazne zatvora osobama s invaliditetom“.

Obilazak Zatvora u Bjelovaru

Prilikom obilaska izvršen je uvid u smještajne kapacitete zatvora, prilagođenost svih prostora osobama s tjelesnim invaliditetom, uključujući naročito sanitarne čvorove, obavljen je razgovor s pojedinim zatvorenicima te je održan sastanak s upraviteljem zatvora i liječnikom zatvora. O obavljenom uvidu sastavljeno je izvješće koje je dostavljeno Zatvoru u Bjelovaru i Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa.

Zatvor u Bjelovaru kapaciteta je 79 zatvorenika. Popunjenost kapaciteta iznosi 146,84% u razdoblju siječanj-ožujak 2013. godine. Zgrada zatvora sastoji se od tri etaže – prizemlja, kata i potkrovlja, povezanih stepeništem. Dizalo ne postoji. Zatvor ne sadrži elemente pristupačnosti za osobe s invaliditetom, sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“ broj 78/13.).

Zdravstvena zaštita u zatvoru osigurava se dolaskom liječnice u Zatvor dva puta na tjedan. Usluga liječnika psihijatra osigurana je suradnjom sa Općom bolnicom Bjelovar.

U vrijeme obilaska u Zatvoru su se nalazile četiri osobe s invaliditetom s kojima je obavljen razgovor, bez prisutnosti zatvorskog osoblja. Od strane jednog zatvorenika s invaliditetom zaprimljene su višestruke pritužbe na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu. Na temelju pritužbi nije utvrđena povreda prava osobe s invaliditetom, odnosno iste pritužbe su ocijenjene neosnovanima. Od drugih zatvorenika s invaliditetom nije zaprimljeno pritužbi.

Prema navodima upravitelja, u Zatvoru u Bjelovaru nikada se nije nalazila osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Međutim, ukoliko se takva osoba, ili osoba s većim stupnjem tjelesnog invaliditeta nađe u bjelovarskom zatvoru, bit će joj onemogućeno kretanje unutar sobe i korištenje sanitarnog čvora (unutar sobe, kao i tuševa). S obzirom na navedeno, preporučili smo da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osobe s invaliditetom te da se provedu određene prilagodbe u zajedničkim tuševima (ukoliko prilagođena soba ne bi imala i tuš), kao i da se tamo gdje je to potrebno izgrade rampe prema standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Ovakvi zahvati ne bi iziskivali značajna materijalna ulaganja, a ispunili bi zahtjev razumne prilagodbe iz članka 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“ – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) i primjerenog smještaja iz članka 75. Zakona o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, broj 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11).

U izvješću o poduzetom koje je zaprimljeno od Zatvora u Bjelovaru, navedeno je kako je početkom 2014. godine u planu rekonstrukcija dijela zgrade Zatvora na način da se osigura prostorija koja će zadovoljavati propisane standarde za smještaj osobe s invaliditetom. Prostorija će sadržavati i pristupačni sanitarni čvor. Istovremeno će se izgraditi i rampa za ulaz u zgradu Zatvora.

Obilazak Zatvora u Požegi

Prilikom obilaska izvršen je uvid u smještajne kapacitete zatvora, prilagođenost svih prostora osobama s tjelesnim invaliditetom, uključujući naročito sanitarne čvorove te je održan sastanak s upraviteljem zatvora.

Zatvor u Požegi sastoji se od više etaža, povezanih stepeništem. Dizalo ne postoji. U slučaju boravka osobe s invaliditetom u zatvoru takva osoba bi prema riječima upravitelja bila smještena u prizemlje zatvora. Obilaskom se međutim uočava kako su sanitarni čvorovi nisu u potpunosti pristupačni, a osobi s invaliditetom koja se primjerice kreće uz pomoć invalidskih kolica bio bi onemogućen izlaz u prostor za šetnju zatvorenika.

Zdravstvena zaštita je osigurana zaposlenjem liječnika na temelju ugovora o pružanju zdravstvenih usluga te je isti prisutan u zatvoru dva puta na tjedan po nekoliko sati. Zaposlena je i jedna medicinska sestra, iako je prema sistematizaciji radnih mjesta potrebno zaposliti dvije medicinske sestre/tehničara. Stoga se u poslijepodnevnim satima ne može osigurati podjela terapije lijekovima od strane medicinskog osoblja, već taj posao obavljaju pravosudni policajci.

Ukoliko bi se osoba s tjelesnim invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica našla u požeškom zatvoru, bilo bi joj onemogućeno kretanje unutar sobe i korištenje sanitarnog čvora (unutar sobe, kao i tuševa), a i prostora za šetnju zatvorenika. S obzirom na navedeno, preporučili smo da se barem jedna soba unutar zatvora, zajedno sa sanitarnim čvorom prilagodi potrebama osoba s invaliditetom te da se provedu određene prilagodbe u zajedničkim tuševima, ukoliko prilagođena soba ne bi imala i tuš, kao i da se tamo gdje je to potrebno izgrade rampe sve prema standardima koji su propisani Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, broj 78/13). Povodom upućene preporuke zaprimljen je odgovor Uprave za zatvorski sustav u kojem se navodi kako će se nastojati u narednom razdoblju osigurati proračunska sredstva za potrebne građevinske radove kako bi se dio Zatvora u Požegi učinio pristupačnim osobama smanjene pokretljivosti.

Po pozivu Ministarstva pravosuđa u listopadu 2013. godine izvršen je **obilazak kaznenih tijela u Požegi – kaznionice, zatvora i odgojnog zavoda**, a kako bi se pozvani upoznali s izvršenom prenamjenom i adaptacijom prostora za smještaj i boravak maloljetnica i zatvorenika. Obilasku su prisustvovali g. Šimac, pomoćnik ministra pravosuđa i njegovi suradnici, upravitelji kaznenih tijela i njihovi suradnici, pučka pravobraniteljica, pravobraniteljice za djecu i ravnopravnost spolova i njihovi zamjenici i savjetnici te zamjenik i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Prilikom obilaska utvrđeno je kako pri preuređenju odnosno izvršenju građevinskih radova s ciljem adaptacije nisu poštivane odredbe o pristupačnosti prostorija za osobe s invaliditetom tako da su sve ustanove koje smo obišli u potpunosti nepristupačne.

Prilikom obilaska obavljen je razgovor sa zatvorenicom s invaliditetom koja se interesirala o svojim pravima u zatvorskom sustavu. Prema dobivenim saznanjima, zdravstvena zaštita za osobe s invaliditetom u vidu fizikalne terapije teško bi se mogla organizirati. Do sada nije bilo zahtjeva za provođenjem iste. Nakon obilaska, a na traženje novinarka zatvorskog glasila „Labirint“ napisan je članak za glasilo o pravima osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu.

U svom Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012. godinu Ministarstvo pravosuđa, problematiki osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu posvećuje kratki odjeljak, sadržajno identičan onome iz Izvješća za 2011. godinu pa se tako navodi: *„Uvjeti smještaja u kaznenim tijelima nešto su bolji u kaznionicama u kojima se sobe i zajedničke prostorije nalaze u prizemlju objekta. Takav je slučaj s Kaznionicom u Valturi i Kaznionicom u Lipovici-Popovači, a u novom dijelu Kaznionice u Glini ustrojeno je na svakom od šest odjela po jedna soba prilagođena za boravak invalidnih osoba s teškim tjelesnim invaliditetom. Problemi se ogledaju u činjenica da za osobe s invaliditetom u kaznionicama i zatvorima nisu ugrađeni liftovi, a smještaj se osigurava na katu. Tijekom 2012. godine u kaznionicama i zatvorima boravile su 29 osobe s invaliditetom - teška tjelesna (vezana uz kolica) i osjetilna oštećenja (slijepi). Nastoji se takve osobe ne izdvajati od drugih zatvorenika te se podržava postupak njihovog integriranja u sustav dnevnih aktivnosti u kojima mogu ili žele participirati. Iskustava govore da osoba s invaliditetom u jednoj sredini potiču druge na razvoj razumijevanja, empatije i društvene odgovornosti za pružanje pomoći“.*

Nadalje se navodi kako je tijekom 2013. godine predviđen Početak realizacije projekata Dogradnje i obnove Zatvora u Zagrebu te IPA TAIB 2012-2013- podrška zatvorskom sustavu Republike Hrvatske. U Državnom proračunu za 2013. godinu osigurano je 600.000,00 kuna za izgradnju lifta u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Realizacijom navedenih projekata biti će ispunjeni nalozi Ustavnog suda Republike Hrvatske (U-III/4182/2008.) u odnosu na prilagodbu kapaciteta Zatvora u Zagrebu potrebama smještaja istražnih

zatvorenika sukladno standardima Vijeća Europe i praksi Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu koji za zatvorenike neće biti ponižavajući kao i u odnosu na omogućavanje nesmetanog kretanja osoba s invaliditetom (U-III/64744/2009.)

Pravobraniteljica je tijekom 2012. godine upozorila Ministarstvo pravosuđa na neprilagođenosti zatvorskog sustava osobama s invaliditetom zbog kojeg dolazi do povrede njihovih prava. Osobito smo skrenuli pozornost na nužnost osiguravanja sredstava za izgradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te zapošljavanje fizioterapeuta u Kaznionici u Glini, budući da u istoj kaznionici zbog arhitektonske pristupačnosti kaznu izdržava veći broj zatvorenika s invaliditetom. Nadalje smo naglasili nužnost provođenja edukacije svih pravosudnih djelatnika vezano uz pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom.

U svom odgovoru Ministarstvo pravosuđa izvijestilo nas je kako su u Državnom proračunu za 2013. godinu osigurana financijska sredstva za ugradnju dizala u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Istaknuto je kako se provode edukacije zatvorskih službenika za pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom te da je tijekom 2012. godine istu edukaciju prošlo 107 službenika. Edukacija je planirana i za 2013. godinu.

Od Ministarstva pravosuđa zatraženi su objedinjeni podaci o izvršenim arhitektonskim prilagodbama u zatvorskom sustavu odnosno poboljšanju uvjeta boravka za osobe s invaliditetom tijekom 2013. godine. U odgovoru Ministarstva stoji kako su tijekom 2013. godine provedena dva natječaja za izbor izvođača radova za ugradnju lifta u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu no isti su poništeni jer je najpovoljnija ponuda bila veća od iznosa predviđenog za izgradnju lifta. Stoga je povodom rebalansa Državnog proračuna podnesen prijedlog za povećanjem iznosa za izgradnju lifta te će se po objavi Državnog proračuna pokrenuti postupak javnog natječaja za izbor izvođača radova, kako bi se ugradnja lifta realizirala tijekom 2014. godine.

Nadalje se navodi kako u Kaznionici u Glini fizioterapeut nije zaposlen iz razloga što Pravilnikom o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa nije sistematizirano radno mjesto fizioterapeuta, ali je u tijeku postupak donošenja Uredbe o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa, a potom i izrada Pravilnika o unutarnjem redu Ministarstva pravosuđa.

Vezano uz izobrazbu službenika opisana je edukacija koja se provodi na dvije razine:

- na razini službenika kaznenih tijela – tijekom 2012. i 2013. proveden je prvi ciklus kojim je obuhvaćeno 98 službenika, a drugi ciklus planiran je za 2015. godinu prema potrebama kaznenih tijela i u skladu s odobrenim sredstvima;
- na razini temeljnog tečaja za službenike pravosudne policije - tijekom 2013. godine kroz 22. temeljni tečaj za službenike pravosudne policije edukacijom za pravilno ophođenje prema osobama s invaliditetom obuhvaćeno je 8 službenika, a kroz 22. i 23. temeljni tečaj tijekom 2013. i 2014. godine obuhvaćeno je 63 službenika. U tijeku je 25. temeljni tečaj kojim je obuhvaćeno 29 službenika.

3.5. ŽENE S INVALIDITETOM

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u RH na dan 13.02.2014. živi 202 214 žena s invaliditetom, što čini 40% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. Udio djevojčica s invaliditetom (do 18 godina) u ukupnoj populaciji žena s invaliditetom iznosi 7 %. Registrirani su parametri za 13 856 djevojčica (0-18 godina) s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju. Prebivalište najvećeg broja žena s invaliditetom je u Gradu Zagrebu. Najveću prevalenciju invaliditeta, kod ženskog spola, ima Krapinsko zagorska županija (12,8%). Obrazovni nivo žena u RH je sljedeći: 77 % od ukupnog broja žena s invaliditetom nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu. 19 % je onih koje imaju srednjoškolsko obrazovanje, 3 % ima višu odnosno visoku stručnu spremu, dok je 4 % onih koje imaju specijalno obrazovanje. Županija s najboljim obrazovnim profilom žena s invaliditetom je Grad Zagreb u kojem 56% žena s invaliditetom nema završenu školu ili ima završenu samo osnovnu školu, 31% ima srednju stručnu spremu, 6 % višu ili visoku stručnu spremu, dok ih 7 % ima specijalno obrazovanje. Udio

žena s invaliditetom koje živi u obitelji iznosi 71% , a njih 17 % živi u nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja. Najlošiji uvjeti stanovanja su u Ličko senjskoj i Bjelovarskoj županiji, a najbolji u Primorsko goranskoj.

Dana 31. prosinca 2013. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirano je ukupno 6.789 osoba s invaliditetom, što iznosi 1,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine zaposleno je ukupno 1.744 osobe s invaliditetom, što čini 0.9 % ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda, od čega je 1.093 muškaraca s invaliditetom (62,67 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i **651 žena s invaliditetom (37,33 %)**.

Najveći broj zaposlenih žena s invaliditetom zaposleno je u zanimanjima pomoćna kuharica (88), zatim slijede zanimanja čistačica (87), administrativna službenica (39), kuhinjska radnica (31) te prodavačica (24). (podaci HZZ, siječanj 2014.)

Iz navedenog izvješća najviše zabrinjava činjenica o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom, što utječe na njihovu mogućnost zapošljavanja pa samim time i ekonomsku neovisnost, a onda i uključenost u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Povodom Međunarodnog praznika rada pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska, Mrežom žena s invaliditetom Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Mrežom slijepih žena Hrvatskog saveza slijepih organizirala je raspravu na temu *Uspješne žene s invaliditetom u svijetu rada – ima li ih u Hrvatskoj?* Svrha rasprave bila je upoznati nazočne i javnost sa ženama s invaliditetom koje su se uspješno uključile u svijet rada kako bi svojim iskustvom potaknule poslodavce i nadležna tijela na veće zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali i motivirale druge osobe s invaliditetom da se bore za svoje pravo na rad. U raspravi su sudjelovale žene s različitim vrstama oštećenja koje su zaposlene u različitim zanimanjima, a govorile su o preprekama na koje su nailazile da bi ostvarile pravo na rad, kako su ih prevladale, koji su problemi na koje i dalje nailaze i kako su se stvari promijenile u odnosu na vrijeme kad su one počinjale. U nastavku navodimo dvije priče uspješnih žena s invaliditetom:

Priča 1

... Imala sam sretno djetinjstvo tijekom kojega nisam osjećala da ću postupno izgubiti vid i sluh. Igrala sam se sa svojim igračkama i s drugom djecom, krenula u školu, putovala s roditeljima na more ili u planine. A onda...Kada mi je bilo 8 godina, prvi puta sam osjetila veće promjene u čitanju i kretanju zbog slabijeg vida. Tada je već bilo jasno da ću školu nastaviti u Zagrebu, u centru "Vinko Bek". Sjećam se kako sam tada u sebi odlučila da to nije kraj, da se neću odreći pisanja u crnome tisku, niti odustati od bilo čega što sam do tada radila ili što su drugi mogli činiti jer su vidjeli. Tako je već tada postalo jasno da nikada samoj sebi nisam bila prepreka nego da će mi prepreke na putu postavljati drugi te mi tako otežati dosta toga u životu. Ili barem pokušati...

Tu gdje mi je pomoć i podrška u novoj situaciji najviše trebala, bilo mi je najteže i najružnije, osobito prvih godina. Učiteljica se postavila kao da ne postojim, dugo me nije željela poučiti Braillevom pismu. Sve dok se nisam otvoreno pobunila, i ja i drugi djelatnici škole. Nisam bila jedina slijepa učenica, ali sam bila jedina kojoj je trebalo prilagoditi govor, samo malo. Jer sluh me tada još dobro služio. Ta me je učiteljica ignorirala dvije godine. Jasno mi je danas zašto – njezino psihološko stanje...

Treće novo doba bješe moje srednjoškolsko obrazovanje.... Kako su osamdesetih godina postojale prepreke u izboru zvanja, i meni se postavilo pitanje što ću i kako ću nakon dva razreda srednje Birotehničke škole u "Vinku Beku". Već sam ranije otkrila uz pomoć jedne akademske kiparice da mi je put

artistički određen. Bilo je i protivnika i zagovaratelja Škole primijenjenih umjetnosti... Nakon škole sam razmišljala o studiju kiparstva na ALU... No, problem je bio ogroman. Nisam se više mogla oslanjati na sluh, a nije postojala još služba intervenora/prevoditelja. A i danas, čini mi se, koliko god da se iskažem u svom radu, ljudi i dalje prvo moraju preskočiti preko svojih predrasuda. Kažu da je kiparstvo odnosno keramika teška profesija, ponajviše zbog neisplativosti. Trideset godina kasnije kažem – da, tako je. Svakom kipu i keramičaru, ne samo meni... Ja se uvijek sjetim upornosti koja iza toga stoji, podrške i razumijevanja na koje sam naišla da bih stigla tu gdje jesam... Na kraju rekla bih da imam još mnogo planova, i veselim se mogućnostima koje pruža novo vrijeme. Nadam se da će nešto od tih novih mogućnosti doći i do mene. Ja ću se sa svoje strane potruditi koliko mogu da ih otkrijem. Tko zna, možda jednom budem hrvatska umjetnica prepoznatljiva u svijetu. Ili poznata kao dizajnerica kozmetičke industrije...

Priča 2

... Rođena sam kao zdrava beba. Točno 40.-ti dan nakon rođenja dobila sam pneumokokni meningitis koji nažalost doktori na hitnom prijemu nisu prepoznali i vratili su me kući s komentarom da mi nije ništa... Kada su svi izgubili nadu da ću preživjeti, zahvaljujući mojoj volji za životom i dobrim doktorima koji su se izuzetno brinuli za mene, vratila sam u život... Na sreću moji roditelji su poznavali puno ljudi koji su željeli pomoći. Preko prijatelja došli smo do dr. Petra Guberine, koji je shvatio kao izazov osnivanje programa za gluhe bebe. Osnovao je grupu od 7 gluhih beba.

Bila sam prva Guberinina beba s kojom je on ostvario svoj znanstveni rad s gluhim bebama, a ja sam s 22 mjeseca krenula s obrazovanjem. Završila sam vrtić i osnovnu školu u Poliklinici SUVAG. Pošto mi je cijela obitelj građevinara, željeli su da završim srednju tehničku školu Zvonko Brkić, kako bi dobila zvanje – arhitektonskog tehničar.

No, moja želja i ljubav ja bila da upišem Fakultet za fizičku kulturu (Kineziološki fakultet). Voljela sam iznad svega sport! Predala sam zamolbu za upis, ali kada su vidjeli da sam gluha osoba, nisu me primili na prijemni ispit s obrazloženjem da taj fakultet nije za mene jer se neću moći zaposliti.

Bila sam jako povrijeđena, ponižena, jer mi nisu omogućili uvjete kao drugim mladim osobama jer nisam dobila niti šansu da dokažem da mogu...

... svojom upornošću i željom kako bi dokazala da mogu završiti fakultet za koji sam mislila da sam sposobna, ja sam se druge godine opet prijavila i prošla prijemni ispit. Primili su me. Opet sam pobijedila još jednu zapreku. Bila sam presretna!

Prošla prijemni ispit, upisala fakultet, dokazala da mogu i nakon svih odbijanja i problema, konačno i diplomirala. Polako sam rušila predrasude da gluhe osobe nešto ne mogu što mogu čujuće osobe!

Nakon problema i odbijanja, završila sam Fakultet za fizičku kulturu kao prva gluha osoba kojoj je to pošlo za rukom. Ubrzo je Kineziološki fakultet promijenio statut i dozvolio upis gluhim osobama uz dodatne provjere, ali i ostalim invalidima...

... Od 2008. godine plivam plivačke maratone Šilo – Crikvenice, Vrbnik –Risika (Krk) i postižem super rezultate, tj. 1. mjesto i 3.mjesto, a što je pisalo u novinama Novi list i vidljivo je na internetu. Skijam rekreativno i uvijek postižem vrhunske rezultate! To me ispunjava zadovoljstvom. Moja obitelj je uvijek uz mene. Nedavno sam se učlanila u Hrvatski športski savez gluhih, želim nastaviti baviti se sportom i trenirati mlade sportaše u plivanju i skijanju.

... Imam dvije srednjoškolke kćerke koje normalno čuju, jer ja i suprug rođeni smo kao zdrave bebe koje su izgubile sluh u dojeničkoj dobi (stečena bolest).

Ponosna sam na svoje kćerke koje su dobre cure, kao i dobre učenice. Nije mi lako odgojiti ih. Sjećam se kako sam se budila uz lampu koja je imala mikrofona i palila se na njihov plač i koja me je budila. Cijelu noć sam nosila slušni aparat da ih čujem, jer moj suprug isto ne čuje. Bila sam umorna i u strahu da ne zaspim čvrsto jer ih ne bi čula...

Radim u poliklinici SUVAG kao profesorica – kineziterapeutkinja u rehabilitaciji s malom djecom – pacijentima od I do IV razreda u individualnim i grupnim terapijama. Veselim se svojem poslu, djeca me

jako vole, ali posao je težak i zahtjevan!... Sretna sam i ponosna žena jer imam predivnu obitelj, supruga i kćerke. Nije lako uskladiti poslovni i privatni život radi komunikacije tj. informacija. Cijeli dan moram biti maksimalno koncentrirana jer samo tako mogu obavljati poslove koji se od mene očekuju! ... U životu su mi puno pomogli roditelji i imala sam veliku podršku u njima, ali osnovno je da sam uvijek željela uspjeti i dokazati da mogu. Nije bilo lako, sve sam postigla voljom i upornošću, uvijek sam si govorila ti možeš i to sam uspjela!!...

Navedene dvije priče samo su neki od primjera koji su se mogli čuti na skupu, a koje su potakle mnoge sudionike na razmišljanje koliko govorimo o pozitivnim primjerima i što poduzimamo da oni postanu pravilo, a ne iznimka. Na skupu su nazočili predstavnici poslodavaca, komora, ministarstava, javnih ustanova te saveza i udruga osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je tijekom 2011. godine kao predstavnica Republike Hrvatske sudjelovala u radu Odbora za zaštitu i unaprjeđivanje prava žena i djevojaka s invaliditetom (CAHPAH-WGD) koji je osnovan odlukom Europskog koordinacijskog foruma za praćenje Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom od 2006. do 2015. godine (CAHPAH). Zadatak Odbora bio je sagledavanje situacije na području zaštite i promicanja prava djevojčica i žena s invaliditetom u zemljama članicama Vijeća Europe kroz usmena i/ili pisana očitovanja te izrada analitičkog izvještaja na osnovu tih očitovanja i davanje preporuka zemljama članicama na temelju izvješća.

Na temelju zaključaka Odbora, Vijeće ministara usvojilo je 13. lipnja 2012. preporuku CM/Rec(2012)6 koju je uputilo zemljama članicama Vijeća Europe vezano uz zaštitu i promicanje prava žena i djevojčica s invaliditetom. Između ostalih područja, u području zapošljavanja navedene su slijedeće preporuke:

ZAPOŠLJAVANJE I EKONOMSKA SITUACIJA

- Sve službe vezane uz zapošljavanje, poslodavce, instruktore, agencije, kolege i sindikate potrebno je informirati o potrebama žena i djevojčica s invaliditetom kako bi razumjeli, prihvatili i promicali njihova prava na zapošljavanje i zadržavanje radnih mjesta primjerenih njihovim sposobnostima.
- Javne službe bi trebale postaviti primjer zapošljavanjem žena s invaliditetom.
- Službe savjetovanja za razvoj karijere trebale bi ponuditi ženama i djevojčicama s invaliditetom širok raspon mogućnosti zapošljavanja.
- Poslodavci bi trebali osigurati prikladan prostor kako bi radno mjesto učinili pristupačnim za žene i djevojčice s invaliditetom te uveli mogućnost, ukoliko je izvedivo, rada kod kuće, produljenog vremena ispunjavanja zadataka, skraćenog radnog vremena ili fleksibilnog radnog vremena.
- Program potpore zapošljavanju, uključujući sustav normi, gdje je to prikladno, treba prilagoditi potrebama žena s invaliditetom i procijeniti koliko pridonose zapošljavanju žena s invaliditetom.
- Potrebno je razviti mjere na tržištu rada koje će se posebice odnositi na žene s invaliditetom, a pogotovo na žene s invaliditetom kojima je potrebna velika razina potpore.

Vjerujemo da će RH navedene preporuke primijeniti i provoditi u praksi.

Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine prisustvovala različitim skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom te organizirala susrete sa organizacijama žena s invaliditetom, a s ciljem podizanje razine svijesti javnosti o pravima žena s invaliditetom kao i ukazivanje na propuste u zaštiti njihovih prava i nužnost daljnjeg razvijanja mehanizama njihove učinkovite zaštite, potom edukacije i osnaživanja samih žena s invaliditetom u području promicanja i zaštite svojih prava i aktivnom sudjelovanju u životu zajednice.

Dana 14. veljače 2013. godine Zagreb se pridružio globalnoj kampanji protiv nasilja nad ženama Milijarda ustaje (One Billion Rising), nazvanoj po broju zlostavljanih žena u svijetu. Plesnim protestom, građani i građanke glavnog grada pridružili su se kampanji, a među organizatorima je i Zajednica saveza osoba s

invaliditetom Hrvatske (SOIH). Ostali organizatori su bili Centar za ženske studije Zagreb, Centar za žene žrtve rata, K- zona, Ženska soba i Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj. Prema statistikama UN-a, milijarda žena u svijetu svakodnevno proživljava nasilje, a mnoge ga neće preživjeti. Cilj kampanje MILIJARDA USTAJE bio je pokazati predanost i solidarnost u borbi protiv nasilja te upozoriti na njegove pogubne posljedice. Kampanja MILIJARDA USTAJE odvijala se simultano u 198 zemalja, a pridružilo joj se više od 15.000 organizacija i pojedinaca, među njima članovi vlada i parlamenata, te ugledne javne osobe.

8. ožujka 2013. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podržao je skup koji je održan povodom Međunarodnog dana žena, a kojim je započela kampanja „Aktivne i uključene“. Skup je organizirala Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj – UNDP Hrvatska s ciljem poticanja žena s invaliditetom da se aktivno uključe u politički život zajednice, da biraju i budu birane kako bi potaknule donošenje politika za osobe s invaliditetom. Tijekom skupa prikazani su razlozi zašto su lokalni izbori izazov aktivnom građanstvu žena te su predstavljeni primjeri dobre prakse sudjelovanja žena s i bez invaliditeta u političkom i javnom životu. Skupu je uz mnogobrojne nazočne sudionike/ce prisustvovao dr. Ivo Josipović, predsjednik RH. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svom govoru na skupu je između ostalog navela kako u RH, Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine propisuje mjere i aktivnosti usmjerene promicanju i poticanju sudjelovanja žena s invaliditetom u političkom i javnom životu zajednice. Tako jedna od mjera u području *Sudjelovanje u političkom i javnom životu* nalaže promicanje sudjelovanja žena i mladih osoba s invaliditetom u javnom i političkom djelovanju na svim razinama, a mjera 2 u području *Udruga osoba s invaliditetom u civilnom društvu* propisuje aktivnosti usmjerene poticanju aktivnog djelovanja žena s invaliditetom u životu zajednice. Aktivno sudjelovanje žena s invaliditetom u životu zajednice je izraženo kroz njihov rad u udrugama osoba s invaliditetom. Od ukupno 16 saveza udruga osoba s invaliditetom u RH, na čelu 9 od njih su žene, od kojih su 4 žene s invaliditetom. Kao primjer navodi Mrežu slijepih žena Hrvatske koja je osnovana prije 10 godina u svrhu afirmacije slijepih žena, njihove edukacije i osnaživanja da budu aktivne u zajednici i time senzibiliziraju javnost i mijenjaju svijest o mogućnostima slijepih žena. Mreža danas broji 27 članica koje su predstavnice županijskih udruga, 6 županijskih udruga slijepih vode žene koje su zastupljene i u izvršnim tijelima Hrvatskog saveza slijepih i čine 26 % skupštine Saveza. Također je važno istaknuti kako u Hrvatskoj postoji velik broj iznimno uspješnih žena s invaliditetom u sportu, umjetnosti i kulturi koje na najbolji mogući način promoviraju mogućnosti žena s invaliditetom. Službena statistika o sudjelovanju osoba s invaliditetom u predstavničkim i izvršnim tijelima na svim razinama se ne vodi. U prethodnom sazivu Hrvatskog sabora RH imala je dvije zastupnice, žene s invaliditetom. U novom sazivu nema zastupnica žena s invaliditetom. Žene s invaliditetom nisu zastupljene niti u Vladi RH.

U Zagrebu je 23. studenog održano 10. savjetovanje Mreže slijepih žena Hrvatske. Cilj savjetovanja bio je osnaživanje slijepih žena za aktivno djelovanje u lokalnoj zajednici. Tim povodom Mreža je obilježila Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Povjerenstvo za žene Hrvatskog saveza slijepih i Mreža slijepih žena ovim savjetovanjem željelo je upoznati javnost da su one žrtve nasilja u obitelji, od okoline, a vrlo često i na radnom mjestu. Savjetovanje se održalo u dva dijela. U uvodnom djelu nazočnima se obratila Marija Mustać, predsjednica Mreže. Nakon uvoda pravobraniteljica Anka Slonjšak je upoznala predstavnice Klubova žena županijskih udruga o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i perspektivama koje donosi članstvo u EU te predstavila podatke o osobama s invaliditetom žrtvama nasilja. O aktivizmu i učinkovitom djelovanju u lokalnoj zajednici govorili su Sanja Cesar iz udruge Cesi i predsjednik HSS-a Vojin Perić. O suradnji s lokalnim vlastima i Povjerenstvom za ravnopravnost spolova govorila je predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba Margareta Mađarić, a o suradnji i predstavljanju problematike slijepih žena u javnosti putem medija govorila je voditeljica projekata HSS Andreja Veljača. U drugom dijelu skupa održao se redovan

godišnji skup Mreže slijepih žena Hrvatske. Na savjetovanju je sudjelovalo dvadesetak slijepih žena iz temeljnih udruga Hrvatskog saveza slijepih.

Ženska soba i Mreža žena s invaliditetom – SOIH organizirale su okrugli stol „Nasilje nad ženama s invaliditetom“ koji se održao povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama 25. studenog 2013. godine. O problemu nasilja nad ženama s invaliditetom govorila je uz ostale izlagače i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Okrugli stol okupio je brojne sudionike/ce iz nadležnih državnih tijela, institucija i organizacija civilnog društva koje se bave problematikom nasiljem nad ženama kao i/ili zaštitom prava osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je također nazočila tematskoj sjednici koju je organizirao Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora u suradnji sa Ženskom mrežom Hrvatske i Europskim ženskim lobijem na temu važnosti ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, uz ključnu poruku kampanje Djelujmo protiv silovanja – Koristimo Istanbulsku konvenciju. Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama je obilježen i početkom kampanje koja je trajala 16 dana, do Međunarodnog dana ljudskih prava tijekom koje je SOIH Mreža žena s invaliditetom dijelila bijele vrpce „muško NE nasilju nad ženama“ čime se željelo podići svijest javnosti o borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom. Kampanja se provodila diljem Hrvatske.

3.6. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Definicija i pojavi oblici nasilja

Pojavni oblici: Fizičko, psihičko, ekonomsko, seksualno, zanemarivanje, iskorištavanje. Za svako od ovih pojava oblika nasilja kod osoba s invaliditetom vrijede određene specifičnosti. Također će osobe s invaliditetom nekim od ovih oblika nasilja biti izloženije od osoba bez invaliditeta. Naročito se to odnosi primjerice na zanemarivanje, u obliku uskraćivanja potrebne zdravstvene skrbi i njege, nepružanja pomoći u obavljanju osnovnih životnih aktivnosti (hranjenje, oblačenje, i sl.), uskraćivanje hrane. Nadalje, iskorištavanje se primjerice može odnositi na prisilu na rad, korištenje prihoda osoba s invaliditetom za vlastite potrebe.

Ovisno o tome gdje dolazi do nasilja, kod osoba s invaliditetom možemo govoriti o obiteljskom nasilju, nasilju od okoline, na radnom mjestu, u instituciji. U svim ovim slučajevima, nasilje ima neke svoje posebnosti.

U slučaju nasilja u obitelji čest je slučaj verbalnog, psihičkog nasilja nad osobom s invaliditetom, odnosno zanemarivanja. Često je osoba s invaliditetom ovisna o svom zlostavljaču, u smislu da joj isti pruža potrebnu pomoć, ali i ekonomski na način da osoba s invaliditetom nema vlastite prihode ili ih nema dovoljno pa u tom smislu ovisi o zlostavljaču. Iako postoje mnogi razlozi jedan od najučestalijih je upravo ovisnost, zbog koje se osobe uglavnom ne odlučuju prijaviti nasilje, a zbog nepostojanja podrške u društvu koja bi im omogućila samostalan život, odvojen od nasilnika. Uspoređujući žene sa i bez invaliditeta možda se čini kao da nema razlike jer se razlog ovisnosti pojavljuje kod obe skupine, međutim razlika je upravo invaliditet i osiguravanje primarnih potreba ili specifičnost samog oštećenja.

U slučajevima nasilja od okoline, česti su slučajevi verbalnog nasilja u smislu ruganja, ponižavanja, omalovažavanja, upućivanja uvreda ili drugih pogrdnih riječi, koje osobe s invaliditetom doživljaju od svoje najbliže okoline, primjerice susjeda.

Vezano uz nasilje na radnom mjestu, opet se može govoriti o ponižavanju i stvaranju osjećaja manje vrijednosti kod osobe s invaliditetom ukazujući joj od nadređenih ili radnih kolega kako je osoba nesposobna obavljati određeni posao ili ga nije sposobna obavljati dovoljno dobro.

Nasilje u instituciji je naročito težak oblik nasilja iz više razloga. Ponajprije kada se u ulozi nasilnika pojavi osoba stručnjak, zaposlenik ustanove koja bi trebala biti osoba od povjerenja za osobu s invaliditetom. Osobe s invaliditetom najčešće se u instituciji nalaze u svojevrsnoj socijalnoj izolaciji, bez mnogo kontakata s vanjskim svijetom. One najčešće nemaju mrežu ljudi izvan institucije kojima bi se mogli obratiti za pomoć. S druge strane, kod osoba s određenim oštećenjima često nema spoznaje o tome da li određeno ponašanje predstavlja nasilničko ponašanje, ili ako ta spoznaja postoji, ne znaju se ispravno verbalizirati, ili isto ne žele zbog srama, straha, osjećaja neizvjesnosti. Sve ove karakteristične oblike nasilja kod osoba s invaliditetom teško je uočiti, ali i dokazati, tako da je broj prijava na nasilje i dalje vrlo malen i uglavnom nepoznat. I dalje nedostaju kvalitetni statistički podaci.

Primjer iz prakse Ureda – nasilje u ustanovi

Ured pravobraniteljice zaprimio je obavijest ustanove socijalne skrbi koja pruža usluge boravka i smještaja odraslim osobama s intelektualnim teškoćama o sumnji na počinjenje kaznenog djela protiv spolne slobode na štetu dvije štićenice centra. Sumnja se da je kazneno djelo počinjeno od strane vozača (nije zaposlenik ustanove, zaposlenik je autoprijevozničkog poduzeća), za vrijeme dok su štićenice u organizaciji ustanove boravile na izletu. Štićenice su kazneno djelo prijavile stručnim radnicama ustanove koje su bile u pratnji te je protiv počinitelja pokrenut kazneni postupak. Ustanova je poduzela sve potrebne mjere da se počinitelj sankcionira, a da se žrtve kaznenog djela rehabilitiraju. U tom smislu zatražen je i savjet Ureda pravobraniteljice. Imenovanim štićenicama pružena je stručna pomoć i podrška, pojačana njega i skrb te i psihološka podrška u suradnji s vanjskim stručnjakom. Ustanova će i dalje pružati svu podršku štićenicama. Postupak je u tijeku.

U Jezerčici od 03. do 05. srpnja 2013. godine održan je drugi trening „Nasilje i diskriminacija prema ženama s invaliditetom“.

Trening je bio namijenjen predstavnicama organizacija civilnog društva koje rade direktno sa ženama žrtvama nasilja u skloništima i savjetovalištima širom Hrvatske, kao i predstavnicama organizacija osoba s invaliditetom sa ciljem nastavka otvaranja teme o nasilju prema ženama s invaliditetom i započete suradnje. Govorilo se o problemima nedostataka o istraživanja rasprostranjenosti različitih oblika nasilja prema ženama s invaliditetom, razlozima koji pridonose odluci o prijavljivanju nasilja, kao i o nužnosti razvoja što efikasnije pomoći, podrške i zaštite žena s invaliditetom od svih oblika nasilja i diskriminacije. Nakon održanog treninga proizašle su preporuke koje su upućene svim nadležnim tijelima za suzbijanje nasilja i diskriminacije prema ženama s invaliditetom.

Zaštita od nasilja – specifičnost kod osoba s invaliditetom

Kod utvrđivanja postojanja svih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom, naročito verbalnog odnosno psihičkog, potrebno je prilagoditi postupanje svih tijela. Stoga je Ured pravobraniteljice zatražio da se **Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji**, koji do sada nije sadržavao posebne odredbe o postupanju nadležnih tijela prema osobama s invaliditetom kao žrtvama nasilja ili svjedocima počinjenog nasilja u obitelji, izmijeni na način da se uskladi s obvezama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, naročito članka 16. koji propisuje slobodu od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja. Tako su predložene određene izmjene i dopune vezane uz postupanje nadležnih tijela kada je žrtva osoba s invaliditetom, a vezano uz potrebu uvođenja različitih vrsta prilagodbe u postupanju, ovisno o vrsti invaliditeta. Predložene su i izmjene vezane uz dužnost upoznavanja same žrtve nasilja (a ne isključivo njezinog skrbnika) s njezinim zakonskim pravima i svim ostalim potrebnim informacijama. U postupanju zdravstvenih ustanova predloženo je umetnuti dužnost osiguravanja potrebne prilagodbe i uvažavanja posebnosti svakog oštećenja. Kod postupanja pravosudnih tijela naglašeno je kako se žrtva nasilja treba na njoj razumljiv način obavijestiti o pravima koja joj pripadaju.

Nacrtom prijedloga Protokola, u poglavlju „Ostale aktivnosti i obveze“ određena je dužnost svakog tijela u postupanju prema osobama s invaliditetom:

„1.2. Postupajući prema osobama s invaliditetom nadležna tijela i ustanove dužna su prilikom postupanja uzeti u obzir specifičnosti osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo oštećenje (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno).“

Kako smo smatrali da je ova odredba previše načelna, a čak i nejasna te ne nameće jasnu obvezu nadležnim tijelima prilikom njihovog postupanja, predložili smo jasnije i konkretnije reguliranje dužnosti postupanja tijela sukladno Protokolu, na način da se osobama s invaliditetom osiguraju sve potrebne prilagodbe i zagarantira puno poštivanje svih njihovih prava, na način da odredba glasi: *„1.2. Nadležna tijela i ustanove dužni su prilikom postupanja osobama s invaliditetom osigurati sve potrebne prilagodbe i odgovarajuću podršku, uzimajući u obzir specifičnost svakog pojedinog oštećenja (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno).“*

Novi Protokol još nije donesen, ali nadamo se da će ova primjedba biti uvažena.

Kaznenim zakonom („Narodne novine“, broj 125/11) koji je stupio na snagu 01.01.2013. godine posebno kazneno djelo Nasilničko ponašanje u obitelji (članak 215.a ranijeg Zakona) više ne postoji, već je u zakonskom opisu drugih kaznenih djela (protiv života i tijela, protiv osobne slobode te protiv spolne slobode) predviđen kvalificirani (teži) oblik istog djela ukoliko je počinjeno prema članu obitelji, odnosno „bliskoj osobi“ (prema izmjenama i dopunama Zakona, („Narodne novine“, broj 144/12) koji pojam svakako obuhvaća i članove obitelji. Također Zakon propisuje kvalificirane oblike pojedinih kaznenih djela ukoliko su ista počinjena prema osobi s invaliditetom.

Autonomna ženska kuća Zagreb obratila se ovom Uredu s inicijativom za pokretanjem izmjena Kaznenog zakona („Narodne novine“, broj 125/11, 144/12). U dostavljenom podnesku navedeni su primjeri iz prakse hrvatskih općinskih državnih odvjetništava iz kojih je razvidno kako je novi Kazneni zakon kada se radi o nasilju o obitelji povoljniji za počinitelja.

Zakonodavac je kod reguliranja sankcioniranja obiteljskog nasilja, kako bi se izbjegla povreda načela *ne bis in idem* na što je Republika Hrvatska upozorena od strane Europskog suda za ljudska prava odlučio krenuti putem brisanja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji, a sankcioniranje ovakvog protupravnog postupanja ostaviti u sferi prekršajnog zakonodavstva. Nasilje u obitelji sada se kroz Kazneni zakon sankcionira samo ukoliko je takvim postupanjem počinjeno neko drugo kazneno djelo (npr. tjelesna ozljeda).

Dok je Kaznenim zakonom za kazneno djelo nasilničko ponašanje u obitelji iz članka 215. a bila propisana kazna zatvora od 3 mjeseca do 8 godina, nasilničko ponašanje u obitelji sada je sankcionirano kao prekršaj za koji se može izreći kazna zatvora do 90 dana.

Praksa je sada pokazala kako ostavljanje nasilničkog ponašanja u obitelji u sferi prekršajnog sankcioniranja, a uključivanjem pojedinih pojava oblika ovog ranije aktualnog djela u zakonski opis nekih drugih kaznenih djela, iz sfere kaznenog zakonodavstva ispadaju brojni pojava oblici nasilja u obitelji koji u činjeničnom opisu ne mogu potpadati pod kazneno pravo već se vraćaju u domen prekršaja. U nekim slučajevima je uočeno kako i ukoliko ostaju u domeni kaznenog prava u okviru drugih kaznenih djela (npr. uvreda, prijetnja) njihovo sankcioniranje neće dovesti do specijalne i generalne prevencije.

Smatramo kako je zakonodavac trebao u reguliranju nasilničkog ponašanja u obitelji krenuti smjerom jasnijeg definiranja, odnosno razlikovanja kaznenog od prekršajnog djela nasilja u obitelji. Brisanjem kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz Kaznenog zakona čini da smo se vratili korak unazad, odustajanjem od politike najstrože društvene osude nasilja u obitelji sankcioniranjem ovakvog protupravnog ponašanja kroz prekršajno zakonodavstvo. Na primjerima iz prakse vidljivo je kako je ovakvim reguliranjem nasilja u obitelji dovedena u pitanje učinkovitost sankcioniranja nasilja u obitelji te osiguravanje učinkovite zaštite žrtava, a prije svega je oslabila opće društvena osuda nasilja u obitelji što

bi moglo za posljedicu imati njegov porast. S obzirom na obveze koje je država preuzela različitim međunarodnim dokumentima kojima se obvezala osigurati učinkovitu zaštitu žrtvama nasilja u obitelji te raditi na prevenciji i sankcioniranju nasilja u obitelji, na temelju članka 7. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, broj 107/07) predlažemo da se nasilničko ponašanje u obitelji vrati u domenu kaznenog zakonodavstva i to kao zasebno kazneno djelo, ali da se jasno definira kako bi se moglo razlikovati od prekršaja. O poduzetom molimo da nas izvijestite. Ministarstvo pravosuđa na preporuku je uputilo odgovor u kojem stoji kako je pri izradi KZ-a jedna od osnovnih smjernica bila je pronaći zakonodavstvo koje bi dovelo do učinkovitije zaštite žrtava i efikasnog sudjelovanja te kako bi se izbjegla preklapanja prekršaja i kaznenog djela općenito. U novom KZ kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji propisano je kao kvalificirani oblik pojedinih kaznenih djela, a koja je progone po službenoj dužnosti kada su počinjena prema bliskoj osobi (npr. kazneno djelo tjelesne ozljede, itd.). Po novom KZ-a počiniteljima se mogu uz kaznu izreći i sigurnosne mjere (npr. zabrana približavanja, udaljenje iz zajedničkog kućanstva, psihosocijalni tretman) i posebne obveze (zabrana približavanja žrtvi, itd.) kojima se pruža sigurnost osobi na čiju štetu je KD počinjeno i otklanjanju okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjene KD. Zadatak je Radne skupine osnovane za izradu KZ-a između ostalog i praćenje razvoja sudske prakse kako bi se razmotrila potreba prilagođavanja zakona sukladno problemima koji će se javiti kroz primjenu istoga.“ U ministarstvu pravosuđa je 16. rujna 2013. godine na ovu temu održan okrugli stol na kojem je zaključeno sljedeće:

- Iz statističkih podataka razvidno je kako prestanak postojanja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji, propisanog u članku 215.a, nije otežalo/onemogućilo postupanje policijskih službenika, te nije pala efikasnost policije u borbi protiv obiteljskog nasilja, već je nasuprot tome kroz druga kaznena djela koja se sada progone po službenoj dužnosti osiguran kontinuitet te učinkovitija i veća kaznenopravna zaštita obitelji i bliskih osoba;
- šest mjeseci od stupanja na snagu novog Kaznenog zakona za 30 % je povećano prijavljivanje kaznenih djela koja su slijednici kaznenog djela iz članka 215.a što ukazuje na postojanje kontinuiteta; prekršajni postupak je bolji, brži i efikasniji te da se istoga ne treba bojati jer je na vrijeme iniciran, pruža adekvatnu sankciju i svojim mehanizmima sprječava teže posljedice;
- jedino sporno ostaje pitanje regulacije psihičkog nasilja - nesporno je da se radi o prekršaju, dok je otvoreno pitanje da li je to dovoljno, ili je potrebno isto regulirati i kroz Kazneni zakon; s ovom problematikom i zaključcima okruglog stola upoznat će se Radna skupina.

Cilj zakonodavstva je prevenirati i spriječiti nasilje, a ukoliko do njega dođe primjereno ga sankcionirati, spriječiti ponovno nasilje i osigurati zaštitu žrtve, kao i neki vid satisfakcije. U ovom trenutku smatramo da je još rano govoriti o tome da li će novi kazneni zakon postići sve ove ciljeve, odnosno doprinijeti njihovom učinkovitom ispunjenju. Stoga smatramo nužnim nastaviti se intenzivno baviti ovom problematikom i analizom učinkovitosti novog zakonodavnog rješenja kako bismo došli do konkretnih rezultata i sukladno navedenom procijenili da li je potrebno vršiti promjene, pa i u smislu vraćanja nasilničkog ponašanja u obitelji u domenu kaznenog zakonodavstva kao posebnog kaznenog djela. Radna skupina koja je radila na izmjenama Kaznenog zakona pratit će njegovu primjenu i rezultate te primjene te vjerujemo da će ukoliko rezultati ne budu zadovoljavajući odnosno ne budu postigli zacrtane ciljeve prionuti da ponovnu izmjenu zakona kako bi on bio učinkovitiji.

Pravobraniteljica je predložila i određene izmjene **Zakona o kaznenom postupku** kao i **Zakona o policijskim poslovima i ovlastima** o čemu je više rečeno u poglavlju Pristup pravosuđu.

Preporuke

- Nužno je nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi

im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu

- Potrebno je provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, odnosno različitih pojava oblika nasilja; daljnji rad na unaprjeđenju suradnje između navedenih institucija kako bi se spriječilo nasilje
- Potrebno je provesti edukaciju policijskih službenika te edukaciju u pravosuđu (državni odvjetnici, odvjetnici, suci) o posebnostima postupanja prema osobama s invaliditetom tijekom provođenja postupaka
- Neovisno tijelo treba provoditi redoviti nadzor ustanova

3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Članak 23. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

1. Države stranke ove Konvencije će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, a posebno će osigurati, na ravnopravnoj osnovi s drugima:

(a) priznavanje prava svih osoba s invaliditetom, koje su u dobi za brak, da sklope brak i zasnuju obitelj na osnovi slobodne i potpune suglasnosti budućih bračnih partnera,

(b) prava osoba s invaliditetom na slobodno i odgovorno odlučivanje o broju djece i tome kada će ih imati kao i pravo na pristup informacijama, primjerenim njihovoj dobi, obrazovanju vezanom uz reprodukciju i planiranje obitelji, te sredstvima koja su im potrebna kako bi mogli ostvariti ova prava,

(c) da osobe s invaliditetom, uključujući djecu, očuvaju svoju plodnost na ravnopravnoj osnovi s drugima.

2. Države stranke će osigurati prava i odgovornosti osoba s invaliditetom glede skrbništva, starateljstva, hraniteljstva i posvojenja djece, ili sličnih instituta, gdje ovi koncepti postoje u nacionalnom zakonodavstvu; u svim slučajevima prvenstveno će se uzimati u obzir najbolji interesi djece. Države stranke će pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.

3. Države stranke će osigurati da djeca s teškoćama u razvoju imaju jednaka prava u pogledu obiteljskog života. S ciljem ostvarivanja tih prava i da bi se spriječilo sakrivanje, napuštanje, zanemarivanje i segregacija djece s teškoćama u razvoju, države stranke će osigurati rane i sveobuhvatne informacije, usluge i potporu djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima.

4. Države stranke će osigurati da dijete ne bude odvojeno od svojih roditelja protivno njihovoj volji, osim ako nadležna tijela, čija je odluka podložna preispitivanju od strane pravosuđa, u skladu s pozitivnim pravom i postupcima, ne utvrde da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja.

5. Države stranke će, u slučajevima kad uža obitelj nije u stanju voditi brigu o djetetu s teškoćama u razvoju poduzeti sve što je potrebno za alternativno zbrinjavanje u široj obitelji, a ukoliko to ne bi bilo moguće, unutar zajednice u obiteljskom okruženju.

Obiteljskim zakonom (Urednički pročišćeni tekst, »Narodne novine«, broj 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11 - Zakon o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku, 61/11 i 25/13 - Zakon o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku), u članku 27. propisano je kako brak ne može sklopiti osoba lišena poslovne sposobnosti ili osoba nesposobna za rasuđivanje. Iznimno sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti za koju utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze, te da je brak očito u njezinu interesu. Prijedlogom Obiteljskog zakona koji je trenutno u parlamentarnoj proceduri izmijenjen je zakonski članak na način da propisuje kako brak ne može sklopiti osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja ili osoba nesposobna za rasuđivanje. Iznimno sud može u

izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja za koju utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je sklapanje braka u skladu s dobrobiti te osobe.

Jedna od presuda Europskog suda za ljudska prava koja je problematizirala vezu između lišenja poslovne sposobnosti i prava na roditeljsku skrb u hrvatskom zakonodavstvu i kojom je utvrđena povreda članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) je i presuda *X protiv Hrvatske*. Iako je u ovom slučaju postupanje centra za socijalnu skrb bilo u skladu s pozitivnim domaćim propisima (Obiteljski zakon), Sud je utvrdio povredu prava podnositeljice na poštivanje obiteljskog života.

Sud u jednom dijelu presude primjećuje kako *nikada, u nekom posebnom postupku nije donesena odluka o podnositeljčini roditeljskim pravima, odnosno unatoč lišenju poslovne sposobnosti nije donesena odluka kojom bi se podnositeljici zahtjeva izričito oduzela roditeljska prava*. Nadalje se navodi: „Sud teško može prihvatiti da se svaka osoba lišena poslovne sposobnosti treba automatski isključiti iz postupka posvojenja svoga djeteta.... Sud nalazi da nije bilo dovoljno to što su podnositeljicu zahtjeva, dok su joj roditeljska prava još bila netaknuta, nadležne domaće vlasti tek ukratko obavijestile da je pokrenut postupak posvojenja njezine kćeri“. „55. Time što je dopustila da podnositeljica zahtjeva bude isključena iz postupka koji je doveo do posvojenja njezine kćeri u okolnostima ovoga predmeta, država podnositeljici zahtjeva nije osigurala poštivanje njezinog privatnog i obiteljskog života na što ima pravo na temelju Konvencije“.

Iz navedenog, može se zaključiti da je stav Suda kako činjenica potpunog lišenja poslovne sposobnosti ne bi trebala nužno značiti i ograničenje roditeljske skrbi.

Iz odredbi Obiteljskog zakona proizlazi kako je osoba koja je lišena poslovne sposobnosti *ex lege* lišena i prava na roditeljsku skrb, što predstavlja diskriminaciju osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti i povredu članka 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Naime, da bi se roditelje bez invaliditeta lišilo prava na roditeljsku skrb potrebno je utvrditi zlorabljenje ili grubo kršenje roditeljske odgovornosti, dužnosti i prava, dok je za lišenje poslovne sposobnosti (koje onda ujedno predstavlja i lišenja prava na roditeljsku skrb) dovoljno da osoba ugrožava prava i interese - vlastite ili drugih osoba. U sudskom postupku radi lišenja prava na roditeljsku skrb utvrđuju se konkretne okolnosti vezane uz roditeljsku skrb, a predlagatelj mora dokazati postojanje zlorabljenja ili grubog kršenja roditeljske odgovornosti, dužnosti i prava, dok se u postupcima radi lišenja poslovne sposobnosti posebno ne utvrđuje da li i na koji način osoba za koju se postupak vodi zlorabi ili grubo krši svoju roditeljsku odgovornost, već eventualno da li svojim postupcima ugrožava prava i interese svoga djeteta. Potrebno je ovdje također uzeti u obzir i činjenicu da je u Republici Hrvatskoj oko 90 % osoba lišenih poslovne sposobnosti lišeno iste u potpunosti, čime se zasigurno ne poštuju pravila o proporcionalnosti izrečene mjere i njezine prilagodbe osobnim okolnostima osobe koja se lišava poslovne sposobnosti. Slobodni smo stoga zaključiti kako se odluke o lišenju poslovne sposobnosti u potpunosti donose zapravo paušalno, bez pomnijeg analiziranja i konkretiziranja u kojem segmentu osoba ugrožava svoje ili tuđa prava i interese i u kojem bi je se segmentu trebalo lišiti poslovne sposobnosti. S obzirom na navedeno, trebalo bi napustiti sadašnje zakonsko uređenje sukladno kojem je osoba lišena poslovne sposobnosti *ex lege* lišena i roditeljskog prava.

Tijekom rada na izmjenama Obiteljskog zakona koje su trenutno u tijeku Ured pravobraniteljice predložio je stoga kidanje veze između ova dva instituta, tražeći jednak položaj za osobe s invaliditetom kao i za druge roditelje, odnosno poštivanje odredbe Konvencije sukladno kojoj „Ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja“. Odredba koja se odnosila na donošenje sudske odluke o zasnivanju posvojenja zahtijevala je izmjenu jer je predložena odredba diskriminirala osobe s invaliditetom i nije bilo poveznice s dobrobiti djeteta. Smatrali smo kako u prijedlogu zakona nema potrebe isticati „mentalnu sposobnost“ odnosno

nesposobnost roditelja i na taj način izdvajati, odnosno diskriminirati osobe s invaliditetom. Stoga je predloženo da odredba glasi: „3. Ako se utvrdi da roditelj trajno nije sposoban ostvarivati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi i nema izgleda.... „ Ovakvom formulacijom izbjeći će se mogućnost donošenja diskriminatornih sudskih odluka na temelju „mentalne nesposobnosti“, odnosno nekog oblika invaliditeta roditelja. Općenitom odredbom o nesposobnosti za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi postiže se ravnopravnost i neutralnost odredbe. U nekim će slučajevima doista ova nesposobnost ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi proizaći iz ograničenja prouzročenih invaliditetom, bez obzira o kojoj vrsti invaliditeta se radi, ali će se postojanje ove činjenice (nesposobnost ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi) dokazivati jednako kao i za roditelje bez invaliditeta.

Novim izmjenama Obiteljskog zakona predloženo je da u slučaju lišenja poslovne sposobnosti roditelja nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi u kojem slučaju se djetetu imenuje zakonski zastupnik koji je dužan poštivati mišljenje roditelja. Ukoliko postoji nesuglasnost, mišljenje roditelja ima prednost. Ukoliko poštivanje mišljenja roditelja ne bi bilo u skladu s djetetovom dobrobiti, dijete, roditelj i skrbnik djeteta mogu zahtijevati od suda donošenje odluke u izvanparničnom postupku. Roditelj zadržava ostvarivanje prava na skrb o osobi djeteta.

Jedna od najvažnijih odredbi Konvencije koja zahtijeva ustrojavanje čitavog niza novih instituta je i odredba da su države potpisnice dužne pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. U hrvatskom zakonodavstvu na žalost ne postoje odredbe kojima se roditeljima s invaliditetom osigurava ovakva pomoć. Zakon o socijalnoj skrbi ne poznaje kao kategoriju korisnika roditelja s invaliditetom niti predviđa neke oblike stručne pomoći i podrške roditelju u podizanju djeteta. Institut „Stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu“ koji će biti prema sadašnjem Prijedlogu sastavni dio novog Obiteljskog Zakona smatramo korisnim i nadamo se da će poslužiti kako bi se osobama s invaliditetom osigurala ova prijeko potrebna pomoć.

Iako donekle poboljšane, izmjene Obiteljskog zakona neće jamčiti osobama s invaliditetom poštivanje njihovih prava sukladno Konvenciji, a u narednom razdoblju preostaje vidjeti kako će se ovi novi instituti kao što je npr. Stručna podrška i potpora u ostvarivanju skrbi o djetetu primjenjivati u korist osoba s invaliditetom.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u nekoliko se slučajeva utvrdio kod osoba s invaliditetom s intelektualnim odnosno mentalnim oštećenjem upravo povredu prava na poštivanje doma i obitelji iz članka 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a zbog ne osiguravanja pomoći i podrške roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.

Primjer 1.

Uredu se obratila Udruga za samozastupanje upozoravajući na povredu prava osobe s invaliditetom (s mentalnim i intelektualnim oštećenjem) na ostvarivanje roditeljstva, na pravo na život u zajednici, na ostvarivanje poslovne sposobnosti, na primjereno zastupanje.

U provedenom postupku utvrđeno je sljedeće:

- *osoba s invaliditetom, stara 21 godinu smještena je u udomiteljsku obitelj nekoliko godina no zbog teškoća u ponašanju i trudnoće smještaj je prekinut te je u petom mjesecu trudnoće smještena u ustanovu za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi odnosno smještaj majki i djece;*
- *ustanova u svom izvješću (od prosinca 2011. god.) navodi kako se korisnica zbog promjena u ponašanju i zdravstvenog stanja, dijagnoze LMR i Nespecifičnog poremećaja u ponašanju, dugotrajnog pijenja terapije, sklonosti bjegovima i agresivnim reakcijama nije sposobna brinuti o svojim pravima i interesima te se stoga predlaže djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti u području roditeljske skrbi i imenovanje skrbnika;*
- *imenovana je lišena poslovne sposobnosti u svibnju 2012. godine u potpunosti; u sudskom postupku zastupana je od strane brata koji je imenovan skrbnikom u lipnju 2012. godine; štićenica nije upoznata s pokretanjem postupka radi lišenja, u istome nije sudjelovala niti je primjereno zastupana*

- naime štíćenica i poseban skrbnik prije imenovanja nisu bili ni u kakvom kontaktu dulji niz godina pa nije poznavao štíćenicu, njezine životne stavove, misli, želje i osjećaje; u postupku je bio apsolutno pasivan, suglasio se s prijedlogom za lišenje poslovne sposobnosti; uz to je za pretpostaviti kako isti nije imao nikakvog stručnog ili iskustvenog znanja za zastupanje svoje sestre i štíćenice pred sudom;
- dijete je rođeno u veljači 2012. godine, rješenjem centra za socijalnu skrb priznato mu je pravo na stalni smještaj u ustanovi u kojoj se nalazi i majka, a u studenom 2012. godine stavlja se pod skrbništvo i povjerava se na čuvanje i odgoj ustanovi;
- Izvješće ustanove od srpnja 2012. godine u kojoj je imenovana živjela s djetetom navodi kako se njezino ponašanje procjenjuje izuzetno problematičnim i manifestira se u fizičkim nasrtajima na djelatnike i dijete, prijetnjama i agresivnim ponašanjem prema drugim korisnicima. Nije dostupna savjetodavnom radu. Njezino zdravstveno stanje počelo se naglo mijenjati nedugo nakon rođenja djeteta - postaje izrazito agresivna, plačljiva i depresivna te odbija bilo kakvu suradnju sa stručnim osobljem. S druge strane iskazuje veliko zanimanje za dijete te se trudila naučiti kako brinuti i njegovati dijete. S pogoršanjem njezinog zdravstvenog staja pogoršao se i odnos prema djetetu – nije bila u mogućnosti brinuti se o djetetovim potrebama. S obzirom na nemogućnost majke da se brine o djetetu potrebno je što prije osigurati adekvatan smještaj u obitelji za dijete (posvojenje);
- majci se priznaje smještaj u udomiteljskoj obitelji u kolovozu 2012. godine kada se odvaja od djeteta;
- odlukom centra za socijalnu skrb dijete je odvojeno od majke bez njezinog pristanka i bez da je u sudskom postupku donesena odluka o oduzimanju prava na život s djetetom ili odluka o lišenju prava na roditeljsku skrb; majci nije omogućen nikakav kontakt s djetetom, odnosno imenovana nije bila u mogućnosti ostvariti niti jedan sadržaj obiteljske skrbi.

S obzirom na navedeno, utvrđeni su propusti u postupanju nadležnog centra za socijalnu skrb koji su doveli do povrede prava osobe s invaliditetom sukladno Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i Obiteljskom zakonu. Naime, lišenje poslovne sposobnosti ne može automatski podrazumijevati i gubitak roditeljske skrbi (presuda Europskog suda za ljudska prava, X protiv Hrvatske). Stoga smo preporučili ispraviti dosadašnje propuste u radu vezano uz osobu s invaliditetom i njezino dijete te u daljnjim postupanjima uz primjenu domaćeg zakonodavstva poštivati i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Pri tome ne treba zaboraviti kako je u svim postupcima potrebno prioritarno uzimati u obzir interese djeteta.

Tijekom daljnjeg postupanja zatraženo je izvijestiti o mjerama poduzetim nakon prosinca 2012. godine, a naročito da li se i na koji način odvijaju susreti između majke i djeteta. Iz izvješća i dostavljene dokumentacije razvidno je kako je imenovanoj susret s djetetom omogućen jednom u šest mjeseci. U kasnijem izvješću od kolovoza 2013. godine razvidno je da su održana ukupno tri susreta (studeni 2012. godine, siječanj 2013. godine i lipanj 2013. godine). Stoga nije jasno koji je cilj istih susreta niti kako se imenovana namjerava osnažiti za izvršavanje roditeljstva, odnosno na koji način se imenovanoj planira pružiti podrška u ostvarivanju sadržaja roditeljstva. S druge strane, nije utvrđeno da ona ove sadržaje neće moći izvršavati niti uz svu podršku. Iz Dopune individualnog plana promjene za štíćenicu od srpnja 2013. godine, Plana intervencije i individualne promjene razvidno je podnošenje novih zahtjeva radi realizacije adekvatnijeg smještaja za štíćenicu i posvojenje mlt. djeteta. Vezano uz posvojenje mlt. djeteta, a prema dostupnoj dokumentaciji smatramo kako se za isto nisu stekli zakonski uvjeti te da bi, ukoliko bi isto posvojenje bilo provedeno na temelju sadašnjeg stanja, došlo do povrede prava osobe s invaliditetom kao roditelja djeteta. Odlukom centra za socijalnu skrb o smještaju majke u udomiteljsku obitelj prekinute su sve veze između majke i djeteta, a bez valjane zakonske osnove. U sudskom postupku nije odlučeno o oduzimanju majci prava na život s djetetom niti je donesena odluka o lišenju njezinog prava na roditeljsku skrb. Ni na koji način nije regulirana mogućnost susreta i druženja s

djetetom niti je imenovanoj pružena bilo kakva stručna pomoć i podrška vezano uz ostvarivanje sadržaja prava na roditeljstvo.

Iz cjelokupne dokumentacije koja je dostavljena također nije razvidno da osoba s invaliditetom ima slobodu kretanja za vrijeme dok je smještena u udomiteljsku obitelj, nije razvidno da je upitana o okolnostima koje se tiču njezinog života, kao niti da centar za socijalnu skrb poduzima sve mjere koje bi doprinijele njezinom povratku u zajednicu. Naime, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jamči u članku 19. pravo osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, mogućnost da izaberu svoje mjesto življenja, gdje i s kim će živjeti te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života. Iz rješenja centra za socijalnu skrb nije razvidno da je imenovana dala pristanak na smještaj u udomiteljsku obitelj niti da je bila upitana za mišljenje o navedenom. Imenovanoj čak nije niti dostavljena odluka o smještaju, a zbog navedenog nije na isto rješenje mogla niti izjaviti žalbu.

S obzirom na navedeno, preporučili smo centru za socijalnu skrb:

- štíćenici u svim postupcima koji je se tiču, bilo da su to sudjelovanja u sudskom postupku ili postupci pred centrom za socijalnu skrb osigurati primjereno zastupanje, radi zaštite njezinih prava ali i osobno sudjelovanje u svim postupcima kako bi i sama bila u mogućnosti štititi svoja prava, odnosno izraziti svoje stavove i mišljenje u pitanjima koja se tiču odluka o njezinom životu;
- osigurati štíćenici da sama odlučuje o tome gdje i s kim će živjeti i da ne živi bilo kojim nametnutim načinom života, da joj se omogući povratak životu u zajednici i socijalna uključenost; ukoliko takva mogućnost ne postoji izvijestiti Ured o razlozima;
- omogućiti ostvarivanje njezinih roditeljskih prava, odnosno osigurati pomoć u provedbi njezinih dužnosti vezanih uz roditeljstvo odnosno u pravilno provedenom postupku definitivno utvrditi njezinu trajnu nemogućnost vođenja skrbi o djetetu, odnosno nemogućnost ostvarivanja svih sadržaja roditeljske skrbi.

Što se tiče prava djeteta na obiteljski život, u sustavu je osigurana potpora ostanku djeteta u obitelji kroz mogućnost ostvarivanja različitih prava vezanih uz radni odnos roditelja, kao što su pravo na rad s polovicom punog radnog vremena, pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, pravo na status roditelja njegovatelja, zatim različiti oblici poludnevni i dnevnih boravaka za djecu s teškoćama u razvoju.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jamči osobama s invaliditetom pravo da očuvaju svoj plodnost. U tom smislu zabranjena je prisilna sterilizacija. Odbor za prava osoba s invaliditetom je prilikom razmatranja izvješća nekih država potpisnica Konvencije, u svojim Zaključnim opažanjima (Concluding Observations) izrazio duboku zabrinutost zbog postojanja zakonodavstva koje dopušta praksu prisilne sterilizacije i prisilnih prekida trudnoće ženama s invaliditetom bez slobodnog i informiranog pristanka (Kina, Peru) te je pozvao države članice da izmijene zakonodavstvo i zabrane prisilnu sterilizaciju i prekide trudnoće nad osobama s invaliditetom.

Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece („Narodne novine“, broj 18/78) u članku 2. navodi kako se pravo čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece može se ograničiti samo radi zaštite zdravlja, a pod uvjetima i na način koji određuje ovaj zakon. Nadalje se definira sterilizacija kao medicinski zahvat za trajno sprečavanje začeća. Uvjeti za sterilizaciju su da je osoba navršila 35 godina života, a bez obzira na godine života sterilizirati se može žena čiji bi život bio ugrožen trudnoćom ili rađanjem i osoba za koju se na temelju saznanja medicinske znanosti utvrdi da bi se dijete rodilo s teškim prirođenim tjelesnim ili duševnim manama. Nadalje se jamči kako se sterilizacija se može izvršiti samo na zahtjev osobe koja želi biti sterilizirana. Međutim, u idućem članku propisuje se iznimka - za osobu koja je navršila 35 godina života, a nije poslovno sposobna - zahtjev za sterilizaciju mogu podnijeti njezini roditelji kojima je produženo

roditeljsko pravo ili staratelj uz suglasnost organa starateljstva. Za osobu koja nije navršila 35 godina, a trajno je poslovno nesposobna iz zdravstvenih razloga, zahtjev za sterilizaciju mogu podnijeti njezini roditelji koji vrše roditeljsko pravo ili staratelj uz suglasnost organa starateljstva samo u slučajevima i pod uvjetima koji moraju biti zadovoljeni i za poslovno sposobnu osobu (čiji bi život bio ugrožen trudnoćom ili rađanjem i osoba za koju se na temelju saznanja medicinske znanosti utvrdi da bi se dijete rodilo s teškim prirođenim tjelesnim ili duševnim manama). Konkretizira se nadalje kako se smatra da je u zahtjevu za sterilizaciju sadržan i pristanak za izvršenje tog medicinskog zahvata.

Dakle, sukladno pozitivnom nacionalnom zakonodavstvu, moguća je i dopuštena sterilizacija bez pristanka same osobe, ukoliko je ona lišena poslovne sposobnosti, i to u bilo kojem segmentu. Odluka da se sterilizacija provede donijet će njezin skrbnik. Ovakve odredbe nisu u skladu s Konvencijom i moraju hitno biti izmijenjene.

U sklopu izmjene instituta skrbništva u Prijedlogu Obiteljskog zakona unesena su određena dodatna jamstva poštivanja prava osoba s invaliditetom na osobnu autonomiju pa je tako uveden poseban zakonski članak koji jamči jaču zaštitu i određuje da kod donošenja određenih odluka o zdravlju samo sud može, na prijedlog štićenika ili skrbnika, u posebnom postupku donijeti odluke o štićenikovu:

- prekidu trudnoće
- sterilizaciji
- doniranju tkiva i organa
- sudjelovanju u biomedicinskim istraživanjima,
- mjerama za održavanje na životu.

Ovakve odredbe u Prijedlogu Obiteljskog zakona nisu u skladu s Konvencijom jer dopuštaju zamjensko odlučivanje, odnosno donošenje odluke od strane suda. Odluku o prekidu trudnoće i sterilizaciji trebala bi moći donijeti samo osoba na koju se ovi postupci odnose, i to bez iznimke, dakle, neovisno o tome je li lišena poslovne sposobnosti ili nije.

Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece („Narodne novine“, broj 18/78), za razliku od postupka sterilizacije ne predviđa nikakav oblik zamjenskog odlučivanja kada se radi o prekidu trudnoće. Naime, člankom 18. Zakona propisano je kako se prekid trudnoće vrši na zahtjev trudne žene. Uz zahtjev za prekid trudnoće koji podnosi maloljetnica, koja nije navršila 16 godina života potreban je i pristanak roditelja ili staratelja uz suglasnost organa starateljstva. Smatramo da za valjanost odluke punoljetne osobe koja je lišena poslovne sposobnosti nije potreban pristanak skrbnika niti suglasnost organa skrbništva. Međutim, moguće je da se u praksi traže ovakve suglasnosti.

Kada se govori o pravu osoba s invaliditetom da ostvare roditeljstvo, potrebno je spomenuti i donošenje Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji krajem 2012. godine („Narodne novine“, 86/12 od 27.07.2012. godine) na Prijedlog kojega je Ured dao primjedbe i mišljenje istaknuvši kako se istim neopravdano u nepovoljniji položaj dovode osobe s invaliditetom lišene poslovne sposobnosti.

Prijedlozi zakonskih članaka sukladno kojima je određeno da pravo na medicinski pomognutu oplodnju imaju samo poslovno sposobne osobe, kao i da darivatelji spolnih stanica mogu biti samo poslovno sposobne osobe, kao i da se u slučaju gubitka poslovne sposobnosti uništavaju pohranjene spolne stanice i spolna tkiva u neopravdano nepovoljan položaj dovele su se osobe koje su samo djelomično lišene poslovne sposobnosti jer im se onemogućava da sudjeluje i u onim pravnim poslovima i da daju one izjave volje za koje nisu sudskom odlukom proglašene nesposobnima. Na taj način diskriminira se ove osobe te se krše odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja u članku 25. navodi kako će države potpisnice osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih i dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama, uključujući područje spolnog i reproduktivnog zdravlja. U članku 23. – Poštivanje doma i obitelji Konvencija jamči da će države potpisnice poduzeti učinkovite i odgovarajuće mjere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s

invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, a posebno će osigurati, na jednakoj osnovi s drugima:

...

b) prava osoba s invaliditetom na slobodno i odgovorno odlučivanje o broju djece i tome kada će ih imati, kao i pravo na pristup informacijama, primjerenim njihovoj dobi, obrazovanju vezanom uz reprodukciju i planiranje obitelji, te sredstvima koja su im potrebna kako bi mogli ostvariti ova prava

Stoga smo predložili da se u svim člancima prijedloga Zakona brišu riječi „poslovno sposobna“ osoba. Primjerice, osoba može biti lišena poslovne sposobnosti samo u pogledu raspolaganja imovinom, ali da je istovremeno zadržala poslovnu sposobnost vezanu uz odlučivanje o liječenju ili skrbi o djeci. U Prijedlogu Zakona postavljena je garancija da će pravo na pomognutu oplodnju imati osobe koje su „s obzirom na životnu dob i opće zdravstveno stanje sposobni za roditeljsku skrb o djetetu“. S obzirom na navedeno, pretpostavlja se da će se u svakom individualnom slučaju od strane ovlaštenih stručnih osoba procjenjivati da li je pojedina osoba sposobna skrbiti o djeci. Stoga je diskriminirajuće *a priori* osobe djelomično lišene poslovne sposobnosti smatrati nesposobnima za brigu o djeci pod izlikom zaštite prava djeteta na roditelje koji će biti sposobni skrbiti o njima. U prijedlogu zakonskog teksta nadalje se osobu djelomice lišenu poslovne sposobnosti ograničava da bude darivatelj spolnih stanica. Naime, samim člankom je propisano da osobe moraju pristati darivati sjemene ili jajne stanice. Pristanak osobe u potpunosti lišene poslovne sposobnosti nema pravni učinak pa ona svakako neće moći biti darivatelj. S druge strane, osoba koja je djelomice lišena poslovne sposobnosti moći se pristati darivati spolne stanice ukoliko za poduzimanje tog pravnog posla, odnosno tu vrstu pravnog posla nije ograničena sudskom odlukom. Iz prijedloga Zakona nadalje nije bila jasna namjera koja se htjela postići odredbom članka u kojemu stoji kako će se „u slučaju smrti osobe od koje potječu spolne stanice, odnosno spolna tkiva koji su pohranjeni ili lišenja njezine poslovne sposobnosti, zdravstvena ustanova obvezna je uništiti pohranjene spolne stanice i spolna tkiva u roku od 30 dana od dana saznanja o smrti ili lišenju poslovne sposobnosti osobe od koje potječu spolne stanice, odnosno spolna tkiva“. Nije jasno da li je ova odredba unesena u Prijedlog Zakona iz razloga nastupanja određene bolesti kod osobe od koje potječu spolne stanice (posljedica koje može biti ugrožavanje vlastitih interesa pa se osoba lišava poslovne sposobnosti) ili iz razloga što osoba u potpunosti lišena poslovne sposobnosti ne može dati pristanak na darivanje spolnih stanica. U svojim primjedbama ponovno smo napomenuli da lišenje poslovne sposobnosti nije trajna mjera i odluka je podložna preispitivanju. Isto tako, nastupanje bolesti ne dovodi nužno do lišenja poslovne sposobnosti, kao što niti postojanje bolesti nije nužni uvjet za pokretanje postupka za lišavanje poslovne sposobnosti. Primjedbe pravobraniteljice su uvažene.

Odredba članka 23. Konvencije koja se odnosi na zaštitu prava na roditeljstvo osoba s invaliditetom i zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju da odrastu u vlastitoj obitelji u sebi sadrži jamstvo zaštite dvije ranjive kategorije – djece i osoba s invaliditetom, za koje se na prvi pogled čini da im interesi ponekad mogu biti suprotstavljeni. Konvencija u takvim slučajevima nudi rješenje propisujući kako će se u svim slučajevima prioritetno uzimati u obzir interesi djece. S druge strane, ovaj članak Konvencije je kao i mnogi drugi zapravo antidiskriminacijski članak jer za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama ne zahtijeva nikakav viši standard već samo traži njihovu ravnopravnost, odnosno zabranjuje diskriminaciju kao različito postupanje u odnosu na osobe bez invaliditeta. Naravno da, kao i kod zaštite drugih prava iz Konvencije nije dovoljno garantirati jednak položaj već tu jednakost osigurati poduzimanjem mjera prilagodbe, odnosno pomoći i podrške kako bi se ostvarila stvarna jednakost. Tome cilju primjerice vode odredbe o nužnosti osiguravanja pomoći osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.

Iz ranijeg teksta vidljivo je kako naše zakonodavstvo nije razvilo ovakve sustave, a odvajanje djece od njihovih roditelja s invaliditetom i dalje je obojano diskriminatornim predodžbama o njihovoj nemogućnosti skrbi o vlastitoj djeci, u mnogim slučajevima i prije nego što to roditeljstvo i ostvare (prije samog rođenja djeteta). Lišenje poslovne sposobnosti korišteno je kao prečica za odvajanje djece od njihovih roditelja, iako zakonodavstvo poznaje instrumente obiteljsko-pravne zaštite koji bi se jednako trebali primjenjivati kako na roditelje bez invaliditeta, tako i na roditelje s invaliditetom, na što je ovaj Ured često upozoravao, kako u pojedinačnim slučajevima tako i kod izmjena Obiteljskog zakona. U tom smislu izmjene Obiteljskog zakona donijet će određene pomake, no međutim, bez razvoja sustava pomoći i podrške neće biti moguće postići ravnopravnost osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihove roditeljske uloge.

3.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Od početka svog rada 2009. godine Uredu su se obraćale osobe lišene poslovne sposobnosti koje su se prituživale na način zaštite njihovih prava i interesa, način na koji je proveden postupak lišenja poslovne sposobnosti, kao i na njihov položaj u tom postupku, a zaprimljen je i određen broj pritužbi drugih osoba u vezi vršenja dužnosti skrbnika. Posebno su značajne pritužbe koje su se odnosile na neposredno skrbništvo centra za socijalnu skrb.

Tijekom 2010. godine Ured je na temelju podatka o udjelu osoba u potpunosti lišenih poslovne sposobnosti u ukupnom broju lišenih poslovne sposobnosti, na temelju pojedinačnih pritužbi te na temelju saznanja o položaju osoba s mentalnim i intelektualnim oštećenjem u Republici Hrvatskoj stečenih na druge načine započeo s radom na promicanju primjene članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Pri tome smo ukazivali na nedostatke uočene u praksi postupanja svih sudionika u samom postupku lišenja poslovne sposobnosti, kao i na nedosljedno provođenje onih odredbi Obiteljskog zakona koje predstavljaju zaštite mehanizme koji sprječavaju zlouporabu i prekomjerno i nepotrebno zadiranje u ljudska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti kao i onih za koje je postupak tek pokrenut ili se planira pokrenuti. Tako je Ured svim centrima za socijalnu skrb uputio preporuke vezano uz dosljednu primjenu onih odredbi ObZ koje već sada osiguravaju poštivanje prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, a Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da osigura provođenje redovne revizije skrbništva. (Više u Godišnjem izvješću o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010.)

Međutim, uvidjeli smo kako samostalno niti jedan od ključnih segmenata instituta skrbništva ne može donijeti zaokret u pogledu osiguravanja jednakosti pred zakonom osobama s invaliditetom u smislu članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Stoga smo došli do zaključka kako postoji nužnosti promjene sustava skrbništva u RH, a što uključuje i promjene Obiteljskog zakona (dalje ObZ). Također svjesni činjenice da će ovaj proces potrajati, odlučili smo posebnu pažnju posvetiti unaprjeđenju prakse u postupanju, na način da se sadašnje zakonske odredbe počnu provoditi dosljedno i da ih se u primjeni tumači na način da se najmanje ograničava temeljna ljudska prava osoba s invaliditetom, kako u postupku samog lišavanja poslovne sposobnosti, tako i tijekom skrbi o osobama lišenima poslovne sposobnosti.

Iz tih razloga Ured je u 2011. započeo rad na organizaciji stručnog skupa koji bi obuhvatio sve sudionike u postupku lišenja poslovne sposobnosti i skrbništva, s ciljem njihovog upoznavanja s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, njezinim značenjem i dužnošću primjene u svakodnevnom radu, te mogućnostima unaprjeđenja sadašnje prakse. No krajnji i najvažniji cilj ovog skupa bio je usmjeren na formiranje prijedloga o mogućnostima reforme cijelog instituta skrbništva iz sustava zamjenskog odlučivanja u sustav odlučivanja uz podršku.

Stoga je Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka o nužnosti izmjena sadašnjeg ObZ-a u dijelu koji se odnosi na skrbništvo nad punoljetnim osobama. Preporučeno je da Ministarstvo osnuje radnu skupinu sastavljenu od stručnjaka, praktičara, predstavnika udruga, te kroz široku stručnu i javnu raspravu započne proces transformacije ovog sustava, kako bi se on zakonodavno i institucionalnu ustrojio po principima Konvencije.

Kada je Ministarstvo socijalne politike i mladih započelo s izmjenama Obiteljskog zakona, o čemu su izvještavali i mediji bilo je jasno kako ne postoji namjera da se izmijeni odnosno reformira sustav skrbništva. Sudjelovanjem u javnim raspravama koje su organizirane od strane MSPM ukazano nam je da izmjene Obiteljskog zakona neće ići u smjeru transformacije sustava skrbništva i uvođenjem instituta odlučivanja uz podršku već da se će se učiniti određene izmjene koje će voditi u smjeru jačanja zaštite prava osoba s invaliditetom u postupku lišenja poslovne sposobnosti, odnosno da se će uvesti dodatna zakonska jamstva u smislu poštivanja ljudskih prava osoba lišenih poslovne sposobnosti.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u lipnju 2013. godine Ministarstvu socijalne politike i mladih uputila prijedloge i primjedbe na Nacrt prijedloga iskaza za Obiteljski zakon koji se prvenstveno odnose na područje skrbništva i, vezano uz navedeno, postupka pred sudom. U rujnu i studenom 2013. godine upućeni su Ministarstvu prijedlozi na Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona, a u prosincu 2013. godine na Prijedlog Obiteljskog zakona. U prosincu 2013. godine saborskim odborima upućen je prijedlog izmjena i dopuna Prijedloga Obiteljskog zakona. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala i na okruglim stolovima organiziranim u sklopu javne rasprave te sa sastala više puta s predstavnicima Ministarstva, odnosno članicama radne skupine iz izradu novog Obiteljskog zakona.

Sudjelujući ovako u javnoj raspravi o Prijedlogu Obiteljskog zakona istaknuli smo kako zadržavanje sustava skrbništva kao zamjenskog odlučivanja nije u skladu sa zahtjevima članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Smatrali smo kako je sada, u prvoj fazi reforme trebalo uvesti institut odlučivanja uz podršku koji bi bio primjenjiv kod nekih osoba s invaliditetom koje se nalaze ili će se nalaziti pod skrbništvom. Ideja je da se kasnije ovaj institut proširuje na sve veći broj osoba koje su obuhvaćene institutom skrbništva. Iz Ureda pravobraniteljice Ministarstvu su upućeni konkretni prijedlozi, odnosno razrađene zakonske odredbe kojima se uvodi institut odlučivanja uz podršku. Kao što je vidljivo iz Prijedloga ObZ-a, ovi prijedlozi Pravobraniteljice nisu uvaženi.

Osim ovog najznačajnijeg prijedloga, Ministarstvu su upućeni prijedlozi da se u ObZ uvedu dodatni zaštitni mehanizmi, odnosno na što konkretniji način definira obvezu poštivanja prava osoba s invaliditetom, kako primjena načelnih normi ne bi ostala mrtvo slovo na papiru.

U nastavku su sažeto prikazani prijedlozi razvrstani po glavama Obiteljskog zakona.

Skrbništvo za punoljetne osobe

Iz definicije pretpostavki za lišenje poslovne sposobnosti je, u duhu Konvencije potrebno ispustiti „koja zbog duševnih smetnji ili drugih razloga“ jer se na taj način diskriminiraju osobe s duševnim smetnjama. One svakako niti po definiciji nisu jedina kategorija osoba koja se može lišiti poslovne sposobnosti jer zakon navodi i „iz drugih razloga“ pa nema potrebe da ih se posebno navodi/ističe bez da bi se pobliže opisivale druge moguće kategorije osoba koje potencijalno ne mogu štiti svoja prava i interese. Predložili smo nadalje i brisanje dijela odredbe kojom se određuje da će se osoba lišiti poslovne sposobnosti ukoliko ugrožava prava i interesa drugih osoba, iz razloga što je skrbništvo institut namijenjen zaštiti same osobe koja se lišava poslovne sposobnosti, a ne njezine okoline. Ovdje smo

predložili da se osoba može lišiti poslovne sposobnosti ukoliko ugrožava prava i interese drugih osoba samo ukoliko se radi o osobama o kojima je dužna skrbiti, podrazumijevajući faktički one prema kojima postoji zakonska obveza uzdržavanja (mlt. djeca i punoljetna djeca koju je dužan uzdržavati, bračni drug, radno nesposobni roditelji). U slučaju ugrožavanja drugih osoba nekim svojim postupcima, postoje redovita sredstva zaštite u građanskom i kaznenom postupku kojima se te druge osobe mogu poslužiti, kao kad su njihova prava ugrožena od bilo kojeg drugog građanina. Naime, institut lišenja poslovne sposobnosti prečesto se koristi kao „prečica“ da bi se pojedinci „zaštitili“ od postupaka osobe s duševnim smetnjama na način da su za istu predlagali lišenje poslovne sposobnosti. Stoga je predloženo da članak glasi: „Sud će u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja nije sposobna brinuti se o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, ili koja ugrožava svoja prava i interese ili prava i interese drugih osoba o kojima je dužan skrbiti, u tom dijelu lišiti poslovne sposobnosti“.

Nadalje, kod instituta skrbništva, smatramo da je potrebno izostaviti mogućnost lišavanja poslovne sposobnosti u potpunosti. Naime, ovakvo lišavanje poslovne sposobnosti nije u skladu s načelom proporcionalnosti pa predstavlja povredu članka 12. Konvencije. Kod lišavanja poslovne sposobnosti potrebno je detaljno utvrditi u kojem području osoba nije sposobna sama donositi odluke. Smatramo također da je u Zakonu potrebno definirati područja u kojima se nikako ne može zadržati skrbništvo kao instrument zamjenskog odlučivanja – to su primjerice odluke vezane uz brigu o zdravlju i smještavanje u instituciju.

Odredba iz Nacrta prijedloga Zakona kojom je određeno da sadržaj odluke o lišenju poslovne sposobnosti uvijek mora obuhvatiti odluku o roditeljskoj skrbi (ukoliko je osoba roditelj mlt. djeteta) je diskriminatorna i presumira nesposobnost brige o djetetu osobe za koju se vodi postupak. Smatramo da se u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti ne može odlučivati o roditeljskoj skrbi. Kod odlučivanja o poslovnoj sposobnosti kada postoje maloljetna djeca može se donijeti odluka samo o sposobnosti samostalnog izvršavanja skrbi o djetetu pa to treba zakonom jasno i odrediti. Dakle, ukoliko bi ova odredba ostala dio zakonskog teksta, riječi „odluka o roditeljskoj skrbi“ potrebno je zamijeniti riječima „odluka o samostalnom izvršavanju skrbi o djetetu“ jer upravo o tome odlučuje sud.

Mišljenja smo da već prilikom odlučivanja o samoj potrebi pokretanja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti treba primijeniti načelo o minimalnim ograničenjima ljudskih prava, te detaljno obrazložiti na koji način će lišenje poslovne sposobnosti doprinijeti zaštiti osobe, odnosno njezinih prava i interesa, a koliko će takva odluka ograničiti njezina ljudska prava na slobodno i samostalno odlučivanje i upravljanje svojim poslovima i životom.

Predloženo je Obiteljskim zakonom zajamčiti redovito preispitivanje odluke o skrbništvu i to na način da se uvede obveza centra za socijalnu skrb u određenim vremenskim razdobljima pokretati ove postupke, i to ne samo traženjem mišljenja liječnika primarne zdravstvene zaštite, jer je iz prakse Ureda koja je u prijedlogu zorno prikazana razvidno kako ova mišljenja nisu relevantna, odnosno ne služe svojoj svrsi. Kod preispitivanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti potrebno je također odmaknuti se od sadašnjeg medicinskog modela invaliditeta, na temelju kojega su se odluke o lišenju poslovne sposobnosti donosile na temelju invaliditeta, odnosno utvrđene zdravstvene dijagnoze, gotovo isključivo na temelju mišljenja liječnika, bez da se od strane drugih stručnjaka utvrđivalo da li se svrha skrbništva može postići drugim, manje ograničavajućim sredstvima. Kod preispitivanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti nužan je individualni i multidisciplinarni pristup. Ovu odredbu stoga je potrebno izmijeniti na način da kod procjene postojanja razloga za lišenje poslovne sposobnosti uzmu u obzir sva saznanja o štićeniku – njegov psihofizički status i u kojoj mjeri on utječe na njegovu sposobnost zaštite osobnih prava i interesa, mišljenje nadležnih liječnika, drugih stručnjaka (npr. ustanove), ali i mišljenje članova

obitelji, skrbnika i same osobe lišene poslovne sposobnosti. Zakonski članak potrebno je formulirati na način da se zagantira doista redovito provođenje preispitivanja kojim će se detaljnije propisati koje procedure isto preispitivanje mora obuhvatiti. Stoga bi valjalo razmisliti o ograničenju važenja odluke o lišenju poslovne sposobnosti na primjerice 3 godine, nakon isteka kojih, ukoliko važenje odluke nije produljeno na temelju provedenog preispitivanja, osoba ponovno stječe punu poslovnu sposobnost.

Vještačenje tijekom provođenja postupka: predloženo je izmijeniti odredbu kojom se vještakom imenuje liječnik vještaci u sudskom postupku nisu/ne bi trebali biti isključivo liječnici. U nekim slučajevima vještačenje bi trebalo biti povjereno drugim stručnjacima.

Uvođenje instituta podrške u odlučivanju i uloga pomagača u odlučivanju

Pravobraniteljica je u svom prijedlogu predložila konkretne izmjene, odnosno razradila zakonske članke kojima bi se u sustav uveo institut podrške kod odlučivanja, za one osobe koje bi se mogle brinuti o svojim pravima, potrebama ili interesima uz podršku te je razrađena uloga tzv. pomagača u odlučivanju. Predloženo je odredbe formulirati na sljedeći način:

„Podrška u odlučivanju

Kada zaprimi obavijest o potrebi pružanja zaštite osobi koja nije sposobna samostalno se brinuti o nekome od svojih prava, potreba i interesa, CZSS će ocijeniti mogućnost da se ta briga osigura kroz podršku u odlučivanju.

Podršku u odlučivanju može pružati jedna ili više osoba od povjerenja za štićenika, koje on predloži i koje na to pristanu.

Dužnost pomagača ne može obavljati osoba od koje se s obzirom na njezino ponašanje i osobine, te odnos sa štićenikom, ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnost pomagača.

Odluku o imenovanju pomagača donosi CZSS.

CZSS će najkasnije u roku od 6 mjeseci od imenovanja pomagača ocijeniti potrebu pokretanja postupka za lišenje poslovne sposobnosti.“

Obrazloženje: Opisuje se uloga podrške u odlučivanju.

Rok od 6 mjeseci ostavljen je CZSS za praćenje te će unutar istoga roka donijeti odluku da li će pokretati sudski postupak za lišenje. Ističemo kako rok od 6 mjeseci nije definiran za pomagače nego za odluku CZSS. Ukoliko se utvrdi da nema potrebe za pokretanjem postupka za lišenje poslovne sposobnosti, a ima i nadalje potrebe za pružanjem podrške kod odlučivanja, pomoćnici, ukoliko na to pristaju ostaju i dalje imenovani.

„Dužnost pomagača

Pomagač je dužan pomagati štićeniku da samostalno donosi odluke koje su za njegovu dobrobit, dužan ga je savjetovati o načinima i mogućnostima ostvarivanja svojih prava, potreba i interesa.

Pomagač nastoji štićeniku pomoći da što aktivnije sudjeluje u životu zajednice, podržava ga u brizi za zdravlje, zapošljavanju, racionalnom raspolaganju novcem i slično.

CZSS može pobliže odrediti u kojim područjima ostvarivanja svojih prava, potreba i interesa će se štićenik savjetovati sa pomagačem.

CZSS može odrediti koji od pomagača će se imenovati za pojedino područje brige o štićeniku i njegovim interesima te pri tom voditi računa o eventualnom sukobu interesa u pojedinom području.

CZSS može, ako to ocijeni opravdanim, pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti u dijelu zaštite prava i interesa osobe, a u ostalim područjima imenovati pomagača.“

Obrazloženje: CZSS bi u toj odluci trebao odrediti područja pomaganja i uloge svakog od pomagača, po uzoru na rješenja o nadzoru nad vršenjem roditeljske skrbi, gdje se patronažeru kroz program rada, a sažeto u rješenju, određuju zaduženja.

Trebalo bi odrediti i obaveze štićenika, na način da taj dobrovoljni sporazum potpišu obje strane, čime se stječu obilježja „obaveze“ na suradnju. Za štićenika je to opravdano i motivirajuće, ako ovu mjeru shvatimo kao „prevenciju“ skrbništva.

U zakonu je potrebno nadalje razraditi odnos pomagača i CZSS, način praćenja rada pomagača, itd. - slično kao što je to u odredbama Zakona koje se odnose na skrbnika.

Posebno skrbništvo

Ukoliko je poseban skrbnik djelatnik centra za socijalnu skrb, koji je u većini slučajeva upravo i predlagatelj, možemo govoriti o sukobu interesa, a ukoliko se ne složimo oko ove konstatacije, složiti ćemo se da je skrbnik u svim slučajevima apsolutno pasivan, ne protivi se prijedlogu predlagatelja, a ukoliko se istom prijedlogu i protivi, to je samo „opreza radi“, bez da na bilo koji način argumentira svoje protivljenje, bez dokaza kojim će dokazati činjenice da nema osnove za donošenje odluke o lišenju poslovne sposobnosti. Stoga institut posebnog skrbnika treba izmijeniti, na način da se na neki način postigne „jednakost snaga“ s obje strane. Svakako je prednost potrebno dati prednost imenovanju posebnog skrbnika po želji same osobe za koju je postupak pokrenut.

Skrbnik

Zakonske odredbe vezane uz dužnosti i prava skrbnika potrebno je urediti na način da se uz obvezu centra za socijalnu skrb da upozna osobu sa značenjem skrbništva odredi i obveza centra za socijalnu skrb da provodi edukacije skrbnika o pravima i dužnostima skrbnika te o dužnosti poštivanja odluka štićenika, odnosno o obavljanju skrbničke ovlasti na način da se što manje zadire u autonomiju pojedinca, osobe pod skrbništvom.

Neke odredbe Obiteljskog zakona koje i sada predstavljaju zaštitne mehanizme za osiguravanje uživanja ljudskih prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, prema našim saznanjima, nedovoljno se primjenjuju u praksi. Ovo se prije svega odnosi na razmatranje mišljenja, želja i osjećaja štićenika prije poduzimanja važnijih mjera zaštite osobe štićenika Zakonsku odredbu potrebno je formulirati na način da se zagaranira ne samo razmatranje, nego i uvažavanje mišljenja, želja i osjećaja štićenika, i to kod donošenja svih odluka, ne samo poduzimanja važnijih mjera. Pri tome skrbnik treba odlučiti u skladu sa željom štićenika. Smatramo također da se svako nepoštivanje želje štićenika mora posebno obrazložiti i kako nije dovoljno navesti samo da pojedina odluka „nije u interesu štićenika“ – kakva obrazloženja sada nalazimo u praksi. Kod procjene da li će se postupiti u skladu s mišljenjem i željama štićenika potrebno je uzeti u obzir ranije štićenikove odluke, stil života, svjetonazor, stavove. Jedna od mogućnosti koju predlažemo je i da se u slučaju neslaganja mišljenja skrbnika i štićenika donošenje konačne odluke prepusti organu skrbništva, ili u nekim značajnijim pitanjima sudu. Potrebno je također uvesti kontrolni mehanizam ispitivanja stvarne provedbe ove odredbe.

Zakonom je potrebno ustanoviti da se daje prednost izboru štićenika za osobu skrbnika i posebnog skrbnika. Stoga je predloženo propisati kako će centar za socijalnu skrb zatražiti od štićenika da predloži osobu skrbnika te će, ukoliko to nije u suprotnosti s njegovom dobrobiti isto mišljenje i uvažiti. Ovakva odredba potrebna je radi zadržavanja što većeg stupanja autonomije i samoodređenja osobe te načela poštivanja njezinih misli, želja i osjećaja.

Vezano uz zapreke za imenovanje osobe skrbnika predložili smo brisanje ograničenja da skrbnikom ne može biti imenovana osoba s kojom je štićenik sklopio ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju ili s čijim je bračnim drugom sklopio ovaj ugovor.

Obrazloženje: ovom odredbom očito se htjelo spriječiti eventualnu zlouporabu prava štićenika od strane skrbnika. Međutim, smatramo da nema bojazni od zlouporabe jer je odobrenje CZSS potrebno za svaku bitnu radnju koja se poduzima od strane skrbnika, a CZSS je i tijelo koje vrši nadzor nad radom skrbnika

pa u tom smislu i vezano uz moguću zloupotrebu vezanu uz sklopljeni ugovor. CZSS uvijek ima mogućnost ukoliko utvrdi zloupotrebu prava štićenika istome postaviti drugog skrbnika. Zadržavanjem ovakve odredbe može doći do narušavanja prava na izbor, odnosno poštivanja želja štićenika vezano uz osobu skrbnika.

U zakonskom prijedlogu sadržana je odredba kako skrbnik ne može u ime i za račun štićenika sklopiti ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju. Preložili smo izmjenu na način da članka glasi: „Skrbnik ne može u ime i za račun štićenika sklopiti ugovor o dosmrtnom uzdržavanju.“

Obrazloženje: Potrebno je dati mogućnost skrbniku da u ime i za račun štićenika sklopi ugovor o doživotnom uzdržavanju, naravno, uz odobrenje CZSS i ako je takav ugovor u interesu štićenika. CZSS je svakako po zakonu dužan nadzirati rad skrbnika, a skrbnik u okviru svoje brige o štićeniku nadzirati kako se izvršava ugovor o doživotnom uzdržavanju. Sklapanje ugovora o doživotnom uzdržavanju u mnogim životnim situacijama može biti u interesu štićenika. Npr. sklapanjem takvog ugovora štićeniku se može osigurati potrebna pomoć u brizi o sebi (zdravlje, kuhanje, kućanski poslovi). Ovakav ugovor može biti i način da se izbjegne institucionalizacija osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica se protivila i prijedlogu da skrbnik može biti samo fizička osoba, a ne i centar za socijalnu skrb kao organ skrbništva u čije ime fizička osoba, zaposlenik centra obavlja skrbničku dužnost. Smatramo ukoliko se propiše da skrbnik može biti samo fizička osoba, stručnog radnika se ne može imenovati skrbnikom bez njegovog odobrenja. Zaposlenik CZSS treba biti u jednakom pravnom položaju kao i druge osobe, najčešće iz kruga srodnika štićenika koje imaju pravo odbiti obnašati dužnost skrbnika. Odredba da stručni radnik centra ne može odbiti biti skrbnikom bila bi prihvatljiva samo u kontekstu neposrednog skrbništva CZSS-a, kada konkretan stručni radnik u ime CZSS obnaša skrbničku dužnost (kao što je propisano važećim ObZ-om).

Postupak za lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti

Ovaj Ured je tijekom 2012. godine stekao saznanja o problemu snošenja odnosno predujmljivanja troškova medicinskog vještačenja u sudskim postupcima radi vraćanja poslovne sposobnosti. U konkretnim slučajevima koji su se vodili pred jednim općinskim sudom, kada je centar za socijalnu skrb pokrenuo postupak radi vraćanja poslovne sposobnosti sud je predlagatelja pozvao da predujmi novčani iznos od 3.000,00 kuna na ime troškova medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja predloženika. Kako centar za socijalnu skrb nije bio u mogućnosti predujmiti isti trošak, sud je rješenjem obustavio izvanparnični postupak, obrazlažući kako bez izvođenja dokaza vještačenjem zdravstvenog stanja predloženika ne može donijeti odluku o djelomičnom vraćanju poslovne sposobnosti. Građanski odjel istog suda zauzeo je stav i izrazio mišljenje da centar za socijalnu skrb kao predlagatelj ima platiti troškove provedbe medicinskog vještačenja, izvođenje kojeg dokaza je predviđeno člankom 159. stavak 2. Obiteljskog zakona, budući da u tim postupcima ima položaj stranke te se u smislu odredbe 279. Obiteljskog zakona na naknadu troškova postupka i njegove dužnosti snažanja troškova postupka pred sudom primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na državnog odvjetnika, odnosno odredba članka 162. Zakona o parničnom postupku po kojoj državni odvjetnik ima pravo na naknadu troškova prema odredbama ZPP-a. Dakle, državni odvjetnik je, kao i svaka druga stranka u postupku dužan po nalogu suda, unaprijed položiti iznos potreban za podmirenje troškova koji će nastati u povodu izvođenja dokaza koje sam predloži, kako je to određeno u članku 153. ZPP-a te je tako dužan postupiti i centar za socijalnu skrb kada u postupcima radi lišenja ili vraćanja poslovne sposobnosti sudjeluje kao stranka. Osobe s invaliditetom, one lišene poslovne sposobnosti najčešće nemaju dovoljno vlastitih sredstava za predujmljivanje troškova vještačenja, a i da ih imaju s njima ne mogu samostalno raspolagati. Centri za socijalnu skrb očito također ne raspolazu novčanim sredstvima za snošenje ovih troškova.

S obzirom na sve navedeno, upozorili smo Ministarstvo na nužnost reguliranja snošenja troškova vještačenja od strane centara za socijalnu skrb, na način da se odredbama Obiteljskog zakona jasno i nedvosmisleno utvrdi tko je dužan snositi troškove vještačenja u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti te da se osiguraju potrebna novčana sredstva za snošenje ovih troškova. Odgovor nismo zaprimili niti nakon nekoliko upućenih požurnica.

Smatramo da bi novim Obiteljskim zakonom ovo pitanje trebalo jasno regulirati, na način da se osobama lišenima poslovne sposobnosti zajamči mogućnost redovitog sudskog preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti, u skladu sa već gore citiranim odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je podržala uvođenje odredbi o anticipiranim naredbama, ukidanju roditeljske skrbi nakon punoljetnosti, mogućnosti imenovanja više skrbnika jednoj osobi, ukidanju mogućnosti lišenja poslovne sposobnosti u potpunosti.

Izmjene predložene vezano uz pravne odnose roditelja i djece i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece opisane su u poglavlju „Poštivanje doma i obitelji“.

Primjer 1.

Uredu se pritužbom obratila majka i skrbnica osobe s invaliditetom, s intelektualnim oštećenjem. Imenovana navodi kako bi željela osigurati budućnost svojoj kćerki na način da joj se nakon njezine smrti omogući pomoć i sva potrebna briga od strane djelatnice socijalne skrbi koja je zaposlena u ustanovi u kojoj kćerka svakodnevno boravi. Navedena djelatnica je osoba od povjerenja kako za majku, tako i za kćer. Majka, ali i kćer, što je usmeno iskazala dolaskom na sastanak u ovaj Ured želi nakon majčine smrti nastaviti živjeti u svome stanu gdje živi već 40 godina, u poznatoj okolini, i želi zadržati sve svoje životne navike koje sada ima, koje podrazumijevaju brojne aktivnosti i socijalne kontakte. U svim ovim aktivnostima sada joj pomaže majka i ista ih neće biti u mogućnosti samostalno obavljati, niti će moći samostalno živjeti. Djelatnica socijalne skrbi voljna je pružiti osobi s invaliditetom svu potrebnu podršku da nakon smrti majke nastavi svoj život na način na koji ga provodi sada, za života majke. Ona će imati dovoljno sredstava za podmirenje svojih materijalnih potreba, ali neće samostalno niti bez cjelodnevne podrške moći zadovoljiti sve svoje druge potrebe. Nakon majčine smrti postat će jedina vlasnica stana u kojem sada živi. Vlastite djece nema. Važno je istaknuti da je s majčinim planom i željama suglasna i kćerka koja svoj stav i mišljenje jasno iskazuje u skladu sa svojim mogućnostima, odnosno invaliditetom. Majka se zahtjevom za odobrenjem sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju obratila mjesno nadležnom centru za socijalnu skrb gdje je problematiziran sam sadržaj ugovora koji neće sadržati obvezu obveznika uzdržavanja na materijalno zbrinjavanje primateljice uzdržavanja. Druga je zapreka za sklapanje ovog ugovora odredba članka 205. stavka 5. Zakona o socijalnoj skrbi koji sadrži zabranu sklapanja ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju između korisnika socijalne skrbi i djelatnika socijalne skrbi. Uz to je i u prijedlogu Obiteljskog zakona sadržana odredba kako skrbnik ne može u ime i za račun štićenika sklopiti ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju.

Pretpostavljamo da je ova odredba uvedena da bi se spriječile moguće zlouporabe. Međutim, smatramo da je ovakvo zakonsko normiranje koje ograničava pravo na izbor osobe s invaliditetom i njezinog skrbnika koji radi u njegovom najboljem interesu protivno načelu poštivanja prava osoba s invaliditetom, odnosno korisnika socijalne skrbi i njihovog prava na izbor. Sustav socijalne skrbi bi trebao, umjesto ovakvog *a priori* ograničavanja prava na izbor uvesti djelotvorne mehanizme kontrole, odnosno aktivno ih provoditi u praksi. Centri za socijalnu skrb imaju ovlast nadzirati rad skrbnika, a skrbnik se pobrinuti da je njegov štićenik adekvatno zbrinut i da se njegova prava ne krše, pa tako i nadzirati kako se provode obveze obveznika iz sklopljenog ugovora o doživotnom uzdržavanju. Stoga ne vidimo ništa sporno da

skrbnik u ime štićenika sklopi ugovor o doživotnom uzdržavanju niti da djelatnik socijalne skrbi sa korisnikom te iste skrbi sklopi ugovor kojim su jasno definirane obveze jedne i druge strane i koji se može raskinuti ukoliko jedna strana ne ispunjava svoje obveze.

Drugi problem u ovom slučaju je materijalno uzdržavanje štićenice. Zakon o obveznim odnosima definira da se ugovorom o doživotnom uzdržavanju obavezuje jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) uzdržavati do njegove smrti, a druga strana izjavljuje da mu daje svu ili dio svoje imovine, s time da je stjecanje stvari i prava odgođeno do trenutka smrti primatelja uzdržavanja. Pitanje je da li definicija uzdržavanja podrazumijeva samo materijalno uzdržavanje. Po stavu centra za socijalnu skrb, davanje uzdržavanja treba obuhvatiti materijalno davanje, odnosno prihodi štićenice (obiteljska mirovina) ne trebaju se trošiti već je uzdržavanje u ovom smislu obveza davatelja uzdržavanja. Ured pravobraniteljice je mišljenja da, s obzirom da se pojam uzdržavanja u zakonskoj definiciji ne detaljizira, bi ono moglo obuhvaćati i brigu pomoć, i sl., odnosno neku vrstu rada, a koja se također može materijalno vrednovati. U konkretnom slučaju štićenica ima dovoljno materijalnih sredstava za uzdržavanje od svojih prihoda. Ono što njoj treba je briga i skrb, pomoć druge osobe. Majka želi da joj se osigura život u vlastitom stanu dok god to zdravlje dopušta, šetnje i druženje, odlazak na izlete i na more, briga o svakodnevnim obavezama i imovini. Traženjem da sadržaj ugovora bude i materijalno uzdržavanje nije u interesu štićenice te se i ovdje onemogućava pravo na izbor (sadržaja ugovora).

Ukoliko ovakav ugovor između osobe s invaliditetom i djelatnice socijalne skrbi ne bude sklopljen, imenovana će sasvim izvjesno biti smještena u ustanovu socijalne skrbi, gdje će svim svojim prihodima sudjelovati u troškovima smještaja, i neće imati dovoljno sredstava, a niti mogućnosti za podmirivanje svojih drugih potreba koje sada ima. Njezinu imovinu naslijedit će osoba koju je vidjela nekoliko puta u životu u koja za nju nije marila. Kada je majci predloženo da će možda postojati mogućnost da imenovana ostane u svom stanu u kojem će biti smješteni i neki drugi korisnici socijalne skrbi, ona navodi kako joj to nije opcija jer se tada neće mariti za konkretne i specifične želje i potrebe njezine kćerke, a i ne želi da ista bude primorana živjeti s nepoznatim ljudima na način na koji do sada nikada nije živjela.

Republika Hrvatska obvezala se Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom zajamčiti mogućnost svake osobe s invaliditetom da bira gdje i s kim će živjeti i da ne živi nikakvim nametnutim načinom života. Kćerka pritužiteljice točno zna gdje i kako te s kim želi živjeti i ima pravo na taj izbor. Stoga smatramo da je Zakon o socijalnoj skrbi niti Obiteljski zakon u tome ne smiju ograničavati. Obiteljskim zakonom je s druge strane zajamčeno poštivanje želja, misli i osjećaja osoba pod skrbništvom, ali se one očito neće moći poštivati.

Jedno od osnovnih načela Konvencije je i nužnost priznavanja osobne autonomije i neovisnosti osoba s invaliditetom, uključujući i njihovu slobodu izbora, puno sudjelovanje i uključivanje u društvo, jednakost mogućnosti. Sva ova glavna načela i postavke biti će prekršene ukoliko se ne uspije realizirati ugovor o doživotnom uzdržavanju putem kojega će osobi s invaliditetom biti osigurana upravo sloboda izbora, autonomije, uključivanja u društvo uz osiguranu podršku putem davatelja uzdržavanja koja joj je potrebna da bi realizirala svoje potrebe. U vrijeme kada osobama s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi nije osigurana potrebna sveobuhvatna podrška životu u zajednici, već je jedina alternativa institucionalni ili neki drugi smještaj u kojem je i dalje način života nametnut i predstavlja isključivanje iz primarne životne zajednice i sredine, smatramo da je neophodno omogućiti onim osobama koje za to imaju mogućnost, odnosno njihovim roditeljima da svojoj djeci/štićenicima samostalno, bez pomoći sustava osiguraju ovakvu podršku.

Ministarstvu socijalne politike i mladih preporučena je izmjena zakonskih odredbi koje u konkretnom, ali i u svim sličnim slučajevima mogu predstavljati povredu prava na slobodu izbora, neovisnost, uključivanje u društvo na ravnopravnoj osnovi s drugima. Uz to je upućena preporuka da se u konkretnom slučaju poduzmu mjere s ciljem poštivanja misli, želja i osjećaja osobe pod skrbništvom te da joj se omogući život u zajednici uz potrebnu podršku. Do završetka rada na izvješću nismo zaprimili odgovor.

3.9. PRISTUPAČNOST

Pristupačnost, uz stanovanje i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom se gotovo svakodnevno obraćaju udruge osoba s invaliditetom, pojedinci ali i osviješteni građani navodeći i ukazujući na probleme u području pristupačnosti.

Kao društvo, postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što joj onemogućava sudjelovanje u aktivnostima već su to upravo prepreke u okolini. Nemogućnost da osoba koja se kreće uz pomoć kolica uđe u javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili uz pomoć lifta dođe do sadržaja koji su na višim katovima, nepropisno parkirana vozila, neadekvatna signalizacija raskršća za osobe oštećena vida, nedostupne informacije, nepristupačni rubnjaci samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom onemogućuju školovanje, rad, pristup zdravstvenim uslugama, obavljanje poslova svakodnevnog života u poštama, bankama, a da ne govorimo o odlasku u kino, kazalište, muzej, izlazak s prijateljima u kafić ili na ljetovanje. *Ne možemo primiti vaše dijete u školu jer škola nema lifta, kako ćete vi kao slijepa osoba uopće dolaziti na posao, kako ćete se sporazumjeti sa liječnikom?* Suočavanje s takvim nebrotom i svakodnevnim preprekama u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja i na kraju pasiviziranje i odustajanje od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju vodi aktivan i ispunjen život. Institucije su u zakonodavnom okviru prepoznale svoju obavezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje, međutim iskustva osoba s invaliditetom u praksi prikazuju drugačiju sliku.

3.9.1. PRISTUPAČNOST I STANOVANJE

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao jednu od svojih glavnih zadaća ima osvještavanje društva i samih osoba s invaliditetom o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze i poticanje svih dionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Zbog toga smo u suradnji s Uredom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj, Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskim savezom gluhih i nagluhih i Hrvatskom udrugom paraplegičara i tetraplegičara te uz potporu UNDP Hrvatska organizirali stručne skupove u Vukovaru i Splitu pod nazivom *Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti/prava osoba s invaliditetom*. Uz stručnjake arhitekta i inženjere građevine, na skupu su sudjelovali i predstavnici upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama u Vukovarsko srijemskoj, Osječko baranjskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, kao i predstavnici konzervatorskih odjela, ali i same osobe s invaliditetom. Cilj skupova je bio potaknuti tehničku struku na veći angažman u provođenju zakonskih propisa. Na skupovima je ukupno nazočilo više od sto sudionika gdje se razgovaralo o nužnim prilagodbama postojećih i budućih građevina. Skupu u Splitu nazočio je i Lino Fučić, načelnik sektora za graditeljstvo pri Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja koji je uvelike pridonio uspješnosti skupa kao i razmjeni iskustava. Nakon održanih izlaganja i radionica izvršene su procjene pristupačnosti prostora u kojima su skupovi održani, a nakon kojih su održane diskusije u kojima su osobe s invaliditetom stručnjacima predstavile teškoće vezane za nepristupačnost okruženja u svakodnevnom životu, do razine da ih onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

U uvodnom izlaganju na skupovima pravobraniteljica za osobe s invaliditetom naglasila je kako se pristupačnost ne odnosi samo na osobe s invaliditetom već je kod gradnje potrebno voditi računa o potrebama svih građana neovisno o njihovim fizičkim, senzornim, kognitivnim i/ili psihičkim

karakteristikama ili godinama starosti. Česti su primjeri u kojima djelatnici gostima kažu da je objekt prilagođen jer ima izgrađenu prilaznu rampu, ali osoba ne može ući u lift jer su vrata preuska, ne može se kretati kolicima po sobi ili koristiti kupaonicu. Prilikom gradnje i dizajniranja treba voditi računa o tome da će taj sadržaj koristiti i osoba koja ima drugačije potrebe. Dovoljno je izgraditi kosine na ulazu uz ili umjesto stepenica, ili dovoljno široka vrata. Takvi principi univerzalnog dizajna ne zahtijevaju dodatne troškove već samo svijest o različitim potrebama. Zakonodavac definira pristupačnost kao rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Uz osobe s invaliditetom postoje i druge skupine građana kao što su roditelji s malom djecom, trudnice, osobe starije životne dobi i drugi koji se suočavaju s brojnim poteškoćama prilikom kretanja.

Između ostalog pravobraniteljica je navela da bez obzira na sve pozitivne planove i mjere, natječaje ministarstava koji osiguravaju financijska sredstva, nedovoljno se čini kako od lokalnih sredina pa do državnih tijela odnosno društva u cjelini. Često se kao glavni problem navodi nedostatak financijskih sredstava. Međutim, kad bi se prilikom projektiranja i izgradnje poštovali propisi, dodatni troškovi bili bi nerazmjerno mali u odnosu na dobrobit koju bi pristupačne građevine imale. Govori se i o nedostatku sankcija za kršenje zakona i propisa. Mi ovdje polazimo od pretpostavke da ne postoji namjera otežavanja života osobama s invaliditetom već da problemi proizlaze iz nedovoljne osviještenosti, primjerice, koliki problem može predstavljati samo jedna stepenica i vjerojatnosti da se u šumi zakonskih zahtjeva i normi, izgube potrebe građana.

Louisa Vinton, koordinatorica UN-a i stalna predstavnice UNDP-a u Hrvatskoj je izjavila na skupovima „...skup je prilika za sve inženjere i stručnjake da osjete kako je biti u koži osobe s invaliditetom, ali i za osobe s invaliditetom da aktivno sudjeluju u izradi rješenja koja će zaista služiti svrsi... Odrediti odgovarajuće pravne standarde najlakši je dio posla. Kako bi u stvarnosti ti standardi zaista osigurali jednak pristup građevinama za sve, inženjeri i tehnička struka trebaju razumjeti s kojim se sve preprekama u svakodnevnom životu suočavaju osobe s invaliditetom“.

U uvodnom izlaganju na skupovima nazočnima se obratila i Marica Mirić, koordinatorica projekata SOIH-a, članica European disability foruma (EDF) i predstavila međunarodni okvir, posebno Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Europsku strategiju osoba s invaliditetom 2010.-2020. te standarde i smjernice europskih politika u ovom području. Predstavila je i izazove s kojima se susreću osobe s invaliditetom u osiguranju elemenata pristupačnosti u Europskoj uniji. Posebno se osvrnula na definiciju pristupačnosti i kome je ona namijenjena, razumnu prilagodbu i univerzalni dizajn.

Kao pozitivan primjer prakse nazočila je i uvelike doprinijela Mandica Sanković, pročelnica Upravnog odjela za prostorno uređenje grada Vinkovaca, predstavivši nacionalni zakonodavni okvir te podsjetivši stručnjake koliko je bitno primjenjivanje znanja i poštivanje propisa. Istaknula je i predstavila uspješan model suradnje između osoba s invaliditetom u gradu Vinkovcima i Upravnog odjela za prostorno uređenje i graditeljstvo koji u Povjerenstvo za obavljanje tehničkog pregleda građevine imenuje i osobu s invaliditetom s tog područja. Naglasila je da se ukoliko građevina nije pristupačna za osobe s invaliditetom neće izdati uporabna dozvola dok se ne učini pristupačnom.

Stručnjaci su na kraju skupa bili zadovoljni što su imali priliku direktno od samih osoba s invaliditetom upoznati se sa specifičnostima i praksom u svakodnevnom životu, ali je i utvrđeno kako je i dalje potrebna kontinuirana edukacija stručnjaka o važnosti uloge tehničke struke u osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Sukladno ovlastima pravobraniteljica ima dužnost pratiti provedbu nacionalnih strategija i planova pa je tako prilikom izlaganja na skupovima, davanja preporuka i u obilascima lokalnih sredina iznijela podatke iz izvješća za 2012. godinu o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. – „...operativni godišnji plan prilagodbe postojećih građevina za 2012. izradilo

je 13 županija i Grad Zagreb. Među tih 13 županija je i... Dubrovačko-neretvanska županija koja je za tu namjenu u 2012. godini osigurala 100.000 kn. Splitsko-dalmatinska županija za 2012. godinu nije planirala sredstva za prilagodbu građevina unatoč pritužbama osoba s invaliditetom da su im brojni prostori javne i poslovne namjene nepristupačni. Početak evidentiranja građevina koje je potrebno prilagoditi bilo je planirano za 2013. godinu". Također Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja je navelo kako su sakupljeni podaci samo od 44% jedinica lokalne samouprave (općine, gradovi, gradske četvrti). Od ukupno 126 gradova u RH, odazvalo se njih 54 ili 43 %, a od ukupno 429 općina njih 172 ili 40%. Samo Brodsko posavska županija i Grad Zagreb obradili su cijelo područje svoje županije/grada, sve gradove i općine / sve gradske četvrti, dok npr. Splitsko dalmatinska županija je dostavila djelomične podatke tako da je od ukupno 16 gradova i 39 općina obrađeno samo 6 gradova i 10 općina što je 29.09 %.

Uočivši podatke koji su iznijeti u izvješću za provedbu Nacionalne strategije a i na temelju saznanja iz brojnih pritužbi osoba s invaliditetom s područja Splitsko-dalmatinske županije, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na stručni skup u Splitu pozvala predstavnike Grada Splita, međutim isti se nisu odazvali. Nakon toga, sukladno važećim propisima, upućena im je preporuka, informacije vezane za održani skup, ali i zatraženo očitovanje o provedenim i planiranim aktivnostima slijedećeg sadržaja... „S obzirom da smo krajem 2012. poslali preporuku vezano za imenovanje osobe s invaliditetom kao obveznog člana Povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda građevine, zahvaljujemo na dostavljenom odgovoru. Iako ste nas zamolili da preporučimo osobu koja bi mogla obnašati tu dužnost, upućujemo vas na nužnost da se predstavnici osoba s invaliditetom različitih oštećenja imenuju u suradnji s Povjerenstvom za osobe s invaliditetom pri Gradu Splitu kako bi oni sami predložili jednu ili više osoba koje će u suradnji s nadležnim gradskim službama spriječiti izgradnju nepristupačnih građevina i površina te utjecati na uklanjanje postojećih prepreka kao što je to slučaj u Gradu Vinkovcima čiju smo pozitivnu praksu suradnje s udrugama osoba s invaliditetom prezentirali na skupu. Potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecanje na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.

Osiguranje pristupačnosti treba biti koordinirano u planiranju i zajedničkom djelovanju osoba s invaliditetom, udruga koje djeluju u njihovu korist te predstavnika regionalne i lokalne samouprave kao i državnih tijela. Navedeno predlažemo na temelju obveza Republike Hrvatske preuzetih iz članaka 4. i 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda (NN, MU br. 6/07, 3/08. i 5/08). Također molimo da nas obavijestite o funkcioniranju Povjerenstva za osobe s invaliditetom pri Gradu Splitu: tko su članovi Povjerenstva i koliko često se Povjerenstvo sastaje te na koji način su u njegov rad uključene udruge osoba s invaliditetom raznih oštećenja. Molimo vas i sljedeće podatke vezane za osiguravanje pristupačnosti građevina na području Grada Splita:

- broj prilagodbi građevina i javnih površina izvedenih u 2013. godini
- broj poduzetih intervencija u izdavanju akata u gradnji
- broj građevina koje se planira prilagoditi u 2014. godini i iznos financijskih sredstva predviđenih za tu namjenu.“

Na navedenu preporuku, predstavnik grada Splita nam je odgovorio slijedeće: „ u prvom redu želim izraziti žaljenje zbog odsustva predstavnika Grada Splita sa stručnog skupa kojeg spominjete, a održan je 15.10 god. u Splitu. Kritika je u potpunosti opravdana jer kako navodite, što je vjerojatno bila i tema izlaganja i diskusije na skupu, svi učesnici u procesu gradnje izgleda još nisu postigli dovoljan stupanj senzibilnosti prema ovoj problematici, a nikako ne smijemo sebi uzimati za alibi činjenicu da niti u ostalim dijelovima društvene aktivnosti situacija nije bolja.

Nažalost podaci koji slijede, odnosno odgovori na vaša konkretna pitanja potvrđuju ovu činjenicu, pa se nadam da ćemo svi skupa pronaći dodatne snage, volje i profesionalne odgovornosti kako bismo u budućnosti ostvarili pozitivne pomake. Dakle, Povjerenstvo za osobe s invaliditetom u Gradu Splitu ne postoji od 2010. god., a ova pitanja rješavaju se kroz Upravni odjel za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu, sukladno potrebama i mogućnostima. Broj prilagodbi građevina i javnih površina izvedenih u 2013. god. je izgradnja 14 rampi, u sklopu aktivnosti Odsjeka za komunalne poslove. Ovaj Odsjek u proračunu za 2014. god. nije predvidio izdvojena sredstva za ovu namjenu, ali imaju okvirni plan da u sklopu ostalih komunalnih zahvata izvedu oko 30 rampi za invalide. U postupcima izdavanja akata kojima se odobrava gradnja nismo zabilježili izdvojen slučaj u kojem smo Zaključkom ili nekom drugom službenom zabilježskom intervenirali prema podnositelju zahtjeva, ali službene osobe Odjela su tijekom uobičajene procedure i kontrole usklađivanja podnesene dokumentacije u velikom broju slučajeva usmenom intervencijom prema projektantima i investitorima, zahtijevale i realizirale ispravke i dopune u tehničkoj dokumentaciji, koja nije bila sukladna odgovarajućim tehničkim propisima, normama i standardima iz ovog područja.,,

Praćenje Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015.

U sažetku rezultata provedbe mjera u Izvješću praćenja Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. nadležno Ministarstvo navodi kako su tijekom 2012. godine zabilježene 22 intervencije u postupku izdavanja akata za građenje (0,32% od ukupno 6.968 zahtjeva) i 15 intervencija u postupku izdavanja uporabnih dozvola za građevine (1,21% od ukupno 1.236 zahtjeva). Veći broj nepravilnosti uočen je na tehničkim pregledima nego u postupku pregleda projektne dokumentacije za građenje tijekom ishoda akata o građenju. U odnosu na ukupni broj izdanih akata u 0,45% slučajeva moralo se intervenirati kako bi bile otklonjene nepravilnosti vezane uz osiguranje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Usporedbom prikupljenih podataka može se zaključiti da je najveći broj intervencija u postupku izdavanja dokumentacije za građenje bio zabilježen 2007. i 2008., dok se osjetni pad bilježi u 2009. godini. U 2010. zabilježeno je samo 5 intervencija u postupku izdavanja akata, a tijekom 2011. godine 14 intervencija. U 2012. taj je broj povećan za 62% u odnosu na prethodnu godinu (37 intervencija), ali još uvijek znatno manje no što je to bio slučaj od 2007. do 2009. godine.

Uprava za inspekcijske poslove Ministarstva u 2012. godini izvršila je ukupno 224 inspekcijska pregleda, i to 161 na građevinama javne i poslovne namjene (142 na zgradama i 19 na prometnicama) i 63 na građevinama stambene namjene. Tijekom navedenih pregleda zabilježene su 33 nepravilnosti (28 na građevinama javne i poslovne namjene, od čega 25 na zgradama i 3 na prometnicama, te 5 na građevinama stambene namjene. Izrađen je Operativni plan inspekcijskog nadzora u 2013. godini prema kojem se planira provesti nadzor nad 325 građevina javne i poslovne namjene (165 zgrada i 35 nadzora nad prometnicama), te 125 pregleda na građevinama stambene namjene.

U 2012. godini došlo je do značajnog porasta broja inspekcijskih pregleda (za 46%). Što se tiče broja zabilježenih nepravilnosti, taj je broj u porastu za 1% u odnosu na prethodnu godinu, ali znatno manje no što je to zabilježeno tijekom 2010. godine kada je u više od 50% inspekcijskih pregleda zabilježena nepravilnost.

Česte pritužbe osoba s invaliditetom, njihovih bližnjih ali i građana koji ukazuju na manjkavosti i zlouporabe u društvu a vezano za područje pristupačnosti svjedoče o neadekvatnoj primjeni propisa u praksi:

Primjer 1.

Pravobraniteljici se obratila Udruga „UPIT“ iz Osijeka s informacijama da članovi Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije koji žive u Erdutu, i gravitiraju trgovini Rione d.o.o. na adresi Ivana Horvata bečara 8, ne mogu koristiti usluge navedene trgovine iz razloga što ista nema osigurane

elemente pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Naime, u navedenom poslovnom prostoru nije osigurano nesmetano kretanje kao ni ulazak u prostor.

Nakon zaprimljene pritužbe uputili smo predstavnicima Rione d.o.o. kao i Općini Erdut preporuku da se sukladno važećim propisima osigura dostupnost usluga u navedenoj trgovini kao i nesmetano kretanje osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti uvažavajući elemente univerzalnog dizajna. Nakon ponovljene preporuke i traženje poduzimanja aktivnosti u žurnom roku, potvrđeno nam je da je preporuka uvažena te su napravljene adekvatne prilagodbe.

Primjer 2.

Stranka se obratila Uredu pritužbom navodeći da su prostorije za fizikalnu terapiju Doma zdravlja u Slatini u nepristupačnom prostoru. Prostorije se nalaze u podrumu zgrade, gdje je prilaz pod nagibom većim od 8%, bez rukohvata na zidu, na ulazu se nalaze vrata koja se otvaraju ručno i imaju opruge za automatsko zatvaranje, a postoji i stepenica visine od 10 cm koja je teško savladiva.

Kako bi ukazali na manjkavosti odnosno navedene prepreke koje nisu u skladu s važećim propisima zatražili smo očitovanje od odgovornih osoba u Domu zdravlja, a u svrhu uklanjanja prepreka i uvažavanja specifičnosti potreba osoba s invaliditetom koje se kreću otežano i/ili uz pomoć pomagala. U svom odgovoru nadležni navode sljedeće: „Dom zdravlja Virovitičko-podravske županije je 25.12.2004. godine ugradio i dao na korištenje dizalo za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Ulaz u dizalo nalazi se u prizemlju gdje su obilježena i tri parkirališna mjesta za vozila osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti. Dizalo ima tri stanice i to prizemlje, suteran i podest glavnog ulaza u zgradu Doma zdravlja Virovitičko-podravske županije, Ispostava Slatina. Dakle ugradnjom dizala omogućeno je osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti prilaz u prostorije fizikalne terapije koja se nalazi u prostoru suterana, dok prilaz koji je sporan izgubio namjenu rečenu u prigovoru jer nije zadovoljavao važeće propise. Stepenica koja je stvarala prepreku kod ulaska u prostor fizikalne terapije je privremeno sanirana dok se ne izvrši građevinski zahvat uklanjanja prepreke. Ulazna vrata u prostor fizikalne terapije su odgovarajućih dimenzija i zadovoljavaju trenutno važeće standarde, a zbog zatvaranja vrata u zimskim mjesecima ugrađen je hidraulični zatvarač sa podešavanjem u klasi 2 ili 3 za silu zatvaranja prema EN1154 koji u ljetnim mjesecima nije u funkciji.“

Primjer 3.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratile su se osobe s invaliditetom različitih oštećenja koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pritužujući se na problem neosiguravanja elemenata pristupačnosti s posebnim naglaskom na nepostojanje prilagođenog sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom u krugu Opće bolnice Varaždin. Naime stranka je osoba s paraplegijom i kreće se uz pomoć invalidskih kolica. Tijekom obavljanja kontrolnih pretraga, zatražila je da ju se uputi u prilagođeni prostor gdje se nalazi sanitarni čvor, međutim obaviještena je kako isti ne postoji.

Nakon zaprimljene pritužbe uputili smo upozorenje OB Varaždin te zatražili očitovanje o poduzimanju mjera za uklanjanje navedenih prepreka. U upozorenju smo se pozvali na *Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom* („NN–Međunarodni ugovori“ br. 6/07., 3/08., 5/08.), koju je RH potpisala i ratificirala čime je preuzela obvezu osiguravanja pristupačnosti što je i naglašeno u čl. 9 Konvencije. Slijedom toga i *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine* pristupačnost vidi kao jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Čl. 4 Zakona o suzbijanju diskriminacije propisuje da se diskriminacijom smatra: ... i propust da se osobama s invaliditetom sukladno njihovim specifičnim potrebama omogućí korištenje javno dostupnih resursa...

Stoga smo preporučili da se prema *Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* (NN 78/13) poduzmu mjere kako bi se osigurao osobama s invaliditetom prilagođen sanitarni čvor.

Nakon upućene preporuke, a s obzirom da nismo zaprimili odgovor na istu, ponovno smo uputili preporuku i zatražili odgovor u žurnom roku. U nastavku iznosimo odgovor predstavnika OB Varaždin: „...Opća bolnica Varaždin je pokrenula postupak rješavanja navedenog problema nepostojanja prilagođenog sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom u krugu Bolnice. Kroz jedno kratko razdoblje obavijestiti ćemo Vas o postignutom i o dinamici rješavanja naprijed navedenog.“

Do kraja izvještajnog razdoblja nemamo saznanja da je napravljen prilagođeni sanitarni čvor.

Primjer 4.

Uredu su se obratili građani pritužbom kako je prilaz ljekarni koja se nalazi u prostorima Doma zdravlja Zagreb - Istok, lokacija Dankovec, nepristupačan za osobe s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Naime, jedna od stranaka navodi kako su prilaz, pločnik i stepenice u groznom stanju dok za osobe s oštećenjem vida nema rukohvata.

Nakon zaprimljene pritužbe zatražili smo očitovanje DZ i ljekarne koja je smještena u njihovim prostorima te ih upozorili na aktualne važeće propise navodeći između ostalog sljedeće: „...Kako bi osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti mogle nesmetano koristiti dostupnost svih usluga a posebno onih koje se tiču njihovog zdravlja i drugih od primarne važnosti usluga, dužnost je i obveza svih nas da im pristupačnost osiguramo sukladno međunarodnim dokumentima i nacionalnom zakonodavstvu...“

U odgovoru Dom zdravlja navodi da oni nisu nadležni za osiguravanje rukohvata, a niti za popravak prilaza, pločnika i stepenica, već ljekarna u privatnom vlasništvu koja se nalazi u najmu prostora navedenog Doma zdravlja. S obzirom na navedeno, kontaktirala nas je vlasnica ljekarne nakon čega smo ponovno uputili upozorenje Domu zdravlja navodeći zakonodavni okvir-domaći i međunarodni koji naglašavaju obvezu javnih tijela u osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Iz tih propisa nedvojbeno proizlazi kako su upravo vlasnici građevina u obvezi osigurati pristupačnost istima, a ne zakupac kao što navodi predstavnik Doma zdravlja. Nakon što su upozoreni, DZ nas je obavijestio kako će sukladno raspoloživim sredstvima poduzeti aktivnosti kako bi objekt odnosno ljekarna koja također koristi navedeni prostor bila pristupačna osobama s invaliditetom.

Pristupačnost uslugama u turizmu osobama s invaliditetom

Primjer 1.

Pravobraniteljici se obratio pritužitelj, osoba s invaliditetom s posljedicom paraplegije koja se kreće u invalidskim kolicima, izražavajući negodovanje i razočaranost dostupnošću usluga u prostorima Hotela u Opatiji. Imenovani navodi kako je soba koju hotel izdaje kao prilagođenu za osobe sa invaliditetom daleko ispod standarda. Toalet koji bi osoba sa invaliditetom trebala koristiti nema niti sa jedne strane propisane rukohvate nego se samo vide tragovi da je tu nekad bio rukohvat koji je uklonjen iz tko zna kojeg razloga. Još gora situacija je sa tušem koji je apsolutno neupotrebljiv za osobe sa invaliditetom, jer je sjedalica montirana u tuš kabini i nemoguće joj pristupiti na bilo koji način. Nema niti jednog propisanog rukohvata oko sjedalice koja je montirana prenisko. Kada sam upitao direktora hotela na koji način ću se ja osoba u invalidskim kolicima služiti sa toaletom i tuš kadom rekao mi je da tu nije ništa sporno jer je soba prošla „kategorizaciju“. Također je napomenuo da hotel Milenij nije hotel za rehabilitaciju pa je valjda mislio da ne mora biti prilagođen standardima ili gostima u invalidskim kolicima nije mjesto u hotelu ?? Zatim, ... izlazak na terasu je nemoguć zbog širine vrata... Nadam se da će barem netko odreagirati (tko je odgovoran i tko je izvršio kategorizaciju sobe) i ispraviti nedostatke u sobi jer ipak se taj hotel hvali sa 5 zvjezdica.“

Uputivši upozorenje Hotelu u Opatiji, zatražili smo očitovanje sukladno važećim propisima navodeći između ostalog, sljedeće: „U RH udio osoba s invaliditetom u stanovništvu iznosi 11%, ovaj prosjek odgovara svjetskim i europskim prosjecima. Pristupačnost, uz stanovanje i mobilnost predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s

invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 78/13), propisani su uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine javne i poslovne namjene (građevine trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene).

U drugim europskim zemljama, s kojima se često znamo uspoređivati, osobama s invaliditetom ne samo da se prilagođavaju hoteli već i cijela naselja te od toga pravi unosan biznis kroz cijelu godinu. Ipak prilaz hotelu, sobe prilagođene i opremljene za osobe s invaliditetom, prilagođeno dizalo, ulaz u restoran, javni sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom na plaži, kao i plažu opremljenu raznim prilagođenim sadržajima – rampama za pristup moru, uz prisutne spasioce imaju i neki od naših poznatih turističkih odredišta. Opatija je jedna reprezentativna turistička destinacija koja već godinama ulaže u svoj izgled i unapređenje smještajnih kapaciteta, a u prepoznatljivo odredište ubraja se i hotel M.

Stoga smo predložili da se poduzmu mjere i aktivnosti kako bi se osiguralo svim gostima neovisno da li su osobe sa ili bez invaliditeta mogućnost boravka u prostorima hotela bez stavljanja bilo koje grupacije u nepovoljniji položaj. Također smo predložili da se vezano za navedenu problematiku savjetuju s udrugom osoba s invaliditetom koja djeluje u gradu Opatiji ili u Rijeci u svrhu poštivanja propisa i što kvalitetnije izvedbe, a na korist svih budućih turista osoba s invaliditetom i njihovih bližnjih.“

Na upozorenje, hotel nam je prosljedio odgovor koji je uputio pritužitelju navodeći: „...Primjedbe kao što je Vaša shvaćamo krajnje ozbiljno i prihvaćamo kao konstruktivnu kritiku te činimo maksimalno kako bismo izbjegli i/ili uklonili svaki mogući nedostatak. Rad na kvaliteti je dugotrajan i mukotrpan proces te nam je iskustvo našeg krajnjeg korisnika neprocjenjivo. Nadamo se da ćemo u dogledno vrijeme predmetnu sobu osposobiti na način da ista udovoljava svim potrebnim standardima te da ćemo Vas moći na primjeren način ponovno ugostiti.“

Kako iz navedenog odgovora nije razvidno u kojem roku će se poduzeti aktivnosti da se uklone navedene manjkavosti, Ured će tijekom 2014. godine ponovno zatražiti očitovanje o poduzetom.

Primjer 2.

Tijekom boravka u prostorima hotelskog naselja Solaris osobe s invaliditetom su uočile kako unatoč obnavljanim sadržajima hotelskog naselja koji su preuređivani tijekom 2012. i 2013. godine i da je prije obnove uprava upozorena na važeće propise kao i potrebe osoba s invaliditetom u području pristupačnosti, isti nisu u svim segmentima zadovoljili.

Zaprimivši pritužbe a i s obzirom da je i sama pravobraniteljica kao osoba s invaliditetom uočila manjkavosti prilikom boravka u istim prostorima, uputili smo preporuku u kojoj smo između ostalog naglasili slijedeće: „...Ipak prilaz hotelu, sobe prilagođene i opremljene za osobe s invaliditetom, prilagođeno dizalo, ulaz u restoran, javni sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom na plaži, kao i plažu opremljenu raznim prilagođenim sadržajima – rampama za pristup moru, uz prisutne spasioce imaju i neki od naših poznatih turističkih odredišta. Solaris je jedno reprezentativno hotelsko turističko naselje koje već godinama ulaže u svoj izgled i unapređenje smještaja. Kako bi bilo pristupačno u nekim dijelovima u kojima još uvijek nije unatoč upozorenjima, preporučamo slijedeće: Izradu kosina odnosno prijelaza sa pločnika na cestu na više mjesta u naselju Solaris, a posebno ispred hotela Ivan; Prilaz vanjskim bazenima u hotelu Ivan (naime, uočila sam da se niti kroz hotel zbog stepenica a niti s vanjske strane ne može prići bazenima jer je postavljena ogradica i nema staze); Pristupačni ulaz u more na plaži (unatoč prekrasnoj plaži diljem cijelog naselja nisam zamijetila ulaz u more koji bi odgovarao standardima Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti). Također smo zatražili očitovanje o svim mjerama i aktivnostima koje su i koje će poduzeti kako bi navedene manjkavosti bile uklonjene te ujedno preporučili da se za navedenu problematiku savjetuju sa udrugom Sv. Bartolomej iz Knina koja poduzima niz aktivnosti kako bi osigurala pristupačnost osobama s invaliditetom u Šibensko kninskoj županiji.“ Nakon razumnog roka uputili smo ponovno preporuku i zatražili očitovanje u žurnom roku, međutim do kraja izvještajnog razdoblja isto nismo zaprimili.

Primjer 3.

Objavivši program adventskog izleta u Beč s naznakom "Turizam bez barijera", putnička agencija Piligrin u dobroj namjeri da pruži svima jednaku šansu i punu informaciju na facebook stranici objavila je slijedeće: *"...nismo mogli niti zamisliti koliko ćemo kritika dobiti. Naime 10 putnika je odustalo od istog izleta uz objašnjenje, kako su oni "normalni" i da ne žele TO gledati na jednom ugodnom adventskom izletu. Slušamo i ne vjerujemo kako tzv. "normalni" ljudi ne žele putovati u "normalnom" autobusu s osobama s invaliditetom. I svima im prije uplate govorimo da u autobusu ima osoba s invaliditetom, na što se 90% osoba okrene uz riječi: "hvala što ste nas upozorili, ne idemo". Novinarka Radio Sljemena u svojim crticama između ostalog navodi: "Dragi sugrađani možda bi bilo lijepo da ove godine poklonimo jedni drugima, a posebice osobama s invaliditetom mostove i rampe koji će nas povezati u mozgovima i srcima, jer očito su barijere mozgova veće i čvršće od ikojeg neniveliranog nogostupa. Hvala vam svima na razumijevanju i dijeljenju ove crtice."*

Nakon što smo saznali od osoba s invaliditetom ovu informaciju pravobraniteljica je uputila komentar Radio Sljemenu: *"Odbiti putovanje zato što osobe bez invaliditeta sa svojim bližnjima u istom autobusu trebaju putovati sa osobama s invaliditetom i njihovim bližnjima, znači isključiti sama sebe iz svijeta u kojemu različitost spaja, obogaćuje ga i čini boljim. Ako ne želimo blizu sebe osobe s invaliditetom i s njima dijeliti prostor, razmjenjivati utiske i doživljaje, mi ne razumijemo niti same sebe. Prihvatiti drugoga kao samoga sebe, znači razumjeti i sebe. Premda sam neugodno iznenađena saznanjem da se to može dogoditi u našoj zemlji i onda kada se želi napraviti nešto korisno i afirmativno za sve građane, želim vjerovati da se radi o rijetkim pojedincima čije predrasude izvire iz neznanja, osiromašuju njih same, umanjujući im slobodu misli, osjećaja i istinske ljudske vrijednosti. Nama ne treba milosrđe i pasivna suzdržanost nego obično ljudsko prihvaćanje – ni više, ali ni manje kao svima drugima."*

Primjer 4.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) uputila je na znanje dopis vezano za pristupačnost osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti Eko parka.

Sve veći broj osoba s invaliditetom se izjašnjava kako su parkovi jedne od turističkih destinacija koje još uvijek nemaju osigurane elemente pristupačnosti za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, štaka ali i za osobe s oštećenjem vida koje se kreću uz pomoć bijelog štapa te su im potrebni i drugi vidovi prilagodbi sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Osobe s invaliditetom kao i svi drugi građani bez invaliditeta su izletnici, turisti, često avanturisti i imaju potrebu sa svojim bližnjima boraviti u prirodi i uživati u njenim ljepotama. Stoga smo uputili preporuku sukladno važećim propisima, zatražili da se surađuje pri uklanjanju manjkavosti sa Udrugom HUPT i zatražili očitovanje o planiranim aktivnostima kako bi se osigurali elementi pristupačnosti u ekoparku Krašograd.

Na navedenu preporuku predstavnik Kraša nam je odgovorio slijedeće: *"Sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti (NN br. 78/13, pristupili smo aktivnostima (projektno rješenje i njegovo provođenje) uklanjanja prepreka radi osiguranja pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti na lokaciji."*

Vrlo često osobe s invaliditetom nailaze na prepreke u području turizma. Iako se Hrvatska svrstava u top turističkih destinacija, gledajući to iz perspektive osoba s invaliditetom još uvijek je ovo područje jedno od najneuređenijih. Ulaskom u Europsku uniju sve je veći broj osoba s invaliditetom koji zajedno sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u RH, međutim za takvo nešto potrebna je vidljiva pristupačna ponuda od smještajnih kapaciteta, objekata, pristupa parkovima, seoskim imanjima, sportovima, kulturnim znamenitostima i svemu što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je Hrvatska.

Ovdje se posebno osvrćemo na usluge koje nisu dostupne u dovoljnoj mjeri i zapravo ograničavaju izbor mnogim obiteljima odlaska na ljetovanje ili zimovanje ako imaju člana osobu s invaliditetom. Posebno je

sužen izbor kada govorimo o uživanju u kupanju djece i odraslih osoba s najtežim oblicima oštećenja. Imamo destinacije gdje je smještaj zadovoljen, ali ne može se pristupiti moru ili ući u bazen, a gotovo su svi popratni sadržaji nepristupačni npr. wellnessi, bavljenje sportom, izleti brodovima i dr.

2008. godine te naknadno 2009., 2010. i 2011., Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara provela je „Istraživanje pristupačnosti plaža s plavom zastavom osobama s invaliditetom“ koje je financiralo Ministarstvo turizma. U izvješću su naveli slijedeće: „Još 2008. godine pokrenuli smo akciju „Pristupačne plaže“ s namjerom da što više plaža bude pristupačno i osobama s invaliditetom i teže pokretljivosti. Slijedom toga došlo je do projekta „Istraživanje pristupačnosti plaža s Plavom zastavom osobama s invaliditetom“ kojeg je financiralo Ministarstvo turizma. 2008. godine u provedenoj anketi udruge Lijepa naša od 115 plaža s Plavom zastavom **54 plaže** označile su da su pristupačne za osobe s invaliditetom. Sve su tijekom 2009., 2010. i 2011. pregledane i dokumentirane.

Zašto plaže s Plavom zastavom? Zato što one u svojim smjernicama imaju točku koju moraju poštovati a ta je da plaža mora biti prilagođena osobama s invaliditetom. Dobiveni podaci su putokaz kako dalje smisleno osiguravati pristupačnost plaža širom Hrvatske a dobio se i konačni popis doista prilagođenih plaža. Učinci od ovog istraživanja su povećanje broja plaža prilagođenih i pristupačnih za osobe u invalidskim kolicima te doprinos mogućnosti turizma za osobe s invaliditetom, kao i uključenosti u lokalnu zajednicu. Dugoročnim učincima projekta smatraju suzbijanje diskriminacije koja se u ovom trenutku ogleda u turističkoj ponudi prema osobama s invaliditetom, a zatim tu je i turistička ponuda plaža osobama s invaliditetom iz zemlje i inozemstva. Tom prilikom su u projektu naveli kako očekuju *da će se već nakon dvije godine udvostručiti broj plaža prilagođenih osobama s invaliditetom koje imaju Plavu zastavu. Tada su rezultati bili očekivano loši. Od 54 pregledane plaže njih 76 % ima siguran prilaz plaži, poraznih 19 % ima pristup u vodu po pravilniku, samo 56 % ima prilagođen WC, 46 % ima pristupačan tuš a tek 6 % ima sunčalište.* Stoga su preporučili i naveli kako je

- u Istri najbolje zatečeno stanje na plaži naturističkog kampa „Koversada“ , „Valkanela“ Vrsar i plaži Brulo, Poreč.

- u Primorju i na otocima su dobro opremljene plaže „Dražica“ na Krku, „Kovačine“ na Cresu (idealno za ljubitelje kampiranja), plaža „Ičići“, „Gradsko kupalište“ u Crikvenici, te plaža „Kostanj“ u Rijeci.

- u Dalmaciji su dobro opremljene plaže „Punta“ u Omišu (pristupačan je hotel Plaža uz samu plažu), „Plava plaža“ u Vodicama, „Zaton“ Zadar, te plaža AC „Straško“ u Novalji.

- u Zagrebu je opremljena plaža Otok Trešnjevka na Jarunu koja jedina u Hrvatskoj ima i taktilnu stazu za slijepe osobe a jedna je od 3 plaže u Hrvatskoj koje imaju sunčalište.

Provjeravajući navedeno iz istraživanja uočili smo da ima promjena što se tiče plaža te izdvajamo:

Umag, Hoteli Sol Aurora (kretanje po rampi za ulazak u more) i Sol Garden Istra (specijalna kolica za ulazak u vodu); **Rovinj**, Bolnica dr. Horvat (kretanje po rampi na ležaju, pomažu dežurni fizioterapeuti, postoji prilagođeni WC i garderoba, te sunčalište); **Pula**, Gradska plaža Valkane (kretanje po rampi u kolicima); **Rijeka**, Plaža za osobe s invaliditetom Kostanj (lift, rampa, moguća pomoć dežurnog spasioca, postoji prilagođeni WC); **Crikvenica**, Gradska plaža (lift, moguća pomoć dežurnog spasioca, postoji prilagođeni WC); **Zadar**, plaža Uskok (postoji rampa i dežurni spasioc za pomoć. U blizini je i hostel s 4 prilagođena apartmana s po 3 kreveta), plaža „Zaton“, **Nin** Kraljičina plaža, **Otok Pag** Zrče, plaža u Srimi kod **Vodica**, **Split**, Plaža u park šumi Marijan (kretanje po rampi, postoji prilagođeni WC), plaža Žnjan (dvostruka rampa za silazak u more, uređeni parking od 10 mjesta, te pristupna staza koja povezuje parking i rampe. Plaža ima suncobrane, specijalna kolica za ulazak u more, prilagođen sanitarni čvor, tuš, prilagođenu svlačionicu, te svakodnevnu ispomoc u vidu spasilačke službe); **Omiš** Gradska plaža, **Makarska**, na plaži ispred hotela Park u tijeku su građevinski radovi na postavljanju rampe za osobe s invaliditetom; Plaža Donja luka, **Dubrovnik**, Plaža Copacabana (raspolaze liftom za osobe s invaliditetom koji omogućuje nesmetan prilaz moru, parking, prilaz moru i osobe koje iznajmljuju ležaljke i spremne su pomoći), **Zagreb**, plaža na Jarunu, otok Trešnjevka (rampa s rukohvatima, prilagođen WC, kolica za u

vodu i dežurni spasioc koji pomaže, ležaljke za sunčanje + mjesto za roštiljanje s nadstrešnicom), plaža u Premanturi kod Medulina (plaža prilagođena osobama s oštećenjem vida i djelomično pristupačna za osobe koje se kreću u invalidskim kolicima).

Ronjenje kao jedna od usluga u turizmu za osobe s invaliditetom

Još ne tako davno, ronjenje je bila specijalnost kojom su se bavili isključivo vojni ronionci. S razvojem tehnologije i ronilačke opreme, ronjenje je u posljednjih 20-tak godina postalo dostupno širokom krugu ljudi pa tako i jedna od omiljenih aktivnosti velikom broju turista. Sukladno tome, niknuli su i brojni ronilački centri u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, koji mnogobrojnim turistima nude mogućnost ronjenja na mnoge zanimljive destinacije u Jadranskom moru. No, kad se radi o ponudi turističkih usluga, u Hrvatskoj se ni ovdje nije previše mislilo na osobe s invaliditetom koje u posljednjih 10-tak godina postaju sve brojniji dio ronilačke populacije. Ronilački centri infrastrukturom su najčešće potpuno nedostupni osobama s invaliditetom (nedostupni ulazi, WC-i, tuševi, garderobe, mjesta za sklapanje opreme i sl.). Prilazi moru također nisu prilagođeni na način da ih mogu koristiti i osobe s invaliditetom. Isto se odnosi i na ronilačke brodove (s rijetkim izuzecima kao što je npr. brod ronilačkog centra Aquarius iz Dubrovnika). Obukom ronilaca s invaliditetom u Hrvatskoj bavi se Ronilački klub Geronimo iz Zagreba (<http://www.rkgeronimo.hr/Doc/RonjenjeInvalida/RonjenjeInvalida.aspx?docid=654>) - pioniri u svijetu u tom području koji, budu li zadovoljeni arhitektonski uvjeti, imaju znanja i iskustva pružiti usluge školovanja budućim ronionicima. Klub danas ima četiri ronionca sa spinalnom ozljedom koji imaju međunarodno priznatu ronilačku dozvolu, ali ronilaca s invaliditetom u Hrvatskoj sigurno ima i više. Sve je veći broj i inozemnih turista s invaliditetom koji bi sigurno bili zainteresirani za ronjenje u Jadranskom moru, kada bi im to bilo omogućeno. No, u Hrvatskoj se na ovaj vid turističke ponude jednostavno ne misli.

U sadašnjim uvjetima rone samo najveći entuzijasti. I to samo uz velike improvizacije i napore. Hrvatska je turistička zemlja i, zanemarujući ovu grupaciju ljudi, gubi i financijski, ali i na ugledu, jer ne razmišlja na način da su i turisti s invaliditetom osobe koje za jednako uloženi novac s pravom očekuju da im se pruže jednake usluge kao i turistima bez invaliditeta.

Pristup dobrima i uslugama

Primjer 1.

Uredu se pritužbom na odnos zaposlenika trgovine Lidl prema osobi s invaliditetom obratio muškarac iz Zagreba, slijepa osoba koji se kreće uz pomoć bijelog štapa i otežano komunicira. Redovito kupuje u trgovini Lidl, na lokaciji Zagreb, Nova cesta. Navodi kako u trgovini ne dobiva uslugu kao i svi drugi kupci, već se uglavnom ignoriraju njegove potrebe i ne pruža mu se potrebna pomoć, što kod istoga stvara osjećaj poniženosti. Pritužitelj opisuje svoje iskustvo u Lidl-u navodeći kako kao slijepa osoba ulazi u trgovinu i čeka da ga netko upita treba li mu pomoć. Kako mu nitko ne prilazi neko vrijeme i ne nudi pomoć, on se upućuje na blagajnu istu sam zatražiti. Tamo mu blagajnik navodi da će poslati nekoga da mu pomogne da obavi kupovinu. Nakon dužeg čekanja nitko se ne pojavljuje. Ukupno je imenovani čekao da dobije potrebnu pomoć radi obavljanja kupovine pola sata. Jednom prilikom mu je priopćeno neka si sam ode potražiti što mu treba.

Kako je pritužitelj slijepa osoba koja nije u mogućnosti sama odabrati artikle s police jer ih ne vidi, a vrlo često se i premještaju artikli, potrebna mu je pomoć zaposlenika trgovine.

Nakon zaprimljene pritužbe pravobraniteljica je zatražila sastanak s upravom Lidl-a kako bi ih upozorila na problem stranke te s obvezama koje prema osobama s invaliditetom sukladno nacionalnim propisima i međunarodnim dokumentima imaju svi pružatelji usluga u pogledu osiguranja pristupačnosti i dostupnosti usluga. Tom prilikom je predloženo da se izravno s pritužiteljem dogovori način kupovine prihvatljiv za obje strane. Sukladno prijedlogu, predstavnik Lidl-a je pritužitelja pisanim putem obavijestio o mogućem rješenju navodeći „...U konkretnom slučaju Vam možemo omogućiti da u slučaju potrebe za

kupnjom u našoj trgovini u Novoj cesti možete kontaktirati našeg regionalnog voditelja...Kako bismo Vam bili u mogućnosti pomoći molimo Vas da regionalnog voditelja kontaktirate najmanje jedan dan unaprijed. Na taj način možemo unaprijed pripremiti proizvode koji su Vam potrebni i olakšati Vam kupnju. S obzirom da u trgovini nije moguće predvidjeti obim poslova u svakom trenutku, molimo Vas da uzmete u obzir da u slučaju nenajavljenog dolaska nećemo biti u mogućnosti Vam pripremiti proizvode ili Vam odmah pomoći. Za sva pitanja slobodno nas kontaktirajte.“

Pritužitelju ovakav prijedlog nije bio prihvatljiv. Zakonom o suzbijanju diskriminacije (NN br. 85/08 i 112/12) u članku 4. stavku 2. propisano je kako će se diskriminacijom smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama omogućiti korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Člankom 8. propisano je područje primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije pa je tako određeno da se Zakon primjenjuje na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, osobito u područjima pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih. Prema točki 21. uvodnih odredbi Direktive Vijeća Europske unije 2000/78/EZ kriteriji za procjenu je li tražena prilagodba u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ su: financijski i ostali troškovi koji nastaju prilagodbom; veličina i financijska sredstva organizacije ili poduzeća; te mogućnost pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.

S obzirom na navedeno, a na temelju čl. 9. st. 1. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom (NN br. 107/07) u vezi s čl. 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije, preporučili smo trgovačkom lancu Lidl da se sukladno specifičnostima pruži podrška osobama s invaliditetom koje ne mogu samostalno obavljati kupovinu, a direktno se obraćaju osoblju tražeći pomoć. Također smo u ovom slučaju predložili da se stranci omogućiti, kada ona zatraži podršku, osoba koja će zajedno s njim odabrati tražene artikle kako bi isti mogao doista i kupiti ono što je namjeravao imajući u vidu da je osoba s oštećenjem vida i da otežano izgovara nazive artikla te će vjerojatno trebati strpljivost od druge strane; kako artikli nisu označeni prilagođeno, npr. Braillovim pismom, a niti ne postoji linija vodilja koja osobama s oštećenjem vida olakšava kretanje uz pomoć bijelog štapa, osiguravanje pružanja pomoći druge osobe osobi s oštećenjem vida omogućila bi se dostupnost usluge što predstavlja razumnu prilagodbu. Smatramo da ovakva prilagodba, s obzirom na veličinu i prihode trgovačkog lanca Lidl ne bi predstavljala nerazmjerni teret. Obzirom na specifičnosti osoba s invaliditetom a radi obostranog zadovoljstva predložili smo da se održe sastanci sa Hrvatskim savezom slijepih, ali i sa Hrvatskim savezom udruga tjelesnih invalida kako bi podrška bila što kvalitetnija a osoblje Lidla što senzibiliziranije.

U odgovoru koji nam je uputio odvjetnički ured Lidla, između ostalog stoji: „...U dosadašnjim pisanim kontaktima, a i na održanim sastancima, moja stranka je navela kako predlaže rješenje predmetnog problema na način da se osoba s invaliditetom slobodno obrati na mobitel regionalnom voditelju prodaje, koji će mu za slijedeći dan pripremiti željene proizvode te mu na taj način olakšati kupnju...“

Osim navedenog, moja stranka je sve zaposlenike predmetne trgovine 196 posebnim školovanjem dodatno senzibilizirala na činjenicu da su i osobe s invaliditetom njihovi kupci te da su se dužni na svaki mogući način prilagoditi njihovim specifičnim potrebama i učiniti sve kako bi kupci s bilo kojom vrstom i stupnjem invalidnosti mogli što kvalitetnije obaviti kupnju u našim trgovinama...Želio bih Vas podsjetiti kako u RH trenutno imamo otvorene 84 trgovine, s organiziranim radom u dvije smjene. Stoga je jasno da, uz poštovanje odredbama Zakona o radu moja stranka bi trebala zaposliti 252 osobe koje bi u svakom trenutku bile na raspolaganju kupcima radi pomoći prilikom obavljanja kupnje. Vjerujem da ćete se stoga složiti kako Vaš prijedlog rješenja nije moguće niti potrebno provesti, jer i prijedlogom rješenja moje stranke slijepe osobe imaju na raspolaganju osoblje koje će im pružiti potrebnu pomoć prilikom kupnje, iako će ponekad biti potrebno obostrano strpljenje. Nadalje, posebno želim naglasiti da je moja stranka ipak diskontna prodavaonica, te metoda prodaje diskontnih trgovina je metoda samoposluživanja, te je tako i naša trgovina koncipirana organizacijski.“

U provedenom postupku utvrđeno je kako zahtjev pritužitelja upravo iz razloga koje je naveo Lidl ne predstavlja razumnu prilagodbu. S druge strane, prilagodbu koju nudi Lidl, koja se sastoji od dostavljanja popisa potrebne robe dan ranije nije dovoljna kako bi zadovoljila potrebe pritužitelja kao kupca. Smatramo da ovakva prilagodba može biti uobičajeni način kupovine pritužitelja, ali se istome u situacijama kada nenajavljeno dođe u trgovinu mora pružiti odgovarajući vid pomoći u kupovini koji će predstavljati razumnu prilagodbu.

Navedeni slučaj koji govori o komunikacijskoj pristupačnosti usluga osobama s invaliditetom nije usamljen i smatramo kako je potrebno bez diskriminacije odnosno uz osiguranje razumne prilagodbe, osigurati podršku tim osobama sukladno njihovim specifičnostima, a koja se neće temeljiti isključivo na senzibilitetu i „dobroj volji“ osoblja.

Pristupačnost sakralnih i vjerskih objekata osobama s invaliditetom

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužuju se osobe s invaliditetom i njihovi bližnji na nepostojanje ili manjkavosti u osiguravanju elemenata pristupačnosti u njihovim lokalnim sredinama vezano za pristup sakralnim i vjerskim objektima. Kako bi poboljšali kvalitetu življenja odnosno u ovom slučaju duhovni život vjernika osoba s invaliditetom proveli smo anketu te poslali upitnik 42-jema vjerskim zajednicama u RH, ali i na osnovu pojedinačnih podnesaka zatražili Đakovačko osječku nadbiskupiju za očitovanje vezano za pristupačnost, a time i dostupnost sadržaja u Đakovačkoj katedrali i Konkatedrali u Osijeku.

U preporuci smo naveli odredbe iz Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti te drugih propisa. Kao prioriteta za osiguranje pristupačnosti navode se i građevine (iste su navedene i u članku 5. Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13): *građevine upravne i slične namjene; građevine zdravstveno-socijalne i rehabilitacijske namjene...građevine prometne, športske, zabavne, vjerske i sakralne namjene i građevine ostale namjene*. Članak 44. navedenog Pravilnika govori: Građevine javne i poslovne namjene moraju se projektirati i biti izvedene tako da, ovisno o svojoj namjeni, sadrže elemente pristupačnosti iz slijedećih članaka ovoga Pravilnika:...12. građevine vjerske i sakralne namjene-obredna dvorana iz članaka: 16., 17., 33. i 34.; vjerski i karitativni centar iz članaka: 16., 17., 18., 21. i 34.;

Iz navedenog Pravilnika istaknuli smo i članke 38. i 50. koji se odnose na označavanje parkirališnog mjesta za osobe s invaliditetom i osiguranje minimalnog broja od 5% pristupačnih parkirališnih mjesta na javnom parkiralištu i u javnoj garaži, kao i uz građevinu u odnosu na ukupni broj parkirališnih mjesta (ali ne manje od jednoga)...

Također smo preporučili da zajednički u suradnji s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom koje okupljaju osobe s različitim oštećenjima i specifičnostima kao posljedicama invaliditeta iznađu najkvalitetnija moguća rješenja kako bi se te osobe mogle nesmetano kretati – dolaziti na misna slavlja, ispovijedati se na primjeren način kao i druge osobe bez invaliditeta, dolaziti na vjeronauk, duhovne obnove i druge aktivnosti.

Iako je Ured uputio preporuku i zatražio očitovanje, i nakon dvije požurnice do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor.

Istraživanje pristupačnosti vjerskih i sakralnih objekata osobama s invaliditetom

S obzirom da sve veći broj osoba s invaliditetom kod izjašnjavanja o najvažnijim objektima u kojima je potrebno osigurati elemente pristupačnosti, navode vjerske i sakralne objekte, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku i zatražila odgovore svih vjerskih zajednica u RH (njih 42). U preporuci je naveden zakonodavni okvir kao i obveze koje proizlaze iz čl. 5., 16., 17., 18., 34., 35. i 44.

Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 78/13). U nastavku navodimo neke od pristiglih odgovora (Više se nalazi u prilogu 5 ovog Izvješća):

Zagrebačka nadbiskupija, Nadbiskupski duhovni stol

...Svi novi vjerski objekti u našem vlasništvu građeni su prema postojećim građevinskim normama te ispunjavaju uvjete za dolazak osoba s otežanim kretanjem. Od starijih vjerskih objekata, koji su mahom zaštićeni spomenici kulture, neki svojim rješenjima omogućuju pristup invalida, no većina bi tražila posebne zahvate koje u ovom trenutku nismo u mogućnosti izvesti, ali smo otvoreni za suradnju. Glede pristupa invalidnih osoba ispovjedaonicama, smatramo da takav zahtjev nije potreban jer je uobičajena praksa da osobama s otežanim kretanjem svećenik dolazi u kuću.

Protestantska reformirana kršćanska crkva u RH

(Jurisdikcija Reformirane episkopalne crkve SAD)

Naša vjerska zajednica ima samo dva crkvena objekta u svom vlasništvu (Tordinci i Osijek), dok u drugim mjestima unajmljujemo prostor za održavanje bogoslužja. U crkvama koje su našem vlasništvu imamo osiguranu elementarnu pristupačnost osobama s invaliditetom. U narednom periodu, sukladno potrebama kao i materijalnim mogućnostima, pristupit ćemo daljnjim nužnim mjerama.

Židovska zajednica Bet Israel u Hrvatskoj

...U potpunosti podržavamo sva nastojanja da se navedenim osobama omogući lakši pristup vjerskim i sakralnim objektima, te smo suglasni s odredbama navedenim iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i zakonskim aktima koji to zahtijevaju. ...prostori naše vjerske zajednice zajedno sa sinagogalnim prostorom nalaze se na drugom katu, bez postojanja dizala u zgradi te dobro razumijemo ovu problematiku. Prostori su u najmu od strane Grada Zagreba, a mi nismo u mogućnosti pribaviti financijska sredstva kojima bismo omogućili ugradnju dizala. Ništa od navedenog u upitniku nije učinjeno u razdoblju od kada smo u najmu ovih prostora. Osim toga za svaku vrstu adaptacija potrebno je usuglasiti sa svim stanarima zgrade u kojima imamo svoje prostore.

Iz navedenog je vidljivo da vjerske zajednice u RH imaju senzibilitet i volju za promjenom kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju kao i njihovim obiteljima približile i omogućile dostupnost aktivnostima koje se provode u vjerskim i sakralnim objektima. Također uočavamo da još uvijek postoji nedovoljna informiranost da osobe s invaliditetom i njihovi bližnji žele prema vlastitom izboru otići npr. na bogoslužje, ispovijed, duhovnu obnovu, pjevanje u zboru, radionicu ili neki drugi vid pratećih aktivnosti bez razmišljanja mogu li ući u prostor, pristupiti prostoru za pjevanje, prići oltaru, pogledati npr. jaslce izbliza ili neke druge relikvije, i da ne moraju prije toga zvati i pitati dali je njima nešto prilagođeno ili ne. Sukladno rečenom, potrebna je međusobna suradnja i edukacija na lokalnoj razini pojedinaca, udruga i vjerskih zajednica da zajedničkim aktivnostima analiziraju potrebe vjernika i osiguraju dostupnost svim osobama s invaliditetom neovisno dali se radi o gluhoj, slijepoj ili osobi sa nekim drugim vidom oštećenja, kako bi svima kvaliteta življenja odnosno duhovni život bio bogatiji, prema vlastitom izboru i na višoj razini.

Pristupačnost sportskih terena osobama s invaliditetom

Primjer 1.

Uredu se obratio prijatelj pritužitelja navodeći kako bi pritužitelj želio nazočiti utakmici koja će se održati između reprezentacija Hrvatske i Srbije na nogometnom stadionu u Maksimiru. Pritužitelj je osoba s invaliditetom koja se zbog posljedice oštećenja kreće isključivo uz pomoć posebno prilagođenog ležaja. Imenovani se osobno obratio Hrvatskom nogometnom savezu, međutim kako nije uspio dobiti pristanak i besplatne ulaznice, a s obzirom na specifičnost – kretanje uz pomoć posebno prilagođenog ležaja, također se obratio i medijima.

Slijedom navedenog, a s ciljem iznalaženja zajedničkog rješenja, zatražili smo sastanak s predstavnicima HNS-a, a u međuvremenu smo sudjelovali zajedno i u radio emisiji gdje smo pokušali iznaći zajedničko

rješenje. Na sastanku koji je održan u prostorima HNS-a pravobraniteljica je upoznala nazočne sa zakonodavnim okvirom, razumnom prilagodbom i njezinim značenjem u ovom slučaju kao i mogućim daljnjim zajedničkim aktivnostima na području pristupačnosti sportskih terena gdje se odvijaju nogometne utakmice. Trenutna zakonska i nogometna regulativa u području pristupačnosti osobama s invaliditetom koja se primjenjuje u Republici Hrvatskoj ne prepoznaje ovakvu vrstu posebnih zahtjeva. Međutim, Hrvatski nogometni savez učinio je mogućim te pronašao adekvatan smještaj za A.Z. na maksimirskom stadionu i tako na poziv predsjednika HNS-a prisustvovao ovoj velikoj utakmici. Istodobno, postavljeni su temelji za izravni dijalog u budućnosti kako bi se kroz postupak licenciranja inzistiralo na stadionskoj infrastrukturi koja mora biti još bolje prilagođena ljubiteljima nogometa - osobama s invaliditetom.

Primjer 2.

U rujnu 2013. u Uredu pravobraniteljice na inicijativu KHL Medveščak Zagreb održan je radni sastanak na kojem su uz pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom i direktora odjela za odnose s javnošću Medveščaka sudjelovali i osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć kolica ljubitelji hokeja na ledu i česti gosti hokejaških utakmica. Na sastanku se razgovaralo o raznim temama i izazovima vezanim za osobe s invaliditetom odnosno unaprjeđenje uvjeta za osobe s invaliditetom koje posjećuju utakmice Medveščaka. *"Od samih početaka pokušavamo našim posjetiteljima s invaliditetom osigurati što bolje uvjete na našim utakmicama. Stoga smo se tijekom proteklih sezona uključivali u razne akcije te smo odlično surađivali s Hrvatskom udrugom za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Suradnja s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom samo je još jedan bitan korak prema naprijed da se osobe s invaliditetom bolje osjećaju na utakmicama Medveščaka. Dogovoreni koraci za nas su možda sitnica kojom i možemo olakšati dolazak i uživanje na našim utakmicama no za osobe s invaliditetom one su vrlo važne kako bi doista uživale u utakmicama zagrebačkih Medvjeda. Konačno, to je najmanji oblik zahvalnosti koji im možemo pružiti za njihovu neizmjernu podršku Medveščaku i za to što vole Medveščak. Puno puta smo isticali da Dom sportova nije prilagođen osobama s invaliditetom no trudimo se pronaći rješenja kako bi svi koji žele, bez obzira na svoj status, mogli uživo bodriti naše Medvjede"*, izjavio je direktor odjela za odnose s javnošću nakon sastanka.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pohvalila je inicijativu i zalaganje Kluba hokeja na ledu Medveščak na unaprjeđenju mogućnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom na hokejaškim utakmicama. Vidljivi su pozitivni pomaci na osiguranju arhitektonske pristupačnosti sportskih dvorana u kojima se održavaju hokejaške utakmice unatoč tome što KHL Medveščak nije njihov vlasnik pa ne može u većoj mjeri utjecati na te uvjete. S tim u vezi razmatrala se mogućnost zajedničke inicijative prema vlasniku sportskih kompleksa kako bi se u što većoj mjeri stvorili preduvjeti za uključivanje osoba s invaliditetom u sportska, ali i druga događanja koja se organiziraju u tom prostoru kroz primjerice osiguranje pristupačnog sanitarnog čvora što je jedan od prioriteta. Sastanak je završio uspješno s definiranim prvim koracima prema unaprjeđenju uvjeta za osobe s invaliditetom, kao i zajedničkim dogovorom o pravovremenom informiranju.

Zakonodavni okvir

Donesen novi Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više podnesaka pojedinaca osoba s invaliditetom kao i predstavnika udruga osoba s invaliditetom vezano za donošenje Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (dalje:Pravilnika). Kako bi raspolagali točnim podacima zatražili smo nadležno ministarstvo pojašnjenje i odgovore na slijedeća pitanja: Koji su razlozi donošenja novog Pravilnika, a ne izmjena dosadašnjeg Pravilnika te zašto tako užurbano? (Prema mišljenju udruga osoba s invaliditetom radi se o vrlo malim izmjenama, a da bi bilo potrebno donositi novi Pravilnik.). Postavlja se pitanje koji su razlozi donošenja novog Pravilnika na

temelju dosadašnjeg Zakona u vrijeme provođenja javne rasprave o prijedlozima novih Zakona o prostornom uređenju i Zakona o gradnji, ako se zna da će Pravilnik morati biti usklađen s novim Zakonom kad on stupi na snagu?; Zašto se u njegovu izradu nisu uključile osobe s invaliditetom, predstavnici udruga osoba s invaliditetom, a niti su konzultirani predstavnici osoba s invaliditetom iz ranijih radnih skupina koje su radile na donošenju i izmjenama prošlog Pravilnika, a nisu uvrštene ni primjedbe koje je Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske poslala na temelju dogovora svih udruga osoba s invaliditetom?

Prilikom izrade Izvješća o radu našeg Ureda kao i položaju osoba s invaliditetom u RH upravo iz područja pristupačnosti, stanovanja i mobilnosti najbrojnije su pritužbe i upiti u svrhu poboljšanja kvalitete življenja osoba s invaliditetom te primjene propisa koji reguliraju ova tri područja.

Pravilnik smatramo jednim od najvažnijih podzakonskih akata koji reguliraju ova područja ali istovremeno mora biti usklađen i sa drugim propisima koji utječu na provedbu ovog Pravilnika (npr. Zakon o vlasništvu i dr.). Imamo saznanja kako je niz prijedloga i inicijativa osoba s invaliditetom upućen prema Ministarstvu od kada je bila zadnja izmjena Pravilnika. Međutim, usporedivši novi Pravilnik sa dosadašnjim (koji je vrijedio do lipnja 2013.) nismo uočili kao ni predstavnici osoba s invaliditetom da su uvaženi njihovi dosadašnji prijedlozi. Uočene su promjene u nekoliko odredbi Pravilnika koje bitno ne utječu na primjenu.

Upravo iz navedenih razloga te sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, Kodeksu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću smatramo da je nužna suradnja između Ministarstva i osoba s invaliditetom (predstavnik udruga osoba s invaliditetom) te mogućnost njihove participacije prilikom donošenja i/ili izmjena propisa kako bi ti propisi bili što kvalitetniji i provedbeniji na zadovoljstvo svih osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Na zatraženo pojašnjenje, Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja nam je odgovorilo, između ostalog, slijedeće: *„...Nužnost donošenja novog Pravilnika umjesto unošenja manjih izmjena u do sada važećem propisu uvjetovana je činjenicom da je Pravilnik iz 2005. godine bio donesen temeljem tada važećeg Zakona o gradnji (NN br. 175/03 i 100/04). Kako je 2007. stupio na snagu novi Zakon o prostornom uređenju i gradnji kojim je propisano donošenje ovoga Pravilnika, slijedom pravila izrade propisa, bilo ju nužno donijeti cjelokupni novi propis, iako se radilo o (u biti) manjim izmjenama. Razlozi za manje promjene koje su unesene, ležale su u potrebi da se izmjene odredbe koje su ocijenjene neopravdano opterećujućima za razvoj nekih industrija (konkretno turističke). Nalazimo da su unesene promjene povoljnije za turističku industriju pri čemu nisu narušene osnovne postavke i načela ispunjavanja zahtjeva o osiguranju pristupačnosti turističkih građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Razlozi za neuvrštavanje ranije dogovorenih izmjena leže u činjenici da je u tijeku izrada novih Zakona koji će, kao i dosadašnji, uređivati pristupačnost građevina svim osobama smanjene pokretljivosti. Kako će se ti zakoni oslanjati i na temeljne zahtjeve za građevine uređene Uredbom (EU) br. 305/2011 (Uredbom o građevnim proizvodima), kojom Uredbom je uređeno da se pristupačnost građevina smatra jednim od temeljnih zahtjeva (činjenica koju je u hrvatski pravni sustav unio Zakon o gradnji još 2003. godine izjednačavajući po važnosti bitne zahtjeve za građevine s uvjetima pristupačnosti građevina), kao jedna od posljedica proizlazi da će se pristupačnost građevina uređivati tehničkim propisom, a ne više pravilnikom. Stoga je ovo Ministarstvo, radi racionalizacije vremena za izradu propisa, odlučilo u ovom trenutku unijeti samo nužne promjene (kako je opisano), a ponovno preispitivanje elemenata pristupačnosti i drugih mjera kojima se osigurava pristupačnost građevina ostaviti za izradu novog tehničkog propisa, čija izrada i donošenje se očekuje tijekom 2014. godine. U tom će propisu sasvim sigurno naći mjesta svi opravdani zahtjevi osiguranja pristupačnosti svim osobama smanjene pokretljivosti. Vjerujem da ste iz Vaših dosadašnjih iskustava i iz iskustava svih zainteresiranih strana za ovu problematiku u radu na izradi ovih propisa, prepoznali osjetljivost ovog Ministarstva za problematiku pristupačnosti građevina svim osobama smanjene pokretljivosti, te da razumijete opravdanost i prihvaćate razloge za ovakav redoslijed i način donošenja relevantnih propisa.“*

Zakon o gradnji

Tijekom javne rasprave vezano za donošenje novog Zakona o gradnji Uredu je udruga HUPT uputila obavijest na znanje o prijedlozima upućenim nadležnom ministarstvu na navedeni Nacrt zakona te je navela slijedeće: „Kao udruga osoba čiji se svi članovi kreću u invalidskim kolicima, ne možemo prihvatiti predloženi članak 16. Odstupanje od temeljnih bitnih zahtjeva za građevinu.

Članak 16.

(1) Ako se rekonstruira građevina upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske ili građevina koja se nalazi u kulturno - povijesnoj cjelini upisanoj u taj Registar može se uz suglasnost Ministarstva odstupiti od temeljnih bitnih zahtjeva za građevinu ako bi se njima narušila bitna spomenička svojstva.

(2) Ako se rekonstruira građevina da bi se osobama smanjene pokretljivosti osiguralo nesmetani pristup, kretanje, boravak i rad može se uz suglasnost Ministarstva odstupiti od temeljnih bitnih zahtjeva za građevinu.

(3) Suglasnost iz stavka 1. i 2. ovoga članka Ministarstvo izdaje na prijedlog investitora, po prethodno pribavljenom mišljenju ministarstva nadležnog za kulturu za građevinu iz stavka 1. ovoga članka odnosno od nadležnog ministarstva za građevinu iz stavka 2. ovoga članka i/ili drugog stručnog tijela ili osobe.“

Neprihvatljivo je da se osobe koje se kreću u invalidskim kolicima onemogućava da koriste sadržaje kulturnih dobara Republike Hrvatske, a isto tako i brojne turiste koji dolaze u Hrvatsku i koje interesiraju kulturne znamenitosti. I građevine kao što su npr. Louvre, Vatikan, Bečka katedrala, dvorci po Engleskoj, galerija u Uffizzi, Rimski Colosseum itd. spomenici su i svjetska baština i pronađen je način da se učine pristupačnim. Tehnička rješenja uvijek postoje, ako nema barijera u glavama.“

Prema dosadašnjim saznanjima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uočen je niz nezakonitosti u području pristupačnosti objekata osobama s invaliditetom učinjenih od strane sudionika izgradnje (najčešće se radi o izvođaču radova i nadzornom tijelu). Iako su propisi i do sada bili doneseni i propisana obveza osiguravanja pristupačnosti također i sankcije u slučaju nepridržavanja i dalje imamo situaciju da su građevine nepristupačne i da se propisane odredbe ne primjenjuju. Prepoznata je obaveza i odgovornost da se osiguraju adekvatni uvjeti u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje. O tome svjedoče zakonske odredbe upravo ovog Zakona. Odgovornost za neprimjenu i kršenje Zakona snosi u najvećem dijelu tehnička struka, ali i uredi za izdavanje akata za gradnju te povjerenstva za provođenje tehničkih pregleda građevina. Neostvarivanje elemenata pristupačnosti i povreda ustavnog prava na jednakost, također predstavlja i diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Kako bi se postiglo da: Bude smanjen broj prepreka u prostoru za osobe s invaliditetom i sve ostale osobe smanjene pokretljivosti; Izvrši prilagodba postojećih građevina te buduća gradnja pristupačnih novih građevina javne i poslovne namjene; stambene i stambeno-poslovne namjene i drugih; Ostvari neovisno i kvalitetno življenje u zajednici osoba s invaliditetom i njihovih obitelji;

Dali smo slijedeće prijedloge:

Prijedlog 1:

Pod Odstupanje od temeljnih bitnih zahtjeva za građevinu u čl 16...st.(4) Suglasnost iz stavka 1. i 2. ovoga članka može se izdati ako u svrhu ispunjavanja temeljnog bitnog zahtjeva za građevinu nije moguće izvesti odgovarajuće tehničko rješenje ili je mogućnost rješenja takva da bi uložena vrijednost bila u bitnom nerazmjeru u odnosu na korist. ...

Smatramo kako je navedena formulacija neprihvatljiva jer dovodi osobe s invaliditetom u nepovoljan položaj zbog onemogućenog pristupa, kretanja, boravka i rada u kulturnim dobrima. Stavkom 4. će se u potpunosti poništiti cilj koji se želio postići čl.16., a to je da se kulturna dobra svojom prilagodbom učine pristupačnima a time i dostupnim osobama s invaliditetom.

Prijedlog 2:

U prekršajnim odredbama predviđeno je sankcioniranje projektanta i izvođača za nepoštivanje odredbi u dijelu Nacrta Zakona koji govori: *Osiguranje pristupačnosti građevina*

Članak 17.

(1) *Građevine javne i poslovne namjene moraju biti projektirane i izgrađene tako da se za osobe smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup građevini, te kretanje u građevini u skladu s predviđenim načinom korištenja prostora.*

(2) *Zgrade stambene namjene s više stanova moraju biti projektirane i izgrađene na način da je moguće, po potrebi i u pravilu bez izvođenja radova kojima se mijenjaju temeljni zahtjevi za građevinu, izvesti jednostavnu prilagodbu odgovarajućeg broja stanova, odnosno zgrade kojom se omogućava kretanje osoba smanjene pokretljivosti.*

(3) *Minimalne tehničke uvjete, opseg prilagodbi i način osiguravanja pristupačnosti građevina za osobe smanjene pokretljivosti propisuje Ministar pravilnikom.*

Mišljenja smo da za nepoštivanje navedenih odredbi trebaju odgovarati ne samo izvođač i projektant već svi sudionici u gradnji - revident, investitor, nadzorni inženjer i vlasnik građevine. Svaki od tih stručnjaka ima iznimno važnu ulogu u osiguravanju elemenata pristupačnosti koji su osnovni preduvjet uključivanja u zajednicu i jedno od temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom. Isto tako smatramo da je potrebno pooštriti kažnjavanje svih sudionika u gradnji koji učine propust čime nisu ispunjeni zahtjevi propisani za nesmetani pristup i kretanje u građevini, odnosno nepoštivanje čl. 17. ovog Zakona na način da se povećaju vašim prijedlogom propisane novčane kazne. Također predlažemo u tu svrhu i jednu od zaštitnih mjera da se oduzmu dozvole. Jednako tako kako je uvedena obvezatnost energetske certificiranja zgrade radi energetske učinkovitosti, na način da se ne može izdati uporabna dozvola prije dobivanja certifikata o energetskim svojstvima zgrade, da se predloži uz energetske učinkovitost i obvezatnost pristupačnosti zgrade. Navedeno smo predložili i dostavili tijekom javne rasprave u lipnju 2013. Zakon o gradnji je donesen krajem 2013., međutim prijedlozi Ureda pravobraniteljice nisu usvojeni.

Sredstva državnog proračuna namijenjena rješavanju pristupačnosti objekata preko natječaja Ministarstva branitelja

Tijekom 2012. i 2013. godine, Ministarstvo branitelja je objavilo javne pozive za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom na području RH te u svakoj godini odobreno ukupno po 1,500,000 kn. U 2012. godini, prilikom objave prvog javnog poziva zaprimljeno je 12 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za 24 prilagodbe. Po objavi drugog javnog poziva u 2012. godini zaprimljeno je 17 zahtjeva za 20 prilagodbi. Ministarstvo branitelja napominje kako su općina Antunovac i grad Kutina vratili isplaćena sredstva, a grad Knin još nije izvršio radove prilagodbe. Prema dobivenim podacima od Ministarstva branitelja za 2013. godinu temeljem jednog Javnog poziva ukupno je zaprimljen 21 zahtjev jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za 25 prilagodbi. Ministarstvo branitelja je u 2013. godini temeljem jednog Javnog poziva odobrilo 1.500.000,00 kn te napominje kako su do danas gradovi Đurđevac i Ivanec vratili isplaćena sredstva. *Tablica se nalazi u Prilogu 4 ovog izvješća.*

Zaključak i preporuka

Kada se u RH koristi pojam „pristupačnost“, najčešće se misli na postojanje neke fizičke prepreke (na primjer: stepenice) koju je potrebno ukloniti ili na neki drugi način savladati/ premostiti kako bi okruženje postalo pristupačno. Međutim, prihvatljiva definicija pojma pristupačnosti trebala bi uključiti sve građane neovisno od njihovih fizičkih, senzornih, kognitivnih i/ili psihičkih karakteristika ili godina starosti. Pristup građevinama, prijevozu, prometu, informacijama, uslugama, proizvodima, danas su postale jako važne komponente pristupačnosti koje treba imati u vidu.

Jedno izgrađeno okruženje treba omogućiti svakom pojedincu da se razvija kao osoba. Prema tome, prilikom dizajniranja treba voditi računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji.

Zato izgrađeno okruženje, uključujući sve elemente i komponente, treba dizajnirati tako da svima omogući, najrazličitiji pristup: npr. komunikacijama, raznim oblicima usluga, obrazovanju i zapošljavanju, sudjelovanju u kulturno društvenim aktivnostima itd. U osnovi, pristupačnost znači da svako ima jednak pristup izgrađenom okruženju bez diskriminacije sukladno svojim sposobnostima i mogućnostima.

PRISTUPAČNO STANOVANJE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Tijekom 2013. kao i prethodnih godina, Ured je zaprimio više pritužbi u području stanovanja te smo upućivali upozorenja i preporuke nadležnim uredima u državnim tijelima te jedinicama lokalne samouprave u svrhu osiguranja pristupačnih stanova. Kada se radilo o prilagodbama u staroizgrađenim objektima, jedan broj pritužbi se odnosio i na odnose predstavnika stanara i susjeda prema osobama s invaliditetom.

Primjer 1.

Uredu se obratio pritužitelj, osoba s invaliditetom iz Zagreba, navodeći da je sklopio Ugovor o najmu javno najamnog stana na određeno vrijeme sa slobodno ugovorenom najamninom. Imenovani također navodi da već duže vrijeme pokušava riješiti problem vlage u stanu, zbog loše izvedene odvodnje na balkonu.

Nakon zaprimljene pritužbe Ured je zatražio očitovanje o mjerama koje planira Zagrebački holding poduzeti te kolika su sredstva planirana za navedene namjene u 2013. godini. S obzirom da nismo zaprimili u traženom roku očitovanje, isto je požureno i upućeno gradonačelniku. U odgovoru na požurnicu Zagrebački holding d.o.o., Podružnica Stanogradnja vezano za sanaciju nedostataka u stanu pritužitelja navodi, kako su izvršeni svi radovi na sanaciji prodora vlage u stan predmetnih korisnika, a u slučaju bilo kakvog daljnjeg mogućeg problema spremni su odmah postupiti prema prijavi kvara.

Ovo je jedna od pritužbi gdje je Ured uočio da kod dodjeljivanja stanova vrlo često postoji problem održavanja i brige o stanovima u vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Evidentno je kako ne postoji adekvatna briga o tim stanovima, već je to prepušteno najmoćnijima koji onda moraju pisati pritužbe, a u najgorem slučaju moraju o svom trošku obaviti popravke takvih nekretnina, a da za uzvrat ne mogu ili vrlo teško mogu ostvariti pravo na umanjenje iznosa najma (ili da im se barem prizna kao nekakvo ulaganje). Tu mislimo prvenstveno na one najmoćnije koji imaju sklopljen Ugovor o najmu javnog najamnog stana na određeno vrijeme sa slobodno ugovorenom najamninom, jer kod Ugovora o najmu javnog najamnog stana na određeno vrijeme sa zaštićenom najamninom teško je za povjerovati da najmoćnici imaju sredstva dostatna za osnovne životne potrebe, a kamoli još i za hitne ili nužne popravke kako bi takvi stanovi bili adekvatni za stanovanje.

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice obratio se pritužitelj, osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica i navodi kako se u više navrata obratio predstavniku stanara radi izrade pristupačnog prilaza na ulazu u zgradu.

U upozorenju na propuštanje razumne prilagodbe i zatraženom očitovanju od predstavnika stanara pozvali smo se na Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09 i 143/12) čl. 87 st. 3 koji propisuje da „Iznimno od odredbe st. 1. ovog članka, pristanak svih suvlasnika nije potreban ni za poboljšicu kojom se na zajedničkim dijelovima i uređajima nekretnine osigurava nesmetan pristup, kretanje i rad osobama smanjene pokretljivosti“ iz čega nedvojbeno proizlazi da za poboljšice, a što razumna prilagodba svakako jest, nije potrebna suglasnost svih suvlasnika. Također smo pojasnili da kršeći zakonske odredbe ograničava se stranka u osiguravanju njegovih potreba, dostojanstvu i ljudskim pravima te smo stranku u slučaju ne rješavanja ove problematike uputili na sudske ostvarenje zaštite svojih prava, te ujedno i potraživanja naknade štete. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07; 3/08 i 5/08), u svom članku 9. Pristupačnost u stavku 1. navodi: „1. Države stranke ove Konvencije poduzet će

odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na: (a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade,... „

Iz važećih zakonskih odredbi možemo zaključiti da:

1. Za ugradnju lifta ili rampe na zajedničkim dijelovima zgrade, a radi omogućavanja pristupačnosti i kretanja osobama smanjene pokretljivosti, suvlasniku-osobi smanjene pokretljivosti nije potrebna suglasnost ostalih suvlasnika.

2. Ako odredbu čl. 87. st. 3. povežemo s čl. 87. st. 2. ZV-a, dolazimo do zaključka da bi se predmetni radovi mogli obaviti i na teret zajedničke pričuve, ali samo uz suglasnost većine suvlasnika i ne ugrožavajući time mogućnost da se iz pričuve podmire potrebe redovitoga održavanja, te da te poboljšice ne idu suviše na štetu nadglasanih suvlasnika.

3. Ako se predmetni radovi izvode na vlastiti trošak, suvlasniku – osobi smanjene pokretljivosti nije potrebna suglasnost ostalih suvlasnika.

Također smo u upozorenju zatražili da se suvlasnike upozna sa predmetnom problematikom, zatim da se razmotri mogućnost da se osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti osiguraju osnovni uvjeti nesmetanog pristupa te da se poduzmu one mjere koje bi stranci osigurale nesmetano kretanje i pristupačnost. S tim da je potrebno uvažiti činjenicu da u pričuvi ima dovoljno financijskih sredstava, te da takvim aktivnostima se neće ugroziti potreba za redovitim održavanjem građevine.

Primjer 3.

Uredu se obratio pritužitelj, osoba s 80 % tjelesnog oštećenja koji se kreće isključivo uz pomoć invalidskih kolica, radi propuštanja razumne prilagodbe odnosno neosiguravanja pristupačnog ulaza u stambenu zgradu. Iako je imenovani podnio zahtjev za izgradnju ulazne rampe i ima suglasnost svih suvlasnika u zgradi, sredstva u pričuvi postoje, još uvijek nije iz podneska stranke bilo razvidno zašto se nije mogao osigurati pristupačan ulaz.

Zatraženo je očitovanje od predstavnika stanara. U svom očitovanju, kao i očitovanju stručne službe Gradskog stambeno komunalnog gospodarstva utvrđeno je da se pristupna rampa na ulazu u zgradu ne može izgraditi u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti (NN 78/13), gdje je propisano da nagib rampe ne smije biti > 5%, a u konkretnom slučaju zbog prostora nagib bi bio > 38%. Slijedom navedenog konstatirano je da je jedino prihvatljivo rješenje da stranka ulazi kroz garaže (lagani nagib), a dalje iz garaža do njenog stana sa dizalom. Dobivenim očitovanjem stranka je nezadovoljna te traži i dalje rješenje problema jer između ostalog navodi da ulaz kroz garažu treba najviše preinaka jer je ispresijecan kosim kanalima uz dugu strminu preko kojih osoba u invalidskim kolicima ne može prijeći a kad bi se i savladale te prepreke u garaži nema rasvjete i niz garažu se nalazi smeće. Osim toga stranka navodi da je ulaz u zgradu uzak i da je vrlo često iz toga razloga padala. U ovom slučaju postupak je u tijeku.

Primjer 4.

Uredu se obratio upitom predstavnik stanara tražeći informacije o zakonodavnom okviru a vezano za rekonstrukciju i modernizaciju dizala u stambenoj zgradi obzirom da ima osigurana sredstva u pričuvi i smatra da je potrebno učiniti prilagodbe kako bi se mogle osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti nesmetano kretati.

Pravobraniteljica je u očitovanju upoznala predstavnika stanara s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima iz čijih odredbi proizlazi da prilagodbe odnosno rekonstrukcija i modernizacija dizala se mogu učiniti i nije potrebna suglasnost svih suvlasnika.

Primjer 5.

Stranka se elektroničkom pritužbom obratila Uredu navodeći da ima problem oko povratka kapare koju je platio kao predujam za kupoprodaju stana. Naime, prodavatelj je prodao stan drugom kupcu, a stranci odbija vratiti iznos uplaćene kapare.

Stranka je upućena u mogućnosti sudskog postupka oko utuživanja radi povrata uplaćenog iznosa kapare kao i rokovima zastare. Također je stranci objašnjeno da pravobraniteljica ne smije zastupati osobe s invaliditetom u parničnim, upravnim ili drugim postupcima pred sudovima ili državnim tijelima.

Primjer 6.

Stranka se obratila zamolbom da ne može ostvariti pravo na darovanje stana u državnom vlasništvu (stan na području od posebne državne skrbi). Od državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje kao i regionalnog ureda u Gospiću zatražio je višekratno očitovanje, koje nije zaprimio.

Temeljem čl. 12. st. 4. Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave (NN 150/11 i 22/12), Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na zbrinjavanje i pomoć prognanicima, izbjeglicama i povratnicima za njihov povratak; poslove koji se odnose na obnovu stambenih jedinica, objekata infrastrukture i javne namjene te drugih objekata uništenih ratnim djelovanjima značajnim za razvitak područja stradalih u Domovinskom ratu, upravljanje i raspolaganje državnom imovinom koja se koristi za stambeno zbrinjavanje i za skrb o prognanicima, povratnicima i izbjeglicama po posebnim propisima, te druge poslove utvrđene navedenom zakonskom odredbom i propisima iz djelokruga. Upravno područje stambenog zbrinjavanja obnove uređeno je Zakonom o područjima posebne državne skrbi (NN 86/08 i 57/11), Zakonom o obnovi (NN 24/96, 54/96, 87/96, 57/00, 38/09 i 45/11) te drugim relevantnim podzakonskim aktima i aktima Vlade Republike Hrvatske, koje provodi Ministarstvo. Slijedom navedenog zatražili smo očitovanje, a zatim uputili požurnicu. Iako nismo zaprimili od ministarstva odgovor, Državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje navodi da će po primitku mišljenja Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom proslijediti ugovor o stjecanju vlasništva nad stanom nadležnom Općinskom državnom odvjetništvu u Gospiću, kao i da će o postupanjima izvještavati stranku.

Zaključak i preporuka

Sigurno i pristupačno stambeno okruženje je izrazito važno kao preduvjet neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu. Unatoč činjenici da već pet godina upozoravamo na problem nepristupačnosti stambenih objekata kao i nerazumijevanju okoline, pomaci su minimalni. O problemima nepristupačnih stanova u javnosti se nedovoljno govori osim u kontekstu životnih priča u kojima dominiraju ugrožavajući stambeni uvjeti što je često zanimljivo medijima. Smatramo da je potrebno kontinuirano utjecati na svijest društva i provodioce propisa u ovom području o neizmjernej važnosti pristupačnih stambenih objekata osobama s invaliditetom kao preduvjetu neovisnog življenja te ukazivati na diskriminatorne postupke.

3.9.2. MOBILNOST

Tijekom 2013. godine značajan dio rada Ureda se odnosio na postupanja po pritužbama i upitima stranaka vezano za korištenje prava na znak pristupačnosti, oslobađanje od plaćanja cestarina kao i sprječavanja zlouporaba.

Nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osobe s invaliditetom i pravo na znak pristupačnosti **Primjer 1.**

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata se pritužila osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Pritužitelj navodi kako se vrlo često nepropisno parkiraju automobili bez oznaka za parkiranje na mjestima za osobe s invaliditetom te da je službu prometne policije više puta kontaktirala te tražila da se poduzmu mjere kako bi se poštivali propisi, a u korist osoba s invaliditetom kojima je neizmjernej važno da ta mjesta budu slobodna i da isključivo služe za njihove potrebe.

S obzirom da na navedenoj adresi živi više osoba s invaliditetom preporučili smo policijskoj upravi zagrebačkoj da se iscrta više označenih mjesta za osobe s invaliditetom te da se češće provode kontrole odnosno provjere tko se parkira na označena mjesta za osobe s invaliditetom i da se propisno kazne novčano, ali i premještanjem vozila odnosno oslobađanjem označenog parkirališnog mjesta. Također smo preporučili da se navedene provjere češće provode u popodneve i večernje sate kada se najčešće i dešavaju nepropisna parkiranja.

Policijska uprava zagrebačka nas je obavijestila kako „*policijski službenici redovito provode nadzor poštivanja prometnih propisa od strane sudionika u prometu, slijedom čega se provodi i nadzor prometa u mirovanju, odnosno parkiranih i zaustavljenih vozila. Nadzor zakonitosti parkiranja na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom, kao i parkiranja na ostalim mjestima, provodi se u pravilu svakodnevno. Međutim, imajući u vidu veličinu postajnog područja, značaj i opseg ostalih zadaća te mnoga druga ograničenja, nije moguće svakodnevno obavljati nadzor poštivanja prometnih propisa na svim lokacijama. Iz navedenih razloga, upravo dojave građana, u ovom slučaju o nepropisnom parkiranju na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom, pomažu u detektiranju takvih slučajeva, slijedom čega se nadzor provodi učestalije na tim mjestima. U naselju Novi Jelkovec (POS), u kojem se nalazi i imenovana ulica, policija redovito postupa samoinicijativno ali i po dojavama građana, prilikom čega nije pravilo da se uvijek i utvrde obilježja prekršaja iz čl. 82. st. 1. t. 13. Zakona o sigurnosti prometa na cestama, a eventualno premještanje nepropisno parkiranog vozila s takvih mjesta, poglavito u noćnim satima, uvjetovano je i raspoloživošću vozila „Zagreb parkinga“... „*

Primjer 2.

Uredu su se obratile osobe s invaliditetom zbog parkiranja na mjestima predviđenim za osobe s invaliditetom u gradu Trogiru. Naime, stranke navode kako se na parkirnim mjestima označenima za osobe s invaliditetom u zatvorenim prostorima naplaćuje parkiranje.

Mnoge osobe s invaliditetom žive u ruralnim sredinama u otežanim uvjetima i osobni automobil im je jedino prijevozno sredstvo koje mogu koristiti u ostvarivanju različitih javnih usluga i svakodnevnih obveza (dolazak na radno mjesto, posjet liječniku i dr.). U njihovom slučaju je osobni automobil i više od prijevoznog sredstva jer im uz olakšanu pokretljivost omogućava i neovisno življenje. Mobilnost i pristupačnost su osnovni preduvjeti uključivanja osoba s invaliditetom i izjednačavanja mogućnosti sa osobama bez invaliditeta. Grad Trogir smo podsjetili da je stupanjem na snagu Konvencija o pravima osoba s invaliditetom postala sastavni dio našeg pravnog poretka, po svojoj pravnoj snazi iznad zakona a ispod Ustava RH. U čl. 9. (Pristupačnost) Konvencija nalaže državama potpisnicama poduzimanje odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom izgrađenom okruženju, prijevozu i drugim uslugama i kapacitetima namijenjenima javnosti kako u urbanima tako i u ruralnim područjima na ravnopravnoj osnovi. Činjenica je da je parkiranje na označenim mjestima za osobe s invaliditetom problem s kojim se suočavaju sve urbane sredine u RH, a posebno gradovi koji su značajne turističke destinacije kao što je Grad Trogir. Također smo upoznati da grad Trogir ima izvrsnu suradnju sa udrugama osoba s invaliditetom. Stoga smo primjerom pozitivne prakse grada Pule upoznali predstavnike grada Trogira da su zlouporabe ali i nedostatke parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom uspješno riješili kroz zajedničku suradnju predstavnika Grada i udruga osoba s invaliditetom s područja Pule i Istarske županije na obostrano zadovoljavajući način. Stoga smo predložili da se ostvari komunikacija s predstavnicima Grada Pule u cilju primjene primjera dobre prakse. Također smo zatražili očitovanje o propisima na osnovu kojih je u gradu Trogiru regulirano pitanje parkiranja osoba s invaliditetom na označenim mjestima, neovisno da li se radi o otvorenim ili zatvorenim parkiralištima te o mjerama i aktivnostima koje planiraju poduzeti povodom ove preporuke. Grad Trogir nam je odgovorio slijedeće: „...nedvojbeno je da Grad Trogir ima odličnu suradnju sa Udrugom tjelesnih invalida "TOMS" u Trogiru.

Na inicijativu Udruge tjelesnih invalida „TOMS“ Trogir sačinjen je prijedlog Izmjene postojeće Odluke o organizaciji i načinu naplate parkiranja na javnim parkiralištima u Gradu Trogiru u dijelu koji regulira

pitanje naplate parkiranja na javnim površinama invalidnih osoba u Gradu Trogiru...“ U izmjeni Odluke koju je donijelo Gradsko vijeće Grada Trogira a objavljena je u „Službenom glasniku grada Trogira“ br. 9/13 navodi se da Osobe s invaliditetom od preko 70% koji koriste javna parkirališta na području Grada Trogira ostvaruju pravo na besplatno parkiranje na mjestima označenim za invalide, a ukoliko su sva parkirna mjesta za invalide osobe zauzeta, ostvaruju pravo na besplatno parkiranje na bilo kojem parkirnom mjestu javnog parkirališta.

Primjer 3.

Pravobraniteljica je putem medija i obraćanja osoba s invaliditetom s prebivalištem u gradu Dubrovniku upoznata s problemom osiguravanja parkirališnih mjesta označenih za osobe s invaliditetom u gradu Dubrovniku. Naime, pritužitelji navode kako se na parkirnim mjestima označenima za osobe s invaliditetom vrlo često parkiraju osobe koje nemaju pravo korištenja parkiranja na tim mjestima sukladno važećim propisima te da su ta mjesta nepravilno označena i kako vrlo često su zauzeta – gotovo da je nemoguće osobi s invaliditetom parkirati na tom mjestu. Posebno se navodi problem parkiranja na Pilama odnosno pred starom jezgrom.

Pravobraniteljica je uputila preporuku te zatražila da grad Dubrovnik zajednički s udrugama osoba s invaliditetom koje imaju svakodnevno iskustvo i kvalitetna rješenja, primjene primjere dobre prakse kao način rješavanja problema parkiranja na mjestima označenima za osobe s invaliditetom. Također smo zatražili da se obavijesti o mjerama i aktivnostima koje planiraju poduzeti povodom ove preporuke. Grad Dubrovnik odgovorio je: „...ovim putem vas obavještavamo da je ukupno 67 parkirnih mjesta za osobe smanjene pokretljivosti označeno na javnim parkiralištima u gradu Dubrovniku od ukupno 1600 parkirališnih mjesta ne računajući mjesta trgovačkih centara, javnih garaža i privatnih građevina. Na navedenim mjestima parking vremenski nije ograničen kao što i nije na ostalim parkirališnim mjestima te stoga svaki korisnik mjesta za osobe smanjene pokretljivosti ima pravo isto koristiti bez vremenskog ograničenja, jednako kao i ostali korisnici. Što se tiče parkiranja vozila, a koja nemaju pravo parkinga na takvim mjestima kontrola istih je sukladno Zakonu o sigurnosti prometa na cestama u nadležnosti Prometne policije te su navedenim Zakonom i propisane mjere protiv takvih prekršaja (premještanje vozila). Što se tiče samih Pila, ovim putem vas obavještavamo i to da su na Pilama označena 2 mjesta za parkiranje osoba smanjene pokretljivosti, a ukupno je 7 parkirališnih mjesta za osobe smanjene pokretljivosti označeno na užem području Grada, točnije na Pilama i Pločama.“

Primjer 4.

Stranka pita zašto djeca s višestrukim teškoćama u razvoju npr. autistična djeca, djeca koja imaju težih intelektualnih ili zdravstvenih problema iako se ne kreću uz pomoć invalidskih kolica kao ortopedskog pomagala, nisu u mogućnosti ostvariti pravo na znak pristupačnosti? ... Zar otežano ili teško intelektualno funkcioniranje nije invaliditet?

Primjer 5.

Stranka se obratila Uredu radi savjeta kako da osigura da dijete koje ima sindrom Down ostvari pravo na znak pristupačnosti s obzirom da ima samo rješenje centra za socijalnu skrb, a ne i rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja na osnovi kojeg se odobrava znak pristupačnosti.

Na zadnja dva upita, stranke smo upoznali s važećim propisima čl. 40. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13) i čl. 2. Pravilnika o znaku pristupačnosti (NN 78/08) u kojima je propisano da osobe s 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenje donjih ekstremiteta 60 ili više posto, mogu propisanim znakom pristupačnosti označiti vozilo u kojem se prevoze. Naime, sama činjenica posjedovanja rješenja i kategorizacije centara za socijalnu skrb nisu dovoljna za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti.

Također mnoga oštećenja nisu na listi tjelesnog oštećenja prema kojoj Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje vještači za ostvarivanje različitih prava koja se mogu ostvariti temeljem rješenja o tjelesnom oštećenju npr. radi ostvarivanja prava na znak pristupačnosti. Stoga se očekuju pozitivne promjene

proširenjem odnosno dopunom postojeće i donošenjem nove liste oštećenja na čijem će popisu biti i ostala oštećenja koja u ovom trenutku sadašnja lista odnosno Zakon o listi tjelesnih oštećenja ne prepoznaje, a čime će se i pravednije moći urediti i ostvarivanje prava iz različitih područja.

Izmjena odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti

Uredu pravobraniteljice obratila se Udruga Pino iz Splita navodeći da je: „poslije prijama Hrvatske u Europsku uniju 01.07.2013. god. zavladao kaos u svezi znaka pristupačnosti. Smatramo da je isključivi krivac zakonodavac, pisac važećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti, a i djelatnici u državnoj upravi koji izdaju znakove što se u proteklih pet godina nisu pripremili za promjene koje je donio ulazak u Europsku uniju 01.07.2013.god(...) Članak 8. Pravilnika glasi: Danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju znak pristupačnosti je pravokutnog oblika, veličine 106 x 148 mm, svijetlo plave je boje osim simbola osobe s invaliditetom u bijeloj boji, koji ima tamno plavu podlogu. Znak pristupačnosti podijeljen je uzdužno na dva dijela i na prednjoj ... Evidentno da je danom ulaska stupio na snagu novi znak pristupačnosti koji je tipiziran u svim članicama unije tako i u Hrvatskoj koja je od 01.07.2013.g. ravnopravna članica Europske unije. Bez obzira što je to regulirano Pravilnikom, to se u Hrvatskoj u praksi nije dogodilo. Mnogi naši članovi su predali prije mjesec dana zahtjeve za dobivanje znaka pristupačnosti, ali znaka još nema, sramota!... Pojedini su htjeli otputovati u zemlje unije na siguran način, da imaju standardizirani EU znak koji vrijedi u svim članicama unije ali diskriminirani su u svom pravu da dobiju EU znak od strane državnog aparata (zasigurno je netko odgovoran i treba ga kazniti). ...Članak 11. navedenog pravilnika glasi: Znakovi za označavanje vozila invalida izdani sukladno članku 7. ovoga Pravilnika, osim znakova za vozila iz članka 2. stavka 2. ovoga Pravilnika prestaju važiti istekom roka od dvanaest mjeseci od dana prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju... Članak 12. navedenog pravilnika glasi: Danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju za osobe iz članka 2. stavka 1. ovoga Pravilnika prestaje važiti članak 7. ovoga Pravilnika. Članak 7. definira stari znak izdan prije 01.07.2013.god., odnosno prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju?! Članak 13. glasi: Danom prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju znak pristupačnosti prema standardiziranom uzorku Europske unije na područje Republike Hrvatske mogu koristiti osobe s invaliditetom kojem je taj znak izdalo nadležno tijelo države članice Europske unije. Upravo tog dana i Hrvatska je postala ravnopravna članica Europske unije ali nije izdavala standardizirani znak po uzorku Europske unije?! Zašto? Tko je opstruirao izdavanje znaka? Tko će za to odgovarati? A mora netko, dosta nam je šlamperaja, i nebrige za osobe s invaliditetom. Mi smatramo da je Članak 11. ordinarna budalaština! Po odredbi članka 11. istovremeno imamo dva važeća različita znaka u svakom pogledu, (dvije javne isprave), za jednu te istu svrhu. Od toga jedan znak, onaj koji je standardiziran u Europskoj uniji i počeo važiti u Hrvatskoj od 01.07.2013.god. i koji treba vrijediti sukladno članku 13. u Europskoj uniji. Drugi znak, stari znak za kojega "mudrac", pisac članka, predmnijeva da će i on jednu godinu vrijediti uz novi EU znak, i to u jednoj ravnopravnoj članici Europske unije, to jest u HRVATSKOJ??!! (...) što znači tekst na poleđini znaka koji je počeo važiti 01.07.2013.g., na kojoj piše: Ovaj znak pristupačnosti omogućava korisniku parkiranje na posebno označenim parkirnim prostorima za osobe sa težom pokretljivošću. Da li je to kriterij za dobivanje novog znaka? Ako nije, zašto se spominje samo ova kategorija osoba s invaliditetom, koja je precizno i jednoznačno određena? Ako je, zašto onda danom ulaska Hrvatske u Europsku uniju nije prestao važiti sadržaj članka 2., stavak 1., koji glasi: Pravo na znak pristupačnosti ima osoba sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto. Zašto ga se nije zamijenilo tekstom koji korespondira s tekstom na poleđini novog EU znaka?! Nadalje, ako je to kriterij, onda trebaju svi koji dobiju novi znak jasno, lege artis, moraju priložiti nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u kojemu se jednoznačno navodi da se radi o osobi s otežanom pokretljivošću, tako da nalaz i mišljenje budu sukladni tekstu ispisanom na poleđini novog znaka. Svako drugo izdavanje znaka, javne isprave, bilo bi kažnjivo djelo. Ovo bi dovelo da nema trampe, zamjene, starih znakova iz ruke u ruku, za novi znak već isključivo na

osnovu nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kojim je utvrđena OTEŽANA POKRETLJIVOST.

(...) ...Poštovana, od Vas tražimo da svojim autoritetom i funkcijom prekinete diskriminirajući odnos vlasti prema osobama s invaliditetom,... Tražimo da vidite kakvo je stanje u pogledu kriterija... Da li netko vlada ovom materijom,...Bilo bi nam drago da ovaj problem ne razmatrate dva mjeseca pa tek tad da nam odgovorite, već ako je moguće u primjereno kratkom roku..."

Nakon zaprimljene pritužbe, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je poduzeo niz radnji kako bi uklonio uočene manjkavosti i nejasna tumačenja na što su ukazali pojedinci i predstavnici udruga a posebno udruga Pino iz Splita.

Također, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom primio je na znanje od Ministarstva zdravlja 30. srpnja 2013. godine mišljenje o inicijativi izmjene odredbe članka 2. Pravilnika o znaku pristupačnosti (NN 78/08) koju je pokrenuo Gradski ured za prostorno uređenje, izgradnju grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet Grada Zagreba.

U daljnjoj prepisci između tijela koja su nadležna za Zakon o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnik o znaku pristupačnosti vidljivo je da je nužna međuresorna suradnja kako bi se dao kvalitetan odgovor, odnosno rješenje na navedenu inicijativu, kao i na niz drugih problema koji su se pojavili u primjeni ovog Pravilnika od 2008. godine pa do danas.

Naglašavamo kako su ovo samo od nekih inicijativa i pritužbi na primjenu i odredbe Pravilnika o znaku pristupačnosti od osoba s invaliditetom koje smo zaprimili tijekom prethodnih razdoblja. Tijekom 2009. i 2010. godine nakon zaprimljenih inicijativa osoba s invaliditetom, ali i policijskih uprava, organizirali smo okrugli stol na tu temu, sudjelovali na raspravama, predlagali da se razmotre inicijative kao i prijedlozi za sprječavanje zlouporaba, isticali pozitivne primjere lokalnih sredina i udruga, međutim problem je daleko kompleksniji i kao što vidimo još uvijek postoje izazovi koje treba pod hitno riješiti. Tijekom prošle godine očekivalo se da će u EU zaživjeti jedan unificirani zakon koji će olakšati pristupačnost i mobilitet osobama s invaliditetom koje žive u državama članicama EU-a (pod nazivom European Accessibility Act). Rasprave su provedene, međutim do kraja 2013. godine taj Zakon još uvijek nije stupio na snagu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao jednu od svojih glavnih zadaća ima osvještavanje društva i samih osoba s invaliditetom o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze i poticanje svih dionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Sukladno navedenom, na sastanku koji je održan u prostorijama Ureda 26.08.2013. upoznali smo predstavnike saveza osoba s invaliditetom s različitim temama i također smo izložili i inicijativu udruge PINO kao i cjelokupnu problematiku Pravilnika i njegove primjene. Međutim, nisu doneseni zaključci koji bi dali konkretno rješenje i mišljenja su bila vrlo različita.

Stoga smo zatražili očitovanja od ureda državne uprave po županijama koji na temelju čl. 40 Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN, br. 67/08, 48/10 - OUSRH, 74/11 i 80/13) i čl. 4 st. 1. Pravilnika izdaju rješenja o znaku pristupačnosti i znak pristupačnosti. Iz navedenih očitovanja (a stigla su od svih županija) vidljivo je kako postoji neujednačenost i nejasnoće u izdavanju rješenja kao i znaka pristupačnosti te raspolaganje informacijama. Od početka primjene Pravilnika (2008. godine) uredi nisu zaprimili nikakav naputak koji bi im olakšao rad i omogućio ujednačavanje izdavanja znaka pristupačnosti. Uredi državne uprave po županijama navode da nemaju ovlaštenje poništavati rješenja o pravu na znak pristupačnosti, a u izrijeci je naveden rok do kada važi rješenje.

Što se tiče izdavanja „novog znaka pristupačnosti“ od 1. srpnja 2013. uredi se suočavaju s raznim dvojabama. Navodimo jedan od tih izazova i načine kako su ga riješili:

– Izdavanje znaka pristupačnosti je upravni postupak. Rješenje o izdavanju znaka važi 5 godina (čl. 5 Pravilnika) i u izrijeci rješenja (kao i na prednjoj strani znaka) naveden je datum do kada rješenje

odnosno znak važi. U jednom od odgovora ured navodi kako nigdje u izdanom rješenju nije navedeno da „rješenje prestaje važiti istekom roka od dvanaest mjeseci od dana prijema RH u EU“ tako da su neka izdana rješenja na snazi i poslije isteka navedenog roka. Stoga uredi državne uprave predlažu različita rješenja. Djelatnik u jednoj županiji nam je u razgovoru naveo da isprave naplaćuju još dodatnih 7 kn.

Sukladno tome, nadležnim tijelima pravobraniteljica je uputila sljedeće preporuke:

1. Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture zahtijevajući da:

- *zajedno s predstavnicima osoba s invaliditetom održe međuresorni sastanak vezano za Zakon o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnik o znaku pristupačnosti (osobe koje su sudjelovale u izradi odnosno radnoj skupini)*
- *razmotre inicijative udruge Pino i Gradskog ureda za zdravstvo i branitelje grada Zagreba kao i druge prijedloge koji su pristizali i koji još uvijek pristižu na adrese nadležnih ministarstava i udruga*
- *izrade naputak za urede državne uprave u dogovoru s Ministarstvom uprave*
- *razmotre sve aktivnosti koje je potrebno poduzeti kako bi se umanjila dosadašnja i prevenirala daljnja zlouporaba korištenja znaka pristupačnosti*

2. Ministarstvu uprave

- *izraditi i proslijediti naputak o izgledu znaka pristupačnosti za urede državne uprave po županijama u dogovoru s nadležnim ministarstvima koji bi uveo ujednačenost i uklonio manjkavosti a time i poboljšao primjenu Pravilnika i kvalitetu izgleda „novog znaka pristupačnosti“.*
- *osigurati proračunska sredstva s kojima bi raspolagali uredi državne uprave po županijama za izradu novog znaka pristupačnosti.*

*Također smo zamolili nadležna ministarstva kao i predstavnike osoba s invaliditetom koji su bili ili još uvijek jesu članovi radne skupine koja je bila zadužena za izradu Pravilnika o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08) da nam prosljede mišljenje – koja je definicija **osobe s težom pokretljivošću** kada se u čl. 8. Pravilnika navelo: „Desni dio poleđine sadrži: „Ovaj znak pristupačnosti omogućava korisniku parkiranja na posebno označenim parkirnim prostorima za osobe s težom pokretljivošću“*

S obzirom da je Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom osnovano tek u srpnju 2013., a krajem rujna je počelo s radom, te da ga čine predstavnici državnih tijela i osoba s invaliditetom kao i da su gotovo sva tijela važna za provedbu i izradu Zakona o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnika o znaku pristupačnosti dio ovog Povjerenstva, predložili smo da se razmotre inicijative i problematika prava na znak pristupačnosti da poduzmu sve što je u njihovim ovlastima u svrhu poboljšanja kvalitete življenja osoba s invaliditetom, a sve u skladu s zahtjevima osoba s invaliditetom i njihovim stvarnim potrebama. Također smo zatražili sva tijela da nam se očituju o poduzetim aktivnostima po ovim preporukama.

Nakon višemjesečne prepiske u nastavku se nalaze odgovori nadležnih tijela:

Ministarstvo unutarnjih poslova

„...Napominjemo kako je tekst navedenog Zakona izradila radna skupina u čijem su radu sudjelovali i predstavnici Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom te je u odnosu na Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN br. 105/04) odnosno Pravilnika o znaku pristupačnosti (NN br. 16/05, 66/05, 15/06 i 112/06), snižen kriterij za ostvarivanje prava na izdavanje znaka pristupačnosti odnosno propisano je da pravo označavanja vozila znakom pristupačnosti imaju osobe s nižim postotkom tjelesnog oštećenja u odnosu na odredbe Pravilnika o zakonu o pristupačnosti (NN br. 105/04). Usvajanje prijedloga Gradskog ureda za zdravstvo i branitelje Grada Zagreba odnosno Udruge PINO-Split zahtijevalo bi izmjenu važećih propisa, i to Zakona o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnika o znaku pristupačnosti (NN br. 78/08), što bi moglo uzrokovati daljnje negativne posljedice, s obzirom da je broj rješenja koja izdaju nadležni uredi državne uprave u županiji odnosno nadležno upravno tijelo Grada Zagreba o pravu na znak pristupačnosti sve veći, a broj rezerviranih mjesta za vozila osoba s invaliditetom sve manji. Primjerice, u Gradu Zagrebu izdano je 11.100 znakova pristupačnosti, a Grad Zagreb raspolaže

s otprilike 1.500 parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom. Slijedom navedenog, smatramo da ne postoje uvjeti za snižavanje kriterija za izdavanje znaka pristupačnosti odnosno tražene izmjene Znaka o sigurnosti prometa na cestama.“

Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture

„...Naime, uvjet stjecanja prava na znak pristupačnosti (postotak tjelesnog oštećenja, odnosno postotak tjelesnog oštećenja donjih ekstremiteta osobe s invaliditetom) propisani su Zakonom o sigurnosti prometa na cestama (NN br. 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13), pa ih nije moguće mijenjati bez prethodne izmjene navedenog Zakona. Obzirom da nadzor nad provedbom Zakona o sigurnosti prometa na cestama nije u nadležnosti ovog Ministarstva već Ministarstva unutarnjih poslova koje je i stručni nositelj izrade eventualnih izmjena i dopuna tog Zakona, svaku inicijativu za odgovarajućim izmjenama Zakona o sigurnosti prometa na cestama treba uputiti Ministarstvu unutarnjih poslova.

Što se tiče eventualne intervencije u postojeći izgled i sadržaj obrasca znaka pristupačnosti koji je propisan ranije navedenim Pravilnikom, napominjemo da spomenuti Pravilnik donosi ministar zdravlja (uz suglasnost ministra nadležnog za promet), pa prijedloge za odgovarajućim izmjenama tog propisa trebate uputiti Ministarstvu zdravlja.“

Ministarstvo uprave

„...Odredbom čl.40. stavka 3. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN br. 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13), propisano je da se znak pristupačnosti izdaje na ime osobe s invaliditetom, odnosno za vozila udruga osoba s invaliditetom na ime udruge, a izgled znaka, uvjete za njegovo stjecanje, način obilježavanja parkirališnog mjesta te prava koja se na temelju njega mogu ostvariti, propisuje ministar nadležan za zdravstvo uz suglasnosti s ministrom nadležnim za poslove prometa.

Čl. 18. Zakona o sustavu državne uprave (NN, br. 150/11), propisano je da ministri, predstojnici državnih ureda i ravnatelji državnih upravnih organizacija donose pravilnike, naredbe i naputke za provedbu Zakona i drugih propisa kad su na to izrijekom ovlašteni, u granicama dane ovlasti.

Nadležni ministar, sukladno naprijed navedenim odredbama, 2008. godine donio je Pravilnik kojim su propisani uvjeti i način stjecanja Znaka pristupačnosti.

Budući da rješavanje spornih pitanja nije u djelokrugu Ministarstva uprave, nismo u mogućnosti postupiti po vašem traženju, te vas s tim u vezi upućujemo na nadležno Ministarstvo...”

Ministarstvo socijalne politike i mladih

„...zaključci doneseni na sjednici Vladinog Povjerenstva za osobe s invaliditetom održanoj 12.12.2013.:

Povjerenstvo nije suglasno s proširenjem kategorije korisnika prava na znak pristupačnosti u smislu da ovo pravo mogu ostvariti i hrvatski branitelji. Članak 2. Pravilnika u kojem su navedeni korisnici ovoga prava preslika je članka 40. Zakona o sigurnosti na cestama (NN br. 67/08, 48/10, 74/11 i 80/13) te navedeni Pravilnik nije moguće mijenjati bez prethodne izmjene Zakona. Ministarstvo unutarnjih poslova u čijoj je nadležnosti donošenje ovog Zakona nije suglasno sa proširenjem kategorije korisnika ovoga prava. Uostalom, na ovo pravo nadovezuju se i brojna druga prava.

U pogledu praktičnih poteškoća koje su se intenzivirale stupanjem RH u Europsku uniju, Ministarstvo zdravlja uputilo je nadležnim gradskim uredima za izdavanje ovoga znaka dopis kojim se od njih traži da navedu i opišu poteškoće na koje se nailazi prilikom izdavanja i primjene ovog znaka. Svoja opažanja uredi bi trebali dostaviti do kraja ove godine, kada će se pristupiti analizi dostavljenih povratnih informacija o problemima na terenu. Po potrebi formirati će se radna skupina koja će se istima baviti. Dogovoreno je da će nas gđa. Dunja Skoko Poljak ispred Ministarstva zdravlja izvijestiti o svim daljnjim koracima i poduzetim aktivnostima.

Sam izgled europskog znaka pristupačnosti nije moguće mijenjati, ali se može pojačati njegova kontrola te su se svi sudionici rasprave usuglasili da se veća pozornost mora posvetiti boljoj provjerivosti ovog znaka te da isti mora biti čipiran/kodiran kako bi se smanjile moguće falsifikacije.

Što se tiče donošenje definicije za osobe s težom pokretljivošću odnosno usklađivanja čl.2.st.1. Pravilnika u kojem su navedeni korisnici ovoga prava sa čl.8. Pravilnika u kojem je opisan izgled novog EU znaka

pristupačnosti, Povjerenstvo je mišljenja da članak 2. Pravilnika u tom smislu nije potrebno mijenjati te prijedlog Udruga PINO da znak pristupačnosti trebaju ostvarivati samo osobe s težom pokretljivošću smatraju neprihvatljivim.“

Ministarstvo zdravlja

Smatra da izmjene nisu potrebne „...Nadalje, što se tiče vašeg navoda da postoje neujednačenosti i nejasnoće u izdavanju rješenja kao i znaka pristupačnosti te raspolaganja Ureda informacijama, da uredi državne uprave nisu zaprimili nikakav nalog koji bi im olakšao rad i omogućio ujednačavanje izdavanja znaka pristupačnosti te da se uredi suočavaju sa raznim dvojabama po pitanju izdavanja „novog znaka pristupačnosti) od 01.07.2013., izvješćujemo kako slijedi.

Kako sami navodite, izdavanje znaka pristupačnosti je upravni postupak. Pravila na temelju kojih tijela državne uprave i druga državna tijela, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe koje imaju javne ovlasti, u okviru djelokruga utvrđenoga na temelju zakona, postupaju i rješavaju upravnim stvarima, uređena su Zakonom o općem upravnom postupku (NN br. 47/09). U slučaju zahtjeva ureda državne uprave i bilo kojeg javno-pravnog tijela za davanjem stručne pomoći ili prijedloga rješenja pitanja, Ministarstvo zdravlja je otvoreno za suradnju i pomoć i postupa u okviru djelokruga i ovlasti. Do današnjeg dana Ministarstvo zdravlja je zaprimilo svega nekoliko telefonskih upita nadležnih tijela. Vezano za vašu preporuku da se održi međuresorni sastanak predstavnika nadležnih tijela za Zakon i Pravilnik te da se također pozove predstavnike osoba s invaliditetom koji su sudjelovali u izradi Pravilnika 2008. godine na kojem bi se riješila pitanja glede provedbe Pravilnika, izvješćujemo vas da će Ministarstvo zdravlja u najskorije vrijeme od ureda državne uprave u županijama nadležnim za promet, odnosno upravnog tijela Grada Zagreba nadležnog za promet (u daljnjem tekstu: nadležno tijelo) zatražiti podatke o provedbi propisa te će temeljem zaprimljenih podataka o eventualnim nejasnoćama, poteškoćama i prijedlozima nadležnih tijela dati upute o postupanju.

Postupajući po vašoj zamolbi za davanje mišljenja koja je definicija za osobe s težom pokretljivošću vezano za članak 8. Pravilnika u kojem navodi da desni dio poleđine znaka pristupačnosti sadrži: „Ovaj znak pristupačnosti omogućava korisniku parkiranja na posebno označenim parkirnim prostorima za osobe s težom pokretljivošću“, izvješćujemo da osobe s težom pokretljivošću podrazumijevaju osobe sukladno članku 40. stavku 1. Zakona i to: osobe sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenje donjih ekstremiteta 60 ili više posto. Člankom 40. stavkom 1. Zakona, da te iste osobe mogu propisanim znakom pristupačnosti označiti vozilo u kojem se prevoze. Pravilnik je donesen na temelju Zakona i usuglašen je s potrebama osoba s invaliditetom.

Što se tiče teksta znaka pristupačnosti kojeg propisuje članak 8. Pravilnika, isti je prijevod teksta standardiziranog znaka pristupačnosti kojeg izdaju nadležna tijela država članica Europske unije. Obzirom da se očekuju izmjene Europskog znaka pristupačnosti o čemu je izvijestila gospođa Danica Eškić, članica Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom, smatramo da tekst Pravilnika za sada nije potrebno mijenjati, a o čemu se usuglasilo Povjerenstvo.“

S obzirom na odgovore nadležnih tijela za propisivanje, odobravanje i primjenu prava na znak pristupačnosti, ali i zlouporabe, te nezadovoljstva pojedinaca i udruga na lokalnoj razini, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da su nužne izmjene Pravilnika o znaku pristupačnosti, edukacije provoditelja propisa (policijskih službenika i prometnih redara), ali i podsjećanje osoba s invaliditetom da je ovo pravo isključivo njihovo, a ne njihovih bližnjih, te da davanjem na korištenje, krše i svoja, i prava drugih osoba s invaliditetom.

Početkom 2014. godine, nakon održanih sastanaka sa predstavnicima MUP-a i MZ-a pravobraniteljica je ponovno uputila konkretne prijedloge izmjena odredbi Pravilnika kao i preporuke (jedna od preporuka je i promjena nadležnosti sa MZ-a u MUP), a sve u kako bi se pristigli konstruktivni prijedlozi i rješenja pojedinaca i udruga primijenili od strane nadležnih tijela, ali i sankcionirali oni koji to pravo zlouporabljaju. Postupanje u ovom području se nastavlja i u 2014. godini.

Prijevoz osoba s invaliditetom

Primjer 1.

Tijekom 2013. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je zaprimio više pritužbi osoba s invaliditetom da im je uskraćeno korištenje ZET-ovog kombi prijevoza za osobe s invaliditetom, a time zapriječeno ostvarivanje zdravstvenih i drugih usluga, odlazak na posao i druge aktivnosti.

Premda su poteškoće u ostvarivanju ove usluge prisutne već nekoliko godina, a najvećim dijelom proizlaze iz nemogućnosti nabavke novih vozila, a postojeći vozni park prilagođenih kombi vozila star je i kvari se sve češće, sadašnje stanje poprima ozbiljne razmjere.

Dugotrajni popravci kombi vozila, nedostatak sredstava za obnovu voznog parka vozila prilagođenih osobama s invaliditetom, teškoće s javnom nabavom ili pozivanje na strpljenje ne može razriješiti sve češću situaciju u kojoj se osobe s invaliditetom nalaze. Grad poput Zagreba kao europski grad mobilnosti ne bi trebao odustati od postignutog standarda na planu osiguranja prijevoza za osobe s invaliditetom. Zbog pritužbi osoba koje koriste ovu uslugu iznimno važnu za uključivanje u život, zatražili smo grad Zagreb da nas **žurno** izvijeste o mjerama i aktivnostima koje poduzimaju i planiraju poduzeti u svezi otklanjanja postojećih poteškoća i osiguranja prijevoza za osobe s invaliditetom u Gradu Zagrebu.

Grad Zagreb u svom očitovanju navodi: „...poduzeli smo niz radnji kako bi ublažili navedeni problem: od 9 vozila sanirano (popravljeno) je 5, koja su u funkciji od 3.6.2013., a od 10.6.2013. bit će u funkciji još 3 vozila; u tijeku je nabava novih 5 vozila čija se isporuka očekuje za 90 dana...od kojih je 4 namijenjeno za prijevoz osoba s invaliditetom a jedno za prijevoz djece s teškoćama u razvoju.“

Iz medija saznajemo kako je do kraja 2013. nabavljeno 5 specijalnih kombi-vozila za prijevoz osoba s invaliditetom i djece s poteškoćama u razvoju, ukupne vrijednosti 1,278 milijuna kuna. Također u medijima gradonačelnik grada Zagreba je na svečanoj primopredaji najavio da tijekom 2014. godine planira za ZET nabaviti još 3 specijalna kombi vozila.

Primjeri:

Stranka navodi „*molim vas da što prije pokušate dogovoriti sastanak s čelnikom ZET-a, zbog učestalih neugodnosti koje osobe u invalidskim kolicima doživljavaju od vozača pri ulascima u autobuse. Neugodnosti su brojne, pa ih ovdje neću pojedinačno navoditi, no temeljni su razlozi uvijek isti: pomanjkanje educiranosti, uslužnosti, dobre volje i opće kulture.*“

„...naveo bih samo nekoliko nedopustivih situacija kao što su: elementarno nepoznavanje propisa i odgovornosti ZET-ovog osoblja u javnom prijevozu osoba s invaliditetom (zbog čega su mi u posljednjih pet-šest vožnji autobusom u protekla tri mjeseca i namjernih ostavljanja na stanici zdravlje i sigurnost bili ugroženi četiri puta);“

„...u većini slučajeva kada odlazim kod prijatelja javnim prijevozom vrlo često od vozača dobijem komentar da ne mogu spustiti malu rampu ili da ih boli kralježnica pa ne mogu pomoći ući u autobus, a bilo je i situacija u kojima me pitaju zašto nemam pratnju...“piše samostalna osoba s paraplegijom

Nakon više zaprimljenih pritužbi telefonskim i pisanim putem tijekom 2013. godine Pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnikom ZET-a na kojem su mu izloženi problemi s kojima se susreću u svakodnevnom prijevozu osobe s invaliditetom. Na sastanku su dane preporuke za koje je predstavnik ZET-a naveo da će biti ugrađene u etički kodeks te da će razmotriti prijedloge za održavanje dodatnih edukacija za vozače autobusa. Također je naveo da u slučaju hitnih situacija npr. kada osoba s invaliditetom ostane bez prijevoza tokom noći zbog nedolaska autobusa ili gužve ili nekih drugih hitnih razloga, biti predviđen poseban broj na koji će moći osobe s invaliditetom nazvati i gdje će im služba prijevoza biti odmah dostupna.

Primjer 2.

Udruga Cenzura plus iz Splita prosljedila nam je pritužbe osoba s invaliditetom da im je uskraćeno korištenje prijevoza za osobe s invaliditetom na području grada Solina, a time zapriječeno i ostvarivanje različitih usluga koje doprinose uključenosti i neovisnom življenju u zajednici, osim u svrhu odlaska na posao i kod liječnika.

Budući da je prijevoz jedan od osnovnih preduvjeta da bi se osobe s invaliditetom mogle kretati, obavljati različite aktivnosti i postizati jednake mogućnosti nužno je da im se omogući dostupnost ove usluge a posebno iz razloga što se radi o sredini u kojoj je tim osobama ovo jedini način da izađu iz svojih domova i da prestanu biti izolirani, segregirani i stavljeni u nepovoljan položaj u odnosu na osobe koje mogu koristiti druge vidove prijevoza. Stoga smo preporučili da se iznađe najpovoljnije rješenje koje bi osobama s invaliditetom s područja grada Solina bez uskraćivanja omogućilo uključivanje u životne aktivnosti te zatražili da nas žurno izvijeste o mjerama i aktivnostima koje poduzimaju i planiraju u svezi otklanjanja postojećih poteškoća i osiguranja prijevoza za osobe s invaliditetom.

U svom očitovanju gradonačelnik grada Solina naveo je sljedeće: „Omogućili smo svojim građanima osobama s invaliditetom korištenje prijevoza specijaliziranim vozilima. Prijevoz osoba s invaliditetom obavlja se preko Gradskog društva Crvenog križa Solin za što je Grad Solin u svom Proračunu za 2013. godinu osigurao 290.000,00 kuna bez PDV-a. Ovaj prijevoz Grad Solin uveo je prije 10 godina, na inicijativu stručnih službi i kao takav prijevoz se provodi na dobrobit naših građana u njihovim svakodnevnim potrebama. Dakle, prijevoz je uveden svakim radnim danom (od ponedjeljka do petka) u vremenu od 06:00 do 22:00 sata, te vikendom (subotom, nedjeljom i državnim praznikom) u vremenu od 8:00 do 20:00 sati. Sam program prijevoza podijeljen je u nekoliko kategorija: prijevoz na posao i s posla, prijevoz učenika u školu i iz škole, prijevoz invalida u medicinske ustanove i vraćanje iz istih, prijevoz korisnika Centra "Juraj Bonačić" i "Centra Slava Raškaj", dostava hrane iz pučke kuhinje. Osim navedenih kategorija prijevoza, po zahtjevu osoba s invaliditetom ili njihovih skrbnika obavljaju se i drugi oblici prijevoza: na svetu misu, na duhovne obnove, na plažu, kod javnog bilježnika, u banku itd. Ovaj program prijevoza osoba s invaliditetom realizira se pomoću tri vozača od koji su dva angažirana na puno radno vrijeme, a jedan na pola radnog vremena, a po potrebi im pomažu i osobe u pratnji invalida. Dana 24. srpnja 2013. godine, osobno sam sazvao sastanak s predstavnicima udruga koje skrbe o osobama s invaliditetom, te u nazočnosti predstavnika Gradskog društva Crvenog križa Solin i stručnih gradskih službi, analizirao rad i funkcioniranje prijevoza osoba s invaliditetom. Nakon dobivenih informacija i analiza, te izjava predstavnika korisnika usluga kako su izuzetno zadovoljni s uslugom prijevoza koji se svakodnevno obavlja, moram istaknuti da sam i ja osobno zadovoljan kako se ovaj prijevoz do sada obavljao, no ipak zaključili smo da ćemo uvesti nove mogućnosti u obavljanju istog, a što ćemo definirati Pravilnikom o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom.“

Nakon zaprimljenog odgovora odlučili smo da ćemo održati savjetovanje za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u gradu Solinu te održati sastanak s gradonačelnikom i gradskom upravom. U rujnu smo tom prilikom saznali kako grad Solin financira u dogovoru i partnerstvu s Crvenim križem prijevoz osoba s invaliditetom u Solinu, a izdašno potpomažu djelovanje udruga koje skrbe o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama; u gradu Solinu djeluju 4 udruge koje rade u korist osoba s invaliditetom. Zanimljiva je činjenica da je od ukupno 200 članova udruge „Moje dijete“ iz Solina njih 90 iz drugih područja Splitsko-dalmatinske županije što govori o uspješnosti ove udruge. Posebno su pohvalili suradnju sa Gradskom upravom i naglasili da je i dalje potrebna kontinuirana podrška i suradnja u svrhu daljnjeg uspješnog djelovanja u korist djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Primjer 3.

Uredu se obratila predstavnica udruge Lavona u ime roditelja djece polaznika Centra za odgoj i obrazovanje (dalje COO) Dubrava. Stranka navodi: „...škola je organizirana u dva turnusa, a prijevoz naše djece, koja su uglavnom teže pokretna ili nepokretna, te neki od njih imaju još i dodatna oštećenja, organiziran je samo ujutro i navečer, organizirano od strane škole. Škola ima na raspolaganju samo dva dotrajala kombi vozila, gdje je upitna sigurnost naše djece. Osim toga, zbog velikog broja korisnika

školskog prijevoza koji stanuju na različitim lokacijama Grada Zagreba i okolice, djeca u vožnji provedu i po 2 sata u jednom smjeru. Dakle, dijete koje napusti svoj dom u šest ujutro, dolazi u školu oko 8h, te je tamo prisiljeno ostati do 19.25, kada je organiziran polazak kombija iz škole. To dijete dolazi kući iza 21 h, nekad čak i 21.30h. Moram naglasiti da je ova situacija frustrirajuća kako za roditelje, tako i za našu djecu. Oni su dio naše obitelji, a na ovaj način ih se nasilno institucionalizira i čupa iz obitelji gdje je prirodno da provedu barem dio dana, naročito u osjetljivim godinama u kojima su sada.“

Stranka se također obratila gradu Zagrebu međutim kako grad nije osnivač ustanove dobila je odgovor da nisu u mogućnosti osigurati specijalni prijevoz iako navodi da „...isti taj ZET-ov kombi dovozi u školu i odmah po završetku nastave ,odvozi iz škole samo jedno dijete, iako je kapacitet kombija znatno veći. Kada sam upitala gospođu u Gradskom uredu za socijalnu skrb i osobe s invaliditetom kako je moguće da su organizirali prijevoz za samo jedno dijete, odgovorila je da ne zna, ali da nam može izaći u susret i osigurati prijevoz za još jedno, što je drugi dan u dopisu školi i ponudila.“

Roditelji su se pojedinačno obraćali CZSS, Ministarstvima ali nisu dobili pozitivne odgovore. Osnivač ustanove je Ministarstvo socijalne politike i mladih. Na upit roditelja, iz nadležnog ministarstva im je odgovoreno u telefonskom razgovoru: „...da neka djeca idu na niskopodni tramvaj, da ne vidi u čemu je problem...“

„Ono što želimo jest da naša djeca dobiju jednake uvjete za školovanje kao i djeca bez oštećenja, da dio dana provedu u školi kao i njihovi vršnjaci, a dio s obitelji. Na ovaj način, kako je sada organizirano, to im je potpuno onemogućeno. Zbog teške materijalne situacije u zemlji, većina roditelja nema vlastiti prijevoz, a i oni koji imaju, ne mogu si priuštiti velike troškove goriva. (...) Iskreno se nadam da ćete nam pomoći da riješimo ovaj problem, jer sve institucije kojima smo se do sada obratili nisu imali sluha za to. Ukoliko se ovaj tjedan ne riješi problem prijevoza, svi roditelji su složni da ne šaljemo djecu u školu, te na taj način bojkotiramo nastavu.“

Zaprimivši pritužbu, Pravobraniteljica je održala sastanak s ravnateljicom COO Dubrava te žurno zatražila rješenje navedenog problema pojašnjivši kako Centar raspolaže sa svega dva prilagođena kombi vozila i ne uspijeva zadovoljiti potrebe za prijevozom onih učenika koji zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta ne mogu koristiti javni prijevoz ili im prijevoz ne mogu osigurati roditelji na drugi način. Budući da gotovo mjesec dana od početka školske godine nije riješen problem prijevoza te da na pritužbu roditelja, ali i na upit Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava nije stigao odgovor Ministarstva (ako se izuzme telefonska informacija da će se osigurati dodatni kombi), požurili smo odgovor o načinu i rokovima organiziranja prijevoza za učenike Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava. Prema saznanjima Ureda u listopadu 2013. godine u Ministarstvu socijalne politike i mladih je održan sastanak na kojem su predstavnici ministarstva, roditelji i ravnateljica COO Dubrava dogovorili daljnje smjernice te im je pojašnjeno da je bila provedena javna nabava za kupnju kombi-vozila za cijeli sustav i da bi kombi vozilo uskoro trebalo stići. S obzirom na navedeno, dogovoreno je da Centar Dubrava sklopi ugovor o uslugama prijevoza s najpovoljnijim ponuđačem koji će voziti djecu na poludnevnom boravku. Tako je Centar sklopio ugovor s Društvom cerebralne i dječje paralize. Usluge prijevoza koristi najviše do 6 djece. U tijeku je žalbeni postupak vezano za javnu nabavu i očekuje se da će se ovo pitanje vrlo skoro riješiti.

Pravo na oslobođanje od plaćanja cestarine

U sljedećim primjerima navodimo probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju vezano uz oslobođanje od plaćanja cestarine za prolazak autocestom.

Primjer 1.

Stranka navodi: „Poštovani, molim vas da mi javite da li je nešto poduzeto u vezi vraćanja prava tjelesnih invalida od 80% (... cestovni prijevoz i dr.) koje je oduzela bivša vlada. Ukoliko do sada nije ništa poduzeto, postoji li mogućnost da se pokrene pitanje vraćanja tih prava.“

Člankom 1. Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o javnim cestama („Narodne novine“, broj: 73/10) izmijenjen je članak 63.a stavak 1. na način da sada samo osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja ne plaćaju cestarinu iz članka 62. stavka 2. ovoga Zakona. Prema dotadašnjem uređenju plaćanja cestarine bile su oslobođene sve osobe koje imaju 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60 ili više posto.

Na temelju više upita stranaka zatražili smo od nadležnog ministarstva sredinom 2013. godine očitovanje u kojem su naveli sljedeće: *„Prema našim saznanjima navedena oslobađanja plaćanja za osobe s invaliditetom ne postoje niti u jednoj državi članici Europske unije, a za sada nemamo najavu da će navedeno pravo oslobađanja plaćanja cestarine biti prošireno na sve osobe koje imaju utvrđeno 80% tjelesno oštećenje.“*

Iako na razini Europske unije nisu usuglašene povlastice u prijevozu kao što je to slučaj sa znakom pristupačnosti, različite zemlje članice kroz različite mjere pokušavaju ublažiti činjenicu da je osobama s invaliditetom onemogućena sloboda kretanja zbog neprilagođenosti javnog prijevoza. Oslobađanje od plaćanja troškova cestarine samo je jedna od mjera i pravo koje osobe s invaliditetom imaju u Republici Austriji, Republici Slovačkoj.... Na temelju toga zaključujemo da su saznanja koja ima Ministarstvo prometa nepotpuna.

Druge mjere u različitim zemljama članicama uključuju subvencije kojima se pokriva dio troškova kupovine, preinake ili održavanja osobnog vozila (u Republici Mađarskoj osobama s invaliditetom pokriven je trošak preinake vozila u iznosu do 107 eura jednom u sedam godina); oslobađanje od plaćanja poreza na vozilo (u Španjolskoj osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na smanjenu stopu poreza prilikom kupovine, preinake ili održavanja osobnog vozila), oslobađanje od plaćanja karte u javnom prijevozu (u Republici Češkoj osobama s invaliditetom dostupan je besplatan gradski javni prijevoz i popust na javne autobuse i putovanja željeznicom, a ta se povlastica prenosi i na asistenta koji putuje s osobom s invaliditetom). U nekim zemljama osobe smanjene pokretljivosti imaju pravo na dodatnu novčanu naknadu uz ostale novčane naknade koje ostvaruju s osnove invaliditeta (u Austriji osobe koje ne mogu koristiti javni prijevoz dobivaju novčanu naknadu za mobilnost, u Irskoj ta naknada iznosi 208 eura mjesečno, a u Španjolskoj 39). U nekim zemljama osobama s invaliditetom koje ne mogu koristiti javni prijevoz osiguran je prijevoz specijaliziranim vozilima ili posebno prilagođenim taksi vozilima.

U situaciji kad uz iznimku nekoliko gradova, većina tih mjera kojima se nastoji ublažiti neprilagođenost prometnih sredstava ne postoji u Hrvatskoj, neprihvatljivo je da se zbog nemogućnosti sustava da osigura bolju kontrolu i spriječi zlouporabe osobama s invaliditetom ukine ili ograniči nadoknada koju predstavlja oslobađanje od plaćanja cestarine.

Primjer 2.

U svojoj pritužbi stranku zanima zašto ona kao *100% invalid koji ne može voziti vlastiti auto*, i navodi da je *diskriminirana u pogledu plaćanja auto-cesta, u usporedbi s invalidnim osobama koje posjeduju vlastito vozilo*. Također je zanima *zašto i kako je uopće moguće da one invalidne osobe koje posjeduju vlastiti auto imaju besplatnu vožnju auto-cestom, a osobe s invaliditetom, kao suputnici moraju plaćati istu?*

U prepisci sa strankom pojašnjavamo joj aktualne propise vezano za uvjete koje osoba mora zadovoljiti da bi ostvarila pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine te je upoznajemo s odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije. Međutim, stranka i dalje navodi da se smatra diskriminiranom u odnosu na one osobe s invaliditetom koje su vlasnici vozila, jer nema vlastiti automobil i ne vozi te navodi: *„Naime, zamolila bih Vas da mi objasnite KAKO i NA KOJI NAČIN,... 100% invalidna osoba mogu biti VLASNIKOM osobnog vozila, s obzirom da sam VOZAČKI NESPOSOBNA, te automobil NE MOGU voziti. Kako da ja taj*

auto vozim??? Ona druga nesposobnost je KREDITNA. Naime, ja sa svojih oko 1500 kn invalidske mirovine i 1250 kn dodatka, što sveukupno iznosi 2.750,00 kn, NE MOGU dobiti kredit za kupnju automobila niti u jednoj banci. A i da mogu, smatram uistinu APSURDNIM da osoba koja ne može upravljati osobnim automobilom, taj automobil posjeduje.“

Sama činjenica da netko ne posjeduje motorno vozilo (bila ona osoba s invaliditetom ili ne) ne znači nužno i diskriminaciju, jer da bi diskriminacija postojala mora postojati i osnova, sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Razlog što netko ne posjeduje vozilo ne može se dovesti u korelaciju s osobama s invaliditetom koje ga posjeduju, odnosno ne može se utvrditi diskriminacijska osnova. Da bi postojala diskriminacija mora postojati osoba koja se stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji. Sama činjenica da netko (npr. osoba s invaliditetom) ima, a druga osoba (osoba s invaliditetom) nema cestovno motorno vozilo ili si ga ne može kupiti zbog nedostatka novčanih sredstava ne znači da je i diskriminirana.

Međutim, mišljenja smo da je ovo pravo potrebno urediti na drugačiji način, s obzirom na niz dvojbenih odredbi, kao i zlouporabe ovog prava.

Primjer 3.

U pritužbi stranka navodi: „U jesen 2011. godine sam Vam se obratio zbog mog statusa i nejednakosti pred zakonom i od Vas sam dobio iscrpan odgovor... Na kraju odgovora stoji da ćete podnijeti prijedlog za izmjenu Zakona o cestama pa me interesira da li se na tom planu nešto promijenilo...“

Na navedeni upit stranci smo odgovorili da se Ustavni sud ne slaže s time da se u ovakvim slučajevima radi o nejednakosti. U svim ovim slučajevima podnošenja prijedloga za ocjenu ustavnosti (odnosno, u svim slučajevima gdje su se osobe s 100% tjelesnim oštećenjem prituživale jer im zakonom nisu dana ista prava kao 100% HRVI) Ustavni sud je zauzeo stajalište da se radi o različitim skupinama osoba s invaliditetom. Svaka država pa tako i Republika Hrvatska ima ovlast, sukladno svojim gospodarskim prilikama i mogućnostima pravo samostalno uređivati svoju socijalnu politiku, odnosno djelokrug i načine ostvarivanja prava pojedinih skupina osoba s invaliditetom. U svom odgovoru u gore navedenom dopisu naveli smo da ćemo u dogovoru sa savezima udruga i samim udrugama predložiti ponovne izmjene i dopune Zakona o cestama, međutim od toga datuma dogodile su se određene okolnosti koje su utjecale na promjenu našeg mišljenja. Te okolnosti sastoje se u sljedećem:

Izmjenom članka 63.a Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama (NN br. 73/2010 od 14.06.2010.) smanjen je broj korisnika koji su oslobođeni plaćanja autocesta (broj korisnika smanjen je s 24.000 na 6.000). Ovaj broj od 6.000 korisnika „Smart kartice“ povećao se na 12.000 novim izmjenama od 20.07.2011. kad je proširen krug osoba koje ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu i na sve osobe koje imaju tjelesno oštećenje vida od 100% (broj istih po podacima Hrvatskog saveza slijepih je 5800). Naime, primijetili smo da je u 2009. na proračunskoj stavci A754005 za godišnju naknadu za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide bilo utrošeno 29.728.751,90 kn kada je bilo 24.000 korisnika koji su oslobođeni plaćanja cestarine, te u 2011. bez obzira što je broj korisnika zbog izmjene zakona smanjen u dvostrukom broju, također na proračunskoj stavci stoji 29.000.000 (rebalans od 31.10.2011.) te smo smatrali potrebnim izvršiti provjeru isplaćenih iznosa te način njihove isplate koncesionarima (Hrvatske autoceste d.o.o. (dalje HAC d.o.o.) od strane Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Našim dopisom upućenim MPPI te MOBMS-u zatražili smo pojašnjenje razloga povećanja proračunskih sredstava na stavci A754005, godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide s obzirom na smanjenje broja osoba s invaliditetom koji se koriste s pravom na oslobođenje plaćanja cestarine („smart karticom“). U svom odgovoru MPPI upućuje na MOBMS. Ovo Ministarstvo u svom odgovoru dalo je obrazloženje koje smo držali nelogičnim, odnosno ukoliko je Ministarstvo postupalo onako kako su to naveli u svom odgovoru, u istome smo pronašli elemente nezakonitosti. Zbog toga smo

10. veljače 2012. uputili Ministarstvu financija prijedlog za financijski nadzor izdvajanja državnih sredstava te isplate HAC-u njihovih potraživanja s osnove korištenja „smart kartica“.

Također, u isto vrijeme uputili smo dopis i prometnoj inspekciji Ministarstva mora, prometa i razvitka sa zahtjevom za nadzor zakonitog korištenja „smart kartica“ od strane osoba s invaliditetom. Prometna inspekcija je u više navrata zabilježila protuzakonito korištenje „smart kartica“ od strane zdravih osoba, odnosno veći broj pokušaja prolaska autocestom osoba koje nisu bile vlasnici „smart kartice“, a gdje osoba s invaliditetom nije ni bila u automobilu.

I u jednom i u drugom slučaju dobili smo izvješće o nezakonitostima u korištenju ovog prava.

Ministarstvo financija u svom odgovoru između ostalog navodi: „Sukladno svemu navedenome, a uslijed činjenice da postoji razlika između tijela državne uprave koje donosi rješenje osnovom kojega se ostvaruje pravo na oslobođanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine i tijela državne uprave s pozicije kojeg se u državnom proračunu osiguravaju i isplaćuju korisnicima naknade, te koje tijelo nije prilikom isplate ispitivalo propisanu vjerodostojnu dokumentaciju, utvrđene su nezakonitosti koje se odnose na navedenu aktivnost, te je subjektu nadzora naloženo usklađivanje postupanja s propisima. Zaključno navodimo da je Zapisnik o obavljenom proračunskom nadzoru dostavljen na Postupanje nadležnom državnom odvjetništvu“.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je podatke od Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture gdje nam je odgovoreno sljedeće:

„...- na početku 2014. godine u sustavu je oko 16 000 izdanih smart kartica, međutim navode kako podatak nije u potpunosti točan jer nije provedeno usklađenje podataka prema kriteriju umrlih korisnika.

-za 2014. godinu osigurana su sredstva od 21.000.000 kn, što prema dinamici isplate za 2013. godinu dovodi u pitanje kontinuitet isplata za tekuću godinu. Planom rebalansa se očekuje isplata dodatnih sredstava.“

Također imamo saznanja i da se tijekom 2014. godine predviđa održavanje sastanka u navedenom Ministarstvu zajedno sa predstavnicima osoba s invaliditetom kako bi se iznašli modaliteti za bolje uređenje ovog prava, njegovu provedbu i sprečavanje zlouporaba.

Ured će i dalje u 2014. godini nastaviti predlagati bolju i kvalitetniju provedbu ovog prava.

Zrakoplovni prijevoz

Prateći provedbu Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine uočili smo kako je Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture izvijestilo u Izvješću o provedbi da je u Zračnoj luci Zagreb provedena dodatna edukacija službi koje brinu o osobama s invaliditetom u okviru vlastitih namjenskih sredstava. U sklopu Zračne luke Pula navodi se sljedeće: izgradnja prve faze ugostiteljskog objekta prilagođenog osobama sa smanjenom pokretljivošću; izrađen je i potvrđen idejni projekt prilagodbe postojeće putničke zgrade na Schengen i Non-Schengen putničke tokove u dolasku i odlasku (dio projekta prilagodbe odnosi se na olakšani pristup putnika s invaliditetom prilikom ukrcaja/iskrcaja u zrakoplov, te prilagodbu sanitarnih čvorova); povećana je kvaliteta usluge prihvata i otpreme putnika s invaliditetom (nabava novih invalidskih kolica prilagođenih osobama različitih tjelesnih težina), te je propisana procedura prihvata i otpreme putnika s invaliditetom u Aerodromskom priručniku i odobrena od Agencije za civilno zrakoplovstvo, certificirana prema ISO 9001:2008 standardu kvalitete. Tijekom 2012. godine na službenim Internet stranicama Zračne luke Osijek objavljene su informacije za putnike s invaliditetom, odnosno za putnike ograničene pokretljivosti, oštećenog vida i/ili sluha. U Zračnoj luci Split postavljen je pult za osobe s invaliditetom u zgradi putničkog terminala, te oglasni pano na visini 120-160 cm pored pulta za osobe s invaliditetom. Također je izrađena tehnička dokumentacija za rekonstrukciju i proširenje putničkog terminala s obvezujućom klauzulom za projektante da građevina u potpunosti mora osigurati pristupačnost osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. U Zračnoj luci Zadar ugrađena je induktivna petlja u

putničkoj zgradi za osobe s oštećenjem sluha, taktilna traka vođenja u holu zgrade, te prilazna rampa s rukohvatom ispred ulaza u putničku zgradu. U 2012. godini za ove je mjere, kao i za mjeru 1. koja se odnosi na osiguranje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, Ministarstvo osiguralo i utrošilo ukupno 5.000.000,00 kuna.

Željeznički prijevoz

Pravobraniteljica je uputila preporuku te navela kako su se više puta tijekom proteklih godina obraćali HŽ-u radi dobivanja informacija vezano za probleme s kojima se susreću u putničkom prijevozu vlakovima osobe s invaliditetom i njihovi bližnji. S obzirom da se problemi i dalje događaju, u nastavku navodimo neke od pojedinačnih pritužbi ali i saznanja iz medija. „*Primjerice, ulazak u vlak u Zagrebu sam po sebi ne znači ništa ako osoba u invalidskim kolicima ne može iz njega sići u Splitu i nadam se da su po tom pitanju u međuvremenu poduzeti odgovarajući koraci. Dakako, vlak koji ovom prilikom ističem hvale je vrijedan moderan vlak koji prometuje na liniji Zagreb-Vinkovci, pušten u pogon prije nešto više od godine. Osnovni je problem što je osigurano samo jedno mjesto za invalidska kolica, što je prilično nevjerovatan i šokantan podatak. Zamislite što bi se dogodilo da dvije osobe u invalidskim kolicima istodobno krenu tim vlakom iz Zagreba za Vinkovce, što uopće nije neizgledno s obzirom da taj vlak prometuje samo jednom dnevno. Kao laik ne mogu ulaziti u tehničke razloge takvog "rješenja", no siguran sam da samo jedno mjesto u čitavom vlaku ne odgovara ni europskim standardima ni brojnim odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, čiji je od 6. lipnja 2007. potpisnik i Republika Hrvatska. Drugi je veliki problem što je prostor predviđen za invalidska kolica tik do zahoda koji koriste svi putnici. Putnici na putu do zahoda moraju prolaziti uskim prolazom kraj invalidskih kolica pa osoba u invalidskim kolicima ne može provesti ni trenutka da je pritom drugi putnici ne guraju, spotiču se o nju ili joj padaju u krilo. Također nisu osigurani ni odgovarajući sigurnosni pojasevi koji bi jamčili sigurnost osobi u invalidskim kolicima i njezinoj pratnji. Tu je i vječni problem neupućenosti osoblja u rukovanje hidrauličkim platformama jer su me osobno ukrcavali u vlak punih 30-ak minuta, zbog čega je vlak na spomenutoj liniji nakraju i kasnio.*“

„*Obraćam Vam se potaknuta nedavnim iskustvom. U pokušajima da spustimo niz stepenice na kolodvoru, a zatim ukrcamo u vlak našu teško bolesnu i teško pokretnu prijateljicu koja se s liječenja vraćala u Split, shvatili smo da kolodvor u centru metropole nimalo nije prilagođen invalidima. Uz potezanje kontrolora i naše guranje, ukrcavanje smo preživjeli, daleko je bio dramatičniji silazak niz stepenice. Pri tome su i "hodajući" putnici gubili ravnotežu noseći prtljagu.*“

Kao što se vidi u isječcima iz pritužbi, stranke su opravdano nezadovoljne. Smatramo da je potrebno svima omogućiti neovisno i nesmetano kretanje, pristupačnost pa u tom smislu i dostupnost svih usluga koje su nužne kako bi građani bez obzira na invaliditet nesmetano mogli stići od mjesta A do mjesta B i koristiti javne usluge prijevoza. Ovim putem smo istaknuli da je RH potpisnica i niza međunarodnih dokumenata kojima se štite prava osoba s invaliditetom, a kao jedno od osnovnih prava se navodi i pravo na pristupačnost: *Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom koja je usvojena zajedno s Fakultativnim protokolom (NN MU br. 6/07, 3/08 i 5/08), u članku 9. ističe pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 78/13), propisani su uvjeti pristupačnosti koji se moraju ispuniti. Kao prioriteta za osiguranje pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti navode se i sljedeće građevine (iste su navedene i u članku 5. Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13): - (...)*

- *građevine u kojoj učestalo borave osobe s invaliditetom,*

- *prostori i površine javne namjene: pješački trg, ulica, staza u parku, dječjem igralištu i na šetalištu; pothodnik, nathodnik i pješački most; ulični prijelaz i sl. i ...*

Od 1. siječnja 2009. godine u Hrvatskoj je na snazi *Zakon o suzbijanju diskriminacije* (NN, br. 85/08, 112/12). Zakonom se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne/ samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovu određene karakteristike, primjerice invaliditeta, spola ili dobi. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe što je posebno značajno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta.

Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

– **korištenje javno dostupnih resursa,**

– **sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...) prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.**

Obzirom na sve navedeno zatražili smo slijedeće informacije: koje mjere i aktivnosti su poduzeli u 2013. i planiraju poduzeti u 2014. kako bi dostupnost usluga osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u putničkom prijevozu HŽ-a bila osigurana na jednakoj osnovi kao i putnicima bez invaliditeta; da li su ispoštovane odredbe Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, 78/13) vezano za uređenje unutarnjih i vanjskih prostora kolodvora (Glavnog kolodvora u Zagrebu te drugih kolodvora diljem RH) npr. sanitarni čvor, taktilne vodilje za slijepu osobu, prilagođeni pultovi prilikom kupnje karata i dr.; da li su osigurane i na kojim željezničkim postajama platforme ili neki drugi oblici pomagala za prilagođeno ulaženje osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u vlakove, odnosno kako planirate ukloniti prepreke i osigurati nesmetan ulaz osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u vlakove; da li ste održali edukacije i/ili imate u vidu neke oblike edukacija za djelatnike npr. konduktore i drugo osoblje kako bi se upoznali sa specifičnostima oštećenja osoba s invaliditetom kojima je potrebna njihova pomoć pri ulasku/silasku iz vlaka (npr. postoje različita invalidska kolica i neka druga pomagala); da li su nabavljeni vlakovi bili u korištenju tijekom 2013. i da li su ih osobe s invaliditetom mogle koristiti i na kojim relacijama, te da li se planira u 2014. nabava novih vlakova.

Na navedenu preporuku HŽ nam je odgovorio slijedeće: „*Obavještavamo vas da je HŽ Putnički prijevoz d.o.o. vlasnik prijevoznih sredstava kojima se odvija javni prijevoz putnika željeznicom dok su građevinski objekti koje koristimo za obavljanje usluge vlasništvo HŽ Infrastrukture d.o.o.*

HŽ Putnički prijevoz d.o.o. trenutno ima tri putnička vagona, šest nagibnih vlakova i tri nova prototipna niskopodna vlaka koji su izrađeni u skladu sa europskim propisima odnosno u skladu sa TSI (Technical Specifications for interoperability) za pristupačnost osobama smanjene pokretljivosti (Odluka komisije 2008/164/EZ) u kojima je omogućen prijevoz osoba u invalidskim kolicima. U navedene putničke vagone i nagibne vlakove osobe sa invaliditetom mogu ući pomoću rampe za podizanje koju trenutno imamo samo u Zagreb GK. HŽ Putnički prijevoz d.o.o. planira nabaviti još 5 rampi koje bi bile raspoređene u regionalnim centrima i uz pravovremenu najavu putovanja bile bi dostupne na svim kolodvorima. U navedena tri prototipna niskopodna vlaka ugrađene su rampe za ulaz i izlaz osoba sa invaliditetom i predmetni vlakovi voze u gradsko - prigradskom prometu Grada Zagreba i regionalnom prometu na relacijama Zagreb GK - Sisak, Zagreb GK - Moravice i Zagreb GK — Čakovec. U HŽ Putničkom prijevozu d.o.o. se obavlja redovito poučavanja izvršnih radnika koji sudjeluju u procesu prijevoza putnika željeznicom između ostalih i vlakopratnog i strojnog osoblja koji rukuju rampom za osobe sa smanjenom pokretljivošću. Plan HŽ Putničkog prijevoza je do 2017. godine nabaviti 44 nova vlaka koji će biti istih tehničkih karakteristika kao i predmetni prototipni niskopodni vlakovi i koji će također imati rampe za ulaz i izlaz osoba sa invaliditetom. Postupak nabave predmetnih vlakova započeo je 2012. godine a

sklapanje ugovora za izradu očekuje se u siječnju 2014. godine. Prvi vlakovi od ugovorenih 44 biti će isporučeni za 14 mjeseci odnosno u prvom kvartalu 2015. godine. Novonabavljeni vlakovi koristiti će se u gradsko prigradskom prijevozu Grada Zagreba i u regionalnom prometu. Nabavom novih prijevoznih sredstava postojeća stara, kod kojih nije omogućen prijevoz osoba s invaliditetom, neće se koristiti za javni prijevoz putnika željeznicom. HŽ putnički prijevoz d.o.o će i dalje poduzimati sve aktivnosti kako bi se osobama sa invaliditetom omogućilo ugodno putovanje. Za objekte koji nisu u vlasništvu HŽ Putničkom prijevozu d.o.o ne možemo vam dati tražene informacije.“

Zaključak i preporuka

Mnoge osobe s invaliditetom žive u sredinama u otežanim uvjetima i osobni automobil im je jedino prijevozno sredstvo koje mogu koristiti u ostvarivanju različitih javnih usluga i svakodnevnih obveza (dolazak na radno mjesto, posjet liječniku i dr.). U njihovom slučaju je osobni automobil i više od prijevoznog sredstva jer im uz olakšanu pokretljivost omogućava i neovisno življenje. Mobilnost je uz pristupačnost osnovni preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u društvo.

-Stoga smatramo da je nužno unaprijediti međugradski i gradski željeznički i autobusni prijevoz sa potrebnim prilagodbama.

-Osigurati bolju kontrolu i sprječavanjem zlouporabe korištenja prava na oslobođanje od plaćanja cestarina.

Dokle god imamo situaciju kad uz iznimku nekoliko gradova, većina tih mjera kojima se nastoji ublažiti neprilagođenost prometnih sredstava ne postoji u Hrvatskoj, neprihvatljiva su razmatranja da se zbog nemogućnosti sustava da osigura bolju kontrolu i spriječi zlouporabe, osobama s invaliditetom ukine nadoknada koju predstavlja oslobođanje od plaćanja cestarine.

-S obzirom na propisivanje, odobravanje i primjenu prava na znak pristupačnosti, ali i zlouporabe, te nezadovoljstva pojedinaca i udruga na lokalnoj razini, smatramo da su nužne izmjene odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti.

-Kako je Ministarstvo unutarnjih poslova nadležno za Zakon o sigurnosti prometa na cestama iz kojeg proizlazi podzakonski akt Pravilnik o znaku pristupačnosti, smatramo nepotrebnim da nadležno tijelo za isti bude Ministarstvo zdravlja. Od 2008. godine nije vidljiva potreba da Ministarstvo zdravlja obnaša nadležnost jer nema ovlasti provedbe Pravilnika ni u kom segmentu kriterija za dobivanje, a niti za kontrolu provedbe, stoga smatramo da je potrebna promjena nadležnosti.

-Iako u nekim gradovima u RH postoji prilagođen prijevoz specijaliziranim kombi vozilima smatramo da je nužno unaprijediti i povećati vozni park te uskladiti radno vrijeme sa potrebama korisnika, djece i odraslih osoba s invaliditetom. Prijevoz ne smije biti osiguran isključivo osobama koje se školuju i rade već i onima koji u nedostatku drugih prilagođenih prijevoznih sredstava mogu jedino koristiti ovu vrstu prijevoza radi obavljanja raznih poslova ali i temeljnog razloga – uključivanja u zajednicu.

3.10. ZDRAVLJE

Republika Hrvatska se ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezala poduzimati mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom pa im tako i u području zdravlja osigurati najviše ostvarive standarde tjelesnog i mentalnog zdravlja, te zdravstvene usluge potrebne osobama s invaliditetom, uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, na način da se ove usluge pružaju što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive, uključujući ruralne krajeve.

3.10.1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Iz pritužbi zaprimljenih u ovom Uredu razvidno je nepoštivanje ovih prava osoba s invaliditetom, naročito u tri važna područja koja smo posebno izdvojili.

Nije zamijećeno da su učinjeni niti minimalni pomaci u razvoju tzv. psihijatrije u zajednici uz unaprjeđenje kvalitete zdravstvene zaštite za **osobe s duševnim smetnjama (osobe s invaliditetom s mentalnim oštećenjem)** u smjeru razvoja vanbolničkog liječenja i rehabilitacije. Zbog ne postojanja izvanbolničkog sustava liječenja i usluga u zajednici koje bi predstavljale potporu samostalnom življenju i funkcioniranju te nedostatka rehabilitacije dolazi do višestrukih hospitalizacija osoba s ovom vrstom invaliditeta, posljedično do institucionalizacije (izdvajanja ovih osoba iz njihovih lokalnih sredina radi liječenja ili smještaja u velike domove socijalne skrbi u kojima često provedu cijeli život), socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, i to u potpunosti, što sve predstavlja povrede prava osoba s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju putem svog zdravstvenog osiguranja ne mogu si osigurati sva potrebna **ortopedska pomagala**, o čemu ovaj Ured učestalo zaprima pritužbe. Uglavnom se osobe s invaliditetom pritužuju na nužnost nadoplate velikih novčanih iznosa za potrebno pomagalo odobreno od strane HZZO-a ili se pritužuju na činjenicu da se pojedino pomagalo uopće ne nalazi na Popisu pomagala. Dostupnost ortopedskih pomagala osobama s invaliditetom od iznimne je važnosti jer izravno doprinosi njihovom uključivanju u život zajednice, omogućava neovisno življenje, osigurava osobnu pokretljivost, pristup informacijama, olakšava procese osposobljavanja i rehabilitacije, pristup radu i zapošljavanju te pristup sudjelovanju u javnom i političkom životu, kulturnom životu, rekreaciji, raznodni i športu. Sve ovo su prava koja osobama s invaliditetom jamči Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. kao jedna od mjera koja se treba kontinuirano provoditi je i usklađivanje Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala sa suvremenim dostignućima tehničkih i medicinskih znanosti te iskustvima osoba s invaliditetom. Dugoročno gledajući, dostupnošću pomagala smanjuju se troškovi cjelokupnog sustava koji kasnije proizlaze iz nužnosti omogućavanja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju drugih oblika potpora i prilagodbi. S obzirom na navedeno, nužno je osigurati dostatna sredstva za stalno unaprjeđenje i stavljanje novih suvremenih ortopedskih pomagala na Popis pomagala i njihovu dostupnost osobama s invaliditetom na teret obveznog zdravstvenog osiguranja.

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom propisano je kako će „države potpisnice poduzeti djelotvorne i prikladne mjere (...) te organizirati, jačati i proširiti sveobuhvatne usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, posebice na području zdravstva (...) na način da usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu utemeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe; (...)“. Iz pritužbi upućenih ovom Uredu razvidna je nužnost unaprjeđenja i razvoja sustava **rane intervencije i habilitacije djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama** na način da ista zdravstvena usluga bude dostupna što je moguće bliže krajevima u kojima djeca žive, što sada nije slučaj jer je ista koncentrirana samo u velikim gradovima. Sustavna mreža rane intervencije nije uspostavljena, pa pojedine ustanove u sustavu socijalne skrbi svoje specijalizirane usluge mogu pružati tek kad se utvrdi vrsta i stupanj tjelesnog ili mentalnog oštećenja sukladno važećim propisima iz socijalne skrbi što je nedovoljno rano. Ustanove u sustavu zdravstva imaju ograničenja u pogledu zapošljavanja potrebnog nezdravstvenog osoblja koje bi nakon uspostavljene dijagnoze i statusa djeteta provodilo potrebne rehabilitacijske odnosno habilitacijske postupke. Posljedica toga je, da su roditelji često prepušteni sami sebi, jer njihovo dijete „jednostavno nikamo ne spada“. Smatramo stoga kako je potrebno osigurati dostatna proračunska sredstva za daljnji razvoj i unaprjeđivanje ovog oblika zdravstvene zaštite, ali i uložiti daljnje napore radi međusobnog povezivanja sustava zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi radi razvoja sustava rane intervencije.

S obzirom na navedeno, Ministarstvu zdravlja upućena je preporuka u smislu nužnosti poduzimanja mjera s ciljem unaprjeđenja ovih područja zdravstvene zaštite uz poseban naglasak da se prilikom planiranja potrošnje proračunskih sredstava naročita briga vodi o osiguravanju sredstava namijenjenih ovoj potrebi.

Ortopedska pomagala

Iz podataka iz Izvješća o poslovanju HZZO-a za 2011. godinu

(Izvor: http://www.hzzonet.hr/dload/publikacije/20120426_Izvjesce_o_poslovanju_HZZOa_za_2011_godinu.pdf) bilo je razvidno kako su ukupni izdaci za ortopedske uređaje i pomagala u 2011. godini iznosili 686.788.622 kn te su veći za 8,93% od istih izdataka za 2010. godinu, kada su iznosili 630.498.819 kn. U strukturi su činili 3,96% izdataka ukupne zdravstvene zaštite za 2011. godinu, dok su u 2010. godini iznosili ukupno 3,71% izdataka. U 2011. godini ovjereno je 940.025 potvrda za ortopedske uređaje i pomagala, dok je u 2010. godini ovjereno 885.246 potvrda. Podaci za 2012. godinu (Izvor: http://www.hzzo-net.hr/dload/novosti/HZZO_izvjesce_2012_WEB.pdf) govore kako su izdaci za ortopedska pomagala iznosili ukupno 719.829.092 kuna i činili su 3,97 % izdataka ukupne zdravstvene zaštite, a veći su za 4,81 % u odnosu na prethodnu godinu. U 2012. godini ovjereno je 983.938 potvrda za ortopedske uređaje i pomagala. Podaci za 2013. godinu nisu dostupni.

Iako je navedenih podataka razvidno kako su se izdaci za ortopedska pomagala u prethodne tri godine povećali te je odobren veći broj pomagala, razvidno je kako izdaci za ortopedska pomagala iznose manje od 4% od ukupnih izdataka za zdravstvenu zaštitu. Na Popisu pomagala ne nalaze se sva ona pomagala koja su neophodno potrebna osobama s invaliditetom. Pritužbe upućene pravobraniteljici uglavnom se odnose na nužnost nadoplate za nabavku pojedinog pomagala, nedostatne količine potrošnog materijala te na ne uvrštavanje pojedinih pomagala na popis pomagala. Pravobraniteljica neprestano ukazuje na potrebe za uvrštavanjem novih pomagala na popis te na nužnost omogućavanje svim osobama s invaliditetom upotrebe onih pomagala koja su im potrebna. Ostale pritužbe odnose se na neprofesionalnost distributera pomagala, na kratke rokove upotrebe pomagala, na njihovu lošu kvalitetu.

Primjer:

Uredu se pritužila majka djeteta s teškoćama u razvoju koje je ovisno o aparatima za održavanje na životu. Majka opisuje ortopedska pomagala i potrošni materijal koji je potreban njezinom djetetu. Navodi kako maksimalan iznos potrošnog materijala propisan Pravilnikom nije dovoljan za njegove potrebe pa obitelj sama mora kupovati dio ovog materijala. Navodi također da se respirator koji se nalazi na Popisu pomagala učestalo kvari, pa su sami morali kupiti drugi koji će koristiti dok je prvi na popravku. Navodi i da je na teret zdravstvenog osiguranja moguće izvršiti samo jedan popravak godišnje, a respirator se kvari mnogo češće. Jednako tako navodi kako i dijelove za aspirator sama mora kupovati. Obitelji je veliki trošak predstavljala i nadoplata za invalidska kolica za dijete, a s obzirom na to da ona koja se nalaze na Popisu pomagala nisu bila odgovarajuća. Sami su morali kupiti i veći broj pomagala koja se ne nalaze na Popisu.

Tijekom 2013. godine Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima više je puta izmijenjen. Posljednjim izmjenama Pravilnika (NN, broj 154/13) koji je u primjeni od 01. siječnja 2014. godine utvrđene su nove cijene pomagala za određene skupine pomagala, promijenjeni su rokovi uporabe pomagala za osiguranike starosti iznad 18 godina života za pojedina pomagala (ortopedske cipele, određene vrste invalidskih kolica, određena slušna pomagala); uz to je za neka pomagala određeno da će se obavezno prije odobrenja novog istovrsnog pomagala provoditi provjera funkcionalnosti pomagala od strane nadležnog doktora specijalista. Nadalje je omogućeno višekratno propisivanje urogenitalnih pomagala manjih količina unutar tromjesečnog razdoblja. Uvedena je promjena da invalidska kolica s posebnom

prilagodbom moraju zajednički propisivati specijalist ortoped i specijalist fizikalne medicine isključivo u stacionarnim ustanovama. Ortopedski ulošci su brisani iz Popisa pomagala.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je kako nije prihvatljivo provoditi uštede koje bi mogle dovesti do smanjivanja ili ugrožavanja prava osoba s invaliditetom, pa i prava na potrebno ortopedsko pomagalo, koje će biti funkcionalno, zadovoljavajuće kvalitete, i s pravom na njegovu zamjenu kada je pomagalo potrošeno i potrebno ga je zamijeniti novim. Uočeno je kako niti ovom prilikom na Popis pomagala nisu uvrštena neka od pomagala za čije stavljanje na popis smo se zalagali proteklih nekoliko godina, već su neka potrebna pomagala (ortopedski ulošci) brisana s popisa. U Pravilnik nije vraćena mogućnost izvanrednog odobravanja pomagala koja se ne nalaze na Popisu pomagala, a sukladno individualnim potrebama osobe s invaliditetom, što smo više puta predložili. Nedavni slučaj osobe s invaliditetom koja se za kretanje služi elektromotornim skuterom koji se ne nalazi na Popisu pomagala, a koji je bio iznimno medijski popraćen pokazao je kako bi se ovakvim izvanrednim odobravanjem pomagala izvan Popisa omogućio individualiziran pristup svakoj osobi s invaliditetom sukladno njezinim potrebama, a što ne bi uzrokovalo dodatne ili povećane troškove. Nadalje smatramo kako je propušteno izvršiti i nužne izmjene indikacija za odobravanje kod pojedinih pomagala koje smo također predlagali. Također nije uvažena primjedba da se omogući odobravanje veće količine potrošnog materijala od one propisane Pravilnikom.

U očitovanju HZZO navedeno je kako je usklađivanje cijena određenih skupina pomagala provedeno radi obveze Zavoda da postupi sukladno pozitivnim pravnim propisima RH, a kako se tehničke karakteristike koje pomagala moraju zadovoljiti kako bi bila uvrštena u Popis pomagala nisu mijenjale. Navedeno je nadalje kako je Pravilnikom naglašena veća važnost provjere funkcionalnosti invalidskih kolica i slušnih pomagala od roka uporabe, na način da nema automatskog odobravanja pomagala nakon isteka propisanog roka uporabe ukoliko je isto još uvijek funkcionalno. S druge strane, ukoliko pomagalo prestane biti funkcionalno i prije isteka propisanog roka uporabe, osiguraniku se može odobriti novo pomagalo. Invalidska kolica s posebnom prilagodbom sjedišta iznimno su stručno zahtjevno pitanje te prema mišljenju struke postoji medicinsko opravdanje za uvođenje timskog propisivanja u stacionarnoj ustanovi. Dostavljeno je također i obrazloženje skidanja ortopedskih uložaka s Popisa pomagala - istima nije moguće postići korekcije stopala.

Ured pravobraniteljice organizirao je sastanak s predstavnicima udruga djece s teškoćama u razvoju i HZZO-a na kojem se ukazalo prvenstveno na nužnost izmjene Pravilnika u smislu uvrštavanja novih neophodnih pomagala na Popis.

Pravobraniteljici su stručnjaci iz Referentnog centra za kohlearnu implantaciju i kirurgiju naglušnosti i gluhoće predstavili važnost osiguravanja novih slušnih pomagala za osobe s oštećenjem sluha tzv. provodnog tipa. Na preporuku Ureda da se osiguranicima osigura dostupnost ovih pomagala, zaprimljen je odgovor HZZO-a kako se ne radi o ortopedskim pomagalicama već o ugradbenim materijalima koji se stoga ne mogu naći na Popisu pomagala već su troškovi ugradbenih materijala sastavni dio maksimalnih mjesečnih financijskih iznosa utvrđenih ustanovama, raspodjelu kojih provodi uprava ustanove. Međutim, Zavod je predložio Ministarstvu zdravlja da se nabava ovih ugradbenih materijala za organ sluha provodi u spomenutom Referentnom centru, a na osnovu osiguranih sredstava u okviru jedinstvene pozicije Zavoda u Državnom proračunu RH.

3.10.1.1. Zdravstvena zaštita osoba s mentalnim oštećenjem – liječenje i rehabilitacija

Tijekom 2013. godine započelo se s radom na novom Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, na koji Prijedlog Zakona je Pravobraniteljica dala svoje prijedloge i mišljenje.

Između ostaloga je predloženo da se u općim odredbama Zakona odredi područje primjene Zakona, a s obzirom na to da se u njegovom prvom članku preopćenito određuje kako se Zakonom propisuju

temeljna načela, zaštita prava te uvjeti za primjenu mjera i postupanje prema osobama s duševnim smetnjama. Međutim, iz cijelog zakonskog teksta jasno je kako se Zakonom zapravo reguliraju prava osoba s duševnim smetnjama vezano uz njihov smještaj i liječenje u zdravstvenim ustanovama, i to specijalnim psihijatrijskim bolnicama i psihijatrijskim odjelima drugih zdravstvenih ustanova, odnosno njihova prava za vrijeme liječenja psihičke bolesti. Primjerice kada se osoba s duševnim smetnjama nađe u zdravstvenoj ustanovi radi liječenja somatske bolesti, smatramo kako su njezina prava regulirana drugim propisima, prvenstveno Zakonom o zaštiti prava pacijenata, Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, itd. Zatraženo je nadalje definiranje pojedinih pojmova, kao što je primjerice definicija sposobnosti osobe za davanje pristanka. Smatramo da je radi zaštite prava osoba s invaliditetom (osoba s duševnim smetnjama) od izrazite važnosti izričito definirati kada, u kojim slučajevima i pod kojim uvjetima se smatra da osoba nije sposobna dati svoj pristanak na pojedini medicinski postupak. U Prijedlogu Zakona navedeno je kako utvrđivanje sposobnosti za davanje pristanka i traženje pristanka nije obvezno u hitnim slučajevima izravne ugroženosti života i zdravlja osobe. Pojam „ugroženosti zdravlja“ je nejasan, odnosno nije jasno definiran i preširok. Stoga je predloženo zadržati definiciju iz trenutno važećeg Zakona koju smatramo primjerenijom u smislu garancije zaštite ljudskih prava osobe prema kojoj se primjenjuje pojedini medicinski postupak. U Prijedlogu Zakona zajamčeno je osobi s duševnim smetnjama pravo na osiguranu podršku za život u zajednici. Iako je ova zakonska formulacija dobra i u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, nejasno je tko će i kako ovu podršku pružati. Naime, Zakonom se samo paušalno jamči podrška koja u stvarnosti ne postoji, niti se u Zakonu dalje razrađuje pa je jasno da nema namjere niti za njezinim osiguravanjem. Kako se ZZODS-om regulira isključivo područje zdravstvene skrbi za osobe s duševnim smetnjama, i to kada se njihovo liječenje provodi u psihijatrijskim bolnicama, ova podrška za život u zajednici trebala bi, u okviru ovog Zakona biti pružena u sustavu zdravstva, kroz razvoj „psihijatrije u zajednici“, sustava rehabilitacije nakon liječenja, itd. Kod propisivanja uvjeta za elektrokonvulzivno liječenje predloženo je već određenim uvjetima dodati onaj da se osoba prije davanja pristanka na takvo liječenje mora upoznati na precizan i razumljiv način, usmeno i pisano sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima ovakvog liječenja. Predloženo je nadalje skratiti rok od dana donošenja odluke psihijatra o prisilnom zadržavanju do donošenja sudskog rješenja o prisilnom smještaju. Pravobraniteljica je dala i primjedbe vezano uz ovlasti Državnog povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama koje su određene prilično široko dok je istovremeno propušteno izričito definirati da će Povjerenstvo vršiti nadzor nad izvršavanjem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ili da će nadzirati poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama iz članka 14. Zakona.

Novim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama daju se i nove ovlasti Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom koja će provjeravati opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama. Ako pravobranitelj posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe Zakona o postupku prisilnog smještaja.

Republika Hrvatske se ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezala zajamčiti svim kategorijama osoba s invaliditetom jednakost i ravnopravnost, poduzimati mjere usmjerene na borbu protiv stereotipa i predrasuda, podizanje razine svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, poštivanje njihovog urođenog dostojanstva. Konvencija obvezuje Republiku Hrvatsku omogućiti osobama s invaliditetom slobodan izbor gdje i s kim će živjeti, osuđuje segregaciju u obliku masovnog izdvajanja osoba s invaliditetom iz njihove primarne sredine i njihovo smještavanje u izolirane institucije te obvezuje na provođenja procesa deinstitucionalizacije u smislu osiguravanja uvjeta za njihov izlazak iz institucije i povratak životu u zajednici, odnosno sprječavanju njihovog izdvajanja iz primarne obitelji i društvene sredine i smještavanju u institucije. Kako bi se ovi ciljevi mogli postići, potrebno je najprije razviti sustav usluga u zajednici. U Republici Hrvatskoj gotovo isključivi način liječenja osobama s mentalnim oštećenjem je hospitalno liječenje, dok potpuno izostaje prisutnost tzv.

„psihijatrije u zajednici“ kao suvremenog oblika liječenja i skrbi o ovim osobama, što postaje standard, a ne iznimka u razvijenim zemljama zapadne demokracije, kojem krugu i sami težimo pripadati.

Kao što je ranije navedeno, nisu uočeni nikakvi pomaci s ciljem razvoja sustava rehabilitacije osobe s duševnim smetnjama, odnosno osoba s invaliditetom s mentalnim oštećenjem.

Nacionalnom strategijom zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016 određen je jedan od ciljeva „Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici“ koji se ima postići kroz sljedeće mjere:

5.1. Razvijati u svakoj regiji usluge zaštite u zajednici, uz istovremeno postupno usmjeravanje pacijenata iz velikih ustanova prema korištenju usluga u lokalnoj zajednici

5.2. Razvijati mjere promocije i prevencije u lokalnoj zajednici

5.3. Razvijati mjere rane intervencije i rehabilitacije u lokalnoj zajednici

5.4. Ulagati u ljudske resurse i obrazovanje, posebice na području zaštite mentalnog zdravlja djece i adolescenata

5.5. Osiguravati da znanje i vještine potrebne za rad u zaštiti mentalnog zdravlja pružaju ovlašteni stručnjaci ili stručna društva

5.6. Nastaviti i poboljšavati mjere podržanog stanovanja, socijalne inkluzije i socijalne skrbi u zajednici.

Izvješća o provedbi Nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja nisu javno dostupna te nije poznato što je učinjeno u smislu ispunjenja ciljeva Strategije. Stoga je od Ministarstva zdravlja zatraženo da Uredu dostavi izvješće o provedbi Nacionalne strategije za 2011., 2012. i 2013. godinu.

Jedini primjer provođenja rehabilitacije u zajednici nalazimo u Zagrebu, i to samo na razini projekta Dnevnog centra za rehabilitaciju koji je provodila Udruga za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja Svitanje od 2010. do 2013. godine u suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi. Program Dnevnog Centra je poticanje samostalnog djelovanja i poboljšanje vještina potrebnih za samostalan život i rad. Centar odgovara na potrebe korisnika da se što više osjećaju kao dio zajednice, a ne izolirani, zaboravljeni, stigmatizirani i diskriminirani te da spoznaju kako imaju pravo i mogućnosti na samostalan život i rad - uz pomoć različitih institucija koje surađuju i koje im mogu pomoći da dosegnu taj cilj.

Podružnica Udruge Svitanje djeluje i u Bjelovaru, nastojeći kroz svoje programe unaprijediti kvalitetu života duševno bolesnih osoba i njihovih obitelji, kroz učenje socijalnih vještina te ostalih kognitivno bihevioralnih tehnika za osposobljavanje za samostalan život. Kako bi mogli provoditi svoje aktivnosti, ovoj udruzi bio je potreban primjeren prostor. Stoga je Ured uputio preporuku gradu Bjelovaru, da se Udruzi osigura prostor za provođenje aktivnosti, ističući kako su rad i planirane aktivnosti Udruge Svitanje Bjelovar, sukladno programu i ideji koju imaju, a to je između ostalog otvaranje dnevnog centra u kojem će se provoditi različite aktivnosti, kao što su primjerice aktivnosti usmjerene povećanju adaptivnih sposobnosti osoba oboljelih od duševnih bolesti, pod vodstvom stručnjaka vrlo važan segment razvoja usluga u zajednici. Aktivnosti koje je Udruga namjeravala provoditi u gradu Bjelovaru u potpunosti su u skladu sa ciljevima i zahtjevima Konvencije i zahtjevima zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom, a čija zaštita je dužnost ne samo tijela državne vlasti, već i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Rad Udruge Svitanje u Bjelovaru i planovi predviđeni projektom s ciljem pružanja podrške samostalnom življenju u zajednici osobama s mentalnim oštećenjem značajno bi doprinijeti poboljšanju položaja ove kategorije osoba s invaliditetom. U zaprimljenom odgovoru navodi se kako je Grad Bjelovar podržao rad Udruge tijekom 2013. godine da način da je sufinancirao organiziranje okruglog stola na temu „Prava osoba s duševnim smetnjama“ te osigurao prostor gradske vijećnice i platio emisiju na Bjelovarsko bilogorskom radiju. Što se tiče osiguranja prostora, navodi se kako nisu u mogućnosti osigurati isti, a primjeren prostor nalazi se u Općoj bolnici Bjelovar. Iz navedenog proizlazi kako preporuka Ureda nije uvažena.

Osobe s duševnim smetnjama/psihičkom bolešću/mentalnim oštećenjem desetljećima su u Republici Hrvatskoj na samoj margini društva, obilježeni, stigmatizirani njihovom bolešću, napušteni od obitelji, bez potrebne podrške države, lokalne zajednice i društva u cjelini. Godinama su zatvarani u institucije,

daleko od očiju svojih sugrađana. Predrasude prema ovoj kategoriji osoba s invaliditetom još uvijek su prisutne u našem društvu, više nego prema bilo kojoj društvenoj skupini ili kategoriji osoba s invaliditetom i krajnje je vrijeme da ih društvo počne otklanjati.

3.10.2. ZDRAVSTVENO OSIGURANJE

Pravobraniteljica je tijekom 2013. godine dva puta dala svoje mišljenje, odnosno predlagala izmjene Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

Kako je iz Prijedloga Zakona bilo razvidno da se planira umjesto dosadašnje jedne liste ustanoviti osnovnu i dodatnu listu ortopedskih i drugih pomagala upozoreno je kako treba voditi računa da se nikako ne umanjuje dosadašnji standard ostvarivanja prava na ortopedska pomagala, odnosno da se sva pomagala koja se trenutno nalaze na listi ortopedskih pomagala zadrže na budućoj osnovnoj listi pomagala. Vezano uz pravo na naknadu plaće za vrijeme privremene nesposobnosti za rad radi njege člana obitelji predloženo je u krug pripadnika obitelji uvrstiti i roditelja osiguranika. Na taj način doprinijelo bi se sprječavanju institucionalizacije starijih osoba, kao i smanjenju troškova bolničkog liječenja. Predloženo je kod korištenja prava na bolovanje radi njege djeteta starijeg od 18 godina i supružnika propisati mogućnosti iznimnog produženja trajanja ovog prava, po odluci povjerenstva Zavoda, kao što je to predviđeno za mlađu djecu. Odredbu da osiguranik neće imati pravo na naknadu plaće radi njege osigurane osobe – djeteta ako je drugi roditelj nezaposlen predloženo je izmijeniti na način da se u obzir uzme nemogućnost drugog roditelja da njeguje dijete, iako je nezaposlen. Naime, taj drugi roditelj iako je nezaposlen zbog svog zdravstvenog stanja može biti nesposoban, odnosno u nemogućnosti pružati potrebnu njegu djetetu. O njegovoj nesposobnosti predlaže se da odlučuje povjerenstvo Zavoda, na temelju vještačenja, kao što je određeno vezano uz ostvarivanje prava roditelja na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu sukladno Zakonu o roditeljskim potporama ili će takvu okolnost utvrditi izabrani doktor.

U veljači 2012. godine, kada je mijenjan Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju vezano uz naknadu troškova prijevoza za korištenje prava na zdravstvenu zaštitu Pravobraniteljica je dala svoje mišljenje o navedenim izmjenama, protiveći se istima. Tada isto mišljenje nije uvaženo, a tijekom 2013. godine je ponovljeno, s istim obrazloženjem. Mnoge osobe s invaliditetom žive u uvjetima siromaštva, u ruralnim područjima, odnosno izvan većih gradova u kojima im se može pružiti specijalistička zaštita koja im je potrebna. Putovanje u mjesto koje je manje od 30 km udaljeno od mjesta njihovog prebivališta/boravišta za iste je predstavljalo znatan trošak jer su cijene javnog međugradskog prijevoza prilično visoke. Izmjenom Zakona 2012. godine kojim je određeno da će se troškovi prijevoza plaćati samo u slučaju putovanja u mjesto više od 50 km udaljeno od mjesta prebivališta/boravišta osiguranika pogoršan je položaj osoba s invaliditetom i čini im se nedostupnijom zdravstvena zaštita. Na ovaj način krši se proklamirano načelo o nužnosti pružanja adekvatne zdravstvene zaštite svim osobama jednako, živjele one u urbanim ili ruralnim područjima. Uočeno je kako je ovim Prijedlogom Zakona proširen krug osiguranika kojima se troškovi prijevoza podmiruju bez obzira na udaljenost koju moraju prijeći radi ostvarivanja zdravstvene zaštite, ali smatramo da ovakvo proširenje ovlaštenika prava nije dovoljno. Također nisu jasni kriteriji prema kojima su ovlaštenici izabrani. Pretpostavlja se da su u krug ovlaštenika prava ušli oni koji radi liječenja, odnosno korištenja zdravstvene zaštite moraju učestalo putovati u mjesto udaljeno od mjesta njihovog prebivališta/boravišta. Ako je tomu tako, onda je zakonodavac ispustio primjerice u isti krug uvrstiti one osiguranike koji koriste pravo na ambulantnu fizikalnu terapiju, korištenje kojeg dijela zdravstvene zaštite postaje osiguranicima nedostupno zbog potrebe višekratnog odlaska na iste terapije, što uzrokuje visoke troškove. Stoga smo predložili da se krug ovlaštenika ovog prava dodatno proširi, a da se svim osiguranicima podmiruju troškovi prijevoza kada zdravstvenu zaštitu ostvaruju u ustanovama koje su više od 30 km udaljene od njihovog prebivališta/boravišta.

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju donesen je u lipnju 2013. godine (NN 80/13). Niti jedna primjedba Pravobraniteljice nije uvažena. Istim zakonom ograničeno je pravo studenata na zdravstveno

osiguranje sa 26.- om godinom života. Ranijim Zakonom status osiguranika imali su redoviti studenti visokih učilišta do isteka školske godine u kojoj su završili redovito školovanje.

Ograničavanjem statusa osiguranika samo na studente do 26 godina starosti u nepovoljniji položaj dovode se osobe koje su studij upisale u dobi starijoj od 20 godina u odnosu na one koje su studij upisale u mlađoj dobi (netom po završetku srednjoškolskog obrazovanja), a bez da za to razlikovanje postoji razumno opravdanje. Predložena odredba bila je u suprotnosti s opredjeljenjem Republike Hrvatske kao „zemlje znanja“ i ulaganja u sve oblike obrazovanja te poticanja visokoškolskog i cjeloživotnog obrazovanja. Istom su se u nepovoljniji položaj potencijalno doveli i studenti s invaliditetom u odnosu na studente bez invaliditeta koji zbog problema pristupačnosti i nedostatka prilagodbe u području obrazovanja otežano završavaju svoje visokoškolsko obrazovanje, odnosno to obrazovanje traje dulje nego kod njihovih kolega bez invaliditeta. Visokoškolske ustanove uzimaju u obzir ove okolnosti kao opravdani razlog za produžavanje statusa redovitog studenta pa smatramo da se iste okolnosti moraju uzeti u obzir i kod priznavanja statusa osiguranika u zdravstvenom osiguranju. Kod studenata s invaliditetom situacija je specifična i iz razloga što često započinju i svoje osnovno školovanje kasnije od vršnjaka bez invaliditeta. Stoga je postojala bojazan da će ovakva odredba djelovati destimulirajuće na odluku osobe s invaliditetom o daljnjem obrazovanju nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja. Predložili smo stoga da se status osiguranika zdravstvenog osiguranja prizna svakoj osoba koja ima status redovitog studenta. Ukoliko je ipak nužno da se status osiguranika kod studenata na neki način ograniči, predloženo je uvesti vremensko, umjesto predloženog dobnog ograničenja. Pri tome je važno uzeti u obzir različitu duljinu trajanja pojedinih studija, a svakako je u odnosu na studente s invaliditetom to vremensko ograničenje potrebno produljiti, s obzirom na otežan pristup obrazovanju. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju donesen je u studenom 2013. godine (NN 137/13). Prijedlog pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je djelomično usvojen.

Pojedine odredbe Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, broj 85/06, 150/08, 71/10) i Pravilnika o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna („Narodne novine“, broj 156/08, 88/10) dovode osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe bez invaliditeta, a svakako im dodatno neopravdano onemogućavaju ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna. Ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje na teret državnog proračuna zasnovano je na uvjetima prihoda po članu obitelji. Uz pojam obitelji veže se i pojam „kućanstvo“. Sukladno zakonskoj definiciji za status člana obitelji nužno je postojanje zajedničkog kućanstva. Naime, članovima obitelji smatraju se braćni i izvanbraćni supružnik te ostali članovi obitelji koji žive u zajedničkom kućanstvu, neovisno o tome jesu li zdravstveno osigurani kao članovi obitelji, sposobni za samostalan život i rad i imaju li sredstva za uzdržavanje. Pravilnikom o postupku, uvjetima i načinu utvrđivanja prava na plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna propisano je kako se osiguranikom – samcem smatra osigurana osoba Zavoda koja nema članova obitelji. Smatramo da bi se iz definicije obitelji trebao ispustiti pojam kućanstva i pod obitelji smatrati one osobe koje su se međusobno dužne uzdržavati (najčešće braćni i izvanbraćni drugovi te roditelji i djeca). Vezivanje pojma obitelji uz pojam kućanstva smatramo neopravdanim. Uostalom, ovakvo definiranje ostavlja u pravnoj praznini primjerice one osiguranike – braćne drugove koji ne žive u istom kućanstvu. Naime, takve osobe ne mogu se smatrati samcima jer su u braku, a ne mogu se smatrati niti članovima obitelji jer ne žive u zajedničkom kućanstvu. Druga sporna stvar u Zakonu je definiranje što se sve smatra prihodom. Smatramo potpuno neprihvatljivim prihodom smatrati pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu, osobnu invalidninu, doplatak za djecu i ortopedski dodatak. Većina ovih prava priznaje se sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi te je sukladno istom Zakonu izuzeta od prihoda. S obzirom na sve navedeno, predložili smo Ministarstvu zdravlja Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju izmijeniti na način da se iz zakonske odredbe brišu riječi „pomoć za podmirenje

troškova stanovanja, doplati za pomoć i njegu, osobna invalidnina, doplati za djecu, ortopedski dodatak“, a da se pojam obitelji izmijeni na način da se izostave oni članovi šire obitelji koji se nisu dužni međusobno uzdržavati te da se pojam zajedničkog kućanstva briše, odnosno ne uzima u obzir kod priznavanja prava. Nakon izmjena Zakona nužno bi došlo i do izmjena relevantnih odredaba Pravilnika. Prijedlozi pravobraniteljice nisu usvojeni, odnosno nije došlo do izmjena propisa.

Potrebno je ovdje istaknuti kako Ministarstvo zdravlja Pravobraniteljici ne dostavlja sve prijedloge zakona i podzakonskih akata na mišljenje. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje koji donosi brojne pravilnike kojima su regulirana važna pitanja vezana uz zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu osoba s invaliditetom to uopće ne čini. Pravobraniteljica Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućuje inicijative kojima ukazuje na manjkavosti sustava zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja te predlaže mjere kako bi se ovaj sustav unaprijedio u korist osoba s invaliditetom, a s ciljem poštivanja njihovih prava u skladu s Konvencijom. Međutim, ova tijela se u svojim odgovorima ograničavaju na navođenje trenutnih zakonskih rješenja, bez naznake da će inicijative pravobraniteljice razmotriti i zakonodavstvo izmijeniti na način da se ono što je moguće više približi ciljevima odnosno zahtjevima iz Konvencije.

Tijekom 2013. godine zabilježeno je više pritužbi vezanih uz ostvarivanje prava na obvezno zdravstveno osiguranje.

Primjer:

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom se na povredu svojih prava vezano uz obvezno zdravstveno osiguranje pritužila osigurana koja je područna služba Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje svojim rješenjem u postupku ponovljenom povodom žalbe odredila prestanak statusa osigurane osobe u obveznom zdravstvenom osiguranju kao članu obitelji sina koji ju uzdržava sukladno članku 8. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, broj 150/08 – interni pročišćeni tekst, 94/09, 153709, 71/10, 139710, 49711, 22/12) te joj utvrdila status osigurane osobe sukladno članku 11. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, a iz razloga što je ostvarila pravo na osobnu invalidninu na temelju rješenja centra za socijalnu skrb pa se više nije mogla smatrati uzdržavanom članom.

Člankom 8. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, broj 150/08 – interni pročišćeni tekst, 94/09, 153709, 71/10, 139710, 49711, 22/12) propisano je:

1) Prema ovom Zakonu, status osigurane osobe kao članovi obitelji osiguranika mogu steći:

- 1. supružnik (bračni i izvanbračni, sukladno propisima o obiteljskim odnosima),*
- 2. djeca (rođena u braku, izvan braka ili posvojena, pastorčad), te druga djeca bez roditelja, ako ih osiguranik uzdržava,*

3. roditelji (otac, majka, očuh, maćeha i posvojitelj) koji s osiguranikom žive u zajedničkom kućanstvu ako su nesposobni za samostalan život i rad, ako nemaju sredstava za uzdržavanje i ako ih osiguranik uzdržava,

4. unuci, braća, sestre, djed i baka koji s osiguranikom žive u zajedničkom kućanstvu ako su nesposobni za samostalan život i rad, ako nemaju sredstava za uzdržavanje i ako ih osiguranik uzdržava.

Pravilnikom o pravima, uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, broj 67/09, 116/09, 4/10, 13/10, 88/10, 131/10, 1/11, 87/11, 137/11, 39712, 69/12, 126/12, 38713, 77/13, 103/13) propisano je kada se smatra da osoba nema dostatnih prihoda za uzdržavanje.

(1) Smatra se da osoba nema dostatnih prihoda za uzdržavanje ako ispunjava jedan od sljedećih uvjeta:

- 1. ako uopće nema vlastitih prihoda*

2. ako joj mjesečni prihod ne prelazi iznos od 18% proračunske osnovice utvrđene Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna Republike Hrvatske za tekuću godinu.

(2) Pod prihodom iz stavka 1. ovog članka smatraju se svi primitci ostvareni na ime dohotka od nesamostalnog rada, dohotka ili dobiti od samostalne djelatnosti, primitaka od kojih se utvrđuje drugi dohodak, imovine i imovinskih prava, kapitala, osiguranja, te svi drugi primitci ostvareni prema posebnim propisima, umanjeni za iznos koji se na osnovi propisa o obitelji plaća za uzdržavanje, kao i za iznos poreza i prireza.

Člankom 11. Zakona propisano je:

(1) Osobe s prebivalištem, odnosno odobrenim stalnim boravkom u Republici Hrvatskoj koje pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti prema jednoj od osnova osiguranja utvrđenih člancima 6. do 10. i člancima 12. i 13. ovoga Zakona obvezne su se osigurati na obvezno zdravstveno osiguranje kao osigurane osobe.

(2) Osobe iz stavka 1. ovoga članka prava i obveze iz obveznoga zdravstvenog osiguranja stječu pod uvjetom da su prethodno jednokratno uplatile doprinos za obvezno zdravstveno osiguranje na najnižu osnovicu za obračun doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje od dana prestanka ranijeg statusa osigurane osobe, a najdulje za razdoblje od 12 mjeseci.

Direkcija Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u rješenju donesenim povodom žalbe osiguranice na prvostupanjsko rješenje iskazuje stav kako se pod „drugim primicima“ podrazumijeva i osobna invalidnina ostvarena sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da ovakvim tumačenjem odredbe Pravilnika dolazi do povrede prava osoba s invaliditetom.

Osobna invalidnina je pravo koje se priznaje isključivo za potrebe snošenja povećanih troškova izazvanih zdravstvenim stanjem ili invaliditetom. Osobna invalidnina je Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, broj 33/12) definirana kao „novčana potpora namijenjena osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanjem u svakodnevni život zajednice“ (članak 65. Zakona). Dakle svrha invalidnine je integracija osoba s invaliditetom u društvo i sprječavanje institucionalizacije. Ovo je pravo koje služi za „izjednačavanje mogućnosti“, dakle za podmirivanje povećanih potreba koje nastaju s osnove invaliditeta, a ne svakodnevnih životnih potreba, odnosno potreba za uzdržavanjem. Kada bi se ovo pravo smatralo prihodom, onda bi se izgubila njegova svrha.

Važno je za istaknuti kako se sukladno samom Zakonu o socijalnoj skrbi osobna invalidnina ne smatra prihodom. Naime, člankom 31. Zakona o socijalnoj skrbi regulirano je pravo na pomoć za uzdržavanje koje se priznaje samcu ili obitelji koji nemaju sredstava za uzdržavanje, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svoji radom ili prihodima od imovine ili na drugi način. Člankom 36. određeno je što se smatra prihodom te koji se novčani primici ne smatraju prihodom, pa se tako u stavku 4. istoga članka navodi kako se osobna invalidnina ostvarena po odredbama Zakona o socijalnoj skrbi ne smatra prihodom. Dakle, za osobu koja ostvaruje pravo na osobnu invalidninu i nema drugih prihoda smatrat će se da nema dovoljno sredstava za uzdržavanje.

Smatramo da bi i u propisima kojima je regulirano zdravstveno osiguranje pojam „nemati sredstava za uzdržavanje“ potrebno tumačiti sukladno propisima iz socijalne skrbi.

S druge strane, smatramo da bi osiguranica mogla ostvariti pravo na obvezno zdravstveno osiguranje i sukladno članku 13. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, što bi za istu bilo povoljnije.

S obzirom na navedeno preporučeno je Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje poduzeti mjere iz svoje nadležnosti kako bi se osiguranici priznalo pravo na obvezno zdravstveno osiguranje sukladno članku 8. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

U svom odgovoru, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje navodi kako je mišljenja da je u definiciju prihoda nedvojbeno uključena i osobna invalidnina kao primitak ostvaren prema posebnim propisima. S tim u vezi osiguranica više ne ostvaruje uvjete za stjecanje statusa osigurane osobe kao član obitelji po sinu.

S obzirom na navedeno, te činjenicu da je pritužiteljici nalazom i mišljenjem Prvostupanjskog tijela vještačenja centra za socijalnu skrb utvrđena nesposobnost za samostalan život i rad, a nema sredstva za uzdržavanje sukladno propisima iz socijalne skrbi, istoj je savjetovano da se obrati Uredu državne uprave u županiji nadležnom za poslove socijalne skrbi, radi donošenja rješenja na temelju kojega bi mogla ostvariti pravo na obvezno zdravstveno osiguranje sukladno članku 13. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, što bi za istu bilo povoljnije. Istim člankom propisano je:

(1) Osobe s prebivalištem, odnosno odobrenim stalnim boravkom u Republici Hrvatskoj koje su nesposobne za samostalan život i rad i nemaju sredstava za uzdržavanje imaju pravo na obvezno zdravstveno osiguranje kao osigurane osobe osnovom rješenja koje donosi ured državne uprave nadležan za poslove socijalne skrbi, ako pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti po drugoj osnovi.

(2) Mjerila i postupak utvrđivanja nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatka sredstava za uzdržavanje iz stavka 1. ovoga članka propisat će ministar nadležan za poslove socijalne skrbi.

(3) Pravo na obvezno zdravstveno osiguranje prema osnovi osiguranja utvrđenoj odredbom stavka 1. ovoga članka traje za sve vrijeme dok se ne promijene okolnosti na osnovi kojih je pravo priznato.

Stranka je postupila po savjetu Pravobraniteljice te je ostvarila pravo na zdravstveno osiguranje na temelju članka 13. Zakona.

3.10.3. PRAVA PACIJENATA I PROPUSTI U LIJEČENJU

Primjer 1.

Ovom Uredu pritužbom se obratila sestra i skrbnica osobe s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem. Pritužuje na diskriminatorno postupanje s osnove invaliditeta, počinjeno od liječnika navodeći kako isti nije izvršio potrebnu operaciju frakture desnog femura „radi njezinog psihičkog stanja“ već je preporučio konzervativno liječenje imobilizacijom. Pritužiteljica smatra kako je ovakvim postupanjem njezina sestra dovedena u nepovoljniji položaj radi svog invaliditeta, u odnosu na druge osobe. Navodi kako je iz razgovora s liječnikom zaključila da bi za liječenje njezine sestre tada bio indiciran operativni zahvat koji međutim nije napravljen radi postojanja njezine psihičke bolesti. Nakon navedenog prijeloma i imobilizacije kod pacijentice se javila duboka venska tromboza radi čega je hospitalizirana, a otpušta se uz naznaku da se određenog dana javi na kontrolu radi planiranja operativnog zahvata. Međutim, liječnik navodi kako ne može operirati jer je imenovana „psihički bolesnik“. Pacijentica je nakon kratkog vremena hospitalizirana zbog sepse a nakon mjesec dana zbog dekubitusa koji su liječeni ambulantno. Pravobraniteljica je povodom pritužbe zatražila očitovanje zdravstvene ustanove uz dostavu relevantne dokumentacije iz čega će biti vidljivo iz kojeg razloga operativni zahvat nije obavljen.

U očitovanju zdravstvene ustanove odbacuje se diskriminacija na temelju invaliditeta te se navodi kako je kod ozljede koju je pacijentica zadobila indiciran operativni zahvat međutim za takav zahvat, posebice procedure (medicinske) nakon operacije postoje zdravstveni, opći fiziološki i kondicioni preduvjeti za uspješnost takvog liječenja. Naknadne komplikacije nakon same frakture ustanovljeno je stanje ozbiljno poremećenog zdravlja bolesnice (ne samo psihičke bolesti) koje samo potvrđuje valjanost odluke da se ne pristupi operaciji. Navodi se kako je teško psihičko stanje pacijentice upravo i dovelo do komplikacija koje bi zasigurno nastale u istom ili drugom obliku da je slučajno učinjen operativni zahvat: nestabilnost proteze, infekcije, nepokretnost i potreba za dodatnim operacijskim zahvatima.

Kako iz izvješća nije jasno proizašlo koji su to konkretni fiziološki i kondicioni preduvjeti za uspješnost liječenja, a koji ne bi postojali kod pacijentice radi njezine bolesti, moguće je da je samo na temelju predrasuda o nekim značajkama koje postoje kod psihički bolesnih osoba doneseno mišljenje da ne

postoje zdravstveni, opći fiziološki i kondicioni preduvjeti za uspješnost takvog liječenja. Naime, iz izvješća i priložene medicinske dokumentacije nije razvidno da je izvršen uvid u medicinsku dokumentaciju vezano uz psihijatrijsko liječenje pacijentice niti da je izvršena konzultacija s liječnikom psihijatrom. U izvješću se navodi kao razlog ne obavljanja operacije kasniju komplikaciju zdravstvenog stanja pacijentice (tromboza), za koju se navodi da je upravo posljedica pretrpljene frakture. Ovdje je razvidna kontradiktornost u navođenju razloga ne obavljanja operacije – tromboza ili psihička bolest. Nadalje, nije jasno iz kojeg razloga odmah po dolasku pacijentice u hitnu traumatološku ambulantu nije indiciran operativni zahvat kada tromboze nije bilo. Iz navoda skrbnice, ovdje pritužiteljice proizlazi da kao razlog za ne obavljanje operacije nije venska tromboza već je stvarni razlog psihička bolest pacijentice odnosno uvjerenje liječnika da se na pacijentici, a radi njene psihičke bolesti nakon operacije neće moći provoditi, inače u takvim slučajevima, standardne medicinske procedure. S obzirom na mogućnost da je u ovom slučaju došlo do liječničke pogreške u vidu pogrešnog tretmana odnosno nepropisno zbrinute povrede utemeljene na diskriminatornim predodžbama o osobi s invaliditetom na temelju članka 9. stavak 2. i članka 10. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“ broj 107/07) te članka 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“ broj 85/08., 112/12.) predloženo je Ministarstvu zdravlja da se provede zdravstveno – inspekcijski nadzor sukladno članku 171. Zakona o zdravstvenoj zaštiti.

Povodom zahtjeva Ministarstvo je zatražilo stručno mišljenje Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore u kojem se navodi kako nije bilo elemenata diskriminacije u pružanju zdravstvene zaštite jer se na postavljanje indikacije za konzervativno liječenje uzima u obzir cjelokupno individualno opće stanje bolesnika u vrijeme ozljede kao i nazočnost eventualnih ranijih bolesti ako postoje kao komorbiditet. Način izbora liječenja može stvoriti u ne medicinskih educiranih osoba, tj. laika osjećaj neodgovarajućeg izbora liječenja.

Stranka je u međuvremenu umrla. Sestra je upoznata s mogućnostima vođenja sudskog postupka radi utvrđivanja diskriminacije i potraživanja naknade štete.

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice obratila se kćerka osobe s invaliditetom navodeći kako je njezina majka, prije operacije potpuno zdrava i „bistra psihički i mentalno“ nakon operativnog zahvata i dva tjedna kome postala druga osoba izmijenjenog ponašanja, agresivna, nemirna, zaboravna i nekoordinirana. Želeći dobiti informacije o novonastalim promjenama, odnosno teškom psiho organskom poremećaju koji je nastupio postoperativno, pokušavala je stupiti u kontakt s liječnikom koji ju je operirao. U unatoč višekratnim pokušajima (telefonskim putem i osobnim dolascima) liječnik, kao i njegov nadređeni bili su nedostupni. Radi navedenog se pritužbom obratila i Ministarstvu zdravlja zahtijevajući provođenje inspekcijskog nadzora i tražeći informacije o pravima njezine majke kao pacijenta no nije dobila pomoć niti odgovor.

Povodom pritužbe zatraženo je od Ministarstva zdravlja provođenje zdravstveno – inspekcijskog nadzora nad radom zdravstvene ustanove u konkretnom slučaju. Ministarstvo je zatražilo stručno mišljenje Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore kojim je utvrđeno kako je kod pacijentice nakon operacije došlo do razvoja postoperativnih komplikacija u smislu postoperativnih ishemijskih promjena moždanog tkiva na mjestu operacije što je dobro poznata i u literaturi detaljno opisana postoperativna komplikacija koja je učestalija ukoliko u bolesnika postoje faktori rizika kakve je imala bolesnica.

Bez obzira da li se u konkretnom slučaju radilo o pogrešci tijekom liječenja, smatramo kako je došlo do povrede prava pacijenta na obaviještenost, a sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata.

U ovakvim slučajevima pravobraniteljica upoznaje ustanovu s pravima pacijenata sukladno Zakonu i upozorava na nužnost njihova poštivanja.

Iz pritužbi je razvidno kako medicinsko osoblje nije dovoljno upoznato s odredbama propisa koji se odnose na prava pacijenata i njihovu zaštitu pa stoga smatramo kako je potrebno vršiti sustavnu edukaciju te podizati razinu svijesti javnosti o dužnosti poštivanja prava pacijenata.

3.10.4. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

Prijedlogom izmjena i dopuna Zakona o roditeljskim potporama predviđeno je uvođenje jednostupanjskog upravnog postupka, ukidanjem mogućnosti ulaganja žalbe na prvostupanjsko rješenje te propisivanjem mogućnosti pokretanja upravnog spora. Pravobraniteljica je na ovakav Prijedlog uputila svoje mišljenje i preporuku da se u Zakonu zadrži dvostupanjski upravni postupak, i to da se propiše suspenzivan učinak žalbe na prvostupanjsko rješenje.

Naime, beziznimnim propisivanjem nesuspensivnog djelovanja žalbe, zakonodavac onemogućava djeci s težim smetnjama u razvoju primanje potrebne njege od roditelja, a prije nego što je uopće nadležno tijelo preispitalo zakonitost pobijanog rješenja. Ukoliko bi se ovdje radilo samo o novčanoj potpori, naknadnim ispravnim rješavanjem stvari šteta bi se mogla popraviti, no propuštanje pružanja potrebne njege djetetu zbog povratka na posao (vremenska potpora) prije preispitivanja zakonitosti rješenja šteta počinjena posebno ranjivoj skupini u društvu (djetetu s teškoćama u razvoju) ne može se nadoknaditi. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljskim potporama donesen je u svibnju 2013. godine (NN 54/13). Zadržan je dvostupanjski upravni postupak, no preporuka o ukidanju odredbe da žalba ne odgađa izvršenje rješenja nije uvažena.

U Uredu je zaprimljeno više pritužbi kod ostvarivanja prava na dopust ili na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, iako je taj broj manji nego u prethodnoj godini.

Primjer:

Uredu se obratila korisnica prava na rad s polovicom punog radnog vremena, radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju kojoj je rješenjem područnog ureda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje priznato i nadalje pravo na rad s polovicom punog radnog vremena, s obvezom provođenja novog vještačenja u veljači 2015. godine, dakle nakon proteka 2 godine od priznavanja prava. Imenovana je na isto rješenje uložila žalbu, navodeći kako smatra da nema osnove određivati ponovno vještačenja nakon isteka samo 2 godine jer se zdravstveno stanje njezine kćerke neće poboljšati, a pribavljanje medicinske dokumentacije od 13 liječnika radi provođenja vještačenja za istu je tegobno, uzrokuje višednevni izostanak s nastave te cjelodnevno čekanje u zdravstvenim ustanovama što je za istu naporno i frustrirajuće.

Rješenjem Direkcije Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje odbijena je žalba pritužiteljice s obrazloženjem da je priložena medicinska dokumentacija starija od 5 godina te datira iz 2007. i 2008. godine.

Imenovana po primitku rješenja, u siječnju 2013. godine upućuje prigovor na postupanje službenika Direkcije HZZO – a, navodeći kako je priložila 90 stranica nove medicinske dokumentacije koja je očito zagubljena i nije uzeta u obzir kod vještačenja zdravstvenog stanja njezinog djeteta. Stoga traži da se utvrdi propust u postupanju službenika HZZO-a. Imenovana nije zaprimila odgovor na pritužbu.

S obzirom na navedeno Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje je preporučeno je da se stranci uputi odgovor na uloženi prigovor na rad službenika HZZO- a te postupak obnovi uvažavajući novu medicinsku dokumentaciju. Stranka je upoznata s mogućnošću pokretanja upravnog spora.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje niti nakon požurnice nije uputio odgovor Pravobraniteljici niti pritužiteljici.

U upravnom sporu donesene je presuda kojom je poništeno rješenje Direkcije Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i naloženo tuženiku da u roku od 30 dana od dostave presude donese novo

rješenje o žalbi tužiteljice. U obrazloženju se navodi: „budući da je tužiteljica uz tužbu priložila zahtjev s prijamnim štamčiljem prvostupanijskog tijela te medicinsku dokumentaciju za dijete koja potječe iz razdoblja neposredno prije podnošenja zahtjeva, sud je zaključio da je osporeno rješenje doneseno na temelju nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Naime, budući da je tužiteljica s djetetom za koje joj je pravo priznato u razdoblju prije podnošenja zahtjeva obavila sve potrebne kontrolne preglede, odnosno prigovara kako nije jasno zašto ta medicinska dokumentacija nije uzeta u obzir nego je nalaz, mišljenje i ocjena Liječničkog povjerenstva Direkcije donesen na temelju stare medicinske dokumentacije, a iz kojeg razloga je utvrđena potreba kontrolnog pregleda već u veljači 2015. godine.“

3.11. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

„Države potpisnice osigurat će sve potrebne mjere kako bi se zajamčile djeci s teškoćama u razvoju puno uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugom djecom.

U svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni će značaj biti pridat najboljim interesima djeteta.“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom intenzivno zaprima pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju, koje ukazuju na deprivaciju prava, usluga i podrške potrebne djetetu s teškoćama u raznim područjima života. Pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju na pojedinom području Republike Hrvatske.

U sljedećem tekstu navodimo nekoliko primjera:

Primjer 1.

Roditelji iz Vukovara navode: „ Kao prvo mi ne želimo posebnu skupinu. Za to se i mučimo i borimo sa svima. Želimo da se djeca integriraju u redovne vrtiće. Kako nemamo asistente, sami smo organizirali skupinu i uključili djecu slabijeg imovinskog statusa, baš zbog integracije... Potreban nam je za početak odgojitelj i jedna stručna osoba, što bi naravno mogli dobiti bez problema, ali nema sluha. Nije točno da skupine koje imaju djecu s poteškoćama imaju dodatnog odgojitelja. Moje dijete boravi dva sata u vrtiću s volonterkom. Odgojitelji ga samo pozdrave kad dolazi i odlazi. Sve volonterka radi sama. Potrebno je da se uključe svi kako bi se odgojitelji, nastavnici i profesori educirali kako raditi s djecom s poteškoćama.... Svakom našem djetetu uskraćeno je pravo na medicinsku habilitaciju. Svako dijete treba imati cijelu stručni tim koji ga treba pratiti cijeli niz godina. HZZO se očitovao kako u Vukovarsko-srijemskoj županiji postoji jedan fizioterapeut koji radi po Bobath konceptu. Postavlja se pitanje koliko on djece može odraditi.... Udruga (koja djeci pruža kvalitetne rehabilitacijske usluge) nema adekvatan prostor i sredstva za plaćanje stručnjaka. Naša djeca nemaju više vremena čekati.“

Ova pritužba ukazuje na nedostatak odgovarajućih usluga rane intervencije, habilitacije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, na nedostatak primjerene podrške u vrtiću, te nedostatnu potporu djelovanju udruge od strane lokalne samouprave. Najteži zadatak je istražiti područje nedostatnih usluga u zajednici – postavlja se uvijek pitanje „koi je sustav odgovoran za postojanje i dostupnost usluga psihosocijalne rehabilitacije?“

Postupanje po ovoj pritužbi još je u tijeku.

Primjer 2.

Pravobraniteljici se obratio otac djeteta starog 4,5 godine iz Imotskog, koje boluje od mukopolisaharidoze tip 3/A. Stanje djeteta je zadovoljavajuće u okviru osnovnog poremećaja, ali ukupan razvoj je u lakom zaostajanju, najviše vidljivo u području ekspresivnog govora. Iz otpusnog pisma Klinike za dječje bolesti Zagreb, mišljenja psihologa, logopeda, defektologa, kao i zaključne preporuke neuropedijatra, proizlazi potreba intenzivnog logopedskog tretmana, intenziviranje tretmana radne terapije, defektologa-rehabilitatora te provođenje programa senzorne integracije. Pritužitelj navodi da se predloženi stručni tretmani ne mogu provoditi u sustavu zdravstvene zaštite i financirati putem HZZO. Stoga on neke od

predloženih tretmana plaća privatno (usluge logopeda), a ostali tretmani na tom području ne postoje, te se i ne provode. Prema navedenoj pritužbi vidljivo je da dijete u svojoj lokalnoj sredini nema osiguranu preporučenu rehabilitaciju.

Primjer 3.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta s teškim invaliditetom iz okolice Varaždina. Iz dokumentacije koja nam je dostavljena vidljivo je da je dječak izvan rehabilitacijskog procesa, iako je to preporučeno od strane svih specijalista rehabilitatora (logoped, rehabilitator, psiholog). Roditelji su snažno motivirani, a tako im je i savjetovano, da se dječaka uključi u posebni program dječjeg vrtića, kao pripremu za nastavak rehabilitacije/obrazovanja. Najbliži vrtić s odgovarajućim programom se pisano očitovao o spremnosti za uključivanje dječaka, ukoliko se riješi pitanje financiranja cijene boravka. Poteškoća proizlazi iz činjenice da njihova općina ne sufinancira u dovoljnom iznosu troškove boravka. Prema zaprimljenoj pritužbi pravobraniteljica je uputila preporuku Centru za socijalnu skrb da pomogne obitelji u ostvarivanju prava na rehabilitaciju, u suradnji sa liječnikom. Za sada jednom tjedno dijete pohađa igraonicu pri Općoj bolnici u Varaždinu, može se uključiti u tretman defektologa u Bolnici Varaždinske Toplice, dok uslugu rane intervencije ne koristi jer ne može platiti privatnu uslugu. Dijete nije uključeno u vrtić u Varaždin, jer njegova općina ne sufinancira boravak u dostatnom iznosu.

Primjer 4.

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu roditelja djeteta s teškoćama u razvoju koji navode da je dječaku prekinut tretman u programu dnevne bolnice Specijalne bolnice Goljak, te je u otpusnom pismu preporučen način daljnje rehabilitacije. S obzirom na velike razvojne poteškoće djeteta nastavak rehabilitacije je nužan, kao i podrška obitelji. Međutim, mogućnosti nastavka rehabilitacije nema, jer se pojedine ustanove smatraju neodgovarajućima za kombinirane teškoće djeteta, ili nema mjesta. Prema saznanjima Ureda

dječaku je tek sredinom veljače 2014.g. osigurana rana intervencija u ustanovi „Mali dom“ – Zagreb.

Primjer 5.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta iz Našica vezano uz problem boravka u dječjem vrtiću, ali i nemogućnosti ostvarivanja odgovarajuće psihosocijalne rehabilitacije u Našicama. Iz priložene dokumentacije razvidno je da je dječaku nužno potreban kompleksan stručni tretman, te intenzivna stručna rehabilitatorska podrška (defektološka, fizijatrijska, logopedska, psihološka) koju na području Našica ne mogu ostvariti. Prema saznanjima Ureda dječaku je određeni intenzitet stručnog tretmana osiguran u okviru boravka u vrtiću.

Posebno je problematično pitanje djece s poremećajima iz autističnog spektra. Nedostatak primjerene podrške, rane intervencije i rehabilitacije, pogađa djecu u cijeloj Hrvatskoj, s izuzetkom Zagreba i možda Splita.

Primjer 6.

Uredu se obratio roditelj djevojčice s autizmom iz Novske, koja nije uključena u zadovoljavajući rehabilitacijski tretman, jer ga na području na kojem živi – nema. Pravobraniteljica je Centru za socijalnu skrb preporučila da poduzme daljnje mjere u okviru individualnog plana promjene radi ostvarivanja prava na primjerenu stručnu pomoć i rehabilitaciju u cilju prevladavanja teškoća u vezi s invaliditetom, koristeći sve zakonske, institucionalne i izvaninstitucionalne resurse, te sukladno svojim zakonskim obavezama i ovlaštenjima. Međutim, dijete nije uključeno u stručni tretman niti u redovni dječji vrtić.

Zajedničko svim navedenim pritužbama je da sustavi podrške ranom razvoju djeteta ne postoje u dovoljnoj mjeri, a na pojedinim područjima RH i za pojedine vrste razvojnih teškoća uopće ne postoje.

Analiza podataka o djeci s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima pokazuje da podrška djeci s teškoćama u razvoju u sustavu predškolskog odgoja također nije dostatna, veliki broj (gotovo 50%) vrtića pogotovo

iz manjih sredina, osim pedagoga niti nema drugih stručnih djelatnika. Međutim, ukoliko vrtić ima stručni tim, on bi također mogao biti jedan od čimbenika u sustavu rane intervencije.

Sustav socijalne skrbi nije razvio mrežu ustanova koje pružaju ranointerventne usluge u zajednici.

Prema izvješću Ministarstva socijalne politike i mladih, proširenje kruga pružatelja usluga u 2014.g. nije moguće zbog nedostatka sredstava u proračunu.

Sustav zdravstva usmjeren je na liječenje i medicinsku rehabilitaciju, dok sustavna psihosocijalna rehabilitacija ne postoji. Propisi iz područja zdravstva (mreža ustanova, normativi prava na zdravstvenu zaštitu u primarnoj zdravstvenoj zaštiti) ne uključuju nezdravstvene djelatnike kao članove tima za predškolsku djecu.

Zbog nedostatka odgovarajućih specijaliziranih rehabilitacijskih tretmana za djecu s teškoćama u razvoju u sustavu zdravstva, te nemogućnosti roditelja da usluge plaćaju iz vlastitih sredstava - djeca prečesto ostaju kod kuće, što u konačnici predstavlja opasnost od nastanka težeg razvojnog odstupanja i invaliditeta, ali i kršenje temeljnih prava djeteta, u ovom slučaju prava na zdravlje.

3.11.1. Rana intervencija

Kada je riječ o ranoj intervenciji treba spomenuti da trenutačno ne postoji specijalizirana ustanova u okviru zdravstvenog sustava, koja bi bila polazište za rizično dijete i njegove roditelje. Dom zdravlja, kao korisniku najbliža organizacijska jedinica mogla bi predstavljati polazište za organizaciju službe za rane intervencije, ali propisani su pedijatrijski timovi kojeg čine liječnik – pedijatar i medicinska sestra, međutim nedostaju nezdravstveni stručnjaci npr. rehabilitatori.

Zakonodavstvo RH osigurava prava djece kroz sustav zdravstvene i socijalne skrbi. Kako je osnovni značaj rane intervencije rano otkrivanje i što brži ulazak u rehabilitacijske postupke, prirodno bi sustav ranih intervencija mogao biti dio zdravstvenog sustava. Međutim, sustav zdravstvene zaštite očigledno ne može samostalno odgovoriti na potrebe za specifičnim oblicima psihosocijalne rehabilitacije i rane intervencije (sustav u manjoj mjeri obuhvaća stručnjake nemedicinskog profila). Za uspostavu cjelovitog sustava rane rehabilitacije Republika Hrvatska nema odgovarajuće zakonodavstvo, nedostaju specijalizirani stručnjaci, nema povezanosti sustava zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja.

Sustav zdravstva usmjeren je na liječenje i rehabilitaciju oštećenja zdravlja uglavnom na razini specijalnih poliklinika i bolnica. Činjenica je da se unatoč probiru npr. neurorizične djece koja je obaveza zacrtana mjerama zdravstvene zaštite, djeca još uvijek kasno upućuju u daljnje postupke. Čini se da je prisutna i nedovoljno razvijena svijest o potrebi intenzivnijeg praćenja djece sa razvojnim rizikom, čak i od liječnika. Kako drugačije objasniti pojavu da se, ukoliko sami roditelji nemaju za to interes, daljnji rad s djetetom niti ne nastavlja. A kada su roditelji motivirani, zbog već navedenog problema mreže specijaliziranih ustanova, te nedostatka stručnjaka - izostaje potreban intenzitet postupaka.

Postoji i problem sustavnog praćenja rizičnog djeteta. Za određenu kategoriju djece odgovarajući rehabilitacijski programi postoje u sustavu socijalne skrbi. Međutim, nisu razvijeni formalno-pravni mehanizmi povezanosti ova dva sustava, tako da ne postoji niti kontinuitet skrbi za dijete i njegov daljnji razvoj. Odsustvo interesa roditelja za provođenjem rehabilitacijskih postupaka jedan je centar za socijalnu skrb, u slučaju kojeg smo pratili, roditelja upozorio na obavezu uključivanja djeteta u rehabilitacijske postupke. U drugim slučajevima centri konstatiraju da mogućnosti za rehabilitaciju – nema. Zaključno, zbog zakonskih, institucionalnih i organizacijskih prepreka ovaj sustav nije u sadašnjim okolnostima u mogućnosti samostalno se baviti uz dijagnostiku i rehabilitacijom, edukacijom roditelja, niti pružati usluge u domu djeteta.

Sustav socijalne skrbi preko ustanova socijalne skrbi osigurava osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju različite usluge. Domovi pružaju korisnicima usluge brige o zdravlju, čuvanja, njege,

socijalnog rada, **radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, fizikalne terapije**, te drugih usluga ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. Zakon o socijalnoj skrbi predviđa kao jednu od značajnih terapijskih usluga i **ranu intervenciju**, koju pružaju domovi socijalne skrbi, centri za usluge u zajednici ili drugi pružatelji usluge sukladno Zakonu. Značajno je što ustanove socijalne skrbi svoje usluge mogu pružati i u domu korisnika, sukladno zakonskom odredbama ustanove se mogu kadrovski ekipirati prema potrebama korisnika, te tako podići razinu stručnosti i kvalitete rada.

Međutim, rehabilitacijski programi ostvaruju se u okviru ustanova socijalne skrbi za pojedine vrste teškoća, te je i u ovom sustavu, slično kao i u zdravstvu, izražen problem nedostupnosti takvih ustanova na teritoriju RH, ali i podkapacitiranost stručnjacima iz područja psihosocijalne rehabilitacije. Iako u procesu transformacije i smanjivanja broja smještenih korisnika (u nekim domovima taj se proces intenzivno provodi), očekivalo se da će stručni djelatnici tako transformiranog doma biti na raspolaganju za provođenje izvaninstitucionalnih usluga. To se očekivanje nije ostvarilo.

U području ranih intervencija potreba za što ranijim otkrivanjem razvojnih rizika i što ranijom reakcijom sigurno se odnosi na sustav zdravstva, s obzirom da upravo liječnik obiteljske medicine/pedijatar prvi ima mogućnost uočiti razvojnu teškoću i potrebu za daljnjom rehabilitacijom, te pratiti tijek rehabilitacije. Stoga je neobično važna spona sustava zdravstva sa socijalnom skrbi, međutim, to neće biti zadovoljavajuće riješeno sve dok sustavi djeluju u najvećoj mjeri svaki za sebe. Nepovezanost ovih sustava stvara poteškoće na više razina: nema komunikacije između liječnika i rehabilitatora, nisu jasne odgovornosti za cijeli proces, a odluke o tome da li će dijete uključiti u sustav rehabilitacije ili neće prepuštaju se roditelju.

U postupanju povodom pojedinačnih pritužbi roditelja zbog nedostatka odgovarajućih rehabilitacijskih tretmana, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uglavnom je upućivala preporuke nadležnim centrima za socijalnu skrb da u okviru svojih ovlasti poduzme odgovarajuće mjere za osiguravanje djetetu prava na rehabilitaciju, sve u suradnji s djetetovim liječnikom i koristeći sve resurse u zajednici. Međutim, sustav socijalne skrbi ne može biti jedini odgovorni sustav za zdravlje djeteta s razvojnim rizikom.

Podsjećamo da Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da države potpisnice Konvencije poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem, te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive.

Isto tako, Konvencija obvezuje poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući i ruralna područja.

Zaštita zdravlja građana, a posebno djece, jedna je od osnovnih zadaća svake države. Djeci s teškoćama u razvoju na području Republike Hrvatske nedvojbeno nije osiguran pristup rehabilitacijskim uslugama u mjeri i na način na koji je to potrebno.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je svoje mišljenje u pogledu nedostatne psihosocijalne rehabilitacije i rane intervencije, te uputila preporuku Ministarstvu socijalne politike i mladih i Ministarstvu zdravlja o navedenom problemu i mogućnostima da se najhitnije uspostavi učinkovit sustav rane intervencije i psihosocijalne rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, te uputila preporuku da se zakonodavno uredi obveze, ovlasti i odgovornosti pojedinog sustava.

Predložili smo da dva najznačajnija ministarstva nadležna za reguliranje ovog pitanja (Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo socijalne politike i mladih) uspostave učinkovitu suradnju, kako bi se odgovarajućom izmjenom zakonodavstva, te re/organizacijom postojećih institucionalnih resursa

omogućilo da svakom djetetu u Republici Hrvatskoj budu dostupne sve potrebne rehabilitacijske usluge, što je preduvjet za unapređenja zdravlja i prevencije težeg invaliditeta.

Od Ministarstva socijalne politike i mladih pravobraniteljica je zaprimila odgovor u kojem se iznosi mišljenje o izuzetnom značaju rane dijagnostike i intervencije u prevenciji nastanka težeg invaliditeta kod djece s teškoćama u razvoju. Prema podacima Ministarstva, u RH ima 4800 djece koja imaju potrebu za uslugom rane intervencije, te je stoga u Zakon o socijalnoj skrbi od 2011.g. ugrađeno i pravo na ranu intervenciju u sustavu socijalne skrbi. Prema podacima, u 2012.g. ovu je uslugu koristilo 324 korisnika, a 222 usluge pružali su domovi socijalne skrbi, dok je 164 usluge pruženo od drugih poravnih ili fizičkih osoba. Tijekom 2013.g. uočen je porast broja korisnika ove usluge (641), a porast je i broja pružatelja usluge.

Prema podacima koje smo zaprimili, uslugu rane intervencije pružaju osim domova socijalne skrbi (Centar Vinko Bek, Centar Slava Raškaj, Centar za rehabilitaciju Zagreb), ustanove iz sustava zdravstva (Poliklinika SUVAG i Bolnica Goljak), te drugi pružatelji ove usluga (npr, Mali dom Zagreb te udruge stručnjaka). Pretežan broj pružatelja usluge je s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, dok u pojedinim područjima Hrvatske nema evidentiranih pružatelja.

Udruge koje u Republici Hrvatskoj pružaju usluge rane intervencije, a kojima Ministarstvo socijalne politike i mladih osigurava financijsku podršku za pružanje u sluga su primjerice: Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) Zagreb, Udruga za ranu logopedsku i edukacijsko-rehabilitacijsku intervenciju LERI, Sesvete, Udruga za ranu intervenciju u edukacijskoj rehabilitaciji „Ribice“ Rijeka, Udruga za Sy Down Međimurske županije, Udruga odgajatelja predškolske djece „Krijesnice“, Društvo „Naša djeca“ Zadar i druge.

Ministarstvo uz to navodi i da ne raspolaže preciznim podacima o pokrivenosti ovom uslugom po županijama, ipak najbolja pokrivenost je u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji. Razlog tome je, između ostalog, zato što na ovom području se nalazi najveći broj ustanova i organizacija civilnog društva koje mogu pružiti usluge rane intervencije.

Udruge kao pružatelji usluge rane intervencije ne garantiraju kontinuitet tretmana, jer ovise o projektnom financiranju. Problem s udrugom kao pružateljem usluge može biti i kvaliteta i standard pružene usluge, koja treba odgovarati stručno utemeljenom standardu usluge, a ne zahtjevima natječaja za dodjelu sredstava udrugama. Tako smo upoznati sa slučajem djeteta koje je imalo organizirani tretman u jednoj udruzi, a nije moglo nastaviti tretman, jer udruga nije dobila prostor i novac za daljnji rad.

Stav je Ministarstva da se usluga rane intervencije temelji na multidisciplinarnom pristupu, te je povezana ne samo sa sustavom zdravstva i socijalne skrbi, nego i obrazovanja, s obzirom da su predškolske ustanove također prirodna djetetova sredina i nezaobilazni čimbenik u razvoju mreže rane intervencije.

Republika Hrvatska potpisala je Konvencije o pravima djeteta i pravima osoba s invaliditetom, stoga zaštita zdravlja i prevencija invaliditeta nije samo pitanje odredbi obvezujućih dokumenata, nego i pitanje osnovnih ljudskih prava.

Ništa ne može biti opravdanje za neuspostavljanje učinkovitog sustava rane intervencije i rehabilitacije. Stoga na ovom području intenzivno trebaju raditi svi sustavi i čimbenici koji utječu na djetetov razvoj i svatko u svojem području sigurno može učiniti više kako bi se učinkovit i dostupan sustav i uspostavio.

Zaključno možemo ponovo reći da nedostatak novca u državi ne bi trebao postati prihvatljivo opravdanje za nečinjenje. Republika Hrvatska već raspolaže resursima i potencijalima koje ne koristi sustavno. Postoje postojeći pružatelji usluga, institucije i stručnjaci, ali čini se da se zbog zakonodavnih prepreka i nedostatka koordinacije ne koriste u dostatnoj mjeri.

Preporuke za razvoj sustava podrške djeci s teškoćama u razvoju

- uspostaviti potrebne registre djece s razvojnim teškoćama i izraditi kvalitativnu i kvantitativnu analizu potreba
- izraditi analizu postojećih resursa za pružanje rane intervencije i prevencije - utvrditi mrežu postojećih i potencijalnih pružatelja usluga rane intervencije i psihosocijalne rehabilitacije vodeći računa posebno o izoliranim dijelovima RH
- analizirati potrebe za zakonodavnu, institucionalnu i organizacijsku prilagodbu postojećeg sustava kako bi se koristili postojeći resursi
- uspostaviti koordinirano djelovanje svih ministarstava kojima je djelokrug rada usmjeren na potrebe djece s teškoćama u razvoju, sve kako bi se uspostavio učinkoviti sustav podrške unapređenju razvoja djeteta
- planirati daljnji razvoj sustava.

3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE

3.12.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se poduzmu sve mjere kako bi se djeci s teškoćama u razvoju zajamčilo puno uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda ravnopravno s drugom djecom. U svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni će značaj biti pridat najboljim interesima djeteta.

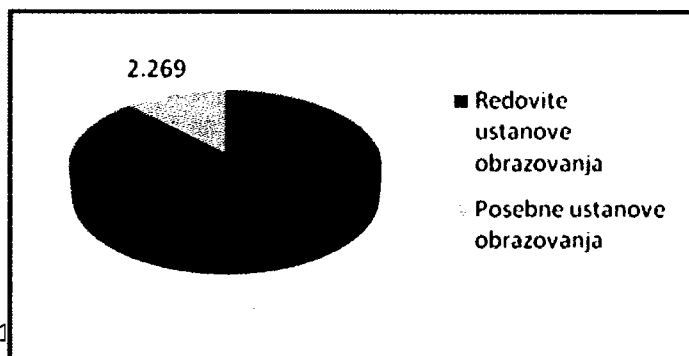
Predškolski odgoj, kao dio odgojno-obrazovnog sustava, ima značajnu ulogu u razvoju svakog djeteta, pa tako i djeteta s teškoćama u razvoju. Kvalitetna odgojna inkluzija djece s teškoćama u razvoju pretpostavlja i osiguravanje podrške koja će omogućiti svakom djetetu puno sudjelovanje u skupini vršnjaka.

Anketa dječjih vrtića o uključivanju djece s teškoćama u razvoju

Radi detaljnijeg uvida u problematiku djece s teškoćama u razvoju u sustavu predškolskog odgoja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je provela istraživanje o njihovom broju, uvjetima njihova boravka u vrtiću, te o oblicima podrške koja im je osigurana. Prikupljeni su podaci od preko 120 vrtića, od kojih jedan broj nema uključenu djecu s teškoćama u razvoju.

Ukupan broj djece i postotak djece s teškoćama u razvoju (TUR)

Prema podacima Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, u rani odgoj i obrazovanje uključeno je u šk. godini 2012./2013. ukupno 150.124 djece u dobi od šest mjeseci života do polaska u osnovnu školu. Broj djece s teškoćama u razvoju uključene u organizacije predškolskog odgoja i obrazovanja u šk. godini 2013./2014. Prema podacima MZO-a iznosio je 5.972.

www.posi.hr

1. Podaci o broju djece za RH

Ovi podaci gotovo se u potpunosti podudaraju i s podacima prikupljenim od dječjih vrtića i osnivača dječjih vrtića koji su do izrade ovog izvješća dostavili pravobraniteljici podatke o broju djece,

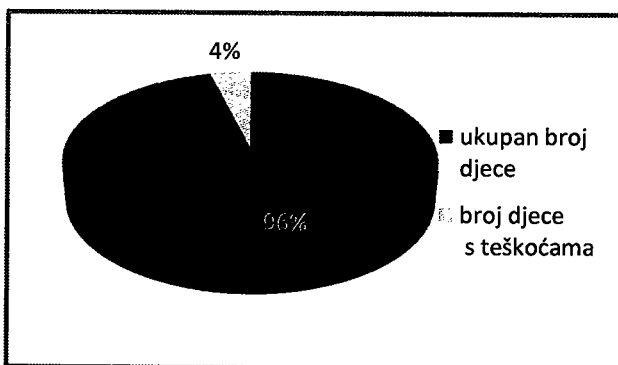
odnosno djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima.

Rezultati ankete: (Rezultati se baziraju na podacima 109 vrtića)

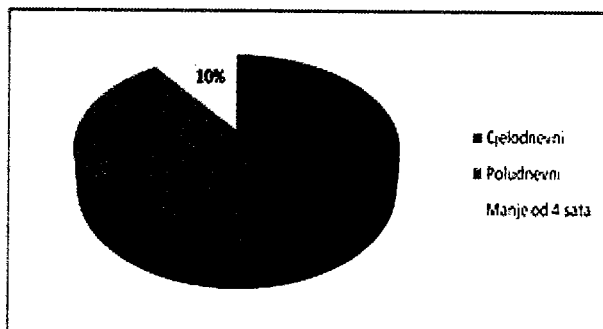
Ukupan broj djece	Upisana djeca s TUR	Postotak djece s TUR
43502	1849	4%

Uočljiv je relativno mali broj djece s teškoćama u razvoju u vrtićima. Kad se to uspoređi s brojem vrtića u RH (769 matičnih dječjih vrtića i 953 područnih vrtića, te 11.410 odgajatelja i 1.009 stručnih suradnika - prema podacima MZOS), njihova odgojna inkluzija ne bi trebala biti zahtjevan zadatak za ovaj sustav. Činjenica je da je većina vrtića naglasila da se podaci odnose samo na djecu čije su teškoće u razvoju utvrđene u sustavu socijalne skrbi. Dvije trećine vrtića dostavilo je podatke i o neupisanoj djeci s teškoćama u razvoju ili djeci koja su na listi čekanja. Upadljivo je da je broj neupisane djece (od svih upisanih s teškoćama) – zanemariv. Kao što navodi jedan vrtić: „Broj neupisane djece bez teškoća u odnosu na svu upisanu daleko je veći nego broj neupisane djece s teškoćama u razvoju, što samo dokazuje da se ova djeca zaista prioritetno uključuju u vrtić“.

Dječji vrtići, što je vidljivo analizom primljenih podataka od vrtića, poštuju pravo prvenstva kod upisa, skloni su uključiti svako dijete s teškoćama, ali nakon uključivanja djeteta ostaju prepušteni sami sebi. Zbog zakonske nedorečenosti, roditelj nije obavezan donijeti nalaz i mišljenje iz sustava socijalne skrbi na osnovu kojeg bi dijete imalo osiguranu određenu potporu. Gotovo svi vrtići naglašavaju problem one djece koja nedvojbeno imaju razvojnih poteškoća, koje nisu potvrđene navedenim nalazom, a trebaju dodatnu pažnju, skrb i prilagodbu.

Vrtići su uz tražene podatke Uredu dostavili podatke i za djecu koju su detektirali kao djecu s određenim razvojnim smetnjama, te djecu koja su tek u procesu dijagnostike u sustavu socijalne skrbi. (Zbog obimnosti pristiglih podataka nije izrađena detaljna analiza navedenog za potrebe ovog izvješća, već će ti podaci biti upotrijebljeni u narednom razdoblju kao podloga za preporuke pravobraniteljice sustavu odgoja i obrazovanja).

Kada govorimo o sustavu predškolskog odgoja i uključivanju djece s teškoćama u ustanove predškolskog odgoja, još se uvijek najveći broj pritužbi odnosi na duljinu boravka djeteta u vrtiću, ali je zamijećen i porast broja pritužbi zbog neosiguravanja primjerene podrške odnosno primjerenih uvjeta za boravak djece s teškoćama. Podaci koje smo zaprimili od anketiranih vrtića govore da djeca s teškoćama u razvoju borave u većini slučajeva u cjelodnevnom i poludnevnom boravku u skupini. Svega 10% djece u vrtiću boravi kraće od 4 sata, što znači da ovo i nije preferirana ili uobičajena praksa vrtića.

većini slučajeva u cjelodnevnom i poludnevnom boravku u skupini. Svega 10% djece u vrtiću boravi kraće od 4 sata, što znači da ovo i nije preferirana ili uobičajena praksa vrtića.

Primjer 1.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka djevojčice sa Sy Down, koja uz to ima celijakiju. Navodi da je dijete bilo uključeno u vrtić poludnevno (4 sata dnevno), međutim joj vrtić skraćuje boravak na 2,45 h dnevno nakon što je djevojčici dijagnosticirana celijakija. Time smatra da se djetetu onemogućava ono što je u njezinom najboljem interesu kao djetetu s teškoćama u razvoju - da se socijalizira i uči zajedno s djecom bez razvojnih teškoća.

Vrtić u svojem očitovanju kao razlog smanjivanja vremena boravka navodi opasnost da dijete dođe u doticaj s glutenom iz ostale hrane koja se u njezin vrtić dovozi iz centralnog vrtića. Dakle navode da je vrijeme dnevnog boravka djetetu skraćeno isključivo zbog potrebe za specifičnom prehranom. Odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.) zabranjuje se svako postupanje, odredba ili praksa kojom se osoba stavlja u nepovoljniji položaj po nekoj od osnova (ovdje zdravstveno stanje djeteta) u odnosu na drugu osobu u usporedivoj situaciji, osim ako se ono može opravdati zakonitim ciljem, te primjerenim i nužnim sredstvima. Člankom 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe određuje se kao propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenja javno dostupnih resursa, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti. U ispitnom postupku utvrđeno je da djevojčica u okviru osnovne poteškoće zadovoljavajuće funkcionira u vrtiću, te je vrtiću upućeno upozorenje za osiguravanjem razumne prilagodbe potrebama djeteta. Ishod slučaja: djevojčici je produljen boravak u vrtiću na 4 sata dnevno.

Primjer 2.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta s teškoćama u razvoju potaknuti višegodišnjim problemom uključivanja u vrtić svojeg sina u poludnevni/četverosatni program. Oni u svojem podnesku navode da imaju problem od samog upisa u vrtić, te da su već sada vezano uz upise za novu pedagošku godinu iz vrtića usmeno upozoreni da im ponovo neće biti omogućeno da dijete koristi 4-satni redovni program vrtića. Roditelji smatraju da je takvo postupanje vrtića diskriminatorno, jer se dječaku boravak u vrtiću ograničava isključivo zbog medicinskih dijagnoza, odnosno sumnje vrtića na postojanje poremećaja iz autističnog spektra koji kod dječaka nije utvrđen u specijalističkim obradama.

Tijekom ispitnog postupka utvrđeno je da vrtić ograničavanjem boravka djeteta u vrtiću na svega nekoliko sati tjedno, a i to u popodnevnom satima kada se ne provodi puni program dječjeg vrtića, ne osigurava najbolji interes ovog djeteta, s obzirom da mu je za stimulaciju razvoja prema preporukama specijalista rehabilitatora, upravo potrebna socijalizacija i interakcija s vršnjacima bez razvojnih teškoća. Prema nalazima, dječak surađuje, slijedi upute, prihvaća zadatke, primjereno i funkcionalno koristi igračke, te unatoč nerazvijenom govoru uspostavlja kontakte, te je također nejasno zbog čega je nužno uključivanje „osobnog asistenta“. Vrtiću je upućena preporuka da donese odluku koja je od najboljeg interesa za dijete, bez razlikovanja na temelju teškoća u razvoju. Ishod slučaja: djetetu će se u vrtiću omogućiti boravak od 4 sata, u periodu kada je u vrtiću prisutan dodatni odgajatelj.

Primjer 3.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta s teškoćama u razvoju iz Našica, koje u vrtiću boravi uglavnom samo po jedan sat dnevno. Iz priložene dokumentacije vidljivo je da je dječaku potreban specijalistički tretman, ali i učenje u međusobnoj interakciji s drugom djecom u vrtiću, s obzirom da dječak u velikoj mjeri uči putem imitacije. Također se pritužuju na nedostatak mogućnosti za provođenje rehabilitacijskih postupaka na području gdje žive.

Dječji vrtić je izrazio spremnost da u okviru svojih mogućnosti uz nužnu odgovarajuću i konstruktivnu suradnju s roditeljima i stručnjacima djetetu osiguraju dulji boravak u vrtiću, iako za dijete s takvim složenim teškoćama nemaju odgovarajući profil stručnjaka. Vrtić je roditeljima predložio nekoliko mogućnosti kako bi se i oni osnažili za brigu o djetetu i ostvarili određene programe za dijete, međutim, prema njihovim saznanjima roditelji predložene mogućnosti nisu prihvatili.

Vezano uz osiguravanja stručne rehabilitacijske podrške upućena je preporuka centru za socijalnu skrb da poduzme određene mjere i aktivnosti kako bi se obitelji pomoglo vezano uz skrb o djetetu s teškim invaliditetom u okviru postojećih resursa u zajednici i zakonskih mogućnosti (pravo na ranu intervenciju, psihosocijalnu podršku u obitelji, pravo na integraciju, suradnja s udrugama i sl).

Boravak djeteta s teškoćama u razvoju, pogotovo kad se radi o izraženijim razvojnim smetnjama, traži veliki angažman vrtića i troši u velikoj mjeri njihove kapacitete, za što veliki broj vrtića nema odgovarajuću podršku svojih osnivača, prije svega onu financijsku.

Mnogi vrtići svjedoče o porastu broja djece s razvojnim smetnjama, iako veliki broj djece nema o tome odgovarajući dokaz – nalaz i mišljenje iz sustava socijalne skrbi. Ukoliko dijete nema na ovaj način dokazane razvojne poteškoće, onda niti vrtić ne može formalno osigurati primjerene oblike podrške, što otežava rad u vrtiću.

Činjenica da sustav predškolskog odgoja nije obavezan, nego se uglavnom tretira kao javni servis koji treba biti na raspolaganju djeci (radi socijalizacije) i roditeljima (radi čuvanja djece), prema mišljenju nekih vrtića, ponekad otežava suradnju vrtića i roditelja kad se radi o dijagnosticiranju određenih razvojnih problema. Roditelji sve do polaska u školu ni na koji način nisu prisiljeni provesti dijagnostiku djetetu za kojega vrtić uoči takvu potrebu. Tome djelomično doprinosi i činjenica da se vještačenje u sustavu socijalne skrbi provodi radi ostvarivanja prava iz tog sustava (iznimka je ostvarivanje dječjeg doplatka), kao i činjenica da se pravo roditelja na dopust i rad sa skraćenim radnim vremenom također više ne ostvaruje temeljem nalaza i mišljenja iz socijalne skrbi, nego temeljem nalaza liječnika vještaka u sustavu zdravstvenog osiguranja. Ukoliko se roditelj ne obrati centru za socijalnu skrb radi ostvarivanja nekog prava iz socijalne skrbi, nema niti osnove za provođenje postupka vještačenja. Prema sadašnjim zakonskim propisima, ukoliko roditelj podnese zahtjev za vještačenje radi upisa u dječji vrtić, centar za socijalnu skrb mogao bi takav zahtjev odbaciti zbog stvarne nenadležnosti.

Primjer 4.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratila se majka dvojice dječaka s teškoćama u razvoju (poremećaj iz autističnog spektra), pritužujući se da djeci nije omogućen duži boravak u vrtiću, nego samo 2 sata dnevno. Smatra da je djeci time onemogućena edukacijska inkluzija, koja je u njihovom interesu. U medicinskoj dokumentaciji koja je priložena pritužbi majke, uočene su preporuke rehabilitatora za nastavak započetih stručnih tretmana u mjestu stanovanja (majka navodi da ih nema), odnosno uključivanje u dječji vrtić. Međutim, najveći problem majka vidi u nedostatnoj podršci vrtića, ali i društva, djeci s teškoćama u razvoju, nedovoljnom broju potrebnih stručnjaka i stručnih službi. To rezultira nedostatkom rehabilitacije i stručnih tretmana koji su djeci potrebni, kao i nedostatnoj podršci roditeljima. U ispitnom postupku utvrđeno je da su djeca bila uključena u vrtić u 6-satni program, ali ubrzo nakon uključivanja u vrtiću su uočene njihove razvojne teškoće, te je zaključak dječjeg vrtića, a pozivajući se na čl.7. Državnog pedagoškog standarda za predškolski odgoj⁵, da djeca u vrtiću nadalje borave dva sata dnevno. Vrtić u svojem očitovanju navodi da je vidljiv napredak, ali nije obrazloženo, niti je vidljivo iz priložene dokumentacije, na čemu je temeljena odluka da se boravak skрати na samo 2 sata dnevno, te koji su oblici podrške planirani za dulji dnevni boravak djece u vrtiću (treći odgajatelj, asistent, suradnja s rehabilitatorima i sl).

Pravobraniteljica je u ovom slučaju zatražila provođenje stručno-pedagoškog nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje, koja je nakon nadzora predložila sljedeće mjere:

- provesti postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta u sustavu socijalne skrbi
- provesti opservaciju djece i izraditi individualni odgojno-obrazovni program usmjeren na ciljeve i strategije rada s djecom
- zatražiti od AZOO edukaciju/stručno usavršavanje za rad s djecom iz autističnog spektra

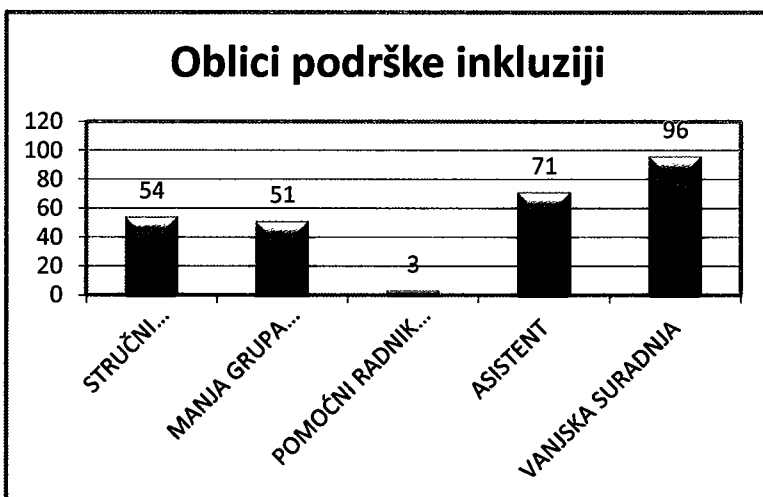
⁵ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, NN 63/08, 90/10

- inicirati suradnju s djetetovim rehabilitatorima (ustanove, pojedinci, udruge)
- organizirati trajnu stručnu potporu u radu s djecom s teškoćama u razvoju dolaskom vanjskih suradnika
- pokušati angažirati asistente i produžiti boravak djece u vrtiću.

Ovako predložene mjere upravo potvrđuju da je za uspješnu inkluziju djece s teškoćama u razvoju nužna široka potpora djetetu, ali i vrtiću. Više predloženih mjera odnosi se na edukaciju i trajnu stručnu potporu vrtiću za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Treba skrenuti pozornost i na predloženu mjeru da se djeca upute prvostupanjskom tijelu vještačenja radi utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, a sukladno tome i planiranja daljnjih rehabilitacijskih postupaka. Kada Konvencija nalaže poduzimanje mjera koje su u najboljem interesu djeteta, u praksi poteškoće često puta i nastaju upravo u dokazivanju/utvrđivanju onog što je u djetetovom najboljem interesu. Vanjski rehabilitatori, liječnici i drugi stručnjaci u svojim nalazima često daju uputu „preporučujemo upisati dijete u redovni dječji vrtić radi socijalizacije s vršnjacima“, dok s druge strane vrtići boravak djeteta u vrtiću promatraju u kontekstu kapaciteta vrtića, mogućih oblika podrške i teškoća djeteta.

Analizom podataka dobivenih od vrtića uvjerali smo se da je edukacija i suradnja s drugim stručnjacima, institucijama i udrugama preferirani oblik podrške odgojnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju.

Iz podataka je vidljivo da se oko 50% od 120 ispitanih vrtića pridržava odredbi Državnog pedagoškog standarda o manjem broju djece u skupini ili angažiranjem trećeg odgajatelja. Samo 3 od svih ispitanih vrtića navelo je da ima zaposlenog pomoćnog radnika za njegu.

71 vrtić angažirao je asistenta/pomoćnika djetetu, a samo 14 ispitanih vrtića nije navelo da koristi bilo kakvu stručnu pomoć i nema ostvarenu suradnju u cilju edukacije djelatnika.

Gotovo svi ispitani vrtići naglašavaju potrebu stručnog osnaživanja vrtića kroz edukaciju djelatnika, suradnju s vanjskim stručnjacima specijaliziranim za određenu vrstu teškoća, te zapošljavanje stručnih djelatnika - rehabilitatora.

Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i obrazovanja propisani su uvjeti koje vrtići trebaju osigurati kao podršku djetetu s teškoćama u razvoju. Uz propisani broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju, uz stručni tim vrtića, dječji vrtić prema sadašnjim propisima može zaposliti radnika za pomoć i njegu. Nisu definirani neki drugi oblici podrške uključivanju djece s teškoćama u razvoju koje vrtići neformalno koriste – vanjska stručna podrška i suradnja i sl. Mogući oblici prilagodbe potrebama djeci s teškoćama sada su manji broj djece u grupi ili treći odgajatelj. Ipak, sve se više u vrtićima koriste asistenti/pomoćnici djetetu, te možemo reći da to i u ovom sustavu (kao i u obrazovanju) postaje preferirani oblik podrške. Smatramo da bi posebno u Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja trebalo definirati angažiranje vanjske stručne potpore vrtiću i djetetu. Ovo bi se pitanje moglo kvalitetnije riješiti definiranjem oblika suradnje promjenom zakonskih odredbi koje reguliraju predškolski odgoj,

U propisima iz socijalne skrbi, člankom 85. Zakona o socijalnoj skrbi⁶ definirano je pravo na pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovnog obrazovanja (integracija), koje se sastoji u pružanju stručne pomoći odgajateljima, učiteljima i nastavnicima u predškolskim i školskim ustanovama. Ovu uslugu priznaje nadležni centar za socijalnu skrb, a pružaju je dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i drugi pružatelji usluga sukladno ovom Zakonu. U sredinama u kojima postoji odgovarajuća ustanova u sustavu socijalne skrbi, ovu uslugu vrtići učestalije koriste. To se odnosi na Centar Vinko Bek i Centar Slava Raškaj. Primijećeno je da se koristi i suradnja s ustanovama za osobe s intelektualnim oštećenjima, čiji rehabilitatori pružaju podršku i dječjim vrtićima (npr. Centar za rehabilitaciju Ozalj – Jaškovo).

Činjenica je da vrtići JESU značajna odgojno-obrazovna institucija, jer na samom početku razvoja jednog djeteta daju mogućnost učenja o sebi i drugima i svijetu oko sebe. Ukoliko je to tako, onda ga je potrebno osnažiti, kako bi i mogli udovoljiti tako značajnoj ulozi.

Problem vrtića je nedovoljna stručna ekipiranost, ali vrtići ukazuju i na nedovoljnu prilagođenost prostora i opremljenost didaktičkim igračkama i pomagalicama.

Od ukupnog broja djece s teškoćama u razvoju u anketiranim vrtićima, iz podataka je vidljivo da je svega nešto više od 5% djece djelomično integrirano u skupinu s posebnim programom prema čl.7. DPS-a, dok su sva ostala djeca uključena u skupinu s redovnim programom. Mišljenje je velikog broja vrtića da posebni program i nije primjereni način za inkluzivnu podršku. Stav je ovih vrtića da dijete s teškoćama u razvoju treba biti dio redovne skupine djece, ali uz smanjeni broj djece, asistenta i rehabilitatora, čime bi bile zadovoljene potrebe djeteta.

Što se tiče prijedloga za poboljšanje uvjeta boravka djece s teškoćama u razvoju, zaprimili smo nekoliko kvalitetnih opservacija vezanih uz ovu temu.

Ponajprije se ukazuje na zakonsku regulativu u području predškolskog odgoja. Tu se misli kako na definiranje broja djece u skupini (predlaže se još manji broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama), tako i na procedure upisa, uključivanja asistenata i obaveza osnivača.

Interesantno je razmišljanje nekolicine vrtića o prisutnosti asistenta/pomagača. Kako se radi o djeci niske kronološke dobi, smatraju da za njihov stabilan razvoj nije dobro uključivati preveliki broj odraslih osoba, jer ne može u takvim okolnostima razviti „stabilan odnos uzajamnog prihvaćanja“. Ovo pogotovo u okolnostima potpuno neuređenog instituta asistenta/pomagača u vrtiću, sa svim problemima na koje smo ukazivali (fluktuacija, upitna edukacija i dr.). Vrtići koji imaju negativan stav prema asistentu, istovremeno su zagovornici edukacije odgajatelja, jačanja kapaciteta stručnih timova, reguliranja sustava rane intervencije i integracije, dakle suradnje s vanjskim rehabilitatorima djeteta, kao oblicima podrške inkluziji.

U uvjetima nepostojanja sustava rane intervencije, o čemu je bila riječ u prethodnom poglavlju, očito je da trebamo u cilju podrške ranom razvoju djece s teškoćama u razvoju koristiti sve društvene resurse. Nedvojbeno je da su to i dječji vrtići. U nekim sredinama, dječji vrtić koji ima stručni tim, možda je i jedina institucija koja djetetu s teškoćama u razvoju može pružiti tu ranu podršku. Ukoliko dijete pohađa rehabilitaciju, vrtić doprinosi socijalizaciji djeteta i prirodna je socijalna sredina predškolskog djeteta. U takvim okolnostima, nužno je ustanove predškolskog odgoja i kroz zakonodavni sustav definirati kao značajan čimbenik inkluzije. Kao što to upravo predlaže DV Remetinec: *“Nažalost, sadašnji pravni propisi ne potiču i ne omogućuju, nego čak i onemogućuju suradnju vrtića i drugih institucija i sustava – primjerice, Komisiji za upis djece u osnovnu školu zabranjeno je konzultirati se sa stručnjacima iz vrtića, jer vrtić nema pravo javnosti, a s druge strane ima kompetencije i odgovornost za kvalitetnu inkluziju! Paradoks!”*.

⁶ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/13

Ovdje možemo primijetiti da ima prostora za promjenu zakonodavstva, ali i razvijanje intenzivnije suradnje između stručnjaka vrtića, pedijatar i centara za socijalnu skrb.

Centar za socijalnu skrb pruža usluge savjetovanja i pomaganja u prevladavanju teškoća, te razvijanju odgovornog odnosa prema sebi, obitelji i društvu. Pri tome, centar surađuje i s drugim pružateljima usluga i svima koji na neki način mogu utjecati na obitelj. Stručnjaci iz dječjeg vrtića imaju mogućnost u slučajevima kada roditelj odbija provesti određenu dijagnostiku za dijete koje pokazuje poteškoće u funkcioniranju i zaostajanje u razvoju – signalizirati tu činjenicu centru za socijalnu skrb, ustanovi koja ima ovlasti za postupanje u okviru obiteljsko-pravne zaštite djeteta: savjetovati, upozoravati i poduzimati druge mjere u interesu djeteta. S obzirom da formalna podloga postoji, potrebno je dalje razvijati dobru praksu suradnje ove dvije značajne institucije.

Začudo je primjer kojega navodi jedan od vrtića kojeg smo anketirali: edukacijski rehabilitator patronažer iz Centra za rehabilitaciju nije mogao nastaviti rehabilitatorski tretman za vrijeme boravka djeteta s teškoćama u razvoju u vrtiću jer „nije po zakonu“. I sustav obrazovanja i sustav socijalne skrbi očito trebaju uskladiti svoje propise na način da se legalizira vanjska podrška vrtiću – stručnjaka za rad s djetetom ili stručnu pomoć osoblju, jer to su resursi koje imamo i koje treba kvalitetno koristiti.

Ukoliko vrtići jesu ekipirani i ukoliko zaista predstavljaju važnu kariku u procesu obrazovne inkluzije djece s teškoćama u razvoju, očekuju odgovarajuću zakonodavnu, financijsku i kadrovsku podršku, kako bi mogli osigurati primjerenije uvjete za prihvata djece s teškoćama u razvoju i za stimulaciju njihovog razvoja.

Zaključno možemo reći da je sustav predškolskog odgoja, kada govorimo o edukacijskoj inkluziji, onaj koji je u velikoj mjeri ranjiv, kojemu je potrebno posvetiti veću pozornost kako bi mogao zadovoljiti potrebe djece, a onda i djece s teškoćama u razvoju. Vrtići svjedoče o povećanju normativa u smislu broja djece u skupini, a u takvim okolnostima uvjeti nisu povoljni niti za djecu s teškoćama. Normativno uređenje ovog sustava treba poboljšati, a isto tako i financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića. Iz provedene ankete može se iščitati da je uključivanje djece s teškoćama u razvoju izazov, te da se u velikom mjeri poštuje prednost kod njihovog uključivanja u vrtić. Stvaran broj djece kojoj je potrebna prilagodba i podrška, daleko je veći od prikazanog, zbog djece koja nemaju „verificirane“ teškoće.

Uvjeti u vrtiću, te sukladno tome i oblici podrške, u velikoj mjeri ovise o financijskoj moći osnivača.

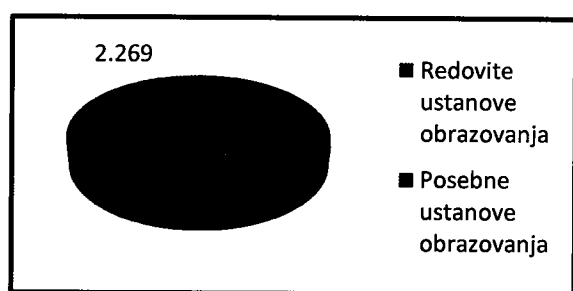
Prijedlozi za kvalitetnije uređenje sustava predškolskog odgoja

- analizirati stanje i potrebe vezane uz normative zaposlenika – odgajatelja, stručnih suradnika, radnika za njegu, zdravstvenih djelatnika i sl.
- ustrojiti sustav podrške inkluziji u predškolskom odgoju – stručni mobilni tim za inkluziju na području županije – centar za inkluziju
- propise iz područja predškolskog odgoja ugraditi i definirati načine i oblike stručne podrške djetetu i djelatnicima vrtića – definirati mogućnost angažiranja stručnjaka izvan vrtića, definirati mogućnost provođenja stručne psihosocijalne rehabilitacije/ patronaže i rane intervencije tijekom boravka djeteta u vrtiću
- definirati uvjete pod kojima je moguće angažirati asistenta/pomoćnika (vrste teškoća, dob, intenzitet, plaćanje i sl.)
- izmijeniti propise u dijelu međusobne suradnje sustava predškolskog odgoja, škole i sustava socijalne skrbi

3.12.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže osigurati pravo na obrazovanje osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti. Djeci s teškoćama u razvoju ne smiju biti isključena iz općeg obrazovnog sustava na osnovi teškoća u razvoju, pri čemu je potrebno osigurati im oblike razumne prilagodbe.

Podsjećamo da je intencija svih zakonskih odredbi u području obrazovanja, kao i odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom⁷ koju je Republika Hrvatska ratificirala i koja je po svojoj pravnoj snazi iznad zakona Republike Hrvatske, da se u svrhu ostvarenja prava na obrazovanje djeci s teškoćama u razvoju osigura sveobuhvatno obrazovanje na svim razinama, kao i cjeloživotno obrazovanje, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama, te uz svu potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje.

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, u školskoj godini 2013./2014., u osnovnim je školama 330.445 učenika. Od ukupnog broja učenika, u osnovnim školama je i 18.385 učenika s teškoćama. U redovitim programima integrirano je 16.464 (4,79%) učenika s teškoćama u razvoju, dok je **2.269 učenika s teškoćama uključeno u osnovne škole s posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju**. Od toga, 337 učenika pohađa osnovne škole

po posebnom programu u sustavu Ministarstva socijalne politike i mladih, dok je 1.932 učenika uključeno u 19 osnovnih škola s posebnim programima u sustavu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Prema podacima MZOS-a, u školskoj godini 2013./2014. u sustav djelomične integracije prema članku 7. *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* uključeno je **733** učenika i učenica, dok je po članku 10. *Pravilnika* integrirano 72 učenika (učenici s organski uvjetovanim teškoćama). Djelomična integracija znači da učenici s teškoćama u razvoju u posebnoj odgojno-obrazovnoj grupi svladavaju dijelove nastavnog programa, a preostali program u matičnom razrednom odjelu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je i ove godine višekratno predlagala pa i upozoravala Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, na potrebu konačnog donošenja pravilnika koji regulira školovanje djece s teškoćama u razvoju. Inkluzivno obrazovanje ne podrazumijeva samo pristup redovnim školama, nego i osiguravanje uvjeta za takvo obrazovanje – znači svih oblika potpore kojima će se prevladati razvojne teškoće.

Postupajući po prijavama kršenja prava učenika s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je povodom pritužbi roditelja, zaprimila i veliki broj očitovanja odgojno-obrazovnih ustanova, kao i njihovih osnivača. U svojim očitovanjima škole ukazuju na problem uređenja instituta asistenta u nastavi zbog čega jedan broj djece ne dobiva odgovarajuću potporu inkluzivnom obrazovanju, prije svega zbog neriješenog financiranja asistenta i nejednako definiranih kriterija za njihovo angažiranje, te uređenja njihovih radnih obaveza i odgovornosti. Roditelji se pritužuju i zbog različitog dnevnog opterećenja pojedinih asistenata i učestale fluktuacije.

Prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju provodi se u skladu s ovim Zakonom. Vrste teškoća u razvoju, te primjerene

⁷ Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN Međ. ugo. br. 6/07, 3/08, 5/08)

programe školovanja i primjerene oblike pomoći školovanja propisuje ministar. Vrstu teškoća i primjeren oblik pomoći za pojedinog učenika utvrđuje stručno povjerenstvo za utvrđivanje psihofizičkog stanja učenika.

Obrazovna ustanova može angažirati i druge odgojno-obrazovne radnike za ispunjavanje posebnih potreba u nastavnom radu. Posebne potrebe u odgojno-obrazovnom radu u školskoj ustanovi odnose se na rad s učenicima s teškoćama.

U državnom proračunu osiguravaju se sredstva za financiranje školskih ustanova čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, i to za troškove stručnih timova koji školi pružaju pomoć za rad s učenicima s teškoćama.

Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave može utvrditi i šire javne potrebe u školstvu za koja sredstva osigurava svojim proračunom, između ostalog za: troškove stručnih timova koji školi pružaju pomoć za rad s učenicima s teškoćama.

Prema odredbi Državnog pedagoškog standarda⁸ škola može osigurati pomoćnika u nastavi, prevoditelja znakovnog jezika i osobnog pomoćnika učenicima kojima je rješenjem o primjerenom obliku školovanja potrebna pomoć u učenju, kretanju i obavljanju školskih aktivnosti i zadataka.

Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju⁹ uređuju se oblici integracije učenika s teškoćama u razvoju u osnovne škole, kriteriji prema kojima općinski organ uprave nadležan za poslove školstva odnosno organ uprave nadležan za poslove školstva grada Zagreba utvrđuje škole, uvjete i način osnivanja odgojno-obrazovnih grupa i razrednih odjela u kojima su integrirani učenici s teškoćama u razvoju i školovanje učenika s teškoćama u razvoju u posebnim školama, organizacijama socijalne skrbi ili drugim organizacijama. Osnovno školovanje učenika s lakšim teškoćama u razvoju provodi se u osnovnoj školi prema organizacijskim oblicima koji osiguravaju njihovu potpunu ili djelomičnu integraciju.

Asistent u nastavi

Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u opći obrazovni sustav, uz odgovarajuće oblike potpore. Navedeni Pravilnik o školovanju učenika s teškoćama u razvoju iz 1991.g. ne obuhvaća odgovarajuće oblike podrške redovnom obrazovanju, sukladno suvremenim spoznajama. Posebno se to odnosi na sudjelovanje pomoćnika u odgojno-obrazovnom procesu, koji je značajan oblik podrške velikom broju učenika s različitim poteškoćama. Zakonskim i podzakonskim odredbama rad asistenta u nastavi nije reguliran – to se odnosi kako na njihovo financiranje, tako i na njihovu ulogu i ovlaštenja. Rad asistenata u nastavi projektno se financira, pri čemu postoji problem odgovornosti pomoćnika u izvršavanju radnih zadataka. Način financiranja pomoćnika (financiranje nije zakonom regulirano) ne omogućava kontinuitet i kvalitetu ovog oblika podrške, te ne motivira na profesionalno obavljanje tog značajnog posla od strane samih pomoćnika. U dijelu edukacije asistenata u nastavi još uvijek nemamo jedinstveni pristup i nejasno je tko ih priprema za njihovu ulogu.

Nepostojanje pravilnika u praksi stvara niz poteškoća roditeljima i obrazovnim institucijama. Roditelji djece s teškoćama sve su više svjesni prava njihove djece da budu dijelom općeg obrazovnog sustava.

To međutim, ne može biti primjereno podržano ako se istovremeno ne osigura kvalitetna procjena djetetovih teškoća u kontekstu obrazovanja, te kvalitetno planiranje cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa.

Rad stručnih povjerenstava za određivanje psihofizičkog stanja djeteta i učenika

⁸ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08, 90/10)

⁹ Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 21/91, 74/99)

I u prošlogodišnjem izvješću Ureda govorili smo o radu stručnih povjerenstava za određivanje psihofizičkog stanja djeteta i učenika, a koje odlučuje o obliku školovanja i primjerenim oblicima podrške učenicima. Tijekom 2013.g. Ured je učestalo postupao po pritužbama koje se odnose na rad stručnih povjerenstava, uglavnom zbog predloženih oblika školovanja za djecu s teškoćama u razvoju prema čl.12. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, dakle u posebnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Pri tome roditelji navode da su preporuke djetetovih rehabilitatora bile usmjerene na redovne osnovne škole uz prilagođeni program i/ili individualizirani pristup u radu.

Primjer 1.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužili su se roditelji dvoje djece iz Čakovca zbog postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja radi određivanja primjerenog programa školovanja i primjerenih oblika pomoći tijekom školovanja. Oboje navedene djece su djeca sa Sy Down, od najranije dobi uključeni u postupke rane intervencije, kontinuirano u tretmanu rehabilitatora, nakon odgode upisa u 1. razred osnovne škole ove školske godine su u postupku upisa u 1. razred. Oboje roditelja navode da su stručnom povjerenstvu predali medicinsku dokumentaciju – nalaz logopeda, psihologa i rehabilitatora, međutim stručno povjerenstvo zatražilo je da se djeca dodatno ispituju kod psihologinje povjerenstva. Oboje roditelja navodi da je navedena psihologinja testiranje provela na neprimjereni način, koristeći neodgovarajuće testove za testiranje djece sa Sy Down i bez odgovarajuće prilagodbe vremena i načina testiranja. Konačni ishod ovih postupaka su rješenja Ureda državne uprave u Međimurskoj županiji kojim se djeca upućuju u posebnu odgojno-obrazovnu ustanovu prema posebnom nastavnom planu i programu, sukladno čl.12. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 23/91). Na navedena rješenja roditelji su uputili prigovor MZOŠ-u, koje je naložilo dodatno psihologijsko testiranje. Roditelji se protive učestalom ponovnom psihološkom testiranju djece. Uz to vrlo je problematična navodna izjava članova stručnog povjerenstva OŠ koji su roditeljima oboje djece „objasnili da „škola nema tehničkih ni kadrovskih mogućnosti upisati dijete sa Sy Down“.

Prigovore roditelja smatramo opravdanim.

Iz priložene dokumentacije vidljivo je da je oboje djece imalo nalaze i mišljenja edukacijskog rehabilitatora, psihologa i logopeda. Nalazi ovih stručnjaka utvrđuju poteškoće u razvoju, ali su ti nalazi u većoj mjeri usmjereni na prikaz sposobnosti djece, uključujući i druge pozitivne okolnosti koje bi mogle biti značajne kod odluke o edukacijskim potrebama (npr. motivacija roditelja). Uspoređujući nalaz i mišljenje navedene psihologinje povjerenstva i drugih stručnjaka, **ne uočavaju se bitne razlike u utvrđenom statusu i sposobnostima djece.** Razlika je jedino u činjenici da psihologinja kod oboje djece u svojem nalazu i mišljenju predlaže školovanje po posebnom programu u posebnoj ustanovi, dok drugi stručnjaci predlažu djelomičnu integraciju u redovnu osnovnu školu uz praćenje daljnjih obrazovnih potreba djece ili uopće ne sugeriraju oblik školovanja.

Stoga obzirom da su nalazi stručnjaka u svojim rezultatima ispitivanja bili jednoglasni, a razlikovali su se jedino u mišljenju i preporukama, smatramo da je na temelju priložene specijalističke i ostale dokumentacije moguće odlučiti o obliku školovanja za djecu bez dodatne obrade, a sve sukladno odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

U ovim slučajevima mišljenje stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta temeljilo se na preporuci psihologa, koji djecu upućuje u posebnu ustanovu odgoja i obrazovanja i to isključivo na osnovu utvrđenog intelektualnog statusa djece, zanemarujući činjenicu da su mnoge njihove vještine i sposobnosti tek u razvoju, te da su i samim testiranjem utvrđeni i njihovi potencijali i pozitivne strane koje idu u prilog uključivanju u redovnu školu. Posebno smatramo da su zanemarene odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi prema kojemu obrazovanje u posebnim ustanovama obrazovanja treba biti iznimka.

Isto kao i u području predškolskog odgoja, u određivanju oblika školovanja sukladno zakonskim propisima i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, treba donijeti odluku koja je u

naiboljem interesu djeteta s teškoćama. Najbolji interes svakog djeteta nedvojbeno je obrazovanje u sustavu općeg obrazovanja, najbliže mjestu stanovanja, ali ne bez osiguranih uvjeta koje tom djetetu trebaju. Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva prilagođavanje obrazovnog sustava potrebama djeteta, što znači osiguravanje odgovarajućeg programa, metoda poučavanja i vrednovanja znanja, pomoćnika u nastavi i dr.

Prilagodba potrebama svakog djeteta s teškoćama u razvoju obaveza je školskih ustanova. Kao što je rečeno, preferirani oblik podrške djetetu u školi je najčešće asistent/pomoćnik. Međutim, postoje i drugi načini i mogućnosti da se utječe na stvaranje prijateljskog okruženja.

Primjer 2.

Možemo spomenuti slučaj dvije učenice s intelektualnim teškoćama, koje su prema rješenju o obrazovanju uključene u posebne razredne odjele unutar redovne škole (čl.7. Pravilnika). To znači da obrazovne predmete savladavaju u posebnom razrednom odjelu, a odgojne predmete pohađaju s matičnim razredom. Radi se o sestrama u V. i VIII. razredu OŠ.

Roditelj se pritužio u trenutku kada je škola organizirala terensku nastavu/izlet, na način da učenici od I.-IV. razreda idu odvojeno od učenika viših razreda. Problem je u tome što je roditeljima dostavljeno da potpišu suglasnost za odlazak na izlet koji je predviđen za učenike nižih razreda. Takav pristanak ne mogu dati budući da smatraju da djeca trebaju i imaju pravo ići sa svojim razredom. Uz to, majka navodi da je škola do sada nikada nije obavještavala o održavanju roditeljskih sastanaka u matičnom razredu, te na njima nije niti sudjelovala do nedavno, što ukazuje da se roditelje učenika s teškoćama u razvoju tretira drugačije od roditelja ostale djece (kao da tu ne pripadaju). Zbog takvog pristupa smatra da škola diskriminira učenike s teškoćama u razvoju i nezine kćeri.

U ispitnom postupku pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je očitovanje škole, uz preporuku da razmotri okolnosti slučaja u kontekstu odredbi Konvencije i Zakona o suzbijanju diskriminacije, te da omogući odlazak učenica na izlet s njihovim matičnim razredom, ali da program izleta i cilj prilagodi mogućnostima djece. Škola je obrazložila svoj postupak navodeći da se radi o izvanučioničkoj nastavi koja se izvodi sukladno Školskom kurikulumu, Nastavnom planu i programu kojeg donosi Školski odbor, te da budući navedene učenice prema svojim sposobnostima i mogućnostima usvajaju programske sadržaje koji su bliži programskim sadržajima razredne nastave, s njima polaze i na izvanučioničku nastavu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom utvrdila je propuste u postupanju škole prema učenicama, odnosno diskriminatorno postupanje škole.

Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja razredni odjel čini skupina učenika približne životne, obrazovne i emotivne dobi istog razreda. Posebni razredni odjel čini skupina učenika istog razreda, približne životne dobi, s posebnim obrazovnim potrebama koji su uključeni u poseban program za učenike s većim teškoćama u učenju. Članak 7. DPS-a navodi da se nastava izvodi u redovnom, posebnom ili kombiniranom razrednom odjelu, te da se može izvoditi u školskom prostoru i izvan prostora škole.

Učenice u posebnom razrednom odjelu pohađaju nastavu obrazovnih predmeta, a u matičnim razrednim odjelima nastavu kulture i odgoja. Stav škole da odvojeni odlazak na izvanškolsku nastavu predstavlja oblik prilagodbe njihovim sposobnostima i mogućnostima ne možemo prihvatiti, upravno suprotno, smatramo da je takva odluka škole diskriminirajuća za ove učenice, jer ih segregira od učenika njihovih razreda (a razred je skupina učenika približne životne, obrazovne i emotivne dobi).

Stoga smatramo da zahtjev roditelja u ovom slučaju nije neopravdan, te da škola može omogućiti odlazak učenika s teškoćama u razvoju na terensku nastavu na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom, uz odgovarajuću dodatnu podršku sukladno individualnim potrebama. Također, Školski kurikulum također je potrebno izraditi na način da svi učenici s teškoćama u razvoju terensku nastavu imaju organiziranu sa svojim matičnim razredom, ali da se aktivnosti i ciljevi terenske nastave prilagode sposobnostima učenika.

Zaključno u ovom slučaju pravobraniteljica je zatražila od Agencije za odgoj i obrazovanje provođenje stručno-pedagoškog nadzora koji je proveden, te je isto tako utvrdio propust škole i diskriminirajući odnos prema učenicima. Naime, nastavni plan i program za školu određuje da je izvanučionička nastava oblik nastave koji se organizira kao ekskurzija, izlet, odlazak u kino, kazalište, galerije, terenska nastava, škola u prirodi i drugo. Glavno je pitanje ovdje bilo da li je primaran obrazovni cilj izleta ili je naglasak na činjenici da se radi o poučavanju izvan učionice, koji uz spoznajnu komponentu sadrži i odgojnu, rekreativnu, psihološku i socijalizacijsku komponentu. Pogotovo što je tijekom planirane izvanučioničke nastave vrlo lako moguće prilagoditi obrazovne sadržaje koji se usvajaju specifičnostima djeteta s teškoćama u razvoju.

Agencija za odgoj i obrazovanje je u mjerama koje treba provesti predložila promjenu Školskog kurikulumu na način da će ukinuti dijelove koji se odnose na posebne razredne odjele, te će se polaziti od činjenice da su učenici posebnih razrednih odjela prije svega polaznici matičnih razrednih odjela.

S druge strane, Uredu su se obraćale i same škole upitima vezano uz organiziranje terenske nastave i školskih izleta za djecu s teškoćama u razvoju, a posebno u pogledu osiguravanja njihove sigurnosti i zaštite zdravlja. U većini slučajeva roditelji i djeca motivirani su za odlazak na terensku nastavu, ali škole izražavaju bojazan zbog mogućih ozljeda ili iznenadnih pogoršanja zdravlja. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da učenici s teškoćama u razvoju u ovoj aktivnosti trebaju uživati zajedno s drugom djecom, ali uz odgovarajuću podršku. Vezano uz obavezu osiguravanja sigurnosti za učenika s teškoćama u razvoju, a s obzirom na eventualne zdravstvene poteškoće koje predstavljaju potencijalni rizik, roditelji bi trebali pribaviti mišljenje liječnika specijalista o sposobnosti djeteta za predviđeno putovanje, odnosno eventualnim rizicima i kontraindikacijama. Smatramo da učenik treba na putovanju imati asistenciju sukladno navedenom liječničkom mišljenju i potrebama učenika. Također, o svim okolnostima i elementima putovanja potreban je dogovor Škole i roditelja učenika.

U ovakvoj organizaciji podrške učeniku s teškoćama, pojavljuje se problem osiguravanja pomoćnika/asistenta u nastavi. S obzirom da terenska nastava nije obavezni oblik nastave, te da niti radni angažman niti financiranje pomoćnika u nastavi za vrijeme takvog putovanja nisu sustavno regulirani, sigurno da će u organizaciji pratnje učeniku trebati puno više suradnje roditelja, škole i osnivača škole. U trenutku kada pitanje pomoćnika nije zakonski regulirano, preostaje jedino uspostaviti suradnju s osnivačem škole, kao i drugim suradnim institucijama i stručnjacima, te roditeljima, kako bi se zajednički pronašlo odgovarajuće rješenje.

Kroz mjere nadzora koje provodi Agencija za odgoj i obrazovanje, koja promptno na traženje Ureda (ali i roditelja) provodi stručno-pedagoški nadzor, vidljivo je da Agencija vrlo dosljedno u svojim prijedlozima mjera štiti pravo svakog učenika s teškoćama u razvoju na inkluzivno obrazovanje, te uobičajeno predlaže mjere koje trebaju dovesti do osiguravanja učenicima ovog temeljnog prava. U većini nalaza predlažu se mjere usmjerene na povećanje kompetencije nastavnika, a onda i pomnog razmatranja sposobnosti djeteta kod izrade individualnog odgojno-obrazovanog programa s detaljnom razradom strategija poučavanja i rada s djetetom. Predlaže se intenzivnije angažiranje stručnih suradnika škole, angažiranje mobilnog tima stručnjaka, stručno-pedagoško savjetovanje s Agencijom, korištenjem mogućnosti suradnje s djetetovim rehabilitatorima i stručnjacima specijaliziranim za određenu vrstu teškoća i dr. U većini provedenih nadzora uočavamo uvažavanje mišljenja roditelja učenika, koje se također doživljava kao značajan faktor u procesu obrazovanja djeteta s teškoćama.

3.12.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Sustav srednjoškolskog obrazovanja čini 438 srednjih škola i 180.114 učenika. Ne raspolazemo podacima o broju učenika s teškoćama u razvoju integriranih u redovne srednje škole. Pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u području srednjoškolskog obrazovanja također se odnose na osiguravanje

razumne prilagodbe učenikovim poteškoćama, diskriminaciji, odnosno neosiguravanju potrebne podrške učeniku.

Učenici s teškoćama u razvoju, prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12), srednjoškolsko obrazovanje nastavljaju u programu prema rješenju o određivanju oblika školovanja ureda državne uprave. Odlukom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole za svaku školsku godinu propisuju se zajednički, posebni i dodatni kriteriji upisa učenika u srednju školu. Za učenike s teškoćama u razvoju propisan je način ostvarivanja mogućnosti direktnog upisa u srednju školu. Uz rješenje Ureda državne uprave o školovanju u osnovnoj školi, ovi učenici trebaju pribaviti i mišljenje liječnika školske medicine, kao i Službe za profesionalno usmjeravanje.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u javnim raspravama tijekom donošenja ove Odluke naglašavala je da učenici s teškoćama u razvoju trebaju imati pravo izravnoga upisa.

Za ostvarivanje prava izravnog upisa uz ostale upisne dokumente kandidat obvezno treba priložiti:

- mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje o najmanje dva programa osposobljavanja i zanimanja primjerenima s obzirom na njihove sposobnosti, mogućnosti i motivaciju
- nalaz i mišljenje centra za socijalnu skrb i/ili rješenje ureda državne uprave u županiji za obrazovanje o primjerenom obliku školovanja u osnovnoj školi.

Smatramo da se pravo direktnog upisa učenika s teškoćama u razvoju temelji se na odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetu koje za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nalažu obvezu osiguravanja pristupa besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama i osiguranu učinkovitu pomoć unutar općeg obrazovanja. Učenici s teškoćama u razvoju upravo zbog svojih razvojnih teškoća neovisno o svojem uspjehu ili čak motivaciji, često imaju ograničen izbor zanimanja. Institut direktnog upisa predstavlja značajnu prilagodbu individualnim potrebama i osigurava pristup onom obrazovanju koje će učeniku osigurati buduće potpuno uključivanje u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tom kontekstu smatramo, uz ostalo, ključnim dokumentom procjenu i mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje. Ona je ključna za određivanje nastavka *obrazovanja učenika s teškoćama*, jer ga usmjerava prema školovanju za ona zanimanja u kojima će prema svojim sposobnostima i mogućnostima biti uspješan. Ovakvo mišljenje i stav pravobraniteljica izražava ponovo svake školske godine tijekom javne rasprave o donošenju Odluke za sljedeću školsku godinu. Tijekom pisanja ovog izvješća dovršena je javna rasprava o Nacrtu Odluke za školsku godinu 2014./15. u kojoj se niti ne može govoriti o direktnom upisu, s obzirom da je kao dodani uvjet predviđeno da učenik treba ostvariti minimalni bodovni prag za upis i zadovoljiti na ispitu sposobnosti i darovitosti. Mišljenja smo da je to korak unazad u osiguravanju dostupnosti redovnog obrazovnog sustava učenicima s teškoćama u razvoju. .

Služba profesionalnog usmjeravanja kompetentna je za ocjenu sposobnosti učenika, njegovom zdravstvenom statusu, te eventualnim kontraindikacijama za njegovo buduće obrazovanje. Uvjet postizanja minimalnog bodovnog praga je **formalno dokidanje prava izravnog upisa** u odgovarajući program, jer u praksi ionako Služba profesionalnog usmjeravanja upućuje učenika u programe u kojima će on prema svojim sposobnostima biti uspješan. Ponovo se, prema našem mišljenju, u Odluku ugrađuju odredbe koje govore o posebnoj podozrivosti prema izravnom upisu učenika s teškoćama u razvoju. Ovime, ukoliko se usvoji ovakva odredba, smatramo da se krše i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje se odnose na pristup općem obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Poteškoće u osiguravanju odgovarajuće podrške učeniku s teškoćama u razvoju mogu nastati i kada učenik prilikom upisa ne priloži dokumentaciju o svojim razvojnim teškoćama.

O tome svjedoči sljedeći primjer.

Primjer 3.

Pravobraniteljici se obratila majka učenika s teškoćama u razvoju. U podnesku navodi da je dijete uključeno u Poljoprivrednu školu u program obrazovanja za odrasle, s obzirom da je izuzetno motiviran za školovanje unatoč značajnim razvojnim teškoćama.

Međutim, majka smatra da Škola nije osigurala sve mogućnosti prilagodbe njegovim teškoćama, posebno u dijelu vrednovanja znanja, koje treba biti bazirano na usmenom ispitivanju znanja. Posebno su izražene poteškoće u savladavanju matematike.

Majci nisu predloženi planirani individualizirani postupci i metode rada i vrednovanja znanja. Smatra da se u planiranje obrazovanja učenika trebao intenzivnije uključiti stručni tim Škole. Zbog takve situacije kod učenika se nepotrebno povećava frustracija i pogoršava zdravstveno stanje.

Iz očitovanja Škole proizlazi da Škola od samog početka školovanja učenika nije imala točne podatke o stanju zdravlja, nego je s početkom školovanja tek nakon određenih manifestacija ponašanja od roditelja zatražena dokumentacija o djetetu. Učenik je u školu upisan bez mišljenja Službe za profesionalno usmjeravanje.

Kako je iz nalaza i mišljenja koji su naknadno predloženi Školi bilo razvidno o kakvim se teškoćama radi, Škola je uz andragoške djelatnike Škole, angažirala i stručne suradnike Poljoprivredne škole, a isto tako angažirani su i savjetnici Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Zajednički je izrađen individualni program prilagodbe nastave i vrednovanja znanja, upravo kako bi se izvršila razumna prilagodba individualnim potrebama učenika. Učeniku su omogućeni individualizirani postupci i metode rada (usmeno odgovaranje iz fizike, pisanje referata iz kemije, ispitni zadaci posebno iz matematike predloženi unaprijed, korištenje pomagala - kalkulatora i dr).

Nadalje se navodi da Poljoprivredna škola niz godina integrira određeni broj učenika s teškoćama u razvoju, te su im načini i metode prilagodbe nastavnog procesa, kao i obaveza osiguravanja prava na obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju na jednakoj osnovi s drugima vrlo dobro poznati, dok stručni djelatnici imaju u tom smislu velika iskustva i znanja za rad s takvim učenicima.

Na osnovu dokumentacije i saznanja u ovom slučaju, nismo utvrdili propust Škole u osiguravanju razumne prilagodbe u obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Smatramo da je u ovakvim slučajevima nužna otvorena i konstruktivna suradnja roditelja sa stručnim djelatnicima Škole, savjetnicima Agencije za strukovno obrazovanje (koja se u ovaj slučaj aktivno uključila), te drugim stručnjacima po potrebi, a također je nužno i u sustavima obrazovanja za odrasle i programima cjeloživotnog učenja predvidjeti načine uključivanja, odnosno osiguravanja prilagodbe i podrške školovanju.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je u javnoj raspravi vezanoj za donošenje Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije. Osnovna poruka koju smo željeli prenijeti je da Strategija obrazovanja treba oživotvoriti obavezu koju smo preuzeli potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a to je da svako dijete, učenik odnosno osoba treba dobiti stvarnu šansu da u odgoju i obrazovanju i cjeloživotnom učenju participira uz odgovarajuću podršku.

Pozitivnim držimo opredjeljenje za podizanje kvalitete rada učitelja, te kvalitete poučavanja učenika. Već smo spomenuli nalaze stručno-pedagoških nadzora AZOO, koja posvećuje veliku pažnju edukaciji učitelja i drži je oblikom podrške učeniku s teškoćama u razvoju. Stoga pozdravljamo sve mjere koje se odnose na profesionalizaciju učiteljskog zanimanja i njihovo trajno profesionalno usavršavanje kako bi što ranije bile vidljive promjene u načinu poučavanja i ishodima učenja.

Na isti način podržavamo i cilj koji se odnosi na unapređenje kvalitete rukovođenja odgojno -obrazovnim ustanovama, posebno stoga što ulogu ravnatelja smatramo jednim od značajnih faktora koji pridonosi uspješnoj inkluziji učenika s teškoćama u razvoju u redovni odgojno-obrazovni sustav.

Što se tiče cilja uspostave cjelovitog sustava podrške djeci i učenicima u odgojno -obrazovnim ustanovama, smatramo da je kroz dodatne mjere potrebno razraditi pitanje rane intervencije i praćenja psihofizičkog razvoja djeteta. Predlažemo da se opisana suradnja svih institucija unutar sustava odgoja i obrazovanja, međusektorska suradnja te rad i aktivnosti stručnih suradnika i stručnog tima u predškolskim ustanovama također definira kroz mjeru izmjene zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koja će osigurati da dijete s teškoćama u razvoju unutar vrtića – u svojoj prirodnoj sredini – dobije potrebnu stručnu i rehabilitacijsku pomoć. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom više predškolskih ustanova ukazalo je na problem zakonske regulative prema kojoj sada nije moguće da dijete s teškoćama u razvoju može ostvariti pravo na npr. fizikalnu rehabilitaciju ili specifičan tretman rane intervencije i sl. za vrijeme boravka u vrtiću.

Pozdravljamo uspostavu odgojno-obrazovnih ustanova kao prijateljskog okruženja za djecu i učenike s teškoćama, te mjeru 5.2.15. kao opredjeljenje za potpunu arhitektonsku prilagodbu svih škola u RH, kako se to strategijom predviđa do 2021.g. No upozoravamo da se, ukoliko ona neće biti samo deklarativna, radi o ozbiljnoj financijskoj obavezi. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalaže se za osiguravanje pristupačnosti svih javnih institucija, pogotovo odgojno-obrazovnih. Međutim, smatramo da arhitektonske prepreke za učenike s motoričkim i senzoričkim teškoćama nisu jedine prepreke uključivanju učenika s teškoćama u odgojno-obrazovni sustav. Prisutna je i potreba specifične prilagodbe prostora i opreme i za učenike s drugim vrstama teškoća – za učenike s kroničnim bolestima, za rad s učenicima s emocionalnim smetnjama, poremećajima u ponašanju, autizmom, dakle nužno je financijske resurse raspodijeliti i na dodatnu prilagodbu i opremanje odgojno-obrazovnih ustanova. Stoga smo predložili formulaciju iz točke. 5.2.15. izmijeniti da glasi „.....prilagoditi prostor djeci i učenicima s različitim vrstama teškoća“.

Kao novu mjeru treba dodati i osiguravanje potrebnih didaktičkih pomagala (npr. akustična pomagala za gluhe i nagluhe, prilagođena računalna oprema i literatura za slijepe, te obavezu prilagodbu prostora za različite načine poučavanja djece i učenika ovisno o teškoćama, (kutići za opuštanje i sl.).

Mjera „Uspostaviti pravedan i učinkovit sustav odobravanja, angažiranja, financiranja, edukacije i licenciranja obrazovnih asistenata“ definirana je s predugim rokom provedbe s obzirom da je to značajan pa i preferirani oblik podrške inkluzivnom obrazovanju u praksi.

Uz navedeni problem predrasuda odgojno-obrazovnog okruženja prema učenicima s teškoćama u razvoju, smatramo potrebnim naglasiti da je za uspješnu provedbu inkluzivnog obrazovanja nužno u Strategiji eksplicitnije naglasiti pravo svakog učenika na odgoj i obrazovanje u općem obrazovnom sustavu (vrtići, škole).

Nadalje, smatramo da je u Strategiji potrebno definirati ozbiljnije promjene u sustavima podrške učenicima s teškoćama u razvoju, pogotovo kroz donošenje fleksibilnih kurikuluma i modificiranih programa, načina poučavanja učenika s teškoćama u razvoju, te vrednovanja znanja. Tek će naglašeno načelo individualiziranog pristupa s diferenciranim i individualiziranim programom, koji poštuje učenikove sposobnosti, uz osiguranje potrebne podrške, pomagala i opreme, osigurati prijateljsko okruženje za ove učenike. Opredjeljenje samo za arhitektonsku prilagodbu škola i senzibilizaciju okoline nije dovoljna garancija da će se u narednom razdoblju stvoriti uvjeti za osiguravanjem prava na obrazovanje bez razlikovanja po osnovi invaliditeta.

Stoga na isti način kao što je to predloženo za darovitu djecu, smatramo da je i za učenike s teškoćama u razvoju potrebno kroz podzakonske akte omogućiti primjenu različitih oblika podrške inkluzivnom

obrazovanju u smislu metoda i strategija poučavanja, redefiniranja obrazovnih ishoda i prilagođavanja postupka vrednovanja znanja.

U potpunosti podržavamo i provođenje mjere 5.3.1. koja predviđa da svaka odgojno-obrazovna ustanova ima zaposlena barem dva stručna suradnika, međutim, smatramo da je i tu predviđeni rok do 2020.g. za vrtiće i osnovne škole predug.

Isto tako, rok za provođenje mjere 5.3.8. „Uspostaviti koordinacijski centar mreže potpore inkluzivnom obrazovanju“ također je predug (2017). Smatramo da je potrebno definirati mobilne stručne timove i institucije za pružanje potpore inkluzivnom obrazovanju, te skratiti rok za početak njihove uspostave i djelovanja. Njihova edukacija i razvoj suradnje i kvalitete rada treba biti kontinuirana aktivnost.

Mjera 6.4.1. „Donijeti jedinstveni zakon o pravima osoba s invaliditetom u područjima obrazovanja, socijalne skrbi i zdravlja“

Držimo korisnim **donošenje jedinstvenog zakona o odgoju i obrazovanju djece i učenika s teškoćama u razvoju** koji bi na jedinstveni način utvrdio načela inkluzivnog obrazovanja u RH i osigurao da djeca, učenici i studenti s teškoćama u razvoju počevši od vrtića do srednjoškolskog i visokoškolskog te strukovnog obrazovanja, ostvare prava definirana Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. O ovome je pravobraniteljica i ranijih godina upućivala MZOŠ svoje prijedloge.

Prijedlozi za kvalitetnije uređenje sustava obrazovanja

-hitno donošenje pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju

-preispitati mrežu škola u odnosu na doneseni pravilnik

-županijski uredi državne uprave trebaju provesti edukaciju stručnjaka imenovanih u stručnim povjerenstvima za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta: vezano uz obavezu inkluzivnog obrazovanja za svako dijete s teškoćama u razvoju, mogućnosti prilagodbe i oblicima podrške djetetu, resursima u zajednici i sl.

Za postizanje uspjeha inkluzije u obrazovanju potrebno je koristiti sve mogućnosti i resurse kako na razini škole, tako i zajednice.

Na razini škole to su: educirano nastavno osoblje i rukovodstvo škole, pripremljeno okruženje, uspostavljena suradnja s roditeljem.

Na razini zajednice treba koristiti sve postojeće resurse – AZOO, stručnjake iz drugih sustava – specijaliziranih ustanova za pojedinu vrstu razvojnih teškoća korištenjem prava na integraciju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, suradnjom s udrugama i dr.

3.12.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u 2012. godini sudjelovala je u radu radne skupine u sklopu Tempusovog projekta EduQuality. U sklopu tog projekta izrađen je dokument *Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj* čije zaključke donosimo kao uvod u prikaz područja o uključivanju studenata s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje.

Zakonske pretpostavke za osiguravanje jednakih mogućnosti, odnosno pristupačnosti visokog obrazovanja osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj postoje. Ono što ne prati važeće propise su konkretne mjere nadležnih institucija kako bi se jednake mogućnosti definirane u propisima zaista i primijenile u praksi.

U Republici Hrvatskoj na nacionalnoj razini primarno nedostaje:

- *veći naglasak na osiguravanje jednakosti pristupa visokom obrazovanju za osobe iz lošije zastupljenih, ranjivih skupina kao prioritet u dokumentima Vlade RH-a i visokih učilišta*

- *sustav financiranja visokih učilišta koji obvezuje sva visoka učilišta na realizaciju mjera u svrhu izjednačavanja mogućnosti i osiguravanja jednakosti pristupa visokom obrazovanju svim ranjivim skupinama, uključujući i studente s invaliditetom*

- *„kultura“ osiguravanja kvalitete na visokim učilištima u Hrvatskoj koja uključuje vrijednosti socijalne uključenosti kao jedan od temeljnih elemenata institucionalnih praksi (četiri od sedam sveučilišta su u okviru trogodišnjeg ugovora o financiranju koji se potpisuju između sveučilišta i MZOS-a odabrala cilj koji uključuje i potporu studentima s invaliditetom što je primjer pozitivne politike, no kao problem je važno naglasiti da se nisu sva sveučilišta kao i druga visoka učilišta obvezala na ostvarivanje ovoga cilja)*

- *dokument koji bi na jednome mjestu propisao jedinstvene standarde pristupačnosti i dao smjernice za osiguravanje sustavne potpore za ostvarivanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom u visokom obrazovanju*

- *zajednički rad Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te visokih učilišta na osiguravanju jedinstvenog sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju¹⁰*

O teškoćama i posljedičnih kršenja prava osoba s invaliditetom na obrazovanje do kojih u praksi dovode nedostaci identificirani u ovom dokumenti govore i sljedeći primjeri iz prakse Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Primjeri nepostojanja procedura koje bi regulirale određivanje vrste podrške za studiranje i načine njezina pružanja kao i prohodnosti u sustavu visokog obrazovanja

Primjer 1.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se studentica pete godine učiteljskog studija pri Filozofskom fakultetu u Splitu. Studentica je prvi puta upisana na Filozofski fakultet u Splitu, na Učiteljski studij, akad. god. 2003./2004. po 'starom programu' da bi akad. god. 2005./2006. bila upisana na 1. godinu Učiteljskog studija po bolonjskom programu. U svojoj pritužbi u bitnome je navela da je zbog svog zdravstvenog stanja (dijagnoze epi parcijalis) izložena diskriminaciji i segregaciji. Detaljno je navela teškoće u komunikaciji s višom predavačicom kao i činjenicu da se na te teškoće pritužila dekanu.

S tim u vezi, 10. travnja zatraženo je očitovanje Filozofskog fakulteta u Splitu. Pravobraniteljica je 9. svibnja zaprimila detaljno očitovanje dekana Filozofskog fakulteta i više predavačice. U navedenim očitovanjima i dekan i viša predavačica kategorički su se ogradili od pritužbi. U bitnome navode kako je studentica imala teškoće u svladavanju Metodike nastave matematike koja se odvija kroz tri kolegija od prvog pokušaja polaganja spomenutog kolegija u akademskoj godini 2009./10. Viša predavačica detaljno opisuje rad sa studenticom navodeći da su „studentici zbog velikog truda i volje blagonaklonije ocijenjeni“ seminar i kolegiji Metodika nastave matematike 1 i 2 odnosno da su ocijenjeni prolaznom ocjenom dovoljan. Nadalje, viša predavačica navodi da usprkos osiguranoj većoj razini podrške nego drugim studentima, studentica pri izvedbi nastavnog sata u sklopu kolegija Metodika nastave matematike 3 ne uspijeva pokazati potrebnu minimalnu razinu znanja i kompetencija.

Postupajući po pritužbi, savjetnica pravobraniteljice osobno je razgovarala sa studenticom i njezinom majkom te dekanom. Tijekom postupanja studentica je u svibnju trebala održati još jedan javni sat, ovaj puta iz Metodike nastave hrvatskog jezika. Savjetnica pravobraniteljica ponudila je dekanu, a potom i nositeljici kolegija Nastave hrvatskog jezika stručnu pomoć profesorice Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u smislu eventualnog savjetovanja vezanih uz specifične teškoće koje

¹⁰ Osiguranje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, Tempus projekt EduQuality, str. 28

proizlaze iz zdravstvenog stanja studentice i koje bi možda mogle utjecati na ishod nastavnog sata, a mogle bi se otkloniti određenom podrškom tijekom konzultacija oko pripreme sata. Ta vrsta pomoći nije prihvaćena, a studentica se nije prituživala na konzultacije tijekom rada na pripremi izvedbe nastavnog sata. Međutim, studentica se pritužila da su se u ovom slučaju na nju striktno primjenjivale odredbe vezane uz predaju pripreme u tiskanom obliku tri dana prije samog sata za što studentica tvrdi da se ne traži od drugih studenata. Zbog toga je prethodno zakazani sat odgođen da bi na kraju bio održan 7. lipnja 2013.

Budući da se studentica ranije prituživala kako su njezini nastavni sati iz Metodike nastave matematike ocijenjeni nedovoljnom ocjenom iz subjektivnih razloga koji proizlaze iz predrasuda vezanih uz nemogućnost obavljanja nastavničkog poziva uslijed njezinog zdravstvenog stanja, zatraženo je i mišljenje neovisnog stručnjaka o izvedbi nastavnog sata. U tu svrhu je Filozofski fakultet organizirao snimanje javnog sata, a dostavljena snimka proslijeđena je nezavisnoj stručnjakinji s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta pri Sveučilištu u Zagrebu. Iz istog razloga je stručna služba Filozofskog fakulteta na ogledni sat, pozivajući se na njegovu javnost, poslala prodekana za nastavu i studentska pitanja. Studentica je tu okolnost protumačila kao oblik pritiska na sebe zbog ranijih pritužbi.

Nastavni sat je ponovno ocijenjen ocjenom nedovoljan, a s njegovom izvedbom nije bila zadovoljna ni sama studentica.

Nezavisna stručnjakinja ipak smatra da je usprkos evidentnim greškama, cilj nastavnog sata ispunjen pa samim time „zadovoljava minimalne uvjete za prolaz“.

Ispitivanjem slučaja utvrdili smo sljedeće:

Studentica se nije formalno, ni na početku ni kasnije tijekom studija, registrirala kao student s invaliditetom¹¹ odnosno nije zatražila da joj se zbog teškoća uzrokovanih njezinim zdravstvenim stanjem osigura bilo koji tip podrške ili prilagodbe koje bi joj bile potrebne za postizanje akademskih standarda na jednakoj osnovi s drugim studentima. Studentica je s osnove zdravstvenog stanja zatražila odobrenje mirovanja studija za akad. godinu 2010./011. što joj je i odobreno. Jedno od temeljnih načela studiranja za studente s invaliditetom je ispunjavanje minimalnih akademskih standarda koje ocjenjuje predmetni nastavnik, dok načelo razumne prilagodbe podrazumijeva prilagodbu načina postizanja tih minimalnih standarda te osiguranje eventualne dodatne podrške ovisno o oštećenju. Razumnom prilagodbom ne smatra se snižavanje akademskih standarda ili bilo kakvo drugo pogodovanje studentima s invaliditetom.

Iz očitovanja je razvidno da je studentica obavijestila višu predavačicu o svom zdravstvenom stanju tek nakon neuspjeha na ispitu. Niti iz pisanog podneska, priložene oskudne medicinske dokumentacije iz koje nije moguće zaključiti da postoji izravna veza između zdravstvenog stanja i akademskog neuspjeha niti iz razgovora sa studenticom nije bilo moguće utvrditi imaju li zdravstvene teškoće utjecaj na očekivanu izvedbu obveznih programskih sadržaja. Studentica u jednom dijelu svoje pritužbe navodi da je terapija koju je uzimala u jednom trenutku imala nepovoljan utjecaj na koncentraciju, a osim toga se i umarala o čemu među priloženom dokumentacijom svjedoči i nalaz liječnika opće medicine. Međutim, studentica

¹¹ „Studentima s invaliditetom smatramo studente s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, **kroničnim bolestima**, specifičnim teškoćama učenja (disleksija i ADHD) te studente sa psihičkim bolestima i poremećajima. Svrstavajući ove studente u skupinu studenata s invaliditetom nikako nam nije bila namjera stigmatizirati ih ili

etiketirati, nego ukazati na potrebu prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima i prezentirati neke primjere takvih prilagodbi.“, Zbirka priručnika „Studenti s invaliditetom“, ur. Lelia Kiš-Glavaš, Opće smjernice, str. 3

istovremeno ističe da je zdravstveno stanje ne ometa u funkcioniranju. Kao što smo ranije istaknuli, studentica smatra da je njezin neuspjeh u polaganju ispita posljedica subjektivnog stava ne samo više predavačice, već i drugih djelatnika Fakulteta, a u dijelu u kojem se slaže da je njezina izvedba bila manjkava, to objašnjava kao posljedicu stvorenog pritiska.

Pomnim razmatranjem pristiglih očitovanja i obavljenih razgovora nismo stekli dojam da prema studentici postoji bilo kakav negativan stav, bilo od strane nastavnika ili drugih djelatnika Fakulteta koji bi bio vezan uz njezino zdravstveno stanje. Može se eventualno govoriti o tome da se zbog pritužbi studentice na subjektivnost ocjenjivanja u njezinom slučaju pojačano inzistira na primjeni pravila koja vrijede za sve studente, ali to bi teško bilo smatrati nedopuštenim pritiskom.

Slijedom navedenog, nije bilo moguće utvrditi jesu li teškoće koje studentica ima u polaganju ispita uvjetovane njezinim zdravstvenim stanjem niti je nađena potvrda navoda studentice da je subjektivni stav ocjenjivača koji bi bio povezan s njezinim zdravstvenim stanjem utjecao na negativnu ocjenu odnosno prosudbu da minimalni akademski standardi nisu zadovoljeni. Između ostalog studentica sama niječe da njezino zdravstveno stanje ima utjecaj na izvođenje nastave za koju predmetni nastavnik smatra da ne zadovoljavaju minimum akademskih standarda. Unatoč tome što studentica niječe utjecaj zdravstvenog stanja na izvedbu nastave, nastavno osoblje Fakulteta poduzelo je određene mjere koje se mogu smatrati oblicima prilagodbe no ni to nije dovelo do poboljšanja izvedbe.

Na temelju svega navedenog zaključujemo da se ne može govoriti o diskriminaciji na osnovi zdravstvenog stanja, odnosno invaliditeta.

Dodatan problem u postupanju u ovom slučaju proizlazi iz činjenice što u hrvatskom zakonodavstvu nije regulirano način i vrsta podrške i razumne prilagodbe studentima s invaliditetom kao ni procedura kojom se ona ostvaruje. Jednako tako ne postoji stručna služba procjene koja bi ocijenila jesu li teškoće koje proizlaze iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta tolike i takve da se ni uz odgovarajuću podršku i razumnu prilagodbu student neće moći ispuniti očekivane akademske standarde pa sukladno tome niti uz daljnju razumnu prilagodbu obavljati radne zadatke koji se očekuju od osobe koja je stekla određeno zvanje.

Nadalje, ističemo da su usprkos nepostojanju zakonske regulative na većini hrvatskih sveučilišta ustrojeni uredi za studente s invaliditetom i praksa njihova postupanja tek se razvija, a takav ured pri Sveučilištu u Splitu ustrojen je tek nedavno.

Praksa i uobičajena procedura Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu je da se student s invaliditetom ne mora registrirati prilikom upisa na fakultet nego u bilo kojem trenutku kad mu zbog oštećenja zatreba neki oblik podrške ili prilagodbe. Invaliditet se uostalom može pojaviti i nakon upisa i u bilo kojoj fazi studiranja odnosno života. U slučaju da student temeljem svog oštećenja zatraži određenu prilagodbu ili podršku uz pomoć koje bi mu se omogućilo obrazovanje na jednakoj osnovi s drugim studentima bez invaliditeta, student osobno mora podnijeti zahtjev i to izravno Uredu za studente s invaliditetom ili koordinatorskom službi za studente s invaliditetom koji onda zahtjev upućuje Uredu. Zahtjev treba biti potkrijepljen odgovarajućom medicinskom i drugom dokumentacijom.

Temeljem te dokumentacije i individualnog razgovora sa studentom, Ured za studente s invaliditetom izrađuje preporuku koju upućuje fakultetu uz dostavu i studentu. Ukoliko se student ne slaže s odlukom Ureda za studente s invaliditetom, može uputiti žalbu Povjerenstvu za studente s invaliditetom.

Sukladno tome, ukoliko studentica smatra da joj je s osnove njezinog zdravstvenog stanja potrebna dodatna podrška i razumna prilagodba, tu bi prilagodbu trebalo definirati na način da se ne kompromitiraju akademski standardi poštujući ranije opisanu formalnu proceduru.

Zaključno, na službama Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu ostaje zadaća da na temelju ovog slučaja razrade mehanizme kojima će se ubuduće spriječiti ovakve neželjene situacije da se tek nakon osam godina studiranja i dva ispita prije završetka studija ispostavi da kandidati za stjecanje učiteljskog poziva bilo zbog invaliditeta, zdravstvenog stanja ili nekog drugog razloga ne mogu zadovoljiti minimalne standarde u izvedbi nastavnog sata koji se od njih očekuju.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom će u sklopu svoje nadležnosti i dalje poduzimati mjere prema nadležnim institucijama kako bi se formalno definirala prohodnost učenika s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom kroz obrazovni sustav od primarne, sekundarne do tercijarne razine i posebice kako bi se formalizirali oblici podrške i prilagodbe studentima s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja kako bi svi dionici jasno znali svoja prava i obaveze.

Primjer 2:

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka studenta III. godine sveučilišnog preddiplomskog studija Ekonomskog fakulteta Zagreb.

Stranka nas je obavijestila o prilagodbama koje su njezinom sinu potrebne kako bi zbog specifičnih teškoća učenja (poremećaja deficita pažnje i hiperaktivnosti (ADHD) koje potvrđuje relevantnom medicinskom dokumentacijom ostvario svoje pravo na obrazovanje na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima bez teškoća.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata je s velikim naporima koje Ekonomski fakultet ulaže u uključivanje studenata s invaliditetom različitih oštećenja te je i sama sudjelovala u aktivnostima koje Fakultet u tom smislu provodi. O tim naporima svjedoči i stranka koja se ovom prilikom obratila pravobraniteljici i među ostalim podnijela dokumentaciju koja govori o prilagodbama koje je temeljem članka 28. Statuta Ekonomskog fakulteta – Zagreb i odredbi Pravilnika o studiranju na preddiplomskom i diplomskom studiju Ekonomskog fakulteta – Zagreb donijela Prodekanica za nastavu, studente i upravljanje kvalitetom Ekonomskog fakulteta Zagreb. Rješenjem donesenim u skladu s tim aktima studentu je odobreno usmeno polaganje ispita za ispite za koje je to moguće ovisno o prirodi predmeta.

Kako bismo se upoznali s izazovima na koje je Ekonomski fakultet nailazio u osiguravanju oblika prilagodbe koji bi studentu omogućili studiranje na ravnopravnoj osnovi s drugima unatoč specifičnim teškoćama učenja i pomogli im u njihovu prevladavanju održali smo zajednički sastanak predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i predstavnika Fakulteta. Pri tome smo napomenuli da iako oblici prilagodbe za studente s invaliditetom ovisno o njihovom oštećenju nisu do kraja definirani zakonskim aktima, postoji niz pozitivnih propisa kojima je nedvojbeno utvrđena obveza njihova provođenja.

Posebno ističemo specifičnost poremećaja deficita pažnje i hiperaktivnost (ADHD) koji u interakciji s elementima okoline otežava sudjelovanje osobe u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s drugima čime je ADHD također oblik invaliditeta jednako kao što su to fizička i osjetilna oštećenja.

Na sastanku vezanom uz razumnu prilagodbu za studenta s ADHD poremećajem sudjelovala je koordinatorka za studente s invaliditetom na Ekonomskom fakultetu Zagreb, voditelj studentske referade na Ekonomskom fakultetu Zagreb, predsjednica Povjerenstva za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagreb, voditeljica Ureda za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagreb, majka, studenta 3. godine Ekonomskog fakulteta Zagreb, psihijatrica kod koje je student u tretmanu.

Doktorica je nazočne upoznala s fiziološkom podlogom poremećaja pažnje i hiperaktivnosti te teškoćama koje osoba uslijed tog poremećaja ima. Pri tome te osobe, kao što je slučaj sa studentom, mogu u jednom području biti iznimno nadarene, ali im teškoće mogu znatno otežavati uobičajeno funkcioniranje. U odrasloj dobi se teškoće uglavnom smanje jer osobe s ADHD-om često uspijevaju razviti adekvatne strategije suočavanja s teškoćama kao i njihovog rješavanja. No, teškoće koncentracije i nepažnje ostaju, a najveća prilagodba je fleksibilnost. Kod studenta je ujedno prisutna i disleksija i disgrafija.

Koordinatorica za studente s invaliditetom je istaknula sljedeće probleme: prilikom upisa nije registriran kao student s invaliditetom pa se niti ne vodi u tom statusu što među nadležnima na Fakultetu dovodi do pitanja na osnovu čega mu se pogodovalo (odnosno prilagodbu vide kao pogodovanje).

U slučaju registriranih studenata s invaliditetom, koordinatorica za studente s invaliditetom predmetnim nastavnicima šalje obavijest da su među njihovim studentima i oni s određenim oštećenjem i da im je potrebna određena prilagodba.

Iz Ureda za studente s invaliditetom odgovaraju da se student ne mora registrirati prilikom upisa na fakultet nego u bilo kojem trenutku kad osjeti da mu zbog oštećenja treba neki oblik podrške ili prilagodbe. Invaliditet se uostalom može pojaviti i nakon upisa. U slučaju da student temeljem svog oštećenja zatraži određenu prilagodbu ili podršku uz pomoć koje bi mu se omogućilo obrazovanje na jednakoj osnovi s drugim studentima bez invaliditeta, student osobno mora podnijeti zahtjev i to izravno Uredu za studente s invaliditetom ili koordinatoru za studente s invaliditetom koji onda zahtjev upućuje Uredu. Zahtjev treba biti popraćen odgovarajućom medicinskom i drugom dokumentacijom.

Temeljem te dokumentacije i individualnog razgovora sa studentom, Ured za studente s invaliditetom izrađuje preporuku koju upućuje fakultetu (prodekanu za nastavu i studente te koordinatoru za studente s invaliditetom) uz dostavu na uvid i studentu. Ukoliko se student ne slaže s odlukom Ureda za studente s invaliditetom, može uputiti žalbu Povjerenstvu za studente s invaliditetom. Dakle, uloga koordinatora nije da donosi rješenja već da bude kontakt osoba na sastavnici Sveučilišta kojoj se studenti mogu obratiti radi ostvarivanja svojih prava vezanih uz prilagodbu nastave i ispita te ostalih pitanja vezanih uz studente s invaliditetom.

Specifičnost ovog poremećaja je i što je teško odvagnuti koja su ponašanja posljedica oštećenja, a što proizlazi iz osobina ličnosti. Majka smatra da student uz malo pomoći i fleksibilniji pristup može ostvariti svoje potencijale.

Koordinatorica je navela kako je najviše problema bilo oko zahtjeva majke da se student ispiše s jednog kolegija i upiše na drugi što se protivi Pravilniku i Statutu Fakulteta. Sukladno Pravilniku, predmet se može zamijeniti samo u roku od 15 dana, ali liječnica smatra da za osobu s ADHD poremećajem taj rok nije realan dok sa stajališta Fakulteta nije moguće kršiti odredbe Pravilnika. Kroz razgovor se taj problem izgladio na način da je majka pojasnila kako nije bila upoznata s rokovima za ispis kolegija i da bi udovoljavanje takvom zahtjevu izvan roka predstavljalo povredu Pravilnika i Statuta Ekonomskog fakulteta.

Koordinatorica smatra da bi profesori trebali biti ti koji će uočiti da student ima određenu teškoću. Stajalište Ureda za studente s invaliditetom je da studenti kao odrasle osobe moraju sami imati obavezu i odgovornost da zatraže podršku i prilagodbu, no ukoliko nastavnik kod studenta primijeti određene teškoće važno je da ga informira o postojanju sveučilišnih službi potpore za studente (Uredu za studente s invaliditetom, koordinatoru za studente s invaliditetom) kojima se student može obratiti radi ostvarivanja prava i oblika potpore.

Kao neke od mogućih prilagodbi koje se omogućavaju studentima s ADHD poremećajem iz Ureda za studente s invaliditetom istaknuli su zamjenu pisanih ispita usmenim, ondje gdje je to s obzirom na narav predmeta moguće, produljenje vremena pisanja ispita, dostavljanje nastavnih materijala ranije kako bi student mogao lakše pratiti predavanje te produžavanje roka za predaju radova za 25 %.

S Fakulteta su istaknuli da je studentu u nekoliko navrata učinjena prilagodba polaganja ispita u skladu s Pravilnikom o studiranju na preddiplomskom i diplomskom studiju EFZG-u, članak 39, stavak 10. a odnosi se na pravo polaganja ispita na alternativni način ako njegovo psihofizičko stanje to zahtijeva. Istaknut je problem uskraćivanja prava ponovnog slušanja predmeta i polaganja kolokvija nakon što ispit nije položen u tekućoj akademskoj godini. Koordinatorica je objasnila da ponovno pohađanje nastave nije bilo izvedivo zbog ograničenog prostora (računalna dvorana koja je bila nedostatna i za tekuću generaciju, a kamo li za „goste studente“. Studentu je ponuđena mogućnost polaganja ispita u dijelovima, što također nije bilo uspješno. Jednako su tako nakon akcije Indeks pod posebnim oprezom uslijed straha na sumnju od pogodovanja studentima prema čemu je uvedena nulta tolerancija.

Upozorili su da su i neki odgovori studenta bili neadekvatni što je liječnica objasnila prirodom njegova poremećaja: nakon nezadovoljstva ocjenom nije se žalio nego neko vrijeme nije dolazio na predavanja niti se odazvao usmenom dijelu ispita.

Postignut je dogovor da će se i od strane studenta s invaliditetom i od strane koordinатора za studente s invaliditetom uslijediti procedura o kojoj su obaviješteni iz Ureda za studente s invaliditetom kako bi se studentu olakšalo polaganje preostalih 10 kolegija do završetka studija.

S Ekonomskog fakulteta izrazili su spremnost da kao i dosad ulože maksimum u provođenje preporuke za potrebnim prilagodbama koje će i njima olakšati rad, ali i studentu olakšati postizanje očekivanih ishoda učenja i akademskih standarda uvažavajuće njegove teškoće i kroz jasno definiranje okvira unutar kojeg je moguća fleksibilnost u skladu s akademskim standardima.

Problem je što čak i na Sveučilištu gdje je pitanje podrške za studente s invaliditetom najsustavnije riješeno postoji velika potreba da se postupak bolje definira i propiše i da s njime budu upoznati svi dionici. Uslijed nedostatka takvog sustavnog rješenja, osiguravanje potrebne podrške prepušteno je dobroj volji pojedinih nastavnika što može dovesti do diskriminacije propuštanjem razumne prilagodbe ili dovodi do snižavanja akademskih standarda što je također neprihvatljivo. Zbog svega navedenog ćemo se i dalje zalagati da se oblici i načini pružanja podrške što više usustave i formaliziraju. Prvi korak u tom smjeru bilo bi donošenje Strategije znanosti i obrazovanja u kojoj se navodi ta potreba i veća uključenost nadležnog ministarstva.

Primjer 3.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio se student stručnog upravnog studija na Veleučilištu u Požegi. Pritužuje se na teškoće koje kao osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica ima uslijed arhitektonske neprilagođenosti zgrade Veleučilišta: neprilagođenog ulaza, nepristupačnosti prostorija na katu, odbijanje određenih profesora da ispitivanje održe u prostorijama u prizemlju, zatrpanost prilagođenog sanitarnog čvora, needuciranost nastavnog osoblja te na činjenicu da ne postoji plan prilagodbe prostora Veleučilišta osobama s invaliditetom.

U svom odgovoru dekan Veleučilišta u Požegi obavijestio je pravobraniteljicu da se u Statut i druge pravne akte koje Veleučilište samostalno donosi unesu odredbe kojima će se regulirati odnos prema studentima s invaliditetom te vrste i načini ostvarivanja razumne prilagodbe.

Dekan je izrazio i spremnost na edukaciju nastavnog osoblja pa je s tim u vezi upućen na mrežne stranice projekta EduQuality u sklopu kojeg je izrađena serija priručnika o uključivanju studenata s invaliditetom na visoka učilišta: <http://www.eduquality-hr.com>.

Pravobraniteljica je obaviještena o planu dogradnje zgrade Veleučilišta kojom bi se osobama s invaliditetom omogućio pristup svim katovima, ali je zatražila više informacija o planiranim rokovima dogradnje i mogućnostima odnosno izazovima realizacije tog plana.

Ujedno je izražena obaveza da će Veleučilište unutar postojećih uvjeta arhitektonskih barijera iznaći načine kako osobama s invaliditetom omogućiti nesmetano pohađanje nastave, ispita i drugih obaveza na Veleučilištu.

Student koji nam se pritužio povratno se očitovao kako je uspostavljena vrlo pozitivna komunikacija na iznalaženju optimalnih rješenja za njegovo ravnopravno studiranje. Između ostalog je i naveo: *I sam sam uočio neodređenost po pitanju rokova naglašenih obveza prilagodbe. Volio bih da se to jasnije odredi. Također molim urgirati za izmjenom propisa na nacionalnoj razini i donošenje jedinstvenog pravilnika koji bi uredio specifičnosti studiranja studenata s invaliditetom.*

Nacrt Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije – prvi strateški dokument koji govori o studentima s invaliditetom

Kao što smo isticali u prethodnim izvješćima, i radna skupina koja je sudjelovala u izradi Strategije složila se sa zaključkom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da *u Hrvatskoj ne postoji sustavna politika za uključivanje podzastupljenih skupina koja je jedan od prioriteta razvoja europskog visokoobrazovnog prostora*, pa tako ni studenata s invaliditetom koji je jedna od podzastupljenih skupina.

Iako Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta izdvaja značajna sredstva za studente s invaliditetom za prijevoz, smještaj u studentski dom i subvencioniranu prehranu, a Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu osigurava stipendije za 60 studenata s invaliditetom, to ne može nadoknaditi nedostatak sustavne podrške.

Trenutačno preko 110 studenata s invaliditetom iz cijele Hrvatske koristi ovu potporu. Također, svi studenti s invaliditetom imaju pravo na subvencioniranu studentsku prehranu.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta ističe kako je podržalo inicijativu za organiziranjem modela nastave na daljinu na visokim učilištima kako bi se omogućilo i onim osobama s invaliditetom koje nisu u mogućnosti svakodnevno dolaziti na nastavu, da pomoću suvremene tehnologije prate nastavu iz svog doma. Primjerice, veći nekoliko godina financijski se podupire o obrazovanje studentice Grafičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koja, kao prva studentica u Republici Hrvatskoj sudjeluje u realizaciju modela visokog obrazovanja na daljinu.

Činjenica da studenti s invaliditetom dobiju 500 kuna mjesečno za troškove prijevoza ne rješava njihove potrebe za prijevozom jer je njima prijevoz moguć samo vozilima specijalno prilagođenim za prijevoz osoba koja se kreću uz pomoć invalidskih kolica i koji najčešće nisu u mogućnosti koristiti javni gradski prijevoz tim više što on u većini sveučilišnih gradova nije pristupačan za osobe s invaliditetom. Jednako tako ta sredstva ne rješavaju probleme nepostojanje sustavne podrške koja omogućuje studiranje na ravnopravnoj osnovi, niti procedure kojima bi se definirali načini na koji se ta podrška pruža kao i uvjete pod kojima se pruža kao ni činjenicu da pružatelja samih usluga nedostaje, pružaju se projektno preko udruga ili oni niti ne postoje: usluge asistenta u nastavi, prevoditelja za znakovni jezik, daktilografa, čitača ekrana, literature u digitalnom obliku, itd.

Pravobraniteljica je 27. lipnja 2013. održala sastanak s voditeljem Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije profesorom Nevenom Budakom kako bi ga upozorila na nužnost da se u tom strateškom dokumentu stvore preduvjeti za uključivanje studenata s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Mailom mu je prosljeđen dio iz Izvješća o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji se bavi visokim obrazovanjem osoba s invaliditetom i zaključuje kako postoji velika potreba da se ono regulira zakonskim aktima i strategijama čime bi se nacionalno zakonodavstvo između ostalog uskladilo s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Prosljeđen mu je i dokument *Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj* u čijoj izradi je sudjelovao Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i smatramo da predstavlja dobru polaznu točku za uključivanje u strateški dokument.

U radnom materijalu Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije pod ciljem 6. Unaprijediti studentski standard uz posebnu brigu za socijalnu dimenziju studiranja navodi se mjera 6.4 *Osigurati minimalne standarde pristupačnosti visokih učilišta studentima s invaliditetom*.

Budući da se radi o prvom strateškom dokumentu koji govori o studentima s invaliditetom u nastavku u cijelosti prenosimo mjere vezane uz njih.

Uključivanje podzastupljenih skupina jedan je od prioriteta razvoja Europskog visokoobrazovnog prostora. U Hrvatskoj u tom smislu ne postoji sustavna politika, pa ne postoje niti programi za pristupanje ovom problemu te ih treba izraditi. Osim toga, još uvijek postoje znatne razlike u pristupačnosti pojedinih visokih učilišta studentima s invaliditetom pa se mora raditi na ujednačavanju uvjeta studiranja za tu kategoriju studenata.

6.4. Osigurati minimalne standarde pristupačnosti visokih učilišta studentima s invaliditetom

Postoje znatne razlike u pristupačnosti pojedinih visokih učilišta studentima s invaliditetom.

Na nekim je institucijama proteklih desetak godina učinjeno mnogo kako bi se postigla inkluzivnost studenata s invaliditetom, dok je na drugima to još uvijek velik problem. Stoga će se ujednačiti uvjeti pristupa studiranju na nacionalnoj razini u skladu s ciljem koji definira omogućivanje visokog obrazovanja svima. Osigurat će se provedba smjernica i implementacije standarda izrađenih u okviru Tempus projekta EDUQuality78, u kojem su sudjelovala sva hrvatska sveučilišta, a koje je već podržao Rectorski zbor.

STRATEGIJA OBRAZOVANJA, ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE | 2013.

Mjera 6.4.1. Osigurati nacionalni sustav financiranja za postizanje veće razine pristupačnosti studenata s invaliditetom.

Nadležnost: MZOS, Provedba: Rectorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: 2016., Pokazatelji provedbe: Izrađen i objavljen nacionalni sustav financiranja.

Mjera 6.4.2. Prijavne i upisne procedure na visokim učilištima prilagoditi osobama s invaliditetom. Sve potrebne informacije o upisu na visoka učilišta trebaju biti jednako pristupačne osobama s invaliditetom.

Nadležnost: MZOS, Provedba: Rectorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: 2015., Pokazatelji provedbe: Proveden sustav mjera kako bi se sve potrebne informacije o upisu na visoka učilišta učinile dostupnima osobama s invaliditetom.

Mjera 6.4.3. Izvođenje nastave i provjeru znanja, vještina i sposobnosti prilagoditi studentima s invaliditetom i omogućiti im da na pravedan način dokažu postizanje definiranih ishoda učenja. U tom smislu provesti edukaciju nastavnika.

Nadležnost: AZVO, Provedba: Rectorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: 2015., Pokazatelji provedbe: Doneseni pravilnici na svim visokim učilištima koji reguliraju izvođenje nastave i provjeru ishoda učenja za osobe s invaliditetom.

Mjera 6.4.4. Osigurati pomoćnu tehnologiju i asistente u nastavi za studente s invaliditetom.

Nadležnost: MZOS, Provedba: Rectorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: 2018., Pokazatelji provedbe: Opisi dostupne pomoćne tehnologije na visokim učilištima i broj asistenata u nastavi za studente s invaliditetom.

Mjera 6.4.5. Osigurati rad institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom.

Nadležnost: MZOS, NVZVO, Provedba: Rectorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta Rok provedbe: 2016., Pokazatelji provedbe: Osnovani uredi ili stručne službe za osobe s invaliditetom.

Mjera 6.4.6. Osiguravanjem prostorne pristupačnosti i primjenom univerzalnog dizajna omogućiti svim studentima, uključujući i studente s invaliditetom, dostupnost svih resursa namijenjenih studentima.

Nadležnost: MZOS, Provedba: Rektorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: 2019., Pokazatelji provedbe: Dostupnost svih prostora visokih učilišta osobama s invaliditetom.

Mjera 6.4.7. Osigurati prilagođeni prijevoz studentima s invaliditetom. Institucionalne službe potpore za studente s invaliditetom pri visokim učilištima svake akademske godine trebaju iskazivati potrebe studenata za prilagođenim prijevozom.

Nadležnost: MZOS, Provedba: tijela lokalne uprave, udruge pružatelji socijalnih usluga, Rok provedbe: 2018., Pokazatelji provedbe: Broj studenata s invaliditetom koji koriste prilagođeni prijevoz.

Mjera 6.4.8. Sustavno prikupljati podatke o studentima s invaliditetom koji ostvaruju prava i koriste oblike potpore u sustavu visokog obrazovanja s ciljem praćenja tijeka studija i unaprjeđenja potpore studentima s invaliditetom.

Nadležnost: MZOS, Provedba: Rektorski zbor, Vijeće veleučilišta i visokih škola, visoka učilišta, Rok provedbe: započeti 2014. i provoditi trajno, Pokazatelji provedbe: Sustav praćenja upisa, dinamike i uspješnosti završavanja studija za studente s invaliditetom integriran u informacijsko-komunikacijski sustav visokih učilišta.

Znatian broj pritužbi studenata s invaliditetom u 2013. godini odnosio se na teškoće u ostvarivanju stipendije, smještaja u studentski dom i upisa na prvu godinu studija. Većina tih problema bila je posljedica nedostatne informiranosti samih studenata o propisanim postupcima i njihovim rokovima što ne iznenađuje s obzirom na izuzetno velik broj informacija kojima su izložene mlade osobe koje prvi put upisuju studij. Ukoliko još moraju voditi računa o invaliditetu i dodatnim odredbama koje proizlaze s te osnove, ne iznenađuju određeni broj propusta i zakašnjelih reakcija na koje su institucije imale razumijevanja i reagirale fleksibilno iako je stav pravobraniteljice bio da invaliditet ne može biti izlika za propuštanje rokova.

Stipendije za studente s invaliditetom

Studentica pete godine dodiplomskog studija sa 100-tnim tjelesnim oštećenjem pritužila se u ožujku da natječaj za stipendije u kategoriji studenata s invaliditetom preko Nacionalne zaklade za potporu učeničkog i studentskog standarda koja jedina dodjeljuje stipendije u toj kategoriji još uvijek nije bila objavljena. O činjenici da je MZOS ukinulo kategoriju stipendija namijenjenih studentima s invaliditetom koji pohađaju preddiplomske, diplomske i integrirane sveučilišne studije sveučilišnih i stručnih studija u okviru natječaja MZOS-a za dodjelu državnih stipendija za 2013. obavijestio nas je i Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu. Postupajući po pritužbi na neraspisivanje natječaja za stipendije u kategoriji studenata s invaliditetom, pravobraniteljica je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta poslala preporuku i upozorenje na kršenje prava osoba s invaliditetom slijedom neraspisivanja natječaja. Posebno zabrinjava činjenica da su izostale bilo kakve informacije o tome hoće li se, kada i u kojem opsegu natječaj raspisati odnosno posljednje informacije da će to biti u siječnju nisu se ostvarile, a naknadnih očitovanja nije bilo iako je već bila polovica travnja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je i ranije izrazila zabrinutost zbog toga što je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta od svih kategorija unutar kojih su se ostvarivala prava na studentske stipendije ukinulo upravo kategoriju za studente s invaliditetom. Međutim, primili smo uvjeravanja da je ta kategorija samo prebačena na Nacionalnu zakladu za potporu učeničkom i studentskom standardu i da se neće smanjivati broj stipendija koje su se ranije odobravale kao ni ostale okolnosti ostvarivanja prava na stipendiju u kategoriji studenata s invaliditetom. Unatoč tim uvjeravanjima, pokazalo se da je zabrinutost studenata s invaliditetom bila opravdana.

Upozorili smo da sukladno navedenom ovakvo uređenje predstavlja korak unatrag u dosegnutoj razini zaštite osoba s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja. Činjenicom da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta imalo posebnu kategoriju stipendija za studente s invaliditetom ispunjavale su se odredbe Ustava Republike Hrvatske (NN, br. 85/10) koji u članku 65 navodi da je *svakomu dostupno, pod jednakim uvjetima, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u skladu s njegovim sposobnostima*, dok članak 57 kaže da *država posvećuje posebnu skrb zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život*.

Takvom situacijom dokinuta je ta posebna skrb koja je omogućavala da i studentima s invaliditetom koji zbog svog invaliditeta imaju povećane troškove studiranja bude dostupno visokoškolsko obrazovanje na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Ministarstvo nas je obavijestilo da će natječaj biti raspisan krajem travnja i da će unutar njega biti osigurano 60 stipendija od 1.000 kuna za studente s invaliditetom.

Povratna informacija studentice koja nam se obratila bila je: *Dobila sam stipendiju potpisivanje ugovora bilo je krajem lipnja. Iako je bilo predviđeno 60 stipendija za osobe s invaliditetom, na natječaj su se prijavile samo 54 osobe tako da su svi prijavljeni dobili stipendiju. Vjerujem da je tome razlog upravo ovako kasno raspisivanje natječaja, kojeg vjerojatno puno studenata nije više niti očekivao. Ovim putem Vam se zahvaljujem jer sam sigurna kako bez Vašeg angažmana natječaj uopće ne bi bio objavljen. Nadam se kako sljedeće generacije neće imati potrebe za Vašom intervencijom u dobivanju svojih prava. Zahvaljujem se još jednom, meni ste puno olakšali privođenje studija kraju.*

Studenti s invaliditetom moraju birati između stipendije i osobne invalidnine

Zakon o socijalnoj skrbi donesen 2013. godine (Narodne novine, br. 157/13) onemogućava studentima s invaliditetom da primaju osobnu invalidninu čija je svrha istim Zakonom definirana kao *zadovoljavanje životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice*. Članak 55.

(1) *Osobna invalidnina za osobu koja nema vlastiti prihod iznosi mjesečno 250% osnovice iz članka 27. stavka 2. ovoga Zakona.*

(2) *Ako osoba iz članka 54. stavka 1. ovoga Zakona ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovoga članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno u kojem je pokrenut postupak po službenoj dužnosti.*

(3) *U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovoga Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu.*

S obzirom da u članku 55. stav. 3 stipendija nije uvrštena kao dohodak koji se ne uračunava u prihod iz stavka 2. ovog članka, studenti s invaliditetom de facto nemaju pravo na stipendiju ni u kojoj kategoriji pa tako ni u kategoriji studenata osoba s invaliditetom jer u slučaju da primaju stipendiju gube pravo na osobnu invalidninu. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom donošenja Zakona više puta upozorila MSPM na potrebu da se stipendije ne uračunavaju u prihod kojim se isključuje ostvarivanje prav na osobnu invalidninu. Međutim, mnogobrojni apeli očito nisu uvaženi.

Studenti koji dobivaju stipendiju po bilo kojem drugom kriteriju (izvrsnosti ili socijalnog statusa) ne trebaju istovremeno dokazivati svoj niski imovinsko-prihodovni status niti studenti koji zbog svog teškog socijalnog stanja dobivaju stipendiju koja bi im trebala pomoći u izjednačavanju s onima koji su boljeg socijalnog statusa time gube pravo na socijalne naknade. Jedino se studentima s invaliditetom događa da

ako prime stipendiju s osnove invaliditeta čija je namjera da nadoknadi troškove studiranja koji proizlaze iz invaliditeta gube osobnu invalidninu čija je namjera da pokriva osobne troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Time je sustav socijalne skrbi studente s invaliditetom onemogućio u ostvarivanju prava na stipendije koje im sustav obrazovanja nudi. Upravo studenti s najvećim stupnjem invaliditeta trebaju i najveću razinu podrške, a ovakvim definiranjem invalidnine ta podrška im je uskraćena. Stipendija nije prihod nego služi za izjednačavanje mogućnosti prilikom studiranja i podmirivanje dodatnih potreba koje tijekom studiranja imaju studenti s invaliditetom.

Skupovi o potrebnoj podršci studentima s invaliditetom

U svrhu promicanja prava na obrazovanje osoba s invaliditetom i stjecanja uvida u položaj studenata s invaliditetom pravobraniteljica i njezina savjetnica sudjelovale su na skupovima koje su organizirali studenti s invaliditetom ili je tema bio njihov položaj.

4. svibnja u organizaciji udruge "Sizif" održana je **4. konferencija o studentima s invaliditetom "Recite to jasno i glasno"**. Na otvaranju, uz predsjednicu Udruge studenata s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu Sizif, gradonačelnika grada Zagreba, na konferenciji je u ime pokrovitelja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom govorila i savjetnica pravobraniteljice. Tema konferencije bila je poboljšanje uvjeta studiranja za studente s invaliditetom te mogućnost poboljšanja međusobne komunikacije profesora i studenata.

Predsjednica udruge Sizif istaknula je kako studenti s invaliditetom nailaze na teškoće u nastavi i u svakodnevnom životu te žele čuti što o tome misle profesori i studenti te predložiti projekte koji bi im, ulaskom u EU, olakšali zapošljavanje. Zagrebački gradonačelnik i poručio studentima s invaliditetom da im je grad uvijek na raspolaganju. Savjetnica pravobraniteljice istaknula je da je važno samoorganiziranje studenata s invaliditetom i njihova glasna poruka da su tu među nama i da žele studirati kao i njihovi kolege koji nemaju takvih teškoća. "Konferencija pokazuje da ima puno mladih koji žele biti ravnopravni članovi društva. Ima i puno institucija, grad Zagreb, puno onih koji im žele, mogu i trebaju osigurati podršku na tom putu kako bi zaista sutra bili pobjednici i usprkos invaliditetu zauzeli mjesto u društvu koje im s pravom pripada", poručila je. Na okruglom stolu je posebno istaknut problem nedostatka podrške nakon završetka studija.

17. svibnja na **Medicinskom fakultetu u Rijeci** održani su 15. riječki dani bioetike na temu **Visoko obrazovanje za sve – perspektive podzastupljenih skupina**. Pravobraniteljica je na skupu održala izlaganje o pravnom okviru za uključivanje osoba s invaliditetom u visoko obrazovanje dok je savjetnica izložila rezultate istraživanja o uključenosti osoba s invaliditetom u visoko obrazovanje. Tema skupa je ujedno bila i osnivanje Nacionalnog centra za visoko obrazovanje gluhih i nagluhih. Posebno su vrijedna bila iskustva studiranja koja su sudionicima skupa izložili studenti s oštećenjem sluha. U svom izlaganju pravobraniteljica je pojasnila što načelo razumne prilagodbe znači u kontekstu visokog obrazovanja. Unatoč činjenici što u RH zakonima i pravilnicima nisu propisani oblici i načini ostvarivanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom, zakonska obveza za njezino provođenje dana je u Ustavu Republike Hrvatske (NN, br. 85/10), Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Savjetnica pravobraniteljice izlagala je o anketnom ispitivanju ustanova visokog obrazovanja vezano uz uključenost osoba s invaliditetom koje je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom proveo 2012. godine. Između ostalog zatražili smo očitovanje ustanova (fakulteta, veleučilišta i visokih škola) u RH o broju studenata s invaliditetom i prilagodbama koje su učinili ili ih planiraju učiniti kako bi svoje ustanove učinili pristupačnima studentima s invaliditetom. U izlaganju je dan pregled trenutnog stanja na hrvatskim ustanovama visokog obrazovanja vezano uz uključivanje studenata s invaliditetom, zaključci anketnog ispitivanja i preporuka.

Organizatori skupa bili su Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatsko bioetičko društvo - Podružnica Rijeka, Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Katedra za zdravstvenu njegu, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Istaknuli su kako *suočena s nužnošću financijskih rezova, država nerijetko najdublje rezove povlači upravo na štetu populacije ionako ranjivijih društvenih skupina. Neostvarivanje ili dokidanje postojećih prava kratkoročno donosi izlaz, ali ono što se čini rješenjem „problema“, dugoročno je generator novih – smanjene društvene integracije i participacije, narušavanja fizičkog, psihičkog i mentalnog zdravlja ugroženih skupina, ali i sve većih financijskih potraživanja. Iako je u sadašnjoj situaciji teško ponuditi, a još teže osigurati zadovoljenje svih ljudskih potreba i prava, pri čemu ne treba imati iluzija o jednodimenzionalnosti rješenja, važnost obrazovanja (posebno visokog) u dugoročnom je smislu neupitna, jer se upravo njime potencijalno stvara jezgro novih znanja i vještina upravo u traženju odgovora na izazove postojećeg stanja.* Središnje teme skupa bile su: ranjive skupine i visoko obrazovanje, osobe s invaliditetom i visoko obrazovanje, gluhi i visoko obrazovanje, visoko obrazovanje i društvena integracija podzastupljenih skupina, visoko obrazovanje – preduvjet zapošljavanja podzastupljenih skupina, ljudska prava i visoko obrazovanje te dostupnost i pravednost visokog obrazovanja.

11. svibnja pravobraniteljica i njezina savjetnica sudjelovale su u radu **prve konferencije o položaju studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Splitu / mi studiramo, zar ne?** Konferenciju je organizirala Udruga studenata povijesti na inicijativu svog člana Ivana Bogdanovića uz pokroviteljstvo dekana Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, rektora Sveučilišta u Splitu, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Ureda Predsjednika Republike Hrvatske. Svrha konferencije je bila *senzibilizacija hrvatske javnosti o problemima, ali i mogućnostima na koje osobe s invaliditetom nailaze, pokazati splitskim studentima nastavnog smjera kako se ophoditi prema učenicima s invaliditetom prilikom održavanja nastave te ukazati na pozitivne i negativne razlike u studiranju između Splita i ostatka Hrvatske, ali i profilirati Split u hrvatski centar za studiranje osoba s invaliditetom.*

U sklopu Konferencije 8. svibnja održana je edukativno-glazbena večer pod nazivom: Split jednakih šansi na kojoj je predstavljen splitski Centar za autizam i problematika osoba s autizmom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u uvodnom dijelu Konferencije govorila je o pravnoj osnovi uključivanja studenata s invaliditetom, preprekama na koje nailaze u svim fazama obrazovanja i potrebi izjednačavanja mogućnosti kroz osiguravanje adekvatne podrške u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. U kasnijem tijeku Konferencije savjetnica pravobraniteljice govorila je o načelu razumne prilagodbe u visokom obrazovanju i rezultatima anketnog ispitivanja provedenog na ustanovama visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj o uključenosti studenata s invaliditetom.

Posebnu vrijednost konferenciji dalo je sudjelovanje kolega bez invaliditeta s raznih sastavnica Sveučilišta u Splitu. Pregled izlagača i tema ukazuje na sveobuhvatnost obrade teme o obrazovanju osoba s invaliditetom, a rasprava svjedoči o velikom senzibilitetu prvenstveno uprave Filozofskog fakulteta u Splitu, ali i drugih sastavnica Sveučilišta o potrebi unaprjeđenja položaja studenata s invaliditetom na tom Sveučilištu.

Izlagači na konferenciji su bili: Andrea Raguž, Ekonomski fakultet Split: *Može li student s invaliditetom biti poduzetnik?*, Jelena Babić, Fakultet građevine, arhitekture i geodezije Split: *Važnost arhitekture u životu osoba s invaliditetom*, Jelena Milašinović, Filozofski fakultet Split: *Povijesni presjek obrazovanja osoba s invaliditetom*, Mario Mandurić, Pravni fakultet Split: *Pravni položaj osoba s invaliditetom*, Maja Kovačić, Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje: *Asistivne tehnologije*, Matea Mihaljević Jurković, Filozofski fakultet Split: *Paraolimpizam – senzibilizator javnosti*, Jasen Boko, ravnatelj drame HNK Split: *Ujedinjeni u različitosti*, Mladen Vušković, filmski kritičar i povjesničar filma u Dalmaciji: *Ima li invalida u Hollywoodu?*

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je u raspravi na kojoj su predstavnici Saveza udruga mladih i studenata s invaliditetom (SUMSI) govorili o iskustvima studenata s invaliditetom u drugim sredinama u Hrvatskoj, a prisutni studenti s invaliditetom Sveučilišta o Splitu o svojim iskustvima. Svi sudionici konferencije bili su suglasni u ocjeni da konferencija treba prerasti u tradiciju koja će se održavati svake godine. Na kraju konferencije prikazan je film *Miris žene* adaptiran za slijepe.

10. svibnja pravobraniteljica i njezina savjetnica održale su predavanje o položaju studenata s invaliditetom iz perspektive Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Predavanje je organizirano na inicijativu prodekana za nastavu **Veleučilišta u Šibeniku dipl. ing. Želimira Mikulića**. Prema riječima organizatora predavanja, sudionici su imali prilike da se *iz prve ruke upoznaju s problemima osoba s invaliditetom u pristupanju obrazovnoj vertikali, specifičnim potrebama koje oni imaju, te našim obvezama i mogućnostima da im pomognemo da steknu obrazovanje i iskažu u potpunosti svoj potencijal*. U cilju razvijanja svijesti o kreativnim mogućnostima osoba s invaliditetom i našoj obvezi da im pomognemo da one dođu do izražaja, pozvani su studenti Veleučilišta u Šibeniku. Uz njih su na predavanju sudjelovali i neki od nastavnika na Veleučilištu, ravnatelji osnovnih i srednjih škola s područja Šibenika te predstavnici upravnog odjela za obrazovanje pri Šibensko-kninskoj županiji. Veleučilištu u Šibeniku uručen je komplet priručnika *Studenti s invaliditetom*. Sudionici skupa upoznati su s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, djelokrugom rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te pozvani da se obrate Uredu u svojim nastojanjima da unaprijede položaj studenata s invaliditetom na Veleučilištu u Šibeniku, ali i u drugim fazama obrazovanja.

Preporuka za osnivanje Nacionalnog centra za visoko obrazovanje gluhih i nagluhih osoba u Republici Hrvatskoj

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci u suradnji sa savezom i udrugama gluhih i nagluhih osoba pokrenuo je izuzetno vrijednu inicijativu osnivanja Centra preko kojeg bi se pružala i koordiniralo pružanje podrške osobama s oštećenjem sluha u visokom obrazovanju.

S obzirom da je upravo nedostatak sustavne podrške i neumreženost dionika koji već pružaju podršku jedna od glavnih prepreka uključivanju osoba s oštećenjem sluha u visoko obrazovanje, a time i ispunjavanju obaveza i opredjeljenja Republike Hrvatske na osiguranju jednakih mogućnosti obrazovanja za studente s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je namjeru osnivanja Nacionalnog centra.

Njegovim osnivanjem ujedno se doprinosi provođenju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (»Narodnim novinama – Međunarodni ugovori« br. 6/07, 3/08, 5/08) posebno članka 24. Obrazovanje:

1. *Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. U cilju ostvarenja ovog prava bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, države stranke će osigurati uključivost obrazovnog sustava, kao i cjeloživotno obrazovanje, (...)*

2. *U ostvarenju ovog prava, države stranke će osigurati:*

(c) *razumnu prilagodbu individualnim potrebama,*

(d) *da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć, unutar općeg obrazovnog sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje,*

(e) *pružanje djelotvornih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja.(...)*

(b) *olakšati učenje znakovnog jezika i promicanje jezičnog identiteta zajednice gluhih;*

(c) *osigurati provođenje obrazovanja osoba, poglavito djece koja su slijepa, gluha ili gluhoslijepa na najprikladnijim jezicima i načinima te sredstvima komunikacije za te pojedince, i u okruženjima koja u najvećoj mogućoj mjeri potiču intelektualni i socijalni razvoj.*

4. Kako bi pomogle u osiguranju ovog prava, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući nastavnike s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i Brailleovo pismo i obučiti će stručnjake i osoblje koje radi na svim obrazovnim razinama. Takva obuka će uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.

Zaključci i preporuke

-Potrebno je usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške studentima s invaliditetom i jasno propisali načini njezina ostvarivanja kao i dužnosti svih dionika u procesu

-Financijsku podršku koju studenti s invaliditetom ostvaruju kao podršku studiranju potrebno je izuzeti kao prihod zbog kojeg im se ukida naknada za zadovoljavanje životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice

-Potrebno je razmisliti o uvođenju profesionalnog usmjeravanja odnosno stručne službe procjene sposobnosti budućih studenata s invaliditetom kako bi im se pomoglo u odabiru zanimanja na isti način na koji se pomaže učenicima pro prijelazu iz osnovne u srednju školu. Ta bi služba ujedno procjenjivala potrebne oblike podrške i razumne prilagodbe

-Potrebno je u sustav ugraditi podršku mladim osobama nakon završetka studija kao i onu potrebnu za pronalazak posla

3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Članak 25. ZDRAVLJE

Države stranke (...), će poduzeti sve prikladne mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup zdravstvenim službama... uključujući rehabilitaciju povezanu sa zdravljem. Države stranke posebno će:

(a) osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih ili obzirom na cijenu dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama (...),

(b) osigurati zdravstvene usluge koje su osobama s invaliditetom posebno potrebne zbog njihovog invaliditeta, uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, uključujući invaliditet kod djece i starijih osoba,

(c) pružati ove zdravstvene usluge što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive, uključujući ruralne krajeve, (...)

Članak 26. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

1. Države stranke će poduzeti djelotvorne i prikladne mjere, (...) kako bi omogućile osobama s invaliditetom stjecanje i održavanje najveće moguće neovisnosti, i potpunu tjelesnu, mentalnu, društvenu i profesionalnu sposobnost, te punu uključenost i sudjelovanje u svim područjima života. U tu svrhu, države stranke će organizirati, ojačati i proširiti sveobuhvatne usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, posebice na području zdravstva, zapošljavanja, obrazovanja i socijalnih usluga, na način da:

(a) usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe;

(b) usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije podupru sudjelovanje i uključivanje u zajednicu i sve aspekte društva, da budu dobrovoljni te da budu dostupni osobama s invaliditetom na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući ruralna područja.

2. Države stranke će promicati razvoj temeljne i trajne obuke stručnjaka i drugog osoblja koje radi u službama osposobljavanja i rehabilitacije.(...)

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije „rehabilitacija predstavlja niz mjera koje pomažu osobama s invaliditetom ili onima koje će to postati zbog tjelesnih, mentalnih i/ili intelektualnih razloga u postizanju i/ili očuvanju optimalne funkcije u međudjelovanju s okolinom kako bi mogle naći odgovarajuće mjesto u društvu.

Kako bi rehabilitacija bila uspješna, a sukladno odredbama Konvencije čl. 25 Zdravlje i čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija, ključan je jedan od čimbenika - multidisciplinarni pristup.

Na žalost u RH mnogi stručnjaci još uvijek nisu prepoznati u dovoljnoj mjeri da bi bili uključeni kao članovi timova koji provode rehabilitaciju stoga u nastavku želimo progovoriti o jednom takvom zvanju, potrebnom u različitim područjima rehabilitacije djece i odraslih osoba s invaliditetom.

3.13.1. ULOGA RADNE TERAPIJE U RAZNIM PODRUČJIMA REHABILITACIJE

Zašto je važan radni terapeut

Radna terapija jest zdravstvena djelatnost čiji je cilj omogućiti pojedincima i skupinama postizanje optimalnog funkcioniranja u aktivnostima dnevnog života koje uključuju samozbrinjavanje, produktivnost i slobodno vrijeme. Sposobnosti obavljanja svakodnevnih aktivnosti pojedinca mogu biti umanjene razvojem, ozljedom ili bolešću, starenjem, psihološki, socijalno, kulturno, ili kombinacijom navedenog. Zbog istog, posao radnih terapeuta iznimno je opsežan i ima veliku važnost kako za pojedinca, tako i za njegovu obitelj i zajednicu što su i prepoznale mnogobrojne zemlje EU gdje je zapošljivost radnih terapeuta iznimno visoka¹².

Sukladno Zakonu o djelatnostima u zdravstvu (NN 87/98), djelatnost radne terapije uključuje: radno-terapijsku procjenu i analizu izvođenja aktivnosti dnevnog života koje obuhvaćaju područje samozbrinjavanja, produktivnosti i aktivnosti slobodnog vremena, radno-terapijsku procjenu i analizu senzomotoričkih, kognitivnih i psihosocijalnih sposobnosti te njihov utjecaj na izvođenje aktivnosti dnevnog života, radno-terapijsku procjenu i analizu stambenog, radnog i društveno-kulturološkog okruženja u kojem se odvijaju svakodnevne aktivnosti, promicanje, uspostavljanje, obnavljanje, održavanje i /ili modificiranje izvođenja aktivnosti samozbrinjavanja (hranjenje, oblačenje, osobna higijena, kupanje, funkcionalna mobilnost), promicanje, uspostavljanje, obnavljanje, održavanje i /ili modificiranje izvođenja produktivnih aktivnosti (aktivnosti u kućanstvu i zajednici, profesionalne uloge i zadaci, briga o drugima, volonterski rad), promicanje, uspostavljanje, obnavljanje, održavanje i /ili modificiranje izvođenja aktivnosti slobodnog vremena (igra, razonoda, hobiji, rekreacija i odmor), promicanje, uspostavljanje, obnavljanje i održavanje senzomotoričkih, kognitivnih i psihosocijalnih komponenti aktivnosti upotrebom različitih terapijskih pristupa, metoda i tehnika, prilagođavanje stambenog, radnog i društvenog okruženja sposobnostima i potrebama pojedinca, savjetovanje i edukaciju pojedinca, skupina, članova obitelji, stručnjaka, studenata i drugih osoba, mjerenje ishoda radnoterapijske intervencije, vođenje radnoterapijske dokumentacije, planiranje i provedbu istraživanja o utjecaju svakodnevnih aktivnosti na unapređenje zdravlja i kvalitete života s ciljem razvijanja radnoterapijske prakse zasnovane na dokazima.

Ljudi imaju prirodenu potrebu za djelovanjem, radom i da upravo dnevnim aktivnostima okupiraju, organiziraju i oblikuju svoj život, daju smisao i značenje svom postojanju. Okupacije pojedinca proizlaze iz njegovih zadataka i uloga koje ima u obitelji i društvu. To su aktivnosti koje za pojedinca imaju smisao i značenje. Gledanje na ljude kao okupacijska bića i na odnos između svakodnevnih okupacija i zdravlja, ono je što izdvaja radnog terapeuta od drugih stručnjaka i zbog čega bi radni terapeuti trebali biti neizostavni dio stručnog tima u sustavu zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja.

¹² Summary Profile of the Occupational Therapy Profession in Europe - <http://www.cotec-europe.org/userfiles/file/%20ot%20summary/Summary%20Profile%20of%20the%20OT%20profession.pdf>

Zdravstvo

Radni terapeuti u fazi akutne i subakutnoj rehabilitaciji osnažuju pojedinca da razvije svoje vještine, nauči nove načine izvedbe aktivnosti, prilagodi aktivnosti trenutnim sposobnostima pojedinca ili prilagodi okolinu kako bi se maksimalizirala izvedba. Radni terapeut osnažuje pojedinca i osposobljava da nastavi život i zauzme svoju ulogu u zajednici. To može biti povratak na radno mjesto ili školu (i prilagodbe koje su za to potrebne) ili produktivno djelovanje na drugim poljima koje čovjeku daje smisao života. Da bi uopće mogli obaviti svoj posao radni terapeuti, moraju biti prepoznati u okviru rehabilitacijskog tima, a čitav rehabilitacijski proces mora biti okrenut rješavanju konkretnih problema korisnika. Imali neko oštećenje, ozljedu, bolest ili ne imali, naše dnevne aktivnosti utječu na zdravlje i kvalitetu života. Kroz aktivnosti učimo, razvijamo svoje sposobnosti, ali i uviđamo svoje nedostatke.

Mnogi su se pojedinci snašli i nastavili vrlo uspješno funkcionirati u svakodnevnom životu i bez radnog terapeuta, a što je s onima koji to nisu?

Obrazovanje

Radnoterapijskom intervencijom u školi, dijete s teškoćama u razvoju osposobljava se za aktivno i neovisno sudjelovanje u bazičnim i instrumentalnim aktivnostima dnevnog života (samozbrinjavanje, škola, igra, slobodno vrijeme i socijalne interakcije) koje dijete želi, treba ili mora provoditi u njegovom uobičajenom okružju. Radni terapeuti postižu navedene ciljeve omogućavajući djeci s teškoćama u razvoju sudjelovanje u samostalno odabranim, svrhovitim aktivnostima koje će promicati, uspostavljati, obnavljati, održavati i/ili modificirati funkcionalne vještine i dnevne aktivnosti te mijenjati kontekst okoline u onaj koji podržava aktivnu i neovisnu participaciju, a s konačnim ciljem usvajanja temeljnih koncepata učenja, što je esencijalan čimbenik u integraciji djece s teškoćama u razvoju u „normalan“ proces školovanja.

Socijalna skrb

Radni terapeuti postižu aktivno i neovisno sudjelovanje pojedinaca u njihovoj okolini omogućavajući im sudjelovanje u samostalno odabranim, svrhovitim aktivnostima koje će promicati, uspostavljati, obnavljati, održavati i/ili modificirati funkcionalne vještine i produktivne (radne) aktivnosti te mijenjati kontekst okoline u onaj koji podržava aktivnu i neovisnu participaciju, a sa konačnim ciljem potpune inkluzije i integraciji pojedinca u obitelji, zajednici i u društvu općenito. Kako bi proces deinstitutionalizacije bio što uspješniji i na korist svakog pojedinca sukladno njegovom izboru na život u zajednici, i individualnim potrebama, upravo radni terapeut svojim znanjem i vještinama može doprinijeti tom procesu inkluzije.

Većina EU zemalja (npr. Austrija, Belgija, Bugarska, Češka, Danska i dr.) su prepoznale važnost radne terapije i njen doprinos socijalno i ekonomski održivim sustavima. Pritom se misli na institucionalnu i izvaninstitucionalnu podršku, kao i osnaživanje pojedinca i njegovu socijalnu koheziju što se posljedično ogleda i u drastično smanjenim troškovima na teret države.

Prema Registru članova Hrvatske komore zdravstvenih radnika (HKZR) na dan 31. prosinca 2013. godine, odobrenje za samostalan rad za stručnog prvostupnika radne terapije ima 357 radnih terapeuta, s tim da radnoterapijsku djelatnost obavlja 279 članova (78,2 %), dok je preostalih 21,8 % članova s odobrenjem za rad nezaposleno. Najveća stopa nezaposlenih radnih terapeuta je u Gradu Zagrebu (7,4 % ukupnog broja radnih terapeuta), Krapinsko-zagorskoj županiji (3,5 % ukupnog broja radnih terapeuta) i Zagrebačkoj županiji (3,3 % ukupnog broja radnih terapeuta). Od ukupnog broja radnih terapeuta koji obavljaju djelatnost, oko 38 % ih je zaposleno u zdravstvenim ustanovama, nakon toga u ustanovama socijalne skrbi (25,2 %), slijede nevladine udruge i ustanove sustava odgoja i obrazovanja (po 6%) te privatni sektor (3%). Kada je riječ o zdravstvu, najveći broj radnih terapeuta radi u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju (42%), zatim u psihijatrijskim bolnicama (27%), nakon toga u poliklinikama, kliničkim bolnicama i kliničkim bolničkim centrima (8%), općim bolnicama (7%). Zanimljivo je

zastupljenost radnih terapeuta na primarnoj razini zdravstvene zaštite, odnosno u zajednici i domu korisnika.

Sagledavajući ustanove socijalne skrbi najveći broj radnih terapeuta radi u centrima za rehabilitaciju (41%), zatim u domovima za psihički bolesne osobe (22%), slijede domovi za osobe s tjelesnim i intelektualnim oštećenjima (16%), domovi za starije i nemoćne (14%) te domovi za nezbrinutu djecu. Poseban problem u ustanovama socijalne skrbi predstavlja kontinuirano zapošljavanje drugih stručnjaka na poslovima radnih terapeuta što je i na neki način i na određenim mjestima dozvoljeno. Bilo da je riječ o zdravstvenim ili socijalnim ustanovama, jedan od velikih problema predstavlja i broj korisnika na jednog radnog terapeuta. Nedovoljno zapošljavanje radnih terapeuta (posebice u manjim sredinama) zbog zapošljavanja stručnjaka drugih profila i nedovoljno educiranih (nemedicinskih) osoba na mjestima radnih terapeuta čini upitnom kvalitetu usluga dostupnih korisnicima, a u konačnici dovodi i do izostanka očekivanih rezultata.

U odnosu na druge europske zemlje, gore navedeni broj radnih terapeuta u RH koji imaju odobrenje za samostalan rad je zabrinjavajući. Prema podacima Svjetske federacije radnih terapeuta (WFOT, 2012), u Sloveniji i Austriji je 20 radnih terapeuta na 100 000 stanovnika, u Njemačkoj 40, Velikoj Britaniji 50, dok taj broj u Švedskoj iznosi 100.

Prva konferencija radnih terapeuta u RH

15. lipnja 2013. u Zagrebu je održana 1. konferencija radnih terapeuta s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom *Svakodnevna rehabilitacija u zajednici – od korijena do budućnosti radne terapije*. Konferenciju je organizirala Hrvatska udruga radnih terapeuta s ciljem prezentiranja uspješnih programa svakodnevne rehabilitacije u zajednici kako bi usluge radnih terapeuta postale što dostupnije djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Pravobraniteljica je na Konferenciji održala izlaganje o potrebama osoba s invaliditetom za rehabilitacijom u zajednici. U sklopu Konferencije održan je i okrugli stol pod nazivom *Rehabilitacija u zajednici u RH s osvrtom na europsku praksu i mogućnost korištenja EU fondova*. Na konferenciji je sudjelovala i gđa Mette Kolsrud, predsjednica Europskog vijeća radnih terapeuta te predstavnici Europske mreže edukatora u radnoj terapiji i Svjetske federacije radnih terapeuta. Iz Hrvatske udruge radnih terapeuta napomenuli su kako su upravo zahvaljujući tim organizacijama hrvatski radni terapeuti uspjeli izmijeniti domaće zakone i postaviti temelje regulirane radnoterapijske profesije u Hrvatskoj. Predsjednica HURT-a gđa Saša Radić rekla je kako se *rehabilitacija u zajednici smatra najpraktičnijim i najisplativijim oblikom rehabilitacije te predstavlja jednu od strategija unutar općeg razvoja zajednice. Promicanje aktivne participacije u zajednici, posebno osoba s invaliditetom, je učinkovita strategija podizanja razine aktivnosti zajednice u izjednačavanju mogućnosti.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula je kako potreba za rehabilitacijom osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju postoji podjednako u urbanim i ruralnim sredinama. U procesima rehabilitacije radni terapeut je ravnopravni član multidisciplinarnog tima što ga čini i svojevrsnom poveznicom između osobe i njezine okoline. Pri tom je važno napomenuti kako je profesionalno usmjerenje radnog terapeuta oslonjeno na funkcionalne sposobnosti i time predstavlja kvalitativni iskorak iz tradicionalne medicinske rehabilitacije koja je usmjerena na bolest i oštećenje. Težište rada radnog terapeuta je procjena kako oštećenje utječe na život osobe s invaliditetom i njezino cjelokupno funkcioniranje u cilju planiranja i provedbe reintegracije koja uključuje funkcionalne, psihosocijalne i kognitivne komponente. Radna terapija ima iznimnu vrijednost u zajednici i domu osoba s invaliditetom. Postojeće službe za pomoć i njegu u kući i rehabilitaciju pružaju usluge pomoći i njege te fizikalnu terapiju. Takva organizacija službi djeluje prema medicinskom modelu i velik dio osoba stavlja u poziciju cjeloživotnih pacijenata. Nedostaje privremena i/ili povremena podrška osobama koje ne mogu funkcionirati bez pomagala i prilagodbe okruženja i upravo je tu uloga radnih terapeuta izuzetno važna.

Specifična znanja i vještine koje posjeduje radni terapeut u rehabilitaciji djece i odraslih, neovisno o vrsti invaliditeta, nije moguće nadomjestiti znanjem, iskustvom ili vještinama ostalih stručnjaka koji sudjeluju u sveobuhvatnoj rehabilitaciji. Radna terapija doprinosi boljim učincima u provedbi zdravstvene i socijalne skrbi, u prevenciji daljnje onesposobljenosti, u sprječavanju nastanka težih formi invaliditeta te znatno utječe na ishode rehabilitacije.

Obzirom na široko polje djelovanja radnog terapeuta u različitim područjima, važno je da se urede pitanja vježbeničkog staža i reguliraju zakonski i podzakonski akti u svrhu njihovog ravnopravnog uključivanja u stručni rehabilitacijski tim.

3.13.2. PROFESIONALNA REHABILITACIJA

„Kad govorimo o području zapošljavanja i rada, krajnji je cilj liječenja i rehabilitacije u slučajevima nastanka ozljede, bolesti, invaliditeta – vratiti funkcionalnu sposobnost. Međutim, ako dođe do funkcionalnog gubitka potrebno je edukacijom, osposobljavanjem i sustavom potpora osposobiti osobu za neki drugi odgovarajući sličan rad, ako je to prema objektivnim kriterijima i predviđanjima racionalno, kako bi se nadoknadila ograničenja nastala funkcionalnim gubitkom.“ (WHO, iz definicije značenja pojma rehabilitacija)

Profesionalna rehabilitacija mora biti u službi povećanja društvene uključenosti osoba s invaliditetom, mora biti individualizirana, prilagođena osobnom stanju i okolnostima svakog pojedinca. Višestruke su materijalne i nematerijalne koristi od rada osoba s invaliditetom – na individualnoj razini (postizanje materijalne neovisnosti, boljeg socijalnog statusa, sudjelovanja u društvenom rastu), ali i na razini cjelokupnog društva (povećavaju se doprinosi i porezi, a smanjuju se naknade za nezaposlene i općenito socijalne naknade). Obzirom da rad pomaže u poboljšanju financijskog i socijalnog statusa svake osobe pa tako i osoba s invaliditetom, ulaganja u profesionalnu rehabilitaciju, ima ekonomsko opravdanje ako rezultira zasnivanjem radnog odnosa što je ostvarivo samo usklađenim djelovanjem osobnih i okolnih resursa.

Unatoč normiranosti kako u području zapošljavanja osoba s invaliditetom tako i u području mirovinskog osiguranja, RH nema razvijen model profesionalne rehabilitacije i nema ujednačenih kriterija i mjerila za provođenje profesionalne rehabilitacije. U nas je još uvijek ukorijenjen tradicionalan model socijalnog sustava prema kojemu se ograničenja u radu i zapošljavanju rješavaju kompenzacijski – kroz naknade za invaliditet, što za posljedicu ima dvosmjernu ovisnost: osobe s invaliditetom oslanjaju se na državnu skrb i naknadu, a država zbog cijene skrbi i naknada ne može promovirati alternativne programe osposobljavanja i zapošljavanja.

Profesionalna rehabilitacija je u RH normativno uređena Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Zakonom o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13) iako je u ovim propisima različito definirano što ovaj termin obuhvaća. Autori “Studije isplativosti profesionalne rehabilitacije u RH” koju je proveo i izradio istraživački tim Instituta za javne financije ističu nužnost jedinstvenosti definicije invaliditeta i same profesionalne rehabilitacije te propisivanje profesionalne rehabilitacije kao obvezne i za poslodavce i za osiguranike.

Novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom identično kao i prethodni navodi široki raspon mjera i aktivnosti koje obuhvaća profesionalna rehabilitacija navodeći da profesionalna rehabilitacija obuhvaća sljedeće mjere i aktivnosti:

- utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti,
- profesionalno informiranje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti,
- analizu tržišta rada, mogućnost zapošljavanja i uključenja u rad,
- procjenu mogućnosti izvođenja, razvoja i usavršavanja programa profesionalnog osposobljavanja,

- radno osposobljavanje, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti u razdoblju do zapošljavanja,
- informiranje i savjetovanje o pomoćnoj tehnologiji u učenju i radu,
- pojedinačne i skupne programe za unaprjeđenje radno-socijalne uključenosti u zajednicu,
- savjetodavne prijedloge o primjeni različitih tehnologija i tehnika u učenju i radu uz procjenu mogućnosti primjene,
- pretprofesionalno učenje, planiranje i primjena odabrane tehnologije,
- razvoj motivacije i osposobljavanje osobe s invaliditetom u korištenju odabrane tehnologije,
- tehničku pomoć, podršku, praćenje i procjenu rezultata,
- informiranje i podršku u izvorima financiranja.

Novi Zakon o mirovinskom osiguranju (promjena u odnosu na prethodni) izrijekom navodi da je profesionalna rehabilitacija skup aktivnosti, odnosno praktično stjecanje i primjena znanja, vještina i navika kojima je cilj osposobljavanje invalida rada za rad, određenije navodeći da profesionalna rehabilitacija obuhvaća postupke prekvalifikacije (osposobljavanje i školovanje za drugačije poslove) ili dokvalifikacije (dopunsko osposobljavanje za obavljanje poslova prema preostaloj radnoj sposobnosti).

Budući da novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom predviđa s 1. siječnja 2015. osnivanje regionalnih centara za profesionalnu rehabilitaciju, za očekivati je da će se pitanjima profesionalne rehabilitacije pristupiti sustavnije.

U Republici Hrvatskoj profesionalna rehabilitacija provodi se djelomično, odnosno provode se samo neke od usluga profesionalne rehabilitacije i doškolovanja kojima osobe s invaliditetom stječu određena znanja, stručnosti i vještine. Autori spomenute studije posebno ističu da su uzroci otežanog zapošljavanja najčešće suficitarna stečena zvanja, obrazovna struktura nepovoljnija u odnosu na ukupnu populaciju nezaposlenih, nedostatak radnog iskustva, dugotrajna nezaposlenost.

Da bismo imali uvid o provedbi profesionalne rehabilitacije tijekom 2013. zatražili smo podatke od HZZ-a i HZMO-a. Područni uredi HZZ-a navode da su uglavnom provodili aktivnosti koje obuhvaća profesionalna rehabilitacija (najčešće bez donošenja rješenja i utvrđivanja konkretnih mjera, trajanja i sl.) u okviru mjera aktivne politike zapošljavanja prema Nacionalnom planu za poticanje zapošljavanja. Unatoč nastojanjima da se u nekim područnim uredima HZZ-a ovo područje formalizira i institucionalizira (priznavanjem prava na profesionalnu rehabilitaciju kroz upravni postupak određivanjem konkretnih aktivnosti načina, vremena i mjesto njihove provedbe) – u 2013. godini ne bilježimo sustavne promjene koje bi značile sigurniju podršku zapošljavanju. Prema dostavljenim podacima područnih ureda zamjetno je da i nadalje prevladavaju aktivnosti poput grupnih i individualnih savjetovanja i informiranja, procjena mogućnosti i sposobnosti te provedbe programa za stjecanje dodatnih vještina kroz projekte.

Prikaz najznačajnijih mjera i aktivnosti dajemo u slijedećoj tabeli.

Područna služba	Broj zaposl.	Informiranje i savjetovanje		Med. psih. obrada	Rješavanje zahtjevima	po	Procjena preost.rad. sposobnosti	Osposob. i prekvalif.
Krapina	78	11	34	1	0	0	0	1
Požega	30	5	0	4	0	0	0	5
Šibenik	28	69	7	0	5	10	5	5
Slavonski Brod	73	0	0	0	9	0	9	9
Zagreb	303	823	113	97	126	97	83	83
Rijeka	95	2	9	3	0	0	1	1
Đurđevac	46	20	12	7	0	3	0	0
Sisak	93	486	17	0	0	0	6	6
Bjelovar	101	624	90	69	0	0	0	0

Pula	57	15	17	6	0	0	0
Karlovac	47	872	0	9	0	0	2
Split	88	150	21	52	37	0	1
Varaždin	109	713	38	0	6	0	6
Križevci	113	12	55	0	0	0	0
Vukovar/ Vinkovci	47	137	9	10	1	0	14
Čakovec	91	479	28	6	0	2	0
Osijek	158	776	56	20	14	12	3
Virovitica	31	107	1	0	0	10	0
Zadar	29	196	25	20	0	0	10
Gospić	5	15	0	11	0	0	0

U 2013. godini bilježi se napor pojedinih područnih ureda HZZ-a na području profesionalne rehabilitacije i to u pravcu priznavanja prava na neke od oblika profesionalne rehabilitacije provedbom upravnog postupka i donošenjem rješenja u 192 slučaja. Ako usporedimo ovaj podatak s 2012. godinom kada je provedeno 72 postupka priznavanja prava na profesionalnu rehabilitaciju, uočavamo više od dvostrukog porasta formalnih postupaka za priznavanja ovoga prava, dok u 2011. godini nije bio podnesen niti jedan zahtjev za profesionalnu rehabilitaciju niti doneseno rješenje za priznavanje prava na istu.

Gotovo u svim uredima navode da za svaku osobu s invaliditetom prijavljenu u evidenciji nezaposlenih imaju izrađene individualne planove te da u stvarnosti primjenjuju većinu mjera i aktivnosti koje obuhvaća profesionalna rehabilitacija premda se za iste ne provodi upravni postupak niti ne donose rješenja o priznavanju prava na profesionalnu rehabilitaciju.

Prema prikupljenim podacima od HZMO-a, u svim područnim uredima u RH u 2013. godini priznato je pravo na profesionalnu rehabilitaciju u svega 14 slučajeva. Razlog ovako malom broju zahtjeva nalaze se u činjenici da poslodavci ne mogu ispoštovati obvezu da radniku u slučajevima utvrđivanja profesionalne nesposobnosti za rad ili neposredne opasnosti za nastanak invalidnosti, ponude ugovor o radu za obavljanje poslova za koje je radnik sposoban i koji u najvećoj mjeri odgovaraju poslovima na kojima je radnik radio prije. Budući da mali broj poslodavaca (osobito u kategoriji manjih i srednjih poslodavaca) može osigurati prilagodbe poslova sposobnostima radnika, najčešće primjenjuju članak 107. Zakona o radu koji propisuje da poslodavac može otkazati ugovor o radu uz propisani ili ugovoreni otkazni rok (redoviti otkaz ugovora o radu) ako za to ima opravdani razlog pa je između ostalih naveden i razlog da radnik nije u mogućnosti obavljati uredno obveze iz radnog odnosa zbog određenih trajnih osobina ili sposobnosti (osobno uvjetovani otkaz). Ističu da je pitanje profesionalne rehabilitacije povoljnije regulirano čl. 47. st. 2. novog ZOMO-a koji propisuje da se *invalid rada koji je stekao pravo na profesionalnu rehabilitaciju može iznimno osposobiti za poslove za koje se traži viši stupanj stručne spreme od stručne spreme koja se tražila za posao na kojem je radio prije nastanka invalidnosti* što prijašnjim zakonom nije bio slučaj (prema čl. 42. bivšeg ZOMO-a bilo je propisano da se invalid rada koji je stekao pravo na profesionalnu rehabilitaciju, a ima stručnu spremu za poslove koje je radio prije invalidnosti osposobljava za rad na drugom poslu za koji se traži jednak stupanj stručne spreme, a ako takva mogućnost ne postoji, invalid rada se može osposobljavati i za poslove za koje se traži neposredno niži stupanj stručne spreme).

Zanimljiv je odgovor i opažanje jednog područnog ureda HZMO-a. *„Vezano uz upit o problemima i prednostima profesionalne rehabilitacije mogu reći da je do danas rijetko korištena mjera osposobljavanja osoba koje traže ocjenu radne sposobnosti zbog zdravstvenih teškoća, iako bi trebalo biti obrnuto. No kako je kod nas tržište rada malo i nikakvo i za zdrave osobe, onda za invalide da i ne govorim, pa osiguranici nisu skloni prihvatiti predloženu mjeru osposobljavanja. Kada smo znali završiti školovanje, osoba se nije mogla zaposliti, nije imala gdje i nakon izvjesnog vremena je tražila utvrđivanje*

nesposobnosti za rad. Provođenje mjere rehabilitacije nije nailazilo na teškoće. Troškovi nisu veliki jer plaća se samo školarina i sve što zahtjeva redovito pohađanje, ali po meni to nisu neki veliki troškovi koliko bi ti osiguranici dobili osposobljavanjem za sebe i zajednicu. Ovaj Zakon o mirovinskom osiguranju od 2014. dao si je truda da ovaj institut podigne na viši nivo i realna su očekivanja da to i ostvarimo.”

Prethodno spomenuta “Studija isplativosti profesionalne rehabilitacije u RH” predstavlja prvu ozbiljnu i cjelovitu analizu troškova i koristi profesionalne rehabilitacije i uvjeta u kojima je ili bi bila isplativa dajući prikaz stanja i isplativosti profesionalne rehabilitacije u drugim zemljama EU – s ciljem da se utvrde uvjeti u kojima su troškovi profesionalne rehabilitacije isplativi. Autori pri tom ističu da je kod izračuna troškova i koristi profesionalne (radne) rehabilitacije nužno poći od prava koja osobe s invaliditetom ostvaruju (ili mogu ostvarivati), procjene njihove moguće zarade ako se zaposle te ušteda koje po toj osnovici mogu ostvarivati jer će trebati manje izdvajati za te namjene. Pri tome ističu da su troškovi profesionalne rehabilitacije različiti zbog različitih vrsta i stupnjeva invaliditeta upozoravajući da se treba uzeti u obzir činjenica da osobe s invaliditetom imaju razmjerno nepovoljnu obrazovnu strukturu pa se može pretpostaviti da će njihova zarada u slučaju da se zaposle biti u najboljem slučaju tek prosječna. Polazeći od pretpostavke u zaključnom dijelu svoje analize da *“bi sve osobe trebale imati mogućnost slobodnog odabira osobnog razvoja i punog iskorištavanja vlastitih sposobnosti i talenata”* pristupaju pitanju profesionalne rehabilitacije ne samo u ekonomsko-socijalno- sociološkom, nego i u demografskom kontekstu navodeći: *“...Zbog starenja stanovništva, produženja očekivanog trajanja života i podizanja zakonske i stvarne dobi za odlazak u mirovinu, očekuje se povećani broj osoba u radnoj dobi s invaliditetom. Kako će zbog smanjenog broja novorođenih istodobno nedostajati radnika u cijelom svijetu i u RH potrebno je povećati stope zaposlenosti za osobe s invaliditetom koje su znatno niže nego u osoba bez invaliditeta. Uz odgovarajuće osposobljavanje i prilagodbu radnih mjesta, osobe s invaliditetom mogu raditi gotovo sve poslove. Ipak, osobe u radnoj dobi s invaliditetom imaju osjetno niže stope zaposlenosti i osjetno više stope nezaposlenosti od osoba bez invaliditeta...”* Autori u zaključku studije navode *“...Isplativost troškova profesionalne rehabilitacije ovisi o dobi zapošljavanja osobe, njezinom mogućem dohotku iz rada i izboru diskontne stope. Naravno, korist je viša za mlađe osobe, ali i čak i za one starije se troškovi lakše pokrivaju ako osoba bolje zarađuje i shodno tome, plaća više poreza i doprinosa.”* Zaključuju da je: *“Pozitivna današnja vrijednost ulaganja u programe rehabilitacije zabilježena već nakon 5-10 godina u slučajevima da zaposlene osobe s invaliditetom primaju prosječnu bruto plaću. U slučaju primanja 70 % prosječne bruto plaće, potrebno je i do 15 godina da se ostvari pozitivan kumulativ sadašnjih vrijednosti, ali uz pretpostavku da se osobama s invaliditetom za vrijeme njihove zaposlenosti ne plaćaju dodatne naknade i pomoći...”* Na kraju zaključuju: *“... Za što efikasniji program rehabilitacije i daljnjeg uključivanja osoba s invaliditetom u svijet rada potrebno je integrirati sve nadležne dionike poput raznih udruga, fondova i državnih zavoda radi što bolje suradnje i komunikacije među institucijama što bi trebalo pridonijeti kvalitetnijim programima i projektima te efikasnijim politikama zapošljavanja. Nadalje, navedeni analitički okvir obrađen i korišten u ovom Projektu svakako može poslužiti i kao odlična početna točka prilikom određivanja i uvođenja eventualnih dodatnih mjera razvoja politika poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom.”*

3.14. ZAPOSŁJAVANJE I RAD

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 27. Zapošljavanje i rad navodi obveze koje države potpisnice imaju kada je riječ o osiguravanju zakonskih prava osoba s invaliditetom na mogućnost zarađivanja od slobodno odabranog ili prihvaćenog rada i na zabranu diskriminacije na osnovi invaliditeta kada je riječ o svim oblicima zapošljavanja. Uz potrebu otvaranja tržišta rada osobama s invaliditetom, Konvencija također priznaje važnost samozapošljavanja. Odredbe Konvencije vezane uz rad i zapošljavanje odnose se na osobe s invaliditetom u svim fazama zapošljavanja, uključujući osobe koje

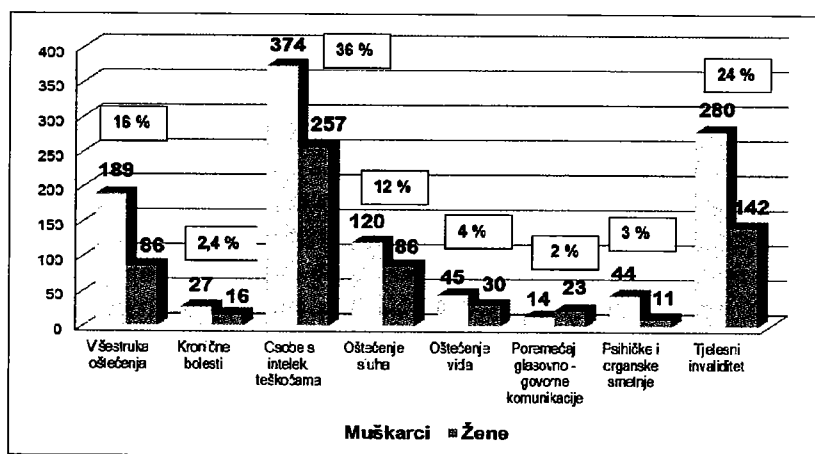
traže posao, napreduju na radnom mjestu i na osobe koje tijekom zaposlenja steknu invaliditet i žele zadržati svoj posao.

Najčešće pritužbe koje je Ured pravobraniteljice zaprimio tijekom 2013. godine u području zapošljavanja i rada ne razlikuju se uvelike u odnosu na razdoblje 2012. godine. Radi se o pritužbama na kršenje prava pri ostvarivanju prednosti pri zapošljavanju, nejasna tumačenja odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, neosiguravanju razumne prilagodbe te savjetovanjima o pravima i upućivanjima preporuka poslodavcima u svrhu upoznavanja s obvezama koje proizlaze iz spomenutog Zakona. Također smo sudjelovali u nizu rasprava te upućivali mišljenja i prijedloge pri izradi novog Zakona, Zakona o radu i Zakona o javnoj nabavi te obišli dvije zaštitne radionice.

Prema podacima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2013. godine registrirano je ukupno **6.789** osoba s invaliditetom, što iznosi 1,9 % od ukupne populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

U istom razdoblju, posredovanjem HZZ zaposleno je ukupno **1.744** osobe s invaliditetom, što čini 0.9 % ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda. Iz evidencije HZZ zaposleno je ukupno **1.093** muškaraca s invaliditetom (62,67 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i **651** žena s invaliditetom (37,33 %).

Graf 1: Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spolu

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom spada u skupinu osoba s intelektualnim teškoćama (631 ili 36,18 %), zatim slijede osobe s tjelesnim invaliditetom (422 ili 24,2 %) te osobe s višestrukim oštećenjima (275 ili 15,77 %).

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine najveći broj osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposlio se u sljedećim zanimanjima: pomoćni/a kuhar/ica, čistač/ica, administrativni/a službenik/ca, radnik/ca u održavanju, kuhinjski radnik/kuhinjska radnica i pomoćni bravar/pomoćna bravarica.

Najveći broj muškaraca s invaliditetom zapošljava u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica (58), radnik/ca u održavanju (48) te administrativni/a službenik/ca (41) i pomoćni/a bravar/ica (40). Isto tako, najveći broj zaposlenih žena s invaliditetom zaposleno je u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica (88) te čistač/ica (87), zatim slijede zanimanja administrativni/a službenik/ca (39) te kuhinjski/a radnik/ca (31).

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (303 ili 17,4 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), a potom u Osječko-baranjskoj županiji (158 ili 9,06 % od

ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) te Zagrebačkoj (122 ili 6,99 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i Koprivničko-križevačkoj županiji (113 ili 6,48 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). *Više možete pogledati u prilogu 3 ovog Izvješća.*

Usporedba svih podataka

U zapošljavanju osoba s invaliditetom u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine, posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.744 osoba s invaliditetom, što je za 22,73 % više zaposlenih osoba s invaliditetom nego što je bilo u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2012. godine kada je ukupno zaposleno 1.421 osoba s invaliditetom. Dana 31. prosinca 2013. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje bilo je više (6.789) nezaposlenih osoba s invaliditetom nego što je to bio slučaj 31. prosinca 2012. godine (6.607), pri čemu je indeks kretanja nezaposlenosti, vidljivo u tablici 1., u padu u odnosu na usporedni podatak u 2012. godini.

Broj nezaposlenih i zaposlenih osoba s invaliditetom od 2009. do 2013. godine

Godina	Broj nezaposlenih OSI	Broj zaposlenih OSI	Indeks kretanja zaposlenosti	Indeks kretanja nezaposlenosti
2009.	6.215	1.028	81,1	111,4
2010.	6.255	1.080	105,1	100,6
2011.	5.992	1.465	135,6	95,8
2012.	6.607	1.421	96,99	110,3
2013.	6.789	1.744	122,73	102,7

Tablica 1.

Podaci Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

U 2013. godini Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom isplatio je ukupno **24.364.598,02 kn** poticaja za **408** poslodavaca i **1349** osoba s invaliditetom. Kada usporedimo podatke sa 2012. godinom (kada je **378** poslodavaca za **1297** osoba koristilo poticaje) bilježimo neznatni rast. Međutim, kada pogledamo iznos sredstava dobiva se podatak da su sredstva za poticaje isplaćena u 2012. godini bila veća (26.035.034,95 kn).

Isplaćena sredstva po vrstama poticaja

Doprinosi za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje	8.903.957,00
Smanjeni radni učinak	7.135.418,32
Sufinanciranje osobnog asistenta i radnog terapeuta	7.629.161,65
Obrazovanje	14.593,13
Prilagodba radnog mjesta	54.196,30
Prilagodba uvjeta rada	107.734,00
Sufinanciranje kamata	44.147,51

Tablica 2.

Prema tablici 2 vidljivo je da se struktura poticaja u 2013. godini u bitnome ne razlikuje od strukture poticaja u prethodnoj godini, osim kod prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada gdje postoji značajna razlika u odnosu na 2012. godinu, kada je Fond za ovu svrhu poslodavcima isplatio 929.277,20 kn. Ovaj podatak govori da je pretežiti dio sredstava za poticaje korišten na održavanje postojeće zaposlenosti osoba s invaliditetom, a ne na poticaje usmjerene na novo zapošljavanje. *Više o podacima Fonda za 2013. godinu možete pogledati u prilogu 6. ovog izvješća.*

OSIGURAVANJE RAZUMNE PRILAGODBE U PODRUČJU ZAPOSŁJAVANJA I RADA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 27. Rad i zapošljavanje navodi obavezu države da: „(...) Države stranke će osigurati i promicati ostvarenje prava na rad, uključujući pritom i one koji steknu invaliditet tijekom zaposlenja, poduzimanjem odgovarajućih koraka, uključujući i zakonodavstvo, s ciljem, među ostalim: (...)

(i) osiguranja prihvatljive prilagodbe okruženja na radnom mjestu za osobe s invaliditetom; (...)“.

Konvencija u članku 2. definira razumnu prilagodbu na način: „Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima“.

Nužno je naglasiti da je osiguravanje razumne prilagodbe obaveza Republike Hrvatske ne samo prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom već i prema EU Direktivi 2000/78 o uspostavi okvira za jednaki tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja koja obvezuje države članice na definiranje razumne prilagodbe posebice u području rada i zapošljavanja osoba s invaliditetom. U Preambuli te Direktive u alineji 21. navedeni su kriteriji za procjenu je li tražena prilagodba u granicama pravnog standarda „razumne prilagodbe“ definirane u članku 5.: „da bi se utvrdilo predstavljaju li određene mjere nesrazmjernan teret, treba voditi računa o financijskim i ostalim troškovima koji nastaju prilagodbom; veličini i raspoloživim financijskim sredstvima organizacije ili poduzeća; te mogućnosti pokrivanja troškova prilagodbe iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.“

Kako bi se zajamčilo poštivanje načela jednakog tretmana u pogledu osoba s invaliditetom, utvrdit će se prihvatljivi načini za zadovoljavanje njihovih potreba. To znači da su poslodavci dužni poduzeti odgovarajuće mjere, gdje su potrebne, kako bi se osobi s invaliditetom omogućio pristup zapošljavanju, sudjelovanje ili napredovanje u poslu, ili pohađanje izobrazbe, ukoliko takve mjere ne bi za poslodavca predstavljale nerazmjernan teret. Taj se teret neće smatrati nerazmjernim ako se u dovoljnoj mjeri podupre postojećim mjerama u okviru politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.

Premda su odredbe o razumnoj prilagodbi u kontekstu zapošljavanja usvojene u različitim dijelovima svijeta, u mnogim zemljama su one nove.

Kakva je situacija u Hrvatskoj?

Na upozorenje i prijedlog pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ugrađena je odredba koja eksplicite nalaže poslodavcima obavezu osiguranja razumne prilagodbe. Međutim, poslodavcima i zaposlenicima podjednako su potrebni vodstvo i pomoć kod određivanja koje su to razumne prilagodbe potrebne. Naime, invaliditet ponekad može utjecati na sposobnost pojedinca da obavi posao na način koji je uobičajen ili na koji ga inače obavlja.

Da se razumna prilagodba ne primjenjuje niti u slučajevima kada ona ne predstavlja niti teret, a niti trošak za onoga tko ju je dužan osigurati dokazuje i slijedeći primjer:

Uredu se pritužila osoba s invaliditetom da mu je uskraćeno pravo na jednako postupanje zbog njegovog invaliditeta (visoke slabovidnosti).

Naime, imenovani se prijavio na radna mjesta za koja je ispunjavao tražene uvjete (odgovarajuća stručna sprema uz odlično vladanje vještinom daktilografije). U javnom pozivu je naznačeno da će komisija za provedbu postupka prijema osoba na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa nakon utvrđivanja koje osobe ispunjavaju formalne uvjete iz javnog poziva provesti postupak selekcije kroz strukturirani intervju (vrijeme i mjesto će se objaviti na web stranici tijela koje je raspisalo javni poziv) te

za radno mjesto na koje se prijavio pritužitelj provesti i testiranje zbog provjere stupnja vještine vladanja daktilografijom). Intervju i testiranje je zakazano istoga dana. Kada je tijekom intervjua spomenuo svoju slabovidnost, članice komisije su ga uvjeravale da je njegov invaliditet zapreka za obavljanje poslova radnog mjesta na koje se natjecao te su mu uskratile pristup provjeri daktilografije zaključivši da poslove dotičnog radnog mjesta zbog svoga invaliditeta ne bi mogao obavljati. Uskraćivanjem provjere vještine daktilografije na računalu, pritužitelj je zbog svoga invaliditeta stavljen u nejednaki položaj u odnosu na druge kandidate, tj nije mu pružena mogućnost kao i drugima da pristupi provjeri vještine daktilografije na način primjeren za osobe s oštećenjem vida. Ovakvo postupanje je imenovanoga duboko povrijedilo. Poslodavac je upozoren da je u slučaju pritužitelja propustio osigurati razumnu prilagodbu. Preporučeno mu je da imenovanome omogući provjeru znanja i vještina potrebnih za radna mjesta za koja je objavljen javni poziv za osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa na njemu pristupačan način koji odgovara njegovim mogućnostima te ga detaljno upozna sa sadržajem rada na konkretnom radnom mjestu što je poslodavac i učinio nakon upozorenja. Premda se ne može tvrditi da je postojala namjera nejednakog postupanja članova uskraćivanjem pritužitelju da pristupi testiranju, nesumnjivo je da ovakav stav proizlazi iz predrasude te da postoji uvjerenje da on kao visokoslabovidna osoba ne može pristupiti provjeri vještine daktilografije budući da ne vidi tekst koji treba prepisati što je bio zadatak za sve kandidate.

Smatramo da je u ovom slučaju došlo do propuštanja razumne prilagodbe iz neznanja i neupućenosti u mogućnosti osoba s invaliditetom.

Ovaj primjer ide u prilog onim tvrdnjama samih osoba s invaliditetom da poslodavci često ne žele zaposliti osobe s invaliditetom ili jednostavno odbacuju njihove prijave za posao, smatrajući da one nisu sposobne izvršavati određene zadatke i/ili da bi njihovo zapošljavanje bilo preskupo. Međutim, često u osnovi ovakvog stava leže strah i neznanje kao i prisutnost stereotipa koji više naglašava invaliditet, nego sposobnosti pojedinca. Uobičajeno su troškovi prilagodbi radnicima s invaliditetom minimalni, a u većini i nije potrebno provesti nikakve prilagodbe.

U 2013. godini pravobraniteljica je uputila upozorenja poslodavcima na obvezu davanja prednosti osobama s invaliditetom pri zapošljavanju ako udovoljava traženim uvjetima propisanim oglašom ili natječajem ako se u svojoj prijavi pozovu na invaliditet i prilože dokaz o invaliditetu. Međutim, poslodavci su osporavali dokaz invaliditeta, što je potvrdila i nadležna inspeksijska služba povodom provedenog inspeksijskog nadzora. Jedini dokaz koji su osobe imale bilo je rješenje o visokom postotku tjelesnog oštećenja izdano od nadležne područne službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Radilo se o osobama kojima invaliditet i smanjena radna sposobnost s pravom na profesionalnu rehabilitaciju nije utvrđena s osnova ostvarivanja prava po bilo kojem osnovu, odnosno sustavu, odnosno kod kojih je invaliditet nastao nakon 21 godine i kojima se unatoč oštećenjima zdravlja koja bitno utječu na njihovo životno i profesionalno funkcioniranje, ne može utvrditi status osobe s invaliditetom i smanjene radne sposobnosti. Razlog tome je što godinama nije uspostavljen sustav procjene invaliditeta i smanjene radne sposobnosti na razini županija pa su zbog toleriranja ove pravne praznine nedonošenjem odgovarajućih podzakonskih akata dovedene u situaciju činjeničnog nepriznavanja stanja samo stoga što nemaju dokaz invaliditeta, a za to ne snose nikakvu krivnju. Upravo nemogućnost da se ova odredba u praksi provede, bilo je razlogom višegodišnjih upornih upozorenja pravobraniteljice da se jednoj grupi osoba s invaliditetom priječi pristup zapošljavanju. Unatoč našim preporukama i jasno iskazanom stajalištu da se u takvim slučajevima treba izravno primjenjivati Konvencija o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, (NN, MU br. 11/03) koja u članku 1 st. 1 daje definiciju osobe s invaliditetom: „Osoba s invaliditetom znači pojedinca čiji su izgledi osiguravanja i zadržavanja odgovarajućeg zaposlenja i napredovanja u okviru njega znatno smanjeni zbog propisno priznatog tjelesnog ili duševnog oštećenja.“, nije postignuta promjena niti u protekloj godini što kod sve

većeg broja osoba s invaliditetom izaziva krajnje ogorčenje i uvjerenje da ne postoji istinska namjera državnih tijela da osobama s invaliditetom olakša pristup tržištu rada.

Mnoga iskustva potvrđuju da osobe s invaliditetom pokazuju veći interes i motiviranost za poslove i imaju manju stopu bolovanja, a poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom uživaju uz konkretne poticaje i brojne pogodnosti (veći radni moral, bolju poslovnu klimu, veći broj zainteresiranih klijenata i sl.). Brojni primjeri zaposlenih osoba s invaliditetom govore da su one pokazale vrlo visoku razinu uspješnosti kada je riječ o obavljanju svog posla i kada se radi o stopi zadržavanja svog radnog mjesta, kao i veći postotak dolaženja na posao u odnosu na njihove kolege koje nemaju invaliditet. Uz to, troškovi prilagodbi radnicima s invaliditetom često su minimalni, a za većinu uopće nije potrebno provesti nikakve prilagodbe. Analize su pokazale kako se poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom susreću s brojnim pogodnostima, koje uključuju povećani radni moral i veći broj zainteresiranih klijenata.

U Hrvatskoj je većina radnika s invaliditetom zaposlena u neformalnom sektoru, u kojem je zaštita radnika ograničena i posao nesiguran. Žene s invaliditetom imaju još manju mogućnost zaposlenja od muškaraca, a ako ih se i zaposli, zarađuju manje. Također jedan od velikih nedostataka je i mogućnost obrazovanja i izobrazbe koja je osobama s invaliditetom dodatno ograničena zbog nedostatka osnovnog preduvjeta-pristupačnosti a onda i svih drugih vrsta podrški.

Prepreke većem rastu zaposlenosti osoba s invaliditetom u našoj zemlji sve manje se očituju u stavovima poslodavaca, a sve je veći problem rigidnost obrazovnog sustava koji još uvijek ne slijedi potrebe tržišta rada i ne povezuje ih s mogućnostima osoba s invaliditetom. Posebno je naglašen problem izostanka pravne regulative u području profesionalne rehabilitacije i uvođenja različitih modaliteta zapošljavanja, fleksibilnih oblika rada i poticanja samozapošljavanja.

Novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom usvojen krajem prošle godine najavljuje uređenje sustava profesionalne rehabilitacije predviđevši osnivanje regionalnih centara za profesionalnu rehabilitaciju, ali tek od 1. 1. 2015. godine pa će profesionalna rehabilitacija ostati još jednu cijelu (2014.) godinu "mrtvo pravo" za mnoge koji godinama čekaju da ih se kroz profesionalnu rehabilitaciju pripremi za odgovarajući oblik radne aktivnosti. Ne pristajemo na opravdanja da je gospodarska situacija u zemlji odgovorna za tako veliki broj nezaposlenih te da osobe s invaliditetom čine relativno mali udio u ukupno nezaposlenima. Ovakva stajališta prema kojima osobe s invaliditetom dijele sudbinu svih nezaposlenih predstavlja lažnu ravnopravnost i nosi opasnost održavanja postojećeg stanja i negiranja važnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom u stvaranju dobara i usluga pri čemu se zanemaruje obaveza društva da im to osigura.

Kako bi osobe s invaliditetom stvarno bile izjednačene s ostalim građanima na području zapošljavanja i rada, potrebna im je snažna potpora zajednice u otvaranju onih radnih mjesta koja odgovaraju njihovim individualnim mogućnostima i sposobnostima. Brojne molbe Uredu za zapošljavanje mladih, sve više obrazovanih i vrlo motiviranih osoba s invaliditetom dokaz su da same osobe s invaliditetom postaju svjesnije potrebe da vlastitim radom mogu ostvariti osobnu i profesionalnu afirmaciju, razvijati vlastitu neovisnost te ravnopravno participirati u životu zajednice i voditi ispunjen život.

Iako se na poslodavce često gleda kao na pravne osobe privatnog sektora, Vlada RH je glavni poslodavac. Budući da Konvencija zahtijeva od Vlade izvršavanje odgovarajućih razumnih prilagodbi radi zapošljavanja većeg broja osoba s invaliditetom na svim razinama, vlada mora poslužiti kao model poslodavcima u privatnom sektoru.

Mjere pozitivne diskriminacije, poput kvota pri zapošljavanju, nastoje promicati jednakost mogućnosti i imaju za cilj prevladavanje strukturalnih nedostataka koje su usmjerene na određene skupine. Za razliku od razumne prilagodbe, smisao tih mjera nije udovoljavanje potrebama pojedinaca. Mjere pozitivne

diskriminacije su privremene i traju samo do trenutka prevladavanja strukturalnih nedostataka, bilo naknadom ili stvaranjem pravednijeg sustava.

Države su dužne osigurati da se osobe s invaliditetom mogu prijaviti na posao jednako kao i osobe bez invaliditeta, da su zaštićene od diskriminacije, da na radnom mjestu imaju jednaka prava kao i ostali te jednake mogućnosti napredovanja u karijeri. Vlade, udruženja radnika i sindikati, poslodavci i predstavnici osoba s invaliditetom mogu zajedno raditi kako bi osigurali socijalnu i ekonomsku integraciju osoba s invaliditetom. Radnje koje se preporučuju razlikuju se s obzirom na razinu gospodarske razvijenosti unutar pojedine zemlje.

Da bi uopće mogli govoriti o zapošljavanju i radu nužno je da se osigura osnovni preduvjet, a to je kvalitetno inkluzivno obrazovanje, sukladno sposobnostima i mogućnostima. Rad i zapošljavanje je jedno od temeljnih ljudskih prava koje posebno za osobe s invaliditetom ima izuzetno značenje jer se reflektira na različitim područjima od utjecaja na zdravlje, samopouzdanje, sigurnost, zadovoljstvo, neovisnost a time i uključenost u zajednicu.

Ured pravobraniteljice je u više navrata ukazivao na one slabosti i nedorečenosti u važećem Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koje predstavljaju zapreke za veću zapošljivost osoba s invaliditetom kao i manjkavosti u sustavima pripreme osoba s invaliditetima za onaj oblik uključenosti u proces stvaranja i rada koji odgovara njihovih osobnim sposobnostima, afinitetima i konačno kompetencijama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji bi morao biti usklađen s propisima iz područja mirovinskog sustava, obrazovanja, osposobljavanja i socijalne skrbi.

Nemogućnost ostvarivanja prednosti pri zapošljavanju bila je i u protekloj godini jedan je od najčešćih pritužbi pravobraniteljici.

Prema čl. 10. st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom sva tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, javne službe, izvanproračunski fondovi te pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu RH ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužni su dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom ukoliko ista zadovoljava sve tražene uvjete propisane oglasom ili natječajem. Da bi se ostvarila ova prednost koju jamči čl. 10. st. 3. Zakona, treba priložiti **dokaz o invaliditetu**. Brojne osobe su se pritužile pravobraniteljici da ne posjeduju drugi dokaz invaliditeta osim rješenje o priznatom tjelesnom oštećenju i vrlo su česti upiti tko i na koji način u RH utvrđuje invaliditet. Razlog za ovo stanje je ranije spomenuta pravna praznina.

Međutim, da su neusuglašenost zakonskih odredbi u različitim propisima koji uređuju ista područja kao što je pitanje smanjene/preostale radne sposobnosti ili pitanje profesionalne rehabilitacije doveli do različitih tumačenja i stajališta u istoj pravnoj stvari dokazuje slijedeći primjer.

Kod pritužiteljice je 2006. utvrđena profesionalna nesposobnost s pravom na invalidsku mirovinu u iznosu od 380 kn o čemu posjeduje i rješenje. Od tada radi na istim poslovima, a 2013. u dobi od 51 godine ostaje bez posla, prijavljuje se na niz natječaja kojima se traže stručne kvalifikacije koje posjeduje pozivajući se na pravo prednosti s osnova invaliditeta (koji je neupitan budući da posjeduje rješenje o profesionalnoj nesposobnosti).

U više navrata prijavila je prosvjetnoj inspekciji kršenje prava prednosti. Prosvjetna inspekcija je zauzela stajalište da imenovana nema valjani dokaz invaliditeta ne priznajući rješenje o profesionalnoj nesposobnosti koje je imenovanoj priznato od strane područnog ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u sustavu mirovinskog osiguranja s obrazloženjem da budući istoj nije priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju na način kako to određuje čl. 3 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br.143/02 i 33/05) – ne može se s obzirom na svoj status

pozivati na pravo prednosti. Pritužiteljica se prema tumačenju prosvjetne inspekcije odriče pravo rada unatoč profesionalnoj nesposobnosti.

Upravo ovaj slučaj dokazuje godinama podržavanu neusklađenost između sustava zapošljavanja i sustava mirovinskog osiguranja po pitanju invaliditeta i radne ne/sposobnosti.

U tom pogledu novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju je odredbu čl. 9 st. 2

*(“ da bi ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju, osoba s invaliditetom dužna je uz prijavu, odnosno ponudu na natječaj ili oglas pozvati se na to pravo te priložiti sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta kao i dokaz o **utvrđenom statusu osobe s invaliditetom** ”)* ostaje i nadalje neprovediv za brojne osobe s invaliditetom budući da nije propisao što se smatra dokazom invaliditeta.

Od Ministarstva rada i mirovinskog sustava zatražili smo tumačenje što se smatra dokazom invaliditeta sukladno navedenoj odredbi u novom Zakonu. U svom odgovoru Ministarstvo navodi: *„...Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisano je osnivanje i djelatnost Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom koja, između ostalog obuhvaća i poslove vještačenja radi ostvarivanja prava iz pojedinog područja. Poslovni vještačenja, odnosno utvrđivanja invaliditeta i preostale radne sposobnosti Zavod će obavljati od 1. siječnja 2015. u skladu s posebnim propisom, Zakonom o jedinstvenom tijelu vještačenja koji je trenutno u postupku donošenja. Upravo tim Zakonom predviđeno je da do uspostave sustava vještačenja u Zavodu ostaju na snazi posebni propisi kojima se trenutno uređuju postupci vještačenja što ujedno znači da će se za ostvarivanje pojedinih prava pa tako i prava prednosti pri zapošljavanju koristiti dosadašnji dokazi o invaliditetu.”*

Ponavljamo da za kategoriju osoba kod kojih nastupi bolest, ozljeda, oštećenje nakon 21. godine života zbog kojih imaju ozbiljne teškoće u ostvarivanju prava u području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanju – nikada nije bio uspostavljen sustav invaliditeta, profesionalne nesposobnosti, preostale radne sposobnosti pa za njih ovaj Zakon ostaje neprovediv u 2014. godini.

Postavlja se pitanje zbog čega predlagatelj nije u prijelaznim i završnim odredbama važećeg zakona predvidio da do uređenja pitanja utvrđivanja invaliditeta i preostale radne sposobnosti ostaju na snazi odredbe članaka 3. i 4. prethodnog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom?!

Međutim, i u drugim slučajevima je postupanje inspekcije krajnje upitno kada se radi o tumačenju odredbe čl. 10 Zakona na način koji ne osigurava prednost čak i u slučajevima kada osoba posjeduje relevantan dokaz o invaliditetu što je vidljivo je iz slijedećeg primjera:

Pritužiteljica je prijavila prosvjetnoj inspekciji poslodavca koji unatoč tome što je ispunjavala sve uvjete tražene natječajem nije poštivao pravo prednosti pri zapošljavanju.

Prosvjetna inspekcija nije našla kršenje odredbe koja jamči pravo prednosti, a u obrazloženju selektivno primjenjuje čl. 10. st. 1. Zakona koji se odnosi na kvotno zapošljavanje navodeći pri tom da poslodavac nije dužan dati prednost budući da ima već zaposleno nekoliko osoba s invaliditetom. Stoga je pravobraniteljica uputila upozorenje i preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta da upozna područne ispostave s tumačenjem koje je pravobraniteljica službeno zatražila od tadašnjeg Ministarstva rada i gospodarstva da se uvijek mora dati prednost osobi s invaliditetom neovisno zadovoljava li kvote, budući da je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju *lex specialis* u području radno pravnog statusa osoba s invaliditetom. Pri tome moramo naglasiti uočenu praksu da se često osobe koje već rade kod određenog poslodavca, a imaju rješenje o tjelesnom oštećenju, smatraju osobama s invaliditetom, dok se takav isti dokaz ne priznaje kod novog zapošljavanja.

Različita tumačenja odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te različiti stavovi i postupanja po pitanju dokaza invaliditeta očigledna su u postupanju pojedinih inspekcijskih službi po prijavama u slučajevima nepoštivanja prava prednosti pri zapošljavanju.

Kao primjere navodimo slijedeće:

Prosvjetna inspekcija smatra da se nikako ne može kao dokaz invaliditeta u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju smatrati rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje o tjelesnom oštećenju makar ono bilo izraženo u vrlo visokom postotku, dok Državni inspektorat, Sektor nadzora u području rada i zaštite na radu kod prednosti pri zapošljavanju isto to rješenje uzima kao valjani dokaz statusa u postupanjima po žalbama na nepoštivanje prednosti pri zapošljavanju sukladno čl. 10. st. 3. navedenog Zakona.

Stav je pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da sve dok se ne prevlada ova nedorečenost i ne premosti nastala pravna praznina, u svim sličnim slučajevima treba izravno primjenjivati Konvenciju o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN MU 11/03) koja u članku 1. st. 1. daje definiciju osobe s invaliditetom: „Osoba s invaliditetom znači pojedinca čiji su izgledi osiguravanja i zadržavanja odgovarajućeg zaposlenja i napredovanja u okviru njega znatno smanjeni zbog propisno priznatoq tjelesnog ili duševnog oštećenja.“

Nepostojanje učinkovitih sankcija kada se ne poštuje prednost pri zapošljavanju

Kao i u prethodnim razdobljima, u 2013. godini imamo saznanja o više slučajeva nedjelotvornosti sankcija u slučajevima nepoštivanja prava prednosti na što upozoravamo više godina, predlažući izmjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Kada se po prijavi državnog inspektoratu utvrdi kršenje čl. 10 st. 3, nadležna područna jedinica državnog inspektorata podnosi optužni prijedlog Prekršajnom sudu protiv poslodavca i odgovorne osobe zbog počinjenog prekršaja kažnjivog po odredbi čl. 35 st. 1. toč. 1. i st. 2. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Državni inspektorat nema zakonsku ovlast poništiti natječaj, niti donijeti rješenje kojim će se utvrditi da tako sklopljeni ugovor nema pravni učinak. Uobičajeni ishod je da nastupi zastara ili prekršitelj plati kaznu dok je osoba s invaliditetom i dalje nezaposlena.

Postupanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u izmjenama i dopunama propisa u 2013. godini

Podržavajući donošenje novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, vjerovali smo da će se njime otkloniti uočene manjkavosti od kojih je bitna neodredivost invaliditeta, načina kako se utvrđuje i kojim se aktom/rješenjem dokazuje. Nakon objave teza novog zakona i ocjene stanja već u siječnju 2013. smo predlagali da budući Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom mora biti usklađen s propisima iz područja mirovinskog sustava, obrazovanja, osposobljavanja i socijalne skrbi. Preduvjet za izgradnju sustava koji bi jamčio veću zapošljivost osoba s invaliditetom je uspostaviti procjenu sposobnosti temeljenu na potencijalima osobe uz uvažavanje ograničenja uvjetovanih oštećenjem. Isto tako potrebno je propisati postupak utvrđivanja invaliditeta (nadležno tijelo, mjerila i ostalo) **utemeljenog na načelima Konvencije o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.**

Ovo podrazumijeva mjerenje funkcionalnih sposobnosti u kontekstu oštećenja, povrede, bolesti zbog kojih zapošljavanje, zadržavanje odgovarajućeg zaposlenja ili napredovanje je znatno smanjeno. Stoga je važno **opredjeljenje za jedinstvenu metodologiju procjene radne sposobnosti.**

Tada smo upozorili da odredbe moraju biti dovoljno precizne kako bi pojedinac prema njima uskladio svoje ponašanje te predvidio koje posljedice njegovo ponašanje može uzrokovati u danim okolnostima. Zakon mora ukazati na opseg svake ovlasti povjerene javnim vlastima, odrediti djelokrug i granice, načine

korištenja ovlasti nadležnog tijela, postupak po kojemu djeluje i način na koji se kontrolira ispunjavanje zakonom propisanih zahtjeva. Načelo vladavine prava će biti poštivano samo u slučaju ako zakonske odredbe budu dovoljno određene prema onima na koje se odnose, kako u pogledu njihovih prava i obveza, tako i u pogledu postupka u kojem se o tim pravima i obvezama odlučuje. Da su navedena svojstva neizostavna u svakom zakonu govori i Odluka i rješenje Ustavnog suda broj: U-I-1152/2000 od 18. travnja 2007. da bi zakon bio funkcionalan mora se u njemu odrediti tko (Vlada RH, ministarstvo), će zakonski urediti i u kojem vremenskom periodu osnivanje javno-pravnog tijela zaduženog za donošenje rješenja o invaliditetu, odnosno osnivanje Jedinstvenog tijela vještačenja koje će vještačiti u postupcima utvrđivanja invaliditeta.

Tijekom višemjesečne javne rasprave podržali smo uspostavu sustava profesionalne rehabilitacije osnivanjem nekoliko regionalnih centara.

Prijedlozi Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bili su sljedeći:

Jedan od prvotnih prijedloga bio je - imenovanje javno pravnog tijela koje će donositi rješenje o invaliditetu i preostaloj radnoj sposobnosti na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja :

„Invaliditet osoba iz stavka 1. ovoga članka utvrđuje rješenjem nadležno tijelo s javnim ovlastima (zavod, centar, fond...) na temelju nalaza i mišljenja ovlaštenih vještaka, jedinstvenog tijela vještačenja, a u postupku utvrđivanja invaliditeta može se koristiti prethodno mišljenje centra za profesionalnu rehabilitaciju.“

Preostalu radnu sposobnost osoba iz stavka 1. i 2. ovoga članka utvrđuje rješenjem nadležno tijelo s javnim ovlastima (zavod, centar, fond...) na temelju nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja koje ocjenjuje kako oštećenja (postotak istih) koja osoba posjeduje utječu na njezinu mogućnost zapošljavanja u zanimanju za koje se osposobila, ili daljnjeg rada ukoliko je u radnom procesu, kao i koje sve poslove je osoba sposobna obavljati, dali je potrebna profesionalna rehabilitacija i dr. Tijelo vještačenja može u svrhu gore navedenog koristiti mišljenje centra za profesionalnu rehabilitaciju.“

Godinama upozoravamo da ne postoji pravična zaštita osoba s invaliditetom u ostvarivanju prava prednosti te na neučinkovite sankcije koje kao krajnji ishod ne predviđaju poništavanje ugovora o radu kada se poslodavac u odabiru kandidata opredijeli za osobu koja nije imala prava prednosti. Za nepoštivanja prednosti Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ne predviđa djelotvorne sankcije u slučajevima kada inspekcijski nadzor utvrdi nepoštivanje prava prednosti. Smatramo da Zakon mora predvidjeti djelotvorna sredstva za ostvarivanje ciljeva koji su u njemu deklarirani i to u određenom roku. Ukoliko toga nema zakon ostaje samo deklaratorne naravi. Za razliku od spomenutog zakona – u Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“ broj 140/12) izmijenjen je članak 35. koji je regulirao davanje prednosti pri zapošljavanju hrvatskim braniteljima te je makar djelomično učinjena funkcionalnom prednost pri zapošljavanju branitelja propisivanjem obveze, rokova i postupanja inspekcijskih službi po prijavi branitelja kao i poništavanjem nezakonitih rješenja o prijemu u službu, kao i nezakonitih ugovora o radu. Unatoč prijedlozima da se analogno uredi pravo prednosti i u Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom – ovaj prijedlog Ureda pravobraniteljice kao minimum jamstva nije usvojen.

Ključ zapošljavanja osoba s invaliditetom je osiguravanje potrebne podrške kroz osiguravanje raznih oblika razumne prilagodbe. Dok Zakon o suzbijanju diskriminacije propisuje što je to razumna prilagodba točnije propust iste, razumna prilagodba nije bila navedena u prethodnom Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom kao temeljnom zakonu koji regulira područje zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom te smo predlagali da se eksplicitno u zakonu propiše razumna prilagodba prema EU Direktivi 2000/78. Prijedlog Ureda pravobraniteljice je prihvaćen.

Naime, cilj Zakona treba biti osiguravanje jednakog pristupa području rada i zapošljavanja s konačnim ciljem da što veći broj osoba s invaliditetom kroz aktivnu zaposlenost doprinosi rastu društvenog proizvoda i „punjenju“ proračuna čime se izravno smanjuju davanja za njihove socijalne naknade. Međutim, proširivanje kvotnog zapošljavanja na sve poslodavce s više od 20 zaposlenika te propisivanjem da poslodavci koji ne ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja postaju obveznicima plaćanja novčane naknade (čl. 10. st. 6. Zakona – „*novčana naknada uplaćuje se u korist uplatnog računa propisanog provedbenim propisom o načinu uplaćivanja prihoda proračuna, doprinosa za obvezna osiguranja te prihoda za financiranje drugih javnih potreba koje donosi ministar financija*“) koja nema izravnu namjenu otvaranja odnosno opremanja novih radnih mjesta za osobe s invaliditetom navodi na zaključak da je namjera predlagatelja porast uplata u proračun, a ne porast broja zaposlenih osoba s invaliditetom.

S obzirom da se prijedlogom Zakona predviđaju integrativne radionice kao novi oblik zapošljavanja pod posebnim uvjetima, a prema zakonskom određenju nejasna je distinkcija između integrativnih i zaštitnih radionica, stoga smo zamolili da se uzmu u razmatranje prijedlozi organizacija s višegodišnjom praksom rada pod posebnim uvjetima (kao npr. „OSVIT“).

S obzirom da obje forme (integrativna i zaštitna radionica) imaju isti nazivnik - rad pod posebnim uvjetima, predlagali smo da bi možda jedno od alternativnih, a ujedno i racionalnih rješenja bilo predvidjeti da se unutar zaštitnih radionica osnivaju kao ustrojstvene jedinice integrativni oblici zapošljavanja. Na taj način bi se zaštitne radionice prilagodile potrebama za različitim modelima zapošljavanja, osigurale fleksibilnost pa i održivost za potrebe zapošljavanja onih osoba s invaliditetom koje zbog svoga invaliditeta ne mogu udovoljiti složenosti zahtjeva otvorenog tržišta rada.

3.14.2. RAD U ZAŠTIĆENIM UVJETIMA

S obzirom da je promjenom odredbe o rezerviranim ugovorima Zakona o javnoj nabavi uvjetovano da i podizvođači moraju imati zaštićeni status, ova promjena je u posebno težak položaj dovela zaštitne radionice te smo upozorili da ova promjena može ugroziti opstanak malobrojnih zaštitnih radionica koje još postoje u RH. Izmjenama Zakona o javnoj nabavi (NN 83/13) u 2013., ova odredba je tek donekle ublažena u stavku 3. čl. 15. Zakona koji glasi

Rezervirani ugovori, Članak 15...

(1) Naručitelji mogu rezervirati pravo sudjelovanja u postupcima javne nabave zaštitnim radionicama ili omogućiti da se ugovori izvršavaju u kontekstu zaštićenih programa zapošljavanja ako su većina zaposlenih u odnosu na ukupan broj zaposlenih osobe s invaliditetom koje zbog prirode ozbiljnosti njihovog invaliditeta ne mogu obavljati zanimanja u redovitim uvjetima.

(2) U pozivu na nadmetanje naručitelj mora naznačiti da je postupak javne nabave rezerviran isključivo za gospodarske subjekte iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Gospodarski subjekti za koje je rezervirano pravo sudjelovanja u postupku javne nabave ili izvršavanja ugovora mogu najviše 20% vrijednosti rezerviranog ugovora dati podizvoditeljima koji ne ispunjavaju uvjete propisane stavkom 1. ovoga članka

Osim toga, odluka Vlade o objedinjavanju javne nabave dodatno je otežala poziciju zaštitnih radionica i stavila ih u položaj u kojemu su sve manje zaštićene, a sve više izložene nestabilnim i nesigurnim tržišnim uvjetima.

Naime, dvije najveće zaštitne radionice (DES iz Splita i URIHO iz Zagreba) godinama su proizvodili posteljenu i radnu odjeću za potrebe kliničkih bolničkih centara u RH. Međutim, Ministarstvo zdravlja odlučilo je objединiti javnu nabavu predmetnih roba. Kako se radi o nestrateškim robama, predstavnici navedenih ustanova inicirali su i organizirali sastanak sa provoditeljem javne nabave u Ministarstvu

zdravlja na kojem su bili prisutni i predstavnici triju sindikata (Sindikat OSI, Sindikat grafičara i nakladnika i HUS) i predstavnici Ministarstva zdravlja te podržali nastojanje Ministarstva zdravlja da se kroz objedinjenu nabavku ostvare dodatne uštede, ali su ujedno tražili da taj posao osigura zaštitnim radionicama putem rezerviranih ugovora kako bi se očuvala zaposlenost osoba s invaliditetom u zaštićenim uvjetima.

Premda je prvotno provoditelj podržao tu ideju, Ministarstvo zdravlja je inzistiralo na otvorenom natječaju na koji se mnogu javiti i privatni ponuđači čime su ignorirali interes za 900 radnika zaposlenih kroz zaštitne radionice od kojih su većina osobe sa invaliditetom, zanemarujući činjenicu da su upravo zaštitne radionice godinama ovaj proizvodni program izvodile kvalitetno i povoljno.

Natječaj je objavljen 12.03.2013., a 10.07.2013. je bilo javno otvaranje ponuda; ponude i DES-a i URIHO-a bile su financijski povoljnije i od ukupno procijenjene vrijednosti predmeta nabave, kao i od ponude odabranog ponuditelja.

Međutim, rok za donošenje konačne odluke po natječaju je bio 60 dana, istekao je 10.09.2013., na što je upozoren i provoditelj natječaja i Ministarstvo zdravlja 16.09.2013. i 24.09.2013., te su upozorili da su predviđene kazne za takve propuste do 1 milijun kuna za odgovorne osobe. Obzirom da do dana podnošenja pritužbe, Odluka o odabiru ili poništenju natječaja nije donesena, u zaštitnim radionicama smatraju da Ministarstvo zdravlja i provoditelj natječaja KBC Rijeka iz njima nepoznatih razloga ne žele donijeti odluku u korist zaštitne radionice koja je bila najpovoljniji ponuditelj. Ovakvim postupcima koji su u suprotnosti sa Zakonom o javnoj nabavi napravljena je šteta i zaštitnim radionicama i Ministarstvu zdravlja jer je u žalbenom postupku poništena odluka o odabiru u provedenom postupku javne nabave te je naloženo naručitelju da plati troškove žalbenog postupka, a zbog činjenice da naručitelj nije proveo postupak pregleda i ocjene ponuda sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi čime na pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju donio nepravilnu odluku o odabiru.

Ostaje nejasno zašto naručitelj nije iskoristio mogućnost, a koju zakon dopušta, i posao dodijelio zaštitnim radionicama putem otvorenog rezerviranog natječaja, već je bio spreman platiti skupljem ponuditelju nabavu tražene robe riskirajući time žalbeni postupak, plaćanje troškova žalbenog postupka, te ponavljanje postupka nabave.

Suvenir Sirač

U studenom 2013. na inicijativu Pravobraniteljice, a povodom otvaranja predstečajne nagodbe nad zaštitnom radionicom Sirač „Suvenir Arbor vitae“ održan je sastanak sa zaposlenicima, izvršen je obilazak pogona te održan sastanak sa županom bjelovarsko bilogorskim Bajs Damirom, predstavnicima sindikata i upravom. Radionica zapošljava više od 51% osoba s invaliditetom, djelatnika uglavnom s nižom stručnom spremom ili pomoćnim zvanjima. Osim toga provodi redovito praksu za učenike Centra za odgoj i obrazovanje „Rudolf Steiner“ iz Daruvara. Gospodarska situacija se nepovoljno odrazila i na poslovanje ove zaštitne radionice. Unatoč tome, što radionica nema niti jednog drvnog inženjera, a niti stolara, izrađuje vrlo kvalitetne pa i unikatne predmete od drva. U pogonima se proizvodnja odvija od obrade sirovog drveta do finalne izrade namještaja i ostalih predmeta. Radnici su nezadovoljni budući da godinama primaju minimalnu plaću, a i takvu plaću dobivaju neredovito – odnosno s nekoliko mjeseci zakašnjenja. Problem je i u nagomilanom dugu. Radnici očekuju jedino da im se osigura dovoljno posla, te da uprava i osnivač izrade program poslovanja koji će osigurati posao, a time i redovitost isplate plaća. Unatoč dopadljivom proizvodnom programu, Suvenir Sirač ne uspijeva godinama izaći iz teškoća, te sve više gomilaju dugove prema vjerovnicima od kojih je najveći Hrvatske šume. Zaposlenici su krajnje demotivirani, nezadovoljni – bez sirovina, bez narudžbi. Krajem godine otvorena je predstečajna nagodba.

Tijekom sastanka pravobraniteljica je istaknula da je primarna zadaća napraviti pomnu analizu raspoloživih mogućnosti i sposobnosti zaposlenika uzimajući u obzir sve elemente – od vrste i stupnja

invaliditeta do dobi, stručne spreme, posebnih znanja i vještina uz angažman stručnjaka sposobnih izraditi najbolji organizacijski i moderni profitabilni proizvodni program, ali poraditi i na motivaciji djelatnika. Pravobraniteljica je upoznala radnike s aktivnostima koje je Ured provodio od 2010. godine u cilju očuvanja ove zaštitne radionice, ali i ostalih, upozoravajući nadležne da se ovakav model zapošljavanja mora ne samo održati, nego i razvijati dalje, za što je uz dodatni napor samih radionica potrebno osigurati i potporu osnivača, ali i drugih državnih tijela, te osigurati i zakonom regulirana jamstva poput rezervirane javne nabave.

Župan je upoznao pravobraniteljicu s okvirnim planom restrukturiranja Suvenir Arbor istaknuvši da županija ulaže dodatne napore da pomogne u prevladavanju ozbiljnih teškoća u kojima se radionica nalazi. Pravobraniteljica je istaknula potrebu očuvanja postojećih zaštitnih radionica, ali i otvaranje novih za one osobe s invaliditetom koje se zbog svog invaliditeta ne mogu uključiti na otvoreno tržište rada i pri tome je apelirala na županiju da u okvirima svojih ovlasti pruže materijalnu, stručnu, organizacijsku potporu ovoj zaštitnoj radionici istaknuvši da je pitanje rada osoba s invaliditetom pitanje njihovog prava da vlastitim radom osiguravaju svoju egzistenciju, ali doprinose izgradnji zajednice i stvaranju društvenog proizvoda.

Pravobraniteljica je uputila preporuku Hrvatskim šumama, ujedno i najvećem vjerovniku i najznačajnijem poslovnom partneru i dobavljaču da u cilju očuvanja proizvodnje tijekom restrukturiranja i oživljavanja procesa, Suveniru Arbor osiguraju osnovnu sirovinu - trupce i ogrjev donacijom oko 200 m³ bukve i oko 200 m³ višemetrika. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo upoznati da li je preporuka usvojena.

Ustanova DES, Split

Tijekom posjeta Splitsko dalmatinskoj županiji pravobraniteljica za osoba s invaliditetom je obišla i ustanovu DES u Splitu. U ostvarivanju uvida u prostore u kojima žive, rade ili borave osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je krajem studenog 2013. obišla pogone i ostale prostore DES-a u kojima rade osobe s invaliditetom, razgovarala sa zaposlenicima i upravom te se upoznala s načinom rada, poboljšanjem radnog procesa i uvjeta rada te budućim poslovnim planovima. Ravnatelj ističe da su poboljšali uvjete rada, da posluju bez gubitaka te da zaposlenici redovito dobivaju plaće, a jedan od značajnijih doprinosa poboljšanju uvjeta rada i većem zadovoljstvu osoba s invaliditetom upravo je taj što je DES kroz projekt stručne podrške osigurao bolju radnu učinkovitost i veće zadovoljstvo i motiviranost upravo osoba s invaliditetom. Međutim, istekom projektnog roka, prestaje i rad stručnog tima potpore. Obzirom na dobre rezultate poslovanja za koje je u mnogome zaslužan doprinos multidisciplinarnog tima educiranih stručnjaka, uputili smo preporuku da se omogući zapošljavanje stručnjaka multidisciplinarnog tima nakon isteka projekta.

Uloga stručnjaka različitih profila (psihologa, rehabilitatora, socijalnog radnika, radnog terapeuta) u zaštićenim uvjetima kada osobe s invaliditetom predstavljaju prevladavajući broj zaposlenika je iznimno važna u očuvanju i povećanju motivacije, zadovoljstva i poboljšanja radnog učinka. U uvjetima otežanog zapošljavanja osoba s invaliditetom, uz povećanje zaposlenosti u otvorenim uvjetima, od izuzetne je važnosti ne samo sačuvati i razvijati resurse postojeće zaštitne radionice, nego ih otvarati u područjima gdje ih nema za osobe koje se zbog većeg stupnja invaliditeta neće moći uključiti na otvoreno tržište rada. Osim toga, novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom predviđa uz zaštitne i integrativne radionice kao novi oblik zapošljavanja u zaštićenim uvjetima. Međutim, niti jedan oblik rada u zaštićenim uvjetima ne može opstati bez različitih vrsta potpore kao svojevrsna nadoknada objektivno smanjenim radnim učincima uvjetovanim specifičnostima pojedinih vrsta i stupnjeva invaliditeta. Na navedenu preporuku nismo zaprimili odgovor do kraja izrade ovog izvješća.

Preporuke u području zapošljavanja osoba s invaliditetom

Zalaganje svakog suvremenog društva pa tako i RH trebalo bi se kretati u pravcu razvoja sustava potpora koji potiču duže ostajanje u svijetu rada, fleksibilne i povoljne radne odnose i ugovore, rad kraći od

uobičajenog, povremeni, privremeni, cjeloživotno učenje i obrazovanje, sustav socijalne zaštite koji osigurava odgovarajuće naknade tijekom nezaposlenosti.

Obrazovne programe bitno je usklađivati s potrebama tržišta rada te poticati bolju koordinaciju između zavoda za zapošljavanje i poslodavaca u oblikovanju strukovnog obrazovanja i usluga profesionalne rehabilitacije.

Otklanjanjem diskriminatornih stavova u radnom i ostalom okruženju nužno je istovremeno utjecati na promjenu svijesti samih osoba s invaliditetom koje treba poticati u svladavanju prepreka u nalaženju i zadržavanju zaposlenja.

Osobe s invaliditetom prečesto ovise o prosjačenju, milosrđu i socijalnoj pomoći, umjesto oslanjanja na mogućnost konkretnog zapošljavanja kako bi se mogle same uzdržavati.

Svaka osoba neovisno o vlastitom oštećenju ili bolesti ima preostale sposobnosti i prava da svojim radom pridonosi u skladu sa sposobnostima, obveza je države da različitim mjerama i akcijama stvara uvjete da te sposobnosti stave u službu doprinosa vlastitoj egzistenciji, ali i sudjelovanja stvaranjem dobra i usluga.

Imperativ je izgradnja komplementarnog sustava profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja u kojemu je zapošljavanje osoba s invaliditetom krajnji smisao obrazovanja, pri čemu trebaju biti definirane konkretne obveze svih koji ovome doprinose (obrazovanje, profesionalno usmjeravanje, osposobljavanje, potpore zapošljavanju i konačno osiguranja zapošljavanja). Kako je zaposlenost osoba s invaliditetom najučinkovitiji mehanizam za uklanjanje predrasuda te istinsko jamstvo ravnopravnosti, obveza je društva učiniti ovo područje otvorenim, pripremljenim i prilagođenim mogućnostima osoba s invaliditetom.

3.14.3. PRAVA IZ RADNOG ODNOSA

Složene i ograničene mogućnosti gospodarstva u jednoj državi bitno utječu na rad osoba s invaliditetom. Tome treba dodati da njihovo radno okruženje otežavaju predrasude, prostorne te psihološke i socijalne prepreke. U usporedbi s općom populacijom, u osoba s invaliditetom uočavaju se velike razlike ne samo u zapošljavanju, već i u osobnom dohotku zaposlenih, njihovim aktivnostima izvan kuće i u slobodno vrijeme, prijevozu, dostupnosti zdravstvene zaštite i njege te u sveukupnoj kvaliteti života. Primjerice, osobe s invaliditetom imaju veću stopu nezaposlenosti, niža prosječna primanja, slabiju uključenost u aktivnosti izvan kuće, slabiju mogućnost korištenja prijevoznih sredstava i ostvaruju nižu kvalitetu života. Unatoč stimulativnim mjerama u Hrvatskoj je otežano zapošljavanje osoba s invaliditetom koje nerijetko padaju na teret obitelji i službi socijalne skrbi. One zadnje dobivaju posao, a prve ga gube, dijelom zbog konkurencije "zdrave" radne snage, a neki puta i zbog predrasuda, negativnih stavova, samilosti, ignoriranja, omalovažavanja i sl. Jakulić (1983.) smatra da je *nezaposlenost osoba s invaliditetom prvenstveno odraz lošeg stava društva prema njima, a ne njihove nesposobnosti za rad te se posebno naglašava da se na otvorenom tržištu rada, zbog ostvarenja profita, natječu sposobnosti, vještine i znanja, a ne pojedinci.*

U području radnog prava, stranke najčešće traže zaštitu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kod zastupanja u sudskim postupcima koji stranke vode protiv poslodavaca. Nadalje, stranke također od ovog ureda i nadalje traže da im ured piše podneske, tužbe i žalbe u sudskim postupcima. U takvim situacijama strankama se pisano ili telefonski pojašnjavaju ovlasti pravobraniteljice te da nemamo zakonsku mogućnost zastupanja pred sudom. Zatim traže savjetovanje radi npr. neopravdanih razloga za otkaz, diskriminaciju u odnosu na druge radnike, kao i neosiguravanje razumne prilagodbe od strane poslodavca.

Naime, prema odredbi čl. 79. st. 1. Zakona o radu (NN 149/09, 61/11, 82/12 i 73/13 dalje ZOR) poslodavac može otkazati radniku kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, samo uz prethodnu suglasnost radničkog vijeća.

Odredbom čl. 150. st. 1. toč. 3. Zakona o radu (NN 149/09, 61/11, 82/12 i 73/13 dalje ZOR) propisano je da poslodavac može samo uz prethodnu suglasnost radničkog vijeća donijeti odluku o otkazu radniku kod kojeg postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti te radniku osobi s invaliditetom.

Kada se ova odredba uspoređi s odredbom čl. 150. Zakona o radu, može se primijetiti da je odredbom čl. 150. propisano da se bez suglasnosti ne može otkazati ugovor o radu radniku kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, te radniku osobi s invaliditetom. Dakle, lista osoba koje zbog zdravstvenog stanja uživaju zaštitu prilikom otkazivanja ugovora o radu iz čl. 150. Zakona o radu šira je od one iz odredbe čl. 79. Zakona o radu.

Odredbom čl. 150. Zakona o radu propisana je zaštita radnika kod kojega postoji profesionalna nesposobnost za rad ili neposredna opasnost od nastanka invalidnosti, kao i radnika koji je osoba s invaliditetom.

Zakon određeno ne navodi koje su to osobe s invaliditetom pa treba smatrati da je to svaka osoba koja se na temelju nekog propisa smatra osobom s invaliditetom. U prilog ovom stavu ide i sadržaj Konvencije o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN MU br. 11/03) prema kojoj se osobom s invaliditetom smatraju pojedinci čiji su izgledi osiguravanja i zadržavanja odgovarajućeg zaposlenja i napredovanja u okviru njega znatno smanjeni zbog propisno priznatog tjelesnog ili duševnog oštećenja, a odredbe te Konvencije primjenjuju se na sve kategorije osoba s invaliditetom (čl. 1. st. 1. i 4.). Najčešće će biti riječ o osobama koje se prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 143/02 i 33/05) smatraju osobama s invaliditetom.

Razumna prilagodba i radno zakonodavstvo

Tijekom 2013. godine Vlada RH započela je s izmjenama radnog zakonodavstva koje su u trenutku pisanja ovog izvješća u tijeku. S obzirom na to da je prijedlogom izmjena zakona predviđeno slabljenje zaštite prava osoba s invaliditetom na tržištu rada, pravobraniteljica je nadležnom ministarstvu ali i Hrvatskom saboru, kao i saborskim odborima uputila svoje mišljenje i primjedbe na Prijedlog Zakona o radu inzistirajući ne samo na zadržavanju dosadašnje razine zaštite ove kategorije radnika već tražeći i dodatno jačanje njihovog položaja, uvođenjem novih modaliteta zaštite i definiranje razumne prilagodbe, u skladu sa direktivom EU.

Pravo na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom jedno je od temeljnih ljudskih prava i onemogućavanje ostvarivanja tog prava predstavlja njihovo kršenje i diskriminaciju.

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom obvezane su države potpisnice osigurati i promicati ostvarenje prava na rad osobama s invaliditetom, uključujući pritom i one koji steknu invaliditet tijekom zaposlenja, poduzimanjem odgovarajućih koraka, uključujući i zakonodavstvo, s ciljem zabrane diskriminacije temeljem invaliditeta. Antidiskriminacijska politika zapošljavanja osoba s invaliditetom uključuje između ostaloga i obvezu osiguravanja razumne prilagodbe pristupu radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada.

Osiguravanje razumne prilagodbe je obaveza Republike Hrvatske ne samo prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom već i prema EU Direktivi 2000/78/EZ o uspostavi okvira za jednaki tretman na području zapošljavanja i rada koja obvezuje države članice na definiranje razumne prilagodbe posebice u području rada i zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Člankom 5 Direktive definirana je Razumna prilagodba za osobe s invaliditetom:

„Kako bi se zajamčilo poštivanje načela jednakog tretmana u pogledu osoba s invaliditetom, utvrdit će se prihvatljivi načini za zadovoljavanje njihovih potreba. To znači da su poslodavci dužni poduzeti odgovarajuće mjere, gdje su potrebne, kako bi se osobi s invaliditetom omogućio pristup zapošljavanju,

sudjelovanje ili napredovanje u poslu, ili pohađanje izobrazbe, ukoliko takve mjere ne bi za poslodavca predstavljale nerazmjerni teret. Taj se teret neće smatrati nerazmjernim ako se u dovoljnoj mjeri podupre postojećim mjerama u okviru politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.“

Europska komisija je preko Ministarstva pravosuđa u srpnju ove godine provodila upitnik o provedbi ove Direktive u kojem su tražili odgovor na pitanje kako je ratifikacija UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom utjecala na zakonodavstvo kojim je transponirana Direktiva 2000/78/EZ u dijelu koji se odnosi na definiranje invaliditeta i opis razumne prilagodbe. U svom odgovoru Pravobraniteljica je navela kako Zakon o suzbijanju diskriminacije propisuje što je to razumna prilagodba točnije propust iste, no razumna prilagodba nije navedena u postojećem Zakonu o radu kao temeljnom zakonu koji regulira područje zapošljavanja i rada.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 2. definira razumnu prilagodbu na način: „*Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima;“.*

Primjer

Pravobraniteljici se pritužila stranka prvi puta krajem 2010., nenajavljeno, uznemirena, zaplašena postupanjem ravnatelja koji se prema njoj odnosi s omalovažavanjem i nastoji uvjeriti sve da nije sposobna za rad zbog zdravstvenih problema. Tada je stranka savjetovana od Pravobraniteljice te upućena da se obrati u ambulantu za žrtve mobinga na poslu i u slučaju potrebe da se javi ponovno Pravobraniteljici.

Stranka se ponovno pritužuje početkom 2013. godine navodeći da se mobing od strane ravnatelja i dalje nastavlja. Stranka je profesorica u gimnaziji i ima oštećenje vida. Navodi kako je od kada je sadašnji ravnatelj na čelu gimnazije kontinuirano izložena mobingu posebno od početka školske godine 2012./13.

“Naime početkom školske godine pokušao mi je promijeniti ugovor o radu sa neodređenog na određeno radno vrijeme. Ja taj ugovor nisam željela potpisati pa je sastavio novi koji se odnosi na dopunu satnice...Sindikata škole uputio mu je oštar protest...U zadnje vrijeme doživljavam pravu „kalvariju“. Ravnatelj mi je pozvao inspekciju. Inspektorica mi je rekla da je Agencija za školstvo dobila pritužbe na moj rad. Sve same neistine da kasnim na nastavu, da ne dolazim na zamjene, da ne dolazim peti sat na nastavu, da se roditelji i učenici na mene žale i sl. To me je strašno pogodilo jer ništa od toga nije istina. Naprotiv s velikom odgovornošću obavljam svoj posao. U ovih četrnaest i pol godina koliko sam u toj školi nikad nisam dobila ni od koga nikakve pritužbe. Molim Vas, ako je ikako moguće da mi pomognete da skinem lažne optužbe i da dokinem nepravdu koja mi je nametnuta.“

Stranka je postala nesigurna i uznemirena, osjeća se izloženom porugama i nezaštićenom. Voli svoj posao. Nije bila upoznata s pritužbama na njezin rad od strane roditelja ni učenika izravno, osim što joj je to saopćio ravnatelj. Ne zna jesu li bile usmene ili/i pismene. Ima dojam da je postupanje ravnatelja prema njoj drugačije nego prema ostalim profesorima i da se njoj zamjera ono što čine i drugi profesori (npr. drugi zakasne i više), a i drugi imaju problema s nedisciplinom učenika.

U konkretnom slučaju utvrđena je sumnja na povredu prava osobe s invaliditetom na rad iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propuštanjem osiguranja prihvatljive prilagodbe okruženja na radnom mjestu, kao i osnova sumnje o postojanju diskriminacije propuštanjem razumne prilagodbe čime su pritužiteljici onemogućeni odgovarajući uvjeti rada.

S obzirom na navedeno započet je postupak te je od pritužiteljice zatraženo dostaviti svu potrebnu dokumentaciju. Nakon uvida u dokumentaciju održan je sastanak u gimnaziji na kojem su nazočili predstavnici pravobraniteljstva i gimnazije te su razmatrana slijedeća pitanja:

1. Od kada pritužiteljica zakašnjava na posao i koliko je to puta mjesečno, da li je jedina ili se desi i drugima.
2. Ima li pritužiteljica zbog vida teškoće u upisivanju podataka u rubrike imenika, jesu li joj ponudili stručnu pomoć (udruga slijepih, Centar "Vinko Bek") oko toga
3. Ima li pritužiteljica teškoće s upisivanjem bilješki, upisuju li ih drugi profesori
4. Koliko je puta odbila zamjenu i jesu li pitali za razloge
5. Što su poduzimali da učenike upoznaju sa specifičnostima na koje slijepe osobe percipiraju okolinu, primaju vanjske podražaje i kako da oni pomognu profesorici da bude uspješna u radu i da podržavaju interaktivan odnos profesor-nastavnik
6. Da li je uobičajeno da se nadzor ne najavi profesoru – kako je bilo s prethodnim nadzorima. Koliko ih je bilo u zadnje 3 godine
7. Po kojim je kriterijima izabran nadzor u konkretnim trećim razredima gimnazije? Imaju li i drugi profesori problema s njihovom nedisciplinom
8. Kako pojašnjavaju da su učenici bili nedisciplinirani pored toga što su nazočili ravnatelj, psiholog i savjetnica u nadzoru? (jedan razred je označio da je kriva profesorica za nedisciplininu, te da na njezine satove dolaze zabaviti se dok je drugi treći razred smatrao da su oni sami krivi za nedisciplinu i naveli da je ona stručno kompetentna)
9. Jesu li utvrdili razloge zašto traga za učionicom, ključem. Ima li kabinet, i ako nema, iz kojeg razloga joj nisu osigurali stalni kabinet i tako izbjegli traženje učionice za nastavu.
10. Znaju li koje potporne tehnologije postoje za slijepe
11. Što će poduzeti za poboljšanje komunikacije
12. Što misle o osobama s invaliditetom i njihovim sposobnostima.

Na sastanku je zaključeno da će se učiniti određene tehničke promjene koje će pritužiteljici olakšati dolazak na nastavu (primjerice osigurati ključeve pojedinih kabineta), a postignut je i načelni dogovor da će se zatražiti osiguranje cjelovite stručne podrške od strane nadležnih institucija, o čemu se Ured obvezao dati određene smjernice.

Promišljajući načine na koji bi se položaj stranke u radnoj sredini učinio boljim i kako bi se pružila potpora od strane onih institucija koje posjeduju specifična znanja i iskustvo te mogu biti iznimno korisni u ovom slučaju, obavili smo konzultacije s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Radi se o ustanovi koja osim osposobljavanja osoba s oštećenjem vida ima i poseban odjel za odrasle sa stručnjacima koji pružaju konkretnu pomoć u strukturiranju radne okoline, prilagodbi, opskrbi potrebnim pomagalicama te ostalim što olakšava rad i djelovanje te poboljšava radnu učinkovitost same osobe s oštećenjem vida, ali pomaže i u stvaranju uravnoteženih odnosa u samom kolektivu djelovanjem na okolišne uvjete same radne sredine. Stručnjaci Centra „Vinko Bek“ dolaze na službeni poziv ustanove u kojoj je zaposlena osoba s oštećenjem vida i uz suglasnost same osobe s oštećenjem vida. O mogućnostima i potrebi uključivanja stručnjaka koji primarno stranci mogu pomoći i radnu okolinu učiniti ugodnom izvijestili smo školu uputivši ih da se obrate „Vinku Beku“. Za preliminarnu procjenu i plan njihovog rada kao preduvjet uspjeha potrebna je i suglasnost pritužiteljice pa smo zatražili da se osobno javi Centru „Vinko Bek“, kako bi se u izravnoj komunikaciji dogovorili naredni koraci i postupanja. Pritužiteljica je zadovoljna preporukama Ureda. Predloženo joj je da se u slučaju potrebe ponovno može obratiti Uredu pravobraniteljice. Time smatramo da je postupanje u ovom slučaju okončano.

Iako je u Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom unesena definicija osobe s invaliditetom te opisana razumna prilagodba, svakako je u Zakonu o radu potrebno unijeti identične odredbe ili se pozvati na odredbe posebnog zakona. U članku 7. stavku 4. Zakona o radu navedeno je kako je zabranjena izravna ili neizravna diskriminacija, međutim bez navođenja zabrane propuštanja razumne prilagodbe kao diskriminacije *sui generis*.

Stoga je predloženo Zakonom izrijekom propisati osim zabrane izravne i neizravne diskriminacije i zabranu diskriminacije u obliku propuštanja razumne prilagodbe za osobe s invaliditetom. U istom članku potrebno je definirati tko su osobe s invaliditetom te definirati značenje razumne prilagodbe.

Osobe s invaliditetom na tržištu rada predstavljaju teže zapošljivu skupinu, a kada invaliditet nastane tijekom radnog odnosa, kod istih radnika postoji veća opasnost od gubitka radnog mjesta. Upravo iz ovog razloga nacionalnim zakonodavstvom moraju se uspostaviti zaštitni mehanizmi kako bi se dodatno zaštitilo osobe s invaliditetom od nemogućnosti zapošljavanja odnosno od gubitka zaposlenja.

Prijedlogom Zakona o radu ukidaju se neki od ovih zaštitnih mehanizama što svakako predstavlja korak unazad u području zaštite prava osoba s invaliditetom u svijetu rada i kreće se u smjeru pogodovanja poslodavcima. Smatramo kako radno zakonodavstvo treba razvijati upravo u suprotnom smjeru, unaprjeđivanjem mehanizama koji će osobama s invaliditetom omogućiti ostanak u svijetu rada, razvijanjem najrazličitijih oblika potpora i prilagodbi.

Osim samih osoba s invaliditetom u nepovoljnijem položaju od drugih radnika su i radnici koji zbog brige o djetetu s teškoćama u razvoju koriste neko od prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama. Upravo zbog opasnosti od diskriminacije ove skupine radnika, zakonodavac je u važeći Zakon o radu ugradio zaštitne mehanizme, jamčeći radniku pravo povratka na poslove na kojima je radio prije korištenja tih prava, a ako je prestala potreba za obavljanjem tih poslova poslodavac mu je dužan ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova, čiji uvjeti rada ne smiju biti nepovoljniji od uvjeta rada poslova koje je obavljao prije korištenja tog prava. Prijedlogom Zakona jamči se u ovom slučaju radniku pravo na povrat na poslove na kojima je radio prije korištenja prava, a ako je prestala potreba za obavljanjem tih poslova poslodavac mu je dužan ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova. Ako poslodavac nije u mogućnosti radniku ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova ili ako radnik odbije ponuđenu izmjenu ugovora radu, poslodavac mu može otkazati na način i pod uvjetima propisanim ovim Zakonom. Usvajanjem ovakve odredbe doći će do slabljenja već i ovako nepovoljne pozicije roditelja djece s teškoćama u razvoju na tržištu rada. Stoga je predloženo zadržati dosadašnja jamstva povratka na iste poslove i zajamčiti zabranu otkaza.

Osim dosadašnjih mjera u Zakon o radu potrebno je uvesti i dodatne pozitivne akcije, odnosno razliku u tretmanu koja neće predstavljati diskriminaciju za one radnike koji brinu za osobe s invaliditetom (npr. roditelj djeteta s teškoćama u razvoju, dijete osobe s invaliditetom) s ciljem njihove zaštite, odnosno omogućavanja vođenja brige o posebno ranjivoj društvenoj skupini – djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Stoga je za radnike roditelje djece s teškoćama u razvoju, kao i za radnike koji skrbe o članu obitelji – osobi s invaliditetom potrebno propisati mogućnost povremenog rada kod kuće, pravo na ugovaranje kliznog radnog vremena sukladno potrebi radnika vezano uz skrb za osobu s invaliditetom ili dijete s teškoćama u razvoju, neovisno o drugim pravima koja te osobe koriste radi skrbi o djetetu s teškoćama ili osobi s invaliditetom (primjerice prava roditelja sukladno Zakonu o roditeljnim i roditeljskim potporama). Predloženo je također uskladiti terminologiju iz Prijedloga Zakona o radu sa Zakonom o roditeljnim i roditeljskim potporama, vezano uz prava roditelja na rad s polovicom punog radnog vremena.

Nadalje je predloženu odredbu o zaštiti posebno osjetljivih skupina radnika nadopuniti na način da se u krug osoba koje samo uz dobrovoljni pristanak mogu raditi u nejednakom rasporedu radnog vremena uvrsti i roditelj djeteta s teškoćama u razvoju koji koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena i osoba s invaliditetom.

Odredbu o plaćenom dopustu predloženo je dopuniti na način da se osigura minimalno 10 dana godišnje plaćenog dopusta za važne osobne potrebe, a osobito u vezi...težom bolesti ili invaliditetom.... člana uže obitelji.

U prijedlogu Zakona propisuje se mogućnost otkaza radniku smanjene radne sposobnosti i bez prethodne suglasnosti radničkog vijeća, kao što je to sada propisano Zakonom o radu. Ova odredba predstavlja značajan mehanizam zaštite ove kategorije osoba u slučajevima eventualne samovolje poslodavca. Upozoravamo da predložena definicija spomenutog članka stavlja zaštitu radnika na marginu interesa zakonodavca dajući primat olakšanoj mogućnosti davanja otkaza radniku. Nadalje je u Prijedlogu Zakona ispušten invaliditet kao značajka radnika o kojoj poslodavac mora voditi računa kada odlučuje o poslovno ili osobno uvjetovanog otkazu ugovora o radu. Uz trajanje radnog odnosa, starost i obveze uzdržavanja koje terete radnika, svakako je potrebno voditi računa o njegovom invaliditetu, obzirom na činjenicu da svaki oblik invaliditeta kod radnika ima za posljedicu njegovu smanjenu mogućnost zapošljavanja. U hrvatskom zakonodavstvu ugrađeno je više mjera usmjerenih na povećanje mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom pa svakako i Zakon o radu u ovoj odredbi mora biti usmjeren na očuvanje njihove zapošljivosti i radnih mjesta. Stoga predlažemo u novom Zakonu o radu ostaviti invaliditet kao svojstvo radnika o kojem poslodavac također mora voditi računa kad odlučuje o otkazivanju, a kao što je to propisano sadašnjom odredbom.

Zaključak i preporuke

Zapošljavanje (članak 27. Konvencije), osobama s invaliditetom pruža brojne mogućnosti sudjelovanja u društvu, od ekonomske neovisnosti i zasnivanja obitelji do osjećaja davanja doprinosa nacionalnom gospodarstvu. No u našem društvu, osobe s invaliditetom nisu u potpunosti uključene u tržište rada. Većina ih je nezaposlena ili ih se odgovara od aktivnog traženja posla. Među onima koji rade, mnogi su djelomično zaposleni, plaća im iznosi manje od minimalne plaće te rade poslove koji nisu na razini njihovih sposobnosti. Ovaj manjak sudjelovanja u gospodarstvu zemlje ima značajan utjecaj na živote osoba s invaliditetom, jer one nisu u mogućnosti živjeti u skladu s odgovarajućim životnim standardom (članak 28. Konvencije) i živjeti neovisno u zajednici (članak 19. Konvencije).

Svaka osoba neovisno o vlastitom oštećenju ili bolesti ima preostale sposobnosti i prava da svojim radom pridonosi u skladu sa sposobnostima, a obveza je države da različitim mjerama i akcijama stvara uvjete da te sposobnosti stavi u službu doprinosa vlastitoj egzistenciji, ali i sudjelovanja stvaranjem dobara i usluga. Da bi se to moglo ostvariti, neophodno je uvoditi različite modele rada (otvoreno tržište, zaštićeni uvjeti, samozapošljavanje i dr.), izjednačiti u pravima različite oblike rada i radnog vremena (nepotpuno radno vrijeme, skraćeno radno vrijeme, rad od kuće i sl.).

Nama bi putokaz trebale biti zemlje koje godinama razvijaju različite modele zapošljavanja osoba s invaliditetom, pogotovo zemlje u kojima nalazimo visoku stopu zaposlenosti osoba s invaliditetom. Naime te zemlje (poput Austrije, Njemačke i skandinavskih zemalja) prepoznale su višestruke koristi od rada osoba s invaliditetom kojima one jednako kao i svi ostali doprinose razvoju zajednice. Osobito su razvile sustav profesionalne rehabilitacije koji je kod nas posve nerazvijen.

Stoga smatramo nužnim kao što je rečeno i ranije, uz donošenje Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom uskladiti i radno i mirovinsko zakonodavstvo sa navedenim principima.

3.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Sukladno odredbi Konvencije koja govori o primjerenom životnom standardu i socijalnoj zaštiti, u nastavku ćemo se osvrnuti na područja koja su uz obrazovanje, zapošljavanje i zdravlje najvažnija za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu.

3.15.1. INKLUZIVNI DODATAK

Krajem 2013. godine, a sukladno odredbi Zakona o socijalnoj skrbi iz 2011. godine bilo je predviđeno donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku. Unatoč najavljenom i planiranom donošenju navedenog Zakona odnosno nakon objavljenih teza u lipnju 2013. bilo je vidljivo da je upitno donošenje istog do zadanog roka.

Nakon objavljenih teza u javnoj raspravi od 3. lipnja do 3. srpnja 2013. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je mišljenje s prijedlozima i komentarima Ministarstvu socijalne politike i mladih. U Ministarstvu je održan sastanak kojem su nazočili predstavnici državnih tijela i na kojem je Ministarstvo prezentiralo analizu i pokazatelje prava koja su u nadležnosti Ministarstva iz dva Zakona (o socijalnoj skrbi i doplatka za djecu), svrhu inkluzivnog dodatka i način kako se planira izraditi Nacrt Zakona o inkluzivnom dodatku. Tom smo prilikom pojasnili da je iz prezentiranih teza vidljivo da inkluzivni dodatak obuhvaća sedam razina novčanih naknada, a objedinjava dosadašnja prava osoba s invaliditetom – osobnu invalidninu, doplatu za pomoć i njegu, naknadu do zaposlenja i dječji doplatu. Upozorili smo kako smatramo spornom namjeru da inkluzivni dodatak bude skup svih dosadašnjih prava osoba s invaliditetom jer su se sva ta prava do sada ostvarivala za različite svrhe i pod različitim uvjetima (težine invaliditeta, prihoda osobe, prihoda obitelji, imovine, obiteljskih okolnosti, dobi i sl). Mehaničko spajanje dosadašnjih naknada u iznosima navedenih pomoći i naknada u razine inkluzivnog dodatka smatramo lošim za osobe s invaliditetom, jer će to za pojedine kategorije osoba značiti da neće ostvariti iznos dostatan potrebi ovisno o težini invaliditeta, nego će veliki broj osoba s invaliditetom dobiti jednako male iznose. Na taj način ne bi se postigla svrha inkluzivnog dodatka.

Također smo ukazali koliko bi štete prouzrokovalo uvođenje dohodovnog cenzusa. Ne želimo da osobe s invaliditetom budu stavljene u lošiji položaj zbog niskog, „socijalnog“ cenzusa, a činjenica je da većina osoba s invaliditetom već sada živi u uvjetima siromaštva. Posljedice ovakvog zakonskog uređenja za dio osoba s invaliditetom predstavljale bi pogoršanje njihovog položaja i socijalnu izolaciju.

U rujnu 2013. ponovno je održan sastanak u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih na kojem su bili pozvani i predstavnici saveza osoba s invaliditetom različitih oštećenja. U bilješci koju smo zaprimili od Ministarstva rečeno je slijedeće: „...Sukladno zaključcima provedenog savjetovanja o tezama za Nacrt prijedloga zakona o inkluzivnom dodatku sa zainteresiranom javnošću te temeljem dobivenih primjedbi, utvrđeno je da nije moguće u cijelosti ostvariti svrhu osobnog dodatka osobama s invaliditetom za uključivanje u život zajednice.

Stoga je dana 9. rujna 2013. godine, na poziv potpredsjednice Vlade i ministrice socijalne politike i mladih gospođe Milanke Opačić, u Ministarstvu socijalne politike i mladih održan je sastanak s predstavnicima nacionalnih udruga za osobe s invaliditetom i predstavnicima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom radi dogovora o daljnjim aktivnostima u vezi s donošenjem ovog Zakona. Potpredsjednica Vlade i ministrica socijalne politike i mladih gospođa Milanka Opačić ukratko je obrazložila da zbog nemogućnosti osiguranja dodatnih sredstava u Državnom proračunu, Zakon o inkluzivnom dodatku nije moguće donijeti bez da se kao uvjet propiše dohodovni cenzus (osobe, a ne kućanstva). S obzirom da su uglavnom svi predstavnici ovog sastanka bili mišljenja da, ukoliko se ovim Zakonom propiše dohodovni cenzus, da neće biti ispunjena svrha ovog Zakona.

Iz tog razloga potpredsjednica Vlade i ministrica socijalne politike i mladih gospođa Milanka Opačić zatražila je od predstavnika udruga da se izjasne da li žele da se pod ovim uvjetima nastavi postupak donošenja Zakona, ili da se njegovo donošenje odgodi na vrijeme kada će se moći osigurati potrebna sredstva. Predstavnici udruga izjasnili su se da se slažu da se odgodi donošenje Zakona o inkluzivnom

dodatku, međutim da je potrebno nastaviti intenzivno surađivati s predstavnicima saveza i udruga osoba s invaliditetom te predstavnicima svih tijela državne uprave kako bi se iznašlo najkvalitetnije rješenje za ovu vrstu osobnog dodatka. Kako u ovom trenutku nije moguće utvrditi rok u kojem će biti moguće donijeti Zakon o inkluzivnom dodatku jer ovisi o mogućnosti osiguranja potrebnih sredstava, dogovoreno je da se odredba o obvezi donošenja ovog Zakona ne ugrađuje u novi Zakon o socijalnoj skrbi, a dosadašnja prava koja ostvaruju osobe s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi i nadalje će ostati dijelom Zakona o socijalnoj skrbi i Zakona o doplatku na djecu...Ministarstvo se obvezalo svim sudionicima ovoga skupa dostaviti radni tekst Nacrta prijedloga Zakona o inkluzivnom dodatku, te je preuzelo obvezu daljnjeg rada na tekstu Zakona u kojem će sudjelovati predstavnici udruga.“

Unatoč činjenici da je Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2011. uvedena odredba o donošenju Zakona o inkluzivnom dodatku do kraja 2013. godine, vidljivo je da se nije kontinuirano djelovalo na donošenju istog. Stoga smo uputili preporuku da je nužno:

- nastaviti žurno raditi na Nacrtu Zakona o inkluzivnom dodatku na drugačijim osnovama
- navesti rok do kada Nacrt odnosno Zakon treba biti napravljen i donesen
- osnovati radnu skupinu sačinjenu od predstavnika osoba s invaliditetom, stručnjaka iz različitih ministarstava i drugih institucija i ustanova koji svojim znanjem i iskustvom mogu pridonijeti kvalitetnijem rješenju
- napraviti analizu dosadašnjih aktivnosti i učinaka
- uzeti primjere troškova odraslih osoba i djece prema stvarnim i životnim troškovima koji proizlaze iz njihovog invaliditeta i utjecaj na njihove aktivnosti (npr. zaposlenu osobu, nezaposlenu osobu, osobu u mirovini, studenta - a da su svi npr. isto oštećenje)

Zakon o inkluzivnom dodatku već se nekoliko godina najavljuje kao velik zaokret u politici za osobe s invaliditetom i osobe s invaliditetom od njega puno očekuju.

Naknada za podmirenje troškova prouzročenih invaliditetom ne može i ne smije biti socijalna naknada. Svrha uvođenja inkluzivnog dodatka treba biti prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Invaliditet sam po sebi iziskuje dodatne troškove radi uključivanja u život zajednice – to su npr. troškovi nabavke lijekova i pomagala koji nisu na teret HZZO-a, a nužni su za kvalitetniji život te osobe (transfer dizalica, nadoplata troškova invalidskih kolica, dopuna prehrani, prilagodba osobnog automobila, troškovi prevladavanja raznih organizacijskih i komunikacijskih prepreka i dr). Osoba s invaliditetom ne može bez dodatne potpore sudjelovati u obrazovanju, zapošljavanju, korištenju slobodnog vremena, korištenju javnih usluga i sadržaja, a često su ti troškovi za osobe s invaliditetom dvostruko veći.

Upravo iz tog razloga ova sredstva ne smiju ovisiti o prihodu i imovini pojedinca. To proizlazi iz Ustava RH, koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom, te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice.

Obzirom na sve navedeno, smatramo da se sredstva za inkluzivni dodatak ne trebaju osigurati jedino iz sustava socijalne skrbi, nego i drugi sustavi trebaju participirati u ovom dijelu. Osobe s invaliditetom su dio zajednice i njihov položaj se mora ticati svih ostalih sustava – obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja i rada, mirovinskog sustava i dr.

Smatramo da stav da će inkluzivni dodatak biti veliki trošak za državu ne stoji. Želimo li punu participaciju osoba s invaliditetom, moramo računati na njihov doprinos. Ova naknada se ne smije promatrati kroz prizmu socijalnog davanja, već kao dodatak koji potiče aktivno sudjelovanje i osigurava njihov stvarni doprinos u razvoju zajednice.

Stoga očekujemo da će se tijekom 2014. godine nastaviti žurno i kontinuirano djelovati, kako bi predviđeni Zakon o inkluzivnom dodatku bio donesen u svrhu kvalitetnijeg življenja osoba s invaliditetom.

3.15.2. STATUS OSOBE S INVALIDITETOM I JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

U izvještajima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom od 2009. pa do ovog izvještaja za 2013. godinu, govorili smo o definiciji osoba s invaliditetom, njezinom značenju u duhu Konvencije o osobama s invaliditetom (u daljnjem tekst: Konvencija) i socijalnog modela invaliditeta.

S obzirom na važnost promjena koje se predviđaju donošenjem Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja koje je u vrijeme izrade ovog izvješća u saborskoj proceduri i osnivanju Jedinstvenog tijela vještačenja, smatramo nužnim progovoriti na ovu temu.

U cilju provođenja jedne od mjera iz Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine koja u poglavlju 2.5. Socijalna skrb i mirovinsko osiguranje predviđa izradu stručne i analitičke podloge o mogućnostima unaprjeđenja prava s osnove invaliditeta te predlaganje određenih propisa, 2009. godine osnovana je radna skupina koja je bila podijeljena na podskupine, a bile su uključene osobe s invaliditetom i predstavnici institucija. Njihov zadatak bio je izrada jedinstvene liste oštećenja za sve kategorije osoba s invaliditetom, osnivanje jedinstvenog tijela vještačenja te predlaganje načina financiranja. Već pri sastancima i razmatranjima raznih prijedloga kao i prema međunarodnim iskustvima, uvidjelo se da su rokovi predviđeni Strategijom prekratki i da će međuresorna suradnja biti teško ostvariva, o čemu svjedočimo i u ovom Izvješću.

U članku *Neke napomene o definiranju osoba s invaliditetom* objavljenom u časopisu Informator br. 5901 od 25. rujna 2010. mr.sc. Mihovil Rismondo iznosi sljedeći zaključak: „*Polazeći od definicije osobe s invaliditetom u (...UN-ovoj Konvenciji), opravdano se može postaviti pitanje daljnje opstojnosti važećih normativnih definicija osoba s invaliditetom, pa tako i primjene dijela hrvatskog zakonodavstva o tim osobama*

Konvencija definira osobe s invaliditetom kao osobe „...koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima“.

Kako se navodi u spomenutom članku, definicija invaliditeta prema Konvenciji obuhvaća sljedeće elemente:

– „postojanje tjelesnog / ih, mentalnog / ih, intelektualnog / ih ili osjetilnog / ih oštećenja, dugotrajnost oštećenja,

– mogućnost da oštećenje/a u odnosu na različite prepreke sprečava/ju puno i učinkovito sudjelovanje osobe u društvu,

– mogućnost da oštećenje/a u odnosu na različite prepreke, sprečava/ju sudjelovanje osobe na ravnopravnoj osnovi s drugima“.

Kad s tog stanovišta razmotrimo Prijedlog jedinstvene liste oštećenja koja je izrađena u okviru Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi u svrhu usklađivanja hrvatske prakse utvrđivanja invaliditeta s Konvencijom, može se zaključiti da lista uistinu predstavlja usklađivanje s definicijom invaliditeta danom u Konvenciji u dijelu u kojem se lista proširuje s intelektualnim i mentalnim oštećenjima koja nisu bila uvrštena u dosadašnju Listu tjelesnih oštećenja prema Zakonu o listi tjelesnih oštećenja (NN 162/98).

Na temelju te liste se u sustavu **mirovinskog osiguranja** utvrđuje postotak tjelesnog oštećenja. „Tjelesnim oštećenjem u mirovinskom osiguranju smatra se „gubitak, bitnije oštećenje ili znatnija onesposobljenost pojedinog organa ili dijelova tijela što otežava normalnu aktivnost organizma i zahtjeva veće napore u obavljanju životnih potreba, bez obzira na to uzrokuje li ono ili ne uzrokuje invalidnost“ (Zakon o mirovinskom osiguranju NN, br. 102/98, 127/00, 69701, 142/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08 i 40/10., članak 56). Tjelesna oštećenja utvrđuju se na temelju posebne liste. (Liste

tjelesnih oštećenja, op.a). (...)U usporedbi s pojmom invaliditeta prema Konvenciji, tjelesnom oštećenju i invaliditetu zajednički su (dugo)trajnost i postojanje određenog oštećenja, međutim, svako tjelesno oštećenje ne mora uvijek imati za posljedicu i sprečavanje punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu ili sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Razlog je tome što je tjelesno oštećenje, kao temelj za pravo u sklopu mirovinskog osiguranja, povijesno nastalo i razvilo se u okviru osiguranja za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti, kojemu je od početka bila svrha obeštećenje zaposlenih u povodu nastanka socijalnih rizika u vezi s radom, a za štetu koju su ti zaposleni pretrpjeli u povodu rada po nalogu i za račun njihova poslodavca. U tome smislu, naknada zbog tjelesnog oštećenja koja se ostvaruje u mirovinskom osiguranju u povodu nastanka ozljede na radu ili profesionalne bolesti kod pojedinaca i danas ima karakter odštete.“

Tako utvrđeni postotak tjelesnog oštećenja i rješenje koje se izdaje od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje postalo je, u nedostatku druge potvrde, na svojevrsni način službeni dokument kojim osoba može dokazati svoj status osobe s invaliditetom i na temelju tog rješenja ostvarivati prava (i povlastice) namijenjene osobama s invaliditetom u različitim sustavima. Rješenje o postotku tjelesnog oštećenja izdano od strane HZMO-a koristi se i kao potvrda kojom osoba s invaliditetom dokazuje svoj status osobe s invaliditetom kad primjerice traži da se na nju primijene mjere pozitivne akcije prilikom zapošljavanja ili upisa u visokoškolske obrazovne ustanove.

Kao što se vidi iz gornjeg citata, lista tjelesnih oštećenja koja je primarno nastala kako bi obeštetila radnike stradale od ozljeda na radu, počela se u praksi primjenjivati za utvrđivanje invaliditeta općenito. Time se otkriva jedna od najvećih bolki hrvatskog sustava utvrđivanja invaliditeta: odsustvo individualne procjene potreba koje proizlaze iz oštećenja.

Sustav socijalne skrbi za prava iz sustava socijalne skrbi provodi vještačenje čiji se rezultati jednako kao i rješenja HZMO-a koriste i u drugim sustavima, primjerice sustavu obrazovanja, kao potvrda o invaliditetu. „Oštećenje na temelju kojih se ostvaruju prava na socijalnu skrb, utvrđuju se u tom sustavu na temelju Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava, prema posebnim propisima (NN, br. 64/02 i 105/07). Prema kriterijima za utvrđivanje pojedinih oštećenja iz čl.27.-38. toga Pravilnika, kao i ostalim njegovim odredbama (čl.39.-44. o definiranju trajnih promjena u zdravstvenom stanju, prijeko potrebi tuđe njege i pomoći i dr.), ta oštećenja odgovaraju, definiciji invaliditeta iz Konvencije“ (Rismondo).

Može se, dakle, zaključiti da je sustav vještačenja kakav provode prvostupanjska tijela vještačenja pri centrima za socijalnu skrb u svrhu ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi najbliži socijalnom modelu invaliditeta jer se nastoji uzeti u obzir cjelokupno funkcioniranje osobe u njezinoj sredini i specifične potrebe koje u određenom trenutku svog života ima.

Budući da osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima nisu i dalje na važećoj listi osoba kojima komisija utvrđuje postotak tjelesnog oštećenja, one i dalje ne mogu ostvariti prava s osnova invaliditeta, odnosno hrvatski sustav nije ih prepoznao kao osobe s invaliditetom. Njihovim uvrštavanjem u Prijedlog Jedinstvene liste oštećenja i tim je osobama sukladno Konvenciji priznat status osoba s invaliditetom čime se može reći da je Lista u tom dijelu usklađena s Konvencijom i da će stupanjem na snagu nove Liste i te osobe moći tražiti ostvarivanje prava koja su i dalje omogućena samo osobama s tjelesnim oštećenjem.

Međutim, najznačajniji zaokret koji Konvencija uvodi je odmicanje od medicinskog modela invaliditeta i usvajanje socijalnog modela. Socijalni model invaliditeta, kako ga opisuje i Mihovil Rismondo, uključuje interakciju oštećenja i okoline koja uslijed svoje neprilagođenosti oštećenje pretvara u invaliditet odnosno ograničavanje aktivnosti (funkcioniranja) neke osobe i njezine participacije, odnosno sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Pojmove aktivnosti i participacije uvela je Međunarodna

klasifikacija funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) kojom je Svjetska zdravstvena organizacija uvažila socijalni model invaliditeta.

Prema tom modelu postojanje oštećenja (ne samo tjelesnog, nego i senzoričkog, intelektualnog ili mentalnog) samo je jedan od čimbenika koji može, ali i ne mora dovesti do invaliditeta: *“Utjecaj oštećenja po puno i učinkovito sudjelovanje u društvu prosuđuje se u odnosu na različite prepreke. S obzirom na četiri različite vrste oštećenja (tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja), odnos i intenzitet tih oštećenja prema različitim preprekama utvrđuje se posebno u svakom pojedinom slučaju. Međutim, i prema vrsti, prirodi i karakteristikama oštećenja, moguće je da se u nekom slučaju utvrdi određeno oštećenje, ali bez posljedica u odnosu na moguće prepreke, tako da odnosna osoba u tome dijelu, a u odnosu na svoje sposobnosti, u punoj mjeri sudjeluje u društvu”.* (Rismondo)

Ukoliko se oštećenju automatski pripisuje postotak „invaliditeta“ bez uzimanja u obzir prepreka u okolini i njihovog utjecaja na mogućnosti izvršavanja određenih aktivnosti i sudjelovanja u društvu, ne može se govoriti o usvajanju socijalnog modela invaliditeta već o očitom nastavku medicinskog modela.“

Sukladno saznanjima međunarodnih i domaćih iskustava, Ured pravobraniteljice je tijekom 2009., 2010., 2011. i 2012. godine (više se može pogledati u Izvješćima o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, www.posi.hr) uputio prijedloge i preporuke nadležnim tijelima koja su sudjelovala u izradi Jedinstvene liste oštećenja i Jedinstvene liste funkcionalnih sposobnosti.

Tijekom 2013. godine Ured je zaprimio niz upita, ali i pritužbi osoba s invaliditetom, koje u različitim sustavima ne mogu koristiti npr. Rješenje o tjelesnom oštećenju HZMO-a kao dokaz invaliditeta (npr. za ostvarivanje prednosti pri zapošljavanju).

Primjer 1.

...1993.god. operirala sam kralježnicu, i od tada mi je desna noga ostala 80% oduzeta. Tada nisam bila u radnom odnosu. Posjedujem rješenje Invalidske komisije i Nalaz i mišljenje od 1999.god. da sam 80% invalid ... nezaposlena sam i prijavljena na HZZ...Gospodi u HZZ-u ovi dokumenti kao da nisu pravovažeći. Lijepo bih vas molila da mi kažete da li ovi dokumenti dokazuju moj invaliditet? Ako ne , što moram uraditi da dokažem svoj invaliditet !

Primjer 2.

...Već više od 5 godina, nakon što sam ostala bez radnog mjesta, uzaludno se pokušavam zaposliti i ostvariti svoju egzistenciju. Kao osoba s 80% tjelesnim oštećenjem (donji ekstremiteti- teže pokretljiva) pokušala sam se zaposliti koristeći odredbe Zakona koji mi osiguravaju pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima (Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom), čl. 9. kao i Zakon o državnim i javnim službenicima, čl. 50a.) Svaki put, a to je u ovih 5 godina najmanje 100 zamolbi, moja prednost nije uvažena pri izboru kandidata, a obraćajući se raznim inspekcijama za zaštitu mojih zakonskih prava, isto je bilo izigrano i omalovaženo, uz obrazloženja koji su van svake pameti...Sva ova "prava" za nas invalide su samo mrtva slova na papiru, ukrasi za EU. Diplomirana sam pravnica, imam 29 godina radnog iskustva i 57 godina života. Nemam sredstava za život i dugo sam se opirala zatražiti bilo kakvu pomoć. Mislila sam da imam pravo na osobnu invalidninu, pa sam se obratila CZSS gdje mi je rečeno da ta prava ostvaruju samo osobe koje su nesposobne za rad. Budući da ja tražim posao mogu dobiti samo pomoć do zaposlenja. Da li je to točno i kako da dođem do osobne invalidnine? Napominjem da je moje tjelesno oštećenje trajno i samo se može pogoršati. Kako je moj posao i profesija vezana isključivo uz uredski rad, moje tjelesno oštećenje mi ne omogućuje ni pravo na invalidsku mirovinu. Zaista sam očajna, razočarana i obeshrabrena. Kamo god se okrenem i pokušam nešto, nailazim na zid nerazumijevanja, omalovažavanja i prezira. Zaista nisam mislila da ću u ovim godinama sa tolikim iskustvom, znanjem i naobrazbom biti prisiljena kopati po kontejnerima. Draga pravobraniteljice, pomozite mi, učinite nešto za mene. Dajte mi savjet, podršku, pomozite mi da se zaposlim, spremna sam

raditi bilo gdje i bilo što. Htjela bih uzdignute glave hodati pod ovim nebom još ovih par godina koji me dijele do mirovine. Smijem li to tražiti od Vas?

Ovo su samo neki od učestalih primjera da osobe s invaliditetom traže adekvatan dokaz o svom statusu osobe s invaliditetom, kako bi mogle u različitim sustavima ostvariti svoja prava.

Na Teze koje su objavljene u kolovozu 2013. godine i na osnovu saznanja iz dosadašnjih pritužbi osoba s invaliditetom te sudjelujući na raspravi održanoj u listopadu u Ministarstvu socijalne politike i mladih, pravobraniteljica je dala mišljenje i prijedloge navodeći sljedeće:

„Metodologija vještačenja se do sada razvijala paralelno sa zahtjevima svakog pojedinog područja (sustava) te se prilagođavala potrebama svakog od njih ponaosob. Usvajanjem socijalnog modela invaliditeta utemeljenog na načelima jednakosti i pravednosti promoviranih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, isticani su i zahtjevi za utvrđivanjem invaliditeta sukladno definiciji Konvencije. Smatramo da je stvaranje jedinstvenog tijela vještačenja (dalje JTV) utemeljenog na konceptu jedinstvenosti metodologije i postupaka ujednačavanja kriterija i maksimalne objektivizacije dobro polazište za poboljšanje vještačenja.

Obzirom da smo se proteklih godina susretali s problemom dokazivanja invaliditeta, naša ideja jedinstvenosti vještačenja sastojala se u tome da JTV utvrđuje samo invaliditet na temelju jedinstvene liste oštećenja čije je izvoriste u Konvenciji. Za ostvarivanje pojedinih prava provodila bi se ciljana vještačenja u pojedinim sustavima.

Osnovni nalaz bio bi osnova drugim sustavima pri vještačenju za ostvarivanje prava iz tih sustava. To bi predstavljao i vid kontrole u sustavu vještačenja. Napominjemo da se sličan sustav procjena provodi i u zemljama EU.

Budući da je u procjeni navedeno da je osnovni razlog za donošenje ovog zakona „Ujednačavanje postupanja u provođenju postupka vještačenja u različitim sustavima u Republici Hrvatskoj“ nameće se pitanje nije li se ovo ujednačavanje postupanja u različitim sustavima moglo postići već ranije na drugi način a ne donošenjem zakona (npr. usvajanjem jedinstvene metodologije vještačenja).

Prijedlog Nacrta sadrži neke nejasnoće na koje ćemo u nastavku ukazati:

Smatramo kako se Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja ne može donijeti prije nego što se izmijeni zakon koji će regulirati nastanak nove javne ustanove Zavoda za profesionalnu rehabilitaciju, vještačenje i zapošljavanje osoba s invaliditetom, jer je JTV samo dio tog novog Zavoda. Budući da se u Nacrtu prijedloga zakona navodi Zavod za profesionalnu rehabilitaciju, vještačenje i zapošljavanje osoba s invaliditetom te se predviđa da JTV bude ustrojstvena jedinica tog Zavoda molimo da pojasnite o kakvom se Zavodu radi.

Osim toga skrećemo pozornost da je novim Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji je u saborskoj proceduri, predviđeno osnivanje Centara za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u čijoj nadležnosti se predviđa donošenje nalaza i mišljenja. Također, u tom novom Zakonu ne spominje se Zavod već i dalje stoji Fond. Predlažemo naziv Zavoda izmijeniti u Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom“.

Prijedlog nacrta Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja ne navodi tko će i na koji način osnovati Zavod za profesionalnu rehabilitaciju, vještačenje i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Prethodno se mora urediti ovo pitanje (osnivanje Zavoda kao javne ustanove čijim bi se statutom propisao djelokrug rada, nadležnost, unutarnje ustrojstvo (područne urede) pa i ustrojstvena jedinica jedinstveno tijelo vještačenja).

Na kraju moramo istaknuti da će osiguranje jedinstvenosti vještačenja ovisiti primarno o podzakonskim aktima budući da će vještačenje obuhvaćati i djecu i odrasle osobe.

Smatramo potrebnim u obrazloženju nacrtu prijedloga prikazati rezultate evaluacije probne primjene Međunarodne klasifikacije funkcioniranja onesposobljenosti i zdravlja u postupku vještačenja invaliditeta u Hrvatskoj.“

Nakon što su prijedlozi Ureda djelomično prihvaćeni, a s obzirom da je Nacrt Zakona u saborskoj proceduri, ponovno smo početkom 2014. godine uputili mišljenje i nove/stare prijedloge nadležnom Ministarstvu i saborskim tijelima slijedećeg sadržaja:

„Dostavljeni prijedlog Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja otvara brojna pitanja zbog kojih izražavamo zabrinutost koju nisu otklonila niti dodatna tumačenja predlagatelja. Naime, Zakonom nisu definirana najznačajnija pitanja budućeg postupka – institucionalni okvir i organizacija, te metodologija vještačenja.

Unatoč pozivanju na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, iz samog prijedloga vidljiva je i dalje usmjerenost na vještačenje koje će ocjenjivati stupanj oštećenja, što podržava medicinski model. Sukladno Konvenciji, vještačenje se mora temeljiti na socijalnom modelu odnosa prema invaliditetu kroz sustav procjene koji se temelji na utvrđivanju potreba za vrstom, oblikom, načinom i intenzitetom potpore koja je potrebna da bi se otklonile prepreke iz okoline, pri čemu je oštećenje ili stanje tek polazišna točka.

Izražavamo zabrinutost zbog nedorečenosti zakonskog prijedloga odnosno očekivanja da će se metodologija vještačenja naknadno propisati podzakonskim aktom. Vještaci koji su provodili probnu primjenu vještačenja po novom modelu, u postupku evaluacije primjene, upozorili su na brojne nedostatke takvog mjernog instrumenta koji su ocijenili nedorađenim, opsežnim i kao takvim neupotrebljivim za određena područja i za određene kategorije osoba. Postavlja se pitanje da li je bilo moguće postojeće sustave vještačenja metodološki dorađivati i raditi na njihovom povezivanju i suradnji, kako bi se na taj način postigao efekt koji je obećan u najavi donošenja ovog Zakona, a to je da će se ujednačiti kriteriji i smanjiti administriranje. Ako nam je poznat podatak da se u RH godišnje provodi oko 100.000 vještačenja samo u sustavima mirovinskog osiguranja i socijalne skrbi, te da za vještačenje prema predviđenom modelu treba 2,5 – 3 sata, a da će se ona provoditi u svega nekoliko regionalnih centara, onda je pitanje može li se ovakvim prijedlogom Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja jamčiti sustav koji će osobama s invaliditetom omogućiti bolju dostupnost njihovih prava.

Zbog toga očekujemo teškoće u primjeni i zabrinuti smo da će uvođenje novog sustava vještačenja na takvim temeljima dovesti do velikih teškoća u ostvarivanju prava posebice zato što se predviđa i uvođenje novog institucionalnog okvira. Smatramo da se u ovako zahtjevnu organizacijsku i sustavnu promjenu ulazi s nedovoljno prethodnih analiza, te je dvojbeno i ostvarenje zadanog cilja da se ujednače kriteriji i pojednostavni administrativni postupak. Upitno je hoće li i ustrojavanje pet regionalnih centara moći odgovoriti na potrebe za vještačenjem u svim sustavima kako zakonski prijedlog predviđa s obzirom na broj vještačenja koja se danas provode, a koje bi nove ustrojstvene jedinice trebale preuzeti.

Nastavno na naše prethodno mišljenje od 18. listopada 2013., u kojemu smo iznijeli alternativno rješenje i prijedloge, a oslanjajući se na tek doneseni Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji uređuje djelokrug Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (predviđeno je da Jedinstveno tijelo vještačenja bude ustrojstvena jedinica spomenutog Zavoda) - ostajemo kod prijedloga da se Jedinstveno tijelo vještačenja organizira kao tijelo čija je zadaća utvrđivanje stupnja invaliditeta, dok bi se vještačenja kao sastavni dio postupka priznavanja određenih prava i dalje provodila u posebnim sustavima u kojima se ta prava ostvaruju. Ovim bi djelatnost i status budućeg Zavoda dobio svoje puno opravdanje kao logičan slijed načina razrješenja pitanja dokazivanja invaliditeta – važnog upravo u području rada, profesionalne rehabilitacije i

zapošljavanja osoba s invaliditetom. Jednako tako, time bi dobili mogućnost dokazivanja i dokumentiranja invaliditeta i otklonili višegodišnje dileme tko se smatra osobom s invaliditetom i kako se taj invaliditet dokazuje. U tom smislu bilo bi moguće kroz ujednačenu dijagnostičku i ostalu diferencijaciju izdvojiti one objektivne pokazatelje koji omogućavaju uspostavljanje kauzalne veze između oštećenja i invaliditeta. Budući da se najvažnija pitanja o kojima će ovisiti relevantnost nalaza i mišljenja namjeravaju urediti podzakonskim aktima, nismo u mogućnosti definirati niti svoj stav prema ovom Zakonu, stoga možemo jedino izraziti svoje dvojbe. Smatramo nužnim da jedinstvena metodologija mora biti sastavnim dijelom ovog Zakona te predlažemo da se prijedlog Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja upotpuni jedinstvenom metodologijom vještačenja, a u obrazloženju prikazom usporednih pokazatelja potvrdi i financijska održivost ovakvog prijedloga. Isto tako, sastavni dio Zakona treba biti i institucionalni ustroj Jedinstvenog tijela vještačenja.“

Do kraja izrade ovog Izvješća prijedlozi Ureda pravobraniteljice su djelomično usvojeni.

3.15.3. MIROVINSKO OSIGURANJE

Mirovinsko osiguranje, uz socijalnu skrb, zdravstveno osiguranje i područje zapošljavanja predstavlja najvažnije područje za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom.

Najveći broj pritužbi odnosio se na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu (bilo zbog profesionalne ili opće nesposobnosti za rad), neostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu, utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja, na dugotrajnost postupka (prvostupanjskog i drugostupanjskog) i na sam postupak medicinskog vještačenja.

Također, veliki broj obraćanja Uredu bio je usmjeren na neku vrstu pravne pomoći u ostvarivanju prava na invalidsku mirovinu, nakon što budu odbijeni u svom zahtjevu od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu HZMO-a).

Jedan od problema koji smo uočili rješavajući po pritužbama osoba s invaliditetom tiče se manjkave medicinske dokumentacije, odnosno nedostatnih i neadekvatnih nalaza liječnika specijalista koje prilažu pritužitelji uz zahtjeve za invalidsku mirovinu. Naime, često u nalazima pojedinih specijalista nema valjanog opisa zdravstvenog stanja, na način kako je to predviđeno Uredbom o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju, odnosno nije dobro naveden opseg anatomske oštećenja, opseg funkcionalnog oštećenja, trajnosti promjena zdravstvenog stanja, prognoza bolesti, odnosno očekuje li se s vremenom poboljšanje, nepromijenjeno ili se očekuje pogoršanje zdravstvenog stanja.

U 2013., uz prijedlog za dopunu članka 64. koji se tiče obiteljskih mirovina Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava ponovili smo i naš prijedlog iz 2012.g. za izmjenu članka 122. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07 – Odluka USRH, 79/07, 35/08, 40/10 - Odluka USRH, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12), u daljnjem tekstu ZOMO).

Kao što smo već ranije predlagali ponovili smo prijedlog za izmjenu i dopunu čl. 121. (bivšeg čl. 122. ZOMO-a) na način: *da se ponovno uvede mogućnost izmjene pravomoćnog rješenja novim rješenjem ako je prvim rješenjem povrijeđen zakon ili opći akt Zavoda na štetu osiguranika, osigurane osobe ili korisnika mirovine. Također smo predlagali da se omogući donošenje novog rješenja kada se sazna za nove činjenice koje utječu na pravo osiguranika, osigurane osobe, odnosno korisnika mirovine, a koje su nastale nakon donošenja tog pravomoćnog rješenja, odnosno rješenja o pravu, ili u slučaju ako je o nekom pravnom pitanju upravni sud kasnije zauzeo pravno shvaćanje povoljnije za osiguranu osobu.*

Razlog zbog kojeg smo predložili izmjenu navedenog članka temeljimo na sljedećem:

Brisanjem st. 1. i st. 2. članka 122. ZOMO-a nastala je pravna praznina koju nije moguće na odgovarajući način ispuniti primjenom odredaba članaka 129. i 131. Zakona o općem upravnom postupku (NN br. 47/09) dalje ZUP), koje reguliraju mogućnost poništavanja i ukidanja rješenja donesenog uz povredu materijalnog propisa.

Prilikom brisanja st. 1., i st. 3. čl. 122. ZOMO koje su izvršene Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 61/11) nije se uzeo u obzir čl. 5. st. 2. ZOMO prema kojem prava iz mirovinskog osiguranja ne mogu zastarjeti. Nezastarivost, neotuđivost i neprenosivost prava su jedno od najvažnijih načela mirovinskog osiguranja. Naime, nakon ispunjavanja uvjeta za stjecanje nekog prava prema ZOMO, u svako se doba navedeno pravo može ostvariti i to iz razloga što se osiguranik u sustavu mirovinskog osiguranja nalazi u specifičnom odnosu s javnom ustanovom kod koje upravnim aktom (rješenjem) ostvaruje prava iz mirovinskog osiguranja temeljem prethodnog kontinuiranog uplaćivanja doprinosa za mirovinsko osiguranje od strane osiguranika.

Upravo zbog navedene ograničenosti dosega izvanrednih pravnih lijekova iz ZUP-a predložili smo navedenu izmjenu čl. 121. odnosno vraćanje starih odredbi čl. 122. (st. 1. i 3.) ZOMO-a, a polazeći od nezastarivosti i neotuđivosti prava iz mirovinskog osiguranja.

Predloženom izmjenom omogućava se osiguranicima rješavanje njihovih prava iz mirovinskog osiguranja u onim slučajevima kada se zbog protoka rokova ne mogu primijeniti odredbe Zakona o općem upravnom postupku.

Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava prihvatilo je ovaj naš prijedlog te je najprije kroz Uredbu, a poslije kroz čl. 122.a Zakona o dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 133/13) izvršilo nadopunu.

Naš drugi prijedlog za izmjenu zakona odnosi se na stjecanje prava na obiteljsku mirovinu.

Na temelju inicijative udruga i saveza osoba s invaliditetom Osječko-baranjske županije iznijeli smo prijedlog za izmjenu čl. 64. ZOMO-a na način:

„U čl. 64. brisati stavak 4. te ubaciti novi stavak 4. koji glasi:

4. Dijete koje ima teže, odnosno teško i trajno oštećenje općeg zdravstvenog stanja koje je nastalo prije punoljetnosti nakon smrti osiguranika ima pravo na obiteljsku mirovinu od dana kada kod njega nastupi opća nesposobnost za rad, bez obzira na završenu školu i stručnu spremu i ostvarenje vlastitog mirovinskog staža.

Iza stavka 4. dodati nove stavke koji glase:

5. U slučaju zapošljavanja osobe s invaliditetom iz stavka 4., odnosno stjecanja statusa osiguranika, obiteljska mirovina će se staviti u mirovanje te će se obustaviti isplata iste za vrijeme dok je osoba u radnom odnosu.

6. U slučaju prestanka radnog odnosa (zbog opće radne nesposobnosti za rad ili drugih objektivnih razloga), podnošenjem zahtjeva aktivirati će se pravo na obiteljsku mirovinu. Vrijeme provedeno u stažu osiguranja osiguraniku će se priznavati kod obračuna mirovinskih primanja.

7. Ukoliko osoba s invaliditetom iz stavka 4. već ostvaruje vlastita mirovinska primanja ima pravo izbora između vlastitih mirovinskih primanja i obiteljske mirovine ukoliko je ona za njega povoljnija.“

Obzirom da je zasnivanje radnog odnosa bilo zapreka da osoba s invaliditetom bilo kada stekne pravo na obiteljsku mirovinu, takvo zakonsko određenje dovodilo je do prekomjernog odustajanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom od svakog oblika školovanja i osposobljavanja te aktivnog traženja posla. Ovo je imalo za posljedicu usmjerenost osoba s invaliditetom odnosno njihovih roditelja na sigurnost socijalnih naknada i obiteljskih mirovina – ma koliko one bile niske i ma koliko dovodile osobe s invaliditetom u poziciju potpune socijalne isključenosti, čime su osobe s invaliditetom bile isključene kao aktivni graditelji društvenih odnosa. Takvo zakonsko uređenje je

stavljalo osobe s invaliditetom u poziciju izbora između mukotrpnog i nesigurnog tržišta rada i socijalnih transfera što je podržavalo njihovu krajnju pasivnost. Takav odnos društva je godinama sprječavao osobe s invaliditetom da se obrazuju, osposobljavaju i stječu zvanja. Kada bi neka osoba s invaliditetom i završila visokoškolsko obrazovanje, te iskoristila svoje preostale potencijale, susrela se s prevladavajućim stavom okoline da invaliditet pretpostavlja i radnu nesposobnost.

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava je usvajanjem našeg prijedloga (definiranog odredbom članka 69. novog Zakona o mirovinskom osiguranju (NN br. 157/13 na snazi od 01.01.2014.) učinilo značajan iskorak u poticanju radne i društvene aktivacije osoba s invaliditetom.

Mogućnost stjecanja obiteljske mirovine nakon punoljetnosti, a nakon smrti roditelja te mogućnost izbora, kao i mogućnost obustave isplate već ostvarene obiteljske mirovine u slučajevima zapošljavanja osobe s invaliditetom primatelja obiteljske mirovine, odnosno izbora između vlastite i obiteljske mirovine daje sigurnost osobama s invaliditetom s jedne strane, a s druge strane predstavlja snažan motiv za uključivanje u svijet rada.

U nastavku iznosimo neke slučajeve pritužbi Uredu:

Primjer 1.

Uredu se obratio otac i skrbnik osobe s invaliditetom, pritužujući se na rad HZMO-a, Područna služba u O., ujedno i Središnje službe u Zagrebu čijim je radom kako smatra, njegova poslovno nesposobna kćerka zakinuta za svoja prava iz mirovinskog osiguranja.

Povodom pritužbe zatražili smo očitovanje od MRMS-a.

Uvidom u dokumente koje nam je dostavio pritužitelj zaključujemo da imenovana zbog bolesti shizofrenije prvi puta je bila bolnički liječena od 09.11.2001. do 28.01.2002. gdje po nalazu specijaliste neuropsihijatrije imenovana je nakon bolničkog liječenja „redovito dolazila na kontrole u intervalima od mjesec dana, sve do kolovoza 2004. god. Stanje pacijenta bilo na razini ograničene remisije soc. razine, pri čemu pac. za sve ovo razdoblje nije bila radno sposobna“.

Zbog teškog zdravstvenog stanja te zbog teških i trajnih promjena u zdravstvenom stanju imenovana je 2006. godine ostvarila pravo na doplatu za pomoć i njegu rješenjem nadležnog centra za socijalnu skrb, te ga ista koristi do današnjeg dana. Zbog težine bolesti i nemogućnosti da se skrbi sama za sebe Centar za socijalnu skrb predlaže nadležnom Općinskom sudu da se imenovanoj oduzme poslovna sposobnost u cijelosti te odredi skrbnik u ovom slučaju otac. Navedeni prijedlog sud usvaja te donosi rješenje od 24.08.2009. kojim se imenovana u cijelosti lišava poslovne sposobnosti.

Imenovana je dana 05.02.2010. podnijela HZMO-u Područnoj službi u O., zahtjev za priznavanje prava na razmjerni dio invalidske mirovine prema Ugovoru o socijalnom osiguranju između Republike Hrvatske i SR Jugoslavije, međutim odbijena je u svom zahtjevu Rješenjem HZMO-a, Područne službe s obrazloženjem da nisu ispunjeni uvjeti za stjecanje prava na invalidsku mirovinu iz članka 52. st. 1. tada važećeg ZOMO-a.

Područna služba HZMO-a odbila je imenovanu zbog razloga što joj nije priznala postojanje invalidnosti od 2006. godine. Nisu uzeli u obzir medicinsku i drugu dokumentaciju koja dokazuje postojanje teške bolesti, odnosno invalidnosti od ranije, već je kao datum nastanka invalidnosti uzet datum vještačenja (pregleda) na komisiji HZMO-a, dana 08.06.2010. Na osnovu čega je imenovanoj nedostajalo 3 godine i 8 mjeseci mirovinskog staža da bi ostvarila pravo na invalidsku mirovinu. Da joj je priznata invalidnost od dana 01.12.2006., odnosno od dana kada su vještaci Centra za socijalnu skrb u svrhu priznavanja prava na doplatu za pomoć i njegu utvrdili postojanje teških i trajnih promjena zdravstvenog stanja uslijed kojih imenovana samostalno ne može brinuti o sebi, imenovana bi ostvarila uvjet godina mirovinskog staža te pravo na invalidsku mirovinu.

Središnja služba HZMO-a u Zagrebu svojim rješenjem od 07.04.2011. odbija žalbu imenovane te potvrđuje rješenje Područne službe.

Skrbnik je u ime imenovane podnio tužbu Upravnom sudu RH. Visoki upravni sud u Zagrebu donio je presudu kojom se tužba uvažava te poništava rješenje HZMO-a, Središnje službe, Sektora provedbe međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju.

U svom obrazloženju Visoki upravni sud RH između ostalog navodi i sljedeće:

„Tužiteljica u tužbi prigovara zakonitosti osporenog rješenja navodeći u bitnome da je teško bolesna zbog čega je trajni invalid, da je ostvarila pravo na doplatak za pomoć i njegu od nadležnog centra za socijalnu skrb, što ukazuje na težinu njenog zdravstvenog stanja. (...)

Odredbom članka 115. stavka 1. istoga Zakona, propisano je kada se rješava o pravu osiguranika, odnosno osigurane osobe, kao dan nastanka invalidnosti, odnosno tjelesnog oštećenja uzima se dan kada je na temelju pregleda ovlaštenog vještaka dano mišljenje u smislu članka 113. stavka 1. ovoga Zakona. Iznimno, nastanak invalidnosti, odnosno tjelesnog oštećenja, prije obavljenog pregleda može se utvrditi na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja.

U postupku koji je prethodio donošenju osporenog rješenja na temelju nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka, te stručnog povjerenstva za reviziju, utvrđeno je da kod tužiteljice postoji opća nesposobnost za rad zbog bolesti od 08. lipnja 2010., kao dana obavljenog pregleda.

Imajući u vidu medicinsku i drugu dokumentaciju koja prileži spisu predmeta, ovaj Sud za sada ne može otkloniti mogućnost da je invalidnost tužiteljice nastala i prije navedenog datuma, a što bi utjecalo na skraćenje radnoga vijeka i eventualno ispunjenje uvjeta za priznanje prava na invalidsku mirovinu. Naime, prema podacima spisa predmeta, tužiteljica se liječi od bolesti zbog koje je utvrđen potpuni gubitak sposobnosti za rad od listopada 2006. godine (postoje naznake da se liječila i od ranije), a rješenjem Općinskog suda u Belom Manastiru od 17. kolovoza 2009. u cijelosti je lišena poslovne sposobnosti.

Stoga bi, prema ocjeni ovoga Suda, trebalo pribaviti novi nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka koji bi, sukladno naprijed citiranoj odredbi članka 115. stavka 1. Zakona o mirovinskom osiguranju, ocijenio postoji li osnova da se na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja utvrdi nastanak invalidnosti s ranijim datumom od utvrđenoga. Nakon toga, ovisno o rezultatima vještačenja, valja odlučiti o žalbi tužiteljice.“

Na temelju presude Središnja služba HZMO-a, dana 12.07.2012. poništava prvostupanjsko rješenje Područne službe HZMO-a u O. od 10.12.2010. i predmet vraća Područnoj službi HZMO-a u O. na ponovni postupak. Prema uputi Suda Središnja služba HZMO-a kao drugostupanjsko tijelo pribavlja mišljenje višeg ovlaštenog vještaka u Zagrebu, od 23.05.2012. U obrazloženju mišljenja viši ovlašteni vještak između ostalog navodi i sljedeće: *„Povodom Presude US Republike Hrvatske od 5. travnja 2012. godine kojom je tužba uvažena ovlašteni viši vještak je razmotrio medicinsku i ostalu relevantnu dokumentaciju, te je mišljenja da postoji opća nesposobnost za rad ali nalazi osnove za promjenom datuma nastanka invalidnosti na 17.08.2009. godine. Molim uputiti Stručnom povjerenstvu HZMO-a.“*

„Stručno povjerenstvo za reviziju I. vijeće je 06.07.2012. svojim mišljenjem potvrdilo nalaz i mišljenje ovlaštenog višeg vještaka u Zagrebu od 23.05.2012.“

Područna služba HZMO-a prema uputama Središnje službe HZMO-a u Zagrebu dana 24.07.2012. donosi novo rješenje kojim se imenovanoj ponovno odbija zahtjev za priznavanje prava na razmjerni dio invalidske mirovine zbog nedostatka mirovinskog staža s obzirom da su postupili po uputi Središnje službe HZMO-a te prema nalazu i mišljenju ovlaštenog Višeg vještaka Središnje službe od 23.05.2012. zaključili da invalidnost postoji, opća nesposobnost za rad od 17.08.2009. zbog bolesti, cijeneći jedino činjenicu potpunog lišavanja potpune sposobnosti i stavljanja pod skrbništvo. To je značilo da vještaci u Područnoj službi HZMO-a uopće ponovno nisu vještačili imenovanu, niti obavljali bilo kakvu drugu radnju prije donošenja rješenja.

Postavlja se pitanje zašto Središnja služba HZMO-a kada je poništila rješenje sama nije riješila stvar što bi bilo brže i ekonomičnije s obzirom da su njezini vještaci ponovno utvrđivali dan nastanka invalidnosti iz medicinske i druge dokumentacije već je Središnja služba HZMO-a suprotno odredbama članka 10. i

članka 117. Zakona o općem upravnom postupku (NN br. 47/09) vratila predmet prvostupanjskom tijelu te tako nepotrebno odužila postupak te primorala stranku da još jednom vodi isti upravni postupak.

Na navedeno ponovno rješenje Područne službe HZMO-a u imenovana se opetovano žalila te je Središnja služba HZMO-a dana 12.10.2012. ponovno donijela rješenje kojim se žalba odbija i potvrdila prvostupanjsko rješenje.

Drugo pitanje koje se ovdje postavlja jeste pitanje kada je nastupila profesionalna nesposobnost za rad s obzirom da invalidnost ne predstavlja samo opća nesposobnost za rad. Zar je moguće da je imenovana bila potpuno sposobna za rad sve do datuma lišavanja poslovne sposobnosti 17.08.2009. kako je to utvrdila Središnja služba HZMO-a koja navodi da je tada nastupila opća nesposobnost za rad.

Naime, Centar za socijalnu skrb je već u postupku priznavanja prava na doplatak za pomoć i njegu prvi puta 2006. godine utvrdio kod imenovane postojanje radne nesposobnosti te je zbog nepromjenjivosti njenog zdravstvenog stanja te invaliditeta isto potvrđivao i rješenjem od 11.03.2008. te rješenjem od 30.01.2009. U svom obrazloženju rješenja Centar za socijalnu skrb navodi: *„Visina doplatka za pomoć i njegu utvrđena je člankom 47. Zakona o socijalnoj skrbi, a člankom 44. stavkom 2. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima („NN“ br. 64/02), utvrđena je prijeka potreba stalne pomoći i njege druge osobe u smanjenom opsegu.“*

Imenovana još uvijek prima doplatku za pomoć i njegu što je uvjerenjem od 10.03.2011. potvrdio i Centar za socijalnu skrb navodeći: *„Potvrđuje se da je ... kao korisnica doplatka za pomoć i njegu kod ovog Centra ostvarila pravo 01.12.2006. godine i traje dok za to postoje zakonski uvjeti, odnosno trajno“.*

Možemo postaviti pitanje zašto vještaci mirovinskog osiguranja ne prihvaćaju nalaze i mišljenja vještaka centara za socijalnu skrb koji su tri godine zaredom vještačili o postojanju težine oštećenja zdravlja koje ne samo da onemogućava bilo kakav rad već je osobi potrebna tuđa pomoć da bi mogla svakodnevno normalno funkcionirati.

Zatražili smo očitovanje od Ministarstva rada i mirovinskog sustava, odnosno provođenje nadzora nad zakonitošću rada i općih akata Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO).

U svom odgovoru Ministarstvo rada i mirovinskog sustava navodi:

„Naime, iz privitka koje ste nam dostavili uz dopis, saznanja smo da niste zaprimili navedene dopise, stoga Vam preslike istih dostavljamo. Iz istih je razvidno da unutar nadležnosti Ministarstva ne nalazimo nepravilnosti u postupku koji je proveo Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje te tako nema mogućnosti za donošenje drugačijeg rješenja u ovoj upravnoj stvari. (...)“

Iz navedenog proizlazi da Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava nije našlo nepravilnosti u postupku koji je proveo Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

Kako bi mogli dalje postupati u tom predmetu od strane nadležnog Centra za socijalnu skrb zamolili smo za dostavu svih nalaza i mišljenja prvostupanjskog tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi za imenovanu od 01.12.2006. pa do današnjeg dana.

Dana 12.07.2013. godine zaprimili smo zatražene nalaze i mišljenja iz 2007. i 2008. godine sa napomenom da nakon prosinca 2008. godine više nisu provedena ponovna vještačenja jer je od 19.09.2009. imenovana rješenjem Općinskog suda u potpunosti lišena poslovne sposobnosti. Navedeni su bitni zbog razloga što kod Nalaza i mišljenja od 07.02.2007. na strani 5. točka 14. kada se radi o procjeni radne sposobnosti stoji da postoji potpuna nesposobnost za rad: *„Postoji nesposobnost za rad u trajanju od godinu dana, zbog posljedica bolesti“.*

Nakon godine dana imenovana je ponovno bila na vještačenju te je u Nalazu i mišljenju od 20.02.2008. potvrđeno isto. Naime, u očitovanju o radnoj sposobnosti prvostupanjsko tijelo vještačenja je u točki 14. o postojanju potpune nesposobnosti za rad utvrdilo: *„Postoji potpuna nesposobnost za rad u trajanju od godinu dana, zbog posljedice bolesti.“*

U trećem Nalazu i mišljenju od 22.12.2008. godine također u odgovoru na pitanje pod rednim brojem 14. o postajanju potpune nesposobnosti za rad stoji: „*Prema mišljenju psihijatra osoba je radno nesposobna.*“

Ponovno smo se dopisom obratili ministarstvu sa upitom zašto se nije utvrdilo dali je nesposobnost za rad postojala ranije od datuma koji su utvrdili vještaci u mirovinskom osiguranju (od 17. kolovoza 2009.)

Po nalazima Prvostupajskih tijela vještačenja u Centru za socijalnu skrb proizlazi da je prema nalazima vještačenja u sustavu socijalne skrbi imenovana od 07.02.2007. potpuno nesposobna za rad, te se postavlja pitanje iz kojeg razloga vještaci mirovinskog osiguranja nisu te dokaze uzeli u obzir, a jednako tako ni Ministarstvo nije u nadzoru utvrdilo ovaj propust.

Prema odredbama članka 8. Zakona o općem upravnom postupku (dalje ZUP) (NN br. 47/2009) javnopravno tijelo je u rješavanju dužno pridržavati se načela utvrđivanja materijalne istine te utvrditi pravo stanje stvari i u tu se svrhu moraju utvrditi sve činjenice i okolnosti koje su bitne za zakonito i pravilno rješavanje upravne stvari. Također, ovdje ističemo i članke 5., 6. i 7. ZUP-a.

U svom odgovoru ministarstvo navodi: „*Na Vaše primjedbe zašto vještaci mirovinskog osiguranja nisu uzeli u obzir pri vještačenju nalaze koje su provela Prvostupajnska tijela vještačenja pri Centru za socijalnu skrb, dužnost nam je podsjetiti da pri rješavanju o pravu iz mirovinskog osiguranja kada se utvrđuje invalidnost, tjelesno oštećenje ili opća nesposobnost za rad članova obitelji, isključivo se nadležni ovlašteni vještaci koji utvrđuju činjenice na osnovi neposrednog pregleda te medicinske i druge dokumentacije određenih sukladno odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju i odredbama Uredbe o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju. Postupak vještačenja u mirovinskom osiguranju je karakterističan po formalnosti samog postupka tj. po propisom određenim osobama koje donose nalaz i mišljenje o invalidnosti, propisanim uvjetima minimuma medicinske dokumentacije za pokretanje postupka i propisanim oblicima u kojima se daju nalazi i mišljenja. Stoga, vještačenje se u mirovinskom osiguranju ne zasniva samo na utvrđenom određenom činjeničnom zdravstvenom stanju već i na osobnoj i stručnoj procjeni vještaka uz određene stručno utvrđene kriterije.*“

Slažemo se da se vještačenja u pojedinim sustavima obavljaju na temelju različitih pravnih propisa po kojima vještače vještaci u svakom od pojedinih sustava (ovdje se radi o sustavu socijalne skrbi i sustavu mirovinskog osiguranja), međutim ipak smatramo kako bi trebalo biti više međusobne koordinacije i suradnje između pojedinih sustava tako da se po nama ne bi smjelo dešavati da vještaci u jednom sustavu ocjene da je osoba radno nesposobna, a u drugom sustavu vještaci na temelju istovjetne medicinske dokumentacije utvrde radnu sposobnost iste te osobe.

Primjer 2.

Pritužiteljica se obratila uredu pritužujući se na nepriznavanje postojanja invalidnosti od strane HZMO-a. Stranka se pritužuje da kao osoba s priznatim 80% tjelesnim oštećenjem ne može ostvariti pravo na invalidsku mirovinu.

Imenovanu smo upoznali sa zakonskim odredbama i bitnim pretpostavkama za ostvarivanje prava s osnova invaliditeta, odnosno prava na invalidsku mirovinu. Prema tome netko može imati veliki postotak tjelesnog oštećenja, a ipak biti u potpunosti sposoban za obavljanje poslova svog radnog mjesta, pod uvjetom da njegovo oštećenje ne utječe u većoj mjeri na njegovo obavljanje poslova i radnih zadataka na radnom mjestu.

Problem, koji mi vidimo kao razlog zašto nije usvojena sa njenim zahtjevom, a koji je i navelo drugostupajnsko tijelo HZMO-a jeste što iz njene medicinske dokumentacije proizlazi da je liječenje u tijeku. Iz čega možemo zaključiti da specijalisti u svojim nalazima nisu naveli da je zdravstveno stanje trajno, odnosno da ne postoji mogućnost daljnjeg poboljšanja, odnosno izlječenja pojedine bolesti ili oštećenja, o čemu smo u povratnom odgovoru obavijestili stranku.

Primjer 3.

Uredu se putem elektronske pošte obratila supruga osobe s invaliditetom navodeći: „...Suprugu je amputirana lijeva noga, nosi natkoljenu protezu...U saobraćajnoj nesreći 1983. god. suprug je ostao bez lijeve noge. Tada je bio zaposlen u poduzeću K. ali poduzeće ide u stečaj 1991. godine i kao invalid rada odlazi na skrb fonda mirovinskog osiguranja, gdje prima novčanu naknadu. 1.07.1998. sam nalazi posao i zapošljava se u H. d.o.o.. Tada mu prestaje pravo na primanje novčane naknade. Znači sa fondom za mirovinsko osiguranje više nema ništa jer je uzeo svoju radnu knjižicu i odlazi raditi u H. d.o.o..

10.08.2000. god. dobiva rješenje (znači 2 godine nakon zaposlenja) o nekakvoj mirovini. Kako nije znao što to znači, išao je na mirovinsko i rečeno mu je da to nije mirovina, nego da ima pravo primat dodatak kao invalid rada. Kako mu se zdravstveno stanje malo pogoršava išao se je interesirati za mirovinu, i tada mu je rečeno da je on u mirovini samo mu je zamrznuta jer je zaposlen. Da je država 2000. god sve invalide rada sa zavoda mirovinskog osiguranja poslala u mirovinu. Da mu se godine radnog staža u H d.o.o. ne računaju, nego samo onaj staž koji je imao u poduzeću K.

Ako bi sada otišao u mirovinu ona bi iznosila oko 1500 kn, a da bi mu se računala ponovo mirovina i da mu se računa radni staž koji ostvaruje mora raditi do 65 godine života. Da li to može invalidna osoba bez noge, koja već 29 godina nosi protezu. Tjelesno oštećenje koje prima iznosi 115 kn. Stoga bi vas molili da to pogledate i ako nam pobliže možete objasniti, dati savjet ...“

Imenovanj smo odgovorili da je donošenjem novog Zakona o mirovinskom osiguranju iz 1998., koji se primjenjuje od 1. siječnja 1999. godine, u hrvatskom mirovinskom osiguranju, izvršena korjenita reforma, koja je obuhvatila i definiciju invalidnosti.

Na temelju članka 174. tog novog zakona izvršeno je prevođenje naknada zaposlenih i nezaposlenih invalida rada, koji su pravo na temelju preostale radne sposobnosti ostvarili do 31. prosinca 1998., u invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad. Naime, prava tih korisnika ostvarivala su se prema prijašnjim propisima:

- kao pravo na rad s punim radnim vremenom na drugom odgovarajućem poslu,
- pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom na svojem poslu, ili eventualno
- pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom na drugom odgovarajućem poslu.

Uz ta prava ostvarivala se privremena naknada plaće, naknada zbog manje plaće na drugome poslu ili naknada plaće zbog rada sa skraćenim radnim vremenom. Kako se može zaključiti, pravo na rad invalida rada ostvarivalo se kod poslodavca, dok su se naknade ostvarivale kod tadašnjeg nositelja mirovinskog i invalidskog osiguranja. Promjenom zakonodavstva o radu i karaktera radnog odnosa, koji je od statusnog postao ugovoran odnos, došlo je i do promjene definicije invalidnosti, kao uvjeta za prava na temelju invalidnosti u mirovinskom sustavu. Dotadašnje naknade plaća invalida rada od 01.01.1999. postale su invalidskim mirovinama zbog profesionalne nesposobnosti za rad (članak 34. stavak 2.), u različitim svotama, zavisno od prethodnog prava na temelju preostale radne sposobnosti i od toga dali je korisnik bio zaposlen ili nezaposlen.

S obzirom da je u trenutku stupanja na snagu novog Zakona o mirovinskom osiguranju, imenovani bio zaposlen, u prevođenju prava iz mirovinskog osiguranja obračunat mu je najmanji mirovinski faktor (0,1667). Da bi mu se promijenio mirovinski faktor, odnosno povećao, mora doći do promjene osiguranog slučaja (primjer: ukoliko izgubi posao, izvršiti će se ponovni izračun po mirovinskom faktoru 0,8 koji bi se ukoliko se opet zaposli nakon toga vratio na povoljniji od sadašnjeg 0,5), međutim novoostvarene godine mirovinskog staža ne bi mu se obračunavale, već tek onda ukoliko bi otišao u punu invalidsku mirovinu, odnosno potpuno izgubio radnu sposobnost (opća nesposobnost za rad) ili ostvario uvjete za prijevremenu starosnu ili starosnu mirovinu, kada bi mu se primijenio novi mirovinski faktor (1,0) te obračunao i sav mirovinski staž.

Navedeno proizlazi iz definicije invalidnosti iz članka 34. stavka 1. Zakona o mirovinskom osiguranju (u daljnjem tekstu ZOMO) (profesionalna nesposobnost za rad).

Odredba se odnosi i na umirovljenike kojima je pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad priznato temeljem odredbe članka 174. ZOMO, odnosno i na one koji su pravo ostvarili temeljem ranijih propisa (priznato pravo na temelju preostale radne sposobnosti, neposredne opasnosti od invalidnosti i izmijenjene radne sposobnosti) pa je ono prevedeno na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad.

Kod izmjene osiguranog slučaja radi navršenja godina života potrebnih za priznavanje prava na prijevremenu starosnu, odnosno starosnu mirovinu, situacija je relativno jasna. Korisnik prava na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad može podnijeti zahtjev za priznavanje novog prava kada navrši potrebne godine života. Mirovina će se ponovno odrediti primjenom odredbi o određivanju starosne mirovine uzimajući u obzir i eventualni staž navršen nakon umirovljenja i sve ostvarene plaće.

Kod izmjene osiguranog slučaja zbog promjena u stanju invalidnosti mora doći do takvih trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje prema ocjeni stručnih tijela medicinskog vještačenja dovode do pogoršanja stanja u tolikoj mjeri da je radna sposobnost izgubljena, odnosno zbog kojih promjena je nastupila opća nesposobnost za rad. Dakle, na temelju istog stanja invalidnosti (profesionalne nesposobnosti za rad) nema ponovnog određivanja mirovine.

Ono što je za umirovljenika bitno jest činjenica da će se kod ponovnog određivanja mirovine uzeti u obzir sav staž i sve plaće do dana nastupa novog osiguranog slučaja, pa će se od nastupa opće nesposobnosti za rad računati i pridodani staž u smislu članka 29. ZOMO, (ukoliko nije ranije pridodan).

Preporuka i zaključak

Kako bi se riješio jedan od najvećih problema koji smo uočili rješavajući po pritužbama osoba s invaliditetom, a koji se odnosi na manjkavu medicinsku dokumentaciju u kojoj često nedostaju valjana obrazloženja te nema poveznice između zdravstvenog stanja i funkcionalne odnosno radne nesposobnosti osobe, mišljenja smo da bi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje trebao dati jasne upute za jednoobrazno ispunjavanje medicinskih obrazaca i druge medicinske dokumentacije u svim slučajevima kada se utvrđuje radna sposobnost (odnosno dokazivanja invalidnosti) u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja.

Naime, u nalazima pojedinih specijalista često izostaju opisi zdravstvenog stanja, kako to traži Uredba o medicinskom vještačenju u mirovinskom osiguranju, odnosno nije dobro naveden opseg anatomske oštećenja, opseg funkcionalnog oštećenja, trajnosti promjena zdravstvenog stanja, prognozi bolesti, odnosno očekuje li se s vremenom poboljšanje zdravstvenog stanja, nepromijenjeno ili se očekuje pogoršanje zdravstvenog stanja.

Ukoliko sami liječnici specijalisti te liječnici opće prakse nedostatno ispisuju nalaze, odnosno ispunjavaju obrasce IN, kojima se osoba upućuje na vještačenje, tada osoba može biti uskraćena jer neće ostvariti svoje pravo na invalidsku mirovinu premda možda u stvarnosti i nije radno sposobna.

Pravo na doplatku za djecu

Uredu pravobraniteljice su se i u 2013. obraćali roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su odbijeni u svom zahtjevu za ostvarivanjem dječjeg doplatka za svoju djecu koja imaju teže oštećenje zdravlja nakon navršene 27. godine, pritužujući se da su stavljeni u neravnopravan položaj naspram onih roditelja koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine i kojima po spornom članku 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br. 94/01, 138/06, 107/07, 61/11. i 112/12) pripada doplatku za djecu i nakon navršene 27. godine života, do donošenja posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom.

Međutim, taj propis još uvijek nije donesen, što praktički znači da se godinama podržava povoljan zakonski položaj samo jedne skupine korisnika doplatka za djecu i to od 01. siječnja 2002., dakle već

punih 12 godina. Ta činjenica u cijelosti narušava opravdanost i prihvatljivost zakonskog uređenja u prijelaznom razdoblju, koje po svojoj pravnoj naravi treba biti privremeno.

Izvešćem Ustavnog suda RH koji je donesen 19. studenog 2008. uz rješenje broj: U-I-1812/2006 i dostavljen Hrvatskom saboru i Vladi RH upoznat je Hrvatski sabor i Vlada RH o neodrživosti prijelazne odredbe članka 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br.94/01, 138/06, 107/07 i 61/11).

Ovo izvješće je Ustavni sud uputio Vladi RH 2008. godine, od čega je prošlo već 6 godina, a da nadležno Ministarstvo, odnosno Vlada RH nisu poduzeli ništa kako bi ispravili nezakonitost, što znači da poseban propis nije i dalje donesen već 12 godina, premda je posljednja izmjena Zakona o doplatku za djecu bila 4. listopada 2012. (NN, br. 112/12), sporni članci 12. i 38. nisu mijenjani. S obzirom da nije došlo do pozitivnih promjena u ovom području, Pravobraniteljica će tijekom 2014. godine ponovno uputiti prijedloge nadležnim tijelima.

3.15.4. SOCIJALNA ZAŠTITA

„Države potpisnice priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unapređenje životnih uvjeta, te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi se ovo pravo zaštitilo i promicalo.“

3.15.4.1. SOCIJALNA SKRB

Analiza pritužbi iz područja socijalne skrbi pokazuje da je najizraženije područje pritužbi tijekom 2013. bila nemogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, niski životni standard, te nemogućnost ostvarivanja primjerene socijalne pomoći i naknade s kojom se mogu zadovoljiti osnovne životne potrebe. U državi u kojoj ekonomska kriza traje gotovo desetljeće, osobe s invaliditetom ukoliko ne ostvaruju mirovinu ili plaću, žive realno na granici egzistencije. Prema podacima, oko 100.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju evidentirani su korisnici u sustavu socijalne skrbi.

U RH na dan 1. siječnja 2013. godine registrirano je 520 437 osoba s invaliditetom, što ukupno čini oko **12% stanovništva** RH. Najveći broj osoba s invaliditetom, njih 292 320 (55%), u radno je aktivnoj dobi, između 19 i 64 godina; djece s teškoćama u razvoju je 33 627 (do 18 godina ili 6,3 % svih osoba s invaliditetom), a osoba starijih od 65 godina 205 559 (38,7% svih osoba s invaliditetom).

U sustavu socijalne skrbi na dan 31. prosinca 2012. godine evidentirano je ukupno 14 778 djece s teškoćama u razvoju i 82 725 odraslih osoba s invaliditetom.

Na siromaštvo ne možemo gledati samo kao na nedostatak novčanih sredstava, ono je samo jedna dimenzija socijalne isključenosti. Osobe s invaliditetom u tom su smislu posebno rizična skupina građana ukoliko nemaju puni pristup obrazovanju, radu i aktivnom sudjelovanju u društvu. Pristup socijalnim naknadama samo je jedna od odrednica prema kojoj možemo utvrđivati stupanj siromaštva osoba s invaliditetom.

Pritužbe osoba s invaliditetom POSI, čak i kad se pritužba podnosi zbog neostvarivanja npr. nekih usluga iz socijalne skrbi pa i prava na zdravlje ili obrazovanje, u pozadini otkrivaju nizak materijalni status ovih obitelji. Pravobraniteljica prilikom ispitivanja slučaja često dobiva uvid u materijalne prilike osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, kao i u razinu socijalne isključenosti.

Tako npr. CZSS u slučaju djeteta s višestrukim teškim invaliditetom navodi „*usluga rane intervencije na ovom području moguća je jedino kod privatnog pružatelja usluge...., ta se usluga naplaćuje, što*

peteročlanoj obitelji nije prihvatljivo, jer se uzdržavaju jedino iz naknade za status roditelja njegovatelja od 2500,00 kn (6-ero-člana obitelj)

U jednom drugom slučaju Uredu se obratila osoba iz Zeline zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu i liječenje. U svojoj pritužbi imenovani navodi da je nezaposlen, radno nesposoban, bolestan, radi čega učestalo odlazi na preglede i kontrole u Zagreb, što podrazumijeva putne troškove i druge izdatke koje od socijalne pomoći ne može podmiriti. Smatra da u odnosu na životnu dob treba ustrajati u liječenju, kako bi kasnije mogao sredstva za uzdržavanje stjecati vlastitim radom. Smatra da osim socijalne pomoći u iznosu od 850,00 kn koja mu je dodijeljena u centru za socijalnu skrb treba dobiti više podrške, kako materijalne, tako i stručne. Navodi da svoju životnu situaciju vidi bezizlaznom (bolest, nesposobnost za rad, siromaštvo, nemogućnost liječenja zbog nedostatka novca za prijevoz i kvalitetniju prehranu itd.), a da na upit socijalnim radnicima kako da svoju situaciju riješi, dobio je odgovor „to nije naša briga“. Zbog svega, a kako ne vidi izlaz iz tog začaranog kruga bolesti i siromaštva, često razmišlja o suicidu, jer ne vidi da vlastitim snagama bez pomoći može svoju životnu situaciju zadovoljavajuće riješiti.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba pritužbom zbog teških obiteljskih i materijalnih prilika u kojima se nalazi, obzirom da brine o bolesnoj majci i bratu s invaliditetom, a i sama je samohrana majka, nezaposlena i u materijalnim teškoćama. Obračala se zahtjevom za ostvarivanje prava na status njegovatelja bratu, ali je odbijena. Odbijena je i u zahtjevima za materijalne i druge potpore. Navodi da obzirom da je krajnje materijalno i fizički iscrpljena postoji opasnost da će jedini način skrbi biti institucionalizacija člana obitelji, a upravo to bi trebalo izbjeći drugim uslugama oblicima pomoći.

U svim navedenim slučajevima pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nije utvrdila povredu materijalnog prava, sve su osobe ostvarivale (ili nisu mogle ostvarivati) socijalne naknade sukladno zakonu, a opet u nemogućnosti su zadovoljavati svoje osnovne životne potrebe.

Osoba s invaliditetom uglavnom zbog invaliditeta ima specifične potrebe i specifične troškove, a upravo zbog invaliditeta smanjenu mogućnost prevladavanja nepovoljnih okolnosti. Kako svi sustavi podrške u državi određuju osnovni, minimalni standard prava, tako osobe s invaliditetom imaju i veliki udio „nepokrivenih troškova“ koji proizlaze iz invaliditeta. Uz ekonomsku deprivaciju, kao najjasnije mjerljivu, možemo onda govoriti i o smanjenoj kvaliteti življenja, smanjenim šansama za osobno i društveno napredovanje.

Mnoga su istraživanja dokazala vezu između siromaštva i invaliditeta, stoga su i aktivnosti pravobraniteljice bile usmjerene na upozorenja na opasnost od siromaštva za osobe s invaliditetom.

Najveći broj osoba s invaliditetom, čak i ukoliko su zaposlene ili ostvaruju mirovinu, na neki način su vezani uz sustav socijalne skrbi, bilo kroz novčane naknade po osnovi invaliditeta ili korištenja socijalnih usluga. Stoga i u dijelu ostvarivanja ovih prava veliki je broj pritužbi, posebno na uvjete za ostvarivanje prava i zakonska ograničenja.

Tijekom cijele 2013. donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi bio je središte interesa osoba s invaliditetom, iako se njegove odredbe (ovog puta više nego ikada prije) tiču širokog kruga građana – korisnika ili potencijalnih korisnika ovog sustava. Zakon je trebao donijeti niz novina, tako je i najavljavano njegovo donošenje, a osobe s invaliditetom (kao najhomogenija/definirana/prepoznatljiva skupina građana – korisnika) imale su očekivanja da će Zakon olakšati/poboljšati/unaprijediti njihov položaj.

Javnosti je „obećano“ redefiniranje novčanih pomoći na način da se novčane pomoći spoje te pojednostavi njihovo administriranje, **objedinjavanje** prava iz različitih sustava (opskrbnina, privremena novčana naknada), usklađivanja osnovice za socijalna davanja u odnosu na proračunsku osnovicu i

troškove života, a za osobe s invaliditetom jamčilo se kako se iznosi i visina dosadašnjih prava neće mijenjati.

Ishod navedenog je u stvari poražavajući. Socijalna skrb kao djelatnost od javnog interesa (negdje je nestao raniji termin „posebni“ javni interes), usmjerena je na pomaganje potrebitima, onima koji bez pomoću društva ne mogu zadovoljiti osnovne životne potrebe ili prevladati teškoće u kojima se nalaze zbog bolesti, starosti, invaliditeta i dr. Međutim, iznosi naknada, pogotovo niveliranje minimalne novčane naknade tome ne doprinose. Člankom 30. Zakona o socijalnoj skrbi¹³ utvrđene su visine zajamčene minimalne naknade (u daljnjem tekstu - ZMN) prema kojima nema gradacije prema specifičnim kategorijama osoba/korisnika, osim samca i samohranog roditelja. Visina je određena za samce, odraslog člana kućanstva i djeteta. Izgubljen je dodatak za radno nesposobne osobe, tako da će one prema sadašnjem Zakonu, ostvariti manje iznose pomoći nego je to bilo prijašnjim Zakonom. Kada znamo da su radno nesposobne osobe uglavnom i osobe s invaliditetom, onda je razumljivo da ovako uređena ZMN za veliki broj osoba predstavlja smanjenje dosadašnjih prava.

Osim same visine ZMN drugi je problem odredba koja regulira pravo države na povrat iznosa isplaćenih na ime prava na ZMN i prava na uslugu smještaja ili boravka. Prema odredbama 248.-250. Zakona, na imovinu korisnika navedenih prava i usluga stavlja se zabilježba, koja u konačnici znači povrat primljenih sredstava od budućih nasljednika. Ta se odredba nepovoljno odražava na više razina i već u prvom mjesecu primjene novog Zakona POSI je zaprimio veliki broj poziva i pritužbi na ovaj institut. Zabilježba tražbine na imovini na neki način stigmatizira ove osobe kao korisnike „socijale“, a praktično je vjerojatno da će otežati eventualnu prodaju nekretnina čime ih se stavlja u nepovoljniji položaj od vlasnika koji nisu korisnici sustava socijalne skrbi.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku - Popis stanovništva 2011. godine, 89,38% kućanstava koristi stan u privatnom vlasništvu ili suvlasništvu, 2,99% kućanstava je sa slobodno ugovorenim najamninom, 4,22% kućanstava su u srodstvu s vlasnikom ili najamoprimcem stana, 1,81% kućanstava su najamoprinci sa zaštićenom najamninom, 0,95% kućanstava su podstanari u dijelu stana, a 0,65% kućanstava koristi stan po ostalim osnovama korištenja. (iz Nacrta prijedloga Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH 2014-2020.)

U zemlji u kojoj je vlasništvo nekretnine vrijednosno visoko na ljestvici, rezultirat će odbijanjem pomoći i u konačnici život na krajnjoj granici egzistencije. Zakonska odredba prema kojoj RH ima pravo povrata primljenih sredstava na ime troškova ostvarivanja usluge smještaja, pa čak i boravka, nije u skladu niti sa strategijom borbe protiv siromaštva (tijekom izrade ovog izvješća u javnoj raspravi). Upitno je koliko će osoba s invaliditetom koje trebaju ostvariti pravo na boravak (npr. radi rehabilitacije) odlučiti se za korištenje neophodnih usluga ukoliko će to rezultirati stavljanjem zabilježbe na imovinu.

MSPM je na svojoj mrežnoj stranici objavilo priopćenje o navodnom „krivom“ tumačenju odredbi o zabilježbi, iako iščitavanjem navedene odredbe ne nalazimo ništa nejasno. Naputak dostavljen centrima za socijalnu skrb kod njih izaziva zbunjenost, obzirom da se sadržaj navedenog naputka kosi sa vrlo jasnom zakonskom odredbom. Radi otklanjanja različitosti u primjeni ove odredbe, nužno je da se zakonsko određenje vezano uz povrat i zabilježbe promijeni sukladno navedenom naputku.

Osim toga, unatoč prijedlozima POSI, nije izmijenjena niti definicija kućanstva pa je to i dalje zajednica osoba koje zajedno žive i podmiruju troškove života, što otežava ostvarivanje prava na ZMN svakoj osobi koja u kućanstvu živi uz osobu koja ostvaruje prihod, neovisno da li među njima postoji obveza uzdržavanja. U trenutku kada je za preživljavanje u krizi u kojoj se zemlja nalazi, više nego ikada potrebna generacijska i obiteljska solidarnost, ovaj institut još jednom velikom dijelu građana bez ikakvih primanja onemogućava dobivanje potrebne pomoći, ukoliko osoba kod koje živi ostvaruje prihod veći od iznosa

¹³ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/2013

zajamčene minimalne naknade za cijelo kućanstvo, bez obzira što ga ta osoba nije dužna uzdržavati. Iz pritužbi pravobraniteljici vidljiva je posljedica ovakvog uređenja pojma kućanstva – ukoliko zaposlena sestra živi sa bratom bez prihoda, on neće moći ostvariti novčanu naknadu za svoje uzdržavanje. Brat i sestra koji žive zajedno silom prilika (jer nemaju sredstva za plaćanje podstanarstva, svatko u svom stanu) u stanu koji su primjerice naslijedili od roditelja faktički su dužni jedan drugoga uzdržavati, jer se prihod koji jedan od njih ostvaruje smatra prihodom njihove obitelji, odnosno kućanstva. Potrebno je napomenuti kako zakonska obveza uzdržavanja između braće i sestara ne postoji, ali u ovom slučaju nezaposleni brat ne može ostvariti pravo na zajamčenu minimalnu naknadu jer se smatra da ga sestra uzdržava. Zanimljivo bi bilo vidjeti odluku CZSS kada bi zajamčenu minimalnu naknadu tražio nezaposleni „cimer“ koji živi u stanu s prijateljem koji je zaposlen. Sukladno zakonskoj definiciji ova zajednica bi se također smatrala kućanstvom i nezaposleni „cimer“ ne bi mogao ostvariti pravo na naknadu ukoliko prihod drugog cimera prelazi cenzus. Ovakvo uređenje u potpunosti je suprotnosti sa načelima uređenja obiteljskih i drugih odnosa i treba ga hitno mijenjati.

Na kraju, najava da se visina novčanih naknada neće mijenjati - u stvari nije točna, a nije niti važna, jer uvjeti za ostvarivanje prava prema Zakonu definirani su tako da će za mnoge osobe do sada ostvarena prava biti „prošlost“.

POSI je aktivno sudjelovao tijekom cjelokupnog procesa donošenja novog Zakona – okrugli stolovi, javne rasprave, pisani prijedlozi i preporuke, usmene konzultacije i dr. Glavno polazište za sve primjedbe POSI je definiranje visine prava za osobe s invaliditetom po osnovi TEŽINE invaliditeta, zbog čega ona ne bi trebala ovisiti o imovini, a još manje o prihodima osobe s invaliditetom.

Predložili smo drugačije uređenje statusa roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja, to pravo treba regulirati kao podršku neovisnom življenju, sprečavanju smještaja i ostanku u obitelji, stoga treba **proširiti** krug mogućih njegovatelja u obitelji, a naknadu i ostala prava regulirati drugačije nego do sada, posebno u dijelu duljine boravka djeteta u obrazovnoj i dr. ustanovi. Isto tako, potrebno je urediti krug korisnika ovog prava na nediskriminirajući način u odnosu na težinu invaliditeta. POSI je predlagao i izmjenu nekih podzakonskih propisa koji se odnose na ostvarivanje zakonskih prava, prije svega pravilnika o vještačenju. Većina prijedloga nije uvažena, unatoč očiglednoj diskriminatornosti nekih odredbi.

PRIJEDLOZI POSI VEZANI UZ DONOŠENJE ZAKONA O SOCIJALNOJ SKRBI

Vezano uz donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predlagala je:

- da se osobna invalidnina ne uvjetuje imovinskim, a pogotovo ne prihodovnim cenzusom
- da se ukoliko ostane cenzus, od njega izuzmu svi prihodi do visine najniže mirovinske osnovice za 40 godina staža, **znači i prihod i mirovina**, a ne samo mirovina do tog iznosa (sadašnja odredba diskriminatorna za one koji ostvaruju prihod u odnosu na umirovljenike)
- da se korištenje statusa roditelja njegovatelja odobri za dijete koje ima teški invaliditet zbog kojeg je u potpunosti ovisno o pomoći, njezi i brizi druge osobe, a da nije uvjet da ima više vrsta teških oštećenja ukoliko dijete nije u potpunosti nepokretno
- da se korištenje prava na status njegovatelja za osobe s invaliditetom odobri i drugim članovima obitelji, a ne samo roditeljima, odnosno da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja (pomoćnika u obitelji) odobri u svakom slučaju kada se radi o osobi s **teškim invaliditetom** za koju je to jedini način da se izbjegne institucionalizacija, jer je to u konačnici jeftinije
- da se pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja odobri i ako je dijete uključeno u poludnevni boravak, znači 4-6 sati dnevno, a da se eventualno ograniči samo za programe u dužem trajanju od 6 sati dnevno
- da se urede odredbe o prestanku prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja

- da se u odredbama podzakonskog akta kojim će se urediti sudjelovanje u troškovima korištenja socijalnih usluga, vodi računa da ta participacija ne ugrozi egzistenciju osobe i obitelji i ne udalji od korištenja tih usluga, te da se barem kad se radi o djeci participacija ne određuje (po uzoru usluge u zdravstvu koje djeca koriste bez participacije)

Prijedlozi uz odredbe za osobnu invalidninu

Već niz godina ukazujemo da osobna invalidnina treba biti naknada kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Osobna invalidnina odredbom čl.54. Zakona i jest tako definirana, kao naknada koju ostvaruje osoba s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice. Sukladno Ustavnoj obavezi države za pružanje posebne skrbi osobama s invaliditetom, to bi pravo trebalo ovisiti isključivo o težini invaliditeta. Osobna invalidnina nije zamišljena kao naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba, ona se može ostvarivati istodobno uz zajamčenu minimalnu naknadu kojoj je svrha zadovoljavanje osnovnih životnih potreba osobe koja nema dovoljno sredstava za njihovo podmirenje.

Međutim, i ovim Zakonom o socijalnoj skrbi zadržan je prihodovni cenzus za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, a uz to se uvodi i imovinski cenzus na način da osobnu invalidninu unatoč utvrđenom teškom invaliditetu ne može ostvariti osoba koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, ili poslovni prostor kojeg ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu.

Smatramo da time ova odredba gubi svoje značenje kao naknade koja izjednačava mogućnosti osoba s invaliditetom u odnosu na one bez invaliditeta. Pogotovo kada je granica „dovoljenog bogatstva“ upravo iznos osobne invalidnine, odnosno 1250,00 kn. Naime, od tako strogog cenzusa izuzet je dječji doplatak, alimentacija i zajamčena minimalna naknada, te mirovina do iznosa najniže, minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža (2263,60 kn).

Ali nije izuzet i prihod do tog iznosa. Posljedično, ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje prihod od npr. 1500,00 kn temeljem ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će uz to ostvarivati i osobnu invalidninu u punom iznosu. Ukoliko osoba ostvaruje stipendiju za školovanje, također će se osobna invalidnina ukinuti ili umanjiti za iznos stipendije. Međutim, kod ostvarivanja prava na ZMN stipendija za redovno školovanje ili studiranje izuzeta je od cenzusa za ostvarivanje naknade.

Samac bez ikakvih primanja ima pravo na minimalnu novčanu naknadu u iznosu od 800,00 kn mjesečno, a ako je to osoba s teškim invaliditetom (npr. potpuno nepokretna) imala bi pravi uz taj iznos ostvariti i puni iznos osobne invalidnine, odnosno još 1250,00 kn mjesečno. Ali osobi koja bi npr. ostvarila honorar u iznosu od 800,00 kn mjesečno osobna invalidnina će se umanjiti, te iznositi samo 450,00 kn.

Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom na žalost se šalje poruka da se „drže“ socijalne naknade i neka ne prihvaćaju zaposlenje. Ukoliko ostvare neku zaradu od vlastitog rada ili stipendiju za troškove školovanja, sve izdatke koji proizlaze iz invaliditeta morat će podmirivati sami, znači sve eventualne troškove koje imaju kako bi se uključili u život zajednice: došli na posao, nabavili pomagalo, platili pomoć u kući, studirali i sl. Ako se osoba s invaliditetom samo i pokuša aktivirati – gubi pravo na ovu naknadu po osnovi invaliditeta! Dok s jedne strane sustav zapošljavanja razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, s druge strane sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada. Tome dodajemo činjenicu da je česta praksa prvostupanijskih tijela vještačenja da se osobama kojima je ranije utvrđen teški invaliditet, nakon stjecanja srednjoškolskog obrazovanja on više ne utvrđuje kao teški invaliditet i osobe gube pravo na osobnu invalidninu. Korisnici prava na osobnu invalidninu učestalo upućuju upite pravobraniteljici, stručnjacima u centrima za odgoj i obrazovanje „da li da prekinem školovanje ili ne?“.

Invalidnina ne treba biti socijalna naknada. Ustav RH nalaže posebnu skrb za osobe s invaliditetom, stoga osobe s invaliditetom ne bi trebale biti samo siromašne da bi dobile tu posebnu skrb.

Pravobraniteljica je već i ranije u više navrata naglašavala da se ovakvom odredbom stavlja u nejednaki položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome da li ostvaruju prihod ili mirovinu, na način da diskriminira osobe s invaliditetom koje ostvaruju prihod.

Obrazloženje predlagatelja da ovu odredbu ne može izmijeniti zbog nedostatka sredstava nije prihvatljivo sa stanovišta odredbi koje zabranjuju diskriminiranje po bilo kojoj osnovi. Uz očiglednu diskriminaciju osoba s teškim invaliditetom temeljem radnopravnog statusa, zabrinjavajuća je da ovakva odredba destimulira zapošljavanje osobe s invaliditetom. U ovom društveno ekonomskom kontekstu i masovnoj nezaposlenosti i nesigurnosti za radno mjesto, osobe se invaliditetom se još više veže uz sustav naknada, umjesto da sustav potiče njihovo neovisnije življenje.

Unatoč svim naporima pravobraniteljice, Ministarstvo je ostalo na stajalištu da se osobama s invaliditetom koje se zaposle ili dobiju stipendiju za studiranje ta naknada ukine.

Prema podacima Ministarstva, samo 22000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj ostvaruje pravo na mjesečnu naknadu od 1 250 kuna.

Republika Hrvatska je među prvim zemljama u svijetu potpisala UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom prema kojoj smo prihvatili da sve osobe s invaliditetom neovisno o težini oštećenja mogu raditi. Težina oštećenja samo znači da će im za obavljanje određenih radnih zadataka trebati veća podrška koju im država treba osigurati jer u protivnom krši njihovo pravo na rad i obrazovanje.

Međutim, ni gotovo šest godina nakon što je Konvencija stupila na snagu ministarstvo ne može prihvatiti ovu promjenu mišljenja: da težina invaliditeta ne znači da osoba ne može raditi ni studirati već da samo znači da joj za ostvarivanje tih prava treba veća podrška.

Nažalost, ne možemo očekivati da će svih 22000 osoba koje primaju osobnu invalidninu od sutra početi raditi i studirati pa zato nije jasno kakve bi se uštede postigle ako se nekoliko stotina onih koji to mogu ostavi 1 250 kuna mjesečno. Jedini rezultat te mjere politike za osobe s invaliditetom koji mi vidimo je daljnja pasivizacija osoba s invaliditetom.

S jedne strane država potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom namećući poslodavcima kvote za njihovo zapošljavanje, a istovremeno drugim mjerama onemogućava njihovo obrazovanje i zapošljavanje. S jedne strane se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom, a uz to ih mjere socijalne politike kroz ukidanje naknade od 1 250 kuna dodatno destimulira za zapošljavanje. Štoviše i samo ministarstvo koje jednim zakonom poslodavcima nameće kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, u drugom zakonu te iste osobe destimulira za zapošljavanje.

To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom, a ne stvarati prepreke uključivanju.

Prijedlozi vezano uz dostupnost usluga

„...države potpisnice će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarivanje prava na socijalnu zaštitu, uključujući i mjere u svrhu osiguranja ... dostupnosti odgovarajućih i financijsku pristupačnih usluga i drugih vrsta pomoći vezanih uz potrebe koje proizlaze iz invaliditeta“

Zakonom o socijalnoj skrbi trebalo je u većoj mjeri obratiti pozornost na usklađivanje odredbi Zakona sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali čini se da je prvenstveno bio usmjeren na uštedu sredstava namijenjenih za socijalna davanja. Iako se iznosi socijalnih naknada u bitnome nisu mijenjali, zbog pooštrenih uvjeta za njihovo ostvarivanje ta prava neće moći ostvarivati veliki broj dosadašnjih korisnika.

U većini prava na naknadu kao uvjet za ostvarivanje uz prihodovni uvodi se i imovinski cenzus a predviđeno je i sudjelovanje korisnika u plaćanju cijene usluga, za dijete čak do 50% djetetovih prihoda.

To bi moglo dovesti do nekorištenja usluga, što će doprinijeti izolaciji osoba s invaliditetom. Već smo rekli da je socijalna izolacija također jedan od oblika siromaštva.

Uslugama u sustavu socijalne skrbi podržava se sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje problema i poteškoća pojedinaca i obitelji, usmjerene su na poboljšanje kvalitete života u zajednici. Socijalne usluge u socijalnoj skrbi su: savjetovanje i pomaganje, pomoć u kući, psihosocijalna podrška, rana intervencija, pravo na integraciju (u programe redovitog odgoja i obrazovanja), svi oblici smještaja, boravka i organizirano stanovanje.

U okviru sustava socijalne skrbi osiguravaju se rehabilitacijski postupci i programi usmjereni na razvoj npr. kognitivnih, komunikacijskih i funkcionalnih vještina, kod uključivanja u programe redovitih škola može ostvariti pravo na integraciju kao stručnu podršku inkluzivnom obrazovanju i sl. Ti su programi za dijete s teškoćama u razvoju jednako značajni kao i npr. fizikalna rehabilitacija za dijete s neurorazvojnim teškoćama koju će koristiti u sustavu zdravstva.

Prema sadašnjim zakonskim odredbama, dijete s teškoćama u razvoju kojemu je nužna npr. rana intervencija, dužno je u cijeni usluge sudjelovati do iznosa pola npr. obiteljske mirovine. Ukoliko ostvaruje npr. 2000,00 kn obiteljske mirovine, za uslugu će iz vlastitih prihoda trebati izdvojiti i do 1000,00 kn. S druge strane, dijete koje neku uslugu ostvaruje temeljem propisa iz zdravstvenog osiguranja, ima pravo ostvariti je bez nadoplate.

Uvođenje tako značajnog udjela vlastitih sredstava u plaćanju najosnovnijih rehabilitacijskih usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju moglo bi ozbiljno udaljiti ih od mogućnosti usvajanja sposobnosti i vještina koji omogućavaju neovisnije življenje. Ukoliko trebaju birati između podmirivanja egzistencijalnih potreba (hrana, režije) i podmirivanja troškova rehabilitacije, jasno je što će izabrati. Istovremeno, usluge koje se djeci pružaju u sustavu zdravstva (npr. fizikalna rehabilitacija za djecu s motoričkim oštećenjima) za njih su (opravdano) potpuno besplatne.

Ovome treba dodati i već spomenutu zabilježbu na nekretninama u vlasništvu odraslog korisnika, kao još jedan ograničavajući/odvraćajući faktor za korištenje prava na usluge. Za djecu s teškoćama u razvoju to bi moglo predstavljati izostanak prevencije invaliditeta, a za odrasle korisnike osobe s invaliditetom - socijalno isključivanje i izolaciju.

Zaključno možemo reći da ovako koncipirana prava nemaju inkluzivni karakter, naprotiv, određenu kategoriju osoba s invaliditetom stavlja u nepovoljniji položaj od drugih.

Druga strana problema je činjenica da u RH nije razvijena mreža usluga koje podržavaju neovisno življenje. (Prema podacima MSPM, na dan 30.11.2013. ostvareno je npr. ukupno samo 1624 usluga patronaže, rane intervencije i integracije). Niz godina ukazujemo da su potrebe daleko veće, da je potrebna široka lepeza usluga i pružatelja usluga. Restriktivna mogućnost korištenja tih usluga (participacija, zabilježba) za osobe s invaliditetom predstavlja korak unazad u odnosu na dosegnutu razinu socijalne sigurnosti.

Zakon o socijalnoj skrbi i status roditelja njegovatelja

Korisnici prava

Što se tiče prava na status roditelja njegovatelja suočeni smo s izuzetno velikim brojem pritužbi, primjedbi i prigovora koje upućuju udruge i osobe s invaliditetom, a odnose se na određenje ovog prava u dijelu koji definira krug osoba korisnika prava, kao i uvjete za ostvarivanje prava. Naime, ovo je pravo djeteta i osobe s najtežim invaliditetom da ih njeguje roditelj ili član obitelji. Uvođenje ovog prava u zakonodavni sustav trebalo je imati za cilj da se spriječi smještavanje u ustanovu, te da se tim osobama potrebna njega osigura u okviru obitelji. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i ranije je upućivala prijedloge vezano uz definiranje prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, koji bi osobama s najtežim invaliditetom (težine koja ne bi diskriminirala osobe s određenom vrstom

invaliditeta kao što je to u sadašnjem zakonskom prijedlogu) omogućio ostvarivanje prava na njegovatelja u obitelji bez ograničenja u odnosu na osobu njegovatelja.

Vezano uz definiranje kruga osoba – korisnika ovog prava i težine invaliditeta, pravobraniteljica je uputila prijedlog Ustavnom sudu RH smatrajući da sadašnje odredbe diskriminiraju jedan krug osoba s najtežim invaliditetom, a predlagala je i da se drugačije urede i druge odredbe koje nisu odgovarajuće regulirane. (Ustavni sud obustavio je postupak ocjene ustavnosti ove odredbe, obzirom da je Zakon o socijalnoj skrbi 33/12 prestao važiti. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podnijet će novi prijedlog za ocjenu ustavnosti iste ove odredbe).

Prema odredbama koje reguliraju pravo na status roditelja njegovatelja uređeno je da pravo na status priznaje se jednom od roditelja djeteta s teškoćama u razvoju odnosno osobe s invaliditetom, zbog kojih je ona u potpunosti nepokretna i uz pomoć ortopedskih pomagala, te roditelju djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom s više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih) zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba. (čl. 63. Zakona)

Ostvarivanje prava na status njegovatelja omogućeno je odredbama članka 64. i drugim članovima obitelji. To se pravo ne može ostvariti ukoliko dijete boravi više od 4 sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili drugog pružatelja usluga boravka, odnosno za dijete kojemu je osigurana usluga stalnog smještaja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka (članak 65.). Ovo je pravo ustanovljeno kako bi se djeci i odraslim osobama s najtežim invaliditetom koje su potpuno ovisne o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba osigurala skrb u obitelji, te izbjegla institucionalizacija.

Člankom 71. Zakona propisano je da vrstu specifične njege uz izvođenje medicinsko-tehničkih zahvata i težinu oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih) pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi.

Odredbom članka 63. Zakona u nejednakom su položaju sve osobe koje imaju drugu vrstu invaliditeta – mentalno, intelektualno, osjetilno, u odnosu na one koje su u potpunosti nepokretne. Naime, za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja, prema odredbi Zakona dovoljno je samo tjelesno oštećenje, ukoliko je ono u težini opisanoj u članku 38. stavku 2. alineji 1. Pravilnika (nepokretnost i uz pomoć pomagala), dok se za ostvarivanje prava na status njegovatelja kod drugih vrsta oštećenja traži postojanje barem dvije vrste teških oštećenja (primjerice intelektualno i mentalno). Proizlazi da je osnova za odobravanje roditeljima prava na status roditelja njegovatelja – teško oštećenje zdravlja i potpuna ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, međutim ako je dijete potpuno ovisno o pomoći i njezi roditelja i ima teško oštećenje ali nije nepokretno, ovo pravo može ostvariti jedino ukoliko postoje barem dva teška oštećenja zdravlja.

Smatramo da ne postoji nikakvo razumno opravdanje da bi se ovako kvalitetno pravo iz sustava socijalne skrbi, koje jamči život u obitelji i sprječava moguću institucionalizaciju osoba s najtežim oblikom invaliditeta osiguravalo jedino osobama koje su potpuno nepokretne, bez ikakvih dodatnih uvjeta i ograničenja vezano uz njihov invaliditet. Ovako izdvojen samo jedan oblik invaliditeta u neskladu je i sa definicijom invaliditeta prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, jer podržava već prevladano shvaćanje invaliditeta kao onog povezanog sa motoričkim – tjelesnim invaliditetom. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava treba definirati kriterije za ostvarivanje ovog prava kojima se niti jedna osoba s bilo kojom vrstom teškog oštećenja zdravlja, a koja za posljedicu ima potpunu ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, neće staviti u nepovoljniji položaj.

Zakon o socijalnoj skrbi i status roditelja njegovatelja

Definiranje osobe njegovatelja

Prijedlog koji smo dostavili Ministarstvu socijalne politike i mladih u bitnome ostavlja mogućnost šireg izbora osobe njegovatelja, ali i participacije korisnika ove usluge, čime bi se smanjili i troškovi države u osiguravanju ovog prava, a daleko podigla kvaliteta života osoba s najtežim invaliditetom.

Pravobraniteljici se naime pritužuje određeni broj osoba kojima prema sadašnjim odredbama nije omogućeno ostvarivanje prava na njegu od strane nekih drugih članova obitelji koji nisu roditelji. Nisu jasno definirane odredbe koje se odnose na odrasle osobe s invaliditetom u odnosu na druge članove obitelji – njegovatelje.

Stoga smo predložili da članak Zakona treba glasniti

(1) Iznimno, kada su roditelji djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom umrli ili ni jedan od roditelja ne živi s djetetom i osobom s invaliditetom o njemu ne brine, ili živi s djetetom i osobom s invaliditetom ali nije u mogućnosti pružiti im potrebnu njegu zbog svoga psihofizičkog stanja, status njegovatelja može se priznati jednom od članova obitelji.

(2) Pravo na status roditelja njegovatelja umjesto roditelju može se priznati i bračnom ili izvanbračnom drugu roditelja djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom iz članka 63. ovog Zakona, s kojim živi u obiteljskoj zajednici.

(3) Ukoliko u jednoroditeljskoj obitelji ima dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom, status roditelja njegovatelja iz članka 63. ovog Zakona može se priznati, osim roditelja, i jednom od članova obitelji s kojim živi u obiteljskoj zajednici.

To znači da bi se sve varijante za definiranje „statusa njegovatelja“ (njegovatelja koji nisu roditelji), odnosili i na dijete s teškoćama u razvoju i na odrasle osobe s invaliditetom.

Obrazloženje:

Jedno od načela sustava socijalne skrbi je načelo uključenosti korisnika u zajednicu. Sustav socijalne skrbi treba tako koncipirati sva prava i usluge kako bi osoba s invaliditetom prvenstveno mogla dokle je god to moguće, živjeti u vlastitoj obitelji. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. nalaže osigurati pristup različitim uslugama i oblicima potpore osobama s invaliditetom u njihovom domu, radi punog uključenja i sudjelovanja u zajednici.

U ostvarivanju prava na status roditelja njegovatelja ili obiteljskog njegovatelja bilo je puno poteškoća vezano uz druga prava OSI (npr. duljina boravka u školi ili ustanovi, osobe koje mogu biti obiteljski njegovatelji). Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se drugi članovi obitelji osoba s invaliditetom (npr. pomajke, supruge, sestre) smatrajući da je diskriminirajuće da npr. supruga ne može biti obiteljski njegovatelj svojem suprugu. Stoga smatramo da bi za sve osobe s invaliditetom bilo nužno, sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, pa i samog Zakona o socijalnoj skrbi, omogućiti pravo na njegu, čuvanje, brigu i skrb u vlastitoj obitelji, umjesto da sve te usluge eventualno ostvaruje kroz smještaj u nekoj ustanovi ili udomiteljskoj obitelji.

Pravo na život u obitelji bez izdvajanja u ustanovu jasno je definirano odredbama Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a pravo na obiteljski život i posebnu zaštitu osoba s invaliditetom garantiraju i odredbe Ustava RH. Odredbe koje uređuju pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja treba uskladiti sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, na čije provođenje se ratificiranjem Republika Hrvatska obvezala. To se odnosi prije svega na pravo na neovisno življenje, pravo na izbor (gdje i s kim će živjeti, tko će mu pružati potrebnu njegu itd). Upravo stoga uređenje statusa roditelja njegovatelja mora i na zakonodavnoj razini odražavati opredjeljenje za poštivanje ovih prava, ali i usklađivanje sa započetim procesima deinstitucionalizacije. Naglašavamo da invaliditet nije sam po sebi razlog za smještaj, nego izostanak prava i usluga koje podržavaju ostanak u obitelji. Pravo na status njegovatelja držimo najkvalitetnijom alternativom smještaju u ustanove, stoga se zakonskim odredbama ne bi smjelo u ovo pravo unositi ograničenja koje bi priječila ostvarivanje najboljeg interesa djece s teškoćama i osoba s invaliditetom.

Zakon o socijalnoj skrbi i status roditelja njegovatelja

Boravak djeteta u ustanovi

Sporne su i odredbe koje unatoč utvrđenom najtežem invaliditetu onemogućavaju roditelju djeteta ostvarivanje ovog prava ukoliko dijete duže od 4 sata boravi u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga. Takvo ograničenje diskriminira u najvećoj mjeri djecu, koja ukoliko im je osigurana skrb od strane roditelja ili njegovatelja ne mogu istodobno biti uključeni u određene školske i rehabilitacijske programe duže od 4 sata. To znači u praksi da ukoliko je dijete ostvarilo pravo na njegovatelja do 4 razreda osnovne škole, u višim razredima škole s povećanjem dnevne satnice, ne bi moglo ostvarivati ovo pravo. Obzirom da se tu radi o zdravlju i obrazovanju kao najznačajnijim potrebama djece i osoba s najtežim stupnjem invaliditeta, smatramo da se radi o diskriminaciji, odnosno o odredbi koja indirektno onemogućava pristup uslugama, i to onima koje su za osobe s najtežim invaliditetom primarne.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se ne samo zainteresirani građani, nego i obrazovne institucije, prijedlozima za izmjenu ovog ograničenja. Naime, roditelji učestalo traže od škola da izdaju potvrdu da dijete u školi boravi manje od 4 sata dnevno, iako dijete pogađa program koji prema pedagoškom standardu traje 5 školskih sati. Kako se tu radi o 4,15 minuta solarnih sati, roditelju tih 15 minuta „viška“ predstavlja bitnu prepreku za daljnje korištenje prava na status. S druge strane, pritisci su roditelja da ostaju u školi uz dijete, iako škola samostalno može organizirati skrb o djetetu, pogotovo ako se radi o posebnoj obrazovnoj ustanovi, koja je kadrovski ekipirana i za pružanje njege svojim korisnicima. Kako bi pogodovalo roditeljima korisnicima ovog prava i ublažilo posljedice ove nepovoljne odredbe, Ministarstvo socijalne politike i mladih objavilo je da je postignut „dogovor“ sa Ministarstvom znanosti obrazovanja i sporta prema kojem će se omogućiti roditeljima da nakon tih 4 sata boravka djeteta u školi, u preostalom vremenu mogu oni (roditelji) pružati njegu svojem djetetu. Znači li to da ukoliko dijete ima pomoćnika u nastavi kao oblik podrške inkluzivnom obrazovanju, da će nakon 4 sata pomoćnika zamijeniti roditelj?

Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva školovanje djeteta s teškoćama u razvoju na jednakoj osnovi s drugima, uz podršku i potrebne prilagodbe. Vjerujemo da Ministarstvo socijalne politike i mladih nema stav da je boravak roditelja uz dijete u školi prihvatljiv i poželjan oblik podrške. Mnogi roditelji ne žele boraviti s djetetom u školi, smatrajući da djeca u školi imaju pravo socijalizirati se bez prisutnosti svojih roditelja, uostalom, na jednakoj osnovi kao i sva druga djeca. Stoga smatramo da je „akcija“ MSPM potpuno promašena. Bilo je puno jednostavnije i prihvatljivije za roditelje, djecu i škole, da se na odgovarajući način izmijenila zakonska odredba.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predložila je da se ova odredba članka 65.st.1._briše riječ „poludnevnog“, pa da članak glasi: *„Status roditelja njegovatelja ili njegovatelja ne može se priznati roditelju ili drugoj osobi iz članka 63. i 64. ovoga Zakona ako je djetetu s teškoćama u razvoju ili osobi s invaliditetom osigurana usluga smještaja, organiziranog stanovanja ili cjelodnevnog boravka u skladu s ovim Zakonom.“*

Predloženom izmjenom omogućilo bi se daljnje korištenje prava na njegu od strane roditelja i dok ostvaruju određene usluge u poludnevnom trajanju – do 6 sati dnevno. Tako bi barem donekle u svojim pravima bili izjednačeni s roditeljima koji su u radnom odnosu a ostvaruju pravo na dopust zbog njege djeteta temeljem Zakona o roditeljskim potporama (NN 85/08, 110/08, 34/11). Prema odredbama tog Zakona nije ograničeno vrijeme dnevnog boravka djeteta u ustanovi. Stoga je roditelj koji može osigurati njegu djetetu uz rad u polovici punog radnog vremena u povoljnijoj situaciji nego roditelj koji ostvari pravo na status roditelja njegovatelja.

Na kraju, odredbama koje reguliraju pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ponovo nije jasno definirano u kojim slučajevima prestaje roditelju pravo na status roditelja njegovatelja. Podsjećamo na upite osoba koje su kao nepokretne osobe uz roditelja koji ostvaruju status dobili zaposlenje, ili su u braku? Ministarstvo je nejasne odredbe oko eventualnog prestanka prava roditelju na status roditelja njegovatelja dalo obrazloženje da »činjenica da se osoba s invaliditetom zaposlila znači

ujedno da je kod te osobe došlo do poboljšanja zdravstvenog stanja i da više nije potpuno ovisna o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, te stoga nije ispunjen ključni uvjet za ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja???" Obzirom da za pravo na status roditelja njegovatelja roditelj može dobiti za dijete koje je potpuno nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala, teško je razumjeti ovo obrazloženje, jer još nije jasno na koji bi način radni odnos nepokretnu osobu učinio pokretnom.

Na kraju da rezimiramo, sve odredbe koje uređuju prava osoba s invaliditetom treba i suštinski uskladiti sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i načelima koje promovira, a to je priznati osobe s invaliditetom kao ravnopravne, osigurati sve oblike podrške njihovom neovisnom življenju, radu i obrazovanju.

Uz prijedloge vezano za izmjenu Zakona o socijalnoj skrbi, tijekom 2013.g. uputili smo i prijedlog vezano uz donošenje budućeg Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi drugih prava po posebnim propisima¹⁴ (NN 64/02,105/07,145/11- u daljnjem tekstu Pravilnika o vještačenju), budući je određeno da će se u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti propisi za čije je donošenje ovlašten ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. Posebno smo se osvrnuli na odredbe koje reguliraju težinu invaliditeta, što je posebno značajno kod ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja.

Osim što pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra odredbu članka 63. diskriminatornim, na način na koji smo u više navrata upozoravali nadležno ministarstvo, obzirom da očigledno stavlja u nepovoljniji položaj osobe s teškim invaliditetom u odnosu na nepokretne osobe, to također smatra da je terminologija zakona i pravilnika o vještačenju neusklađena, te postoji opasnost nerazumijevanja kriterija težine invaliditeta, pa tako i svrhe i naravi prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja.

Naime, osim osoba koje su potpuno nepokretne i uz pomoć ortopedskih pomagala, ovo pravo mogu ostvariti i osobe s više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih intelektualnih ili osjetilnih) zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe, pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba. Članak 75. (čl. 71. Sadašnjeg Zakona) pri određivanju težine oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih), upućuje na Pravilnik o vještačenju.

Članak 37. st. 4. Pravilnika o vještačenju navodi da „postojanje više vrsta težih oštećenja (tjelesnog, mentalnog i psihičke bolesti) uključuje dvije ili više njih čija je težina utvrđena mjerilima iz članka 38. ovoga Pravilnika. Zakon o socijalnoj skrbi propisujući uvjete za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja kao kriterij navodi više vrsta teških oštećenja. Teška oštećenja definiraju se Pravilnikom o vještačenju i to člankom 38. način da su to „tjelesna ili mentalna oštećenja ili psihičke bolesti zbog kojih osoba ne može izvoditi aktivnosti primjerene životnoj dobi jer je potpuno ovisna o brizi druge osobe.“

Stavaka 2. Članka 38. Pravilnika definira mjerila za utvrđivanje teškog invaliditeta, a to su

- *nesposobnost samostalnog kretanja ni uz ortopedska pomagala (štake, hodalice, kolica, vozilo i dr.)*
- *hranjenje putem sonde ili gastrostome;*
- *nemogućnost samostalnog održavanja osobne higijene i obavljanja fizioloških potreba, te samostalnog svlačenja i oblačenja – Barthelov indeks od 0 do 38*
- *nemogućnost primanja i pamćenja raznih informacija i nesposobnost uspostavljanja socijalnih odnosa s drugim osobama, što ju čini potpuno ovisnim o brizi druge osobe;*
- *promjene osobnosti u ponašanju i u reakcijama s progresivnim oštećenjem u intelektualnom, emocionalnom i socijalnom funkcioniranju uz potpunu ovisnost o brizi druge osobe.*

Članak 38. Pravilnika o vještačenju u stavku 1. definira teški invaliditet kao onaj zbog kojeg je osoba u potpunosti ovisna o brizi druge osobe, a st. 3. definira teži invaliditet kao tjelesna ili mentalna oštećenja

¹⁴ Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi drugih prava po posebnim propisima (NN 64/02,105/07,145/11)

ili psihičke bolesti zbog kojih je osobi prijeko potrebna stalna pomoć i njega druge osobe u punom opsegu.

Obzirom da odredba prema kojoj uz nepokretne osobe pravo na status može ostvariti i roditelj djeteta kod kojeg postoji više vrsta teških oštećenja zbog kojih je u potpunosti ovisno o pomoći i njezi druge osobe, a utvrđivanje teških oštećenja upućuje na odredbu članka 38. Pravilnika o vještačenju koja pak utvrđuje mjerila zbog kojih je osoba u potpunosti ovisna o brizi druge osobe, to rezultira nesigurnošću u shvaćanju kriterija za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja. Također, članak 37. St.4. Pravilnika o vještačenju navodi više vrsta težih oštećenja i upućuje na članak 38., koji pak utvrđuje i definira teški invaliditet prema kojem je osoba u potpunosti ovisna o brizi druge osobe.

Ovim odredbama neusklađeno se navode pojmovi oštećenje/invaliditet, pomoć i njega druge osobe/briga druge osobe, teški invaliditet (oštećenje) /teže oštećenje, tjelesno, mentalno i psihička bolest/ tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje.

Stoga smatramo nužnim u budućem Pravilniku o vještačenju, pa i kroz izmjene odredbi Zakona o socijalnoj skrbi, uskladiti terminologiju i kriterije za ostvarivanje pojedinih prava s osnova invaliditeta.

Zaključak i prijedlozi za poboljšanje područja socijalne skrbi

-hitno uskladiti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na osobe s invaliditetom sa socijalnim modelom invaliditeta i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

3.15.4.2. STAMBENO ZBRINJAVANJE

Analiza pritužbi osoba s invaliditetom u području stambenog zbrinjavanja i politike pristupačnog stanovanja ukazuje da uglavnom nije poduzeto dovoljno na ostvarenju ovog cilja.

Javno stambeno zbrinjavanje u zakonodavstvu RH u nadležnosti je jedinice lokalne samouprave (dalje JLS). Obaveza subvencioniranja troškova stanovanja i ogrjeva u nadležnosti je JLS sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi. JLS u svojim socijalnim programima predviđaju subvencioniranje podstanarine, najam stanova, plaćanje komunalnih usluga, struje, te ogrjeva. One sukladno svojim mogućnostima dužne su osigurati stambeno zbrinjavanje određenim kategorijama svojim građana, uglavnom socijalno depriviranim, međutim širina programa stambenog zbrinjavanja ovisi o materijalnoj snazi JLS.

Veliki broj JL/PS nema na raspolaganju stambeni fond namijenjen zbrinjavanju stambeno nezbrinutih građana. Stoga i osobe s invaliditetom na tim područjima nemaju niti pristup javnim programima stambenog zbrinjavanja. Međutim, ima nekih pozitivnih primjera vezano uz stambeno zbrinjavanje osoba s invaliditetom Tako se Uredu obratila samohrana majka dvoje odrasle djece s teškim invaliditetom, koja u podnesku opisuje tešku materijalnu i stambenu situaciju u obitelji, pritužuje se zbog nedobivanja odgovarajuće pomoći od nadležnih institucija – grada i centra za socijalnu skrb.

Međutim, iz očitovanja grada i centra proizlazi da u socijalnoj skrbi obitelj ostvaruje sve zakonom predviđene naknade i prava, uključujući i pravo majke na status roditelja njegovatelja. Grad se u nedostatku odgovarajućeg stambenog prostora za obitelj pobrinuo novčanom dotacijom i preuzimanje plaćanja režija (u cijelosti je snosio troškove najma stana, kao i troškove komunalne naknade, struje i vode, sukladno Odluci o socijalnoj skrbi. Prelaskom u drugi stan u najmu, grad je preuzeo trošak od 1500,00 kn mjesečno, uz i dalje sufinanciranje potrošnje struje i vode te plaćanje komunalne naknade u cijelosti.

*U jednom drugom slučaju osoba s invaliditetom pritužila se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na diskriminaciju kojoj je izložena od strane grada, a vezano uz sklapanje Ugovora o najmu stana **sa slobodno ugovorenim najamninom** kojeg je sklopila 28.12.2012., zbog smanjenja broja članova domaćinstva u odnosu na veličinu stana (stariji sin napustio je obiteljsku zajednicu djelomično zbog nedostatnog prostora u navedenom stanu. Raniji Ugovor o najmu stana sklopila je 19.03.2009.g., ali sa **zaštićenom najamninom**. Imenovana s velikim teškoćama plaća najamninu određenu Ugovorom od 2012.g. te navodi da se višekratno obraćala gradu zamolbom da zadrži status zaštićenog najmoprimca.*

Smatra da za to ima puno opravdanje zbog činjenice da ima mala primanja, osoba je s invaliditetom, uzdržava sina studenta, a pogotovo zbog činjenice da su neki drugi stanari u istoj zgradi zaštićeni najmoprimci iako i oni koriste stan veći od kvadrature propisane Odlukom o najmu stanova. U navedenoj činjenici imenovana vidi da se prema njoj i njezinoj obitelji postupa različito nego prema drugim stanarima, koji u stanu sa istom kvadraturom i dvočlanim domaćinstvom i dalje ostaju u statusu zaštićenog najmoprimca.

POSI je povodom pritužbe zatražio očitovanje grada. U očitovanju se navodi da je zbog sličnih slučajeva izmijenjena Odluka o najmu stanova, a počevši od 2.11.2013., te će takvim slučajevima najmoprimci moći plaćati zaštićenu najamninu do propisane veličine stana, dok će se slobodno ugovorena najamnina plaćati samo za površinu koja premašuje propisanu prema broju članova domaćinstva.

Međutim, ono što se ovdje čini značajnijim, a i dalje nije obrazloženo, jest upravo razlog zbog kojeg joj je i ponuđen ugovor sa izmijenjenim uvjetima plaćanja najmnine zbog 4,29m² većeg stambenog prostora, dok istovremeno postoje stanari u istoj zgradi koji u gotovo istoj životnoj situaciji imaju ponovo produžen ugovor o najmu sa zaštićenom najmninom. Dakle, jedan drugi ugovor stanara iz iste zgrade, koji posjedujemo, sklopljen je sa zaštićenom najmninom za dvočlano domaćinstvo za stan veličine 49,56m².

Ta je okolnost obrazložena da se tu radi o mogućnosti da Povjerenstvo za davanje stanova u najam može u **izuzetnim slučajevima**, kod postojanja sljedećih okolnosti (100% tjelesno oštećenje ili opća nesposobnost za rad ili Nalaz i mišljenje tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi kojim je utvrđeno teže tjelesno ili mentalno oštećenje i psihička bolest i potpuna ovisnost o tuđoj njezi i brizi, a korisnici su prava socijalne skrbi na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, i to: stalne pomoći, doplatka za pomoć i njegu, te osobne invalidnine) predložiti da propisana kvadratura može neznatno premašiti površinu određenu Odlukom, te ukoliko gradonačelnik navedeno prihvati, takva se okolnost uzima u obzir i prilikom sljedećeg produženja ugovora o najmu stana.

Smatramo da se po analogiji ovakav izvanredni kriterij i postupak Povjerenstva treba i može primijeniti i u slučaju produženja ugovora o najmu stana. U slučaju pritužiteljice radi se o osobi koja **jest** osoba s invaliditetom sa utvrđenom općom nesposobnosti za rad zbog čega je u invalidskoj mirovini, koja iznosi oko 1600,00 kuna, a te su okolnosti (iako se na njih zbog neupućenosti nije pozivala) postojale i u vrijeme dodjele stana u najam, a postoje i sada prilikom produženja ugovora o najmu.

Zakonski je propisana obaveza javnopravnog tijela i službene osobe da ukoliko tijekom postupka sazna ili ocijeni da stranka ima osnovu za ostvarenje nekog prava, upozorit će je na to, kao i na posljedice njezinih radnji ili propuštanja u postupku, a brinut će se i da neznanje odnosno neukost stranke ne budu na štetu prava koja im pripadaju. U slučaju pritužiteljice, službena osoba s kojom je kontaktirala u postupku produženja ugovora o najmu, nije je upozorila na potrebu da priloži dokaze o stupnju svojeg invaliditeta.

Cijeneći sve navedene okolnosti ovog i drugih slučajeva, predloženo je da grad pažljivo razmotri okolnosti pritužiteljice – bolest, invaliditet, prihode, trajanje navedenih okolnosti, a posebno u svjetlu nove izmjene Odluke o najmu stanova, te poništi sporni ugovor i donese novi, povoljniji za stranku.

Ishod: Grad Zagreb pozvao je pritužiteljicu na podnošenje zahtjeva u smislu Uredbe Vlade RH o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga, te prodaju, otpis ili djelomičan otpis potraživanja (NN 52/13), a koja potraživanja se odnose na neplaćenu ugovorenu najamninu za predmetni stan.

Što se tiče zahtjeva pritužiteljice da ugovor o najmu za cjelokupnu kvadraturu stana predvidi zaštićenu najamninu, Grad Zagreb obrazlaže da i sada postoji mogućnost podnošenja zahtjeva Povjerenstvu za davanje stanova u najam, koje će odlučiti o zahtjevu imenovane, te odobriti iznimku vezano uz višak kvadrata po članu domaćinstva, ili pritužiteljici ponuditi stan odgovarajuće kvadrature.

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se CZSS Zadar podneskom kojim ukazuje na poteškoće u organiziranju skrbi za mlađu osobu s invaliditetom koja se nalazi u njihovom tretmanu. Iz podneska je vidljivo da se radi o mlađoj osobi, osposobljenoj za samostalan život, te da je u tijeku

ostvarivanje mirovine. Iz podneska je vidljivo da je centar za socijalnu skrb pokušao pomoći u rješavanju stambenog problema i iznalaženju optimalnog rješenja za imenovanog, između ostalog obraćanjem gradu, kako bi se pronašlo odgovarajuće rješenje dodjelom na korištenja odgovarajućeg stana. Prema obavijesti centra za socijalnu skrb, Uprava za gospodarenje stambenom imovinom nije uspostavila odgovarajuću suradnju sa centrom, te u rješavanju ovog problema nije postignut uspjeh.

Ishod: Za imenovanog je zatražen smještaj u domu za starije i nemoćne osobe! CZSS duboko je svjestan da smještaj u dom za starije i nemoćne osobe za mladu osobu nije odgovarajuće životno rješenje, ali takvo je rješenje za ovu osobu bilo jedino moguće. Grad Zadar, pozvan od Centra za socijalnu skrb još u rujnu prošle godine da se uključi u rješavanje stambenog problema za njihovog korisnika, do danas se ni na koji način nije odazvao, pa čak nije pristiglo očitovanje niti pravobraniteljici za osobe s invaliditetom o poduzetim mjerama.

CZSS ne može postati mjesto na kojem se rješavaju stambeni problemi osoba s invaliditetom. Analiza mogućih razloga smještavanja osoba s invaliditetom u domove, možda bi pokazala da je stambeno zbrinjavanje visoko na ljestvici razloga za smještaj osobe u dom socijalne skrbi. Mladić iz Zadra je slijep, stoga mu je osiguran smještaj u domu starih. I osobe s motoričkim smetnjama često su smještene u domovima za stare i nemoćne.

Domovi za starije i nemoćne osobe u „nadležnosti“ su lokalnih/regionalnih samouprava. Nije prihvatljivo da se stambena politika za osobe s invaliditetom svede na „otvaranje vrata“ domova socijalne skrbi.

Da citiramo CZSS Zadar: „*Mišljenja smo da bi s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom trebalo upoznati i ostale djelatnike koji su kreatori socijalne politike našeg grada i županije, kako ne bi ostali usamljeni (i naravno bespomoćni) u našim nastojanjima da se približimo implementaciji onoga (Konvencije...) oko čega nedvojbeno postoji suglasnost.*“

Zaključak i prijedlozi za poboljšanje stambene politike za osobe s invaliditetom

Programi socijalnog stanovanja i stambenog zbrinjavanja za osobe s invaliditetom trebali bi se razvijati u nekoliko smjerova:

- prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova
- definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu
- razviti sustav podrške neovisnom stanovanju razvojem potrebnih servisa.

Zbog nepostojanja programa stambenog zbrinjavanja osoba s invaliditetom, mnogo osoba s invaliditetom mlađe životne dobi prisiljeno je prihvatiti smještaj u nekoj ustanovi, kao jedinu mogućnost. Boravak u domu umirovljenika osoba mlađe životne dobi znači kršenje njezinih prava na izbor mjesta gdje i s kim će živjeti, predstavlja i ograničenje prava na neovisno življenje, obzirom da su time prisiljene živjeti nametnutim načinom života. Osiguravanje podrške u neovisnom stanovanju treba tek postati dio stambene politike države, odnosno lokalne/regionalne samouprave.

3.15.5. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Konvencija u osiguravanju prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu u članku 19. nalaže osigurati sljedeće uvjete:

„Države potpisnice ove Konvencije priznaju jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, te će poduzeti učinkovite i odgovarajuće mjere kako bi se olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovog prava i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici“.

1. *mogućnost da osobe s invaliditetom odaberu svoje mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti na ravnopravnoj osnovi s drugima, te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;*

2. pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu ili ustanovama za smještaj, uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao i za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice

Tijekom 2013. u Uredu POSI zamijećeno je povećanje broja pritužbi osoba koje se nalaze na smještaju, a koje smatraju da mogu živjeti u vlastitom stanu uz podršku. Uglavnom se radi o osobama lišenim poslovne sposobnosti, smještenim u udomiteljskoj obitelji, obiteljskom domu ili domu socijalne skrbi. Isto tako, često se obraćaju roditelji ili skrbnici osoba s intelektualnim teškoćama za pomoć u planiranju budućeg života ovih osoba. Roditeljima starije životne dobi najveća je briga što će biti s njihovim djetetom nakon što njih ne bude. Djeca će biti nasljednici nekretnine, nasljednici mirovine, dakle materijalno i stambeno zbrinuti, ali će im biti potrebna podrška u daljnjem životu. Tim osobama treba pomoć u brizi za sebe i imovinu, pomoć u svakodnevnom životu, a centri za socijalnu skrb nemaju za njih jasno određene mogućnosti i prijedloge u koje bi imali povjerenja i koje bi vidjeli kao odgovarajuće rješenje.

Primjer 1.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu ženske osobe stare 32 godine, koja u svojem podnesku navodi da je lišena poslovne sposobnosti i smještena u obiteljskom domu, posjeduje stan od 29m², ima 32 godine. Smatra da joj obzirom na njezinu dob i sadašnje zdravstveno stanje i funkcioniranje treba omogućiti život u zajednici i nastavak rehabilitacije, liječenja, a svakako i osposobljavanja za rad, izvan ustanove.

Primjer 2.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba na smještaju u obitelji udomitelja. Nastavnik povijesti i zemljopisa, umirovljenik, vlasnik je stana, ali ne zna tko i na koji način brine o njegovoj imovini niti u kakvu je stanju. U svojem podnesku imenovani opisuje svoje dosadašnje životne okolnosti, kao i okolnosti pod kojima je smješten u udomiteljsku obitelj. Ukazuje na neprimjereni odnos udomitelja prema korisnicima smještaja – obaveza rada, izoliranost, nemogućnost odlaska u stan u kojem je živio i sl.

Primjer 3

Sin ima 30 godina, ima epilepsiju i laku mentalnu retardaciju. Kategoriziran u sustavu socijalne skrbi kao radno nesposoban, dobiva osobnu invalidninu. Vještačen je u HZMO-u, ali mu nije utvrđeno tjelesno oštećenje. Majka se liječi od raka, boji se što će CZSS napraviti kad ona umre: oduzeti mu poslovnu sposobnost, smjestiti ga u ustanovu i uzeti mu 3 stana koja ima. Ona ne želi da ga se liši poslovne sposobnosti i da ode u ustanovu, ali on ne može živjeti sam: treba mu mala podrška, ne velika, ali ipak treba. I on i mama bi jako voljeli da nešto radi, ali ne zna što i gdje. Majka bi da mu se utvrdi makar djelomična sposobnost za rad pa da može raditi, ali se boji da će u tom slučaju izgubiti obiteljsku mirovinu, a posao vjerojatno neće naći. Kako da mu osigura 'normalan' život kad ona umre?

S druge strane, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se roditelji, uglavnom starije životne dobi, kako ne mogu na svojem području, u blizini mjesta stanovanja, svojem djetetu osigurati smještaj u domu.

Primjer:

Uredu su se obratili roditelji radi smještaja sina s intelektualnim teškoćama u dom u njihovom blizini. Navode da je njihovo zdravstveno stanje sada dramatično pogoršano, te da nisu u mogućnosti više osigurati skrb o sinu u okviru obitelji. Stoga očekuju da se njihov sin hitno smjesti, tim više što je i centru za socijalnu skrb i domu godinama unazad poznata njihova situacija koja je podrazumijevala buduću potrebu skrbi o djetetu, izvan obitelji. Navode također da im se kontinuirano nudi mogućnost smještaja u drugom gradu, međutim, oni na to ne pristaju, jer bi time bili onemogućeni u redovitom kontaktiranju sa sinom.

U ovom slučaju očitovao se dom na način da ne može udovoljiti zahtjevu roditelja, jer je Ministarstvo socijalne politike i mladih ograničilo povećanje kapaciteta za stalni smještaj korisnika, dijelom zbog nedostatka odgovarajućeg broja stručnih djelatnika u ustanovi, a i obzirom na definirani i zadani proces deinstitutionalizacije, ustanova treba u zadanim rokovima smanjivati broj stalno smještenih korisnika.

Centar za socijalnu skrb u ovom slučaju navodi da će u slučaju nužne potrebe i nemogućnosti da roditelji i dalje skrbe za sina u okviru obitelji, zbog dobi i zdravstvenog stanja ili nekih drugih razloga, osigurati za sina neki drugi način skrbi izvan vlastite obitelji u okviru šire zajednice (obitelj udomitelja, smještaj u domu u drugom gradu i sl.). U nijednom slučaju kada se radilo o zbrinjavanju osoba s invaliditetom u vlastitom domu, centar za socijalnu skrb, a niti obitelj, nisu imali mogućnost izbora različitih usluga u zajednici, a posebno usluga koje su individualizirane po vrsti, obimu i intenzitetu.

Kad se radi o zahtjevima za življenje izvan ustanova ili povratka iz ustanove u vlastiti dom, u većini slučajeva nakon ispitnog postupka, iz izvješća centra za socijalnu skrb, proizlazi da su ove osobe sposobne za kretanje, samozbrinjavanje, imaju i širu obitelj, ali im i dalje treba određeni obim podrške. U prva dva navedena slučaja radi se o gradu Zagrebu. U prvom primjeru radi se o mlađoj osobi (32 godine) kojoj je potrebna podrška u redovitom uzimanju lijekova, te praćenju zdravstvenog stanja radi pravovremenog liječenja. Centar za socijalnu skrb smatra da ne postoje odgovarajuće usluge i podrška koja bi osigurala neovisno življenje.

U drugom primjeru radi se o starijoj osobi koja treba podršku u organiziranju svakodnevnog života, pomoć u redovitom plaćanju režija, te praćenju zdravstvenog stanja. I u ovom slučaju centar za socijalnu skrb smatra da uz postojeće usluge ne može osigurati dostatnu podršku njegovom življenju u vlastitom stanu. Kako između želje osobe i odgovornosti centra za socijalnu skrb nema konsenzusa ova osoba pokrenula je postupak vraćanja poslovne sposobnosti.

U svim ispitnim slučajevima centar za socijalnu skrb ustvrdio je da te osobe, iako na smještaju zadovoljavajuće funkcioniraju, ne bi u vlastitom stanu bez podrške mogle brinuti o svojem zdravlju, o sebi, imovini, a da nema mogućnosti da im se takva podrška osigura.

U ova dva primjera utvrđeno je da su ovim osobama prekršena prava na izbor mjesta boravka, ove osobe ne mogu birati gdje i s kim će živjeti, žive nametnutim načinom života, izolirani u obiteljskom domu ili udomiteljskoj obitelji u kojoj ne žele biti. Centri za socijalnu skrb prema zakonskim odredbama, imaju obavezu pomaganja, zaštite interesa i organizacije skrbi za osobe kojima je potrebna pomoć. Centri za socijalnu skrb trebaju za to imati odgovarajuće alate, trebaju imati mogućnost odabrati usluge koje mogu podržati neovisno življenje osobe s invaliditetom.

Osim više varijanti smještaja i boravka (smještaj, privremeni smještaj, boravak, privremeni smještaj u kriznim situacijama ili radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, dugotrajni smještaj, organizirano stanovanje), za odrasle osobe s invaliditetom u domu korisnika može se prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi ¹⁵odobriti pomoć u kući i psihosocijalna podrška. Korištenjem nekih od ovih usluga trebalo bi se podržati stanovanje osobe u vlastitom domu, međutim, očito u praksi postoje poteškoće da se unatoč normativnom uređenju i mreži ustanova (pogotovo u Gradu Zagrebu) još uvijek za neke kategorije osoba (pogotovo s mentalnim oštećenjima), ne može se osigurati potrebna podrška neovisnom življenju.

Kao i prošlih godina, neposrednim uvidom na terenu i obilaskom domova socijalne skrbi i razgovorima sa centrima za socijalnu skrb na cijelom području RH, mogli smo se uvjeriti da ne postoji „široki raspon usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu“, te je to za veliki broj smještenih osoba jedini razlog smještaja. Zbog nemogućnosti osiguravanja primjerene, individualno planirane podrške životu u vlastitoj obitelji, veliki broj osoba u RH živi nametnutim načinom života – u ustanovi.

¹⁵ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 157/13

U navedena dva slučaja uslugu psihosocijalne podrške u domu korisnika trebaju pružati pružatelji, uglavnom domovi koji skrbe za osobe s psihičkim oštećenjima – ustanovljene od države ili nekih drugih fizičkih i pravnih osoba ili udruga. Takvih je pružatelja nedovoljno. Domovi socijalne skrbi za psihički bolesne odrasle osobe još uvijek nisu transformirane u pružatelja dnevnog boravka ili psihosocijalne podrške. Uglavnom se radi o ustanovama koje o osobama s mentalnim oštećenjima skrbe jedino u okviru stalnog smještaja. Podrška ovim osobama nedostaje i u okviru sustava zdravstvene zaštite. Iako je RH donijela Nacionalnu strategiju zaštite mentalnog zdravlja 2011-2016. kojom se naglašava značaj razvoja usluga u zajednici i suradnje s drugim sustavima (socijalne skrbi), još se nije niti započelo s razvijanjem centara za mentalno zdravlje na lokalnim razinama, dnevne bolnice su rijetkost, a udruge kao pružatelji inkluzivnih usluga za ovu populaciju gotovo ne postoje.

Obilaskom domova socijalne skrbi za osobe s psihičkim oštećenjima upoznali smo se sa nastojanjima pojedinih domova da sve više razvijaju oblik skrbi boravkom korisnika u stanovima.

Tako je **Dom za psihički bolesne odrasle osobe Osijek** započeo sa pružanjem takvog oblika smještaja u tri stana, u svakom sa po 4 korisnika. I još neki domovi za psihički bolesne osobe započinju sa organizacijom skrbi u stambenim zajednicama, a stanove osiguravaju suradnjom sa lokalnom samoupravom ili unajmljuju. Domovi koji započinju s programima stanovanja stambenim zajednicama na svoj način provode postupak pripreme korisnika za buduće samostalno stanovanje.

Pogotovo u početku, u periodu prilagodbe korisnika na nove uvjete života, obzirom da su neki od njih na smještaju prethodno proveli i po 20 godina, takav oblik skrbi traži veći intenzitet podrške i drugačije organizacije rada. U jednom domu za psihički bolesne odrasle osobe upozoreni smo i na neprimjerene normative stručnih djelatnika. Postoji neopravdano razlikovanje u broju zaposlenih između centara za rehabilitaciju i domova za psihički bolesne odrasle osobe gdje se oduvijek, a i danas uočava daleko veći normativ broja zaposlenih stručnih radnika u centrima za rehabilitaciju nego u domovima za psihički bolesne osobe. O tome treba voditi računa i u budućem pravilniku koji regulira usluge prostora, opreme i djelatnike u domu socijalne skrbi.

Zbog svega navedenog i nije realno očekivati da u takvim okolnostima postojeći domovi intenzivnije preuzmu skrb i o korisnicima koji (još) nisu na smještaju ili korisnicima koji izražavaju želju za nastavkom života izvan organiziranog smještaja. Rezultat: domovi za osobe s mentalnim oštećenjima uglavnom u ovom trenutku nisu u mogućnosti pružati izvaninstitucionalne usluge na svojem području.

Problem sa pružateljima određenih usluga koje osiguravaju neovisno življenje i život u zajednici ključan je i za sve osobe s invaliditetom koje se nalaze na boravku u nekom od domova socijalne skrbi, a žive u vlastitom stanu sami li s članovima obitelji koji o njima ne mogu skrbiti.

Najjednostavnija je situacija kod osoba s intelektualnim oštećenjima. Usluga organiziranog stanovanja u RH razvijena je više od 15 godina. Pružatelji tog oblika podrške postoje sada gotovo u svim većim gradovima u Republici, a osobama s intelektualnim teškoćama pružaju podršku u stanovima i kućama. Osobi kojoj je potrebna podrška neovisnom življenju u takvim slučajevima jednostavno se „smjesti“ u jednu od udruga za inkluziju koja pruža takve usluge. Za sada nismo upoznati da ti pružatelji svoju uslugu daju i u vlastitom stanu korisnika.

Tijekom izrade ovog izvješća u javnoj raspravi je i Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga. Uočeno je da su usluge organiziranog stanovanja gradirane u 4 razine podrške koje su i opisane. Opisane su sve usluge u zajednici koje smo gore i nabrojali, po vrsti, specifičnostima oštećenja, opisani su potrebni uvjeti prostora, opreme i djelatnika. Ali ono što nedostaje i što držimo da je također jedno od značajnih pitanja – da li se neke od usluga podrške mogu pružati osobi s invaliditetom i u njegovom domu.

Stoga smo i u javnoj raspravi uputili prijedlog da se u uvodom dijelu Pravilnika naglasi obveza poštivanja izbora i želja korisnika i primarno pravo da mu se potrebne usluge osiguraju u vlastitom domu (prema prethodno utvrđenoj vrsti i intenzitetu potrebe za jednom ili više odgovarajućih usluga u dogovoru s korisnikom). Značaj ovog podzakonskog akta leži u nužnosti da se razvojem različitih usluga u zajednici

osigura socijalna uključenost i postigne što neovisniji život različitih kategorija građana od kojih su u fokusu našeg interesa djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Vjerujemo da će ovaj Pravilnik biti polazište za suštinske promjene koje će unaprijediti položaj i kvalitetu života ovih osoba i osigurati toliko željenu podršku obiteljima djece s teškoćama te pridonijeti sadržajnijem životu osoba s invaliditetom sprječavajući njihovu prekomjernu institucionalizaciju. U tom smislu uz uslugu organiziranog stanovanja potrebno je osiguranjem različitih usluga omogućiti potrebnu podršku samostalnom stanovanju korisnika.

Razvijanje izvaninstitucionalnih oblika skrbi i usluga u zajednici

Kako bi RH osigurala provođenje članka 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, treba se uz započeti proces deinstitutionalizacije smještenih osoba, intenzivnije pozabaviti razvojem usluga podrške neovisnom življenju. Bez razvijenih dostupnih usluga teško će se i sporo smanjivati i dalje velike liste čekanja na smještaj u domove.

Pravobraniteljica je od Ministarstva socijalne politike i mladih zatražila podatke vezane uz proces smanjivanja broja smještenih korisnika, te o pružateljima usluga i to:

- psihosocijalne podrške u obitelji (patronaža)
- rane intervencije
- pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanje (integracija)
- organiziranog stanovanja
- privremenog smještaja u kriznim situacijama i
- privremenog smještaja radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa.

Ministarstvo socijalne politike i mladih u svojem očitovanju naglašava da je svjesno nužnosti razvoja i širenja mreže različitih usluga s posebnim naglaskom na programe prevencije institucionalizacije. Stoga Ministarstvo financira veliki broj programa i projekata organizacija civilnog društva kojima se širi mreža socijalnih usluga u zajednici, a započelo je i sa provođenjem projekta Transformacije i deinstitutionalizacije dva Centra za rehabilitaciju (Stančić, Zagreb).

Uslugama predviđenim Zakonom o socijalnoj skrbi osiguravaju se psihosocijalna podrška i rehabilitacija, rana intervencija, podršku inkluzivnom obrazovanju, te različiti oblici boravka i organiziranog stanovanja. Usluge mogu pružati ustanove socijalne skrbi i drugi pružatelji usluga sukladno odredbama Zakona.

Podaci Ministarstva socijalne politike i mladih za 2012.g. o broju korisnika usluga:

Prozera usluga	Broj korisnika
Pomoć i njega u kući	1191
Stručna pomoć u obitelji	596
Rana intervencija	324
Integracija	408
Boravak	2025 djece i 356 odraslih
Boravak u obiteljskom domu	11 djece i 19 odraslih osoba
Smještaj u obiteljskom domu	24 djece i 97 odraslih osoba
Smještaj u udomiteljskim obiteljima	255 djece i 662 odrasle osobe
Organizirano stanovanje	357

Ministarstvo financijski podupire programe i projekte organizacija civilnog društva, te je u 2012. odobreno 148 projekata i 119 trogodišnjih programa pod nazivom „Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju organizacije civilnog društva“, za što je osigurano 61.428.978,79 kn. U 119 trogodišnjih programa uključeno je 87 udruga osoba s invaliditetom i udruga koje rade u korist osoba s invaliditetom, te 32 udruge koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću. Odlukom potpredsjednice/ministrice nije dopušteno da se sredstva smanje onim udrugama čiji su korisnici osobe s

invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju u pružanju socijalnih usluga koje prate proces deinstitutionalizacije pa su iste financirane u 100% iznosu. Za ostale usluge ugovoreno je financiranje u 80% iznosu.

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva ciljano ulaže u organizacijski razvoj i djelovanje udruga i saveza udruga osoba s invaliditetom te se nastoji osigurati održivost djelovanja ovih udruga. Natječaje za dodjelu institucionalnih potpora u narednom razdoblju provodit će Nacionalna zaklada za trogodišnje razdoblje.

Unatoč nedvojbenim nastojanjima Ministarstva da podrži razvoj usluga u zajednici, čini se da nedostaje sustav podrške koji je pravno utemeljen i organizacijski i institucionalno dostupan.

Kada govorimo o pravu na život u zajednici za osobe s invaliditetom na prvom su mjestu raspon usluga i njihova dostupnost. Različiti sustavi osiguravaju usluge u domu korisnika, međutim, svjedoci smo slučajeva da niti kada se pridruže sve do sada zakonom predviđene usluge iz svih sustava, za neke osobe s invaliditetom nije dovoljno da se osigura njihovo neovisno življenje u zajednici.

Da se vratimo na primjer korisnice o kojoj smo govorili na početku ovog dijela izvješća. Ona je smještena u obiteljskom domu, ne može se vratiti u vlastiti stan, jer joj centar za socijalnu skrb ne može osigurati odgovarajuću podršku. U ovom slučaju postoji više olakotnih okolnosti za rješenje slučaja – djevojka ima 32 godine, pokretna je, urednih intelektualnih sposobnosti, ima vlastiti stan, ima širu obiteljsku podršku (baka, brat), koji ne mogu u potpunosti preuzeti brigu o njoj, ali svakako predstavljaju pozitivnu podršku. Otežavajuća okolnost je činjenica da djevojka ima mentalno oštećenje (psihičku bolest), te je radi zadovoljavajućeg funkcioniranja ovisna o lijekovima i liječničkim kontrolama, što je potrebno nadzirati. Uz to, naravno, nužno je kod nje razvijati vještine i sposobnosti za samostalan život. Centar za socijalnu skrb ima mogućnost odobriti joj uslugu npr. psihosocijalne podrške u obitelji (patronaža), koja se prema Zakonu o socijalnoj skrbi može pružiti u obitelji korisnika ili kod pružatelja usluga do pet sati tjedno, prema utvrđenom individualnom planu za svakog korisnika s ciljem poboljšanja opće kvalitete zdravlja i života korisnika, prepoznavanja rane faze pogoršanja psihičkog stanja, očuvanja i razvoja samostalnosti i vještina za samozbrinjavanje, obavljanja dnevnih i radnih aktivnosti, te uspostavljanja i razvijanja socijalne mreže i odnosa. Mogući pružatelj usluge u gradu Zagrebu je jedino Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zagreb, ali, on NIJE pružatelj usluge patronaže. Taj se dom ozbiljno transformira, sukladno Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH 2011. – 2016. (2018.). Jedini dom za smještaj psihički bolesnih odraslih osoba (a nekada i prihvatilište za hitan prijem), u buduću će imati samo dnevni boravak (inače nužno potreban Gradu Zagrebu), dok će svi korisnici biti u organiziranom stanovanju u stanovima uz podršku. Trenutno ovaj dom ima jednu stambenu jedinicu sa 4 korisnice, čime je postojeći kapacitet popunjen, a i tu stambenu jedinicu opslužuje s teškoćama zbog nedovoljnog broja djelatnika.

Korisnica bi trebala podršku samostalnom stanovanju u vlastitom stanu, ali prema sadašnjim propisima, pravo na organizirano stanovanje pruža se KOD pružatelja usluge, a pružatelji su domovi socijalne skrbi. Podrška može biti sveobuhvatna ili svakodnevna kratkotrajna ili povremena u osiguravanju životnih potreba, te socijalnih, radnih, kulturnih, rekreacijskih i drugih aktivnosti. Budući Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (trenutno u javnoj raspravi) detaljnije i kvalitetnije definira razine podrške u članku 99:

(1) Ovisno o potrebnoj podršci usluge organiziranog stanovanja iz članka 97. i 98. ovoga Pravilnika mogu se pružati u sljedećem opsegu i trajanju:

1. pojačana podrška funkcionalno potpuno ovisnim korisnicima 24 sata dnevno (organizirano stanovanje uz sveobuhvatnu podršku),
2. pojačana podrška funkcionalno djelomično ovisnim korisnicima do 16 sati dnevno (organizirano stanovanje uz svakodnevnu intenzivnu podršku),

3.podrška funkcionalno djelomično ovisnim korisnicima 2,5 sata dnevno (organizirano stanovanje uz svakodnevnu kratkotrajnu podršku),

4.podrška funkcionalno neovisnim korisnicima 2 sata dva do tri puta tjedno (organizirano stanovanje uz povremenu podršku).

Na žalost, takvu podršku neovisnom življenju moći će ostvariti osoba tek nakon što se (formalno) SMJESTI kod pružatelja usluge, kako bi joj onda mogli pružiti uslugu organiziranog stanovanja. Članak 19. Prijedloga Pravilnika definira da stambeni prostor u kojem se pružaju usluge mora biti u vlasništvu, suvlasništvu ili najmu pružatelja usluga, odnosno predstavnika obiteljskog doma ili člana njegove obitelji. Vlastiti stan korisnika usluge nije moguće mjesto za pružanje usluge organiziranog stanovanja.

Čak i kada bi korisnik svoj vlastiti stan formalno iznajmio pružatelju usluge organiziranog stanovanja, postavlja se i pitanje cijene takve usluge za korisnika koji ima stan, ali treba samo stručnu podršku. Ovo je pitanje važno u kontekstu zakonske obveze da korisnik svojim prihodima sudjeluje u podmirivanju troškova smještaja ili usluga. Organizirano stanovanje kod pružatelja usluge je oblik smještaja, u stanu, ali korisnik u cijeni te usluge sudjeluje svim svojim prihodima, kao i u svim drugim oblicima stalnog smještaja. Usluga podrške za korisnika koji već ima vlastiti stan, treba biti i cjenovno prihvatljivija za korisnika, jeftinija za njega i za društvo. Na ovoj varijanti usluge sustav socijalne skrbi trebat će u narednom razdoblju poraditi.

Na mrežnim stranicama Vlade RH objavljeno je da je osnovana Radna skupina za izradu prijedloga Pravilnika o normativima i sadržaju socijalnih usluga, **Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje cijena socijalnih usluga, te utvrđivanje postupka, kriterija i mjerila temeljem kojih se odabire najpovoljniji ponuditelj na javnom natječaju za popunjavanje mreže usluga socijalne skrbi.**

Donošenje Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje cijena socijalnih usluga očekuje se u prvom tromjesečju 2014. godine.

Ovom pitanju također treba posvetiti pozornost. Na problem različitih cijena usluga ukazuju domovi socijalne skrbi, ali i drugi pružatelji usluga. Tako smo i u već spomenutom Domu Osijek upozoreni da se za korisnike koji iz programa stalnog smještaja prelaze u program organiziranog stanovanja ne mijenja postojeće rješenje o smještaju u Dom. Usluga smještaja je 1900 kn. To je iznos kojim se trebaju pokriti troškovi najma stana, režija, prehrane korisnika i drugih troškova. Drugi pružatelji usluge organiziranog stanovanja dobivaju po korisniku 5400,00 kn, neki dobivaju 4600,00. Cijene su različite, a ne zna se da li se baziraju na kvaliteti i standardu usluge ili prema nekim drugim kriterijima. Svakako je potrebno ujednačiti cijene ove usluge, kako za druge pružatelje, tako i za pružatelje – domove čiji je osnivač RH.

Teškoće u procesu deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom tijekom 2013. učestalo su se obraćali roditelji smještenih korisnika **Centra za rehabilitaciju Zagreb** i **Centra za rehabilitaciju Stančić**. Neočekivano, pritužbe su se odnosile upravo na proces deinstitucionalizacije osoba smještenih u navedenim Centrima. Pravobraniteljici su se obraćali roditelji pojedinačno, ali i grupe roditelja/skrbnika. U pritužbama navode da su njihova djeca/štićenici dugogodišnji korisnici smještaja u navedenim ustanovama, te da su u ustanovi dobivali kvalitetnu skrb, oni u ustanove imaju puno povjerenje, te smatraju da su njihova djeca tamo sigurna. Roditelji korisnika smještenih u Centru za rehabilitaciju Stančić izražavali su bojazan za kvalitetu skrbi koja će se u stanovima osigurati. Navode da su korisnici u okviru Centra Stančić sudjelovali u radionicama i zajedničkim aktivnostima, odlazili na ljetovanje i kulturna događanja, imali solidnu zdravstvenu skrb i njegu. U stanovima očekuju da će, pogotovo nepokretni ili otežano pokretljivi korisnici upravo biti socijalno izolirani u stanu uz ograničenu socijalnu mrežu koja se odnosi jedino na druge stanare i jednog asistenta. I ovi roditelji svjedoče da je cijeli proces ubrzan, da ih se ranije nije pripremalo na novi oblik skrbi, a da im se na eventualno neprihvatanje smještavanja korisnika govorilo „Onda si ih vodite kući“.

Skrbnici korisnika Centra Zagreb, naročito podružnice Orlovac, bili su (pa i sada su) uporni u svojem otporu smještavanju njihove djece/štićenika u stanove. Navode da je Dom Orlovac ustanova koja je razvila najviše standarde skrbi za svoje štićenike, uz maksimalno podržavanje njihove neovisnosti, interesa i potreba, te da ovako nagli prijelaz u otvoreni boravak na njih djeluje uznemirujuće, ali tako djeluje i na članove obitelji. Oni izražavaju zabrinutost prije svega zbog ograničenog trajanja financiranja projekta deinstitutionalizacije i brige za nastavak skrbi za njihove štićenike, a isto tako nemaju povjerenja u intenzitet i kvalitetu skrbi tijekom boravka u stambenim jedinicama.

Pritužitelji su u svojim nastojanjima da uspore aktivnosti Ministarstva socijalne politike i mladih i Centra za rehabilitaciju Zagreb bili izuzetno aktivni, prisutni i u medijima, na javnoj televiziji i drugim postajama, a intenzivno su se obraćali i pravobraniteljici, između ostalog pozivajući se i na pravo na izbor, koje je također definirano i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Radi uvida u tijek toga procesa, a i povodom navedenih pritužbi, Ured pravobraniteljice izvršio je i obilazak nekih stanova i kuća u kojima su smješteni korisnici Centra Zagreb.

Obilasci stambenih jedinica

Prilikom obilaska nekoliko stambenih jedinica utvrđeno je da su uvjeti u kojima žive korisnici više nego primjereni. U jednom stanu u Novom Zagrebu boravilo je 4-ero korisnika. Svi su prilikom obilaska zatečeni kod kuće, zajedno s asistenticom – djelatnicom Centra. Korisnici govore o načinu života u stanu i prednostima kako ih oni vide. Opisuju da u pratnji asistenta odlaze na svoje dnevne aktivnosti u Centar, u programe u kojima su i ranije sudjelovali u okviru smještaja. Nakon poludnevnog boravka i radnih aktivnosti u ustanovi, vraćaju se opet u pratnji nazad u stan. U stanu vrijeme posvećuju svakodnevnim aktivnostima održavanja stana, pripreme jednostavnijih jela i napitaka, gledaju TV. Jedna korisnica opisuje da se uključila u zbor u obližnjoj crkvi, te opisuje i putovanja u Beč koja su bila organizirana za stanare. Nedvojbeno je da u stanu imaju veću kvalitetu života obzirom da ih je samo 4-ero, te da dnevne aktivnosti planiraju prema svojim željama i da ih izvode samostalno u onoj mjeri u kojoj to mogu. Za razliku od toga u ustanovi nisu mogli sudjelovati u pripremi obroka jer bi se time prekršili sanitarni uvjeti definirani sustavom HACCAP. Asistentica zatečena u stanu opisuje svoj angažman i organizaciju službe podrške. Na upit o mogućim poteškoćama koje bi mogle nastupiti (teoretski) u slučajevima bolovanja, godišnjih odmora i sl., opisuje da stanovi imaju i više asistente, koordinate, te zaključujemo da većih problema ne bi trebalo biti, unatoč tome što stambenu zajednicu pokrivaju svih 24 sata.

I prilikom posjete drugim stambenim jedinicama zatečeno stanje bilo je podjednako.

Međutim, vezano uz navedeni proces, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zabrinuta je zbog činjenice da otpor roditelja i skrbnika ne jenjava, te smo pretpostavili da se s ovim procesom žuri, a da se zanemaruje dobra priprema korisnika i njegovih obitelji. MSPM-u je stoga upućena preporuka vezana uz tijek toga procesa:

„Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom intenzivno u posljednje vrijeme zaprima pritužbe na način i dinamiku preseljenja dijela korisnika iz Centra za rehabilitaciju Zagreb u program stanovanja uz podršku, što ostavlja dojam da su u prvom planu zahtjevi i rokovi provedbe samog projekta, a ne prvenstveno interesi svakog pojedinog korisnika.

Smatramo da kod planiranja prelaska iz institucije na neki od oblika izvaninstitucijske skrbi svakako treba voditi računa da u izradi individualnih planova obvezno budu involvirane same osobe s invaliditetom i njihovi roditelji/skrbnici, da planovi predvide buduće rizike (npr. mehanizme djelovanja u slučajevima otpora, privremenog odustajanja planiranog premještanja i sl.). Nadalje smatramo nužnim predvidjeti buduće potrebe za intenzivnom skrbi onih koji su sada ili će uskoro zbog visoke kronološke dobi i niza ozbiljnih somatskih oboljenja, trebati složenije oblike skrbi. Potrebno je u tom smislu izraditi ozbiljne analize budućih potreba.

Dinamika prelaska iz institucije u organizirano stanovanje treba slijediti primarnu spremnost na promjenu okolišnih uvjeta, treba se provoditi postupno kako bi se pružila mogućnost stjecanja uvida samih osoba i roditelja/skrbnika u načine organiziranog stanovanja korisnika koji su već premješteni iz ustanove i žive u stambenim zajednicama.

Ured nema saznanja da li su individualni planovi korisnika Centra „Zagreb“ uključivali i neke druge mogućnosti i alternative – podrška u vlastitom domu, stavljanje u funkciju vlastitih nekretnina, usuglašavanje s individualnim planovima podrške koje za svakog korisnika donosi nadležni centar za socijalnu skrb i dr.

Studija „Included in Society“ koju je financirala Europska komisija

(<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=3992&langId=en>) uz preporuke za uspješnu provedbu procesa deinstitutionalizacije opisuje i neke opće probleme koji se mogu javiti priznajući da zamjena institucija alternativama u zajednici sama po sebi ne jamči bolje ishode („to je nužan, no ne i dovoljan uvjet „...“). Pri tome upozoravaju da su iskustva nekih zemalja koje su vladinim strategijama o provedbi deinstitutionalizacije i odlukama o zatvaranju institucija u prekratkom vremenskom razdoblju izazvale određene štete za same korisnike ako se paralelno u istom razdoblju ne razvija sustav alternativnih usluga. Posebno ukazuju na opasnost od nerealističnih rokova koje mogu postavljati i vanjski donatori forsirajući prenatglu deinstitutionalizaciju ili nepotpun proces što može biti izrazito nepovoljno za same korisnike ako nisu spremni za selidbu ili ako njihova nova mjesta boravka nisu dovoljno pripremljena. Zaključuju da je pri tom manje važno da li isto proizlazi iz birokratskog pristupa, zahtjeva da se smanje troškovi ili da se ispune rokovi i uvjeti koje diktiraju vanjski donatori.

U svim pristiglim pritužbama roditelja/skrbnika osoba na smještaju u RJ Orlovac dominira nezadovoljstvo načinom provedbe i pripreme, pri čemu se teško nose s vanjskim pritiscima, odlukama u kojima nisu sudjelovali i strahovima za budućnost njihove djece. Kao temeljni argument za otpore napuštanju lokacije Orlovac navode nespornu činjenicu da se radi o ustanovi koja nema tipična obilježja institucije budući da provodi raznovrsne programe, osigurava sadržajne i osmišljene aktivnosti uz poštivanje interesa, želja i sklonosti samih korisnika, da je integrirana u život zajednice i da odgovara potrebama korisnika. Svoje protivljenje temelje na vlastitim spoznajama da su njihova djeca zadovoljna u Orlovcu, da ga smatraju svojim domom i da bi svaka promjena u pogledu premještanja kod njih izazvala burne reakcije, neželjena ponašanja i traume, na što ih upozoravaju njihovi liječnici.

Budući da proces deinstitutionalizacije mora poštivati prava korisnika na izbor i da korisnici i njihove obitelji trebaju biti puni partneri u procesu prelaska iz institucionalnog oblika skrbi u alternativne oblike brige, smatramo da je u konkretnom slučaju potrebno revidirati proces u cilju njegova unapređenja (uključivanje ostalih dionika procesa, s rokovima prilagođenima individualnim potrebama, interesima i sklonostima korisnika, osiguravanje odgovarajuće stručne potpore, dodatna savjetovanja, transparentnost, evaluacija učinaka i sl.). Sama činjenica velikog otpora određenog dijela skrbnika i korisnika dokazuje da se u dijelu stručnog postupanja nije poduzelo dovoljno.

Smatramo da konkretan sporazum između Ministarstva i Centra za rehabilitaciju „Zagreb“ treba biti predložak čija će evaluacija poslužiti kao model za ostale ustanove u kojima još uvijek žive tisuće osoba od kojih su najbrojnije one s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama.

Uzimajući u obzir karakteristike, dob i starenje sadašnjih korisnika smještaja, uzimajući u obzir potrebe ostalih nekoliko tisuća korisnika drugih ustanova kao i potencijalnih korisnika sveobuhvatne skrbi koji trenutno živi u obitelji, te obzirom na nedostatak ozbiljnih analiza i procjena budućih potreba, smatramo neophodnim da se uz ovaj oblik deinstitutionalizacije razvijaju i svi ostali oblici inkluzivnih usluga i prava, te planiraju primjereni oblici podrške u narednom desetljeću. U tom kontekstu držimo racionalnim očuvanje postojećih institucionalnih resursa, kako bi mogli u budućem razdoblju postati centri inkluzivnih usluga u zajednici, ali i poslužiti za pružanje intenzivne skrbi i drugih usluga i oblika zbrinjavanja (hitan, povremeni i privremeni smještaj, intenzivna skrb, za druge kategorije korisnika i sl.).“

Ministarstvo socijalne politike i mladih u svojem očitovanju u dijelu koji se odnosi na proces deinstitutionalizacije korisnika Centra Zagreb i Centra Stančić, opisuje cjelokupni tijek provođenja ovih aktivnosti koje traju još od 2012. godine. U pripremi procesa deinstitutionalizacije bili su uključeni predstavnici zaposlenika centara i rukovodstvo, predstavnici Ministarstva i Udruge za promicanje inkluzije kao najiskusnijeg pružatelja usluge organiziranog stanovanja s kojim Ministarstvo ima ugovorenu suradnju. Formirane su središnje stručne službe, radne skupine za odabir korisnika, odabir zaposlenika, odabir stanova, pripremu korisnika, suradnju s roditeljima i transformaciju i uvođenje novih socijalnih usluga. Intenzivno su se održavali sastanci u oba Centra s rukovodstvima centara, zaposlenicima, korisnicima i predstavnicima sindikata vezano uz informiranje i pripremu za projekt. Provedene su edukacije potencijalnih pružatelja usluga organiziranog stanovanja i formirane stručne službe podrške. Cijelo vrijeme trajala je intenzivna komunikacija s roditeljima /skrbnicima, zaposlenicima i priprema korisnika za izlazak iz institucije.

Unutar projekta Centra za rehabilitaciju Stančić do sada je uspostavljeno 10 stambenih jedinica u kojima je 40 korisnika. Dogovorena je supervizija stambenih zajednica sa udrugom roditelja osoba s intelektualnim teškoćama AmoReVera, u čijim se prostorijama održavaju i sastanci samozastupnika, zajedno s članovima navedene Udruge. Isto tako, započelo se s programom regionalizacije, što znači da se pojedini korisnici programa i usluga Centra Stančić nastoje realizirati kod postojećih pružatelja usluga u području iz kojeg je korisnik došao na smještaj u Centar Stančić. Unutar projekta Centar za rehabilitaciju Zagreb formirano je 10 stambenih zajednica u kojima su 44 osobe s intelektualnim teškoćama, formirani su timovi za pripremu korisnika, roditelja /skrbnika i pronalaženje stanova. Svi su roditelji/skrbnici upoznati s ciljem i svrhom navedenih projekata, održano je 39 stručnih timova (individualnih planiranja s roditeljima/skrbnicima korisnika, uz prisutnost socijalnih radnika nadležnih centara za socijalnu skrb. Tijekom studenog 2013. započelo je istraživanje koje se provodi s ciljem praćenja i evaluacije projekta. Uspješnog ovog procesa evaluirat će se u odnosu na adaptivno ponašanje i nepoželjne oblike ponašanja korisnika, objektivne indikatore kvalitete življenja, mogućnost vršenja izbora i donošenje odluka, te uključenost u zajednicu i socijalnu interakciju s drugima. Jedno od glavnih područja ovog istraživanja odnosi se na praćenje karakteristika službi podrške i kvaliteti pružene podrške u stambenim zajednicama, kvalitetu stanovanja i uvjete života u kojima žive korisnici, te karakteristike službe podrške i usmjerenost na osobne ishode osoba s intelektualnim teškoćama. Na taj način dobit će se detaljan uvid o stvarnim učincima procesa s ciljem razvoja adekvatnih službi podrške u zajednici.

O uspješnosti dosadašnjeg procesa najbolje govori osobno zadovoljstvo korisnika i njihovih roditelja. Podrška korisnicima osigurana je 24 sata dnevno, a nakon razdoblja prilagodbe na novi način života korisnici se uključuju u programe radno okupacijskih aktivnosti.

Otpor nekih roditelja/skrbnika, prema mišljenju Ministarstva, proizlazi iz vlastitih negativnih stavova prema procesu deinstitutionalizacije, a vezano uz svoje štice/nike/djecu dostavljaju netočne ili nepotpune informacije osobama s intelektualnim teškoćama, što predstavlja i ozbiljnu povredu prava na dostupnost informacija u primjerenom obliku i na odgovarajući način i zaštitu od zlouporabe i manipulacije.

Činjenica je da zatvaranje ustanova jest značajan proces i početak zaokreta u shvaćanju skrbi o osobama s invaliditetom. Za promjenu svijesti njihovog okruženja i sredine sigurno je potrebno vrijeme, ali to ne može biti opravdanje da se s tim procesom ne započne. Zabrinjava da se paralelno ne razvija mreža pružatelja usluga koje će podržati neovisan život osoba s invaliditetom u vlastitoj obitelji i kod pružatelja usluge, da se ne razvijaju programi stambenog zbrinjavanja, zdravstvene skrbi, podrške radu i zapošljavanju i svih drugih oblika podrške neovisnom življenju i to na cijelom teritoriju RH. U prilog toj činjenici govore i liste čekanja na smještaj u gotovo svim ustanovama koje smo obišli.

Uz to, obilaskom različitih ustanova uvidjeli smo da na području RH postoje privatni obiteljski domovi u kojima osobe s invaliditetom žive segregirane i izolirane bez odgovarajućeg stručnog osoblja, depersonalizirane, pasivne zbog dugotrajnije izloženosti okoštaloj organizaciji po mjeri institucije, a bez prava da same kontroliraju vlastiti život, donose odluke ili vrše odabire o načinu života, provodeći vrijeme bez osmišljenih aktivnosti. Uvjereni smo da bi proces deinstitutionalizacije trebalo što prije započeti i/ili intenzivirati upravo kod spomenutih kategorija osoba s invaliditetom bilo kroz oblik organiziranog stanovanja ili druge oblike izvaninstitucionalne skrbi.

Zaključno, preporučeno je Ministarstvu socijalne politike i mladih nastaviti započeti proces deinstitutionalizacije korisnika domova socijalne skrbi, intenziviranje aktivnosti u procesu razvoja usluga u zajednici, kako bi se za osobe s mentalnim oštećenjima, ali i drugim kategorijama osoba s invaliditetom, što prije omogućilo aktivno sudjelovanje u životu zajednice. Usluge je zakonskim normama potrebno urediti na način da centri za socijalnu skrb koji su ovlašteni organizirati skrb za osobe s invaliditetom prema načelima uključenosti u zajednicu i uz poštivanje izbora korisnika, imaju mogućnost izabrati i kombinirati različite usluge, kako bi korisnici imali odgovarajuću zaštitu i zadovoljavajuću razinu neovisnosti.

Usluga osobnog asistenta

Niz pritužbi osoba s invaliditetom u proteklom razdoblju odnosilo se i dalje na uslugu osobnog asistenta. Unatoč recesiji, Ministarstvo navodi da se ponovo povećao broj usluga osobnih asistenata (80 asistenata više), te ih je sada ukupno zaposleno 631. Isto tako, za djecu s teškoćama u razvoju uključenu u redovan sustav obrazovanja osigurano je 147 asistenata u nastavi, što je povećanje za 31 asistenta u odnosu na 2011. godinu. Nadalje, osigurana su 52 tumača znakovnog jezika i 16 videćih pratitelja za slijepe osobe, pri čemu se vodi računa o regionalnoj ravnomjernosti pružatelja usluga. U 2013., prema navodima Ministarstva, osigurana je financijska potpora za 129 trogodišnjih programa udruga, te za 121 pružatelja usluge osobnog asistenta za 631 korisnika te usluge, osigurano je 52 tumača znakovnog jezika. U svrhu osiguravanja širenja mreže ovih usluge MSPM je osigurao i sredstva iz fondova EU-a. Zajedno s MZOŠ osiguran je nastavak održivosti usluge pomoćnika u nastavi i u narednom razdoblju.

Međutim, pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i dalje ukazuju na neke nedostatke u provođenju ovih projekata. Najviše pritužbi odnosi se i dalje na činjenicu da se usluga može ostvariti jedino putem udruge.

Stav pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je da se usluga osobnog asistenta treba definirati zakonom. Radi se o izuzetno kvalitetnoj podršci neovisnom življenju osoba s invaliditetom, koja pogotovo u kombinaciji s nekim drugim uslugama, može u potpunosti prevenirati smještanje osobe s invaliditetom u ustanovu.

Status pomoćnika osobi s invaliditetom u obitelji

Ne treba zaboraviti da već sada postoji zakonska mogućnost ostvarivanja njege i pomoći u obitelji, kroz pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. POSI je vezano uz ovo pravo, a ponukan pritužbama na mogućnost izbora njegovatelja, predložio da MSPM ostvarivanje ovog prava proširi u odnosu na osobu njegovatelja. Jedno od načela sustava socijalne skrbi je načelo uključenosti korisnika u zajednicu. Sustav socijalne skrbi treba tako koncipirati sva prava i usluge kako bi osoba s invaliditetom prvenstveno mogla dokle je god to moguće, živjeti u vlastitoj obitelji.

U ostvarivanju prava na status roditelja njegovatelja ili obiteljskog njegovatelja bilo je puno poteškoća vezano uz druga prava osoba s invaliditetom (npr. duljina boravka u školi ili ustanovi, osobe koje mogu biti obiteljski njegovatelji). Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se drugi članovi obitelji osoba s invaliditetom (npr. pomajke, supruge, sestre) smatrajući da je diskriminirajuće da npr. supruge ne može biti obiteljski njegovatelj svojem suprugu. Stoga smatramo da bi barem za odrasle osobe s

invaliditetom bilo nužno, sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pa i samog Zakona o socijalnoj skrbi, omogućiti pravo na njegu, čuvanje, brigu i skrb u vlastitoj obitelji, umjesto da sve te usluge ostvaruje isključivo u nekoj ustanovi ili udomiteljskoj obitelji.

Ovakvo pravo predstavljalo bi mogućnosti za racionalno i efikasno trošenje državnih sredstava, obzirom da je naknada za pomoćnika osobi s invaliditetom u obitelji u okvirima troškova smještaja u dom starih treće kategorije ili udomiteljske obitelji.

Ne moramo posebno dokazivati da bi takav oblik skrbi za svaku osobu ovisnu u potpunosti o njezi i brizi druge osobe, bio puno humaniji i predstavljao daleko veću kvalitetu življenja.

Sukladno navedenom, pravobraniteljica je predložila donošenje zakonskih odredbi za uvođenje pomoćnika u obitelji za osobe s invaliditetom, kojim bi se proširio krug njegovatelja i tako u još većoj mjeri osigurao neovisni život za osobe s najtežim invaliditetom.

Prijedlog zakonskih odredbi za ostvarivanje pomoćnika (asistenta) osobi s invaliditetom u obitelji

U Zakonu o socijalnoj skrbi treba predvidjeti pravo na skrb u obitelji u vidu pomoćnika osobi s invaliditetom u obitelji:

Osoba s teškim invaliditetom kojoj je potrebna pomoć, njega i briga radi zadovoljavanja svih životnih potreba, ima pravo izabrati pomoćnika kako bi joj se osigurala skrb u vlastitoj obitelji.

Komentar: posebnim pravilnikom treba predvidjeti da ovo pravo može ostvariti osoba s TEŠKIM invaliditetom (tjelesnim, mentalnim, intelektualnim, senzoričkim) koja je u potpunosti ovisna o pomoći, njezi i brizi druge osobe. Vrsta invaliditeta ne bi trebala isključivati bilo koju osobu ukoliko se radi o TEŠKOM invaliditetu zbog kojeg osoba ne može uopće sama zadovoljavati svoje životne potrebe.

Pomoćnik osobi s invaliditetom u obitelji može biti član obitelji, srodnik ili druga osoba koja ispunjava propisane uvjete.

Komentar: Pravo na pomoćnika OSI u obitelji treba biti izbor osobe s teškim invaliditetom ili njezinog skrbnika sa svrhom osiguranja skrbi u vlastitoj obitelji umjesto smještaja u dom. Sukladno tome, osigurava se i pravo na izbor osobe pomoćnika u obitelji od strane primatelja usluge (osobe s teškim invaliditetom).

Pomoćnik OSI u obitelji pruža uslugu čuvanja, njege, brige o prehrani, higijeni prostora i osobe, ostvarivanju zdravstvene zaštite, osigurava sudjelovanje osobe u ostvarivanju zaposlenja, korištenju javnih i drugih usluga te aktivnosti slobodnog vremena.

Komentar: Program rada i obaveze pomoćnika donosi CZSS u suradnji s primateljem usluge, roditeljem ili skrbnikom odnosno osobom od povjerenja.

Centar za socijalnu skrb prati i nadzire provođenje programa i obaveza pomoćnika (npr. 1x godišnje).

Pomoćnik OSI u obitelji može biti bilo koja osoba koja je nezaposlena. Za vrijeme obavljanja poslova pomoćnik ima pravo na odgovarajuću naknadu. Nakon prestanka obavljanja poslova pomoćnik ostvaruje prava sukladno odredbama propisa kojim se reguliraju prava za vrijeme nezaposlenosti.

Komentar: status pomoćnika treba u radnopravnom smislu urediti na način kako je uređen status roditelja njegovatelja (naknada + minimalni doprinos za mirovinska davanja), pitanja bolovanja, godišnjeg odmora i dr.

U podmirivanju troškova usluge pomoćnika u obitelji sudjeluje osoba s invaliditetom iz vlastitih prihoda, imovine koja joj ne služi za život, iz sredstava obveznika uzdržavanja, a ukoliko je to nedovoljno, sredstva do potrebnog iznosa podmirivat će MSPM.

Komentar: troškove pomoćnika treba urediti slično kao kod participacije smještaja, s obzirom da ovo i jest zamjena za smještaj. Sukladno odredbama pravilnika kojim se regulira sudjelovanje korisnika u plaćanju troškova smještaja, treba propisati u kojem postotku osobe s invaliditetom od vlastitih prihoda sudjeluju u podmirivanju troškova usluge pomoćnika u obitelji. Sudjelovanje obveznika uzdržavanja određuje se sukladno odredbama ObZ-a.

Zakonom i podzakonskim aktom trebalo bi razraditi uvjete i postupak za ostvarivanje prava:

- težinu invaliditeta – ne ograničiti samo na tjelesni invaliditet
- asistent može biti član obitelji ili bilo koja druga nezaposlena osoba
- asistenta predlaže sama osoba s invaliditetom ili njezin skrbnik/roditelj/osoba od povjerenja
- usluge koje pruža asistent: svakim pojedinim ugovorom s asistentom treba definirati opseg usluge ovisno o individualnim potrebama osobe s invaliditetom, ali tako da osiguraju osobi s invaliditetom život u obitelji
- eventualno regulirati sudjelovanje korisnika/obveznika u troškovima usluge
- regulirati način promjene ili prestanka rada asistenta

Prijedlog pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije prihvaćen, s obzirom da bi to sigurno značilo povećanje broja korisnika za što Ministarstvo navodi da nedostaju potrebna sredstva. Nije nam poznato kakva je analiza provedena za ovu konstataciju te je li stavljen u odnos iznos koji država izdvaja za smještaj osobe s invaliditetom u ustanovu s iznosom koji bi bio potreban za osiguravanje podrške asistenta koja bi osobi omogućila da ostane živjeti u svom domu. Posljedično, ostaju i dalje velike liste čekanja za smještaj u domovima socijalne skrbi za one kojima postojeća mreža usluga još uvijek nije dovoljna.

Financiranje programa i projekata udruga – pružatelja usluga

Pravobraniteljica je i u 2013. zaprimala prijedloge udruga i pružatelja raznih usluga da ne mogu proširiti svoje usluge na veći broj korisnika, iako imaju puno zahtjeva potencijalnih korisnika. Gospodarska situacija u državi odražavala se i na mogućnosti proširenja kapaciteta postojećih ustanova – dnevnih centara za rehabilitaciju. Mnoge ustanove nastojale su povećati postojeći broj korisnika u dnevnom boravku. Domovi socijalne skrbi za stalni smještaj koji su na svojem području potencijalni “centar usluga u zajednici” imaju planove prema pružanju dnevnih usluga i usluga patronaže, međutim mnogi su u nemogućnosti realizirati svoje planove bez dodatnih sredstava i dodatnih kadrova. Domovi socijalne skrbi koje smo obišli a koji imaju prostornih i drugih uvjeta za proširenje usluge u obliku dnevnog smještaja ili psihosocijalne podrške u obitelji, naišli su na problem financiranja tih programa – uređenja prostora, dodatnih troškova stručnih djelatnika ili goriva za službeno vozilo.

Planiranje razvoja usluga u RH treba biti zajednički poduhvat svih sustava i razina vlasti. Treba detektirati postojeće resurse, detektirati potrebe, a onda i definirati potrebne usluge i promjenu normativnog okvira. O tome smo uostalom govorili i u preporuci vezano uz deinstitutionalizaciju navedenih dvaju Centara.

Politika deinstitutionalizacije treba na jedan holistički način graditi sustav normi, prava i usluga koje će moći odgovoriti na individualne potrebe svake osobe. Trenutno ne možemo biti zadovoljni. Tako i u primjeru djevojke iz Zagreba (o kojoj smo na početku govorili), koja je mlada osoba s mentalnim oštećenjima, vlasnica stana, trenutno smještena u obiteljskom domu i motivirana za samostalan život u vlastitom stanu, ne može dobiti odgovarajuću razinu podrške, čime bi se njezina životna situacija daleko kvalitetnije riješila.

Prijedlozi za unaprijeđenje razvoja neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu

- što prije dovršiti analizu postojećih potreba za uslugama, te sukladno potrebama planirati podršku širenju mreže pružatelja usluga
- u procesu razvoja i širenja mreže različitih usluga utvrditi sve postojeće resurse unutar kompatibilnih sustava – obrazovanja, zdravlja, rada i zapošljavanja, profesionalne rehabilitacije
- definirati uslugu osobne asistencije kroz zakonske odredbe
- osigurati konkretnu i operativnu stručnu podršku domovima socijalne skrbi koji su u procesu transformacije

3.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Glasovanje birača lišenih poslovne sposobnosti na izborima za zastupnike za Europski parlament u 2013. godini

U pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom snažno smo se zalagali da se prilikom izmjene izbornog zakonodavstva kojem se pristupilo 2012. godine ono izmijeni na način da osobe s invaliditetom potpuno lišene poslovne sposobnosti, njih oko 16000 zbog zaštite svojih prava i interesa ne budu tom činjenicom istovremeno lišene i svog Ustavom zagaraniranog prava da sudjeluju na izborima.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima podatke o glasovanju osoba lišenih poslovne sposobnosti smještenih u institucijama na izborima za zastupnike za Europski parlament 14. travnja 2013. Te podatke prikupilo je Ministarstvo socijalne politike i mladih koje se sukladno svojim nadležnostima izuzetno angažiralo na tome da ostvarivanje biračkog prava za osobe s invaliditetom pod skrbništvom ne ostane mrtvo slovo na papiru.

Ministarstvo socijalne politike i mladih je svim domovima socijalne skrbi odnosno ravnateljima domova za starije i nemoćne osobe, domova za psihički bolesne odrasle osobe, domove za osobe s intelektualnim, tjelesnim i osjetilnim oštećenjima, domovima za djecu s poremećajima u ponašanju i domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi poslalo upute o postupanju vezano uz sudjelovanje korisnika usluge stalnog smještaja na izborima za članove u Europski parlament iz RH. Obavijestili su ih da su sukladno čl. 27. Zakona o registru birača („Narodne novine“, br. 144/2012) za birače koji su na dan izbora za članove u Europski parlament iz RH smješteni u ustanovama socijalne skrbi, ravnatelji ustanova dužni na zahtjev birača dostaviti podatke o biraču nadležnom uredu državne uprave u županijama odnosno Gradskom uredu za opću upravu Grada Zagreba. Podsjetili su ih na radnje koje su ravnatelji dužni u žurnom roku poduzeti: obavijestiti sve korisnike starije od 18 godina o održavanju izbora i načinu na koje mogu ostvariti svoje biračko pravo, od svih korisnika koji iskažu interes za sudjelovanje na izborima prikupiti pisane zahtjeve za dostavu njihovih osobnih podataka, grupirati prikupljene podatke na način da se podaci svih korisnika čije se prebivalište nalazi na području jedne županije unesu u jednu tablicu, a za ostale u ostale tablice, navedene tablice dostaviti nadležnim uredima državne uprave prema mjestima prebivališta korisnika. Naglasili su kako je to potrebno izvršiti za korisnike koji žele sudjelovati na izborima pri čemu moraju voditi računa o onima koji nisu u mogućnosti izaći na određeno biračko mjesto – potrebno je obavijestiti članove biračkog odbora da posjete korisnika u ustanovi, korisnici koji su slijepi mogu glasovati uz pomoć druge osobe.

Posebno su naglasili da se sve navedeno odnosi na osobe lišene poslovne sposobnosti budući da je Zakonom o registru birača priznato biračko pravo i osobama lišenim poslovne sposobnosti.

Napomenuli su da ovisno o broju korisnika birača u nekoj ustanovi, ali i njezinoj lokaciji postoji mogućnost da se biračko mjesto za te korisnike odredi i u samoj ustanovi. Pozvali su ravnatelje da osiguraju da na dan izbora u ustanovi bude prisutna jedna ili više osoba koje će pružati podršku korisnicima i po potrebi biračkom odboru. Objasnili su kako bi osobe koje će na ovaj način pružati podršku trebale biti one koje dobro poznaju korisnike, njihove potrebe, želje, mogućnosti i strahove i koje korisnici doživljavaju kao pozitivnim i podržavajućim. Naglasili su kako je mogućnost sudjelovanja svih korisnika ustanova socijalne skrbi u izbornom procesu od iznimne važnosti za svakog od njih ali i RH u kontekstu poštivanja ljudskih prava te su naložili žurno postupanje po tim uputama. Jednake upute prosljeđene su i obiteljskim domovima, udrugama, vjerskim zajednicama i drugima koji pružaju uslugu smještaja.

Centrima za socijalnu skrb poslani su upute o potrebi da se o radnjama potrebnim za ostvarivanje biračkog prava obavijeste sve udomiteljske obitelji i da se apelira na nužnost pružanja pomoći i podrške udomiteljske obitelji u podnošenju zahtjeva za privremeni upis. Istaknuli su da će se zajednički napor svih partnera rezultirati ne samo poštivanjem jednog od temeljnih ljudskih prava već i većom uključenosti ove skupine osoba s invaliditetom u život zajednice.

Uz to su i Udruga za samozastupanje i GONG provodili javnu kampanju kako bi što više osoba koje su ostvarile pravo glasa dobile tu informaciju i informirale se o tome kako to pravo mogu konzumirati. Državno izborno povjerenstvo predvidjelo je način pružanja podrške osobama prilikom glasanja.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bio je suradnik na projektu GONG-a i Udruge za samozastupanje "Ostvarivanje prava glasa osoba s intelektualnim teškoćama".

Vezano uz podršku i prilagodbe na koje osobe s intelektualnim teškoćama imaju pravo tijekom izbora složili smo se da se na njih primijeni ono isto načelo odnosno oblik pružanja pomoći koji se primjenjivao na osobe koje ne mogu glasovati samostalno u dosadašnjim Obaveznim uputama Državnog izbornog povjerenstva **o načinu glasanja birača – osoba s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto: 1. Glasovanje se obavlja osobno.**

Iznimno, birač koji s obzirom na postojanje invaliditeta (oštećenje vida, oštećenje gornjih ekstremiteta ili drugih oštećenja koja mu onemogućavaju samostalno glasovanje) ili zbog toga što nije pismen, ne bi mogao samostalno glasovati, može doći na biračko mjesto s drugom pismenom osobom koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred naziva liste odnosno ispred imena kandidata za koje birač glasuje.

Takav način pružanja podrške naveden je i u brošuri u lako razumljivom obliku pripremljenoj u sklopu projekta:

Osobe s invaliditetom koje sudjeluju na izborima imaju pravo na pomoć i prilagodbe.

Na primjer:

Ako ne znaš čitati možeš sa sobom povesti osobu

koja će ti pomoći da zaokružiš upravo onoga za koga želiš glasati.

To je bila i preporuka Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Državnom izbornom povjerenstvu: da se iskoristi mreža neformalne podrške po izboru same osobe, a da osoba koja pruža podršku može, ali i ne mora biti skrbnik budući da je Zakonom o registru birača osobama lišenim poslove sposobnosti omogućeno da prilikom glasanja na izborima mogu slobodno izražavati svoju volju bez skrbnika.

GONG i Udruga za samozastupanje distribuirali su 2500 komada letaka svim centrima za socijalnu skrb i lokalnim grupama samozastupnika, a preostalih 2500 komada je Ministarstvo socijalne politike i mladih zajedno sa svojim uputama i materijalima distribuiralo ustanovama socijalne skrbi.

U sklopu edukativne i informativne kampanje izradili su i TV spot koji se prikazivao na HRT-u: <http://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/biracko-pravo/nas-glas-nasa-snaga/>.

Proveli su i edukacijske radionice u 12 lokalnih grupa samozastupnika za koje su izradili vodič za ostvarivanje prava glasa osoba sa intelektualnim poteškoćama.

Zahvaljujući tim naporima biračko pravo osoba s invaliditetom nije ostalo mrtvo slovo na papiru.

Prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih broj birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi koji su se aktivno registrirali bio je 600 od kojih je njih 560 izašlo na izbore. Nije bilo moguće prikupiti podatke o osobama lišenima poslovne sposobnosti koji žive u obiteljima, a iskoristili su svoje biračko pravo jer se njih nije ni po čemu razlikovalo u popisima birača. U 13 ustanova bili su smješteni birački odbori odnosno one su bile biračka mjesta. To se također može smatrati malim, ali vrlo značajnim korakom prema uključivanju te grupacije osoba s invaliditetom u zajednicu. Iako se usred njihove izrazito

teške socijalne situacije može činiti da ovo pravo i nema za njih neku naročitu vrijednost, vjerujemo da će činjenica da su ovi dosad posve nevidljivi građani postali dio biračkog tijela doprinijeti i većoj vidljivosti njihovih potreba kao i nužnosti osiguravanja podrške koja im je potrebna.

Prijave na kršenja biračkog prava osoba s invaliditetom na izborima članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i izborima načelnika, gradonačelnika i župana te njihovih zamjenika održanim 19. svibnja 2013. godine

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je dvije prijave kršenja biračkog prava na izborima članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i izborima načelnika, gradonačelnika i župana te njihovih zamjenika održanim 19. svibnja 2013. godine.

U prvom slučaju osobi kojoj zbog paralize nije moguće doći do biračkog mjesta nije, unatoč pravovremenoj najavi, bilo omogućeno glasovanje kod kuće čime mu je onemogućeno glasovanje. Kako bi se spriječilo ponavljanje sličnih kršenja biračkih prava osoba s invaliditetom na budućim izborima predlažemo da se u *Obvezatnim uputama*

o načinu glasovanja birača – osoba s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na glasačko mjesto formulacija: „Kada je odbor pravovremeno obaviješten da birač želi glasovati, tom će biraču odbor omogućiti glasovanje **samo u slučaju** ako je birač dostupan glasačkom mjestu **te ako odbor ocijeni da će takvo glasovanje moći provesti bez ometanja glasovanja na glasačkom mjestu**“, zamijeni formulacijom koja bi obavezivala odbor na iznalaženje načina da se osobama s invaliditetom omogući glasovanje, a ne bila izlika za olako kršenje prava.

U drugom slučaju glasačica nas je obavijestila o povredi tajnosti glasovanja osobe s invaliditetom kojem je svjedočila na biračkom mjestu gdje je članica izborne komisije izašla pred biračko mjesto u koje osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica nije mogla ući i gledala što osoba zaokružuje čime je povrijeđeno njezino pravo na tajnost glasovanja. Povodom tog slučaja preporučili smo Državnom izbornom povjerenstvu da se tijekom edukacije članova biračkih odbora dodatna pozornost obrati na zahtjeve da se osobama s invaliditetom osigura pravo na tajnost glasovanja u uvjetima kada one, zbog arhitektonskih barijera, ne mogu pristupiti biračkom mjestu.

U svom odgovoru Državno izborni povjerenstvo navodi kako Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine, broj 144/12) u članku 61. propisuje da birač koji nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, može o tome obavijestiti nadležno izborni povjerenstvo najranije 3 dana prije održavanja izbora ili birački odbor na dan održavanja izbora, nakon čega predsjednik biračkog odbora određuje najmanje dva člana biračkog odbora koji će birača posjetiti u mjestu gdje se nalazi i omogućiti mu glasovanje. U tom se slučaju, ali i slučaju birača koji pristupi na biračko mjesto, ali mu je zbog invaliditeta onemogućena pristupačnost biračkom mjestu, glasovanje odvija na način da je birač dužan najmanje jedanput presavinuti glasački listić na kojem je glasovao, staviti je u posebnu omotnicu i zatvoriti je. Član biračkog odbora dužan je nakon povratka na biračko mjesto predati omotnicu predsjedniku biračkog odbora koji zatim presavinuti glasački listić iz omotnice odmah ubacuje u glasačku kutiju na biračkom mjestu. Predsjednik biračkog odbora dužan je u zapisniku o radu biračkog odbora poimenično navesti glasovanje ovih birača.

Navedena odredba ne odnosi se samo na osobe s invaliditetom, već i na sve osobe koje radi teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći ne mogu pristupiti na biračko mjesto. Napomenuli su da birački odbor nakon zaprimanja prijave birača nije dužan niti je u mogućnosti utvrđivati istinitost navoda birača o

razlozima radi kojih nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto (primjerice da li je birač zaista osoba s invaliditetom), već se u pravilu tom biraču po samoj izvršenoj prijavi omogućava glasovanje.

Naveli su kako se navedena zakonska odredba u dosadašnjoj praksi tumačila na način da je birački odbor koji je pravovremeno obaviješten o tome da birač ne može pristupiti na biračko mjesto treba tom biraču omogućiti glasovanje, ali da isto iznimno nije dužan učiniti ako bi to znatno otežalo rad biračkog odbora – primjerice ako se birač nalazi na teško dostupnom mjestu, a birački odbor nije u mogućnosti pravodobno organizirati odgovarajuće prijevozno sredstvo do tog mjesta. U pravilu se svim biračima koji obavijeste izbornu tijelo da žele glasovati, a ne mogu pristupiti na biračko mjesto mora omogućiti glasovanje, osim u iznimnim situacijama kada birački odbor iz opravdanih razloga ocijeni da to ne bi bilo moguće ili bi se time ometao rad biračkog odbora i provedba glasovanja na samom biračkom mjestu.

Stoga je u Podsjetniku za rad biračkih obora na lokalnim izborima 2013. navedeno da će se biraču omogućiti glasovanje izvan biračkog mjesta samo u slučaju ako je birač dostupan biračkom odboru i ako birački odbor ocijeni da će takvo glasovanje moći provesti bez ometanja glasovanja na biračkom mjestu. Napomenuli su da su nažalost postojali slučajevi zlouporabe prava glasovanja birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, te da su članovi biračkog odbora nakon zaprimljene prijave dolazili i do birača za koje se potom utvrdilo da su mogli pristupiti na biračko mjesto. Time je možda u nekim slučajevima onemogućeno glasovanje biračima koji zaista ne mogu doći na biračko mjesto jer birački odbori primjerice više nisu imali vremena ili mogućnosti doći do tih birača.

Tajnost glasovanja jedno je od osnovnih načela izbornog prava na što se posebno upozoravaju članovi biračkih odbora koji na dan izbora izravno provode glasovanje na biračkim mjestima te koji su dužni biračima osigurati to pravo odnosno poduzeti sve mjere u svrhu zaštite tog prava. Državno izborno povjerenstvo smatra da se svakom biraču mora omogućiti pravo glasovanja i tajnost glasovanja što se posebno ističe i prilikom edukacije nadležnih tijela koja provode izbore kada se radi o biračima koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto.

Kako bi se ubuduće izbjegle situacije koje je pravobraniteljica navela, Državno izborno povjerenstvo će uzeti u obzir primjere koje smo naveli prilikom educiranja izbornih tijela na nadolazećim izborima.

Napomenuli su da je važno da se birač koji smatra da mu je na bilo koji način onemogućeno ili povrijeđeno pravo glasovanja već po samom nastupanju povrede na dan provedbe izbora obrati biračkom odboru odnosno nadležnom izbornom povjerenstvu ili izravno Državnom izbornom povjerenstvu kako bi se pravovremeno moglo reagirati i ukloniti povrede te zaštititi biračko pravo pojedinca.

Inicijative za korištenje potpornih tehnologija u biračkom procesu

Članak 29. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom **Sudjelovanje u političkom i javnom životu** posebno ističe da će *Države potpisnice jamčit će osobama s invaliditetom njihova politička prava i mogućnost njihova uživanja na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će:*

(a) osigurati da osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, izravno ili putem slobodno izabranih predstavnika, uključujući i pravo i mogućnost da glasuju i budu birani, među ostalim:

(i) osiguravajući da glasački postupci, prostori i materijali budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu;

(ii) štiteći pravo osoba s invaliditetom na tajno glasovanje na izborima i javnim referendumima, bez zastrašivanja, kao i pravo samostalnog kandidiranja na izborima i obnašanja dužnosti kao i obavljanja

svih javnih funkcija na svim razinama vlasti, omogućavajući uporabu potpornih i novih tehnologija gdje je to primjereno;

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je na prezentaciji novih tehnoloških rješenja za glasovanje osoba s invaliditetom koju su na poziv Državnog izbornog povjerenstva 28. listopada 2013. godine održali predstavnici tvrtke koja ima bogato iskustvo o osiguravanju tehnološkog rješenja koje je pristupačno osobama s invaliditetom različitih oštećenja.

Ta vrijedna inicijativa pokrenuta je od strane Državnog izbornog povjerenstva u svrhu pripreme i provedbe predstojećih izbora za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske. U raspravi nakon prezentacije zaključeno je da pozitivni zakonski propisi u Republici Hrvatskoj trenutačno ne podržavaju korištenje elektronskog glasovanja niti korištenje potpornih tehnologija kakva je prezentirana. S obzirom da je osiguravanje biračkog prava osobama s invaliditetom svih oštećenja zakonska obaveza koju je Republika Hrvatska preuzela ratificiranjem UN-ove Konvencije o osobama s invaliditetom i da se prilikom svakih izbora izborni proces nastoji učiniti što pristupačnijim osobama s invaliditetom, zaključeno je da se predloženo tehnološko rješenje na skorim izborima testira kroz pilot projekt kako bi se vidjelo odgovara li ono osobama s invaliditetom, ali ujedno i stvorili temelji za predlaganje zakonskih promjena koje bi omogućile korištenje takvih potpornih tehnologija u svrhu osiguravanja biračkog prava i tajnosti glasovanja osobama s invaliditetom.

Nakon sastanka predstavnici tvrtke kontaktirali su Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u nekoliko navrata i podijelili iskustva iz provedbe sličnog projekta u Bosni i Hercegovini. S obzirom na djelokrug rada i kapacitete Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nismo u mogućnosti biti nositelj projekta, ali u skladu sa svojom koordinacijskom i savjetodavnom ulogom aktivno ćemo se uključiti u iznalaženje rješenja da se osobama s invaliditetom unaprijedi pristupačnost izbornog procesa.

S tim u vezi predložili smo sastanak na kojem bismo razmotrili mogućnost i načine na koje bi se neko od tehnoloških rješenja dostupnih na tržištu koje je odgovarajuće potrebama osoba s invaliditetom moglo testirati prilikom jednih od sljedećih izbora u Republici Hrvatskoj.

Istraživanje Akademske mreže europskih stručnjaka za osobe s invaliditetom o sudjelovanju osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu

Akadska mreža europskih stručnjaka za osobe s invaliditetom (Academic Network of European Disability Experts) kontaktirala je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u sklopu istraživanja koje prema smjernicama Europske komisije i u suradnji s Agencijom za temeljna prava Europske unije provode o sudjelovanju osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu.

Neka od pitanja iz istraživanja o kojima su zatraženi podaci Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za Republiku Hrvatsku odnosila su se na postojanje zakonske regulative vezane uz razumnu prilagodbu i pristupačnost glasovanja; obuku za članove biračkih odbora vezanu uz pitanja invaliditeta, prava osoba s invaliditetom i načelo ne-diskriminacije; zakonske obaveze da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom bilo da je predviđeno postupno ostvarivanje tog cilja ili se zahtijeva njegova trenutačna primjena; odnose li se zahtjevi za osiguranjem pristupačnosti na sva biračka mjesta ili samo na neka (određeni postotak biračkih mjesta ili jedno biračko mjesto po izornoj jedinici); podatke o tome koliko je biračkih mjesta pristupačno; može li se neosiguravanje pristupačnosti sankcionirati i ako da, kako; postoje li alternativni načini glasovanja primjerice poštom ili preko Interneta; jesu li ti načini glasovanja dostupni samo osobama s invaliditetom ili i drugim glasačima; u kojoj mjeri su ti alternativni načini dostupni, pristupačni i koliko se koriste u praksi.

Nismo našli na podatke o tome koliko je biračkih mjesta pristupačno osobama s invaliditetom niti informaciju da li su takva istraživanja provedena ili planiraju provesti. Ova pitanja su ujedno pregled pitanja na kojima i dalje treba raditi kako bi se svim osobama s invaliditetom omogućilo biračko pravo na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Sudjelovanje u javnom životu

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 29. nalaže da će:

Države potpisnice jamčiti osobama s invaliditetom njihova politička prava i mogućnost njihova uživanja na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će:

(b) aktivno promicati okruženje u kojem osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u vođenju javnih poslova, bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima, te ohrabriti njihovo sudjelovanje u javnim poslovima, uključujući:

(i) sudjelovanje u nevladinim organizacijama i udrugama koje se bave javnim i političkim životom države, uključujući aktivnosti i vođenje političkih stranaka,

(ii) osnivanje i učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom kako bi ih one predstavljale na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Kako bi se osigurala gore navedena prava na osnivanje i učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom prilikom donošenja Zakona o udrugama pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svom mišljenju na Nacrt prijedloga Zakona o udrugama posebno je naglasila potrebu da se to pravo osigura i osobama koje su zbog činjenice lišenja poslovne sposobnosti onemogućene u sudjelovanju na javnom životu na način na koji to definira Konvencija u citiranom članku.

Ministarstvo uprave dostavilo je pravobraniteljici Nacrt prijedloga nakon čega je na inicijativu pravobraniteljice u prostorijama Ureda održan sastanak ključnih dionika: predstavnika Ministarstva uprave, predstavnika udruga osoba s invaliditetom i Vladinog ureda za udruge.

Nakon sastanka Ministarstvu uprave pravobraniteljica je uputila sljedeće mišljenje:

„Pohvaljujemo dosad uložene napore Ministarstva da se Nacrt prijedloga Zakona o udrugama uskladi s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom posebice člancima 12. i 19. Konvencije. Jednako tako preporučamo da se nastave započete konzultacije s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom, posebice udrugama osoba koje okupljaju osobe s psiho-socijalnim i intelektualnim teškoćama, ali i pravnim stručnjacima kako bi se definirali konkretni način implementacije. Pri tome se treba voditi načelom osiguravanja potrebne podrške za odlučivanje kao i iznalaženja zaštitnih mehanizama za moguću zlouporabu pri čemu se mora voditi računa da nemogućnost sustava da spriječi zlouporabu ne može biti razlog ograničavanja prava.

Vezano uz dostavljeni Nacrt prijedloga, ukazujemo na činjenicu da terminologija članka 11., 12. i 17. nije usklađena s odredbama Obiteljskog zakona. Pri tome dodatno napominjemo da se u svjetlu usklađivanja s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, bilo kakvo ograničavanje sudjelovanja osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu pa tako i učlanjivanje u organizacije kroz koje mogu učinkovitije zastupati svoja prava i interese smatra neprihvatljivim.

Stoga predlažemo da se Članak 12, stav. 2 Nacrta prijedloga zakona izmijeni na način da se u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom omogući učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom kako bi ih one predstavljale na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. (članak 29)

Uvjetovanje učlanjivanja pisanom suglasnošću skrbnika je protivno Konvenciji koja izričito navodi obavezu države da osigura djelotvorno i potpuno sudjelovanje u političkom i javnom životu na ravnopravnoj

osnovi s drugima i da se za takvo sudjelovanje osigura podrška. Učlanjivanje za koje je potrebna pisana suglasnost skrbnika neće biti na ravnopravnoj osnovi s drugima kako to propisuje Konvencija.

Vlada Republike Hrvatske je 3. listopada 2013. usvojila Nacrt prijedloga Zakona o udrugama i u vrijeme pisanja ovog izvješća Zakon se nalazi u saborskoj proceduri.

Iz konačnog teksta Zakona o udrugama vidljivo je da su prijedlozi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom djelomično usvojeni:

Osnivanje udruge

Članak 7.

(1) Udrugu mogu osnovati najmanje tri osnivača.

(2) Osnivač udruge, u smislu ovoga Zakona, može biti poslovno sposobna fizička osoba te pravna osoba.

(3) Osnivač udruge može biti i punoljetna osoba bez poslovne sposobnosti i/ili sa ograničenom poslovnom sposobnosti, te maloljetna osoba uz izjavu o davanju suglasnosti zakonskog zastupnika odnosno skrbnika u skladu sa zakonom.

(4) Zakonski zastupnik odnosno skrbnik daje izjavu o davanju suglasnosti iz stavka 3. ovog članka prije održavanja osnivačke skupštine udruge.

(5) U trenutku osnivanja udruge minimalno jedan osnivač mora imati potpunu poslovnu sposobnost.

(6) Osoba ovlaštena za zastupanje udruge može biti samo osoba sa potpunom poslovnom sposobnošću.

U odnosu na prethodno zakonsko rješenje vidljiv je napredak u činjenici da je osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti omogućeno da budu osnivači udruga uz suglasnost skrbnika.

Članstvo u udruzi

Članak 8.

(1) Svaka fizička i pravna osoba može, pod jednakim uvjetima utvrđenim ovim Zakonom i statutom udruge, postati članom udruge.

Sukladno ovom Prijedlogu, osobe s invaliditetom lišene poslovne sposobnosti nisu ograničene prilikom učlanjivanja u udruge odnosno prema njima se ne postupa drugačije nego prema drugim fizičkim osobama.

Skupština udruge

Članak 13.

(2) Punoljetne osobe bez poslovne sposobnosti i/ili sa ograničenom poslovnom sposobnosti te maloljetne osobe članovi udruge, sudjeluju u radu skupštine udruge na način propisan statutom, a glasuju preko zakonskog zastupnika.

Osobe s invaliditetom lišene poslovne sposobnosti mogle su i sukladno ranijem zakonskom uređenju sudjelovati u radu udruge na način propisan statutom, ali nisu mogle sudjelovati u odlučivanju. Ovakvim uređenjem im je omogućeno samo glasovanje preko zakonskog zastupnika odnosno zamjensko odlučivanje

Može se zaključiti da zbog činjenice da niti jedan drugi zakon ne predviđa pružanje podrške osobi s invaliditetom u donošenju odluka, njihovo sudjelovanje u radu udruge nije na ravnopravnoj osnovi s drugim članovima budući da nemaju pravo izravnog odlučivanja u tijelima udruge.

Takvo uređenje korak je unatrag u odnosu na Zakon o registru birača u kojem je osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti omogućeno da svojim glasom odlučuju u izborima dok istovremeno u svojim udrugama tim istim glasom ne mogu odlučivati.

Pravo na sudjelovanje u političkom i javnom životu usko je povezano s Člankom 12. Jednakost pred zakonom odnosno obvezom države da osobama s invaliditetom osigura podršku u odlučivanju umjesto

da ih se lišenjem poslovne sposobnosti ujedno lišava i drugih prava kao što je pravo na odlučivanje u udrugama.

3.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA OSOBA S INVALIDITETOM

U 2013. godini, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je kao i u prethodnim razdobljima surađivala s organizacijama civilnog društva - savezima i udrugama osoba s invaliditetom - održavanjem sastanaka, sudjelovanjem na skupovima i događanjima u njihovoj organizaciji, posjećivanjem udruga prilikom obilazaka diljem Hrvatske i kroz razne druge oblike suradnje. Na zamolbe pojedinih udruga davali smo preporuke kao podršku u njihovim aktivnostima i u osiguravanju prostora.

Posebno naglašavamo kvalitetnu suradnju prilikom razmatranja mišljenja i prijedloga na novi Zakon o udrugama.

Također je nastavljeno i uključivanje Ureda pravobraniteljice kao pridruženog partnera u međunarodne projekte koje su prijavljivale organizacije civilnog društva. U sklopu projekata prepoznali su mogućnost uključivanja Ureda pravobraniteljice kroz one aktivnosti koje proizlaze iz njegovog djelokruga rada, sukladne su Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. U tom smislu aktivnosti se odnose na zagovaranje prava osoba s invaliditetom i sudjelovanja u aktivnostima podizanja razine svijesti javnosti o pojedinim pitanjima.

Važnost organizacija civilnog društva na lokalnoj razini

Prilikom obilaska županija i gradova, pravobraniteljica i suradnici imali su priliku posjetiti mnoge udruge koje djeluju na lokalnoj razini te se upoznati s njihovim radom, postignućima koja ostvaruju kao i izazovima na koje nailaze. Važnost udruga u nekim sredinama ogleda se u njihovoj ulozi gotovo jedinog pružatelja nekih usluga (rane intervencije, poludnevni i dnevni boravak, usluge prijevoza, edukativne i kreativne radionice, zajednička okupljanja većeg broja članova koji je mnogim osobama s invaliditetom posebice u manjim sredinama jedini oblik socijalizacije i uključenosti u život zajednice). Rad tih udruga čiji su članovi djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom potrebno je posebno uvažavati, jer ispunjavaju one praznine koje ostavljaju institucije.

Prema pritužbama pravobraniteljici, kvaliteta života djece i osoba s invaliditetom u nekoj lokalnoj sredini gotovo uvijek ovisi o aktivnosti udruge, ali i ostvarenoj suradnji s jedinicom lokalne samouprave. U tom smislu imali smo priliku tijekom obilazaka svjedočiti pozitivnim, ali i negativnim primjerima prakse suradnje između udruga osoba s invaliditetom i jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave.

Primjer 1.

„Molimo Vas za pomoć, odnosno pozivamo Vas u Vukovar, kako bi nam pomogli da ne budemo diskriminirani u svojoj lokalnoj zajednici. Naime, radi se o tome da odgovorni ljudi ne shvaćaju bit problema i ne žele suradnju, niti prepoznaju diskriminaciju. Postavili su se visoko iznad nas, stavili sebe i svoje interese na prvo mjesto ne znajući da zapravo krše zakon. Mišljenja su da nam trebaju dati mrvice, nešto malo novca i da trebamo šutjeti i biti zadovoljni dobivenim.....Roditelji djece s teškoćama u razvoju su i previše strpljivi i pokušavaju sve razumjeti, ali tražimo i da se nas razumije i konačno pomogne. Pomirili bismo se s tim da doista nema novca, no svima je jasno da novac uvijek završi na pogrešnom mjestu. (.....) Molimo Vas da budete naš gost i dođete u Vukovar pomoći nam. Želimo da se lokalnim čelnicima priča o našem ustavnom pravu, UN Konvenciji te Nacionalnoj strategiji..... Mora im biti jasno da Grad Vukovar napravi novu socijalnu strategiju u kojoj će biti zastupljena i djeca s teškoćama. ...“Vukovarski leptirići

Povodom podneska, izvršen je posjet Gradu Vukovaru, održani sastanci s većinom udruga osoba s invaliditetom, te Udrugom Vukovarski leptirići, kojom prilikom smo dobili uvid u suradnju udruga i Grada Vukovara. U Gradu je održan sastanak sa zamjenicom gradonačelnika i predstojnicom Službe za društvene djelatnosti, kojoj prilikom su izneseni stavovi udruga (veliki broj udruga izražava

nezadovoljstvo suradnjom), te raspravljena pitanja daljnjih mogućnosti za unaprjeđenje kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Posebno je raspravljeno pitanje dodjele sredstava za programe i rad udruga pri čemu je rečeno da sredstva dodjeljuje imenovano Povjerenstvo. Uvidom u raspodjelu sredstava za rad udruga utvrdili smo da se sredstva raspodjeljuju podjednako, ali u vrlo skromnim iznosima. Grad financira rad logopeda u Društvu naša djeca, te asistente za djecu s teškoćama u vrtiću i osnovnoj školi.

Nakon posjete, gradonačelniku je upućena preporuka odnosno upozorenje o potrebi osiguravanja ravnopravnog pristupa uslugama potrebnim osobama s invaliditetom za puno uživanje ljudskih prava, te punog uključivanja i sudjelovanja u zajednici. **Preporučili smo također da se s udrugama osoba s invaliditetom i onima koje djeluju u korist osoba s invaliditetom uspostavi učinkovita suradnja radi uvida u njihove potrebe i aktivnosti, te pružanja odgovarajuće podrške.** Pri tome smo istaknuli da se tek u osobnom kontaktu i razgovoru s predstavnicima udruga mogu steći uvidi u njihove probleme i potrebe, te sukladno informacijama planirati daljnje korake.

S obzirom da pravobraniteljica u zadanom roku nije zaprimila odgovor o poduzetim povodom upozorenja, u siječnju je upućena požurnica gradonačelniku Grada Vukovara: „U ranijoj preporuci upozorili smo na potrebu osiguravanja ravnopravnog pristupa osobama s invaliditetom uslugama potrebnim za puno uživanje ljudskih prava. Primjerice, nemogućnost uključivanja u vrtić djeteta s teškoćama u razvoju zbog nedovoljnog broja odgajatelja ili nedostatka odgovarajućih stručnjaka, povreda je prava djeteta na jednaki pristup javnim resursima.

Kad se radi o zdravlju, unatoč obavezi države na pružanje zdravstvenih usluga potrebnih osobama s invaliditetom bez diskriminacije na osnovi invaliditeta, jasno je da je kvaliteta života djece s teškoćama u razvoju veća u sredinama u kojima upravo lokalna/područna samouprava ulaže u razvoj pedagoško-socijalno-zdravstvenih usluga u zajednici, financiranje stručnjaka i sl.

Djeca s teškoćama u razvoju – članovi udruge Vukovarski leptirići nemaju dostatnu rehabilitaciju, ali imaju potencijal da uz podršku Grada osiguraju određene rehabilitacijske usluge koje nisu sustavno osigurane.

Predlažemo da s Udrugom „Vukovarski leptirići“, ali i drugim udrugama osoba s invaliditetom uspostavite osobni kontakt (na potrebu intenzivnije i kvalitetnije komunikacije s gradonačelnikom upozorile su gotovo sve vukovarske udruge osoba s invaliditetom s kojima smo se susreli prilikom našeg posjeta Vukovaru).“

Rad pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u ovom slučaju nije završen. Nužno je utvrditi mogućnosti ostvarivanja osnovnih prava djece s teškoćama u razvoju – prava na zdravlje, obrazovanje i liječenje. Nakon dobivanja svih relevantnih pokazatelja, pravobraniteljica će nastaviti aktivnosti vezane uz podizanje kvalitete života djece s teškoćama u razvoju.

Primjer 2.

Tijekom posjeta gradu Solinu, pravobraniteljica je sa suradnicom održala sastanak s gradonačelnikom i suradnicima, savjetovanje s pojedincima i predstavnicima udruga te je obišla prostore udruge *Moje dijete* i upoznala se s njihovim radom. U gradu Solinu djeluju 4 udruge čiji članovi su djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Tijekom razgovora s predsjednicom i članovima udruge upoznati smo s provođenjem usluga rehabilitacije i kreativnih aktivnosti. Zanimljiva je činjenica da je od ukupno 200 članova udruge, njih 90 iz drugih područja Splitsko-dalmatinske županije što govori o uspješnosti ove udruge. Posebno su pohvalili suradnju s Gradskom upravom od osiguravanja prostora, prijevoza i suradnje na raznim nivoima te naglasili da je i dalje potrebna kontinuirana podrška i suradnja u svrhu daljnjeg uspješnog djelovanja u korist djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Uspoređujući navedena dva primjera zaključujemo da se samo zajedničkom suradnjom i djelovanjem može unaprijediti život odnosno svakodnevnica djece i odraslih osoba s invaliditetom kroz

- potrebnu podršku u materijalnim i nematerijalnim resursima od općina, grada i županije za financiranje rada udruga te aktivnosti u organiziranju i plaćanju stručnog tima kako to predviđaju u aktivnostima
- stručnu podršku u pisanju projekata prema međunarodnim fondovima kao mogućim izvorima financiranja aktivnosti
- podršku općina, grada i županije pri prijavljivanju na natječeaje međunarodnih fondova s obzirom da je potrebna uključenost i lokalne zajednice

Organizacije civilnog društva kao partneri državi

U nastavku navodimo dva primjera vezane uz podršku radu saveza i udruga osoba s invaliditetom.

Primjer 1.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se Zajednica saveza osoba s invaliditetom (SOIH) i Hrvatski savez slijepih (HSS) tražeći postupanje vezano uz rezultate poziva na natječaj za Institucionalnu podršku za djelovanje i razvoj saveza udruga osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

Premda su svoje nezadovoljstvo iskazali prigovorom upućenim Ministarstvu, smatraju da odgovor u kojemu Ministarstvo obrazlaže načine raspodjele sredstava, ne sadrži jasne i transparentne argumente. Naime, u svom prigovoru Ministarstvu, SOIH između ostalog navodi da su se rukovodili nastojanjima da u vremenu socijalno-gospodarske krize održe masu sredstava za plaće zaposlenika, ali i izdvoje određena sredstva za provedbu onih aktivnosti koje su savezi zacrtali svojim operativnim planovima. Pozdravljajući odluku da se bruto plaće zaposlenika u savezima usklade s bruto plaćama odgovarajuće stručne spreme zaposlenika u ustanovama socijalne skrbi, odnosno najnovijom Uredbom o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama (NN, br.25/13) opravdano su očekivali jednakost u postupanju, odnosno da će svi zaposlenici u savezima, iste stručne spreme i podjednake složenosti poslova i zadataka dobivati iste plaće. Međutim, u bitnome navode da su iznosi odobreni pojedinim savezima za plaće zaposlenika različiti što je u suprotnosti s ranijim prijedlozima i nalogom Ministarstva socijalne politike i mladih, proklamiranim kriterijima, ali i načelu jednakog postupanja.

Kako bi se otklonila svaka nejasnoća pa i sumnja u objektivnost i transparentnost, pravobraniteljica je zatražila nadležno Ministarstvo da pojasni razloge zbog kojih su nastale spomenute razlike u sredstvima iste namjene. Isto tako smo naglasili kako smatramo da je potrebno sustavno urediti financiranje udruga i saveza osoba s invaliditetom. Naime, smatramo da bi za udruge osoba s invaliditetom u kojima članovi ostvaruju određena prava i koje sustavno obavljaju za svoje članove poslove koji bi trebali biti u djelokrugu rada državnih ustanova i sve dok je sustav uređen na način da kroz cjelovitu skrb zadovoljava sve potrebe osoba s invaliditetom, zagovaramo da se posebnim zakonom osigura sustavno financiranje osnovne djelatnosti takvih udruga te u tom smjeru uputili smo i preporuku za izradu istog.

Na zatraženo očitovanje odnosno upućenu preporuku, *Ministarstvo socijalne politike i mladih naglašava da je u svojim dopisima informiralo o rezultatima Poziva za prijavu zahtjeva za institucionalnu podršku za djelovanje i razvoj saveza udruga osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, u okviru raspoloživih sredstava iz dijela prihoda od igara na sreću za 2013. godinu koji je bio otvoren od 17. travnja do 17. svibnja 2013. godine.*

Također navode da su pojasnili i način pripreme natječajne dokumentacije u koju su u cijelosti implementirani kriteriji za dodjelu institucionalnih podrški za djelovanje i razvoj udruga osoba s invaliditetom i nacionalnih saveza udruga osoba s invaliditetom u 2013. godini, a koje je temeljem posebne Odluke donijela potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske i ministrica socijalne politike i mladih, dana 17. siječnja 2013. godine (Klasa: 555-05-13-01/2, Urbroj: 519-09/2-12-4), kao i procedure vezane za

pregledavanje i ocjenjivanje zaprimljenih prijava na raspisani Poziv od strane Stručne radne skupine za selekciju prijava, odnosno Povjerenstva za procjenu kvalitete prijava za institucionalnu podršku u 2013. godini. Ističu da su sredstava za institucionalnu podršku namijenjena organizacijskom razvoju saveza, a ne samo za plaće zaposlenika, bez obzira što je smanjenje ukupne mase raspoloživih sredstava iz dijela prihoda od igara na sreću u odnosu na 2012. godinu, odnosno ranije razdoblje, imalo i određene reperkusije i na visinu raspoloživih sredstava koja su se izdvajala za plaće zaposlenika u savezima. Isto tako, prilikom raspodjele sredstava za institucionalnu podršku u dijelu koji se odnosi na plaće zaposlenika došlo je do eventualnih odstupanja kod onih saveza koji su u istom razdoblju tražili financiranje plaće ili njenog dijela za iste zaposlenike čija se plaća već financira iz sredstava Ministarstva socijalne politike i mladih, u okviru nekog drugog projekta/programa.

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se pojedinci i udruge osoba s invaliditetom radi informiranja o Načinu reguliranja plaćanja i odobravanja usluge osobnih asistenata i financiranje programa i projekata nakon 1. siječnja 2014. Kako se radi o trogodišnjem programu, a važeći ugovori su sklopljeni do 31. 12. 2013. godine stranke zanima na koji način će se financirati ova usluga od 1. siječnja 2014. godine i da li će biti mogućnosti uključivanja novih korisnika. Drugi problem odnosi se na udruge koje zbog završetka projekata, odnosno nakon 31.12.2013. pa sve do eventualnog zaključivanja novih ugovora neće moći isplaćivati naknade/plaće trenutno zaposlenima. Ovdje navodimo jedan od takvih primjera iz Metkovića :

„ ...Provodeći projekte i programe MSPM-a i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva osigurali smo plaću za četiri edukatora za izradu različitih predmeta od gline, gipsa i parafina, te jednog kipara minijaturistu koji nam izrađuje nulte uzorke za suvenire. Četiri edukatora provode edukaciju 15 osoba s invaliditetom koje smo zaposlili preko poticajnih mjera HZZ-a i to neki na period do 11. prosinca 2014. godine. Proizvedeći i prodajući suvenire od gline, gipsa i tekstila te parafinske svijeće uspijemo osigurati dio plaće za edukatore i još za tri plaće osobama s invaliditetom koji su dugotrajno zaposleni u našoj udruzi. Pored njih imamo zaposleno još dvoje administrativnih radnika, a poslove računovodstva obavlja nam ovlašten servis. Koristimo i gradski prostor od 500 m² koji nam je u najmu. Dio plaće za administrativno osoblje, troškove računovodstva i trošak najma osiguravamo iz odobrenih nam projekata i programa. Isto tako i indirektne troškove pokrivamo projektima i programima. I sve je dobro...”

Međutim udruga navodi: „ ...Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva raspisat će 17. siječnja natječaj za institucionalne potpore udrugama i savezima, koji će biti otvoren do 15. veljače.” Razmatranje pristiglih molbi za institucionalnu potporu i odlučivanje o odobrenim potporama trajat će do 15. ožujka 2014. Objavljivanje rezultata i potpisivanje ugovora do 15. travnja, a početak primjene od 01. svibnja 2014. godine. I to ako vam projekt prođe ... Samo se spominje natječaj u MZO-u gdje se već ionako zna tko ide dalje jer je to samo nastavak natječaja koji se već provodi.

I sada jedna velika dilema i razlog naše zabrinutosti i pisanja ove molbe. Naši projekti, a ove godine su tri: dva u MSPM-u: „OSOBNi ASISTENT“ i „DNEVNI BORAVAK I EDUKACIJSKO - REHABILITACIJSKE AKTIVNOSTI“, te jedan u Nacionalnoj zakladi „INSTITUCIONALNA POTPORA“ završavaju 31. prosinca 2013. godine. Kao što Vam je poznato Udruga je dužna napisati izvješća o provedbi projekata i to narativno i financijsko, Nacionalnoj zakladi do 15. siječnja, a MSPM do 31. siječnja 2014. godine. 31. prosinca 2013. godine zbog nemogućnosti daljnjeg financiranja plaće administrativnog osoblja moramo im dati otkaze i uputiti ih na Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dolazimo u poziciju da nam nema tko napisati izvještaje i slijede nam sankcije na osnovu ugovora o provedbi projekta i nemogućnost da se javljamo na projekte u narednom periodu. To je jedan veliki problem.

Drugi problem nam je što nam ugovor o radu ističe i edukatorima kojima isto tako 31. prosinca moramo otkazati Ugovor o radu i njih uputiti na HZZ. Budući da imamo zaposlenih 15 osoba s invaliditetom koje su zaposlene preko mjera potpore HZZ-a i čiji ugovori o radu prestaju od veljače do prosinca dolazimo u poziciju da te osobe nema tko voditi. Otkazemo li edukatorima naše zaposlene osobe s invaliditetom a

ukupno ih je 18, prepuštene su same sebi i nisu u mogućnosti organizirati radne aktivnosti. Prisiljeni smo i mi otkazati HZZ-u. Nadalje, poznato Vam je da HZZ snosi samo trošak plaća i eventualnog prijevoza za zaposlenike, dok trošak najma prostora, računovodstva, grijanja, vode i struje snosi udruga. Te troškove smo do sada imali pokriveni iz odobrenih nam projekata i sredstava ostvarenih na tržištu. Nemogućnošću dobivanja potpora iz Ministarstva, zbog izostanka natječaja, nismo u mogućnosti nastaviti s proizvodnjom i prisiljeni smo otkazati računovodstvene usluge, najam prostora, struju, vodu i komunikacije.

Dolazimo do trenutka kad moramo donijeti odluku: što raditi s osobama s invaliditetom kod kojih postoji preostala radna sposobnost? Vjerujte na našem području zahvaljujući radu UOS I "PRIJATELJ" i odobrenim nam projektima i programima sve manje je osoba s invaliditetom koje se opiru zapošljavanju. Prestankom rada zaposlenih osoba s invaliditetom vraćamo se unazad deset godina, kad su osobe s invaliditetom u dolini Neretve zazirale od zapošljavanja, ne vjerujući da je to nešto dugotrajno. Vjerujte nanosimo im veliku štetu.

Dolazimo do trenutka kad moramo donijeti odluku: što raditi s opremom, strojevima i alatima vrijednim oko 1 300 000 kuna sutra kad pošaljemo ljude kućama? Što će nam oprema, strojevi i alati bez ljudi..."

Iako je do kraja godine osigurano financiranje aktivnosti udruga koje su s Ministarstvom potpisale trogodišnje programe, kao što je već rečeno, udruge koje pružaju usluge i provode ih preko jednogodišnjih programa nalaze se u situaciji da će morati prestati pružati usluge i otpuštati djelatnike. Napomenuli smo u upitu nadležnom Ministarstvu da se radi o udrugama koje su pružatelji usluga poludnevnog i cjelodnevnog boravka, samostalnog stanovanja i pružanja podrške u zapošljavanju čime se izravno djeluje na uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice te prevenciju institucionalizacije. Svjesni gospodarske situacije i uvažavajući napore Ministarstva socijalne politike i mladih da unutar zadanih uvjeta iznađu rješenja, zatražili smo da se u takvim slučajevima poduzmu odgovarajuće mjere bilo kroz jednokratnu pomoć ili na druge načine kako ne bi došlo do gašenja vrijednih programa podrške djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

Na zatraženo očitovanje i upućenu preporuku Ministarstvo socijalne politike i mladih nam je odgovorilo: "Vezano uz nastavak provedbe trogodišnjih programa udruga koje pružaju usluge asistencije osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj za financijsku potporu iz Državnog proračuna i dijela prihoda od igara na sreću, za razdoblje od 2013. do 2015. godine, izvještavamo Vas da će isti biti nastavljani u 2014. godini. Sukladno obvezama iz ugovora o financiranju prve godine provedbe trogodišnjeg programa (za razdoblje od 2013. do 2015. godine) udruge su dužne Ministarstvu socijalne politike i mladih dostaviti Izvješće o provedbi prve godine trogodišnjeg Programa, najkasnije do 15. siječnja 2014. godine. Ministarstvo će, sukladno ugovorenim obvezama, u roku od šezdeset dana od dana dostavljanja navedenog izvješća sklopiti Ugovor o nastavku provedbe druge godine trogodišnjeg programa, u skladu s odobrenim proračunom za 2014. godinu, ako je iz dostavljenih izvješća razvidno da je udruga u 2013. godini provela program, namjenski utrošila odobrena sredstva te da je izvješće dostavila u roku. Budući da se radi o provedbi druge godine trogodišnjeg programa (za razdoblje od 2013. do 2015. godine) udruge neće imati mogućnosti prijave novih potencijalnih korisnika kroz odobrene programe. U cilju daljnjeg razvoja socijalnih usluga i povećanja broja korisnika usluge osobne asistencije, udruge će biti u mogućnosti prijaviti nove potencijalne korisnike navedene usluge kroz projekte u okviru Poziva za prijavu projektnih prijedloga za Operativni program "Razvoj ljudskih potencijala" 2007. – 2013. koji se sufinancira sredstvima Europskog socijalnog fonda. Navedeni natječaj bit će objavljen u drugom kvartalu 2014. godine.

Nadalje, Ministarstvo socijalne politike i mladih će tijekom 2014. godine iz sredstava Državnog proračuna i prihoda od igara na sreću financirati projekte vezane za razvoj mreže socijalnih usluga u Hrvatskoj, s ciljem unaprjeđenja usluga koje pružaju organizacije civilnog društva, a temeljem odredbe o kriterijima za

utvrđivanje korisnika i načina raspodjele dijela prihoda od igara na sreću za 2014. godinu ("Narodne novine", broj 151/13), od 16. prosinca 2013. godine. S obzirom da su u Uredbi sadržani glavni parametri bitni za raspisivanje natječaja, natječaj se ni ne može raspisati prije njenog donošenja. Poziv za prijavu projekata udruga bit će upućen udrugama tijekom siječnja 2014. godine, a dužina trajanja natječajne procedure je standardna zbog poštivanja svih koraka potrebnih za kvalitetni odabir najboljih prijava. Napominjemo da je način financiranja udruga specifičan, te su udruge, posebice udruge osoba s invaliditetom koje se već niz godina javljaju na natječaje ovoga ministarstva, upoznate s procesima vezanim uz natječajne procedure, kalendarom raspisivanja natječaja kao i sa svim svojim ugovorenim obvezama bilo tijekom provedbe bilo nakon isteka roka provedbe (tromjesečna, polugodišnja i završna izvješća). Za izradu prijavne dokumentacije kao i završnih izvješća planiraju se sredstva u proračunima i osiguravanju naknade ili plaće za stručne osobe koje ih izrađuju.

Dodatno financiranje bilo koje vrste (jednokratne potpore, odluke čelnika tijela) koje bi bilo namijenjeno financiranju tih aktivnosti nije moguće jer Ministarstvo ne raspolaže sredstvima za tu namjenu. Izvještavamo Vas također da će se osiguravanje institucionalne podrške za stabilizaciju i razvoj udruga u području djelovanja saveza i udruga osoba s invaliditetom u 2014. godini, osigurati kroz natječaj Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Sukladno Planu dodjele sredstava Nacionalne zaklade i kalendaru objave natječaja, poziva za iskaz interesa za suradnju i pozivnih natječaja za razvojnu suradnju u 2014. godini, datum raspisivanja natječaja će biti 17. siječnja 2014. godine. U skladu s navedenim, upućujemo udruge da putem medijskih oglasa i Internet stranica Ministarstva socijalne politike i mladih prate natječaje, kao i da se putem Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske ili nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva informiraju o javnim natječajima za dodjelu financijskih potpora udrugama."

Nakon zaprimljenog odgovora Ured pravobraniteljice je isti prosljedio svim savezima osoba s invaliditetom te je zamolio da se informacija prosljedi i temeljnim članicama udrugama.

Primjer 3.

Udruga Svitanje obratila se Uredu tražeći potporu vezano za rad Udruge i osiguravanje primjerenog prostora. Udruga Svitanje Bjelovar podružnica je zagrebačke udruge Svitanje, **jedne od rijetkih udruga u Republici Hrvatskoj koja se bavi zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem (psihičkom bolesti)**. Naime, osobe s duševnim smetnjama/psihičkom bolešću/mentalnim oštećenjem desetljećima su u Republici Hrvatskoj na samoj margini društva, obilježeni i stigmatizirani bolešću, napušteni od obitelji, bez potrebne podrške države, lokalne zajednice i društva u cjelini. Godinama su zatvarani u institucije, daleko od očiju svojih sugrađana. Predrasude prema ovoj kategoriji osoba s invaliditetom još uvijek su prisutne u našem društvu, više nego prema bilo kojoj društvenoj skupini ili kategoriji osoba s invaliditetom i krajnje je vrijeme da ih društvo počne otklanjati.

Republika Hrvatska se ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezala zajamčiti svim kategorijama osoba s invaliditetom jednakost i ravnopravnost, poduzimati mjere usmjerene na borbu protiv stereotipa i predrasuda, podizanje razine svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, poštivanje njihovog urođenog dostojanstva. Konvencija obvezuje Republiku Hrvatsku omogućiti osobama s invaliditetom slobodan izbor gdje i s kim će živjeti, osuđuje segregaciju u obliku masovnog izdvajanja osoba s invaliditetom iz njihove primarne sredine i njihovo smještanje u izolirane institucije te obvezuje na provođenja procesa deinstitucionalizacije u smislu osiguravanja uvjeta za njihov izlazak iz institucije i povratak životu u zajednici, odnosno sprječavanju njihovog izdvajanja iz primarne obitelji i društvene sredine i smještanju u institucije.

Kako bi se ovi ciljevi mogli postići, potrebno je najprije razviti sustav usluga u zajednici. Upravo rad i planirane aktivnosti Udruge Svitanje Bjelovar, sukladno programu i ideji koju imaju, a to je između ostalog otvaranje dnevnog centra u kojem će se provoditi različite aktivnosti, kao što su primjerice

aktivnosti usmjerene povećanju adaptivnih sposobnosti osoba oboljelih od duševnih bolesti, pod vodstvom stručnjaka je vrlo važan segment razvoja usluga u zajednici, i među prvima u Republici Hrvatskoj. Aktivnosti koje Udruga namjerava provoditi u gradu Bjelovaru u potpunosti su u skladu sa ciljevima i zahtjevima Konvencije i zahtjevima zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom, a čija zaštita je dužnost svih nas, a posebice tijela državne vlasti, ali i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Osobe oboljele od psihičkih bolesti građani su grada Bjelovara i kao osobe s invaliditetom trebaju posebnu skrb svoje lokalne zajednice. Osiguravanje prostora za provođenje aktivnosti Udruge Svitanje najbolji je način skrbi o ovoj kategoriji osoba s invaliditetom i podizanja razine poštivanja njihovih ljudskih prava. Kako bi se ispunili zahtjevi iz Konvencije, skinula stigma i odbacile predrasude društva, u ovom slučaju građana Bjelovara i okolice, nužno je potrebno da prostor koji je Udruzi potreban za provođenje aktivnosti ne bude u visoko stigmatizirajućem okruženju kao što je Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bjelovar, već to mora biti prostor dobro uklopljen u središte zbivanja u gradu, dakle u užoj gradskoj jezgri, gdje korisnici ovih usluga neće biti izolirani od svojih sugrađana.

Stoga smo uputili preporuku gradu Bjelovaru da je potrebno iskoristiti resurs kojim raspolaže Grad, a to je skupina stručnjaka koja je kroz udrugu odlučila provoditi odredbe Konvencije i time preuzela obvezu omogućavati uslugu u zajednici ovoj kategoriji osoba s invaliditetom te tako kroz svoje aktivnosti provodi zadaću zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom s mentalnim oštećenjem. Prema podacima zaprimljenima u dopisu Udruge, prevalencija shizofrenije je oko 1 posto, dakle na području Bjelovarsko-bilogorske županije ima oko 1200 oboljelih osoba, a na području grada 400. Ovo svakako nije zanemariv broj, a radi se o populaciji koja trebaju pomoć i podršku koju im između ostaloga treba pružiti i njihova lokalna zajednica. Aktivnost ove udruge iznimno je značajna jer pruža i potrebnu stručnu podršku obitelji oboljelih osoba, koja ni na koji drugi način kroz institucije istima nije dostupna. Radi navedenog možemo govoriti i o mnogo većem broju Vaših sugrađana, dakle obiteljima oboljelih koji će na ovaj način, kroz program udruge dobiti potrebnu podršku i time će se unaprijediti njihovo sveobuhvatno socijalno funkcioniranje, ali i njihovo zdravlje, odnosno možemo govoriti i o doprinosu očuvanja zdrave obitelji kao ustavne kategorije. Kroz zacrtane aktivnosti Udruge doprinit će se socijalnom funkcioniranju osoba s mentalnim oštećenjem, njihovom uključivanju u život zajednice, razvoju sposobnosti brige o sebi, brige o zdravlju, između ostaloga i kroz prevenciju razvoja somatskih bolesti kod ovih osoba pa se može govoriti i o smanjenju troškova cijelog sustava koji se u protivnom troši na hospitalizacije, organiziranje skrbi i njege za ove osobe, itd.

U Republici Hrvatskoj priznata je potreba razvoja sustava zaštite mentalnog zdravlja sukladno suvremenim spoznajama i novim načinima skrbi o osobama s mentalnim oštećenjima. Stoga je donesena i Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja od 2011. do 2016. godine. Naime, gotovo isključivi način liječenja osobama s mentalnim oštećenjem je hospitalno liječenje, dok potpuno izostaje prisutnost tzv. „psihijatrije u zajednici“ kao suvremenog oblika liječenja i skrbi o ovim osobama, što postaje standard, a ne iznimka u razvijenim zemljama zapadne demokracije, kojem krugu i sami težimo pripadati.

Aktivnost Udruge Svitanje kroz planirani razvoj usluga tzv. mobilnog terapijskog tima značajno će doprinijeti ovom obliku skrbi o osobama s invaliditetom. Grad Bjelovar kao jedinica lokalne samouprave do sada je pokazao značajan senzibilitet za potrebe osoba s invaliditetom te smo upoznati s brojnim aktivnostima poduzetima s ciljem unaprijeđenja njihovog položaja. Rad Udruge Svitanje u Bjelovaru i planovi predviđeni projektom s ciljem pružanja podrške samostalnom življenju u zajednici osobama s mentalnim oštećenjem značajno će doprinijeti poboljšanju položaja ove kategorije osoba s invaliditetom. Međutim, da bi Udruga uopće započela sa svojim aktivnostima, neophodan im je prostor u kojima će se iste održavati ali isto tako neophodna je i podrška grada Bjelovara u svakodnevnim aktivnostima.

Preporuka pravobraniteljice na zamolbu navedene Udruge nije uvažena. Ovo je samo jedan od pokazatelja nekoordiniranosti sustava. Unatoč donesenoj Nacionalnoj strategiji za zaštitu mentalnog zdravlja te projektu udruge Svitanje koja bi upravo pridonijela kvalitetnoj zaštiti osoba s mentalnim oštećenjima, Grad Bjelovar nije se odazvao doprinosom u vidu dodjele odgovarajućeg prostora za provođenje ovih vrijednih programa.

Zakon o udrugama

Sredinom kolovoza 2013., Ministarstvo uprave dostavilo je na mišljenje Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom Nacrt prijedloga Zakona o udrugama. Nakon zaprimljenog Nacrta, uputili smo isti na mišljenje savezima osoba s invaliditetom te je na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u prostorijama Ureda održan sastanak ključnih dionika na kojem su se razmatrali prijedlozi i mišljenja Saveza osoba s invaliditetom. U rujnu 2013. Pravobraniteljica je uputila mišljenje nadležnom Ministarstvu u kojem je posebno upozorila na potrebu usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom posebice člancima 12. i 19. Konvencije. (Detaljnije obrazloženje nalazi se u poglavlju Sudjelovanje u javnom i političkom životu).

Nadalje smo upozorili na nedorečenost dijela Nacrta Zakona koji se odnosi na financiranje udruga. Samim time dovodi se do različitih tumačenja koja za rezultat mogu dovesti do prebacivanja odgovornosti tijela navedenih u Nacrtu kao izvor financiranja, što se i sada u praksi često dešava.

Iako Nacrt prijedloga ovog zakona sadrži odredbu prema kojoj će se financiranje udruga koje provode projekte ili programe od interesa za opće dobro, a među njima su i udruge osoba s invaliditetom, urediti Uredbom Vlade RH, time se ne rješava sustavno financiranje udruga osoba s invaliditetom. Naime, smatramo da bi za udruge osoba s invaliditetom u kojima članovi ostvaruju određena prava i koje sustavno obavljaju za svoje članove poslove iz djelokruga rada državnih ustanova dok je sustav uređen na ovakav način, trebao postojati poseban zakonski akt o sustavnom financiranju njihove osnovne djelatnosti.

U dijelu koji govori o načinu financiranja smatramo da treba pojasniti izvore financiranja, odnosno smatramo da bi posebnim odredbama Zakona o udrugama trebalo sustavno urediti financiranje udruga osoba s invaliditetom, na način da se jedinice lokalne i područne samouprave obvežu na pružanje financijske potpore programima udruga osoba s invaliditetom na lokalnoj i regionalnoj razini, a sukladno aktivnostima četvrte mjere iz t.2.14. udruge osoba s invaliditetom u civilnom društvu - Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015.godine.“

Navedeni prijedlozi su djelomično prihvaćeni te smo ponovno u listopadu 2013. uputili mišljenje Saborskom odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Ministarstvu uprave:

Uz zakone koji definiraju financiranje javnih potreba, potrebno je donijeti i Zakon o udrugama osoba s invaliditetom od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku koji bi definirao ugovorno financiranje udruga osoba s invaliditetom iz razloga što predstavnici tih udruga zbog brojnih prepreka nisu u mogućnosti ni pokrenuti inicijative za ostvarivanje svojih prava, a kamoli ih ostvariti te im je udruga najčešće i jedini oblik socijalnog uključivanja, a i jedini pružatelj socijalnih usluga. Samo projektno financiranje onemogućava kontinuitete pružanja usluga ali niti javljanja na EU projekte jer zbog nesigurnosti plaća, ljudi napuštaju udruge. Uz to udruge su dobile novu ulogu od strane UN a to je monitoring Konvencije o pravima osoba s invaliditetom po članku 33.3, međutim partnerstvo s vlasti i monitoring ne mogu se provoditi bez educiranih kadrova. To je naglašeno i u članku 11 Zagrebačke deklaracije, ali i planirano u Nacionalnoj strategiji za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015.“

Većina navedenih prijedloga Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je uvažena.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao pridruženi partner udrugama na projektima

U svojstvu pridruženog partnera Uredu, zahtjev za pridruživanjem projektnom prijedlogu su uputile sljedeće udruge:

Udruga B.a.b.e. prijavila je projekt „Djelujemo lokalno, ali jasno, kompetentno i glasno“ u partnerstvu s lokalnim udrugama *Legalina*, Gračac i *Mladi u EU*, Šibenik. B.a.B.e. će provoditi aktivnosti u Šibensko-kninskoj i Zadarskoj županiji. Cilj projekta je podizanje razine znanja i vještina lokalnih organizacija civilnog društva u javnom zagovaranju i utjecanju na politike kako bi se uspostavili održivi i kvalitetni procesi donošenja odluka kojima se omogućuje lakše zapošljavanje i socijalno uključivanje najugroženijih skupina na tržištu rada - nezaposlenim mladim osobama, ženama i osobama s invaliditetom. Uz niz edukativnih radionica, središnja aktivnost je organiziranje medijske kampanje i Sajma kreativnih ideja na kojem će biti predstavljeni uspješni i inovativni poduzetnički poduhvati kreativnih građana i građanki iz čitave Hrvatske. Projekt započinje dvodnevni treningom o javnom zagovaranju i utjecaju na politike za predstavnike lokalnih organizacija civilnog društva. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je podršku navedenom projektu kao pridruženi partner (associate partner).

Centar za građanske inicijative Poreč prijavio je projekt na EU natječaj *Podrška programima organizacija civilnoga društva u području zagovaranja i motivacije za društveno isključene skupine* u suradnji s Društvom distrofičara Istre, Institutom za razvoj tržišta rada Zagreb i udrugom osoba sa invaliditetom Vinkovci „Bubamara“. Ideja je osnaživanje OCD-a koji se bave osobama s invaliditetom na području Hrvatske za javno zagovaranje u cilju povećanja zapošljivosti, društvene uključenosti i poboljšanja kvalitete života osoba sa invaliditetom kroz edukaciju, mentoriranje i implementaciju javnog zagovaranja od strane samih udruga. Sudjelovati će oko 60 sudionika/ca koji djeluju u udrugama osoba sa invaliditetom iz različitih krajeva Hrvatske. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je podršku navedenom projektu kao pridruženi partner (associate partner).

Navedeni projekti su prihvaćeni i u 2014. će početi aktivnosti njihove provedbe u kojima će sudjelovati i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

3.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Sudjelovanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportskim, kulturnim i drugim stvaralačkim aktivnostima ima izuzetan značaj za kvalitetu njihovog življenja. Iako su osobama bez invaliditeta navedene aktivnosti dio svakodnevnice, kod osoba sa invaliditetom one znače zdravlje, rehabilitaciju, veće samopouzdanje, socijalizaciju i često jedini način da se neko dijete ili osoba izvuče iz depresivne i izolirane okoline.

Sljedeći primjeri nisu jedini, ali su pokazatelji da se može, ako se hoće i ako se prepozna u sebi snaga i upornost...pa još talent, i onda kada se nađe materijalna i nematerijalna podrška, uživamo u pozitivnim pričama...

„...Slikarstvom sam se susrela još kao dijete. Najviše volim slikati mrtvu prirodu, motive raznog cvijeća te životinje. Koristim se tehnikama akvarel i akril na platnu. Sve tehnike imaju svoj poseban i jedinstven pristup rada, tako da se ne mogu odlučiti koja mi se najviše sviđa.

Akvarele ponekad vrlo brzo napravim što je i zanimljivo jer je za tu tehniku potrebna posebna koncentracija i greške se teško mogu ispraviti. Kod akrila je jednostavnije jer se može nanijeti više slojeva. Ipak, najzanimljivije i najzabavnije mi je miješanje boja jer mogu postići zaista lijepe nijanse i tonove. Do sada sam naslikala oko 200 slika. Sada su mi dani ispunjeniji zahvaljujući tom talentu i Udruzi koja me spaja s ostalim umjetnicima poput mene.

Volim slikanje i slikam ustima. Ono što je mnogima nevjerojatno, meni čini veliko zadovoljstvo. Slikanje je moje ime i osobu učinilo potpunom.“

(Maria Kristina Božičević, slikarica)

*„...Cilj mi je da svakim treningom budem bolji, nastupiti na Svjetskom prvenstvu u stolnom tenisu u Pekingu, te kao svakom sportašu velika želja mi je osvojiti medalju na tom prvenstvu. Uz nastup na Parolimpijskim igrama Rio de Janeiru 2016. godine, dugoročni cilj mi je postati prvi igrač svijeta. Omogućili su nam sredstva za turnire, pripreme i treninge, ali još nedostaje veća potpora nadležnih. Nedostaju prilagođeni športski centri za osobe sa invaliditetom, a isto tako i stručni kadar te izjednačavanje prava u pitanju sportskih mirovina. Svoju budućnost vidim kao vrhunski sportaš i trener koji svoje iskustvo i znanje prenosi na mlade osobe sa invaliditetom. **Osobe s invaliditetom treba što više animirati za sport jer kroz sport mogu uvelike poboljšati svoje psihofizičko zdravlje. Mislim da bi trebao postojati veći interes medija, te veći broj događanja u kojima se prezentiraju sportovi osoba s invaliditetom**“.*

(Pavao Jozić, stolnotenisač)

Sport

Sport za osobe s invaliditetom zauzima posebno mjesto i značaj ne samo zbog očuvanja funkcionalnih sposobnosti, sprječavanja težih formi invaliditeta i onesposobljenosti nego i područje u kojemu je moguće „biti jednak s ostalima“ u kojemu su opipljivi dosezi afirmacije i priznanja. Republika Hrvatska je u svijetu prepoznatljiva kao zemlja vrhunskih sportaša s invaliditetom, zemlja s brojnim odličjima paraolimpijaca i upravo su njihova odličja zaslužna za afirmaciju naše domovine budući da se po sportskim rezultatima svrstavamo uz bok razvijenijih i bogatijih zemalja s dužom sportskom tradicijom.

Tijekom 2013. godine održana su mnoga međunarodna natjecanja na kojima su sportaši s invaliditetom postigli iznimne rezultate. U slijedećem primjeru navodimo i jedno od tih događanja gdje je Pravobraniteljica podržala sportaše te im čestitala i naglasila vrijednosti njihovog uspjeha. Radilo se o ITTF PTT Europskom prvenstvu u stolnom tenisu za osobe s invaliditetom, Lignano, Italija, 27.09.-05.10.2013., gdje se hrvatska paraolimpijska stolnoteniska reprezentacija vratila sa osvojenih 3 zlatna - Helena Dretar Karić, Anđela Mužinić, Sandra Paović i 2 brončana odličja Dinko Obilinović i Pavao Jozić. Na tiskovnoj konferenciji održanoj 05.10. 2013. u hotelu Antunović u Zagrebu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tom prilikom dobitnicima/ama čestitala te poželjela puno uspjeha i zdravlja. Naglasila je vrijednost odličja i izvrsnost kao kriterije koji moraju biti jednaki za sve neovisno da li su osvajači sportaši sa ili bez invaliditeta te upoznala javnost sa mišljenjem koje je upućeno na prijedlog ocjene ustavnosti, a tiče se donesenog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu u kojem smatra da su sportaši s invaliditetom u jednom dijelu diskriminirani odnosno dovedeni u nepovoljniji položaj u odnosu na sportaše bez invaliditeta. *Više o navedenom prijedlogu upućenom Ustavnom sudu se nalazi u području ovog izvješća pod nazivom Jednakost i nediskriminacija.*

Kao i u prethodnim razdobljima Ured pravobraniteljice je i u 2013. godini popratio 3. državne susrete MATP-a koji su održani 29. svibnja u dvorani Mladost u Rijeci. MATP (Motor activity training program) je specijalna olimpijada za djecu i odrasle s najvećim stupnjem psiho-fizičkih teškoća. Ovogodišnji susret okupio je više od 250 natjecatelja, djece i odraslih iz ustanova i udruga s područja Hrvatske, Slovenije te Bosne i Hercegovine. Moto natjecanja je *"Dopustite mi pobijediti, a ako ne mogu pobijediti neka budem odvažan u svom pokušaju"*. Zadatak je bio svladati sportski poligon s elementima sportova i prezentirati vještine ruku, nogu te vještine kretanja za djecu s poteškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

Uz pomoć volontera svi su natjecatelji bili uspješni i osvojili zlatne medalje. Organizator manifestacije bio je Centar za rehabilitaciju Fortica – Kraljevica, uz pokroviteljstvo Humanih zvijezda Hrvatske, Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke. Nakon natjecanja održana je humanitarno – revijalna utakmica Humanih Zvijezda Hrvatske i veterana NK Rijeke. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom događanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

U slijedeća tri primjera navodimo postupanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u problematici vezano za uvjete u kojima se odvijaju treninzi, pitanjima pratnje pri odlasku i boravku na međunarodnim sportskim natjecanjima te pružanje podrške mladim sportašima s invaliditetom.

Primjer 1.

Članovima Športskog saveza invalida iz Splita uskraćeno je korištenje kuglane i pratećih prostora hotela Zagreb na splitskom Duilovu. Radi se o objektu u Splitu s adekvatnim prilazom za sportaše u invalidskim kolicima, među kojima ima i paraolimpijaca.

Predsjednik športskog saveza iz Splita navodi „*Nakon niza godina otkazano nam je korištenje u travnju, nemamo gdje trenirati. Kad smo se obratili medijima voditelj je hotela kazao kako neće biti problema da i dalje koristimo kuglanu. Nakon toga ništa se nije maklo. Neuspješno pokušavam doći telefonom do njega, a vrata kuglane su zatvorena. Radi se o 60-70 korisnika mjesečno, ne samo članova našeg Saveza, već i članova udruga osoba s posebnim potrebama koje su tu dolazile kuglati. Za sve je bavljenje sportom vrlo bitno, a posebice kao dio integracije u društvo*“. Nakon što su se obratili putem medija široj javnosti a zatim i pravobraniteljici zatražili smo očitovanje od Ministarstva obrane, Odjela u Splitu te dokumentaciju inspekcije navodeći kako bi članovi Športskog saveza invalida grada Splita kao i drugi sportaši s invaliditetom koji se koriste sportskim sadržajima hotela mogli nastaviti trenirati u navedenim prostorima, te da se žurno održi sastanak s predsjednikom i predstavnicima Športskog saveza invalida grada Splita, kako bi iznašli najkvalitetnije i najbrže rješenje koje bi ostalo u duhu jako dobre dosadašnje međusobne suradnje saveza i hotela, a u korist sportaša s invaliditetom kojima je sport neizmjerljivo važan. S obzirom da navedena preporuka nije usvojena, do kraja izvještajnog razdoblja imamo saznanja da sportaši s invaliditetom više ne treniraju u hotelu Zagreb već su promijenili lokaciju u prostorima sportske dvorane Arena u Splitu.

Primjer 2.

Uredu pravobraniteljice se obratio sportaš s invaliditetom koji je član Streljačkog kluba za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom i više godina se aktivno bavi sportskim streljaštvom u kategoriji osoba s invaliditetom u kolicima.

Naime, imenovani u svom podnesku navodi kako od samog početka svoga aktivnog bavljenja sportskim streljaštvom postiže zapažene rezultate. Iako je ostvario normu u 2013. godini u Londonu za navedeno natjecanje, tadašnji izbornik je izrazio pred svima zadovoljstvo njegovim uspjehom te naglasio da će se još prije odlaska u Španjolsku održati pripreme i konačni odabir kandidata. Pritužitelj napominje da je tijekom ljeta izbornik zatražio podatke o njegovim rezultatima, a u svrhu priprema i uvrštavanja u listu kandidata. Budući da se nakon toga nitko iz Hrvatskog streljačkog saveza nije javio radi dogovora oko održavanja priprema, na vlastito inzistiranje saznaje da nije na listi kandidata, a bez prethodne obavijesti o tome jesu li pripreme održane, na temelju koji kriterija je izvršen odabir kandidata za EP te koje su osobe otputovale u Španjolsku.

Zaprimivši pritužbu, pravobraniteljica je uputila preporuku/upozorenje Hrvatskom paraolimpijskom odboru smatrajući da je ovakvo postupanje protivno etičkim načelima svih sportskih disciplina i sportskim pravilima općenito. Očekujući od sporta minimalnu razinu otvorenog pristupa i poštivanje jednakosti i unatoč činjenici da je Europsko prvenstvo u Španjolskoj upravo bilo u tijeku, zamolili smo da se u konkretnom slučaju izvrši ovaj Ured, ali i pritužitelj o razlozima zbog kojih mu je uskraćena prilika za pripreme, da ga se upozna s imenima kandidata i ostalih pratitelja za EP te kriterijima za odabir istih. Također smo preporučili otvorenost, transparentnost i pravovremeno informiranje sportaša u radu i prilikom odabira kandidata/kinja pri odlasku na europska i svjetska natjecanja. Na navedenu preporuku do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili očitovanje.

Primjer 3.

Roditelji mlade sportašice s invaliditetom obratili su se pravobraniteljici tražeći rješenja kako bi njihov kćer mogla ostvariti svoje potencijale te pokazati sukladno svojim sposobnostima i mogućnostima sportske uspjehe. Kako bi isti bili mogući, mladoj djevojci uz talent, je potrebno savladavanje niza

prepreka koje se prvenstveno odnose na nedovoljna financijska sredstva i potrebnu podršku u osiguravanju uvjeta za bavljenje sportom.

Zaprimivši zamolbu pravobraniteljica je uputila preporuke prema Bjelovarsko bilogorskoj županiji i općini Trnovitica kako bi temeljem međusobne suradnje, ali i u suradnji sa Sportskim savezom Bjelovarsko-bilogorske županije, Udrugom za sport i rekreaciju osoba s invaliditetom Daruvar te Plivačkim klubom Daruvar iznašli načine/izvore mjesečnog podmirivanja troškova putovanja na treninge za sportašicu i njezinu trenericu te osiguravanje mjesečne naknade trenerici za treniranje i pripreme sportašice za natjecanja. Također smo uputili preporuku Udruzi za sport i rekreaciju Daruvar i Udruzi invalida Daruvar da se neposrednom suradnjom i dogovorima s nadležnima u gradu Daruvaru osigura da sportašica s pratiteljem i trenericom može besplatno koristiti gradski bazen i bazen u Daruvarskim toplicama za redovite treninge. Preporuke su usvojene.

Kultura

Pravo osoba s invaliditetom da kao pojedinci budu u potpunosti uključeni u društvo ovisi o tome mogu li sudjelovati u kulturnim aktivnostima u svojoj sredini kao i osobe bez invaliditeta. Potrebno je uvažavanje i međusobna suradnja da bi se mogućnosti i kvaliteta života osoba s invaliditetom usmjerila kroz pristup i sudjelovanje u umjetnosti i društvenom životu. Ovdje bi se trebao također upotrijebiti koncept razumne prilagodbe posebno kada govorimo o pristupačnosti kulturnim i povijesnim spomenicima, tj. starim objektima.

Važnost sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu naglašena je u čl. 30 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom gdje je propisana obveza RH da...*će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala da osobe s invaliditetom: ...*

(b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima;

(c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja.

2. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi omogućile osobama s invaliditetom razvoj i korištenje svojega kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala, ne samo za vlastitu dobrobit, nego također i za obogaćivanje društva...

Kao i prethodne godine smatramo kako je nužno ukazati na probleme s kojima se susreće Dramski studio slijepih i slabovidnih Novi život, a koji su se nastavili i tijekom 2013. godine.

Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život“ odnosno *Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“* djeluje preko 60 godina. Do početka osamdesetih, zagrebačka družina slijepih glumaca bila je jedina u Europi, bez uzora s kojima bi mogla uspoređivati svoje umjetničke dosege. Godine 2004. Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život“ sudjelovao je na SKAZ-u, kada je predstava „Vane“, Radovana Ivšića, u režiji Maria Kovača, osvojila prvo mjesto, a godinu dana ranije Vojin Perić dobio je prvu nagradu za mušku ulogu u predstavi Edip na istom festivalu. Godine 2007. sudjelovali su na 8. međunarodnom festivalu komornog teatra „Zlatni lav“ gdje su osvojili Grand prix, za najbolju predstavu, simbolična naslova „Nos vamos a ver“.

U 2013. godini su organizirali *jedini festival kazališta slijepih u svijetu, 8. po redu, BIT-Blind in theatre, koji se svake dvije godine održava u Zagrebu. Unatoč Povelji RH koju im je dodjelio Predsjednik RH, kontinuiranim nagrađivanjima, odigranih 59 predstava u 2013. godini diljem RH i u susjednim zemljama, te organiziranju niza aktivnosti u svrhu podizanja svijesti društva o specifičnostima osoba s oštećenjem vida – posebno je prepoznat projekt „Party u mraku“, i dalje postoji problem, jer nema sustavnog*

financiranja. Unatoč teškoćama ravnatelj kazališta navodi...“Početkom 2014. izveli smo premijerno i Faulknerov tekst „Kad ležah na samrti“, a u pripremi je dječja predstava Priča o dinosaurima...”

Kako bi ovo kazalište, jedna od najstarijih institucija te vrste u svijetu nastavilo djelovati, nužno je da se pod hitno iznađu rješenja kako se ne bi dovela u pitanje opstojnost ovog kulturnog dobra ili baštine RH. Stoga predlažemo međuresornu suradnju ministarstva kulture, socijalne politike i mladih, financija te Grada Zagreba da u zajedničkom interesu sa materijalnim i nematerijalnim resursima osiguraju siguran nastavak rada kazališta na korist ne samo osoba s oštećenjem vida i drugih osoba s invaliditetom, već i društva u cjelini.

27. rujna u Zagrebu je u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za OPP i Komisije za čitanje, a u suorganizaciji knjižnice grada Zagreba- Gradska knjižnica održan **tradicionalni 10. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i drugim potrebama**. Cilj skupa bio je pokazati kako knjižnica u novome okruženju može olakšati korištenje svojih usluga i sadržaja korisnicima s različitim potrebama. Na okruglom stolu bilo je govora o načinima kako knjižnice danas rade u novom okruženju i mogu pružati informacije i građu jednako za sve korisnike te o knjizi koja dobiva novi elektronički oblik. Uz domaće i međunarodne goste koji su izlagali na ovom događanju nazočnima je uvodno izlaganje prezentirala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

Kada se govori o osobama s invaliditetom u bilo kojem području života i djelovanja pa tako i informacijsko-tehnologijskom okruženju važno je imati na umu da nije samo okruženje ono koje se mijenja već se mijenja i civilizacijski doseg u shvaćanju prava osoba s invaliditetom. ¶Važnost koju pristup informacijama pa time i knjižničnim uslugama ima za osobe s invaliditetom posebno se ogleda i u činjenici da i cijeli jedan članak Konvencije o pravima osoba s invaliditetom definira obaveze države potpisnice na *poduzimanje mjera kojima bi se osiguralo ravnopravno ostvarenje prava na slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući i slobodu traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja na ravnopravnoj osnovi s drugima, te prava na sve dostupne načine komuniciranja, prema vlastitu izboru.*

Osobe s različitim oštećenjima nailaze na različite prepreke u korištenju knjižničnih usluga. Za osobe s motoričkim oštećenjem prepreke mogu biti one arhitektonske, za osobe sa senzoričkim oštećenjima (oštećenjima vida i sluha) prepreke su nemogućnost pristupa informacijama i komunikaciji, dok za osobe s mentalnim odnosno psihosocijalnim oštećenjem te prepreke mogu između ostalih biti i predrasude okoline. Za osobe s intelektualnim teškoćama preduvjet pristupu informacijama i komunikaciji bit će materijali u lako razumljivom obliku. Kako bi osobe s invaliditetom mogle koristiti knjižnične usluge i tako imati pristup informacijama i komunikaciji na ravnopravnoj osnovi s drugima, potrebno im je osigurati određene oblike razumne prilagodbe knjižničnih sadržaja.

Pristupačnost se može osigurati i izmjenama zakona tako da se primjerice regulira zaštita autorskih prava na način koji će omogućiti da knjige budu dostupne u digitalnom obliku i tako postanu pristupačne osobama s invaliditetom različitih oštećenja. Tako je u lipnju 2013. godine donesen *Marrakeški sporazum za olakšavanje pristupa izdanim djelima za osobe s oštećenjem vida i osobe koje ne mogu čitati standardne tiskane materijale zbog sljepoće, oštećenja vida, fizičkih teškoća, organskih disfunkcija ili disleksije (takozvane print disability)* -“The Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works by Visually Impaired Persons and Persons with Print Disabilities”. Očekuje se da će taj međunarodni sporazum utjecati na nacionalna zakonodavstva na način da se propisi izmijene kako se osoba s invaliditetom olakšao pristup informacijama i kroz dostupnost sadržaja u digitalnom obliku. ¶Veliku ulogu u osiguravanju pristupačnosti informacijama i komunikaciji ima i korištenje raznih potpornih tehnologija kao što je primjerice čitač ekrana za slijepe osobe. Konvencija govori i o univerzalnom dizajnu odnosno

takvom oblikovanju proizvoda, okruženja, programa i usluga zahvaljujući kojem ih u najvećoj mogućoj mjeri mogu koristiti svi ljudi bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja.

Budući da je pristup pisanoj riječi ključan za pristup obrazovanju i sudjelovanju u svim aspektima društvenog i javnog života, uklanjanjem ovakvih prepreka, odnosno stvaranjem okruženja koje će uzeti u obzir različite načine na koje korisnici konzumiraju informacije i sudjeluju u komunikaciji na ravnopravnoj osnovi s drugima, u velikoj mjeri će se doprinijeti uživanju ljudskih prava osoba s drugačijim sposobnostima.

Na trgu Bana Jelačića kroz tri dana tijekom svibnja 2013., održan je **Festival jednakih mogućnosti** u organizaciji Društva tjelesnih invalida, Zagreb. Festival se sastojao od glazbeno-scenskog, likovnog, filmskog, edukacijsko-rekreacijskog i sportskog programa. Na festivalu je nastupilo više od 900 izvođača iz zemlje i inozemstva, od kojih 600 osoba s invaliditetom, a u organizacijskom timu je radilo oko 20 stručnjaka i 130 ciljanih volontera – studenata s petnaestak fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. 12. godinu zaredom Festival je imalo priliku promatrati značajan broj građana te upoznati se sa vrijednostima, vještinama i sposobnostima osoba s invaliditetom različite dobi i različitih oštećenja. Svrha festivala bila je predstavljati stvaralačke mogućnosti izvođača programa, šireći poruku da i osobe s invaliditetom trebaju uživati ista prava i obveze poput drugih građana. Otvaranju je nazočio i gradonačelnik naglasivši da su osobe s invaliditetom jedne od najzaslužnijih što je Zagreb među prvima po solidarnosti i mobilitetu. Predsjednik Društva tjelesnih invalida istaknuo je kako festival pridonosi kulturnoj i turističkoj ponudi grada i održava se tradicionalno već 12 godina. U ime Delegacije EU-a u RH Paolo Berizzi rekao je kako je festival blizak politici EU-a koja podupire osobe s invaliditetom te čestitao Hrvatskoj i njezinim građanima na ulasku u punopravno članstvo EU-a 1. srpnja. Podsjetio je da Europska povelja o temeljnim ljudskim pravima ima dva temeljna principa - zabranu svake diskriminacije te samostalnosti participacija osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podsjetila je na obveze države i institucija da omogući ravnopravnost osoba s invaliditetom, a Festival jednakih mogućnosti omogućuje da pokažu svoje mogućnosti, sposobnosti i znanje.

3.19. MEĐUNARODNA SURADNJA

Na području međunarodne suradnje u izvještajnom razdoblju na koje se odnosi ovo izvješće Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom dodatno je učvrstilo svoju poziciju mjesta na kojem međunarodne institucije mogu dobiti relevantne podatke o stanju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i informirati se o dobrim praksama u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom.

Kao i u prijašnjim godinama, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori. Kroz suradnju s predstavnicima međunarodnih institucija realizirani su projekti podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom kao i izdavačke aktivnosti Ureda na tom planu. I dalje smo u sve međunarodne aktivnosti uključivali same osobe s invaliditetom preko njihovih udruga koje smo konzultirali prilikom sastavljanja odgovora.

Te i druge aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na području međunarodne suradnje opisane su u nastavku.

1. SKUPOVI U ORGANIZACIJI POSI

Posjet posebnog UN-ovog izvjestitelja za osobe s invaliditetom

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je domaćin Posebnom UN-ovom izvjestitelju za osobe s invaliditetom, g. Shuaibu Chalklenu tijekom njegovog posjeta Hrvatskoj od 29. travnja do 3. svibnja 2013. godine.

Kao dio svog mandata Posebni UN-ov izvjestitelj za osobe s invaliditetom promiče međunarodnu suradnju, potiče inkluzivnost vladinih politika i uključenost osoba s invaliditetom u njihovo praćenje s naglaskom na posebno ranjive skupine osoba s invaliditetom kao što su žene i djeca s invaliditetom te osobe s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama. Svrha posjeta Hrvatskoj bila je upoznavanje s položajem osoba s invaliditetom i poticanje uključivanja pitanja koje se tiču osoba s invaliditetom u sve vladine resore, odnosno da se pitanja osoba s invaliditetom prepoznaju kao dio svih javnih politika: od rada, obrazovanja, zdravlja, mirovinskog sustava, graditeljstva do socijalne politike i kulture.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predložio je plan posjete koji je odobrio UN-ov Odjel za socijalna i gospodarska pitanja (UN DESA). Za Posebnog izvjestitelja dogovoreni su sastanci s predstavnicima relevantnih saborskih odbora (odazvao se potpredsjednik sabora dr.sc. Željko Reiner u ime Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, u ime Odbora za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo Davorko Vidović i vanjska članica Odbora gđa Ljubica Lukačić, te vanjska članica Odbora za ravnopravnost spolova), predsjednikom Hrvatskog sabora, predsjednikom Republike, stalnom predstavnicom UN-a i koordinatoricom UNDP-a u Hrvatskoj, obilazak dviju ustanova u kojima su smještene osobe s invaliditetom, sastanci s predstavnicima relevantnih ministarstava i udruga osoba s invaliditetom, kao i konferencija na kojoj se obratio medijima. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je Posebnom izvjestitelju osigurao svu potrebnu logističku podršku u smislu organizacije smještaja, prevođenja, pratnje savjetnice pravobraniteljice prilikom svih posjeta i sastanaka te prijevoz posebno prilagođenim kombi vozilom.

Nakon što se sastao s predstavnicima zakonodavne i izvršne vlasti u Republici Hrvatskoj, obišao dvije ustanove za smještaj osoba s invaliditetom koje trenutno prolaze proces transformacije i razgovarao s predstavnicima udruga i saveza osoba s invaliditetom Posebni UN-ov izvjestitelj za osobe s invaliditetom dao je svoj osvrt na stanje ljudskih prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. ¶Neki od njegovih dojmova su da se osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj susreću sa sličnim izazovima kao i osobe s invaliditetom u drugim zemljama svijeta, kako razvijenim tako i onim manje razvijenim. Ti izazovi u pravilu uključuju nedostatak financijskih sredstava, ali i izostanak svijesti o neiskorištenom potencijalu osoba s invaliditetom kao i predrasude društva prema njihovim drugačijim sposobnostima.

Sudjelovanja na međunarodnim skupovima

24. i 25. listopada u Bruxellesu je održan Radni forum o primjeni UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji

Europska unija ratificirala je Konvenciju 23. prosinca 2010. Radni forum okupio je oko 200 predstavnika nacionalnih tijela koja sukladno čl. 33 štite, prate i promiču Konvenciju iz 28 zemalja članica. U uvodnom govoru predstavnika Europske komisije posebno je pozdravljena Hrvatska kao nova članica. Predstavljajući Hrvatsku na Radnom forumu su sudjelovale Marica Mirić iz Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Željka Grbac iz Ministarstva socijalne politike i mladih i Branka Meić iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Naglašeno je da gospodarska kriza ne smije biti izgovor za neprovođenje Konvencije. Tijekom Foruma predstavnici članica Europske unije čija je inicijalna izvješća o provođenju Konvencije dosad raspravio UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom govorili su o svojim iskustvima u procesu izvještavanja, iznijeli su preporuke koje im je uputio Odbor kao i izazove u njihovu provođenju. Od članica EU-a dosad su raspravljena izvješća Španjolske i Austrije, a u pripremi je rasprava

o inicijalnom izvješću Švedske. Posebno se raspravljalo o pojedinačnim pritužbama Odboru prema Fakultativnom protokolu kao i ulozi nezavisnih institucija i organizacija osoba s invaliditetom u zaštiti prava osoba s invaliditetom o kojima su govorili predstavnici Cipra. Predstavljen je i okvir za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije na razini Europske unije kojeg čine Europska komisija, Europski parlament, Europski pravobranitelj, Agencija za temeljna prava i Europski forum osoba s invaliditetom. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na posebnom sastanku između predstavnika okvira za praćenje, zaštitu i promicanje Konvencije Europske unije i predstavnika nacionalnih okvira zemalja članica.

U organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske – SDDH a pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske prof. dr. sc. Ive Josipovića i Ministarstva zdravlja u Zagrebu je od 04. do 06. listopada 2013. održana **Europska konferencija o neuromuskularnim bolestima**. Ovo je 43. put da se održava iznimno važan i najveći skup osoba s neuromuskularnim bolestima u Europi i pripala je ove godine čast SDDH. Cilj EAMDA-e je podizanje svijesti na razini Europske unije o svim aspektima ove teške i progresivne bolesti kakva je mišićna distrofija te povezivanje liječnika i stručnjaka u temeljnim istraživanjima i kliničkoj praksi kako bi se pomoglo osobama s mišićnom distrofijom. Uz mnogobrojne sudionike, 15 delegacija stranih zemalja, domaći i inozemni stručnjaci, predstavnici udruga osoba s invaliditetom čiji su članovi osobe oboljele od neuromuskularnih bolesti, skupu je nazočila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Od 4. do 6. listopada u Zagrebu se održala **Europska konferencija samozastupnika Čujte naše glasove: Građani prije svega!**

Na konferenciji su se okupili samozastupnici iz cijele Europe. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je u dijelu konferencije posvećenom uključivanju osoba s intelektualnim teškoćama u demokratske procese u zajednici. U drugom dijelu skupa zamjenica pravobraniteljice govorila je o izmjenama koje je potrebno unijeti u Obiteljski zakon kako bi se zamjensko odlučivanje kakvo je skrbništvo zamijenilo odlučivanjem uz podršku. U prvom dijelu skupa dan je osvrt na primjenu Zakona o registru birača koji je omogućio osobama s intelektualnim teškoćama da sudjeluju na izborima neovisno o lišenju poslovne sposobnosti. Iako se iz DIP-a čulo kako su u početku postojale bojazni oko toga hoće li u praksi doći do zloupotreba, to se nije dogodilo nego su nasuprot tome reakcije bile vrlo pozitivne, a prema dostupnim podacima, interes osoba s intelektualnim teškoćama da konzumiraju svoje pravo, velik. Savjetnica Meić izrazila je nadu da će se i izmjenama Zakona o udrugama svim osobama s invaliditetom omogućiti sudjelovanje u javnom životu kroz osnivanje u učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom kako to nalaže Konvencija. U nastavku konferencije samozastupnici će kroz različite radionice raspravljati o temama kao što su nasilje i invaliditet, samostalan život u zajednici, brak i zasnivanje obitelji, što raditi nakon završetka škole, o pravo da budu svoju, zatvaranju institucija, pravu na odlučivanje te kako utjecati na društvo.

Savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala su seminaru **„Podrška deinstitucionalizaciji i transformaciji u Hrvatskoj – prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici za osobe s mentalnim oštećenjima“** u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih i organizacije **Mental Health Europe**. Na Seminaru koji je održan 04. listopada 2013. godine predavanje je održao Gabor Petri, iz organizacije Mental Health Europe koji je predstavio Izvješće o istraživanju „Mapping exclusion“. Izvješće predstavlja analizu procesa deinstitucionalizacije i razvoja usluga podrške življenju u zajednici u europskim zemljama, sa zaključcima i preporukama vladama zemalja s ciljem kvalitetne provedbe ovog procesa. Dr. Jan Pfeiffer iz Europske ekspertne grupe izlagao je na temu „Dobre prakse, moguće prepreke i zamke u procesu deinstitucionalizacije“ u kojem je na temelju svog višegodišnjeg iskustva sudjelovanja u ovim procesima u više europskih zemalja istaknuo

najvažnija načela i smjernice za provedbu ovog procesa. Mr. sc. Iva Prpić, pomoćnica Ministrice socijalne politike i mladih predstavila je aktivnosti Ministarstva u ovom području, predstojeće izmjene zakonodavstva i daljnje planove za nastavak procesa.

Suradnja s pravobraniteljskim institucijama u regiji

Izaslanstvo Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore bilo je u studijskoj posjeti Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora i drugim relevantnim institucijama Republike Hrvatske koje se bave pitanjima zaštite ljudskih prava i prava nacionalnih manjina. Dana 20. ožujka 2013., izaslanstvo se sastalo sa Lorom Vidović, pučkom pravobraniteljicom, Milom Jelavić, pravobraniteljicom za djecu, Ankom Slonjšak, pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i Sanjom Oluški Radaković, načelnicom Stručne službe institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Na sastanku su se razmijenila iskustva o radu nezavisnih institucija koje djeluju u RH i Crnoj Gori kao i njihova suradnja s Odborima za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora u RH i skupštine Republike Crne Gore.

7. i 8. studenog 2013. u organizaciji Ujedinjenih naroda za razvoj Hrvatska (UNDP) i Ureda pučke pravobraniteljice održan je međunarodni seminar pod nazivom **"Pravobraniteljske institucije u jugoistočnoj Europi: pristupanje Europskoj uniji i Univerzalna periodična revizija ljudskih prava"**. Cilj skupa bio je razmjena iskustva i dobre prakse tijekom pregovaračkoga procesa Republike Hrvatske koji je završio uspješnim priključenjem Europskoj uniji 1. srpnja 2013. godine. Na skupu su nazočili i izlagali pravobranitelji iz zemalja u okruženju koje teže članstvu u EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Srbija i Turska) kao i predstavnik Slovenije. Također skupu su nazočili stručnjaci za ljudska prava iz RH te predstavnici pravobraniteljskih ureda.

5. studenoga 2013. Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je sastanak **Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE** na temu "Djeca u pokretu". Tema se odnosila na djecu migrante koja su zbog specifičnih okolnosti često izložena povećanom riziku od ekonomskog ili seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i zanemarivanja, a skup je pripremljen u suradnji s organizacijom *Save the Children International*, koja podržava rad Mreže. Cilj međunarodnoga skupa bio je zainteresirati i stručnjake te pridonijeti podizanju razine svijesti o potrebama ove ranjive skupine djece. "Djeca u pokretu" su djeca imigranti, koja prate svoje roditelje ili su se samostalno uputila u inozemstvo u potrazi za zaposlenjem i boljim uvjetima života, djeca koja su raseljena uslijed ratnih sukoba ili prirodnih katastrofa, djeca tražitelji azila, nerijetko i žrtve trgovanja ljudima. Upravo zbog rizičnih uvjeta u kojima žive, nužno je prepoznati njihove potrebe i zaštititi njihova prava, a to zahtijeva odgovarajuću prekograničnu suradnju, to jest razmjenu informacija i koordinirano djelovanje državnih i drugih tijela iz različitih zemalja. Uz predstavnike *Save the Children International* i Ureda visokog povjerenika UN-a za izbjeglice u RH te mnogobrojnih međunarodnih i domaćih gostiju, skupu je nazočila Mira Pekeč Knežević, zamjenica pravobraniteljice.

2. STUDIJSKE POSJETE UREDU PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

10. rujna pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila je osmeročlano **izaslanstvo Parlamenta Gruzije** koje je predvodila prva potpredsjednica parlamenta Manana Kobakhidze. Budući da gruzijski Parlament razmatra ratificiranje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, goste su posebno zanimalo okolnosti pod kojima je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju, sredstva koja su u tu svrhu osigurana u proračunu za njezinu provedbu kao i promjene koje je donijelo ratificiranje Konvencije. Nakon uvodnog predstavljanja ustrojstva, osnivanja i djelokruga rada pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica se posebno osvrnula na zaštitu žena s invaliditetom i specifične teškoće s

kojima se susreću. Program Ujedinjenih naroda za razvoj iz Gruzije u suradnji s Centrom za prava osoba s invaliditetom koji djeluje pri instituciji pravobranitelja Gruzije pokrenuo je projekt čija je svrha ojačati praćenje prava žena i djevojčica s invaliditetom u sklopu Centra. U sklopu projekta provest će se analiza zakonodavstva koje se odnosi na žene s invaliditetom, kampanje podizanja razine svijesti o pravima žena s invaliditetom, problemi žena s invaliditetom koje su izbjeglice kao i analiza sudskih predmeta kojima se ženama s invaliditetom ograničavaju roditeljska prava.

Odgovarajući na pitanja gostiju o promjenama koje su uslijedile nakon ratifikacije Konvencije, pravobraniteljica je napomenula da je ratifikacija pokrenula proces promjene svijesti i shvaćanja invaliditeta kako među stručnjacima i donosiocima zakona tako i među samim osobama s invaliditetom.

Gosti iz gruzijskog parlamenta izrazili su želju za nastavkom uspostavljene suradnje na području zaštite osoba s invaliditetom.

28. svibnja pravobraniteljica i njezini suradnici primili su **izaslanstvo Turkmenistana** tijekom njihove studijske posjete Republici Hrvatskoj i institucijama koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava. Posjet je organizirao Program Ujedinjenih naroda za razvoj preko ureda u Hrvatskoj i Turkmenistanu. U izaslanstvu su sudjelovali turkmenistanski državni dužnosnici, članovi parlamenta, predstavnici akademskih institucija i turkmenistanskog Nacionalnog instituta za demokraciju i ljudska prava. Goste je najviše zanimao ustroj i funkcioniranje institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao i područje zapošljavanja osoba s invaliditetom.

3. PREDSTAVLJANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca 2013. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavljen je kao primjer dobre prakse u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u Vijetnamu.

Socijalistička Republika Vijetnam priprema se za ratifikaciju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Tim povodom je u organizaciji Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Vijetnamu i Ministarstva vanjskih poslova Socijalističke Republike Vijetnam održana dvodnevna međunarodna **radionica o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i ulozi udruga osoba s invaliditetom**. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Branka Meić na konferenciji je govorila o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, uspjesima i izazovima u zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj kao i suradnji Ureda i udruga osoba s invaliditetom. Radionici je nazočilo 70-ak predstavnika udruga osoba s invaliditetom iz cijelog Vijetnama te predstavnici Vlade Socijalističke Republike Vijetnam. Drugog dana radionice organiziran je posjet udruzi osoba s invaliditetom nedaleko od grada Nha Trang. I u tom ruralnom području osobe s invaliditetom organizirale su se u udugu kako bi se borile za svoje pravo na ravnopravni život, a u sklopu udruge djeluje i radionica za izradu bambusovih štapića koja zapošljava nekoliko desetaka osoba s invaliditetom s tog područja. Osobe s invaliditetom u Vijetnamu očekuju da će ratificiranje Konvencije najavljeno za početak 2014. godine unaprijediti njihovu suradnju s Vladom na izjednačavanju mogućnosti, a hrvatska iskustva pobudila su veliko zanimanje i želju da se suradnja nastavi.

4. EDUKACIJE

Seminar o korištenju strukturnih fondova Europske unije

Seminar je održan 24. Listopada 2013. godine u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih i u partnerstvu s Europskom skupinom stručnjaka za prelazak s institucionalnog oblika skrbi na skrb u zajednici i Europskom komisijom. Sudionici iz domova, jedinica lokalne i regionalne samouprave,

organizacija civilnog društva te drugi predstavnici su se kroz cjelodnevna predavanja i radionice upoznali s korištenjem strukturnih fondova EU-a. Sljedećeg dana u Kući ljudskih prava u organizaciji Europske stručne skupine za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici (EEG) i Udruge za samozastupanje održan je okrugli stol koji je bio namijenjen organizacijama civilnog društva ali i drugim osobama zainteresiranim za područje transformacije sustava socijalne skrbi i zaštite ljudskih prava. Cilj je bio informirati sudionike o korištenju strukturnih fondova EU-a kao podršci provedbi deinstitucionalizacije te potaknuti uključivanje predstavnika civilnog društva u programiranje, implementaciju, praćenje i evaluaciju Strukturnih fondova EU.

Sudionici skupa su upućeni da se prilikom njihove izrade služe *Zajedničkim europskim smjernicama za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici* i *Priručnikom za korištenje fondova EU-a za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške u zajednici*.

Posebno je naglašeno da se sredstva strukturnih fondova ne smiju koristiti za poboljšanje stanja u postojećim institucijama u kojima su smještene osobe s invaliditetom niti za izgradnju novih institucija budući da RH ima obvezu ne samo prema Konvenciji nego i sukladno Planu deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi poduzeti mjere za prijelaz s institucionalne skrbi na razvoj usluga u zajednici kao potpore životu u zajednici.

Gđa Nadia Shabani iz Bugarskog centra neprofitnih prava upozorila je da je svako korištenje sredstava strukturnih fondova EU za ulaganje u instituciju nelegalno i da je Bugarska upravo to učinila sa sredstvima zbog čega trpi sankcije EU-a i upozorila je na to da RH ne bi smjela ponoviti iskustvo Bugarske ili Rumunjske.

25. listopada Mira Pekeč Knežević sudjelovala je u radu okruglog stola za civilno društvo o ulozi strukturnih fondova EU u procesu prijelaza s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici održanog u Kući ljudskih prava. Zamjenica pravobraniteljice istaknula je da je prema iskustvima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i ostvarenog uvida u stanje po pojedinim regijama u RH jedna od ključnih prepreka procesu deinstitucionalizacije u RH nerazvijenost i nedostupnost različitih vrsta usluga u zajednici koje moraju obuhvaćati ne samo stanovanje, već i obrazovanje i osobito zapošljavanje kao preduvjete neovisnom životu. Judith Klein govorila je o projektu transformacije dvije velike institucije: Centra Stančić i Centra za rehabilitaciju Zagreb koje financira Zaklada Otvoreno društvo napomenuvši da se radi o modelu koji se može replicirati.

Dana 23. listopada u Uredu pravobraniteljice održan je sastanak na kojem su se sastali pravobraniteljica sa suradnicama i izvršna direktorica **Equinet-a** Anne Gaspard sa suradnikom Tamasom Kadarom. EQUINET trenutno okuplja 38 članica - tijela za jednakost čija je nadležnost sukladno nacionalnom zakonodavstvu promicanje jednakosti i suzbijanje diskriminacije na različitim osnovama uključujući dob, invaliditet, spol, rasu ili etničko podrijetlo, religiju ili vjerska uvjerenja ili spolnu orijentaciju. Na sastanku se raspravljalo o mogućnostima uključivanja pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj u rad Equineta kao i o aktivnostima koje Equinet poduzima na jačanju suradnje i razmjeni iskustava u primjeni, praćenju i promicanju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom od strane svojih članica. Pravobraniteljica je ukratko predstavila rad Ureda i izazove s kojima se susreću osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

Misija Equineta je omogućiti tijelima za jednakost da postignu i provode svoj puni potencijal na razini države članice održavanjem i razvijanjem mreže među tijelima za jednakost na europskoj razini i platforme za njih. Tijela za jednakost čine pravobraniteljstva, nacionalni centri za zaštitu ljudskih prava ili tijela koja imaju isključivu nadležnost za suzbijanje diskriminacije. Na sastanku s predstavnicima Equineta razgovaralo se o različitim modalitetima kroz koje se u državama članicama ostvaruje zaštita prava osoba s invaliditetom i suzbijanje diskriminacije na osnovu invaliditeta pri čemu je istaknut primjer Malte koja je nedavno osnovala zasebno tijelo za promicanje prava osoba s invaliditetom dok je u Belgiji pri Centru za jednakost i suzbijanje rasne diskriminacije osnovan poseban odjel za pitanja osoba s invaliditetom.

Zaključeno je da će se unutar zadanih proračunskih ograničenja Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uključivati u rad Equineta posebno u radionicama i izradi publikacija koje se odnose na pitanja osoba s invaliditetom kojih će biti sve više zahvaljujući tome što je i sama Europska unija postala potpisnica Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i većina država članica.

Suradnja s Uredom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska

Ured Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska je i u ovom izvještajnom razdoblju bio najvažniji partner Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u realizaciji projekata usmjerenih na promicanje prava osoba s invaliditetom posebice kroz zajedničku suradnju na izdavanju publikacija i događanja: *Žene s invaliditetom na tržištu rada i Važnost tehničke struke u osiguranju pristupačnosti* kao i na obilježavanju Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i međunarodnog dana ljudskih prava kada je uz financijsku podršku UNDP-a obilježena i peta godišnjica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Međunarodne institucije koje su kontaktirale Ured POSI prilikom sastavljanja svojih izvještaja u području stanja prava osoba s invaliditetom u RH

Ured je sudjelovao u ispunjavanju **monitoring** tablice vezane uz poglavlje 19 **Socijalna politika i zapošljavanje** koje je vodilo **Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija** u dijelu koji se tiču doprinosa Ureda pravobraniteljice u provođenju mjera vezanih uz područje suzbijanja diskriminacije odnosno neovisnost Ureda pri provođenju Zakona o suzbijanju diskriminacije i vođenja evidencije o slučajevima diskriminacije. Pravobraniteljica je izvijestila o aktivnostima koje planira provesti u 2013. na podizanju razine svijesti o zaštiti koju osobama s invaliditetom nudi Zakon o suzbijanju diskriminacije.

Ministarstvo pravosuđa prosljedilo je pravobraniteljici **upitnik Europske komisije vezano uz način na koji su Direktive 2000/43 i 2000/78 transponirane u hrvatsko zakonodavstvo**. Poseban naglasak stavljen je na primjere pozitivne akcije vezane uz zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom, načelo razumne prilagodbe te definiranje invaliditeta u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i postojanje materijala koji bi pojašnjavao što čini nerazmjerni teret za poslodavca. Ta su pitanja iskorištena u zagovaranju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da se prilikom donošenja Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u njega uvrsti definicija načela razumne prilagodbe koje je dosad bilo definirano samo u Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

U ovom izvještajnom razdoblju Ured se kroz odgovore na pitanja uključio u izradu izvješća sljedećih institucija: Američko veleposlanstvo, EU Agencije za temeljna prava (Fundamental Rights Agency) preko Hrvatskog pravnog centra, Workability International i BITSE projekt.

Kao doprinos Izvještaju o poštivanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2013. godinu koji je pripremlilo **Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država** u Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je i ove godine dostavio recentne podatke o položaju osoba s invaliditetom u RH.

Dostavljeni doprinos izvješću sadržavao je podatke o područjima na koja se pritužuju osobe s invaliditetom, broju nezaposlenih osoba s invaliditetom, a među gorućim problemima istaknuti su problemi financiranja udruga, provođenje Plana deinstitucionalizacije, inicijativi Ureda na području zalaganje za prava osoba pod skrbništvo i ostvarivanje prava na pristupačnost.

Agronomski fakultet sudjelovao je u međunarodnom projektu Ispitivanje prepreka koje sprječavaju prijelaz iz škole na posao za osobe s invaliditetom (*An examination of barriers which inhibit the transition from school to employment for persons with disabilities*). Projekt je financirala Europska komisija u sklopu programa Leonardo da Vinci za cjeloživotno učenje. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je u ispunjavanju upitnika namijenjenog pružateljima usluga budući da je provoditeljima projekta bilo teško identificirati pružatelje usluge podrške učenicima s invaliditetom koji

su završili srednje škola kako bi se zaposlili, a željeli su dobiti informacije kojima raspolaže Ured pravobraniteljice.

Više o samom projektu i njegovim rezultatima može se naći na internetskim stranicama: <http://www.upim.hr/category/3/subcategory/54>. Odgovori Ureda pravobraniteljice dostupni su na stranici www.posi.hr

Upravni Odbor organizacije **The Workability International** zamolio je za doprinos Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u ispunjavanju upitnika koji su sastavili kako bi prikupili informacije o postojećim sustavima zapošljavanja, procesima ili metodama koje promiču zapošljavanje osoba s invaliditetom u javnom i privatnom sektoru. Namjera upitnika bila je da tako prikupljeni podaci posluže članicama organizacije kao alat za zagovaranje pozitivnih promjena pred njihovim vladama kako je to bio slučaj u Australiji gdje je model poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom iz SAD-a the AbilityOne Program korišten kako bi se utjecalo na kreatore politike u australskoj vladi.

Upitnik je podijeljen u 4 dijela: kvote ili kvotni sustav u javnom sektoru, kvote ili kvotni sustav u privatnom sektoru, povlašteno tretiranje organizacija koje zapošljavaju osobe s invaliditetom u postupcima javne nabave i poticaji, subvencije i porezne polakšice za tvrtke u privatnom sektoru. Odgovori Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i objedinjeni odgovori iz upitnika mogu se naći na engleskom jeziku na: www.posi.hr

6. lipnja pravobraniteljica i njezine suradnice održale su sastanak s predstavnicama organizacije **Human Rights Watch**. Kako su tijekom sastanka objasnile Lydia Gall i Annkatrin Tritschoks, HRW planira sastaviti kraći osvrt o stanju ljudskih prava u Republici Hrvatskoj u kojem će istaknuti ključna pitanja i dati preporuke Vladi Republike Hrvatske podsjećajući je na obaveze koje je preuzela tijekom pretpripravnih pregovora. Pismo će dostaviti i institucijama Europske unije kako bi istaknuli da je i nakon pristupanja Europskoj uniji potrebno nastaviti s provođenjem mjera koje će doprinijeti unaprjeđenju ljudskih prava svih građana Republike Hrvatske, a posebno najranjivijih skupina među kojima su i osobe s invaliditetom. Tijekom višednevnog boravka u Hrvatskoj predstavnice HRW-a sastale su se s predstavnicima osoba s invaliditetom, a planiran je i sastanak s Ministarstvom socijalne politike i mladih.

Pohvalile su promjenu zakonodavstva koja je rezultirala omogućavanjem biračkog prava osobama lišenim poslovne sposobnosti. Zanimala ih je zakonodavna reforma sustava skrbništva kao i odvijanje procesa deinstitucionalizacije. Pravobraniteljica je predstavnice Human Rights Watcha upoznala i s problemima osoba s tjelesnim invaliditetom koji također uslijed nedostatka podrške završavaju u domovima za stare i nemoćne. Upoznala ih je i s naporima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na podizanju razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i informiranja njih samih, ali i posebice članova lokalne i regionalne samouprave o njihovoj obavezi osiguravanja prava svih njihovih građana odnosno osoba s invaliditetom kojima se potrebna podrška treba pružati upravo tamo gdje žive, a ne da ih se zbog nepostojanja usluge podrške izmješta iz lokalnih zajednica.

Budući da se 6. lipnja ujedno obilježava i Dan prava osoba s duševnim smetnjama, pravobraniteljica je predstavnicama Human Rights Watcha dostavila priopćenje za medije u kojem je povodom tog dana upoznala javnost sa specifičnim teškoćama na koje nailazi ova grupa osoba s invaliditetom.

Pismo s ključnim pitanjima i preporukama koje će Human Rights Watch uputiti Vladi Republike Hrvatske bit će dostavljeno i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

Mental Disability Advocacy Centar zatražio je informacije i mišljenje Ureda o postupku donošenja Obiteljskog zakona u dijelu koji se odnosi na institut skrbništva te je u tom smislu dostavljeno mišljenje 7. srpnja.

MDAC je kontaktirao Ured pravobraniteljice u svibnju 2013. za izradu članaka o prvom izlasku na biračka mjesta za osobe lišene poslovne sposobnosti.

Pitanja stranih novinara

Povodom pristupanja Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije, jedna švedska novinarka i jedan njemački novinar su prilikom pisanja članaka o položaju osoba s invaliditetom tražili informacije i mišljenja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je intervju sa švedskom novinarkom koju je zanimalo mišljenje pravobraniteljice o zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i informacije o funkcioniranju Ureda.

Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice održale su intervju s novinarom koji piše za njemački časopis *Menschen* o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Novinara je najviše zanimalo područje pristupačnosti i sudbina osoba čiji je invaliditet posljedica rata. Posebice ga je zanimala primjena zakona u praksi, naknade koje se ostvaruju s osnove invaliditeta, razlike u pravima između osoba s invaliditetom koji je posljedica rata i civilnih te pitanja obrazovanja i zapošljavanja

Međunarodna organizacija **International Disability Alliance** objavljuje IDA Human Rights Publications Series u sklopu koje je u ožujku 2013. objavljeno glasilo o biračkom pravu: *Birati i biti biran na izborima*. Glasilo donosi i članak savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o biračkom pravu osoba s invaliditetom u RH pod nazivom *Kampanja za vraćanje prava glasa: Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podržao Udruge osoba s invaliditetom kako bi se zajamčilo pravo sudjelovanja u političkom životu za osobe s invaliditetom*

http://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/disalliance.e-presentaciones.net/files/public/files/IDA_Index_Online%20page_final.pdf

O reformi izbornog zakonodavstva savjetnica je pisala i na blogu **Voices from Eurasia** (Glasovi iz Euroazije) koji prikuplja analize, vijesti, izvore i ideje o izazovima u razvoju iz Istočne Europe, Središnje Azije i Kavkaza, Zapadnog Commonwealtha nezavisnih država (CIS) i drugih zemalja s takozvanom tranzicijskom ekonomijom u sklopu rada Regionalnog centra UNDP-a u Bratislavi. <http://europeandcis.undp.org/blog/2013/04/15/the-right-to-vote-a-step-forward-in-achieving-equality-for-people-with-disabilities/>

Izvršni direktor MDAC-a Oliver Lewis pisao je u glasovanju birača s invaliditetom u Hrvatskoj na izborima za Europski parlament u svom blogu Oliver talks. Za potrebe pisanja članka razgovarao je sa savjetnicom pravobraniteljice, a prosljeđeni su mu i druge potrebne informacije: <http://mdac.info/en/olivertalks/2013/04/15/croatias-eu-election-more-important-some-others>

Europska ekspertna grupa za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici - 1. svibnja pravobraniteljica i njezine suradnice održale su sastanak s Ines Bulić, članicom Europske ekspertne grupe za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici i konzultanticom u stručnoj skupini za Zapadni Balkan pri Uredu visoke povjerenice za ljudska prava UN-a. Cilj stručne skupine je doprinijeti boljem korištenju EU fondova u idućem programskom razdoblju vezano uz djecu, osobe s invaliditetom i starije osobe. Na sastanku su najavljene radionice koje Ekspertna grupa planira organizirati kako bi se osiguralo da se sredstva iz strukturnih fondova koriste za osiguranje podrške u zajednici ali i uključiti civilno društvo u praćenje načina na koji se troše sredstva iz europskih fondova. Kako je pojasnila gospođa Bulić, država u suradnji s Europskom komisijom definira područja u sklopu kojih će se raspisivati natječaji za dodjelu sredstava iz strukturnih fondova. Ta područja su obično široko

definirana pa država ima dosta prostora za usmjeravanje sredstava dok Europska komisija kontrolira tehničke aspekte projekata. Istaknula je dosad primijećeni nedostatak procjene učinaka projekata na krajnje korisnike. Ulaskom u Europsku uniju Republici Hrvatskoj će za područje politike prema osobama s invaliditetom biti otvoreni Europski socijalni fond za socijalne usluge i zapošljavanje i Europski fond za regionalni razvoj iz kojeg će se moći povlačiti sredstva namijenjena izgradnji socijalne infrastrukture. Upravo je zbog toga važno da se ta sredstva namjenski usmjeravaju na stvaranje usluga u zajednici, a ne obnovu i time učvršćivanje institucionalne skrbi.

Dokumenti koje je pripremila Ekspertna grupa pod nazivom *Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici kao i Priručnik za korištenje fondova Europske unije za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici* dostupni su i na hrvatskom jeziku na mrežnoj stranici: www.deinstitutionalisationguide.eu

Hrvatski pravni centar u svojstvu National Focal Point za Hrvatsku **Agencije Europske unije za temeljna prava** poslao je molbu Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavu podataka za pripremu nacionalnog izvještaja o stanju temeljnih ljudskih prava u Hrvatskoj u 2013. godini.

Ove godine pitanja su se odnosila na pritužbe na diskriminaciju koje je Ured zaprimio, područja i oblike diskriminacije tijekom 2013. godine, sudjelovanje Ureda u aktivnostima s ciljem podizanja svijesti o jednakosti i suzbijanju diskriminacije; predložene mjere u tom području, Pozitivni pomaci u RH tijekom 2013. godine u odnosu na pristupačnost za osobe s invaliditetom – područje, inicijativa, zakonodavne promjene u RH tijekom 2013. godine kojima se obveza razumne prilagodbe specifično definira za područje zapošljavanja, osiguravanja pristupa dobrima i uslugama, i drugim područjima, raspravljene ili usvojene politike ili mjere s ciljem promicanja dostupnosti dobara i usluga, s posebnim osvrtom na European Accessibility Act te dva primjera dobre prakse u ostvarivanju jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom u RH.

3.19.1. PRAĆENJE PROVEDBE KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM I DRUGIH DOKUMENATA

Primjena UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji

Europska unija ratificirala je Konvenciju 23. prosinca 2010. U Bruxellesu je 24. i 25. listopada 2013. godine održan Radni forum o primjeni Konvencije u EU koji je okupio oko 200 predstavnika nacionalnih tijela koja sukladno čl. 33 štite, prate i promiču Konvenciju iz 28 zemalja članica.

Tijekom Foruma predstavnici članica Europske unije čija je inicijalna izvješća o provođenju Konvencije dosad raspravio UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom govorili su o svojim iskustvima u procesu izvještavanja, iznijeli su preporuke koje im je uputio Odbor kao i izazove u njihovu provođenju. Od članica EU-a dosad su raspravljena izvješća Španjolske i Austrije, a u pripremi je rasprava o inicijalnom izvješću Švedske. Posebno se raspravljalo o pojedinačnim pritužbama Odboru prema Fakultativnom protokolu kao i ulozi nezavisnih institucija i organizacija osoba s invaliditetom u zaštiti prava osoba s invaliditetom o kojima su govorili predstavnici Cipra. Predstavljen je i okvir za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije na razini Europske unije kojeg čine Europska komisija, Europski parlament, Europski pravobranitelj, Agencija za temeljna prava i Europski forum osoba s invaliditetom. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na posebnom sastanku između predstavnika okvira za praćenje, zaštitu i promicanje Konvencije Europske unije i predstavnika nacionalnih okvira zemalja članica.

Iskustvo Austrije u podnošenju inicijalnog izvješća - Austrija je Konvenciju ratificirala 2008. godine, a inicijalno izvješće podneseno je 2010. godine. Prije podnošenja Odboru o Izvješću je održana javna rasprava u kojoj su sudjelovala sva ministarstva, predstavnici regionalne vlasti, pravobranitelja za osobe s invaliditetom i predstavnika osoba s invaliditetom. Područja koja je Odbor u Završnom zapažanju istaknuo kao pozitivna odnosila su se na postojanje pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom i

nacionalnog tijela za praćenje Konvencije, donošenje nacionalne strategije za osobe s invaliditetom, navođenje znakovnog jezika kao jednog od službenih jezika u Ustavu, mogućnost da osobe koje su lišene poslovne sposobnosti ostvaruju biračko pravo, napredak u ostvarivanju pristupačnosti i osobne asistencije, kao i projekti u području inkluzivnog obrazovanja i odlučivanja uz podršku.

Od područja koja izazivaju zabrinutost istaknuta je fragmentiranost politika za osobe s invaliditetom, činjenica da je broj osoba s invaliditetom u institucijama porastao kao i nasilje nad njima. Istaknuto je da je potrebno proširiti osobnu asistenciju i da inkluzivno obrazovanje pokazuje stagnaciju. Predstavnik austrijskog ministarstva koje je središnje mjesto unutar austrijske Vlade, Ministarstvo rada, socijalnih poslova i zaštite potrošača istaknuo je da će neke preporuke Odbora biti teško provesti. Austrijsko Nacionalno vijeće osoba s invaliditetom koje okuplja 78 organizacija članica godinu i pol dana radilo je na pripremi alternativnog izvješća za koje su nastojali prikupiti što više konkretnih podataka, a uz svaki članak predložili su i preporuku. Delegacija osoba s invaliditetom bila je prisutna i na konstruktivnom dijalogu između Odbora i austrijske Vlade. Predstavnica austrijskog nezavisnog odbora za praćenje provedbe Konvencije govorila je o radu Odbora na pripremi nezavisnog alternativnog izvješća koje je bilo otežano činjenicom da tijelo nema svoj proračun i da njegovi članovi rade pro bono, a nadležnost im je ograničena samo na saveznu razinu pri čemu regionalne vlasti moraju provoditi svoje vlastito praćenje. Predstavnica švedskog Ministarstva zdravstva i socijalnih poslova istaknula je kako to Ministarstvo koordinira politike za osobe s invaliditetom dok ostala ministarstva trebaju pitanja osoba s invaliditetom uključiti u svoj rad.

Iz UN-ovog Ureda visokog povjerenika za ljudska prava koji su tajništvo Odbora za osobe s invaliditetom govorili su o aktivnostima odbora, posebice o nedavno objavljenom tumačenju članka 9 o pristupačnosti i članka 12 o jednakosti pred zakonom.

Individualne pritužbe upućene Odboru za prava osoba s invaliditetom sukladno Fakultativnom protokolu - Dosad je zaprimljeno 200 pritužbi koje podliježu ispitivanju kriterija prihvatljivosti od kojih je jedan i taj da se slučaj na koji se pritužuje morao dogoditi nakon stupanja Konvencije na snagu za pojedinu zemlju i da su prethodno iscrpljena sva domaća pravna sredstva ili ona osobi nisu dostupna. Pri tome tu istu pritužbu ne smije razmatrati neko drugo tijelo. Pritužbu može podnijeti jedna osoba ili grupa njih, ili zastupnik neke osobe. Važno je da se u pritužbi navede što više detalja o povredi prava zajamčenog Konvencijom. Država članica ima rok od 6 mjeseci da se očituje na činjenice slučaja s kojima se potom upoznaje pritužitelja da bi na kraju o slučaju raspravljao Odbor. Cijeli postupak u prosjeku traje oko 2 godine što je kraće nego primjerice postupci pred Europskim sudom za ljudska prava.

Odbor je dosad iznio mišljenja u 4 slučaja od kojih je u 3 našao na povredu prava zajamčenog Konvencijom. Više o ti slučajevima može se naći na stranici <http://www.internationaldisabilityalliance.org/en/crpd-committee-views-communications> Slučaj protiv Švedske odnosio se na neodobravanje dozvole za gradnju bazena koji je potreban osobi za rehabilitaciju pri čemu je nađena povreda članka 5, 19, 25 i 26. U slučaju protiv Mađarske nepristupačnost bankomata OTP banke slijepim korisnicima prema mišljenju Odbora čini povredu članka 9 prema kojem države potpisnice moraju osigurati da usluge koje nude i privatni pružatelji ispunjavaju sve zahtjeve za pristupačnost osobama s invaliditetom. U drugom slučaju protiv Mađarske individualna sudska procjena biračke sposobnosti predstavlja diskriminaciju osoba s invaliditetom i povredu članka 29. Mišljenja Odbora u ovim slučajevima odnosi se samo na državu protiv koje je pritužba podnesena dok ih druge države mogu koristiti kao alat u zagovaranju.

Iskustvo Cipra-Predstavnik Udruženja organizacija osoba s invaliditetom Cipra govorio je kao je ta organizacija zakonom proglašena organizacijom koja predstavlja osobe s invaliditetom pri čemu je zakonska obaveza da se sva nacionalna i lokalna tijela prilikom donošenja odluka koje se tiču osoba s invaliditetom savjetuju s Udruženjem. Cipar je Konvenciju ratificirao 2011. godine, a inicijalni izvještaj

pripremljen je na vrijeme. Osobe s invaliditetom tražile su osnivanje specijaliziranog pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom, ali zbog teške gospodarske situacije, zadaća nezavisnog provođenja, praćenja i promicanja Konvencije pripala je Uredu pravobranitelja. U nacionalnom akcijskom planu za osobe s invaliditetom od 2013. do 2015. godine. Dane su konkretne odredbe i rokovi za provedbu međutim zbog gospodarske krize vjerojatno će biti potrebno revidirati Plan. Kriza je teško pogodila udruge osoba s invaliditetom, a smanjena su i naknade s osnove invaliditeta pri čemu je istaknuto da mjere štednje ne narušavaju samo prava osoba s invaliditetom već i cijele populacije.

Ured povjerenika za upravu i ljudska prava – pravobranitelj Cipra je neovisno tijelo za Konvenciju. Uz aktivnosti praćenja Nacionalnog akcijskog plana, zaprimaju pritužbe osoba s invaliditetom. Na temelju istraživanja jedne pritužbe potiču ispitivanje cijelog sustava. Najčešća područja pritužbi su ostvarivanje socijalnih naknada te pristup obrazovanju i zapošljavanju. Važno područje rada je suradnja s udrugama osoba s invaliditetom preko Savjetodavnog odbora koji osobama s invaliditetom omogućuje izravno sudjelovanje u radu Ureda.

Europska strategija za osobe s invaliditetom od 2010. do 2020.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je članica fokus grupe za nacionalne dionike u sklopu studije o Europskoj strategiji za osobe s invaliditetom i UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

Rasprava je vođena prema zajedničkim istraživačkim pitanjima. Cilj fokus grupe bio je dobiti mišljenje o utjecaju koji EU ostvaruje u državama članicama, pri čemu je spomenuta specifičnost Hrvatske koja je dosadašnje aktivnosti provodila u pretpristupnom razdoblju.

Fokus grupa je bila dio multinacionalnog projekta kojeg financira Komisija s ciljem vrednovanja dosadašnje učinkovitosti Europske strategije za osobe s invaliditetom kao i davanje preporuka o načinima na koji se ti učinci mogu pojačati. Prilikom provođenja istraživanja napomenuti je da je najvažniji onaj oblik informacija koje su u obliku specifičnih primjera toga kako su aktivnosti EU-a utjecale na implementaciju Strategije u zemljama članicama ili na položaj osoba s invaliditetom u njima.

Aktivnosti EU-a mogu imati različite oblike: zakonodavstvo EU-a (obaveze koje proizlaze iz Sporazuma, direktiva i regulativa, itd.), učenje od drugih zemalja kroz mehanizme razmjene i koordinacije koji postoje u EU, korištenje fondova EU-a (strukturnih fondova, financiranje projekata i istraživanja, itd.), informacije i podaci koje je prikupio Eurostat ili druge institucije EU, aktivnosti koje EU provodi na podizanju razine svijesti i tome slično. Učinak može imati različite oblike. Prilikom evaluacije prethodnog Akcijskog plana za osobe s invaliditetom, u popratnom radnom dokumentu koji je izradila Komisija utvrđeno je da su nedostatne informacije o izravnom učinku politika EU-a na osobe s invaliditetom. Ključne dimenzije učinka koje su identificirane bile su: učinak na položaj osoba s invaliditetom, gospodarski učinak, učinak na tehnološki razvoj i inovacije te učinak na javne vlasti.

Te vrste učinaka procjenjivale su se u sedam područja koje obuhvaća Europska strategija za osobe s invaliditetom: pristupačnost, sudjelovanje, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje, socijalna zaštita i zdravlje.

Europsku strategiju za osobe s invaliditetom od 2010.-2020. izradila je Europska komisija. U lipnju 2011. Dokument je podržalo Europsko vijeće koje čine predstavnici vlada svih zemalja članica. U svojim zaključcima kojima podupire provedbu Strategije, Vijeće je pozvalo zemlje članice i Komisiju da učine napredak u 7 akcijskih područja kroz donošenje zakona, jačanje statistike na razini EU-a, odgovarajuće korištenje financijskih sredstava EU-a i mainstreaming pitanja invaliditeta u nacionalne programe reformi i Europsku strategiju 2020. Europska strategija za osobe s invaliditetom dio je šireg konteksta Strategije

Europa 2020¹⁶ i UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.¹⁷ Njezini ključni ciljevi su osigurati učinkovito upravljanje i usklađivanje s UN-ovom Konvencijom. Vezano uz upravljanje, cilj joj je osnovati okvir za praćenje, koordinativne mehanizme i poboljšano praćenje i vrednovanje (kroz prikupljanje podataka i pokazatelja).

U radu fokus grupe za nacionalne dionike u sklopu studije o Europskoj strategiji za osobe s invaliditetom i UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom uz pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom kao predstavnicu nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava za osobe s invaliditetom, sudjelovala je i Vladina predstavnik u EU Skupštini visokoj razini za osobe s invaliditetom (EU Disability High Level Group), predstavnici nacionalne zajednice udruga koje su aktivno uključene u European Disability Forum (u Hrvatskoj su to Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Hrvatski savez osoba s tjelesnim invaliditetom) SOIH i predstavnik Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije kao tijela nadležnog za nadgledanje raspodjele sredstava iz Europskog socijalnog fonda.

Povelja o temeljnim ljudskim pravima Europske unije

Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u 2014. godini provodit će projekt (Učiniti Povelju o temeljnim ljudskim pravima Europske unije živim instrumentom - *Making the EU Charter of Fundamental Rights a Living Instrument*). U fazi pripreme projekta od Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatraženo je mišljenje o važnosti Povelje za zaštitu prava osoba s invaliditetom i izazovima koji bi se mogle pojaviti u njezinoj primjeni.

Budući da je Povelja o temeljnim ljudskim pravima pravno obvezujući instrument za sve države članice pa tako i za Republiku Hrvatsku, a uz to čini primarno zakonodavstvo EU-a s kojim treba biti usklađeno ne samo sekundarno zakonodavstvo EU-a i nego i nacionalne mjere, smatramo da će Povelja u značajnoj mjeri biti koristan alat u zaštiti i promicanju ljudskih prava građana i građanki RH i osoba s invaliditetom koje su primarna nadležnost Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Posebno veliki potencijal za korištenje u radu na zaštiti prava osoba s invaliditetom vidimo u članku II-86 Uključivanje osoba s invaliditetom: Unija priznaje i poštuje pravo hendikepiranih osoba na mjere čiji je cilj osiguravanje njihove neovisnosti, društvene i profesionalne uključenosti te njihovo sudjelovanje u životu zajednice. Tim člankom obuhvaćane su najšire potrebe osoba s invaliditetom čije zadovoljavanje treba rezultirati uključivanjem u zajednicu što je temeljni cilj politike za osobe s invaliditetom, ali i svrha ovog članka. Ujedno je i u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom prepoznato da su mjere za osiguravanje neovisnosti i uključenosti u svim područjima života odnosno, jezikom Konvencije, podrška temeljno pravo osoba s invaliditetom.

Kad se taj članak čita zajedno s člankom 81. koji zabranjuje diskriminaciju, osobe s invaliditetom i u ovom dokumentu imaju pravnu zaštitu i drugih svojih prava kao što su primjerice pravo na obrazovanje, rad, pravo na stupanje u brak i osnivanje obitelji, poštivanje privatnog i obiteljskog života, pravo na cjelovitost osobe, socijalno osiguranje i socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu i zabranu mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja kao i druga prava.

Unatoč tome što su prava osoba s invaliditetom kao ljudska prava navedena u posebnom međunarodnom pravnom instrumentu koji je po svojoj pravnoj snazi također iznad nacionalnih zakona, a pobliže definira što svako od tih prava znači u kontekstu invaliditeta kao i obavezu država potpisnica na njihovo ispunjavanje (UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom), očekujemo da će Povelja omogućiti još djelotvorniju zaštitu prava osoba s invaliditetom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je nezavisno tijelo za praćenje, zaštitu i promicanje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pa su i zaposlenici Ureda najviše usmjereni na odredbe Konvencije koja je, kao što smo

¹⁶ http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.

¹⁷ <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=150>.

ranije naveli, sveobuhvatan međunarodni pravni instrument zaštite prava osoba s invaliditetom. To je i jedan od razloga slabijeg korištenja drugih pravnih instrumenata kao što je slučaj i s Poveljom posebice s obzirom na činjenicu da ona do stupanja Hrvatske u punopravno članstvo EU-a nije bila pravno obvezujuća.

Ono što vidimo kao ključne izazove u primjeni Povelje na nacionalnoj razini su slaba upoznatost hrvatskih aktera s načelima pravnog sustava Europske unije i kompleksnost odnosa između prava države članice i zakonodavstva EU. Posebice će biti važno za primjenu Povelje razlučiti u kojim slučajevima se može pozvati na njezine odredbe odnosno nastupa li država ili neka njezina institucija koja krši pravo kao agent EU-a ili ne, kao i pitanja odstupanja li država u danom slučaju od nekog jamstva koje jamči Ugovor o EU i radi li se o području regulacije koje je u sukobu s područjem koje je u nadležnosti Europske unije.

S obzirom na navedeno smatramo da će provođenje projekta *Making the EU Charter of Fundamental Rights a Living Instrument* kroz edukaciju ključnih dionika o tim pitanjima znatno doprinijeti primjeni Povelje. U edukaciju će biti uključeni i zaposlenici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina posebno smo upozorili posve neodgovarajući hrvatski prijevod termina *persons with disabilities* kako stoji u originalnom tekstu Povelje terminom 'hendikepirane osobe' u članaku II-86. Termin 'hendikepirane osobe' se već duže vrijeme doživljava pogrdnim i time neprihvatljivim za oslovljavanje osoba s invaliditetom. Ovakvim prijevodom stječe se i pogrešan dojam da Povelja ne slijedi suvremene trendove politike za osobe s invaliditetom pa bi prijevod trebalo što skorije ispraviti.

3.20. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Jedna od glavnih uloga pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je podizanje razine svijesti i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i o socijalnog modela invaliditeta i pristupa utemeljenog na ljudskim pravima. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom provodio je i u 2013. godini tu svoju zadaću organiziranjem događanja, posjetima udrugama osoba s invaliditetom, obilascima gradova, sudjelovanjem na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih institucija, sudjelovanjem u medijima, preko internetske stranice Ureda, te kroz druge aktivnosti koje će biti prikazane u nastavku.

3.20.1. ORGANIZIRANJE DOGAĐANJA

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je tijekom 2013. godine organizirao **16 aktivnosti** - obilježavanje Međunarodnog dana rada povodom kojeg je organiziran skup *Uspješne žene s invaliditetom, ima li ih u RH?*, zatim gostovanje posebnog UN-ovog izvjestitelja za osobe s invaliditetom, stručne skupove u Splitu i Vukovaru na temu: „*Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom*“, povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava obilježeno je i pet godina instituta pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom u RH, te su u sklopu obilazaka županija održana savjetovanja osoba s invaliditetom u Sinju, Omišu, Trogiru, Solinu, Vukovaru, Požegi, Pazinu, Ludbregu, Osijeku, Ogulinu i Đakovu, a na inicijativu udruga tri savjetovanja- u Samoboru, Sisku i Petrinji.

3.20.1.1. OBILASCI ŽUPANIJA

Tijekom 2013. godine Pravobraniteljica i njezini suradnici boravili su u manjim sredinama Republike Hrvatske, odnosno posjetili su manje gradove s ciljem približavanja Ureda osobama s invaliditetom koje često žive izolirane i isključene, bez mogućnosti pristupa informacijama o načinu ostvarivanja ili zaštite

njihovih prava. Stoga je dio obilazaka uključivao i zaprimanje individualnih pritužbi osoba s invaliditetom na povrede prava i savjetovanje pojedinaca o načinu ostvarivanja njihovih prava.

Drugi cilj ovih obilazaka bio je utvrditi razinu usluga u zajednici za osobe s invaliditetom u manjim sredinama, senzibilizirati lokalnu vlast za potrebe osoba s invaliditetom i potaknuti ih na djelovanje kako bi se njihov položaj u toj zajednici unaprijedio.

Organiziranjem sastanaka s lokalnim udrugama osoba s invaliditetom stekli smo saznanja o njihovom položaju u lokalnoj sredini i teškoćama s kojima se susreću pri ostvarivanju svojih prava. O tako uočenim problemima smo potom razgovarali s gradonačelnicima gradova koje smo obišli i njihovim suradnicima, ukazujući im na dužnost poštivanja prava osoba s invaliditetom i poduzimanja mjera radi unaprjeđenja njihovog položaja. Upoznali smo ih sa značenjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i zaokretom u poimanju ljudskih prava osoba s invaliditetom te o obvezama društva koje proizlaze iz ovog međunarodnog pravnog dokumenta. Predstavnicima gradske vlasti ukazano je da prilikom donošenja programa, strategija, odluka i ostalih akata vezanih za funkcioniranje ili razvoj grada u svakom smislu uzmu u obzir potrebe osoba s invaliditetom i dužnost unaprjeđenja njihovih prava. Naročito je ukazano kako je ove okolnosti potrebno imati na umu kod odlučivanja o gradskom proračunu.

Politika Republike Hrvatske tradicionalno je desetljećima bila usmjerena na izdvajanje osoba s invaliditetom iz njihove okoline i iz njihovih obitelji i smještavanje u specijalizirane ustanove. Gradile su se posebne škole, posebne ustanove u sustavu socijalne skrbi, osnivale su se posebne zaštitne radionice za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Smatralo se da se time čini dobro, kako njima, tako i njihovoj obitelji i okolini, odnosno da je to u interesu osoba s invaliditetom i da će na taj način dobiti najbolju moguću skrb.

Pod izlikom dobrobiti i najboljeg interesa zapravo su se kršila njihova ljudska prava. Sada znamo da je osobama s invaliditetom mjesto u njihovoj primarnoj životnoj zajednici da trebaju biti integrirani u društvo, koje im je dužno pružiti pomoć, odnosno prilagodbu kako bi taj suživot bio uspješan i kako bi doista živjeli u svojim zajednicama kao njihovi ravnopravni građani. Upravo to je i svrha započetog procesa deinstitutionalizacije kojim se namjerava postići da se osobe s invaliditetom vrate iz ustanova u svoju zajednicu i da im se omogući da u toj zajednici dobiju svu potrebnu podršku samostalnom življenju, najčešće u obliku različitih socijalnih usluga.

U svim sredinama koje smo obišli primijetili smo upravo nedostatak ovih socijalnih usluga, zbog kojih sve osobe s invaliditetom imaju vrlo slične, gotovo jednake teškoće u ostvarivanju prava na kvalitetan život u zajednici. S druge strane, u nekim sredinama koje smo obišli stekli smo saznanja o dobroj suradnji gradskih vlasti s udrugama osoba s invaliditetom te o poduzimanju nekih mjera kako bi se osobama s invaliditetom omogućile određene prilagodbe i pomoć u ostvarivanju samostalnog života u zajednici. Međutim, uočeno je kako u gotovo svim gradovima nedostaju sustavni planovi ili strategije unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom, s jasno utvrđenim potrebama i ciljevima koji se istima žele postići. S obzirom na navedeno, ne može se niti očekivati da će ove usluge biti sustavno osigurane i svima jednako dostupne, sukladno potrebama. Upravo na nužnost poduzimanja dodatnih napora, ostvarenjem suradnje između lokalne i regionalne samouprave, ali i državnih i javnih institucija, kako bi se ostvarili ovi ciljevi nastojali smo ukazati gradonačelnicima gradova s kojima smo se sastali. O tome koliko je u međuvremenu poduzeto povodom ukazivanja i preporuka Ureda podatke ćemo prikupiti tijekom idućeg izvještajnog razdoblja.

1.SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

Grad Omiš

Gradonačelnik Grada Omiša sastao se s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i njezinom savjetnicom prilikom obilaska Grada Omiša u svrhu upoznavanja s problematikom osoba s invaliditetom na području Grada.

Tom prilikom smo pohvalili ranije izraženu spremnost gradonačelnika da u svom mandatu u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom poduzme mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na području Grada Omiša. Iz Udruge Agape su nas obavijestili da je suradnja započeta neposredno prije naše posjete nastavljena i da se radi na identificiranju ključnih potreba osoba s invaliditetom i planiranju načina njihovog rješavanja, a Grad Omiš je osigurao i konkretnu financijsku podršku radu Udruge.

Tijekom obilaska Omiša primijetili smo da postoji svijest o potrebi prilagođavanja objekata javne namjene osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, ali nije učinjeno dovoljno da bi se osobama s invaliditetom omogućilo korištenje svih usluga na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Velik izazov je uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne programe predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja. U tom smislu je potrebno pojačati napore na stvaranju preduvjeta za osiguravanje prava na obrazovanje na jednakoj osnovi s drugima kroz uklanjanje arhitektonskih barijera, ali i osiguravanje dodatnog broja stručnih radnika za koje smo obaviješteni da nedostaju u dječjim vrtićima.

Da bi osobe s invaliditetom mogle živjeti u svojoj zajednici na ravnopravnoj osnovi sa svojim sugrađanima potrebno im je osigurati dodatnu podršku u obliku socijalnih usluga. Udruge osoba s invaliditetom koje djeluju na području Grada Omiša i susjednih područja (udruge Agape i Prijatelj) danas pružaju mnoge od tih socijalnih usluga kao što su neophodne usluge u kući, usluge medicinske gimnastike, već spomenutu uslugu prijevoza, uslugu osobne asistencije i asistenta u nastavi, logopedске tretmane, tretmane fizioterapeuta i radnog terapeuta. Udruge na razne načine pokušavaju prikupiti sredstva za pružanje tih usluga – primjerice preko projekata nadležnih ministarstava i apliciranjem na međunarodne fondove. Međutim, naglasili smo kako je važno da u tim svojim naporima imaju podršku i partnerstvo lokalne zajednice.

Kad se radi o prioritetima vezanim uz ostvarivanje ravnopravnosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, preporučili smo da ih se definira uz zajedničku suradnju s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom i kroz dugogodišnji rad su identificirale njihove potrebe.

Pri tome primjeri drugih sredina mogu poslužiti kao poticaj, ali konkretne ciljeve najbolje se može definirati sa samim osobama s invaliditetom koje žive taj život na području grada, a za zastupanje svojih interesa i samostalno pružanje podrške organizirali su se u udruge koje ostvaruju zavidne rezultate i osiguravaju skrb u slučajevima kad izostaje sustavna skrb i podrška države.

Glavni je problem što ne postoje službe podrške u zajednici koje bi mogle zadovoljavati intenzivne potrebe za medicinskom njegom i rehabilitacijom. Pružanje takvog opsega skrbi gotovo isključivo pada na teret obitelji.

Zbog navedenih problema preporučili smo nastaviti započetu suradnju s udrugama osoba s invaliditetom kao i izradu plana prioriteta.

U svom odgovoru na navedenu preporuku Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz Grada Omiša obavijestili su nas da su oformili radnu skupinu za izradu strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom na području Grada Omiša. Kao svrhu strategije naveli su unaprjeđenje, zaštitu i osiguravanje ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda za osobe s invaliditetom na području Grada Omiša.

U radnu skupinu za izrade strategije Grada imenovani su uz predstavnike gradskih vlasti i predstavnici udruga osoba s invaliditetom i Centra za socijalnu skrb.

Ujedno smo obaviješteni da udruge osoba s invaliditetom koje djeluju na području Grada Omiša prema Programu javnih potreba u području socijalne skrbi za Grad Omiš za 2014. godinu imaju stavku Redovne djelatnosti od 70.000,00kn i stavku Organiziranog prijevoza osoba s invaliditetom u iznosu od 60.000,00 kn.

Grad Solin

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i zamjenica pravobraniteljice održale su sastanak s gradonačelnikom Solina i suradnicima na temu: „Razina usluga u zajednici za osobe s invaliditetom“.

Posebno se govorilo o dosegutoj razini zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u području obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne skrbi i pristupačnosti za osobe s invaliditetom kao i o izazovima na koje nailaze. U poslijepodnevnim satima održana su savjetovanja o individualnim pravima i zaprimane pojedinačne pritužbe na teškoće u ostvarivanju pojedinih prava iz zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Gradonačelnik Solina je zajedno sa svojim suradnicima upoznao pravobraniteljicu s aktivnostima koje provode u gradu na korist osoba s invaliditetom. Istaknuo je da grad financira u dogovoru i partnerstvu s Crvenim križem prijevoz osoba s invaliditetom u Solinu, i to ne samo za potrebe osoba s područja grada već i okolice. Međutim, pravobraniteljica je naglasila kako joj je ukazano u ljeto 2013. na problem osiguravanja prijevoza osobama s invaliditetom te je tada uputila preporuku gradu Solinu, na što su i Grad i udruge potvrdile da je prijevoz za sada osiguran u dovoljnoj mjeri ali da uvijek postoji prostor za unaprijeđenje istog.

Grad izdašno potpomaže djelovanje 4 udruge čiji članovi su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju. Posebno dobra suradnja je naglašena s udrugom Moje dijete, što nam je u kasnijem savjetovanju potvrdila i navedena udruga, gdje Grad financira prostor i troškove te potpomaže aktivnosti Udruge.

Vezano za inkluzivno obrazovanje, Grad je prepoznao važnost podrške djeci s teškoćama te osigurava sredstva za 8 asistenata u predškolskim i nastavnim programima. Naglasili su da je Grad osnivač predškolskih i osnovnoškolskih ustanova.

Što se tiče zapošljavanja osoba s invaliditetom u Gradskoj upravi su zaposlene dvije osobe s invaliditetom, jedna u Crvenom križu i jedna u Gradu Solinu.

Kada je riječ o pristupačnosti objektima, gradonačelnik je izjavio kako je ulaz u zgradu Gradske uprave prilagođen za osobe s invaliditetom, međutim zgrada nema dizala pa se stranke koje imaju invaliditet primaju u prizemlju u gradskoj vijećnici. Tijekom boravka u gradu uočili smo nekolicinu označenih parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom, međutim u Gradu su nam naveli da nemaju „pauka“ već zlouporabu kažnjava policija. Zamijetili smo također da je potrebno osigurati pristupačnost odnosno ukloniti prepreke na ulazima u privatne trgovine, kafiće ali i stambene objekte. Također nam je na sastanku ukazano na problem djelomične pristupačnosti Doma zdravlja u Solinu.

Pravobraniteljica je gradonačelnika sa suradnicima upoznala s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti te započetim procesom deinstitucionalizacije i potrebe razvoja mreže usluga u zajednici. Gradonačelnik je naveo da u Gradu postoji jedan privatni dom za starije i nemoćne osobe i zapravo nije upoznat gdje se građani s toga područja smještavaju kada su u starijoj životnoj dobi, bez bližnjih, siromašni ili bez potpore koja bi im osiguravala ostanak u njihovom vlastitom domu, ali je iskazao zabrinutost za navedeno. Stoga je dana preporuka za osiguravanje usluga svima potrebitima, a u svrhu osiguravanja što neovisnijeg življenja u vlastitom domu.

Pravobraniteljica preporučila osigurati kvalitetnu suradnja svih institucija s udrugama koje najbolje znaju potrebe svojih članova te izraditi analize i planove za buduće razdoblje, a na korist djeci i odraslim osobama s invaliditetom.

Grad Trogir

Predstavnici Udruge tjelesnih invalida „TOMS“-Trogir istaknuli su dobru suradnju s Gradom koji ih podržava u provedbi njihovih akcija, ideja i projekata. Međutim, istaknuli su i određene probleme odnosno prostor za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Tako izdvajaju potrebu za nabavkom „gusjeničara“ kojim bi se savladavale arhitektonske barijere vezane za korištenje javnih sadržaja u staroj gradskoj jezgri, potrebu za uređenjem plaže koja će biti pristupačna osobama s invaliditetom, potrebu za javnim wc-om pristupačnim osobama s invaliditetom koje posjećuju Grad. Navode i problem koji je nastao pri radovima na prometnici koja vodi do „malog mosta“ radi nespuštenih rubnika.

Na sastanku sa zamjenikom gradonačelnika i njegovim suradnicima istaknuto je kako Grad pruža podršku i nadalje će to činiti Udruzi „TOMS“. Vezano uz nabavku „gusjeničara“ navedeno je kako je Grad je

spreman kupiti „gusjeničar“ kojeg bi dao na korištenje Udruzi „TOMS“. Vezano za uređenje plaže koja će biti pristupačna osobama s invaliditetom Grad će u dogovoru s Udrugom „TOMS“ pristupiti iznalaženju najpraktičnijeg rješenja koje bi obuhvaćalo i prostor za presvlačenje osoba s invaliditetom. Vezano za javni wc pristupačan osobama s invaliditetom koje posjećuju Grad predstavnici Grada naveli su kako su svjesni problema i nastojat će iznaći način za njegovo rješavanje. Što se tiče problema koji je nastao pri radovima na prometnici koja vodi do „malog mosta“ radi ne spuštenih rubnika, Grad će uputiti dopis Hrvatskim cestama kojeg će na znanje dostaviti i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom radi eventualne pomoći. Naime, u završnoj fazi je priprema izgradnje kružnog toga na tom djelu prometnice (kod „malog mosta“) te je sada prilika i za otklanjanje uočenih nedostataka vezanih za arhitektonske barijere/(ne)pristupačnost. Predstavnike Grada upoznali smo s činjenicom postojanja Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („NN“ br. 78/13.). Vezano uz predškolski odgoj i obrazovanje u kojem participiraju i djeca s teškoćama u razvoju, od predstavnika Grada čuli smo kako se izdvajaju značajna sredstva. Grad financira i 12 asistenata u nastavi učenicima s teškoćama u razvoju.

Razgovarali smo i o Domu za psihički bolesne odrasle osobe, a vezano za potrebu deinstitucionalizacije korisnika Doma. Predstavnici Grada moguće rješenje vide u napuštenoj vojarni Divulje. Napomenuli smo im da kod tog (mogućeg rješenja) moraju voditi računa o izbjegavanju getoizacije i segregacije osoba s invaliditetom. Nadalje smo istaknuli potrebu aktivne zaštite osoba s invaliditetom, a u svjetlu načela skrbi pružanjem usluga u zajednici, umjesto dosadašnje usmjerenosti na smještavanje u institucije, što se naročito odnosi na osobe sa psiho-socijalnim teškoćama. U tom smislu istaknuta je obveza svih, pa tako i lokalne samouprave da doprinese sprječavanju institucionalizacije i provedbi postupka deinstitucionalizacije svih kategorija osoba s invaliditetom.

Grad Sinj

Zamjenik i savjetnice pravobraniteljice sastali su se predsjednikom i članovima Udruge tjelesnih invalida grada Sinja (UTIS) koji su istaknuli dobru suradnju s Gradom, no isto tako su nas upozorili na brojne probleme s kojima se susreću u svakodnevnom životu u lokalnoj zajednici. Spomenuta je tako nepristupačnost tri osnovne i četiri srednje škole, Doma zdravlja, gradskog bazena, CZSS-a, HZZO-a, Pošte, MUP-a; parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom, nesenzibiliziranost građana Sinja i Cetinske krajine prema osobama s invaliditetom, plaćanje najma za prostor u kojem djeluje Udruga. Kao pozitivnu promjenu naveli su rad na arhitektonskoj pristupačnosti nogostupa.

Gradonačelniku i njegovim suradnicima predstavljeni su problemi s kojima se svakodnevno suočavaju njihovi sugrađani s invaliditetom te je zatraženo da se poduzmu mjere radi zaštite i unaprjeđenja njihovih prava. Doznali smo kako Grad radi i nadalje će raditi na rješavanju problema pristupačnosti u njihovoj nadležnosti. Gradski bazeni nisu u isključivom vlasništvu Grada te stoga nije moguće izvršiti prilagodbu prostorija. Navedeno je kako je osnovni problem vezan za nepristupačne škole, Dom zdravlja, CZSS-a, HZZO-a, Poštu, MUP taj što se predstavnici tih institucija ne odazivaju na sjednice Grada na kojima se raspravlja o mogućnostima rješavanja nepristupačnosti. Vezano za parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom zamjenica gradonačelnika naglasila je važnost prijavljivanja takvih slučajeva, s obzirom da Grad ima pauk službu i promptno reagira na prijave građana.

Grad financira pet asistenata u nastavi. Udruga invalida grada Sinja financira dva asistenta u nastavi i pet osobnih asistenata. Grad financira i prijevoz djece s teškoćama u razvoju u ustanovu „Juraj Bonačić“. Gradski vrtić ima posebnu skupinu djece s teškoćama u razvoju dijelom integriranu u rad vrtića. U Gradu smatraju da su senzibilizirani prema osobama s invaliditetom, ali ističu činjenicu teške ekonomske situacije u kojoj je gradski proračun smanjen za 1/3 ukupnog iznosa te je teško financirati sve potrebe.

Povodom zaprimljene pritužbe na nepristupačnost Doma zdravlja, Ured je upozorio Dom zdravlja na nužnost osiguranja dostupnosti osobama s invaliditetom dobara i usluga na jednakoj osnovi s drugim građanima pa s tim u vezi i obvezu osiguranja arhitektonske pristupačnosti sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti. Od Doma zdravlja Splitsko – dalmatinske županije zaprimljen je odgovor kako

je do kraja 2013. godine na objektu u Sinju planirana izgradnja pristupa osobama s invaliditetom, a sve ambulantne primarne zdravstvene zaštite premjestit će se u prizemlje objekta te će tako biti dostupne pacijentima starije životne dobi i osobama s invaliditetom.

2.ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

Grad Samobor

U organizaciji Udruge osoba s invaliditetom grada Samobora i Sv. Nedelje održano je savjetovanje o pravima osoba s invaliditetom. Uz članove udruge, skupu su nazočili njihovi bližnji, predstavnica centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezina zamjenica te drugi gosti. Unatoč činjenici da na savjetovanju nije nazočio predstavnik gradske uprave (iako su bili pozvani) na tom savjetovanju mogli su se riješiti ili barem pokušati riješiti gorući problemi osoba s invaliditetom na području Grada Samobora. Pravobraniteljica je nazočne upoznala s promjenama koje su se događale tijekom 2013. godine u zakonodavnom okviru ali i o iskustvima u svakodnevnom radu. Tijekom savjetovanja u prostorima udruge (upravo je na inicijativu pravobraniteljice i dobiven ovaj privremeni prostor u sklopu objekta Autobusnog kolodvora kao rješenje dok se udruga ne preseli u prostore vojarne), uprava udruge je iskazala zadovoljstvo suradnjom s Gradom. Međutim ostala su otvorena pitanja na koja smatramo da jedino Grad, u suradnji s udrugom, centrom za socijalnu skrb i drugim relevantnim tijelima može pomoći i time olakšati svakodnevnicu svojim sugrađanima.

Savjetovanju je nazočila nekolicina osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju koji se zbog nedovoljne podrške u obitelji, u kojoj je jedan od članova osoba s invaliditetom, upućuju da razmisle o nastavku života u instituciji, primjerice u domu za starije i nemoćne osobe. Radi se o obiteljima u kojima su roditelji bolesni, starije osobe i/ili samohrani roditelji, koji i sami trebaju pomoć i nisu u mogućnosti svojim bližnjima, djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom osigurati dovoljnu podršku često niti za najosnovnije potrebe. Neke od tih osoba s invaliditetom i djece imaju asistenciju nekoliko sati dnevno – osobne asistente ili asistente u nastavi, ali kako se tu radi o osobama s najtežim invaliditetom koje trebaju 24-satnu podršku, sve češće im se događa da ima dijelova dana pa čak i po nekoliko dana da im nema tko pomoći.

Zbog nepostojanja usluga u zajednici koje mogu biti podrška i zadovoljavati intenzivne potrebe za medicinskom njegom i rehabilitacijom i konstantnu gotovo 24-satnu podršku pri svim oblicima samozbrinjavanja poput osobne higijene, hranjenja, oblačenja kao i drugih aktivnosti svakodnevnog života, pružanje navedenih usluga gotovo uvijek obavlja obitelj. Provođenje pilot projekta osobnog asistenta uvelike je pridonijelo neovisnijem životu osoba s najtežim stupnjem i vrstom invaliditeta i smanjilo opterećenje obitelji. Međutim, za određen broj osoba, obitelji nemaju dovoljne kapacitete pa se te osobe moraju smjestiti u neki od domova socijalne skrbi.

Mlađe osobe s teškim tjelesnim invaliditetom se smještaju u domove za starije i nemoćne. Jasno je da sadržaji koji se nude osobama starije životne dobi nisu primjereni mlađim osobama, a posebnih standarda i normativa koji bi uzimali u obzir specifične potrebe mlađih osoba s invaliditetom unutar takvih ustanova nema. U svjetlu težnji i zakonske obveze ostvarivanja principa nezavisnog života u zajednici u skladu s Konvencijom za prava osoba s invaliditetom, nije ni prihvatljivo da se za takve osobe grade posebne ustanove već treba težiti stvaranju smještajnih uvjeta koji bi bili prostorno prilagođeni osobama u njihovim vlastitim domovima, dok bi se potrebna podrška trebala pružati u zajednici, a ne da se osobe zbog pružanja njege i podrške izdvaja iz zajednice i izolira u ustanovama, čak i da su njihovi normativi i prateće usluge prilagođene njihovim potrebama. Dok se takav sustav ne uspostavi, trebalo bi unutar postojećih rješenja prepoznati specifičnosti osoba s teškim motoričkim oštećenjima i sukladno tome utvrditi i osigurati potrebne standarde usluga.

Zbog navedenih problema preporučili smo Gradu da se u suradnji s predstavnicima institucija i udrugama na područja Svete Nedelje i Samobora provede sveobuhvatna analiza potreba na lokalnoj razini (primjerice kroz izradu kvalitetnih i sveobuhvatnih socijalnih planova), analizira postojeće usluge i

resurse te konzultira iskustva pozitivne prakse. Sukladno navedenim saznanjima potrebno je razviti usluge, vodeći računa o standardima kvalitete kako bi se postigao njihov cilj, a to je sprječavanje institucionalizacije i nastavak kvalitetne deinstitutionalizacije; također smo preporučili razviti probne projekte, testirati ih na više razina, provesti njihovu evaluaciju te ostaviti mogućnost korekcija tijekom njegovog provođenja ili uvođenja drugačijih modela; senzibilizirati, educirati i informirati javnost, same osobe s invaliditetom i njihove obitelji kao i stručne djelatnike u službama koje su nadležne za pružanje podrške te razviti odnosno zadržati mehanizme kontrole i u novim oblicima skrbi o osobama s invaliditetom kako ne bi došlo do povrede njihovih prava u drugim područjima. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor na navedenu preporuku.

3.SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

Grad Sisak

Na javnoj raspravi inicijative „Otvoreni Sisak“ gostovale su, na poziv Udruge slijepih grada Siska, pravobraniteljica i zamjenica. Svrha rasprave bila je poboljšanje komunikacije i suradnje udruga i nadležnih institucija u gradu Sisku i Sisačko - moslavačkoj županiji, transparentnost i dosljednost u provođenju „Povelje o suradnji grada Siska i udruga građana“, aktiviranje Savjeta za razvoj civilnog društva, aktiviranje Povjerenstva za osobe s invaliditetom i poticanje donošenja lokalne strategije za osobe s invaliditetom grada Siska. Događanju su nazočili predstavnici nadležnih institucija, udruga osoba s invaliditetom, zainteresirani građani i mediji.

Predsjednik udruge slijepih grada Siska i dijela Sisačko-moslavačke županije naglasio je da je cilj ove inicijative ono što već duže vrijeme nedostaje, a to je, progovoriti o problematici civilnog sektora u gradu Sisku. Članica Građanske inicijative „Moj grad Sisak“ koji su kao partneri pristupili ovoj inicijativi, kratkom prezentacijom predstavila je prisutnim gostima ciljeve inicijative, partnere inicijative, održane okrugle stolove inicijative te dosadašnje rezultate do kojih je građanska inicijativa došla.

Pravobraniteljica se obratila nazočnima i održala izlaganje nakon čega je odgovarala na pitanja u otvorenoj raspravi. U izlaganju je istaknula najčešća područja pritužbi građana iz Sisačko-moslavačke županije ali i općenito iz 2012. godine. Podsjetila je na djelokrug rada Ureda te na aktualna zbivanja vezana uz nacionalno zakonodavstvo u području reguliranja prava osoba s invaliditetom. Također je nazočne podsjetila na provođenje Zakona o suzbijanju diskriminacije. Na kraju izlaganja se usmjerila na inicijativu konačnog donošenja lokalne strategije za grad Sisak koja treba biti usklađena s Nacionalnom strategijom za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. godine. Posebnu pozornost je uputila na rad udruga.

Od 2010. godine Ured upozorava konstantno da bi se trebale prepoznati udruge koje zaista djeluju za opće dobro i koje u svojim sredinama djeluju kao pružatelji različitih usluga i čija opstojnost ne bi smjela biti dovedena u pitanje. Na područje Sisačko-moslavačke županije uočen je problem s prijevozom osoba s invaliditetom koje žive izvan grada čime im je onemogućen dolazak u prostorije udruge i sudjelovanje u aktivnostima. Time se stvaraju pasivni članovi, zakinuti za ovaj oblik sudjelovanja u životu zajednice. Pravobraniteljica je podržala inicijativu osnivanja Povjerenstva za osobe s invaliditetom u gradu Sisku te preporučila da buduća Strategija uključi realne i ostvarive ciljeve.

Iz rasprave i savjetovanja proizašli su sljedeći zaključci:

- *Potrebno je raditi na informiranosti jedinica lokalne i područne samouprave o problemima osoba s invaliditetom*
 - *Potrebno je osnovati Povjerenstvo za osobe s invaliditetom Grada Siska*
 - *potaknuti izradu Strategije o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom u gradu Sisku*
 - *u Strategiji navesti jasne ciljeve i konkretne aktivnosti*
 - *Razvijati socijalne usluge u lokalnoj zajednici*
 - *udruge moraju biti partner u lokalnoj zajednici*

- *Transparentnije financiranje udruga osoba s invaliditetom*
- *Potaknuti stipendiranje deficitarnih zanimanja kao npr. edukacijski-rehabilitator*

Grad Petrinja

Na Okruglom stolu pod nazivom „Budimo uključeni“ organiziranom povodom 10. obljetnice rada Udruge osoba s invaliditetom Sisačko – moslavačke županije pravobraniteljica je nazočno upoznala s djelokrugom rada Ureda te s najčešćim pritužbama koje zaprima s područja Grada Petrinje. Iste se odnose na sustav socijalne skrbi, izostanak usluga rane intervencije, propuštanje razumne prilagodbe u osiguravanju obrazovanja na svim razinama, a posebno u vrtićima, nepristupačnost u području javnog prijevoza te nepristupačnost ustanova i objekata javne namjene. Bilo je i pritužbi vezanih uz sustav zdravstva, odnosno nedostupnost zdravstvenih usluga. Pravobraniteljica je istaknula kako je potrebno urediti pitanje naknada s osnova invaliditeta koje moraju biti poticajne za uključivanje i zapošljavanje i trebaju odgovarati individualnim potrebama. Također je potrebno normativno urediti područje zapošljavanja i obrazovanja na način da se stvarno jamči nediskriminacija i inkluzija.

Prigodnim riječima obratila se i u uvodu ali i tijekom rasprave, predsjednica udruge koja je iskazala koliko je teško u mukotrpnoj borbi koju vode roditelji oboljele djece, prikazujući to i vlastitim primjerom. Udruga broji 246 članova kojima pomaže im veliki broj volontera.

Pravobraniteljica je prilikom posjeta obišla i Malu kuću u Petrinji koja pruža socijalne usluge djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom i čiju djelatnost je potrebno sustavno financirati, upravo kako ne bi bilo dovedeno u pitanje pružanje usluga za više od 50 djece s teškoćama u razvoju i nekolicine osoba s invaliditetom s područja gradova Petrinja, Gline, Novske, Siska i drugih.

Grad Sisak nije prepoznao potrebu sufinanciranja rada Udruge osoba s invaliditetom Sisačko- moslavačke županije iako najviše djece koje koriste izvaninstitucionalne usluge radnog terapeuta u organizaciji Udruge dolaze upravo s područja Siska.

Stoga smo preporučili da se Grad Sisak aktivno uključi u financiranje programa udruge kako ne bi bilo dovedeno u pitanje provođenje aktivnosti odnosno opstanak Male kuće kao jedine takve institucije na području Sisačko - moslavačke županije.

4.OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

Grad Osijek

Tijekom obilaska Osječko-baranjske županije, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i zamjenica održale su tribinu u Osijeku na kojoj su osobe s invaliditetom imale priliku upoznati se s iskustvima Ureda u radu na zaštiti prava osoba s invaliditetom, ali i uputiti pravobraniteljici pritužbu radi kršenja svojih prava ili samo zatražiti savjet o zaštiti istih.

Na tribini su prisustvovali predstavnici nadležnih institucija, pojedinci i predstavnici udruga osoba s invaliditetom i mediji.

Tijekom rasprave uočeno je kako je jedan od najznačajnijih problema pitanje zapošljavanja osoba s invaliditetom, odnosno profesionalne rehabilitacije. Pokazalo se da je prema podacima HZZ Osijek krajem 2012. evidentirano 703 nezaposlenih osoba s invaliditetom što je gotovo 16% više nego krajem 2011. godine. Upravo zbog navedenog velika su očekivanja od novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ali i od Zakona o mirovinskom osiguranju.

Na raspravi je ukazano i na problem pristupačnosti objekata u Osijeku i nedostatku prijevoznih usluga za osobe s invaliditetom iz okolice grada. Tribina je pokazala kako je nužno poboljšati suradnju osoba s invaliditetom i predstavnika lokalnih vlasti kao i pružiti priliku osobama s invaliditetom da se obrazuju i zaposle sukladno svojim mogućnostima i sposobnostima.

Grad Đakovo

O položaju i pravima osoba s invaliditetom bilo je riječi na tribini koju su održale pravobraniteljica i zamjenica u gradu Đakovu. Pozivu na tribinu odazvalo se 40-ak osoba s invaliditetom i članova njihovih

obitelji, predstavnici CZSS, HZZO i HZMO, dok je neodazivanje gradonačelnika i njegovih suradnika razočaralo osobe s invaliditetom. Prilikom rasprave otvorena su mnogobrojna pitanja, a najznačajniji broj se odnosio na pritužbe vezano za rad centra za socijalnu skrb, zavoda za zdravstveno osiguranje i mirovinskog osiguranja. Unatoč opredjeljenju RH za inkluzivno obrazovanje vidljivo je da u lokalnim sredinama potreban još značajniji ulog kako bi se uklonile predrasude za uključivanje djece u vrtić, ali i u osnovne škole.

Također je bilo vidljivo na savjetovanju da je potrebno veće razumijevanje osoba s invaliditetom od strane njihovih bližnjih, institucija ali i cijele lokalne sredine kako bi se mogli osjećati kao jednaki građani te se uključiti koliko god je to moguće u zajednicu.

Potrebna je veća podrška i suradnja udruga s gradskom upravom od razrade strategije ili plana koji će za osobe s invaliditetom osigurati modalitete razvoja usluga u zajednici, a time i unaprjeđenje kvalitete življenja.

5. VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

Grad Ludbreg

Pravobraniteljica i njezina zamjenica sastale su se s predstavnicima Grada Ludbreg vezano uz prosvjede ispred zgrade Grada. U konkretnom slučaju nisu uočeni propusti u postupanju gradonačelnika niti kršenje prava osobe s invaliditetom. Međutim, razgovaralo se o zapošljavanju osoba s invaliditetom općenito u gradskim institucijama. Grad je upoznat sa obvezama sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom vezano uz ostvarivanje prednosti pri zapošljavanju te kvotnoj obvezi. Grad nema zaposlenu niti jednu osobu s invaliditetom pa je u tom smislu i upućena preporuka.

Gradonačelnik je pravobraniteljicu upoznao s onim aktivnostima kojima potiču rad udruga na području grada Ludbrega ali i udruga iz drugih područja Varaždinske županije čiji članovi su građani Ludbrega. Posebno su zadovoljni radom udruge Sunce gdje grad financira i usluge prijevoza prilagođenim kombi vozilom.

Naglasio je da financiraju dva asistenta u nastavi te im je neophodno osigurati kapacitete stručnih suradnika npr. edukacijskih rehabilitatora, jer ih gotovo nema na ovom području. Što se tiče pristupačnosti objekata, vidljivo je da su napravljeni pozitivni pomaci, ali uočeno je i kako prostorije grada koje se nalaze u objektu koji predstavlja kulturnu baštinu nisu pristupačne za osobe s invaliditetom.

6. KARLOVAČKA ŽUPANIJA

Grad Ogulin

Zamjenik i savjetnice pravobraniteljice boravili su jedan dan na području grada Ogulina gdje su se sastali sa udrugama osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kako bi stekli saznanja o problemima s kojima se susreću osobe s invaliditetom u lokalnoj zajednici te kako bi proveli individualno savjetovanje i zaprimili pritužbe na pojedinačne povrede prava. Od strane članova udruga najviše su se mogle čuti pritužbe na nepristupačnost objekata, primjerice zgrade u kojoj je smješten Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, probleme u komunikaciji s djelatnicima centra za socijalnu skrb Ogulin, nepostojanje javnog prijevoza u Plaškom. Zaprimljeno je i više pritužbi vezanih uz pojedinačne povrede prava osoba s invaliditetom.

Održan je sastanak s gradonačelnikom i njegovim suradnicima čiji je cilj bio utvrditi razinu usluga u zajednici za osobe s invaliditetom te potaknuti njihovo unaprjeđenje. Gradonačelnik nas je upoznao kako Grad sufinancira asistente u nastavi u osnovnim i srednjim školama. Vezano za nepristupačnost HZZO-a izvijestili su nas da bi se ta služba trebala (napokon - nakon niza godina) preseliti u zgradu u kojoj se nalazi HZMO i koja je pristupačna. Grad nadalje navodi kako se vodi računa da osobe s invaliditetom imaju dovoljno mjesta za parkiranje sukladno Zakonu i Pravilniku. (Zakon o prostornom uređenju i gradnji „NN“ br. 76/07., 38/09., 55/11., 90/11., 50/12., 55/12., 80/13., Pravilnik o osiguranju pristupačnosti

građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti „NN“ br. 78/13.) Vezano za nesusretljivost djelatnika CZSS Ogulin u pružanju informacija o pravima osoba s invaliditetom zamjenik gradonačelnika smatra da su razlog tome česte promjene organizacije poslovanja Centra koja je posljedica izmjena Zakona o socijalnoj skrbi („NN“ br. 33/12.) i podkapacitiranost djelatnicima.

Vezano za nepristupačnost i nepostojanje javnog prijevoza u Plaškom predstavnici Grada naveli su da bi se sredstva za tu namjenu eventualno mogla realizirati iz EU fondova ukoliko bi više općina iz tog područja i općina Plaški zajednički aplicirali na natječaj. Vezano uz pitanje stambenog zbrinjavanja, doznali smo kako Grad Ogulin raspolaže stambenim fondom koji se dodjeljuje sukladno Pravilniku o bodovanju, a dodatnim bodovima boduje se i postojanje invaliditeta.

Na kraju, upoznali su nas s činjenicom da Grad financira udruge civilnog društva s područja Grada i okolice prema kriterijima programskih aktivnosti i brojnosti članova udruge.

7. POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA

Grad Požega

Predstavnici lokalnih udruga i osobe s invaliditetom istaknuli su sljedeće probleme s kojima su suočeni u svom gradu: financiranje udruga, zapošljavanje osoba s invaliditetom, podkapacitiranost stručnim kadrom (primarno edukacijskim rehabilitatorima) u sustavu odgoja i obrazovanja, nepostojanje kontakt osoba u Gradu zadužene za pomoć pri rješavanju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom. Kao pozitivnu promjenu navode kako je Grad dobro riješio problem pristupačnosti u Gradu, a pohvaljena je i namjera grada da formira službu kojoj će zadatak biti pomaganje udrugama pri pisanju projekata koji će se prijavljivati za financiranje iz EU fondova.

Gradonačelnik i njegovi suradnici na održanom sastanku upoznali su nas s aktivnostima Grada i mjerama koje se poduzimaju radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom. Tako je istaknuto kako grad financira asistente u nastavi u osnovnim i srednjim školama. U gradskom dječjem vrtiću, u kojem se provodi Montessori program, Grad plaća pohađanje vrtića djeci s teškoćama u razvoju. Prijevoz djece s teškoćama u razvoju osigurava Grad. Stajališta autobusa nisu pristupačna osobama s invaliditetom, s obzirom da autobusi kojima se obavlja gradski prijevoz nisu niskopodni, no to je problem koji nije trenutno rješiv obzirom na velika financijska sredstva koja iziskuje i činjenicu iskazane potrebe građana za proširenjem prijevozne mreže u Gradu i okolici.

Vezano za problem financiranja udruga, rekli su nam da su osnovni kriteriji za financiranje udruga programi i projekti udruga te da Grad, s obzirom na to, sufinancira i rad djelatnika nekih udruga osoba s invaliditetom. Vezano za zapošljavanje osoba s invaliditetom, složili smo se da je to problem povezan i s cjelokupnom gospodarskom situacijom u zemlji rezultat koje je velika opća nezaposlenost pa tako na žalost i osoba s invaliditetom. Vezano za podkapacitiranost stručnim kadrom (primarno edukacijskim rehabilitatorima) u sustavu odgoja i obrazovanja, naveli su da bi se u Gradu i okolici potreban stručni kadar i mogao pronaći no problem je u tome što na nivou države postoji zabrana novog zapošljavanja.

8. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA

Grad Vukovar

U Vukovaru su se zamjenik i savjetnice pravobraniteljice sastali s predstavnicima više udruga osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Predsjednica udruge Vukovarski leptirići upoznala nas je s problemima djece s teškoćama u razvoju, naročito s nedostatkom rehabilitacijskih programa. Navodi kako u Vukovaru, ali i u cijeloj Županiji, pa i u Osječko – baranjskoj županiji ne postoje primjereni rehabilitacijski programi za djecu s višestrukim oštećenjima. Fizikalna terapija koja se provodi u vukovarskoj bolnici je nedostatna, fizioterapeuti nemaju dovoljno stručnih znanja za rad s ovom djecom, a niti kapaciteta. Na području Grada samo je jedna ustanova za fizikalnu terapiju u kući, a broj zaposlenih odgovara normativu iz mreže gdje je propisan jedan terapeut na 15000 stanovnika. Usluga logopeda i edukacijskog rehabilitatora nije dostupna.

Navode kako je jedan logoped zaposlen u Društvu naša djeca, ali nije dovoljno stručan i ne može zadovoljiti i potrebe djece s višestrukim teškim oštećenjima. U školama su suočeni s nefinanciranjem asistenata od strane Grada Vukovara, koji ne financira dovoljan broj asistenata tako da jedan asistent pruža uslugu za 15 djece.

Asistenti u vrtiću također su problem. Udruga smatra kako je unutar vrtića potrebno ustrojiti posebna grupa za djecu s teškoćama u razvoju. Kako ona nije ustrojena, udruga provodi program igraonice za ovu djecu – dnevno 3 sata. Ističu dobru suradnju s Vukovarsko – srijemskom županijom, vrtićem i CZSS, ali i iznimno lošu suradnju s Gradom Vukovarom. Navode kako Grad Vukovar raspoređuje sredstva za udruge bez kriterija kvalitete programa koje nude. Udruga je upućena na mogućnost osnivanja dnevnog centra za rehabilitaciju u suradnji s Gradom ili županijom.

Članovi Udruge invalida rada Vukovar pritužili su se na nedostatan financiranje od strane Grada, a htjeli bi i financiranje zaposlenika udruge (trenutno nema zaposlenika). Koriste prostor Grada Vukovara, koji snosi i režijske troškove. U suradnji s Fakultetom Lavoslav Ružička, studijem fizioterapije planiraju projekt provođenja fizikalne terapije u prostorijama udruge za svoje članove.

Udruga Podunavlje navodi kako ne računa na financiranje od strane Grada već trenutno provode trogodišnji program MSP-a – poludnevni i cjelodnevni boravak za starije osobe i osobe s invaliditetom, domaćice koje pružaju pomoći i njegu u kući. Trenutno u projektu socijalnog poduzetništva provode sadnju aronije.

Udruga Golubica može se pohvaliti statusom neprofitnog socijalnog poduzetnika. Provode uslugu poludnevnog boravka za 20 korisnika kroz ugovor sa MSPM, organiziranog stanovanja – ugovoreno 8 korisnika, a ukupan kapacitet je 18 ležaja pa će ugovarati smještaj po tržišnoj cijeni. Udruga ima 8 zaposlenika u stalnom radnom odnosu, a ostali zaposlenici rade honorarno. Zaposleni stručnjaci: radni terapeut, edukacijski rehabilitator, fizioterapeut, odgajatelj (umjesto edukacijskog rehabilitatora). Predsjednik navodi kako posjeduje izrađen projekt za izgradnju centra za rehabilitaciju za osobe s mentalnom retardacijom Vukovar vrijedan 1 mil. kn, ali Grad Vukovar je svojim postupanjem spriječio gradnju. Navodi također kako od Grada Vukovara nema dostatnu podršku, a udruga je na godišnjoj razini financirana jako malim iznosom.

Na sastanku sa zamjenicom gradonačelnika i suradnicama upoznali smo predstavnike Grada sa značenjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i dužnošću ne samo države, već i cijelog društva, uključujući i jedinice lokalne samouprave da poduzmu sve mjere kako bi se ispunili ciljevi Konvencije. Također smo upozorili na postojanje Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine i ulogu jedinica lokalne samouprave kao izvršitelja mjera određenih Strategijom. U tom smislu upozorili smo na osnovne i najznačajnije probleme osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u Gradu, o kojima smo informacije dobili od različitih udruga osoba s invaliditetom na terenu. Tako smo istaknuli nedostatak programa rane intervencije i (re)habilitacije djece s teškoćama u razvoju na koje nas je upozorila udruga Vukovarski leptirići.

Djeci s teškoćama u razvoju na području Vukovara, ali i cijele županije uskraćeno je njihovo pravo na najviši ostvarivi standard zdravstvene zaštite i pravo na potrebne programe rehabilitacije te je upozoreno na ulogu i jedinica lokalne samouprave da doprinesu razvoju ovih usluga.

Iz razgovora se doznaje kako Grad financira udruge putem javnog poziva za njihove programe. Sredstvima koja se dodjeljuju na temelju javnog poziva ne može se financirati rad zaposlenika udruge. Sredstva se dodjeljuju sukladno pravilniku i posebno povjerenstvo procjenjuje programe i sukladno tome se dodjeljuju sredstva. Međutim, samo malobrojne udruge (Iskrice, Golubica) apliciraju na velike projekte i tu je Grad partner, odnosno sudjeluje u financiranju. Udruge osoba s invaliditetom na korištenje su dobile Gradske prostore te Grad snosi režijske troškove. Grad se može pohvaliti financiranje opremanja logopedskog kabineta koji djeluje u sklopu Društva naša djeca. Svjesni su činjenice da jedan logoped na području Grada ne može podmiriti sve potrebe, međutim ističe se i nedostatak stručnog kadra. U tom smislu razgovarali smo i o stipendiranju studenata te je rečeno kako Grad naročito stipendira školovanje

za deficitarna zanimanja, međutim primijećena je slaba zainteresiranost za ove studije (logoped, edukacijski rehabilitator).

Predstavnici Grada navode i probleme s financiranjem asistenata u nastavi, kao i u vrtićima pa navode kako Grad plaća dodatnog odgajatelja za skupine koje pohađaju djeca s teškoćama. Financira jednog asistenta. Svjesni su potrebe za ustrojavanjem posebne vrtićke skupine za djecu s teškoćama, koja zahtijeva dodatno zapošljavanje pet stručnjaka, ali uz činjenicu da nemaju dovoljno sredstava za financiranje zaposlenika, pojavljuje se i problem nedostatka stručnog kadra na tržištu rada. Grad također nije u mogućnosti financirati sve asistente u školi, pa trenutno financiraju njih 10, a posebno Povjerenstvo odlučilo je kojoj djeci će biti financiran asistent od strane Grada. Asistenti se educiraju u visokoškolskoj ustanovi u Osijeku. Predstavnici Grada upoznali su nas i s osnivanjem posebne škole za djecu s teškoćama u razvoju, u sklopu koje će u posebnom objektu biti ustrojen i rehabilitacijski centar čiji je osnivač Vukovarsko – srijemska županija.

Socijalna politika Grada sukladno Odluci o socijalnoj skrbi uključuje plaćanje režijskih troškova socijalno ugroženim pojedincima i obiteljima, financiranje prijevoza djece u školu i užine u školi. Grad nema strategiju za osobe s invaliditetom, a strategija u području socijalne skrbi je u izradi. U ovom smislu upozorili smo na nužnost izrade kvalitetne strategije s jasno određenim ciljevima i mjerama te će se financiranje udruga financirati sukladno njihovim programima koji će doprinijeti ostvarivanju ciljeva strategije. Vezano uz stambeno zbrinjavanje, navodi se kako Grad stan nema stanove u vlasništvu, već su svi raspoloživi stanovi u državnom vlasništvu.

Više o daljnjem radu Ureda vezano uz položaj djece s teškoćama u razvoju u Gradu Vukovaru nalazi se u poglavlju Djeca s teškoćama u razvoju.

9. ISTARSKA ŽUPANIJA

Grad Pazin

Predstavnici Društva tjelesnih invalida Pazin istaknuli su dobru suradnju s Gradom. Grad radi na prilagodbama nogostupa, osnovna škola u Pazinu učinjena je pristupačnom. Grad financira gerontodomaćice i sufinancira plaće asistenata u nastavi. Od problema istaknuti su nepristupačnost zgrade Pošte, MUP-a, Doma zdravlja, HZMO-a.

Na sastanku s gradonačelnikom i njegovim suradnicima vezano uz pristupačnost, a prilikom izvođenja prilagodbi naglasili smo, uz obvezu poštivanja Pravilnika o pristupačnosti i važnost konzultiranja s lokalnom udrugom osoba s invaliditetom. Pored Osnovne škole Grad je radio i na rješavanju pristupačnosti Odjela dijalize u Domu zdravlja. Točno je da Grad financira gerontodomaćice i sufinancira plaće asistenata u nastavi i nadalje će to činiti. Grad je pomogao Društvu tjelesnih invalida Pazin u nabavci kombi vozila, obzirom da u Gradu ne postoji gradski prijevoz, a prigradski (7 Općina i Grad) je financijski nemoguće organizirati (Grad i općine pokrivaju prostor od 500 km²). Grad je osigurao prostor u bivšoj vojarni za djelovanje podružnice Udruga za inkluziju s ciljem organiziranja poludnevnog i cjelodnevnog boravka osoba s intelektualnim oštećenjima, a financira i poludnevni boravak za osobe starije životne dobi, među kojima je i veliki broj osoba slabije pokretljivosti. U tijeku su radovi kako bi se postigla potpuna pristupačnost ovih prostorija osobama s invaliditetom.

3.20.2. PREDAVANJA NA VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica je održala četrnaest predavanja u području visokoškolskog obrazovanja u sljedećim ustanovama: Veleučilište u Šibeniku, Pravni fakultet u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Kineziološki fakultet, Medicinski fakultet u Zagrebu i Policijska akademija na Sveučilištu u Zagrebu.

Kineziološki fakultet

Na petoj godini studija Kineziologije, u okviru izbornog modula *Kineziterapija* pravobraniteljica je održala predavanja u sklopu predmeta *Prilagođena tjelesna aktivnost*. Pred dvadesetak studenata predstavljen je djelokrug rada Ureda, sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom, važnosti područja pristupačnosti, sporta i zdravlja te osobno iskustvo pravobraniteljice.

Učiteljski fakultet u Zagrebu

Zamjenica pravobraniteljice je održala predavanje studentima odgojiteljskog studija na Učiteljskom fakultetu. Na predavanju pred pedesetak studenata budućih odgajatelja naglašena je razlika između integracije i inkluzije, specifičnostima osoba s invaliditetom, upoznavanje s radom i iskustvima Ureda u području predškolskog odgoja te im je približeno zakonodavstvo u području obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u svrhu ostvarivanja inkluzivnog obrazovanja te osiguravanja potrebne podrške ovisno o njihovim individualnim karakteristikama, interesima, sklonostima i potencijalima.

Studijski centar socijalnog rada

Na kolegiju „Socijalni rad s pojedincem“ pred tridesetak studenata druge godine pravobraniteljica je održala predavanje na temu antidiskriminatorne prakse, zagovaranja i samozagovaranja te osnaživanja osoba s invaliditetom.

Savjetnica pravobraniteljice je održala drugo predavanje studentima četvrte godine studija na kolegiju „Socijalni rad i djeca s teškoćama u razvoju“ vezano za rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na pitanjima važnima za dijete s teškoćama u razvoju i djetetovu obitelj. Predavanja studentima Studijskog centra socijalnog rada su nastavak dugogodišnje suradnje Ureda i Fakulteta.

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Pravobraniteljica i savjetnica su održale predavanje i radionicu za šezdesetak studenata 1. godine preddiplomskog studija *Rehabilitacija* i 1. godine diplomskog studija *Edukacijska rehabilitacija* u okviru redovitog, odnosno razlikovnog kolegija *Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju*. Govorilo se o zaokretu u shvaćanju invaliditeta koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i stanjem prava osoba s invaliditetom, djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i iskustvima iz prakse.

Studenti su pokazali izrazito zanimanje za aktivnosti koje provodi Ured i uvide koje je pravobraniteljica stekla kroz rad Ureda. Drugo predavanje i radionicu je za studente treće godine preddiplomskog smjera rehabilitacije održala savjetnica pravobraniteljice. Ova predavanja su dio kontinuiranog gostovanja pravobraniteljice na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu kako bi studenti koji su se opredijelili za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom iz prve ruke dobili uvid u stvarno stanje na području zaštite njihovih prava posebice u svjetlu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Policijska akademija u Zagrebu

Pravobraniteljica i zamjenica održale su predavanje policijskim službenicima, polaznicima tečaja za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu obitelji i mladeži pri Policijskoj akademiji. Na predavanju u sklopu ovog kolegija polaznici su informirani o instituciji pravobranitelja za osobe s invaliditetom, iskustvima Ureda u suradnji s policijom te specifičnostima i položaju osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica je iznijela i prijedloge za poboljšanja rada policije u postupanjima kada su žrtve nasilja osobe s invaliditetom. Cilj kolegija je specijalizacija policijskih službenika više i visoke stručne spreme za postupanje u predmetima maloljetničkog kriminaliteta, kaznenopravne zaštite djece i mladeži i nasilja u obitelji.

Fakultet političkih znanosti

U sklopu kolegija *Novinarska etika*, pravobraniteljica i njezina savjetnica su upoznale studente novinarstva s djelokrugom rada Ureda pravobraniteljice, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i ulogom medija u podizanju razine svijesti o osobama s invaliditetom u hrvatskom društvu na temelju dosadašnjeg rada Ureda.

Na početku predavanja studentima je podijeljena kratka anketa kako bi se pobudio njihov interes za temu, ali i dobio uvid kako razmišljaju o osobama s invaliditetom i važnosti medija za poboljšanje njihova položaja.

Studenti su upoznati s invaliditetom kako ga definira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, odnosno socijalnim modelom shvaćanja invaliditeta kao i vrstama oštećenja koja u interakciji s okolinom mogu onemogućiti sudjelovanje u aktivnostima. Kako bi budući novinari mogli bolje izvještavati o osobama s invaliditetom, govorilo im se o načinu na koji osobe s invaliditetom vide ulogu medija i kako one same osjećaju da ih se predstavlja.

Poseban naglasak stavljen je na čl. 8 Konvencije *Podizanje razine svijesti* koji govori o dužnosti borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom kao i potrebi promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom u društvu.

Studente smo zamolili da nakon predavanja sami oblikuju preporuku novinarima o tome kao izvještavati o osobama s invaliditetom.

U nastavku su neke od njihovih preporuka:

„U izvještavanju o osobama s invaliditetom koristite pravilne termine.(...)“ „Ne stavljajte naglasak na oštećenje, nego na osobu. Ne iskorištavajte ljudsku patnju za povećanje naklade, gledanosti i slušanosti.“ „Novinari, pišite o njima kako bi htjeli da pišu o tebi. S poštovanjem, zanimanjem i ravnopravno.“ „Osobe s invaliditetom nisu posebni ni različiti i zato ih se ne treba tretirati drugačije. Svi smo mi ravnopravni članovi društva, svatko poseban na svoj način. Svaku raznolikost treba poštivati.“ „Objektivno izvještavanje odnosi se i na osobe s invaliditetom. Prikažite ih normalno, prikažite njihove sposobnosti, rad i upoznajte društvo da su oni sasvim normalni koji žele raditi i voditi normalan život.“

Pravobraniteljica je također održala i drugo predavanje studentima treće godine kolegija *Mediji i različitost*. U sklopu uloge promicanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prepoznajući važnost medija u podizanju svijesti o sposobnostima osoba s invaliditetom i uklanjanju predrasuda i stereotipa, pravobraniteljica je drugu godinu za redom održala predavanje budućim novinarima.

Predavanja su nastavak suradnje uspostavljene 2012. godine kada je predavanje na tu temu održano pred studentima koji su te godine pohađali kolegij *Mediji i različitost*.

Veleučilište u Šibeniku

Pravobraniteljica i njezina savjetnica održale su predavanje o položaju studenata s invaliditetom iz perspektive Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Predavanje je organizirano na inicijativu prodekana za nastavu Veleučilišta u Splitu dipl. ing. Želimira Mikulića. Više se nalazi u poglavlju o visokoškolskom obrazovanju.

Pravni fakultet u Osijeku

Pravobraniteljica i njezina zamjenica održale su predavanje i radionicu studentima poslijediplomskog specijalističkog studija *Ljudska prava*. Naziv predavanja bio je Uloga Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom. Odaziv polaznika studija i njihova zainteresiranost za temu pitanja osoba s invaliditetom kao pitanja ljudskih prava bila je velika, čemu svjedoči i povratna informacija da se nakon predavanja većina novih polaznika iz druge generacije opredijelila za izborni predmet *Prava osoba s invaliditetom*. Suradnja s Pravnim fakultetom u Osijeku nastaviti će se i dalje.

Učiteljski fakultet u Osijeku

U siječnju su pravobraniteljica i njezina zamjenica održale dva predavanja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta J.J. Strossmayer u Osijeku. Prvo predavanje bilo je namijenjeno nastavnicima Fakulteta u svrhu upoznavanja sa specifičnostima položaja studenata s invaliditetom u visokoškolskom obrazovanju. Drugo predavanje je bilo namijenjeno studentima budućim nastavnicima u cilju upoznavanja sa

zakonodavstvom i izazovima inkluzije u područjima predškolskog odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja djece s teškoćama u razvoju pod nazivom *Integracija nije Inkluzija*. Na Sveučilištu u Osijeku djeluje Ured za studente s invaliditetom, a sastavnice Sveučilišta imenovale su povjerenike za studente s invaliditetom. **Medicinski fakultet u Zagrebu**

Pravobraniteljica je održala izlaganje polaznicima sveučilišnog diplomskog studija sestrinstva Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Uz pravobraniteljicu, pred stotinjak polaznika, izlaganja su održali i predstavnici osoba s invaliditetom na teme *Specifičnosti ostvarivanja primjerenog kontakta s slijepim osobama, osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica te osoba s oštećenjem sluha kao i o specifičnostima zdravstvene zaštite za te grupacije osoba s invaliditetom*. Tom prilikom pravobraniteljica je upoznala nazočne sa specifičnostima osoba s psihosocijalnim invaliditetom kao i problematikom nepoštivanja prava psihijatrijskih bolesnika, iskustvima iz rada Ureda koja se tiču pritužbi na odnos medicinskog osoblja te pravima osoba s invaliditetom kao pacijenata sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te Zakonu o pravima pacijenata. Nakon izlaganja otvorena je kratka diskusija u kojoj su bila postavljena pitanja upravo vezana za osobe koje se liječe u psihijatrijskim bolnicama te ukazivanjima na njihova prava.

3.20.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sukladno čl. 6 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)(...) prikuplja informacije i obavještava javnost o stanju prava osoba s invaliditetom(...). U nastavku donosimo pregled tema vezano uz koje je u 2013. bilo najviše upita Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom kao i pregled priopćenja preko kojih se Pravobraniteljica obraćala javnosti upozoravajući na određene pojave sukladno djelokrugu rada Ureda.

Teme u vezi kojih je bilo najviše upita medija

Pohvalno je što su lokalni mediji u svim sredinama koje je pravobraniteljica posjetila izvijestili o njezinom posjetu i pitanjima osoba s invaliditetom u njihovoj sredini (tako internetski portal djakovo-danas povodom posjete pravobraniteljice Đakovu donosi: *Nedovoljna briga za osobe s invaliditetom*, a Glas Slavonije povodom posjete Osijeku: *U godinu dana na birou 16 posto više nezaposlenih invalida*. Slično su lokalni mediji popratili posjet Sisku).

U veljači su mediji izvještavali o slučaju dječaka s teškoćama u koji je bila uključena pravobraniteljica pokušavajući iznaći rješenje kojim bi se uklonile prepreke za njegovo ravnopravno obrazovanje. Mediji koji su pratili slučaj prenosili su izjave pravobraniteljice (*Večernji list: Gradi se vanjsko dizalo i WC za učenika s cerebralnom paralizom*).

U ožujku su brojni mediji izvijestili o kampanji „Aktivne i uključene“ i prenijeli izjavu pravobraniteljice koja je upozorila je da unatoč postojanju strategija, žene s invaliditetom nisu prepoznate i ne ističe se njihova posebnost u odnosu na muškarce s invaliditetom.

Velik broj upita medija ticao se slučaja omogućavanja osobi s invaliditetom koja se kreće isključivo uz pomoć posebno prilagođenog ležaja koji mu je sredstvo mobilnosti da nazoči utakmici Hrvatske nogometne reprezentacije (13.3. internetski portal politikaplus:

<http://www.politikaplus.com/novost/74620/ante-zec-ipak-ce-nazociti-utakmici-hrvatska-srbija-na-maksimiru>, In-portal: *HNS obećava: Stadioni u Hrvatskoj bit će prilagođeni osobama s invaliditetom*

Mediji su prenijeli i poruke pravobraniteljice prilikom podnošenja Posebnog izvješća: (Glas Slavonije - Pravobraniteljica u Saboru: *Osobe s Invaliditetom su i glasači i građani*)

U travnju su mediji prenijeli priopćenje pravobraniteljice kojim je upozorila na kršenje prava osoba s autizmom: Večernji list: *Slonjšak-Sustavna briga o osobama s autizmom ne postoji*

Pisalo se i o biračkom pravu osoba lišenih poslovne sposobnosti: Večernji list, *Na izbore za europski parlament i poslovno nesposobni: 16.300 osoba lišenih poslovne sposobnosti može glasovati – izjava pravobraniteljice za osobe s invaliditetom*

Novi list i Zadarski list: *Djecu s teškoćama vrtići nerijetko odbacuju ili im nude samo dvosatnu skrb – prenesena izjava pravobraniteljice za osobe s invaliditetom: zajedničkim odrastanjem do prihvaćanja različitosti*

Manji broj medija u svibnju je izvijestio o boravku Posebnog UN-ovog izvjestitelja za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj: Večernji list: *Vlada invalide zanemaruje* – članak prenosi izjavu Posebnog UN-ovog izvjestitelja za osobe s invaliditetom u Uredu POSI

Veću pozornost medija u to vrijeme izazvala je stigmatizirajuća izjava predsjednika HDZ-a koji je suprotnu političku opciju nazvao autističnom perpetuirajući tako predrasude i stereotipe o osobama s autizmom: internetski portal 24 sata: <http://www.24sata.hr/politika/karamarkova-izjava-o-autizmu-je-neprijemljiva-i-neprihvatljiva-312951>

U svibnju se izvještavalo o prosvjednom skupu roditelja djece s teškoćama u razvoju kojima se u Splitu pridružila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom:

<http://m.slobodnadalmacija.hr/Novosti/Najnovije/tabid/296/articleType/ArticleView/articleId/209921/Default.aspx>: *Poslali poruku s Rive: S poteškoćama se možemo nositi, s nepravdom ne*

Zahvaljujući gostovanju kandidata za gradonačelnika na konferenciji posvećenoj studentima s invaliditetom u vrijeme predizborne kampanje medijsku pozornost dobili su i studenti s invaliditetom: <http://www.politikaplus.com/novost/79277/jasno-i-glasno-studenti-s-invaliditetom-trebaju-imati-jednake-mogucnosti>

U lipnju su mediji u manjem broju prenijeli priopćenje pravobraniteljice vezano uz kršenje prava osoba s duševnim smetnjama, a lokalni mediji s područja Vukovarske-srijemske županije izvijestili o skupu o pristupačnosti za osobe s invaliditetom koji je organizirala pravobraniteljica u suradnji s Uredom UNDP-a Hrvatska i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u Vukovaru: Vinkovački list - *Osiguravanje i ostvarivanje pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom*.

Potaknuto priopćenjem pravobraniteljice kojim je upozoreno da naknada za invaliditet ne smije biti socijalna naknada, mediji su pisali o prijedlogu inkluzivnog dodatka.: Glas Istre i Slobodna Dalmacija: *Naknada za invaliditet nije socijalna naknada*

Povodom posjete pravobraniteljice Varaždinu o osobama s invaliditetom izvještavali su mediji s područja Varaždinske županije, a pravobraniteljica je dala izjave za Varaždinski radio, Varaždinski list i Varaždinsku TV , Plus Regionalni tjednik: *Djeci s invaliditetom treba podrška škole, pravobraniteljica Anka Slonjšak u Varaždinu*

Kolovoz je obilježio slučaj žene s invaliditetom koja se borila za svoje pravo na zapošljavanje pri čemu je intervenirala i pravobraniteljica što su pratili lokalni mediji: Varaždinski tjednik: *Dubravko Bilić nije prekršio zakonski okvir – Obitelj Čokor je nakon gotovo mjesec dana odustala od prosvjeda nakon što je pravobraniteljica priopćila kako Bilić nije prekršio zakon*

U rujnu je pravobraniteljica davala izjave o zapošljavanju osoba s invaliditetom i posjetila Istarsku županiju povodom predstavljanja projekta kojem je cilj podizanje svijesti o suzbijanju diskriminacije na osnovi invaliditeta: Glas Istre: *Anketa o diskriminaciji osoba s invaliditetom, prezentacija projekta za Istarsku županiju, Anka Slonjšak, prva hrvatska pravobraniteljica za osobe s invaliditetom: Godišnje stigne i do tisuću i pol pritužbi*

U listopadu je pravobraniteljica istupala vezano uz prijedlog za ocjenu ustavnosti Zakona o sportu koji je podnijela kao i o ovrhama koje dodatno pogoršavaju težak socijalni položaj osoba s invaliditetom: portal dalmacijanews i dalje.com prenose objavu HINE - Slonjšak: Ovrhe pogađaju i osobe s invaliditetom; Slobodna Dalmacija: *Invalidi ostali zakinuti za primanja, pravobraniteljica Anka Slonjšak traži ocjenu ustavnosti Zakona o sportu*

Mediji su popratili i raspravu o Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Saboru: internetski portal dalje.com prenosi objavu HINE o obrani izvješća: *Ne smije se prigodničarski pristupati osobama s invaliditetom*

U studenom su lokalni mediji s područja Bjelogorsko-bilogorske županije izvještavali o posjetu pravobraniteljice zaštitnoj radionici Suvenir Arbor: Večernji list – Sisak, Karlovac, Bjelovar: *Županija uskače koliko može, ali to ni izbliza nije dovoljno: pravobraniteljica u posjetu Suveniru Arbor*

Popraćeni su i posjeti Solinu i Vukovaru, a mediji su prenosili izjave pravobraniteljice vezane uz sprječavanje nasilja nad ženama s invaliditetom: Večernji list: *Žene s invaliditetom izložene su svim oblicima nasilja, zajednički okrugli stol pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i za osobe s invaliditetom*

Pravobraniteljica je o položaju osoba s invaliditetom govorila i u emisiji Hrvatskog radija Otočac u emisiji Gackom zajedno.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom pravobraniteljica je u prosincu gostovala u Dnevniku 3, HRT-a, a davala je izjave o zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Mediji su prenijeli i poruke pravobraniteljice povodom obilježavanja pete godišnjice osnivanja specijaliziranog pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom: Osobe s invaliditetom su nevidljivi građani Hrvatske: <http://dnevno.hr/vijesti/hrvatska/107784-pravobraniteljica-osobe-s-invaliditetom-su-nevidljivi-gradani-hrvatske.html>

Pravobraniteljica je sudjelovala u programu radija Knin i Samobor, a mediji su prenijeli izjavu povodom odbijanja osoba bez invaliditetom da putuju s onima s invaliditetom.

Priopćenja za javnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

13. ožujka

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Kući hrvatskog nogometa održan je sastanak između Hrvatskog nogometnog saveza i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kojem su prisustvovali predsjednik HNS-a Davor Šuker, povjerenik za sigurnost Zoran Cvrk i voditeljica međunarodnih poslova i licenciranja Ivančica Sudac ispred Hrvatskog nogometnog saveza te Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njen zamjenik Boris-Jakov Geričić. Motiv sastanka bio je iznaći adekvatno rješenje kojim bi gospodin Ante Zec mogao prisustvovati kvalifikacijskoj utakmici

Hrvatska - Srbija. Gospodin Ante Zec je osoba s invaliditetom koja se zbog posljedica oštećenja kreće isključivo uz pomoć posebno prilagođenog ležaja koji mu je sredstvo mobilnosti.

Trenutna zakonska i nogometna regulativa u području pristupačnosti osobama s invaliditetom koja se primjenjuje u Republici Hrvatskoj ne prepoznaje ovakvu vrstu posebnih zahtjeva. Međutim, Hrvatski nogometni savez učinit će sve što je moguće kako bi pronašao

adekvatan smještaj za gospodina Zeca na maksimirskom stadionu i tako na poziv predsjednika HNS-a Davora Šukera prisustvovao ovoj velikoj utakmici. Istodobno, postavljeni su temelji za izravni dijalog u budućnosti kako bi se kroz postupak licenciranja inzistiralo na stadionskoj infrastrukturi koja mora biti još bolje prilagođena

2. travnja

Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već nekoliko godina upozorava najviša tijela na niz neodgovarajućih pa i protuzakornih rješenja na području zaštite prava osoba s autizmom u Hrvatskoj. Posebno zabrinjava činjenica da unatoč tako teškom kršenju prava osoba s autizmom, u proteklih 25 godina nije došlo do pomaka u smjeru uspostave sustava skrbi na državnoj razini ili do značajnijeg podizanja kapaciteta postojećeg Centra za autizam. Ono što se jest promijenilo kad govorimo o autizmu je da su rođene nove generacije djece s autizmom, a nekadašnja djeca danas su odrasle osobe, s ostarjelim roditeljima umornima od čekanja boljih uvjeta za svoju djecu i zabrinutih za njihovu budućnost. Nije dovoljno da o autizmu govorimo samo kad obilježavamo dan svjesnosti o autizmu ili prigodom humanitarnog koncerta.

2. svibnja

Potaknuta istupom predsjednika Hrvatske demokratske zajednice Tomislava Karamarka koji je svoju kritiku druge političke opcije utemeljio na njihovoj usporedbi s 'autistima' pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak upozorava na krajnju neprimjerenost i neprihvatljivost takvih javnih istupa kojima se učvršćuju stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom, u ovom slučaju osobama s autizmom. Izjednačavanjem percipiranih nepoželjnih i negativnih ponašanja s obilježjima autizma koji je kao specifično stanje dio ljudske različitosti narušava se ljudsko dostojanstvo osoba s autizmom. Osobe koje žive s nekim od poremećaja iz autističnog spektra svaka na svoj način svojim individualnim osobinama svjedoči o bogatstvu ljudske različitosti, a njihovim netočnim i pojednostavljenim obilježavanjem kao osoba koje 'žive u svom svijetu' pojačavaju se štetne posljedice koje za njih imaju takvi stereotipni stavovi. Stoga pozivamo sve one koji komuniciraju s javnošću da se u svojim istupima vode načelom poštivanja urođenog ljudskog dostojanstva svake osobe, a ne širenjem predrasuda i stereotipa. S obzirom da je u svom istupu gospodin Karamarko pojam autizma koristio za jednostrano označavanje nepoželjnog ponašanja čime je nanio uvredu osobama s autizmom i njihovim obiteljima ovim putem ga pozivamo da se javno ispriča i upozna s njihovim osobinama i ljudskim vrijednostima kao i teškoćama na koje nailaze pri ostvarivanju svojih potencijala.

6. lipnja

Priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom 06. lipnja - Dana prava osoba s duševnim smetnjama

Povodom 6. lipnja, Dana prava osoba s duševnim smetnjama u RH, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom željela je ukazati na sustavno kršenje prava ove kategorije osoba s invaliditetom i apelirati na nužnost izmjene zakonodavstva koje će osigurati ostvarivanje i zaštitu prava osoba s duševnim smetnjama, u skladu s međunarodno preuzetim obvezama, prvenstveno kroz osiguravanje sustava podrške u zajednici. Predrasude prema ovoj kategoriji osoba s invaliditetom još uvijek su prisutne u našem društvu više nego prema bilo kojoj drugoj društvenoj skupini ili kategoriji osoba s invaliditetom i krajnje je vrijeme da ih društvo počne otklanjati.

Osobe s duševnim smetnjama zaštitu svojih prava trenutno pronalaze pred Europskim sudom za ljudska prava gdje je u više presuda utvrđena povreda nekog od njihovih prava zajamčenih Konvencijom za

zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Republika Hrvatska tako svojim građanima čija su prava povrijeđena plaća naknade štete, umjesto da zakonodavstvo uskladi sa zahtjevima poštivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Stoga je obilježavanje Nacionalnog dana prava osoba s duševnim smetnjama potrebno iskoristiti kao podsjetnik na ona temeljna ljudska prava koje te osobe nemaju, a koje im ovo društvo treba osigurati.

3. srpnja

Priopćenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezano uz teze zakona o inkluzivnom dodatku – naknada za invaliditet ne može biti socijalna naknada

Ministarstvo socijalne politike i mladih provelo je od 3. lipnja do 3. srpnja 2013. javnu raspravu o tezama Zakona o inkluzivnom dodatku. Stav je pravobraniteljice da ova potpora ne smije ovisiti o prihodu pojedinca. Upozorila je da će uvođenjem dohodovnog cenzusa osobe s invaliditetom biti stavljene u lošiji položaj, a činjenica je da većina osoba s invaliditetom već sada živi u uvjetima siromaštva. Posljedice ovakvog zakonskog uređenja za dio osoba s invaliditetom uzrokovat će pogoršanje njihovog položaja i socijalnu izolaciju.

15. listopada

Priopćenje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom povodom održavanja stručnog skupa Važnost i uloga tehničke struke u osiguravanju i ostvarivanju pristupačnosti - prava osoba s invaliditetom. Skup je održan u Splitu u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj (UNDP) i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske.

Cilj skupa bio je potaknuti tehničku struku na veći angažman u provođenju zakonskih propisa. Uz stručnjake arhitekta i inženjere graditeljstva na skupu su sudjelovali i predstavnici upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama u Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, kao i predstavnici konzervatorskih odjela, predstavnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, ali i same osobe s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom stručnjacima su predstavile teškoće koje im nepristupačnost okruženja izaziva u svakodnevnom životu do razine da ih onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

3. prosinca

Priopćenje povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom: Postanimo društvo koje stvarno uključuje sve

Osobe s invaliditetom nisu posao institucija. One su naši susjedi, kolege na radnom mjestu i u školi, prijatelji naše djece u vrtićima. Država im mora osigurati mobilne timove stručnjaka, asistente, ukloniti arhitektonske barijere, ali na nama je da se otvorimo prema drugačijim sposobnostima i da ih prihvatimo u svojoj sredini.

9. prosinca

Priopćenje povodom Obilježavanja pete godišnjica pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom, jedinog u Europi kojem je na čelu osoba s invaliditetom: Jučer nevidljivi – danas s nama

Osobe s invaliditetom, nevidljivi građani Hrvatske dobili su svoju pravobraniteljicu i svoj glas kad je prije pet godina imenovana prva pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

11. prosinca

Priopćenje pravobraniteljica povodom Međunarodnog dana ljudskih prava „Tolerancija u hrvatskome društvu“

Prihvatanje različitih sposobnosti osoba s invaliditetom i puno poštivanje njihovih ljudskih prava u praksi znači obavezu društva da ukloni prepreke i osigura podršku, i u tome smislu hrvatsko društvo treba prijeći s riječi na djela.

27. prosinca

Mišljenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o provedbi procesa deinstitucionalizacije

Kada govorimo o deinstitutionalizaciji i transformaciji usluga socijalne skrbi, taj proces svojom dinamikom i načinom provedbe mora slijediti primarno interese, sklonosti, želje i potrebe korisnika.

Položaj osoba s invaliditetom u hrvatskom medijskom prostoru

Kaže se da se ono što mediji nisu prenijeli nije ni dogodilo. Osobe s invaliditetom osim prigodnog tapšanja po ramenu po tome ni ne postoje drugačije nego kao povremeni objekt dobrih djela.

Spomenut ćemo nekoliko primjera koji su se dogodili 2013. godine, odnosno nisu se dogodili jer za njih hrvatska javnost nije čula. 23. rujna je u sklopu **Opće skupštine UN-a** u New Yorku održan **Sastanak na visokoj razini** na kojem su vodeći svjetski državnici, premijeri i predsjednici svih članica UN-a raspravljali **kako pitanja osoba s invaliditetom uključiti u milenijske ciljeve razvoja**. Na sastanku je o hrvatskim iskustvima provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom govorila ministrica vanjskih poslova, ali hrvatska javnost nije bila obaviještena o tome iako je UN upravo tom gestom želio usmjeriti pozornost prema najvećoj svjetskoj manjini – osobama s invaliditetom čiji se broj u svijetu procjenjuje na jednu milijardu. Hrvatski mediji nisu izvijestili o tome, čime je hrvatsko društvo nastavilo isključivanje osoba s invaliditetom iz svakodnevnog života. Takvo tretiranje tema vezanih uz njih u medijskom prostoru odraz je njihovog tretiranja u hrvatskom društvu općenito: isključivanje, izostavljanje, stavljanje sa strane, odvajanje u posebne emisije, u posebne ustanove, daleko od očiju.

U svibnju je Hrvatsku posjetio **Posebni UN-ov izvjestitelj za osobe s invaliditetom**. Tijekom sedmodnevnog posjeta sastao se s predsjednikom Republike, predsjednikom Sabora, predstavnicima saborskih odbora, ministarstava i osobama s invaliditetom. Zaključio je da u hrvatskom društvu općenito pa i među osobama s invaliditetom ne postoji svijest o pravima osoba s invaliditetom kao ljudskim pravima pa ni kultura ljudskih prava općenito. Vodećim hrvatskim medijima posjet visokog UN-ovog dužnosnika koji je i sam osoba s invaliditetom koja na najvišoj razini zagovara prava osoba s invaliditetom širom svijeta nije bio dovoljno medijski atraktivan.

Od 4. do 6. listopada u Zagrebu Je održava Europska konferencija samozastupnika Čujte naše glasove: Građani prije svega! Samozastupnici su osobe s intelektualnim teškoćama iz 20 europskih zemalja koje su na konferenciji pokazale da uz podršku mogu same govoriti o svom životu i zalagati se za ravnopravni pristup i izlazak iz nevidljivosti.

Mediji su se odazvali skupu, ali kao što se to obično događa bila im je to prilika da prisutne ministre pitaju o nekim drugim temama dok su osobe s invaliditetom ponovno ostale potpuno nevidljive i izvan kadra. Mediji i ne znaju izvještavati o osobama s invaliditetom izvan stereotipnih okvira žrtve kojoj društvo daje suosjećanje i milosrđe preko humanitarnih akcija čime pokazuje svoje veliko srce prema „potrebitima“.

Povodom Međunarodnog praznika rada 1. svibnja, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Uredom Ujedinjenih naroda za razvoj, UNDP, Mrežom žena s invaliditetom SOIH-a i Mrežom slijepih žena Hrvatske organizirala je raspravu na temu **Uspješne žene s invaliditetom u svijetu rada – ima li ih u RH?** Svrha rasprave bila je upoznati nazočne i javnost sa ženama s invaliditetom koje su se uspješno uključile u svijet rada kako bi svojim iskustvom potaknule poslodavce i nadležna tijela na veće zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali i motivirale druge osobe s invaliditetom da se bore za svoje pravo na rad.

U raspravi su sudjelovale žene s različitim vrstama oštećenja koje su zaposlene u različitim zanimanjima, a govorile su o preprekama na koje su nailazile da bi ostvarile pravo na rad, kako su ih prevladale, koji su problemi na koje i dalje nailaze i kako su se stvari promijenile u odnosu na vrijeme kad su one počinjale, odnosno imala li pomaka. Uputile su i svoju preporuku drugim osobama s invaliditetom kao potencijalnim kandidatima za radna mjesta, poslodavcima i nadležnim tijelima koja donose propise.

Kad smo organizirali ovaj skup na kojem smo pokazali iskustva žena s invaliditetom koje usprkos svojim teškoćama rade poslove za koje su se obrazovale, željeli smo medijima pokazati drugačiji model, sliku osoba koje usprkos svom oštećenju vode aktivan i ispunjen život i svojim radom doprinose društvu umjesto da mu budu teret i sve to ne zahvaljujući podršci sustava već upravo suprotno: usprkos sustavu koji im je na svakom koraku postavljao prepreke. Primijetili smo da nas u tim nastojanjima javna televizija prati manje od nekih komercijalnih.

Bolni primjeri isključivanja i izoliranja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju posebice u manjim sredinama pokazuju da su strah od različitog koji je posljedica neznanja uzrok predrasuda. Upravo su te predrasude ono što više od fizičkih barijera odvaja i isključuje osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama. Uloga medija u otklanjanju neznanja i neinformiranosti i svih njihovih teških posljedica je izuzetno velika, važna i odgovorna i nju ne možemo dovoljno naglašavati i zahtijevati posebice od javnih medija.

Pristup informacijama putem internetske stranice posi.hr

Pregledavajući godišnju statistiku pristupa informacijama zainteresiranih građana za teme koje se tiču osoba s invaliditetom uočili smo da je sve više posjetitelja odnosno pretraživanja sadržaja koji se nalaze na mrežnoj stranici Ureda. U nastavku se nalazi tabela sa podacima prema godišnjoj statistici iz 2013. godine.

Mjesec	Posjetitelji	Broj posjeta	Otvarene stranice	Klikovi	Promet
Štjecanj	3,898	4,973	11,583	201,139	3.25 GB
Veljača	2,940	3,620	9,736	150,079	2.39 GB
Ožujak	2,422	3,079	8,453	140,818	2.11 GB
Travanj	4,269	5,495	23,104	185,015	3.47 GB
Svibanj	2,335	3,096	10,053	142,633	4.40 GB
Lipanj	3,547	4,353	23,535	140,069	3.73 GB
Srpanj	3,558	4,757	51,046	181,215	5.03 GB
Kolovoz	2,514	3,681	49,560	178,878	4.94 GB
Rujan	5,563	7,471	87,486	288,762	8.32 GB
Listopad	4,549	5,861	27,408	229,347	7.92 GB
Studeni	10,425	13,328	79,135	262,901	6.94 GB
Prosinac	3,418	4,692	25,764	195,672	6.64 GB
Ukupno	49,438	64,406	406,863	2,296,528	59.15

3.20.4. SUDJELOVANJE NA STRUČNIM SKUPOVIMA I DOGAĐANJIMA

Odazvali smo se na **248** poziva na razna događanja upriličena od institucija, udruga i drugih pravnih osoba. Aktivno smo sudjelovali na 143 događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi. U 36 događanja pravobraniteljica i njezini suradnici su održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Više o događanjima možete pročitati po područjima dok u nastavku navodimo nekoliko primjera:

-Radionice u sklopu IPA projekta „Podrška sustavu socijalne skrbi u daljnjem procesu

deinstitucionalizacije i transformacije socijalnih usluga

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, na poziv Predsjednice udruge za psihosocijalnu pomoć Susret, održala je dva predavanja na radionicama u sklopu IPA projekta „Podrška sustavu socijalne skrbi u daljnjem procesu deinstitucionalizacije i transformacije socijalnih usluga“.

Sudionicima radionice, stručnim radnicima i ravnateljima domova socijalne skrbi za psihički bolesne odrasle osobe, predstavnicima centara za socijalnu skrb i gradskih/županijskih tijela za društvene djelatnosti iz više hrvatskih županija predstavljen je pravni okvir prava na život u zajednici za osobe s invaliditetom te uloga i iskustva Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u praćenju procesa deinstitucionalizacije i transformacije socijalnih usluga, s naročitim naglaskom na osobe s mentalnim oštećenjima. Radionice su održane 10. i 30. listopada 2013. godine u Hotelu Four Points by Sheraton Panorama u Zagrebu.

-Stručno usavršavanje nastavnog osoblja u strukovnom obrazovanju

14. listopada 2013. u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje održana je u prostorima *Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek* edukacija za nastavnike strukovnih predmeta koji rade s učenicima s posebno odgojno obrazovnim potrebama. Uz sudionike i izlagače iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja stručnom skupu nazočila je i izlagala Mira Pekeč Knežević, zamjenica pravobraniteljice. Govorila je o međunarodnom i domaćem zakonodavnom okviru, pogledu na invaliditet kroz socijalni odnosno društveni model, posebno s naglaskom na obveze RH sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Također je naglasila koji su ciljevi strukovnog obrazovanja, teškoće u ostvarivanju inkluzivnog obrazovanja kao i preduvjeti za njegovo ostvarivanje te što se može učiniti već „danas“ kako bi učenici dobili adekvatno znanje i iskustvo. Uputila je preporuke na osnovu saznanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Osvrnula se i na trenutno stanje i preporučila kako i na koji način je moguće poboljšanje obrazovanja učenika strukovnih škola, a u svrhu njihovog osposobljavanja i zapošljavanja.

- 1. nacionalna konferencija o mucanju Udruge "Hinko Freund"

Dana 19. listopada u organizaciji Udruge "Hinko Freund" održana je u Velikoj dvorani Klinike za dječje bolesti Zagreb u Klaićevoj, 1. nacionalna konferencija o mucanju.

Na cjelodnevnoj konferenciji nazočile su osobe koje mucaju, roditelji djece koja mucaju, stručni suradnici u obrazovnim ustanovama, predstavnici ministarstava te drugi gosti. Ispred Ureda nazočila je Mira Pekeč Knežević koja je i sudjelovala u tri moderirane rasprave koje su se ticale različitih dobni skupina od predškolske djece do osoba na radnom mjestu. Skup je otvorila dr.sc. Suzana Jelčić Jakšić, predsjednica udruge. Također skup je imao i međunarodni karakter gdje je izlagao i prof.dr.sc. Mark Onslow sa Sveučilišta u Sydneyu iz Australije. Međunarodni dan svjesnosti o mucanju obilježava se 22. listopada. Mucanje je poremećaj ritma i tempa govora. Očituje se ponavljanjem glasova, slogova, riječi ili fraza, produljivanjem glasova, bezglasnim zastajanjima na početku ili unutar riječi, napetošću i "grčevima" tijekom govora, ubacivanjem pomoćnog glasa u govoru "a", "h", koji ima funkciju pomoći djetetu da prevlada teškoću. Najčešće se javlja u predškolskoj dobi, između druge i pete godine života, iako se može javiti i kasnije. Oko 2,5 posto djece predškolske dobi muca. Taj postotak se u školskoj dobi smanjuje na otprilike jedan posto. Dio djece u dobi između druge i pete godine života, kada se govor intenzivno razvija, prolazi tzv. fazu fiziološkog mucanja. Prema nekim autorima, riječ je o čak do 80 posto djece. U većini slučajeva, ako se djetetu ne osvijeste, ovi simptomi spontano nestaju. Međutim katkad i normalne razvojne netečnosti, prisutne kod gotovo svakog djeteta, mogu postati uzrok poremećaja i prerasti u "pravo mucanje". To se može dogoditi ako okolina djetetu osvijesti takva zastajkivanja pa zbog toga ono osjeti potrebu da ga izbjegava ili svlada. Dijete pritom gubi spontanost u govoru, počinje razmišljati o tome kako će što reći, kako pokrenuti i uskladiti artikulacijske organe, kako i koliko udahnuti. Pri tome dolazi do povećane napetosti, a zastoji postaju jači i učestaliji. Na taj način se stvara zatvoreni krug osjećaja neugode i neuspjeha, iz kojeg je djetetu samom, bez stručne pomoći, teško izaći. Na konferenciji su osobe koje mucaju dobile priliku govoriti o svojim iskustvima, ne/razumijevanju okoline tijekom

školovanja i drugim životnim situacijama te odgovarajućim potporama u obrazovnom sustavu i na području zapošljavanja.

- *XVIII. hrvatski simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim sudjelovanjem*

U organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom-SOIH održan je 11. i 12. studenog, simpozij s temom „*Strateške odrednice za daljnju primjenu Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom*“. Na Simpoziju je predstavljen rad pojedinih nacionalnih saveza na primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom s konkretnim prijedlozima za daljnje strateško razdoblje. Uz nacionalne saveze prvog dana nazočnima su se obratili i predstavnici iz Slovenije, Belgije, Makedonije i Republike Srpske. Također su bila izlaganja i predstavnica SOIH Mreže žena s invaliditetom. Drugi dan skupa govorilo se o područjima zapošljavanja i rada te smjernicama razvoja usluga osobnih pomagača za osobe s invaliditetom različitih oštećenja. Uz sudionike osobe s invaliditetom te predstavnike institucija, prvi dan skupu se obratila zamjenica pravobraniteljice dok je pravobraniteljica drugi dan održala izlaganje na temu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom iz perspektive rada Ureda te je nazočne upoznala sa zakonskim okvirom i praksom, područjem pritužbi stranaka, izazovima s kojim se susreću osobe s invaliditetom kao i očekivanjima osoba s invaliditetom od novog Zakona. Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom prikazalo se kroz izlaganja predstavnika ključnih dionika za provedbu i primjenu propisa koji su trenutno u raspravama odnosno izmjenama i donošenjima novih - Zakona o radu, Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja te Zakona o mirovinskom osiguranju.

- *Održano predavanje djelatnicima OŠ Nad Lipom*

29.11.2013. zamjenica pravobraniteljice održala je interaktivno predavanje pedagoškim i stručnim djelatnicima *Osnovne škole Nad lipom*. Predavanje je bilo na temu *Najčešća problematika vezana za učenike s teškoćama u razvoju prema iskustvima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom*. Prikazom najčešćih pritužbi u području odgoja i obrazovanja zamjenica pravobraniteljice govorila je o sustavnim nedostacima ostvarenju inkluzije u obrazovanju, ali i višestrukim pozitivnim učincima u sredinama u kojima se provodi inkluzivno obrazovanje. Istaknula je važnost znanja i dugogodišnjeg iskustva posebnih ustanova odgoja i obrazovanja kakva je i škola u edukaciji učitelja, nastavnika i stručnih suradnika redovnih odgojno obrazovnih ustanova. Pedagoški djelatnici su upoznali zamjenicu s teškoćama na koje nailaze postupajući u slučajevima kompleksnih i višestrukih teškoća kod učenika koje iziskuje koordinirano djelovanje s institucijama iz sustava socijalne skrbi i zdravstva. Nazočilo je oko 80 djelatnika.

- *Položaj žena s invaliditetom na tržištu rada*

Dana 27. ožujka 2013. u organizaciji županijskog Povjerenstva za ravnopravnost spolova Karlovačke županije, održana je tribina pod nazivom „*Položaj žena s invaliditetom na tržištu rada*“. Prema podacima novoformirane baze zaposlenih osoba s invaliditetom, u Karlovačkoj županiji je 312 zaposlenih osoba s invaliditetom, od čega je: 74% muških, 26% ženskih osoba. Najčešća zvanja kod zaposlenih osoba s invaliditetom su NKV radnik, poljoprivredni radnik te trgovac.

Žene s invaliditetom oduvijek su posebno ugrožena skupina koja predstavlja neprofitabilnu, slabo traženu i cijenjenu snagu na tržištu rada. Dodatni negativni faktori pri zapošljavanju žena s invaliditetom su invaliditet, predrasude, niža razina obrazovanja, zanimanja koja nisu u skladu s potrebama tržišta rada, nedostatak radnog iskustva te dugotrajna nezaposlenost. Navedeni faktori najčešće su uz needuciranost i informiranost poslodavaca te predrasuda spram žena s invaliditetom razlozi otežanog zapošljavanja.

Više o sudjelovanju Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u događanjima kroz koja se podiže razina svijesti o osobama s invaliditetom može se naći u drugim područjima izvješća kao i u Prilogu 2.

4. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom započeo je s radom polovicom 2008. godine.

Kako bi se odgovorilo na pojačan obujam posla koji je Ured trebao obavljati kako se povećavala njegova prepoznatljivost među osobama s invaliditetom, ali i institucijama koje su sve više tražile mišljenja i prijedloge Ureda vezane uz planiranje politike za osobe s invaliditetom mijenjao se 2009. i 2013. godine Pravilnik o unutarnjem redu. Ured uz pravobraniteljicu zapošljava samo 10 djelatnika, od toga 7 u stručnoj službi. Obujam posla je i dodatno povećan pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji kad su i tijela Europske unije od Ureda počela tražiti sve više podataka o osobama s invaliditetom i provedbi zakonodavstva Europske unije na ovom području. Europska komisija je tijekom praćenja pretpristupnih pregovora u Poglavlju 19 tražila da se izvještava o tome je li Uredu doista omogućeno da neovisno obavlja poslove u svrhu zaštite osoba s invaliditetom prvenstveno kroz osiguravanje dodatnih sredstava za provođenje aktivnosti predviđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Ured je ujedno određen i kao nezavisno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i kao takav prepoznat je kao primjer dobre prakse u svijetu. Djelokrug rada propisan Zakonom o pravobranitelju predviđa i obilazak institucija u kojima su smještene, borave ili rade osobe s invaliditetom na području cijele Hrvatske, a nužno je da Ured usprkos svojoj lociranosti u Zagrebu bude prisutan i u drugim dijelovima Hrvatske kako bi osobe s invaliditetom imale pristup zaštiti koju im Ured omogućava.

Zbog tako velikog obujma aktivnosti koja prelazi kapacitete stručne službe nije bilo moguće pristupiti kapacitiranju stručne i administrativne podrške. Iako je Ured još 2012. godine dobio nalog Državnog arhiva da netko u Uredu treba biti zadužen za vođenje poslova pisarnice i uredskog poslovanja, tek se proračunom u 2014. godini planiraju uvjeti za isto. Ujedno naglašavamo da je pravobraniteljica osoba s najvišim stupnjem invaliditeta i da bez podrške druge osobe ne može obavljati složene poslove pravobranitelja koje propisuje temeljni zakon.

FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2013. godinu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je osnovan i radi na temelju Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07).

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Administracija i upravljanje

Rashodi za zaposlene planirani su u iznosu od **2.074.425 kn**, a potrošeno je **2.065.697 kn** ili **99,58%**. Do kraja 2013. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 djelatnika od kojih su 1 namještenik, 8 državnih službenika/ce (dvije su radile na pola radnog vremena na mjestu administrativnog djelatnika) i 3 dužnosnika/ce.

Materijalni i financijski rashodi planirani su u iznosu od **874.624 kn**. Najveće stavke rashoda su Intelektualne i osobne usluge, te Usluge tekućeg i investicijskog održavanja. Rashodi stavke Intelektualnih i osobnih usluga gotovo u potpunosti odnosili su se na ugovore o djelu koji su sklapani isključivo zbog specifičnih potreba pravobraniteljice kao osobe s najtežim stupnjem invaliditeta – tetraplegija. Time je pravobraniteljici omogućena pomoć radnog asistenta i medicinska njega, a navedeni poslovi nisu se mogli izvršavati putem zapošljavanja osobe kvalificirane za takvu vrstu posla, budući da navedena radna mjesta nisu sistematizirana Pravilnikom. Sa stavke Usluge tekućeg i investicijskog održavanja najvećim dijelom plaćani su troškovi vezani za održavanje prostora u kojem Ured obavlja svoju djelatnost. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne i financijske rashode iznosi **862.869 kn** ili **98,66 %**.

Opremanje

Planirana sredstva za opremanje u 2013. iznosila su **21.800 kn**. Za planiranu kupovinu dijela uredskog programa za sistematizaciju podataka potrošeno je 11.937,50 kn i za licence 6.512,50 kn. Ukupni rashodi za nabavu nefinancijske imovine iznose **18.450 kn** ili **84,63 %**.

Izvršenje od **99,20%** pokazuje da su proračunska sredstva u 2013. godini iskorištena u potpunosti, odnosno u skladu s planovima za svaku skupinu rashoda. Od planiranih sredstava u iznosu **2.970.849 kn**, ukupni rashodi iznose **2.947.017 kn**.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Pristup pravosuđu

Izmjene zakona koje je predlagala pravobraniteljica (Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima) doprinijet će učinkovitijem pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom.

Jednakost i nediskriminacija

Najviše pritužbi u kojima se pritužitelji, između ostalog, pritužuju na diskriminaciju na osnovi invaliditeta, zaprimljeno je u područjima pristupa dobrima i uslugama, rada i radnih uvjeta, te obrazovanja i socijalne zaštite. Analizom tih pritužbi nameće se zaključak da je deklarirano inkluzivno obrazovanje i zapošljavanje potrebno i stvarno provesti u praksi poštujući pri tome institut razumne prilagodbe. Prema rezultatima ankete većina od 1337 ispitanih osoba s invaliditetom prijavljivanje diskriminatornih postupanja smatraju besmislenim jer u slučajevima kad su je prijavili nije bilo nikakvih posljedica. Zbog toga kao i činjenice da je izuzetno mali broj sudskih postupaka vezanih uz diskriminaciju na osnovi invaliditeta nameće se zaključak da je više od 5 godina nakon stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije više pozornost svih dionika potrebno usmjeriti na pokretanje strateške litigacije.

1. Preporuča se Vladi RH da prilikom donošenja propisa te prilikom njihovih izmjena i dopuna uvažava međunarodnu regulativu (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, EU Direktive i dr.), posebno imajući u vidu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nedvosmisleno definirala osobe s invaliditetom kao osobe s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima te da je nedopustivo stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s različitim vrstama invaliditeta

2. Potrebno je prava osoba s invaliditetom temeljiti na individualnoj procjeni potreba i ne stavljati ih u nepovoljan položaj s obzirom na uzrok i vrstu invaliditeta

3. Potreban je značajniji i veći angažman na promicanju dostojanstva osoba s invaliditetom i suzbijanju neželjenih ponašanja koja uzrokuju strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju

4. Dodatnu pažnju posvećivati ranjivijim kategorijama radnika (s invaliditetom, s djecom s teškoćama, samohranim radnicama/ima ili (i osobito) ako je riječ o kumulaciji ovih i sličnih slučajeva).

5. Potrebno je osigurati proračunska sredstva za osiguravanje pristupačnosti dobrima i uslugama za osobe s invaliditetom unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima jer su ona preduvjet ostvarivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom

Osobna sloboda i sigurnost

Novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama trebao bi ojačati položaj i zajamčiti poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama vezano uz njihovo liječenje u psihijatrijskim bolnicama, poštujući više nego do sada njihovo pravo na autonomiju, osobni integritet i pravo na samostalno odlučivanje. Ovaj zakon dati će pravobraniteljici novu ovlast kontrole smještaja osoba u psihijatrijsku ustanovu bez pristanka.

Žene s invaliditetom

S obzirom na izrazito nizak stupanj obrazovanja žena s invaliditetom (čak 77% nema završenu ili ima samo osnovnu školu), oduvijek su posebno ugrožena skupina koja predstavlja slabo traženu snagu na tržištu rada. Dodatni negativni faktori pri zapošljavanju su postojanje invaliditeta, predrasude, te zanimanja koja nisu u skladu s potrebama tržišta rada, nedostatak radnog iskustva i dugotrajna nezaposlenost. Sukladno rečenom potrebno je ukazivati na propuste u zaštiti njihovih prava i nužnosti

daljnjeg razvijanja mehanizama njihove učinkovite zaštite, potom edukacije i osnaživanja samih žena s invaliditetom u području promicanja i zaštite svojih prava i aktivnom sudjelovanju u životu zajednice.

Suzbijanje nasilja

Nužno je nastaviti s usklađivanjem zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu osiguravajući razumnu prilagodbu. Potrebno je provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, te nastaviti rad na unaprjeđenju suradnje između navedenih institucija kako bi se spriječilo nasilje; provoditi edukaciju policijskih službenika te edukaciju u pravosuđu (državni odvjetnici, odvjetnici, suci) o posebnostima postupanja prema osobama s invaliditetom tijekom provođenja postupaka.

Poštivanje doma i obitelji

Pomoć i podrška roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti odgoja djece nije sustavno osigurana. Odvajanje djece od njihovih roditelja s invaliditetom i dalje je obojano diskriminatornim predodžbama o njihovoj nemogućnosti skrbi o vlastitoj djeci, u mnogim slučajevima i prije nego što to roditeljstvo i ostvare (prije samog rođenja djeteta). Lišenje poslovne sposobnosti korišteno je kao prečica za odvajanje djece od njihovih roditelja, iako zakonodavstvo poznaje instrumente obiteljsko-pravne zaštite koji bi se jednako trebali primjenjivati kako na roditelje bez invaliditeta, tako i na roditelje s invaliditetom. U tom smislu izmjene Obiteljskog zakona donijet će određene pomake, no bez razvoja sustava pomoći i podrške, neće biti moguće postići ravnopravnost osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihove roditeljske uloge.

Jednakost pred zakonom

Izmjene Obiteljskog zakona koje je tijekom godine pripremalo Ministarstvo socijalne politike i mladih nisu donijele promjene potrebne radi usklađivanja s Konvencijom, ali novi zakon trebao bi donijeti pozitivne pomake u području postojećeg instituta skrbništva u smjeru jačanja poštivanja prava osoba s invaliditetom, naročito onih s mentalnim i intelektualnim teškoćama.

Pristupačnost

Pristupačnost mora uključiti sve građane neovisno o njihovih fizičkim, senzornim, kognitivnim i/ili psihičkim karakteristikama ili godinama starosti. Pristup građevinama, prijevozu, prometu, informacijama, uslugama, proizvodima preduvjet su uključivanja u zajednicu svih građana, a ne samo osoba s invaliditetom. Pristupačno stambeno okruženje je preduvjet neovisnom življenju u domicilnoj sredini. Stoga je potrebno kontinuirano utjecati na svijest društva i provodioce propisa o važnosti pristupačnih stambenih objekata osobama s invaliditetom. Osobama s invaliditetom potrebno je prilagoditi i međugradski i gradski željeznički i autobusni prijevoz. S obzirom na to da je upravo zbog neprilagođenosti ili nepostojanja javnog prijevoza mnogim osobama s invaliditetom osobni automobil jedino prijevozno sredstvo, nužno je osigurati bolju kontrolu i sprječavanje zlouporabe korištenja prava na znak pristupačnosti kao i prava na oslobođanje od plaćanja cestarina.

Zdravlje

Iako se nedostupnost zdravstvenih usluga podjednako odnosi na sve građane Republike Hrvatske, osobe s invaliditetom ova nedostupnost pogađa više zbog njihove veće usmjerenosti na sustav zdravstva, odnosno potrebu nekih kategorija osoba s invaliditetom da zdravstvene usluge koriste ne samo učestalo, već i kontinuirano. Kada se u obzir uzme i njihova izrazito loša materijalna situacija gdje većina živi na rubu siromaštva, onda je jasno da si ove osobe ne mogu priuštiti sve ono što im je potrebno za svakodnevno funkcioniranje odnosno sprječavanje progresije invaliditeta. Na usluge u bolnicama dugo se čeka, neke zdravstvenog usluge ne mogu se više ostvariti na teret zdravstvenog osiguranja, lijekovi se plaćaju, ortopedska pomagala nadoplaćuju a potrošni materijal kupuje. Oni koji radi ostvarivanja zdravstvene zaštite moraju putovati izvan svog prebivališta često si zbog visokih prijevoznih troškova tu uslugu ne mogu priuštiti. Neke oblike zdravstvene zaštite, kao što je izvanbolničko liječenje i rehabilitacija osoba sa psihičkim bolestima tek moramo razvijati. S obzirom na

navedeno, kod planiranja troškova zdravstva i zdravstvenih usluga, koliko god ono moralo biti racionalno, potrebno je imati u vidu obveze koje je Republike Hrvatska preuzela potpisivanjem Konvencije, a to je osiguravanje uživanja najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja i dostupnost zdravstvenih usluga potrebnih osobama s invaliditetom, uključujući i one čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta.

Djeca s teškoćama u razvoju

Kroz pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju i terenskim obilascima utvrdili smo da nedostaje sustav rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju gotovo na cjelokupnom području Republike Hrvatske. Nedostaju stručnjaci, nema ustanove za ranu intervenciju kod djece s različitim teškoćama, a postojeći resursi nisu međusobno povezani. Kako se radi o zdravlju i prevenciji nastanka težeg invaliditeta kod djece, jasno je da postoji ozbiljna odgovornost države da hitno uspostavi učinkovit sustav rane intervencije i rehabilitacije. Stoga je Ministarstvu zdravlja i Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka da uspostave suradnju i koordinirano djelovanje kako bi se uspostavio učinkoviti sustav podrške unapređenju razvoja djeteta. Sadašnje stanje u ovom području predstavlja kršenje prava djece na zdravlje.

Odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj dio je odgojno-obrazovnog sustava koji ima izuzetno značajnu ulogu u razvoju djeteta s teškoćama u razvoju. Prema podacima dobivenim od dječjih vrtića, te iz zaprimljenih pritužbi roditelja, uočili smo sve veću otvorenost ovog sustava za djecu s teškoćama u razvoju, međutim, nedostaje podrška samom vrtiću kako bi na što kvalitetniji način odgovorio na potrebe djece. Poboljšanje ovog sustava otežava zakonsko uređenje sustava, kao i o osnivaču ovisno financiranje. Stoga je potrebno upravo u tim područjima izvršiti određene promjene. U propise iz područja predškolskog odgoja potrebno je ugraditi i definirati načine i oblike stručne podrške djetetu i djelatnicima vrtića u području inkluzivnog odgoja, izmijeniti propise u dijelu međusobne suradnje sustava predškolskog odgoja, škole i sustava socijalne skrbi i uspostaviti sustav podrške inkluziji u predškolskom odgoju kroz stručni mobilni tim za inkluziju na području županije.

Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje

Ovi sustavi još čekaju donošenje pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju, koji, unatoč zahtjevima javnosti i višekratnim upozorenjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, još nije donesen. Stoga je još uvijek prisutna različita praksa pojedinih škola i osnivača što se tiče angažiranja asistenta u nastavi ili korištenje drugih oblika podrške. Iz pritužbi po kojima smo postupali uočavamo da škole učestalo zanemaruju korištenje nekih mogućnosti koje već imaju, kako na razini škole, tako i na razini zajednice, prije svega educiranjem nastavnika, korištenjem stručne pomoći od strane drugih ustanova specijaliziranih za pojedinu vrstu razvojnih teškoća, korištenjem savjetodavne pomoći Agencije za odgoj i obrazovanje. Uočavamo potrebu edukacije i stručnjaka imenovanih u stručnim povjerenstvima za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, posebno u dijelu prihvaćanja inkluzivnog obrazovanja kao temeljnog prava djeteta s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je i ranije ukazivala na potrebu edukacije povjerenstava, a ovo će posebno značenje imati kod donošenja odluka o srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama.

Visokoškolsko obrazovanje

Pritužbe pravobraniteljici ukazuju na teškoće zbog činjenice što u zakonodavstvu nije reguliran način i vrsta podrške i razumne prilagodbe studentima s invaliditetom kao ni procedura kojom se ona ostvaruje. Ne postoji stručna služba procjene koja bi ocijenila koje su prilagodbe potrebne te pomogla budućim studentima u odabiru studija u kojem teškoće koje proizlaze iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta neće onemogućavati studenta da ispuniti očekivane akademske standarde i da uz daljnju razumnu prilagodbu obavlja radne zadatke koji se očekuju od osobe koja je stekla određeno zvanje. Zbog toga je potrebno usvojiti zakonodavstvo kojim bi se zajamčilo osiguravanje odgovarajuće podrške i jasno propisali načini njezina ostvarivanja, financijsku podršku koju studenti s invaliditetom ostvaruju kao podršku studiranju

potrebno je izuzeti kao prihod, potrebno je razmotriti uvođenje profesionalnog usmjeravanja odnosno stručne službe procjene sposobnosti budućih studenata s invaliditetom te u sustav ugraditi podršku mladim osobama nakon završetka studija kao i onu potrebnu za pronalazak posla.

Zapošljavanje i rad

Iz pritužbi osoba s invaliditetom nakon prvih dana primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom vidljivi su brojni nedostaci usvojenih zakonskih rješenja. Upitno je hoće li ih najavljeni podzakonski akti uspjeti otkloniti. Nisu osnovani centri za profesionalnu rehabilitaciju što onemogućava povratak osoba s invaliditetom u svijet rada. Obrazovne programe bitno je usklađivati s potrebama tržišta rada te poticati bolju koordinaciju između zavoda za zapošljavanje i poslodavaca u oblikovanju strukovnog obrazovanja i usluga profesionalne rehabilitacije. Ključ zapošljavanja osoba s invaliditetom je osiguravanje potrebne podrške kroz osiguravanje raznih oblika razumne prilagodbe. Stoga je potrebno definirati i propisati razne oblike razumne prilagodbe te s njima upoznati i poslodavce.

Mirovinsko osiguranje

Mogućnost stjecanja obiteljske mirovine nakon punoljetnosti, a nakon smrti roditelja te mogućnost obustave isplate već ostvarene obiteljske mirovine u slučajevima zapošljavanja osobe s invaliditetom primatelja obiteljske mirovine, odnosno izbora između vlastite i obiteljske mirovine daje sigurnost i predstavlja snažan motiv za uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada. Kako bi se riješio trenutno jedan od najvećih problema koji smo uočili rješavajući po pritužbama osoba s invaliditetom koji se odnosi na manjkavu medicinsku dokumentaciju u kojoj često nedostaju valjana obrazloženja te nema poveznice između zdravstvenog stanja i funkcionalne odnosno radne nesposobnosti osobe, mišljenja smo da bi HZMO trebao dati jasne upute za jednoobrazno ispunjavanje medicinskih obrazaca i druge medicinske dokumentacije u svim slučajevima kada se utvrđuje radna sposobnost (odnosno dokazivanja invalidnosti) u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja.

Primjereni životni standard i socijalna zaštita

Unatoč brojnim intervencijama pravobraniteljice u tekst Zakona o socijalnoj skrbi, naročito vezano uz osobnu invalidninu, status roditelja njegovatelja i usluge u socijalnoj skrbi, zakonska rješenja ovih prava nisu usklađena sa zahtjevima Konvencije o pravima s invaliditetom, neka su uz to neprimjerena, a neka čak i diskriminatorna. Konvencija traži da se osobama s invaliditetom priznaje različitost i sposobnost te da se potiče njihovo aktivno uključivanje u život zajednice; nalaže da se osiguraju oblici podrške življenju u obitelji, a zabranjuje svako razlikovanje osoba zbog invaliditeta. Negativne reakcije građana pravobraniteljica dobiva već od prvog dana primjene novog Zakona o socijalnoj skrbi. Stoga je nužno hitno uskladiti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na osobe s invaliditetom sa socijalnim modelom invaliditeta i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Neovisno življenje

Odredbe Zakona o socijalnoj skrbi, prema kojima korisnik usluge sudjeluje u njezinoj cijeni iznosom do 50% svojih prihoda, dovest će do nove segregacije, pasivizacije i izolacije osoba s invaliditetom. Proces deinstitutionalizacije je započeo u nekoliko domova socijalne skrbi, a preduvjet uspjeha je razvoj usluga koje će podržati neovisno življenje i uključenost u život zajednice. Usluge trebaju biti raznolike i dostupne. U procesu razvoja i širenja mreže različitih usluga treba utvrditi sve postojeće resurse unutar kompatibilnih sustava – obrazovanja, zdravlja, rada i zapošljavanja, profesionalne rehabilitacije, a usluge definirati na način da podržavaju individualni pristup u zadovoljavanju životnih potreba osoba s invaliditetom.

Udruge osoba s invaliditetom

Značajan broj udruga osoba s invaliditetom zatvorio je svoja vrata tijekom 2013. godine zbog smanjenih sredstava za hladni pogon kao i provođenje projekata i programa. Država i jedinice lokalne i regionalne samouprave trebaju odrediti jasne kriterije za raspodjelu novčanih sredstava. Kako bi organizacije civilnog društva bile ravnopravni partneri državi u brizi o osobama s invaliditetom potrebno je osigurati:

podršku u materijalnim i nematerijalnim resursima od općina, grada i županije za financiranje rada udruga te aktivnosti u organiziranju i plaćanju stručnog tima, stručnu podršku u pisanju projekata prema međunarodnim fondovima kao mogućim izvorima financiranja aktivnosti i uključivanje lokalne zajednice kao partnera u tim projektima.

Preporuka jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave

Politika Republike Hrvatske tradicionalno je bila usmjerena na izdvajanje osoba s invaliditetom iz njihove okoline i iz njihovih obitelji i smještanje u specijalizirane ustanove. Sada znamo da je osobama s invaliditetom mjesto u njihovoj primarnoj životnoj zajednici koja im je dužna pružiti pomoć, odnosno prilagodbu. Upravo to je i svrha započetog procesa deinstitucionalizacije kojim se namjerava postići da se osobe s invaliditetom vrate iz ustanova u svoju zajednicu i da im se omogući da u toj zajednici dobiju svu potrebnu podršku samostalnom življenju, najčešće u obliku različitih socijalnih usluga. U svim sredinama koje smo obišli primijetili smo upravo nedostatak ovih socijalnih usluga i nedostatak sustavnih planova ili strategija unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom. Stoga preporučamo da jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave u suradnji s osobama s invaliditetom udruženim u njihove udruge i državnim i javnim institucijama identificiraju prioritete razvoja usluga u svojim sredinama i izrade planove njihova uvođenja.

Podizanje razine svijesti

Za osobe s invaliditetom je svakodnevno ophođenje njihovih susjeda, kolega i sugrađana izvor subjektivno veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta. Zbog toga je i poruka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom cijeloj javnosti da osobe s invaliditetom nisu posao institucija i da smo za dobro koje im želimo odgovorni svi mi. Iz načina na koji se određuje politika za osobe s invaliditetom vidljivo je da zakonodavci nisu prihvatili stajalište iz Konvencije o osobama s invaliditetom prema kojem osobe neovisno o težini invaliditeta mogu raditi, obrazovati se i na drugi način se uključivati u društvo, kao i da težina invaliditeta ne znači nesposobnost nego samo potrebu za većom razinom podrške. Potrebno je da vladine institucije u suradnji s osobama s invaliditetom okupljenim u njihove udruge preuzmu odgovornost za provođenje javnih kampanja kojima bi se mijenjala takva svijest društva kao i jačala svijest samih osoba s invaliditetom da su nositelji prava, a ne objekti primanja pomoći.

6. PRILOZI

Prilog 1

SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po pritužiteljima/cama.

Pritužitelji/ce		Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Fizička osoba	Žene		3		
	Muškarci		3		
Grupne pritužbe					
Pravne osobe					
Treća osoba kao pritužitelj/ica					
Nevladine udruge			1		
Sindikati					
Inicijativa pravobranitelja/ice					
Ukupno			7		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim osnovama diskriminacije.

Osnove	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože				
Spol				
Jezik				
Vjera				
Političko ili drugo uvjerenje				
Nacionalno ili socijalno podrijetlo				
Imovinsko stanje				
Članstvo u sindikatu				
Obrazovanje				
Društveni položaj				
Bračni ili obiteljski status				
Dob				
Zdravstveno stanje				
Invaliditet		7		

Genetsko naslijeđe				
Spolna orijentacija				
Nema osnove				
Ukupno		7		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim područjima diskriminacije.

Područja	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Rad i radni uvjeti		3		
Obrazovanje, znanost i šport		2		
Socijalna sigurnost, socijalna skrb, mirovinsko i zdravstveno				
Zdravstvena zaštita				
Pravosuđe i uprava				
Stanovanje				
Javno informiranje i mediji		1		
Pristup dobrima i uslugama		1		
Članstvo u sindikatu, NVO, političkim strankama				
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo				
Diskriminacija općenito				
UKUPNO		7		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po prituženim tijelima.

Pritužena tijela	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Fizička osoba				
Pravna osoba		1		
Pravna osoba s javnim ovlastima		4		

Organizacija civilnog društva				
Pravosudno tijelo		1		
Tijelo državne uprave		1		
Tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave				
UKUPNO		7		

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, raspoređene po oblicima diskriminacije.

Pritužena tijela	Pučki pravobranitelj	Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom	Pravobraniteljica za djecu	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
Izravna		1		
Neizravna		1		
Uznemiravanje i spolno uznemiravanje		1		
Poticanje na diskriminaciju				
Propuštanje razumne prilagodbe		4		
Segregacija				
Nije moguće utvrditi				
UKUPNO		7		

- uz statističke podatke

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u razdoblju za koje se dostavlja ova evidencija (01.01.2013. – 31.12.2013.) zaprimila je ukupno četrdeset i osam (48) pritužbi u kojima se pritužitelji pritužuju na diskriminaciju.

Od toga broja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u sedam (7) pritužbi u kojima je postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije, obzirom da je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije sukladno Zakonu o suzbijanju iste.

Ova se evidencija odnosi na sedam (7) pritužbi u kojima je postupano odnosno još uvijek se postupa sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Prilog 2

SUDJELOVANJA NA DOGAĐANJIMA I SKUPOVIMA U ORGANIZACIJI UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM I DRUGIH INSTITUCIJA

7. veljače 2013. Hrvatski paraolimpijski odbor organizirao je *Svečanost hrvatskog paraolimpijskog sporta te proglašenje najuspješnijih sportaša s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Svečanost je svojim dolaskom uveličala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

15. veljače 2013. SANUS klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Split organizirali su Okrugli stol na temu *„Zajedništvom do poboljšanja kvalitete života djece oboljele i liječene od malignih bolesti i njihovim obiteljima“*. Cilj programa promicanje je zajedništva kako bi se potaknule sve relevantne institucije da boljom suradnjom na svim nivoima i kroz partnerstva sa udrugama osiguraju ostvarenje kvalitetnijeg života djece oboljele i liječene od malignih bolesti kroz sve segmente življenja. Na raspravi je sudjelovala zamjenica Mira Pekeč-Knežević.

22. veljače 2013. Udruga za samozastupanje organizirala je *Nacionalnu konferenciju o lako razumljivim materijalima i uključivanju osoba s intelektualnim teškoćama u programe cjeloživotnog učenja*. Još jedan od ciljeva konferencije bilo je i predstavljanje projekta *„Pathways“* te njegovih rezultata. Pathways sadržava i brojne brošure na temu informiranosti, EU pravila za izradu informacija za osobe s intelektualnim teškoćama, cjeloživotnog učenja. Događanju je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

26. veljače 2013. Ministarstvo socijalne politike i mladih organizirao je radionicu na temu *procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima*. Radionica je od velike važnosti jer je prvi korak provedbe projekta i sve buduće aktivnosti temeljit će se na dobivenim zaključcima i dobiveni rezultatima te osigurati pružanje prilagođene podrške i pomoći pri provedbi planova transformacije domova socijalne skrbi. Ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na radionicama je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice Vesna Mužina.

6. ožujka 2013. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i ženske sindikalne grupe povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena obilježile su taj dan promocijom publikacije *„Kako prepoznati spolnu diskriminaciju u praksi i kako se od nje zaštititi“*, te performans na temu diskriminacije žena *„One su među nama“*. Obilježavanju je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

7. ožujka 2013. Zaklada *„Čujem, vjerujem, vidim“* obilježila je svečano otvaranje novog prostora. Otvorenju i izložbi slika koja je organizirana u sklopu otvorenja prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

7. ožujka 2013. Veleposlanstvo Kanade, UN i Veleposlanstvo Australije organizirali su povodom Međunarodnog dana žena Okrugli stol pod nazivom *„Žene u politici u Hrvatskoj“*.

Na okruglom stolu govorilo se o napretku Hrvatske na području jednakosti spolova u političkom životu. Postavljala su se brojna pitanja o stanju u Hrvatskoj, o preprekama veće zastupljenosti žena u politici, o mjerama potrebnim kako bi se taj omjer promijenio. Razmijenjivala su se iskustva i davali prijedlozi te tražila potencijalna rješenja.

Sudionica je događanja bila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

18. - 22. ožujka održavali su se *Dani otvorenih vrata Udruge invalida rada Zagreba*.

Obilježavanje su sačinjavale brojne radionice i predavanja na teme usko vezane uz invalide rada i njihovu svakodnevicu. Ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na nekim od ponuđenih sadržaja prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč-Knežević.

19. ožujak 2013. Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade organizirala je javnu tribinu, stručni skup na temu „*Seksualno zlostavljanje žena, istraživanje i stvarni slučajevi*“. Tribinom se željelo prikazati istraživanje o stanju seksualnih prava žena u Hrvatskoj kao i potaknuti stručnjake na veće zalaganje za prava žena u pristupu na pomoć upravnih i sudskih tijela. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak bila je sudionica tribine.

21. ožujka 2013. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH promovirao je publikaciju „*Žene i novinari/novinarke imaju prednost!*“. Publikacija ovog naslova govori o suzbijanju rodnih stereotipa jačanjem rodno osviještenog novinarstva. Na predstavljanju je bila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

22. ožujka 2013. u organizaciji Novi informator predstavljena je knjiga „*Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*“. Svečanom predstavljanju nazočio je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić.

27. ožujka 2013. Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova Karlovačke županije održalo je tribinu „*Položaj žena s invaliditetom na tržištu rada*“. Cilj tribine bila je rasprava o trenutnom stanju žena s invaliditetom na tržištu rada, razmjena iskustava, predlaganje mogućih rješenja njihove situacije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je izlagala na događanju.

05. travnja 2013. održana je redovita *skupština Hrvatskog saveza slijepih*. Cilj skupštine donošenje je zajedničkih smjernica za daljni rad, njegovanje partnerstva, razmjena mišljenja... Doprinos skupštini svojim prisustvom dala je i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

8. travnja 2013. održana je javna *tribina u organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb*. Tribina je predstavila izvještaj o stanju ljudskih prava u RH. Izvještaj je pregledno bilježio događaje koji su značajno utjecali na živote građana RH. Prikazani su i konkretni slučajevi kojima se željelo ukazati na probleme sustava koji priječe kvalitetnu zaštitu žrtava i pravično sekvencioniranje ljudskih prava i diskriminacije. Sudionik tribine bio je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić.

9. travnja 2013. Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava obilježila je *47 godina djelovanja*.

Obilježavanju je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

11. travnja 2013. Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom organizirao je predstavljanje „*Studije isplativosti profesionalne rehabilitacije u Republici Hrvatskoj*“. Cilj predstavljanja bio je razgovor o značenju studije, te iznošenje rezultata provedenog istraživanja od strane glavnih istraživača. Ovom događanju značajnom za rad Ureda za osobe s invaliditetom nazočila je pravobraniteljica Anka Slonjšak i zamjenica Mira Pekeč-Knežević.

16. i 17. svibnja 2013. održan je *9. međunarodni stručni skup u Zadru u organizaciji udruge Osvit* i Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Cilj skupa bio je sagledavanje postojećeg stanja i položaja osoba s invaliditetom, te potencijalni pronalazak rješenja za očuvanje zaposlenosti i punopravnog građanskog sudjelovanja osoba s invaliditetom u svakodnevici smještenoj u

okvire europske politike. Zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč-Knežević sudjelovala je na održanom skupu.

16. travnja 2013. povodom *službenog posjeta Republici Hrvatskoj, kralja Carla XVI. Gustafa i kraljice Silvije Kraljevine Švedske* održan je svečani ručak organiziran od strane prof.dr.sc.Tatjane Josipović, supruge predsjednika Republike Hrvatske.

Biti sudionik ovog svečanog događanja čast su imale pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i zamjenica Mira Pekeč-Knežević.

25. travnja 2013. Ured UNICEF-a za Hrvatsku organizirao je Nacionalnu konferenciju o podršci roditeljima djece predškolske dobi uz predstavljanje publikacije

„Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj“. Cilj konferencije bio je predstaviti rezultate istraživanja koje donosi nacionalno relevantne podatke o najmlađoj djeci i roditeljima te jedinstvene uvide vodećih stručnjaka vezano uz stanje usluga podrške za djecu najmlađe dobi kao i preporuke za njihovo unaprijeđenje. Sudionik konferencije bila je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

27. travnja 2013. Koalicija za život u zajednici organizirala je *performans prvog centra za Inkluziju*. Sudionice ovog događaja posve drugačijeg od nečeg već viđenog bile su pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i savjetnica Branka Meić.

6. svibnja 2013. Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize obilježio je Nacionalni dan osoba s cerebralnom i dječjom paralizom održavanjem Okruglog stola na temu *„Inkluzivno obrazovanje djece s cerebralnom paralizom“ kao i otvorenjem novog prostora Saveza*.

Cilj Okruglog stola bila je rasprava koja će dati odgovore na brojna važna pitanja o odgojno-obrazovnoj skrbi djece s teškoćama u razvoju i inkluziji djece u život u zajednici. Ispred Ureda događanju je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

7. svibnja 2013. Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb povodom *Nacionalnog dana osoba s cerebralnom i dječjom paralizom* održalo je Okrugli stol.

Tema okruglog stola bila je *„Cerebralna paraliza- učinkovitost inovativnih i manje poznatih metoda rehabilitacije, čiji je cilj potaknuti produktivnu raspravu i pronaći učinkovita rješenja za aktualne izazove s kojima se trenutno susreću osobe s CP-om*. Sudionica događanja bila je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Vesna Mužina.

07. svibnja 2013. *Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije obilježilo je 10. obljetnicu rada*. Skupština, okrugli stolovi, druženje članova, dan otvorenih vrata.. samo su neke od aktivnosti kojima je obilježena obljetnica a čiji je sudionik bila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

09. svibnja 2013. pod pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske, prof.dr.sc.Ive Josipovića u organizaciji Udruge roditelja djece oboljele od malignih bolesti *održana je humanitarna večera*. Cilj večere bilo je prikupljanje sredstava za uređenje tri apartmana za smještaj roditelja oboljele djece koja se liječe u sklopu KDBZ-a. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i njena zamjenica Mira Pekeč-Knežević imale su čast biti dijelom ove uistinu hvale vrijedne svečanosti.

10. svibnja 2013. Plavi telefon u suorganizaciji Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom predstavili su „Cro-Pex“ program namijenjen za poučavanje osoba s poremećajem iz autističnog spektra. Radi se o prvom takvom programu na hrvatskom jeziku.

Predstavljanju je prisustvovala zamjenica pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević

17. svibnja 2013. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suradnji LGBTQ organizacija civilnog društva organizirana su dva okrugla stola na temu „*Drugačije društvo je moguće- društveni položaj LGBT zajednice*“. Okruglom stolu prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč-Knežević.

17. i 18. svibnja 2013. Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara organizirala je radni vikend. Radni vikend bio je prilika za razmjenu iskustva osobama s paraplegijom i tetraplegijom kao i njihovim obiteljima i okolini. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak bila je aktivni sudionik radionica, te dala svoj doprinos.

21. svibnja 2013. otvoren je *Festival jednakih mogućnosti- F=M*. Cilj festivala koji se održava već 12. put predstavljanje je osoba s invaliditetom koje zajedno s drugim umjetnicima bez invaliditeta nastupaju u glazbeno-scenskom i likovnom programu, edukacijsko-rekreacijskim i sportskim igrama. U uvodnom dijelu građanstvu se obratila pravobraniteljica Anka Slonjšak.

21. svibnja 2013. Savez društva distrofičara obilježio je Nacionalni dan oboljelih od neuromuskularnih bolesti, „*Kampanja zelene vrpce*“. Među prisutnima ovoga obilježavanja bila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

21. svibnja 2013. Hrvatski slijepih održao je tribinu „*Zaposlenje-kruna integracije slijepih*“. Cilj tribine predstavljanje togodišnjeg programa koji je u provedbi i čija je svrha podizanje radnih kompetencija i konkurentnosti osoba s oštećenjem vida, a sve u svrhu lakšeg uključivanja na tržište rada. Na tribini je sudjelovala pravobraniteljica osoba s invaliditetom.

22. svibnja 2013. Svitanje-Udruga za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja održala je završnu konferenciju programa dnevnog centra, sa svrhom upoznavanja sudionika o poboljšanju mentalnog zdravlja osoba koje su uključene u program. Zamjenica Mira Pekeč-Knežević bila je sudionica konferencije.

10. lipnja 2013. u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice održana je svečanost zatvaranja projekta „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“. Svečanosti je nazočila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

12. lipnja 2013. Europski pokret Makedonija organizirao je prezentaciju projekta „*Poboljšanje kooperacije u Južno-istočnoj Europi u provedbi Centralne europske inicijative*“. Glavni cilj projekta poboljšanje je komunikacije i suradnje postojećih Ureda pučkih pravobranitelja u regiji s udrugama civilnog društva, na područjima; prava i zaštita djece, spolna jednakost, problemi manjina, prava osoba s invaliditetom i suzbijanje korupcije. Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić prisustvovao je prezentaciji.

14. lipnja 2013. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH predstavio je rezultate trogodišnjih programa; „Centar neovisnog življenja“, „*Usluge podrške obiteljima djece s*

neuromuskularnim bolestima“ i „Razvoj alternativnih načina boravka osoba s mišićnom distrofijom“. Predstavljajući je nazočila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

14. lipnja 2013. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suradnji s Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar organizirao je Okrugli stol na temu *„Razvoj prava žena i rodne ravnopravnosti“*. Cilj Okruglog stola bio je rasprava o gore navedenoj temi, o razvoju na razini UN-a, Vijeća Europe.. kako bi se utvrdila postignuća i daljnji izazovi. Sudionica okruglog stola bila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

19. lipnja 2013. Udruga invalida Križevci održala je završnu konferenciju povodom provedbe projekta *„Odgoj i obrazovanje učenika s invaliditetom, odnosno s teškoćama u razvoju u redovitoj školi- asistent u nastavi.“* Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak sudjelovala je na konferenciji.

28. lipnja 2013. u organizaciji Sveučilišta Zagreb, Fakulteta elektrotehnike i računarstva održana je prezentacija projekta *„ Kompetencijska mreža zasnovana na informacijsko-komunikacijskim tehnologijama za inovativne usluge namijenjene osobama sa složenim komunikacijskim potrebama“*. Cilj prezentacije bio je široj javnosti predstaviti rezultate provedbe projekta . Prezentaciji je nazočila zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

03.-05. srpnja 2013. Ženska soba-centar za seksualna prava organizirala je trening *„Nasilje i diskriminacija prema ženama s invaliditetom“*. Cilj treninga bio je edukacija, razmjena mišljenja i iskustava vezano uz nasilje nad ženama s invaliditetom, rizike višestruke diskriminacije žena s invaliditetom, rad SOS telefona... Sudionica treninga bila je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

8. srpnja 2013. u organizaciji Hrvatskog pravnog centra i Ureda za zakonodavstvo ispred Foruma za ravnopravnost provedena je Tribina *„Procjena učinka propisa na ljudska prava i temeljne slobode“*. Tribina je imala namjenu osvijetliti sadašnju praksu u Hrvatskoj, te raspraviti mogućnosti i načine buduće suradnje, sve u svrhu donošenja boljih zakona. Na tribini je sudjelovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

12. srpnja 2013. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Srpski Demokratski Forum, Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar u suradnji s Centrom za mirovne studije održali su okrugli stol. Tema Okruglog stola bila je *„ Diskriminacija-mehanizmi zaštite-osiguravanje prava na jednako postupanje“*. Namjena Okruglog stola bila je otvaranje komunikacije između civilnog i javnog sektora o stanju i problemima zabilježenim u provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Sudionik je bio i zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić.

13. i 14. srpnja 2013. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske SOIH organizirala je seminar za žene s invaliditetom iz Mreže pod nazivom *„Gubici i podrška u procesu tugovanja“*. Svrha seminara bila je pomoći pojedincu nositi se sa raznim gubitcima koji u njima izazivaju različite negativne reakcije. Sudionica seminara bila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

17. srpnja 2013. Hrvatski zavod za zapošljavanje održao je završnu konferenciju projekta *„HZZ usluge klijentima: Unaprjeđenje cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja i ICT podrška“* na kojoj je predstavio aktivnosti i rezultate projekta. Konferenciji je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i zamjenica Mira Pekeč-Knežević.

30. srpnja 2013. Hrvatski paraolimpijski odbor povodom nastupa na IPC Svjetskom atletskom prvenstvu za osobe s invaliditetom, Lyon, Francuska održao je tiskovnu konferenciju, s ciljem *pretavljanja naših reprezentativaca*. Na konferenciju je bila pozvana i prisustvovala istoj pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

7. rujna 2013. Udruga Invalida Križevci organizirala je *13. susret osoba s invaliditetom Hrvatske*, pod pokroviteljstvom Grada Križevaca. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak sudjelovala je na susretu.

20. rujna 2013. u organizaciji Centra za mirovne studije održana je prezentacija istraživanja *„Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u RH“*. Cilj prezentacije je potaknuti pitanja o intergraciji imigranata u hrvatsko društvo, te općeniti odnos koji Hrvatska ima prema nacionalnim manjinama unutar svojih granica, kao i prikazati rezultate dobivene istraživanjem o razini ksenofobije. Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić bio je jedan od sudionika prezentacije.

26. rujna 2013. povodom Nacionalnog dana osoba oboljelih od multiple skleroze održana je Konferencija *„Osobe s multiplom sklerozom u Europskoj uniji“* organizaciji Saveza društva multiple skleroze Hrvatske. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak održala je uvodno izlaganje.

27. rujna 2013. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu organizirala je Okrugli stol na temu *„Osobe s posebnim potrebama u knjižnicama u novom informacijsko-tehnologijskom okruženju“*. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak bila je sudionica Okruglog stola i uvodni izlagač na temu -osobe s invaliditetom i novi medij kao pomagalo za uključivanje u javni život.

3. listopada 2013. Centar za autizam obilježio je 30. obljetnicu centra stručnim skupom *„Izazovi stručnog razvoja i suradnje“* te *„Izazovi transformacije i razvoja centra za autizam u Zagrebu“*. Sudionice skupova bile su zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević i savjetnica Vesna Mužina. Svečana proslava kojoj je nazočio zamjenik pravobraniteljice Boris Jakov Geričić povodom iste obljetnice održana je 2. listopada u Staroj gradskoj vijećnici.

04.-06. listopada 2013. U organizaciji Europske platforme samozastupnika, Inclusion Europe, Udruge za samozastupanje i Udruge GONG održana je Europska konferencija samozastupnika *„Čujte naše glasove : Građani prije svega!“* Na konferenciji su nazočile zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević koja je ujedno i sudjelovala u raspravi te savjetnica Branka Meić.

04. listopada 2013. U organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih održan je seminar *„Podrška deinstitucionalizaciji i transformaciji u Hrvatskoj“*. Cilj seminara bio je razgovor o prijelazu s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici za osobe s mentalnim oštećenjima. Zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević prisustvovala je tom događanju.

10. listopada 2013. Na javnom predstavljanju Projekta *„ Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu“* koji provodi Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir u partnerstvu sa Edukacijsko rehabilitacijskim fakultetom, Pravnim fakultetom i Studijskim centrom socijalnog rada nazočila je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Branka Meić. Cilj projekta je stjecanje boljeg uvida u obrazovni proces djece s teškoćama i studenata s invaliditetom.

15. listopada 2013. Ministarstvo socijalne politike i mladih organizirala je Okrugli stol povodom provedbe savjetovanja s javnošću vezano uz izradu *Nacrta prijedloga iskaza o procjeni učinka Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u RH*. Zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević bila je jedna od sudionika Okruglog stola.

15. listopada 2013. Ministarstvo pravosuđa i Uprava za zatvorski sustav organizirali su *posjet Kaznionice i Odgojnog zavoda u Požegi*. Obilasku su bili prisutni pomoćnik ministra Ivica Štimac, suradnici Uprave za zatvorski sustav, predstavnici Ureda pučke pravobraniteljice, te zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić i savjetnica Sunčica Pivčević.

25. listopada 2013. Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici i Udruga za samozastupanje organizirali su Okrugli stol . Okrugli stol bio je namjenjen predstavnicima organizacija civilnog društva te svim osobama koje imaju interesa za područje transformacije sustava soc.skrbi i zaštite ljudskih prava, s ciljem informiranja o korištenju strukturnih fondova EU, provedbe deinstitucionalizacije, kao i uključivanje predstavnika civilnog društva u iste. Zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević prisustvovala je događanju.

30. listopada 2013. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova RH i Lezbijska organizacija Rijeka održali su konferenciju „*Jogjakartski načela-međunarodne pravne norme u zaštiti ljudskih prava LGBT osoba*“. Snažna poruka konferencije na kojoj je prisustvovala i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević bila je različitost ali ravnopravnost.

04. studenog 2013. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u svrhu predstavljanja i rasprave o provedbi *Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava* održao je sastanak kojem je nazočila i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Branka Meić.

7. i 8. studenog 2013. UNDP Hrvatska i Ured pučke pravobraniteljice organizirali su Međunarodni seminar „*Pravobraniteljske institucije u jugoistočnoj Europi: pristupanje EU i Univerzalna periodična revizija ljudskih prava*“. Seminar je organiziran radi razmjene iskustava vezano uz donošenje zakona, jačanje kapaciteta institucije pučkog pravobranitelja, te njegovo uspješno priključivanje Europskoj uniji. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i savjetnica Branka Meić imale su čast biti gosti seminara.

19. studenog 2013. Povodom 10-te godišnjice Ureda u organizaciji Pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj održana je rasprava o *dječjim pravima u Hrvatskoj*. Cilj rasprave bio je razmjena iskustava, iznošenje mišljenja o trenutnom stanju u državi vezano uz tu tematiku. Raspravi je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

20. studenog 2013. u organizaciji Policijske uprave zagrebačke održana je završna svečanost povodom provedbe preventivnog projekta „*Živim život bez nasilja*“. U kazalištu „Vidra“ tom prigodom izvedena je tematska predstava „*Nasilje, za nasilje nama opravdanja*“ kojoj je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Sunčica Pivčević.

22. studenog 2013. *Udruga osoba s invaliditetom Split obilježila je 30 godina svoga rada*, s ciljem predstavljanja svoga rada, te zahvale svim članovima, volonterima, suradnicima, te svim drugima koji su

na bilo koji način Udruzi pružali podršku. Svečanosti je nazočila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

23. studenog 2013. Članice Povjerenstva slijepih žena Hrvatske i Mreža slijepih žena Hrvatske održale su *10. savjetovanje*. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak održala je uvodno izlaganje i savjetovanje čiji je cilj prvenstveno bio edukacija, ali isto tako i osnaživanje slijepih žena za aktivno sudjelovanje u lokalnoj zajednici.

28. studenog 2013. Športsko društvo osoba s invaliditetom „URIHO“ organiziralo je *svečano proglašenje pobjednika sportskih susreta*, kojem je prisustvovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

2. prosinca 2013. u organizaciji ustanove URIHO i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, svečanim koncertom obilježen je *dan ustanove URIHO i Međunarodni dan osoba s invaliditetom*, na kojem je prisustvovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

03. prosinca 2013. Zaklada „Čujem, vjerujem, vidim“ obilježila je *Međunarodni dan osoba s invaliditetom*, iskoristivši tu prigodu kako bi predstavila i vlastita ostvarenja, te se zahvalila svim suradnicima, donatorima i ostalima koji su pridonjeli ostvarenju svrhe Zaklade. Obilježavanju je prisustvovala i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

4. prosinca 2013. Gradska skupština Grada Zagreba u povodu *„Međunarodnog dana osoba s invaliditetom“* organizira tradicionalni prijem. Prijemu je nazočio zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Boris Jakov Geričić.

10. prosinca 2013. SOIH-mreža žena s invaliditetom organizirala je Okrugli stol „16 dana aktivizma“ povodom završetka kampanje. Cilj okruglog stola bio je predstaviti aktivnosti i postignuća. Događanju je prisustvovala pravobraniteljica Anka Slonjšak.

11. prosinca 2013. u organizaciji UNDP-a Croatia održan je konzultativni sastanak *„Analiza usklađenosti hrvatskog zakonodavstva sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom“*. Svrha istoga provjera je nalaza i preporuka prestavnika institucija i organizacija civilnog društva čije su aktivnosti najuže vezane uz promicanje i zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom. Na sastanku je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč-Knežević.

12. prosinca 2013. kazalište „Vidra“ premijerno je prikazalo predstavu Vojina Perića *„A, kako vi vodite ljubav?“*. Predstava je za cilj imala na humorističan način razbiti predrasudama vezane uz osobe s invaliditetom i potaknuti nas na razmišljanje o nekim naizgled nebitnim, svakodnevnim životnim situacijama. Predstavi su prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak te zamjenice Mira Pekeč-Knežević i savjetnica Sunčica Pivčević.

19. prosinca 2013. u organizaciji Američkog veleposlanstva održana je predstava *„Disable(d) prejudice“*. Cilj predstave je pokazati koliko su osobe s invaliditetom sposobne i posebne, te potaknuti na razmišljanje o predrasudama koje vežemo uz njih. Predstavi je prisustvovala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak.

23. prosinca 2013. u organizaciji Udruge za autizam Hrvatske održan je Okrugli stol na temu „Mreže usluga za autizam“. Na raspravi je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Vesna Mužina.

Prilog 3

PODRUČJE ZAPOSŁJAVANJE I RAD

AKTIVNOSTI HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOSŁJAVANJE U PODRUČJU ZAPOSŁJAVANJA OSOBA S INVALIDITETOM U RAZDOBLJU OD 1. SIJEČNJA DO 31. PROSINCA 2013. GODINE

1. Koliko je ukupno nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji HZZ?

Dana 31. prosinca 2013. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirano je ukupno 6.789 osoba s invaliditetom, što iznosi 1,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

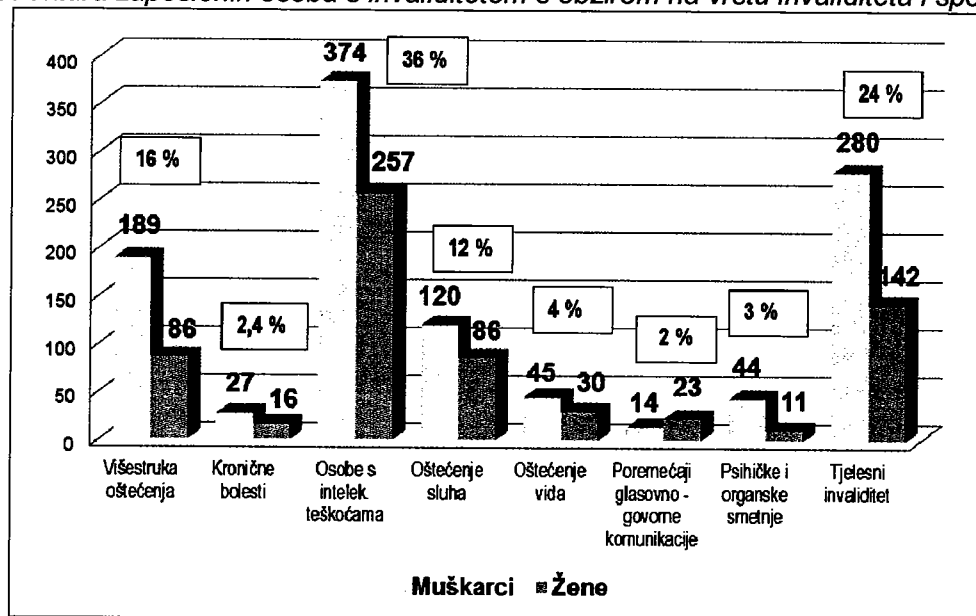
2. Koliko je ukupno zaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji HZZ - koliko je od toga žena a koliko muškaraca?

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.744 osobe s invaliditetom, što čini 0,9 % ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Zavoda.

Iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.093 muškaraca s invaliditetom (62,67 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i 651 žena s invaliditetom (37,33 %).

3. Koja su oštećenja osoba koje su zaposlene i u kojim zanimanjima?

Graf 1: Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom spada u skupinu osoba s intelektualnim teškoćama (631 ili 36,18 %), zatim slijede osobe s tjelesnim invaliditetom (422 ili 24,2 %) te osobe s višestrukim oštećenjima (275 ili 15,77 %).

U grafu 1. prikazana je detaljnija struktura osoba s invaliditetom koje su se zaposlile u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine s obzirom na vrstu invaliditeta i spol.

Tablica 1. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom prema zanimanjima u kojima se zapošljavanju u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2013. godine

Zanimanje (NKZ 10)	Ukupno	Muškarci	Žene
pomoćni kuhar/pomoćna kuharica	146	58	88
čistač/čistačica	91	4	87
administrativni službenik/administrativna službenica	80	41	39
radnik/radnica u održavanju	55	48	7
kuhinjski radnik/kuhinjska radnica	44	13	31
pomoćni bravar/pomoćna bravarica	40	40	0
vrtlarski radnik/vrtlarska radnica za jednostavne vrtlarske i hortikulturne radove	39	29	10
pomoćni stolar/pomoćna stolarica	35	35	0
kuhar/kuharica	32	16	16
radnik/radnica na proizvodnoj liniji	32	25	7
prodavač/prodavačica	30	6	24
ekonomski službenik/ekonomska službenica	28	10	18
pomoćni cvjećar/pomoćna cvjećarica	28	13	15
Zanimanje (NKZ 10)	Ukupno	Muškarci	Žene
radnik/radnica u niskogradnji	27	27	0
skladišni radnik/skladišna radnica	27	22	5
telefonist/telefonistica	24	13	11
pomoćni soboslikar/pomoćna soboslikarica	24	24	0
šivač/šivačica tekstila	20	1	19
šivač/šivačica	20	0	20
vozač/vozačica lakog dostavnog vozila	20	20	0

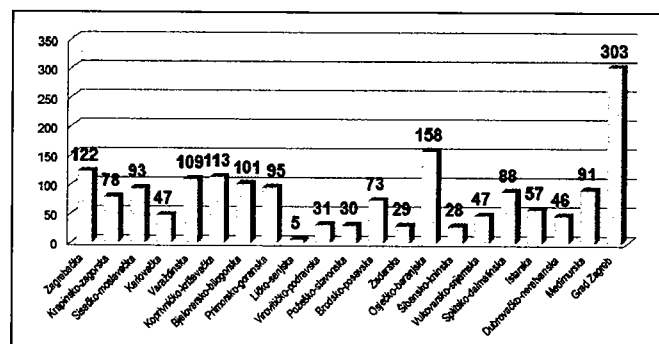
U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine najveći broj osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposlio se u sljedećim zanimanjima:

- pomoćni/a kuhar/ica
- čistač/ica
- administrativni/a službenik/ca
- radnik/ca u održavanju
- kuhinjski radnik/kuhinjska radnica
- pomoćni bravar/pomoćna bravarica

Prema prikazu tablice 1. vidljivo je kako se najveći broj muškaraca s invaliditetom zapošljava u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica (58), radnik/ca u održavanju (48) te administrativni/a službenik/ca (41) i pomoćni/a bravar/ica (40). Isto tako, najveći broj zaposlenih žena s invaliditetom zaposleno je u zanimanjima pomoćni/a kuhar/ica (88) te čistač/ica (87), zatim slijede zanimanja administrativni/a službenik/ca (39) te kuhinjski/a radnik/ca (31).

4. U kojim županijama je najveći broj zaposlenih?

Graf 2. Zaposlene osobe s invaliditetom po županijama u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2013. godine

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (303 ili 17,4 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), a potom u Osječko-baranjskoj županiji (158 ili 9,06 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) te Zagrebačkoj (122 ili 6,99 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i Koprivničko-križevačkoj županiji (113 ili 6,48 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom).

5. Usporedba svih podataka s 2012. godinom

U zapošljavanju osoba s invaliditetom u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2013. godine, posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 1.744 osoba s invaliditetom, što je za 22,73 % više zaposlenih osoba s invaliditetom nego što je bilo u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2012. godine kada je ukupno zaposleno 1.421 osoba s invaliditetom – čime je u posljednjih šest godina postignut najveći efekt u njihovom zapošljavanju. Dana 31. prosinca 2013. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje bilo je više (6.789) nezaposlenih osoba s invaliditetom nego što je to bio slučaj 31. prosinca 2012. godine (6.607), pri čemu je indeks kretanja nezaposlenosti, vidljivo u tablici 1., u padu u odnosu na usporedni podatak u 2012. godini.

Tablica 5: Broj nezaposlenih i zaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda od 2009. do 2013. godine

Godi na	Broj nezaposlenih osoba s invaliditetom	Broj zaposlenih osoba s invaliditetom	Indeks kretanja zaposlenosti	Indeks kretanja nezaposlenosti
2009.	6.215	1.028	81,1	111,4
2010.	6.255	1.080	105,1	100,6
2011.	5.992	1.465	135,6	95,8
2012.	6.607	1.421	96,99	110,3
2013.	6.789	1.744	122,73	102,7

Prilog 4

SREDSTVA DRŽAVNOG PRORAČUNA NAMIJENJENA RJEŠAVANJU PRISTUPAČNOSTI OBJEKATA PREKO NATJEČAJA MINISTARSTVA BRANITELJA

U nastavku se nalaze podaci dobiveni od Ministarstva branitelja za 2013. godinu temeljem jednog Javnog poziva. Ukupno je zaprimljen 21 zahtjev jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za 25 prilagodbi.

PROJEKT RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI u 2013.				
	Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	ODOBRENI IZNOS
1.	Grad Đurđevac	palača Nothig-Lihtenberg; zgrada Gradske uprave, Porezne up., Ureda za graditeljstvo, Katastra, Matičnog ureda i dr.	nabava i ugradnja koso podizne sklopive platforme	30.000,00
2.	Zadarska županija	OŠ Pakoštane	prenamjena sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom	90.000,00
3.		OŠ Benkovac	prenamjena sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom	61.052,25
4.	Grad Dugo Selo	zgrada gradske uprave	postavljanje kose rampe na ulazu u zgradu	30.000,00
5.	Grad Vodice	plaža	wc za invalide	50.000,00
6.	Općina Suhopolje	Zgrada doma (prostor Općine, kulturno-umjetničkog društva, Općinska knjižnica, čitaonica, banka)	pristupna rampa na ulazu	26.838,20
7.	Grad Ivanec	Policijska postaja Ivanec	pristupna rampa na ulazu (vanjska, kosa)	35.000,00
8.	Grad Grubišno Polje	"Poslovno-kulturni centar Otkos 10"-prenamjena u multinamjenski prostor (manji lokali, stranačke prostorije, prostor za mladež, HVIDR-a G.P., Atletski klub osoba s inv.)	dogradnja i rekonstrukcija tornja sa stubištem i liftom	300.000,00
9.	Grad Rijeka	zgrada gradske uprave	prilagodba 1 WC-a osobama s invaliditetom	30.643,75
10.	Grad Bjelovar	Bjelovarsko kazalište	izgradnja sanitarnog čvora i postavljanje 3 rampe za osobe s invaliditetom	55.000,00
11.		Centar udruga Grada Bjelovara-35 udruga (nalazi se unutar poslovne zgrade)	izgradnja ulazne rampe i drvene rampe za povezivanje soba	60.000,00
12.	Karlovačka županija	zgrada županijske uprave	montaža vanjskog dizala i prilagodba prostora kod ulaza u dizalo i osnovna prilagodba unutrašnjosti radi omogućavanja kretanja osoba s invaliditetom	200.000,00
13.	Grad Požega	sportska dvorana Grabik	ugradnja pristupne rampe	16.000,00
14.	Grad Mali Lošinj	Kino Vladimir Nazor	vertikalno podizna platforma	60.000,00
15.	Osječko-baranjska županija	Opća županijska bolnica Našice	dogradnja dizala i 2 sanitarna čvorova za osobe s inv.	420.465,80
16.	Grad Osijek	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek - ogranak Retfala	izgradnja rampe	35.000,00
Ukupno:				1.500.000,00

PRISTUPAČNOST SAKRALNIH I VJERSKIH OBJEKATA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Istraživanje pristupačnosti vjerskih i sakralnih objekata osobama s invaliditetom

Pristupačnost kao osnovno ljudsko pravo osoba s invaliditetom još uvijek nije na onoj razini na koju se RH obvezala potpisivanjem međunarodnopravnih dokumenata od kojih je najznačajniji Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“ br. 6/07, 3/08, 5/08). U članku 9. Konvencije ističe se pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima.

S obzirom da sve veći broj osoba s invaliditetom kod izjašnjavanja o najvažnijim objektima u kojima je potrebno osigurati elemente pristupačnosti, navode vjerske i sakralne objekte, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku i zatražila odgovore svih vjerskih zajednica u RH (njih 42). U preporuci je naveden zakonodavni okvir kao i obveze koje proizlaze iz čl. 5., 16., 17., 18., 34., 35. i 44. *Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* (NN br. 78/13). U nastavku navodimo pristigle odgovore:

Zagrebačka nadbiskupija, Nadbiskupski duhovni stol

...Svi novi vjerski objekti u našem vlasništvu građeni su prema postojećim građevinskim normama te ispunjavaju uvjete za dolazak osoba s otežanim kretanjem. Od starijih vjerskih objekata, koji su mahom zaštićeni spomenici kulture, neki svojim rješenjima omogućuju pristup invalida, no većina bi tražila posebne zahvate koje u ovom trenutku nismo u mogućnosti izvesti, ali smo otvoreni za suradnju. Glede pristupa invalidnih osoba ispovjedaonicama, smatramo da takav zahtjev nije potreban jer je uobičajena praksa da osobama s otežanim kretanjem svećenik dolazi u kuću.

Protestantska reformirana kršćanska crkva u RH

(Jurisdikcija Reformirane episkopalne crkve SAD)

Naša vjerska zajednica ima samo dva crkvena objekta u svom vlasništvu (Tordinci i Osijek), dok u drugim mjestima unajmljujemo prostor za održavanje bogoslužja. U crkvama koje su našem vlasništvu imamo osiguranu elementarnu pristupačnost osobama s invaliditetom. U narednom periodu, sukladno potrebama kao i materijalnim mogućnostima, pristupit ćemo daljnjim nužnim mjerama.

Slobodna katolička crkva Zagreb

U našoj crkvi dobrodošle su osobe s invaliditetom, no s obzirom da ne dobivamo nikakva sredstva (plaćamo najamninu gradu), a crkvu financiraju uglavnom penzioneri dakle nekih mogućnosti da napravimo specijalna pomagala za dostupnost ulaza sigurno nemamo. Limitirani smo i samom širinom ulaza no za specijalne potrebe invalida u kolicima možemo se svakako služiti improviziranim daskama koje se mogu položiti na dvije stepenice koje se nalaze ispred ulaza u prostoriju i time olakšati ulazak invalidima. Na ulaznim vratima postoji i zvono. U našu crkvu dolaze i neki ljudi koji profesionalno rade s invalidima. Nemamo poseban prostor za ispovjedaonicu, radi se o dvije prostorije istog nivoa sa zasebnim sanitarnim čvorom.

Novoapostolska Crkva u Zagrebu

Novoapostolska Crkva u Zagrebu ima svoje prostorije u prizemlju i na katu. Velika crkvena prostorija u kojoj se održavaju službe Božje nalazi se na katu 11 stepenica sa odgovarajućim rukohvatom. Prostorije u prizemlju koristimo za administraciju i čajnu kuhinju. Za osobe s invaliditetom prenosimo službe Božje (zvučnik i kameru) u prizemlje.

Budistička vjerska zajednica Dharmaloka

...ne posjeduje vjerske ili sakralne prostore. Budemo li ih u prilici graditi ili uređivati, svakako ćemo pri tome slijediti preporuke o pristupačnosti koje donose Zakon o prostornom uređenju i gradnji i Pravilnik o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Evangelika metodistička crkva

...nemamo neki zasebni sakralni objekt. Štoviše to je poslovni prostor u vlasništvu EMC.

Bugarska pravoslavna crkva u Hrvatskoj

...nemamo nikakvih nekretnina, nikakve sakralne-vjerske objekte u Hrvatskoj. Povremeno koristimo crkvu Sv. Jurja, koja je rimokatolička u kojoj mi ne smijemo ništa dirati.

Crkva božja u Hrvatskoj, Vinkovci

...uvjereni smo da je u navedenim objektima naše zajednice vjernika za osobe s invaliditetom osiguran nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad kao i ostalim osobama. Uvažavajući Vašu inicijativu ostajemo otvoreni svakoj sugestiji i preporuci.

*objekti se nalaze na lokacijama; Vinkovci, Banovci, Antin/Tordinci, Vukovar i Dalj. Svi objekti imaju kosine i pristupačni su. Dodatna pristupačnost namjerava se osigurati ugradnjom rukohvata, te ostalim preinakama koje budu potrebne.

Crnogorska pravoslavna crkva u Hrvatskoj

...registrirani smo u Hrvatskoj 2006. godine. Međutim crkva nikada nije sklopila ugovor o financiranju svoje vjerske djelatnosti u RH, nema svećenički kadar u RH, pa tako ne vrši nikakvu službu za pripadnike vjerske zajednice Crnogoraca u Hrvatskoj. Ukoliko se omoguće optimalni uvjeti djelovanja, crkva će imati na pameti zakonske zahtjeve, pa će vas na vrijeme izvijestiti o provedenim aktivnostima na planu osiguranja elemenata pristupačnosti prostorijama i uslugama osobama s invaliditetom u sakralnim i vjerskim objektima.

Jehovini svjedoci

*objekti se nalaze na lokacijama; Ivanić grad-kosina, sanitarni čvor= pristupačno; Beli manastir-kosina= pristupačno; Crikvenica-kosina= pristupačno; Karlovac-kosina, sanitarni čvor= pristupačno; Labin-kosina, sanitarni čvor= pristupačno; Slatina- kosina, sanitarni čvor= pristupačno; Velika gorica- kosina= pristupačno; Kroz razdoblje između 2014.-2015. namjeravaju se prilagoditi još i objekti na lokacijama Rovinjsko selo te Zagreb-Štrokinec

Židovska zajednica Bet Israel u Hrvatskoj

...U potpunosti podržavamo sva nastojanja da se navedenim osobama omogući lakši pristup vjerskim i sakralnim objektima, te smo suglasni s odredbama navedenim iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i zakonskim aktima koji to zahtijevaju. ...prostori naše vjerske zajednice zajedno sa sinagogalnim prostorom nalaze se na drugom katu, bez postojanja dizala u zgradi te dobro razumijemo ovu problematiku. Prostori su u najmu od strane Grada Zagreba, a mi nismo u mogućnosti pribaviti financijska sredstva kojima bismo omogućili ugradnju dizala. Ništa od navedenog u upitniku nije učinjeno u razdoblju od kada smo u najmu ovih prostora. Osim toga za svaku vrstu adaptacija potrebno je usuglasiti sa svim stanarima zgrade u kojima imamo svoje prostore.

Evangelika crkva Valdese, Opatija

Naša crkva datira iz 1900.g., sagrađena je na kosini, odnosno velika je visinska razlika između najniže i najviše točke zemljišta. Crkva nema pristup autom, već se do nje dolazi stepeništem. Stepenište ime odmore i stepenice su niske, tako da bi osoba smanjene pokretljivosti mogla savladati put. Objekt kao i zemljišna čestica oko njega nalaze se pod preventivnom zaštitom Ministarstva kulture... i nikakvi zahvati se bez prethodnog odobrenja istog Ministarstva ne smiju izvoditi. Osim toga naša vjerska zajednica nije velika, ne primamo nikakva dodatna sredstva od države niti iz inozemstva te su prihodi skoro pa nepostojeći. Naime, isti se temelje isključivo na donacijama vjernika kojima se jedva uspiju pokriti redoviti troškovi režija i održavanja objekta u funkcionalnom stanju, što je također u posljednje vrijeme sve teže.

*objekt na lokaciji u Opatiji, s postojećim stepeništem izgrađenim 1900. djelomično je prilagođen

Crkva cjelovitog evanđelja, moderna crkva trajnih vrijednosti

Ovim vas želimo obavijestiti da su naši prostori smješteni na dvije lokacije koje su prilagođene osobama s invaliditetom.

Židovska općina Rijeke

U funkciji vršiteljice dužnosti predsjednice Židovske općine Rijeke, želim Vas izvijestiti da su prostorije i ulazak u Sinagogu pristupačne osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti.

Kristova crkva, Zaprešić

...prilikom izgradnje zgrade vodilo se računa da se omogući nesmetan pristup, kretanje i boravak osobama s invaliditetom ili smanjene pokretljivosti. Ulaz u zgradu opremljen je rampom i dvokrilnim vratima širine 2X93 cm koja se otvaraju prema van i imaju pristupačnu kvaku. Širina hodnika također je prilagođena osobama s invaliditetom, a sve hodne površine na istoj su razini i nisu odijeljene pragom. Sanitarni čvor u prizemlju također je prilagođen kako bi se njime mogle služiti i osobe s invaliditetom na jednakoj razini kao i ostale osobe.

Vjerska zajednica Univerzalni život

Vjerska zajednica Univerzalni život nema vlastitih vjerskih objekata, već sva događanja organizira u prostorima koje unajmjuje. Sjedište vjerske zajednice nalazi se u zgradi Tržnice Gorica u Martićevoj 67. na prvom katu u Zagrebu. Zgradi je omogućen pristup invalidskim kolicima, kao i pristup bilo kojem katu zgrade pomoću dizala. Ulaz u prostorije sjedišta Zajednice nema prag. Za daljnje stručnije informacije više može pomoći upravitelj zgrade, Grad Zagreb. Ljubazno Vas molimo da nam pošaljete eventuale daljnje naputke obzirom da je i nama važno poštivanje prava svih građana Republike Hrvatske što uključuje i to da osobama s Invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti omogućimo kvalitetan pristup do prostorija Univerzalnog života.

Iz navedenog je vidljivo da vjerske zajednice u RH imaju senzibilitet i volju za promjenom kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju kao i njihovim obiteljima približile i omogućile dostupnost aktivnostima koje se provode u vjerskim i sakralnim objektima. Također uočavamo da još uvijek postoji nedovoljna informiranost da osobe s invaliditetom i njihovi bližnji žele prema vlastitom izboru otići npr. na bogoslužje, ispovijed, duhovnu obnovu, pjevanje u zboru, radionicu ili neki drugi vid pratećih aktivnosti bez razmišljanja mogu li ući u prostor, pristupiti prostoru za pjevanje, prići oltaru, pogledati npr. jaslice izbliza ili neke druge relikvije, i da ne moraju prije toga zvati i pitati dali je njima nešto prilagođeno ili ne. Sukladno rečenom, potrebna je međusobna suradnja i edukacija na lokalnoj razini pojedinaca, udruga i vjerskih zajednica da zajedničkim aktivnostima analiziraju potrebe vjernika i osiguraju dostupnost svim osobama s invaliditetom neovisno dali se radi o gluhoj, slijepoj ili osobi sa nekim drugim vidom oštećenja, kako bi svima kvaliteta življenja odnosno duhovni život bio bogatiji, prema vlastitom izboru i na višoj razini.

Prilog 6**PODRUČJE ZAPOSŁJAVANJE I RAD****PODACI FONDA ZA PROFESIONALNU REHABILITACIJU I ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM ZA 2013.**

U priloženoj tablici je iskazan broj poslodavaca korisnika poticaja i broj OSI za koje je tražen poticaj od 2006. do 2013. godine:

GOD.	BR. POSŁOD.	BR. OSI
2006.	67	618
2007.	117	862
2008.	306	1924
2009.	391	2437
2010.	420	3226
2011.	352	1267
2012.	378	1297
2013.	408	1349

Redovni poticaji su kontinuiranoga karaktera i odnose se na: povrat doprinosa za osnovno zdravstveno osiguranje i doprinosa za zapošļavanje, naknada razlike radi smanjenog radnog učinka, sufinanciranje troškova osobnog asistenta. Ostali poticaji su posebni poticaji i koriste se kada za to postoji potreba.

U slijedećim tablicama su iskazani podaci po županijama u odnosu na vrstu poticaja i u odnosu na pravni oblik poslodavca.

Broj osoba s invaliditetom koje su u 2013. godini primale naknadu do zaposļjenja:

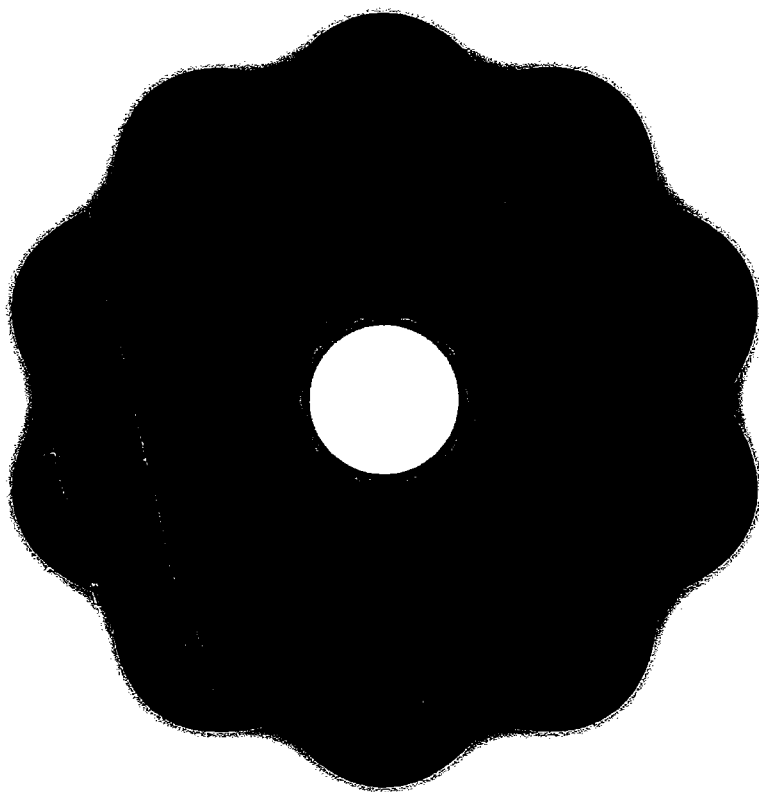
Mjesec	Broj OSI koje primaju naknadu do zaposļjenja	Isplaćeni iznosi naknade do zaposļjenja
PROSINAC 2012.	3811	1.372.150,74kn
SIJEČANJ 2013.	3835	1.382.051,82kn
VELJAČA 2013.	3832	1.371.821,54kn
OŽUJAK 2013.	3835	1.359.810,49kn
TRAVANJ 2013.	3801	1.343.196,98kn
SVIBANJ 2013.	3770	1.332.296,13kn
LIPANJ 2013.	3705	1.326.864,06kn
SRPANJ 2013.	3711	1.307.943,52kn
KOLOVOZ 2013.	3704	1.316.880,65kn

RUJAN 2013.	3724	1.334.970,04kn
LISTOPAD 2013.	3748	1.340.039,50kn
STUDENI 2013.	3752	1.328.094,23kn
UKUPAN IZNOS:		16.116.119,70 kn

U razdoblju od siječnja do prosinca 2013. godine broj osoba s invaliditetom koje primaju naknadu do zaposlenja smanjen je za 1,55 %.

U Republici Hrvatskoj korisnicima naknade do zaposlenja ukupno je u 2013. godini isplaćeno 16.116.119,70 kuna (izvršeni povrati u iznosu od 54.359,42 kn iz čega proizlazi stvarni trošak naknada u 2013. godini u iznosu od 16.061.760,28 kn).

Županija	Iznos poticaja	Broj poslodavaca	Broj OSI	Doprinosi članak 3-7.	Smanjeni radni učinak članak 8-13.	Osobni asistent članak 14-19.	Obrazovanje članak 21-24. i 25-28.	Prilagodba radnog mjesta članak 29-33.	Prilagodba uvjeta rada članak 34-38.	Kamate članak 39-42.	Radni terapeut članak 43-47.
I ZAGREBAČKA	394.176,53	26	44	192.582,11	63.732,94	129.102,91	0,00	0,00	0,00	3.953,11	4.805,46
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	147.945,42	6	6	74.796,03	34.766,16	34.766,16	0,00	0,00	0,00	3.617,07	0,00
III SISAČKO-MOSLAVAČKA	709.230,37	24	37	259.696,18	217.828,48	221.191,82	0,00	0,00	0,00	0,00	10.513,89
IV KARLOVAČKA	373.991,74	8	34	362.766,96	0,00	11.224,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
V VARAŽDINSKA	914.258,57	11	46	254.500,51	326.247,46	331.491,69	0,00	0,00	0,00	0,00	2.018,91
VI KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	919.076,77	24	58	334.623,47	236.551,76	315.026,58	0,00	0,00	0,00	1.437,21	31.437,75
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	1.191.069,06	32	118	419.606,04	391.911,11	365.708,88	0,00	0,00	0,00	0,00	13.843,03
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	697.472,38	31	59	452.596,47	106.868,47	108.183,56	0,00	0,00	0,00	29.823,88	0,00
IX LIČKO-SENJSKA	48.414,25	2	3	42.103,72	0,00	6.310,53	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	102.024,39	5	6	64.173,18	13.273,04	22.851,10	0,00	0,00	0,00	0,00	1.727,07
XI POŽEŠKO-SLAVONSKA	448.899,22	11	30	105.758,45	144.064,24	180.021,50	0,00	0,00	0,00	0,00	19.055,03
XII BRODSKO-POSavska	213.315,32	8	22	112.050,15	15.671,84	60.202,36	0,00	0,00	0,00	0,00	25.390,97
XIII ZADARSKA	121.868,50	5	5	35.814,78	36.312,46	36.312,10	4.282,13	0,00	0,00	5.316,24	3.830,79
XIV OSJEČKO-BARANJSKA	591.095,34	24	52	342.911,65	123.005,61	110.601,99	0,00	0,00	0,00	0,00	14.576,09
XV ŠIBENSKO-KNINSKA	12.171,76	1	2	12.171,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
XVI VUKOVARSKO-SRJEJSKA	34.899,70	2	2	9.657,62	12.621,04	12.621,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	4.261.794,81	15	149	1.035.180,80	1.508.312,08	1.606.179,39	0,00	54.196,30	0,00	0,00	57.926,24
XVIII ISTARSKA	1.122.102,92	27	80	608.776,42	252.210,53	261.115,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	315.897,33	7	23	101.278,24	76.037,10	105.255,70	0,00	0,00	0,00	0,00	33.326,29
XX MEĐIMURSKA	936.930,49	12	45	242.321,58	277.476,39	300.265,88	0,00	0,00	107.734,00	0,00	9.132,64
XXI GRAD ZAGREB	24.364.698,02	127	528	3.840.590,88	3.298.527,61	3.410.727,71	10.311,00	0,00	0,00	0,00	247.805,95
		408	1349	8.903.957,00	7.135.418,32	7.629.161,65	14.593,13	54.196,30	107.734,00	44.147,51	475.390,11

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

tel.: +385 1 6102 170

fax: +385 1 6177 901

e-mail: ured@posi.hr

www.posi.hr

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA PRORAČUNSKU GODINU 2014.

Ja, Anka Slonjšak, dipl. oec, pravobraniteljica, čelnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti iz područja planiranja, izvršavanja, javne nabave, računovodstva i izvještavanja, raspoloživih informacija, rezultata rada unutarnje i vanjske revizije te vlastite procjene, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava financijskog upravljanja i kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 21. ožujak 2014. godine

Anka Slonjšak, dipl. oec

PRILOG 4

Obveznik: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

**IZVJEŠĆE O OTKLONJENIM SLABOSTIMA I NEPRAVILNOSTIMA
ZA PRORAČUNSKU GODINU 2012.**

Naziv područja Izvršavanje proračuna/ financijskog plana					
1. Pitanje iz Upitnika gdje je uočena slabost i nepravilnost: Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji					
1.1. Opis slabosti i nepravilnosti s analizom uzroka:					
Budući da vjerodostojna dokumentacija za isplatu plaće uključuje (između ostalog) i koeficijent prema Rješenju o rasporedu na radno mjesto, a zbog nepravodobnog uočavanja zakonskih izmjena Uredbe po kojoj se određuju koeficijenti, za dvije službenice nije doneseno novo Rješenje s izmijenjenim koeficijentom, te se obračun plaće nije mogao temeljiti na vjerodostojnoj dokumentaciji.					
1.2. Akcijski plan otklanjanja slabosti i nepravilnosti s popisom potrebnih aktivnosti i očekivanim datumom otklanjanja slabosti i nepravilnosti					
Aktivnost	Očekivani datum otklanjanja	Odgovorna osoba	Realizacija	Obrazloženje za nerealizirane/ djelomično realizirane aktivnosti	Novi očekivani datum otklanjanja
1.2.1. Donošenje novog Rješenja o rasporedu na radno mjesto s ispravnim koeficijentom	28.02.2013.	Anka Slonjšak	Nova Rješenja o rasporedu na radno mjesto s ispravnim koeficijentom su donesena 25.02.2013.		
1.2.2. Donošenje Odluke o isplati nastalih razlika po plaćama	28.02.2013.	Anka Slonjšak	Odluke o donošenju rješenja o isplati zaostataka donesene su 25.02.2013.		
2. Pitanje iz Upitnika gdje je uočena slabost i nepravilnost: Rashodi su evidentirani u glavnoj knjizi na temelju nastanka poslovnog događaja (obveze) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose neovisno o plaćanju					
2.1. Opis slabosti i nepravilnosti s analizom uzroka:					
Rashodi vezani za plaće dviju službenica nisu evidentirani kada je poslovni događaj nastao jer u vrijeme obračuna plaće nije uočena pogreška u koeficijentu koji je sastavni dio plaća.					
2.2. Akcijski plan otklanjanja slabosti i nepravilnosti s popisom potrebnih aktivnosti i očekivanim datumom otklanjanja slabosti i nepravilnosti					
Aktivnost	Očekivani datum otklanjanja	Odgovorna osoba	Realizacija	Obrazloženje za nerealizirane/ djelomično	Novi očekivani datum otklanjanja
2.2.1. Naknadni		Anka	Naknadni obračun i		

obračun i evidencija razlike po plaćama	31.03.2013.	Slonjšak	evidencija razlike po plaćama napravljeni su u 12.03.2013.	realizirane aktivnosti	
2.2.2. Isplata razlike po plaćama	31.03.2013.	Anka Slonjšak	Isplata razlike po plaćama bila je 14.03.2013.		

PRAVOBRANITELJICA ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Anka Slonjšak

PRILOG 2

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA PRORAČUNSKU GODINU 2013.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Obrazloženje (za odgovore NE)	Referenca ¹
		N/P	DA	NE		
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA						
1.	Strateški plan je sastavljen i objavljen na web stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X			
2.	Programi iz financijskog plana povezani su s ciljevima iz strateškog plana (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X			

3.	Upravno tijelo nadležno za financije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave je nakon primitka uputa za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave Ministarstva financija izradilo upute za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave s limitima i dostavilo ih proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X				
4.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo upute s limitima proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				
5.	Financijski plan proračunskog korisnika državnog proračuna sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama i obrazloženje prijedloga financijskog plana		X			
6.	Financijski plan proračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama te obrazloženje prijedloga financijskog plana	X				

7.	Obrazloženje financijskog plana proračunskog korisnika državnog proračuna i proračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži sažetak djelokruga rada proračunskog korisnika, obrazložene programe, zakonske i druge podloge na kojima se zasnivaju programi, usklađene ciljeve, strategiju i programe s dokumentima dugoročnog razvoja, ishodište i pokazatelje na kojima se zasnivaju izračuni i ocjene potrebnih sredstava za provođenje programa, izvještaj o postignutim ciljevima i rezultatima programa temeljenim na pokazateljima uspješnosti iz nadležnosti proračunskog korisnika u prethodnoj godini te ostala obrazloženja i dokumentaciju.		X			
8.	Financijski plan izvanproračunskog korisnika državnog proračuna i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama i obrazloženje prijedloga financijskog plana	X				
9.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				
10.	Uz opći i posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i plan razvojnih programa	X				
11.	Čelnik jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uputio je prijedlog proračuna i projekcija	X				preslika odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je prijedlog proračuna i

	predstavničkom tijelu na donošenje u zakonom predviđenom roku					
12.	Doneseni proračun objavljen je u službenom glasilu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	X				
13.	Uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika za iduću proračunsku godinu donijele su se i projekcije za sljedeće dvije proračunske godine	X				
14.	Proračun te izmjene i dopune i odluka o izvršavanju dostavljeni su Ministarstvu financija u roku od 15 dana od dana njihova stupanja na snagu		X			
15.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/ davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave	X				

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac.

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P.

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom.

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Obrazloženje (za odgovore NE i DJELOMIČNO)	Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO		
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA							
16.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X				
17.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost Vlade Republike Hrvatske odnosno općinskog načelnika/gradonačelnika odnosno župana, a na prijedlog ministra financija odnosno pročelnika upravnog tijela nadležnog za financije (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X					
18.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X					
19.	Preraspodjele su izvršene u skladu s odlukom o izvršavanju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X					

20.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun	X					
21.	Svi namjenski prihodi i primici te vlastiti prihodi proračunskih korisnika uplaćivali su se u nadležni proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osim onih koji su izuzeti od obveze uplate temeljem odluke o izvršavanju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X					
22.	Ministarstvo odnosno jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave pratila je korištenje namjenskih prihoda i primitaka te vlastitih prihoda koje ostvaruju proračunski korisnici iz svoje nadležnosti koji su izuzeti od uplate u proračun	X					
23.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom odnosno financijskim planom		X				

24.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X				
25.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih						
25.1.	Dostupne su preslike odnosno reference odnosno referenca ugovora koje su podloga za isplate	X					
25.2.	Obavljene su provjere na licu mjesta kod krajnjih korisnika na uzorku za pojedinačne isplate iznad 20.000,00 kn	X					
25.3.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta za pojedinačne isplate iznad 10.000,00 kn	X					
26.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere						
26.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X				
26.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa vremenskim rokovima iz ugovora		X				
26.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X				
26.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na		X				

	lokacijama koje su navedene u ugovoru					
26.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			
26.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima, uzorcima iz ugovora		X			
26.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			
27.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			
28.	Svi ugovori se čuvaju i arhiviraju sukladno propisima o čuvanju arhivske građe		X			

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac.

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P.

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom.

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovore.

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Obrazloženje (za odgovore NE i DJELOMIČNO)	Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO		
JAVNA NABAVA							
29.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X					
30.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji za nadmetanje i odabranom ponudom	X					
31.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost veća od 70.000,00 kn provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X					
32.	Za provedene postupke javne nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave objavljene su odgovarajuće objave sukladno Zakonu o javnoj nabavi	X					
33.	Na internetskim stranicama (ili u službenim glasilu ili na oglasnoj ploči ili na drugi način) je dostupan popis gospodarskih subjekata s kojima je obveznik odnosno predstavnik naručitelja ili s njime povezane osobe u sukobu interesa u smislu propisa o javnoj nabavi	X					
34.	Donesen je plan nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X					

35.	U pripremi i provedbi postupaka javne nabave najmanje jedan ovlašteni predstavnik imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi.	X					
36.	U pripremi tehničke specifikacije sudjelovale su osobe različite od ovlaštenih predstavnika naručitelja koje ocjenjuju ponude	X					
37.	Ovlašteni predstavnici naručitelja koji daju prijedlog za odluku o odabiru bile su različite od osoba koje prate provedbu ugovora	X					
38.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi	X					
39.	Sva dokumentacija o svakom postupku javne nabave čuva se najmanje četiri godine od završetka postupka javne nabave	X					
40.	Ugovori o nabavi javnih usluga iz Dodatka II. B sklopljeni su na temelju odredaba Zakona o javnoj nabavi	X					
41.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za sustav javne nabave dostavljeno je izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi	X					

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac.

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P.

Ako se u godini za koju se daje Izjava o fiskalnoj odgovornosti nisu provodili postupci javne nabave, na sva pitanja iz ovog područja odgovara se „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“. Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“.

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom.

65.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi i odredbe o sadržaju izvještaja utvrđene Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
66.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dostavljen je Ministarstvu financija i Državnom uredu za reviziju u roku od 15 dana nakon što ga je donijelo predstavničko tijelo odnosno u slučaju da ga predstavničko tijelo nije donijelo, u roku od 60 dana od dana podnošenja navedenog izvještaja predstavničkom tijelu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
67.	Općinski načelnik/gradonačelnik odnosno župan o preraspodjelama izvijestio je predstavničko tijelo u roku utvrđenom u odluci o izvršavanju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac.

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P.

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom.

47.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X				
48.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X				
49.	Zaprimljeni računi sadrže referencu na broj narudžbenice/ugovora temeljem kojeg su roba/usluge/radovi isporučeni		X				
50.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom odnosno ugovorom		X				
51.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je naznačeno na računu		X				
52.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili druge oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X				
53.	Provjerom suštine računa i dokumentacije obavljenih usluga, radova odnosno nabave robe računi se u glavnoj knjizi evidentiraju po proračunskim klasifikacijama (odgovaraju obvezni primopis proračunskog računovodstva)		X				
54.	Prihodi su evidentirani u glavnoj knjizi u trenutku u kojem su postali raspoloživi i mjerljivi (odgovaraju obvezni primopis proračunskog računovodstva)	X					

55.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi prema procijenjenoj vrijednosti imovine, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovarajući stupci primjene proračunskog računovodstva)	X					
56.	Povjerenstva za popis osnovao je čelnik proračuna/proračunskog korisnika. Odredio je datum obavljanja popisa, rokove obavljanja popisa i dostavljanje izvještaja s priloženim popisnim listama		X				
57.	Povjerenstvo za popis obavilo je popis cjelokupne imovine i obveza, sastavilo izvještaj temeljem popisnih lista i predalo ga je čelniku		X				
58.	Poslovne knjige i računovodstvene isprave čuvaju se sukladno rokovima utvrđenima Pravilnikom o proračunskom računovodstvu i računskom planu (odgovarajući stupci primjene proračunskog računovodstva)		X				
59.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X				
60.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora		X				
61.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne, nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X				

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac.

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P.

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom. U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovore.

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Obrazloženje (za odgovore NE i DJELOMIČNO)	Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO		
RAČUNOVODSTVO							
42.	Rashodi su evidentirani u glavnoj knjizi na temelju nastanka poslovnog događaja (obveze) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose neovisno o plaćanju		X				
43.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X				
44.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X				
45.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X				
46.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X				

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Obrazloženje (za odgovore NE)	Referenca
		N/P	DA	NE		
IZVJEŠTAVANJE						
62.	Kod predaje finansijskih izvještaja pošivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o finansijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju li ezriki primjene proračunskog računovodstva)		X			
63.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju li jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
64.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnjanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnjanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog finansijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju li jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X				